

รายงานการประชุมวุฒิสภา
ครั้งที่ ๘ (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง)
วันศุกร์ที่ ๒๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐
ณ ศาลฎีกา

เริ่มประชุมเวลา ๐๙.๔๕ นาฬิกา

จำนวนสมาชิก ที่มาประชุมทั้งหมด ๒๑๔ คน

ประธานวุฒิสภา : ขณะนี้มีสมาชิก มาครบองค์ประชุมแล้ว ผมขอเปิดประชุม
ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานจะแจ้งต่อที่ประชุม
รับทราบพระบรมราชโองการประกาศ ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี
และแต่งตั้งรัฐมนตรี ขอเชิญท่านสมาชิก โปรดยืนขึ้นเพื่อรับฟังพระบรมราชโองการ
(สมาชิกวุฒิสภาและผู้ที่อยู่ในที่ประชุม ได้ยืนขึ้น เพื่อรับฟังพระบรมราช
โองการ)

นายพินิต คงระศิริ (เลขาธิการวุฒิสภา) :

Legislative Institutional Repository of Thailand

“พระบรมราชโองการ

ประกาศ

ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี

(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช ปร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ และแต่งตั้งรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดิน ตามประกาศลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ และประกาศลงวันที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๐ นั้น

บัดนี้ นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลว่า สมควรปรับปรุงรัฐมนตรีข้างตำแหน่ง เพื่อความเหมาะสมและบังเกิดประโยชน์แก่ราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๖๓ และมาตรา ๑๖๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พุทธศักราช ๒๕๓๘ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

๑. นายสุวัชร วังสิดีพล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๒. นายสังข์ทอง ศรีสุระ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๓. นายสุพร ดนัยดีตระกูล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๔. นายจำลอง กรฐาขุนทด พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๕. นายอนุสรณ์ วิลาวัลย์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๖. นายสมาน กุนะภาณุพงษ์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๗. นายเกียรติชัย หะวันดี พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ

แต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักงานนายกรัฐมนตรี

๘. นายรังชัย นงกุลธรรม พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๙. นายมนต์ชัย คำนไพบูลย์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

๑๐. นายฉัตรชัย เอียสกุล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม และแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

๑๑. พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๑๒. นายอรรถพงษ์ รามางกูร เป็นรองนายกรัฐมนตรี

๑๓. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๔. พลตำรวจตรี วุฒิ สุโกศล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑๕. นายปรีชา มาทหังคานะ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นปีที่ ๕๒ ในรัชกาล
ปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ

นายกรัฐมนตรี

ประธานวุฒิสภา : ขอบทูลครับ เชิญนั่งครับ ในนามของสมาชิกวุฒิสภาที่ขอแสดงความยินดีกับท่านสมาชิกวุฒิสภา วีรพงษ์ ขอบวญฺพให้โชคดีนะครับ

ท่านสมาชิกฯ ครับ วันนี้เรามีแขกผู้มีเกียรติมาเยือนจากรัฐนิวเซาท์เวล ประเทศออสเตรเลีย เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือ มีสเตอร์ เจฟฟ์ ฮันเตอร์ (Jeff Hunter) พร้อมทั้งเอกอัครราชทูตออสเตรเลีย ประจำประเทศไทย ซึ่งมานั่งสังเกตการณ์อยู่ข้างบน ขอเรียนเชิญท่านทั้งหลายช่วยกรุณาปรบมือต้อนรับด้วยครับ

(สมาชิกฯ ปรบมือต้อนรับ)

ประธานวุฒิสภา : ต่อไประเบียบวาระที่ ๒ รับรองรายงานการประชุม ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้ว

๓.๑ รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท
ซึ่งคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์พิจารณาเสร็จแล้ว

(อำนาจ)

ที่ (สว ๐๐๐๙/ร ๑๙)

วุฒิสภา

ถนนอุทัยทองใน กท ๑๐๑๐๐

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๐

เรื่อง รายงานการพิจารณาเรื่อง แผนทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ส่วนที่ ๒

เรื่อง แผนทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภาได้พิจารณาญัตติ เรื่อง ขอให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา กระทำกิจการภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา (นายสมพล เกียรติไพบูลย์ เป็นผู้เสนอ) และให้ส่งมติมอบหมายให้คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา พิจารณาเรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ แผนทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท และการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่ออนุรักษ์ ป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งคณะกรรมการคณะนี้ประกอบด้วย

๑. นายสมพล เกียรติไพบูลย์	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายสมาน โยมาสงศ์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายนิวัฒน์ หันชัย	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นายชติรภ ตรีประทีภ	กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการ
๕. นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
๖. นายทรง องค์ชัยพัฒน	กรรมการและโฆษกคณะกรรมการ
๗. นายจริย คุตยานนท์	กรรมการ
๘. นายเสถียร ช้างนาวาสวัสดิ์	กรรมการ
๙. นายทองดี นิยมรัมย์	กรรมการ
๑๐. นายบรม ดันเตียร	กรรมการ
๑๑. นายประวิทย์ โรจน์เพียรสัคดิ์	กรรมการ
๑๒. นายผจญ อุไรเพชร	กรรมการ
๑๓. นายทองฤทธิ์ เลอธ	กรรมการ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

๑๔. นายศิริชัย บุณกุล	กรรมการ
๑๕. นายสุจินต์ จินายน	กรรมการ
๑๖. นายสุดิยมลย์ วงษ์พานิช	กรรมการ
๑๗. นายอภ ทองไข่มุกด์	กรรมการ

อนึ่ง คณะกรรมการได้แต่งตั้ง นายจิรัช ศิริเดช หัวหน้าฝ่ายประชุม ๑ กองกรรมการ
เป็นผู้ช่วยเลขานุการตามข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๗๖ วรรคสอง

จากการพิจารณาศึกษาญัตติดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการได้แบ่งประเด็นการพิจารณา
ศึกษาออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ เรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำข้าวตอกดิบอาหารสัตว์

ส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท

ส่วนที่ ๓ เรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่อยกระดับน้ำดีอาหาร

บัดนี้ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้พิจารณาศึกษาญัตติในส่วนที่ ๒
เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท ดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอรายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
ต่อที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) สมพล เกียรติไพบูลย์

(นายสมพล เกียรติไพบูลย์)

ประธานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

กองกรรมการ

โทร. ๒๔๔.๑๕๖๑, ๒๔๔.๑๖๓๕

โทรสาร ๒๔๔.๑๕๖๒-๔

Legislative Institutional Repository of Thailand

บทนำการศึกษาในญัตติ
แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท
คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

ความสำคัญของการศึกษา

สมมติการณ์ของภาคการเกษตรหรือภาคชนบทในปัจจุบันกำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุควิกฤติ ปัญหาการอพยพทั้งถิ่น ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ปัญหาหนี้สิน การชุมนุมเรียกร้องให้รัฐดำเนินนโยบายและมาตรการช่วยเหลือ ปราบปรามกรณีเหล่านี้คือเครื่องชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความอ่อนแอของสังคมชนบท ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยโดยรวมในระยะยาว มูลเหตุสำคัญของการขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความอ่อนแอของสังคมชนบทมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่สมดุล ภาคการเกษตรหรือชนบทจึงล้าหลังกว่าภาคการผลิตอื่น ๆ ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นเพียงอาการบ่งชี้ของสังคมชนบทที่สะท้อนให้เห็นปัญหาที่ท้งลึกอยู่ในระบบเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ

๑. โครงสร้างทางการผลิตภาคการเกษตรและสังคมชนบท ยังล้าหลังเมื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาในภาคอื่น ๆ โครงสร้างพื้นฐานของการผลิต เช่น ระบบการชลประทาน การพัฒนาเทคโนโลยีทางการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ระบบการจัดการการเกษตรที่ การผลิต การแปรรูป และการตลาด เป็นต้น โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนของพื้นที่ และประชากรที่ดำรงชีวิตอยู่ในภาคการเกษตรหรือชนบท และรวมถึงโอกาสในการได้รับประโยชน์จากการลงทุนของรัฐบาลในกลุ่มโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาประเทศมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรในภาคอุตสาหกรรมและการพาณิชย์หรือสังคมเมือง การเกษตรจึงพึ่งพาธรรมชาติและอาศัยความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติมากกว่าการมีเทคนิควิทยาการและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาการว่างงานเรื้อรัง ปัญหาเข้าไม่ถึงและที่ล้นทางเงิน ปัญหาความแห้งแล้ง ฯลฯ ปัญหาอุปสรรคเหล่านี้จึงหมุนเวียนอยู่ในระบบการผลิตภาคการเกษตรไปเรื่อย ๆ

๒. การศึกษารัฐธรรมนูญ ระบุว่ากระทรวงการปฏิรูปในความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของภาคการเกษตรหรือภาคชนบท มูลเหตุสำคัญมี ๒ ประการ ประการแรก คือ ระบบการศึกษาที่ไม่ได้เตรียม คน ให้มีความรู้สำหรับการใช้ชีวิตอยู่ในภาคการเกษตรและชนบท ประการที่สอง คือ การส่งเสริมที่มุ่งตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับชาติ มองไม่เห็นความสำคัญของการสร้างความมั่นคงให้กับสังคมชนบท การพัฒนาภาคการเกษตรและการพัฒนาสังคมชนบทเป็นองค์ประกอบย่อยในแผนหลักของการส่งเสริมเท่านั้น ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมจริงทั้งการผลิตตามวงจรรวมชาติ ไม่มีการวางแผนและการจัดการการผลิตและผลผลิตไม่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมสอดคล้อง และสุดท้ายคือยังไม่ได้ให้ความสำคัญสำหรับการส่งเสริมในแนวทางใหม่ ๆ

๓. การตลาดสินค้าเกษตร ระบบตลาดเกษตรยังวนเวียนอยู่กับปัญหาละกระทบจากตลาดโลก มาตราการทางการตลาดที่เปลี่ยนไปมา คุณสมบัติผลผลิตที่ไม่สม่ำเสมอ ปริมาณที่มากกว่าความต้องการ การผูกขาดตัดตอนซึ่งทำให้เกิดระบบคนกลางที่ซับซ้อนหลายชั้นตอน ต้นทุนทางการตลาดจึงสูงมาก เห็นได้จากความแตกต่างของราคาขายปลีกกับราคาที่เกษตรกรได้รับ ในส่วนของนโยบายรัฐที่ผ่านมา มีเพียงมาตรการอุดหนุนการผลิตโดยตรงไม่ว่าจะเป็น การประกันราคา การพยุงราคา การจำหน่ายผลผลิต ระบบโควตาการส่งออก สินค้าเกษตรตกเบ็ดเพื่อแทรกแซงตลาด เป็นต้น มาตรการซึ่งส่งผลต่อผู้ผลิตโดยตรงเท่าไร ระบบตลาดกลางที่ลดการขอย่อยย่องซึ่งทำให้สินค้าเกษตรผ่านคนกลางหลายชั้น มาตรการอุดหนุนการผลิต มาตรการสินเชื่อเพื่อลดต้นทุนการผลิต นโยบายเหล่านี้มีอยู่น้อยมาก บางมาตรการยังไม่มี ปัญหาการค้าตกต่ำและขาดทุนในการผลิตคือปัญหาอุปสรรคที่บ่งชี้ว่า เกษตรกรเป็นผู้นำแบกรับความเสี่ยงทางการตลาดมากที่สุด

ข้อพิจารณา ๓ ประการข้างต้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสาเหตุที่ทำให้เศรษฐกิจภาคการเกษตรขาดเสถียรภาพและความมั่นคง สังคมชนบทอ่อนแอลงทุกวัน เมื่อคนและสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ นั้นหมายถึง การให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของสังคมชนบทมากขึ้น การพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมระบบต่าง ๆ ในสังคมชนบท กล่าวคือ ระบบการเกษตร ระบบอุตสาหกรรมชุมชน ระบบธุรกิจการตลาด ระบบกองทุนหมู่บ้าน ระบบการศึกษาเรียนรู้ ระบบการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ระบบการรักษาสุขภาพเบื้องต้น ระบบการบริหารจัดการ และระบบสวัสดิการชุมชน ระบบย่อยในสังคมชนบทเหล่านี้มีตัวอย่างความสำเร็จกระจ่างอยู่ทั่วไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ยังขาดการวิเคราะห์เชื่อมโยงจัดระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างชัดเจน

ท่ามกลางปัญหาที่รุมเร้าสังคมชนบทอยู่ทุกวันนี้ เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ครอบครองพื้นที่ทำกินผืนเล็ก ๆ จะได้รับผลกระทบเป็นกลุ่มแรก และเป็นคนกลุ่มใหญ่ของภาคชนบทที่หากไม่มีระบบย่อยในสังคมชนบทที่เป็นที่พึ่งหรือหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของเขาได้ จะเกิดปัญหาใหญ่ที่ยากจะรับมือในระดับชาติได้ในระยะยาว

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ได้พิจารณาศึกษาและจัดทำรายงานเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อพิจารณาดำเนินการ นำเสนอขอสรุปและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ต่อฝ่ายบริหารและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการจัดทำแผนงานของหน่วยงานและให้วุฒิสภามีการพิจารณาศึกษาอย่างต่อเนื่องต่อไป

LIRT

รายงานผลการพิจารณาศึกษา

ของ

คณะกรรมการการศึกษาการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

ส่วนที่ ๒

เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๗ (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง) วันศุกร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๙ ได้พิจารณาญัตติ เรื่อง ขอให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษาการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา กระทำกิจการอันอยู่ภายใต้งานหน้าที่ของวุฒิสภา ซึ่ง นายสมพล เกียรติไพบูลย์ เป็นผู้เสนอ และได้ลงมติมอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษาการเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาศึกษาเรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ โดยมีกำหนดระยะเวลาพิจารณาศึกษา ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่วุฒิสภามอบหมาย แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท โดยมีกำหนดระยะเวลาพิจารณาศึกษา ๒๗๐ วัน นับแต่วันที่วุฒิสภามอบหมาย การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีกำหนดระยะเวลาพิจารณาศึกษา ๒๖๐ วัน นับแต่วันที่วุฒิสภามอบหมาย เนื่องจากระยะเวลาการพิจารณาศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบทได้สิ้นสุดลงในวันจันทร์ที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ดังนั้น คณะกรรมการจึงได้ขอขยายเวลาการพิจารณาเรื่องดังกล่าวออกไปอีกสามครั้ง รวม ๑๘๐ วัน ซึ่งประธานวุฒิสภาและที่ประชุมวุฒิสภาพิจารณาแล้วได้กรุณาขยายเวลาให้ตามที่คณะกรรมการได้ขอขยายเวลา ทั้งนี้ เพื่อให้รายงานการพิจารณาการศึกษาของคณะกรรมการในเรื่องนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับการพิจารณาศึกษาในส่วนที่ ๑ เรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ คณะกรรมการได้พิจารณาเสร็จแล้ว และได้เสนอรายงานของคณะกรรมการต่อที่ประชุมวุฒิสภาในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๓ (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง) ในวันศุกร์ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ที่ประชุมวุฒิสภาได้พิจารณาเห็นชอบกับรายงานของคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว

บัดนี้ การพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการในส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบทได้เสร็จสิ้นแล้วคณะกรรมการจึงขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษาต่อวุฒิสภา ความรู้บรรณมูลแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑๖) พุทธศักราช ๒๕๔๖ มาตรา ๑๘๘ และข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๘๙ ดังนี้

การดำเนินงานของคณะกรรมการธิการ

คณะกรรมการธิการได้แต่งตั้งบุคคลในทีปรีกษา ผู้ชำนาญการ นักวิชาการ และเลขาธิการประจำคณะกรรมการธิการ ประกอบด้วย

๑. นายอ่ำมรงค์ ประกอบบุญ	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๒. นายสุรพงษ์ ปราณศิลป์	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๓. นายสมพงษ์ ตรีสุขี	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๔. นายอรุณ อัมประเสริฐพร	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๕. นายนิพนธ์ วงษ์ตระกูล	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๖. นายเสถียร สิงทะวาระ	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๗. นายไพโรจน์ สุวรรณกร	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๘. นายกำจาย เกี่ยมสุริย์	ที่ปรีกษาประจำคณะกรรมการธิการ
๙. นายอนันต์ ตรีโสม	ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๐. นายสุสันต์ สุขภินผลไพบูลย์	ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๑. นายศิริพล ยอดเมืองเจริญ	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๒. รองศาสตราจารย์ปัญญา ตรีภูริศมี	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๓. นายพิรุฬห์ โศภณสารณย์	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๔. นายพิบูลย์ เขียวมอญกุลกิจ	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๕. นายบุญเพ็ง สันติวัฒนธรรม	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๖. นายนิธ บุนนาค	นักวิชาการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๗. นายนิยม จิวจัน	เลขาธิการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๘. นายวิทยา ดันทุสทธิ์	เลขาธิการประจำคณะกรรมการธิการ
๑๙. นางสาวพรศรี เหล่าจุสวัสดี	เลขาธิการประจำคณะกรรมการธิการ

วิธีการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการธิการ ได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้คือ

๑. พิจารณาแต่งตั้งคณะทำงาน เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน
ในพื้นที่ชนบทประกอบด้วย

๑.๑ นายวิบูลย์ เล็มเจดิม	ประธานคณะทำงาน
๑.๒ นายนิวัฒน์ พันธุ์	คณะทำงาน
๑.๓ นายทรง องค์ชัยวัฒนะ	คณะทำงาน
๑.๔ นายจริย ฤทธาณ	คณะทำงาน
๑.๕ นายทองดี นิครัมย์	คณะทำงาน

๑.๖ นายบรม ตันเถียร	คณะทำงาน
๑.๗ นายผจญ อุลปาทร	คณะทำงาน
๑.๘ นายสุลัยมัลย์ วงษ์พานิช	คณะทำงาน
๑.๙ นายสุจินต์ จินายน	คณะทำงาน
๑.๑๐ นายอดิเรก ศรีประทักษ์	คณะทำงาน
๑.๑๑ นายโสภณ สุภาพงษ์	คณะทำงาน
๑.๑๒ นายนิรันดร์ จงวุฒิเวทย์	คณะทำงาน
๑.๑๓ นายณรงค์ โชควัฒนา	คณะทำงาน
๑.๑๔ นายวรเวทย์ อารังธัญลักษณ์	คณะทำงาน
๑.๑๕ นายปกรณ์ จรุงรุ่งเรือง	คณะทำงาน
๑.๑๖ นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์	คณะทำงาน
๑.๑๗ นายสงกรานต์ ภาคโชคดี	คณะทำงาน
๑.๑๘ นายสามารถ จันทร์สุริย์	คณะทำงาน
๑.๑๙ นายอภิชาติ ทองอยู่	คณะทำงาน
๑.๒๐ นายวิจิต นันทสุวรรณ	คณะทำงาน
๑.๒๑ นายวิทยา ตันทสุทธิ์	คณะทำงาน
๑.๒๒ นางสาวกุลวดี เจริญศรี	คณะทำงาน
๑.๒๓ นายจิรัช ศวิตชาติ	คณะทำงาน
๑.๒๔ ว่าที่ ร้อยตรีชาญชัย ก้อนสันทัด	คณะทำงาน
๑.๒๕ นายอภิชาติ สาราบรรณ	คณะทำงาน

๒. พิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะทำงาน เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกร
รายย่อยในพื้นที่ชนบท ประกอบด้วย

- ๒.๑ นายโสมิต ปิ่นเปื้อมรัชฎ์
- ๒.๒ นายชนวน รัตนวราหะ
- ๒.๓ นายปิติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา
- ๒.๔ นายพวงศศักดิ์ จันทร์สุรินทร์
- ๒.๕ นายไพโรจน์ สุจินดา
- ๒.๖ นายเสรี พงศ์พิศ
- ๒.๗ นายอนันต์ ดาโสม

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

๓. พิจารณาศึกษาข้อมูลท้องถิ่น จำนวน ๔ ครั้ง ดังนี้
ครั้งที่ ๑ การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้ (๑๑-๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๙)

พื้นที่ศึกษา : ๑. ตำบลคลองเปียง อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ประเด็นสำคัญ : - กองทุนหมู่บ้าน
- อุตสาหกรรมชุมชน (โรงงานแปรรูปยางพารา)
- กลุ่มเยาวชน (การศึกษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)
- กลุ่มผู้เลี้ยงโค (ระบบการจัดการกลุ่ม)
- ระบบสวัสดิการชุมชน (สวัสดิการและบำนาญ)
- ระบบเครือข่ายชาวบ้าน (การบริหารจัดการของท้องถิ่น)
- ระบบกองทุนหมุนเวียนเครือข่าย กองทุนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พื้นที่ศึกษา : ๒. ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็นสำคัญ : - กองทุนหมู่บ้าน
- ธุรกิจ-อุตสาหกรรมชุมชน (โรงงานแปรรูปยางพารา)
- กลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาส(ธุรกิจ-การศึกษา-การอนุรักษ์)
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน (ระบบการศึกษาเรียนรู้ และระบบการจ้ดกาาร การวางแผนงานพัฒนาชุมชน)

พื้นที่ศึกษา : ๓. ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็นสำคัญ : - กองทุนหมู่บ้าน
- อุตสาหกรรมชุมชน (โรงงานผลิตแป้งขนมจีน)
- ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากกะลามะพร้าว
- ระบบสวัสดิการ (สวนผสมผสานแบบวนเกษตร)

พื้นที่ศึกษา : ๔. บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็นสำคัญ : - กองทุนหมู่บ้าน
- เกษตรกรรมแบบยั่งยืน
- กองทุนเดิมสี่เขี้ยวสี่เสาหลวง (ระบบการจัดการงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)
- ระบบสวัสดิการชุมชน (สุขภาพ)

ครั้งที่ ๒ การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(๒๐-๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๙)

- พื้นที่ศึกษา :** ๑. ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
- ประเด็นสำคัญ :**
- กองทุนโคตรพื้ (ระบบจัดการทรัพยากร-พันธุ์ไม้ ฯ)
 - ระบบการเรียนรู้ของชุมชน
 - งานเด็กอีกถิ่น
 - ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน
 - ระบบการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน
 - ระบบธุรกิจชุมชน

- พื้นที่ศึกษา :** ๒. บ้านโนนรัง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
- ประเด็นสำคัญ :**
- ระบบเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสม
 - อุตสาหกรรมชุมชน (โรงสีข้าว)
 - ผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัย
 - ระบบธุรกิจชุมชน (การจัดการตลาดชุมชน)
 - เครือข่ายชาวบ้านและระบบการจัดการของท้องถิ่น (กองทุน การเรียนรู้ การส่งเสริมเกษตรนิเวศ)

- พื้นที่ศึกษา :** ๓. อำเภอชุมพวง จังหวัดชัยภูมิ
- ประเด็นสำคัญ :**
- อุตสาหกรรมชุมชน (โรงสีข้าว)
 - ผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัย
 - ระบบธุรกิจชุมชน (การจัดการตลาดชุมชน)
 - ระบบการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน
 - การจัดการศึกษาโดยบทบาทของท้องถิ่น

ครั้งที่ ๓ ศึกษาข้อมูลท้องถิ่นภาคเหนือ (๒๓-๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๙)

- พื้นที่ศึกษา :** ๑. ตำบลปิ่น อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
- ประเด็นสำคัญ :**
- กองทุนหมู่บ้านและเครือข่ายกองทุน
 - การพัฒนาหัตถกรรม
 - การจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่น
 - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

- พื้นที่ศึกษา : ๒. ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
 ประเด็นสำคัญ : -ระบบการจัดการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 -ระบบเกษตรนิเวศ
 -ระบบการจัดการท้องถิ่น
- พื้นที่ศึกษา : ๓. มูลนิธิพัฒนาชาวไทยในเขตภูเขา
 ประเด็นสำคัญ : -ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนบนที่สูง
 -การอนุรักษ์ลุ่มน้ำ

ครั้งที่ ๔ ศึกษาข้อมูลท้องถิ่นภาคกลาง (๑๐-๑๓ มกราคม ๒๕๕๐)

- พื้นที่ศึกษา : ๑. ชุมชนสาวสี่ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ประเด็นสำคัญ : -ระบบธุรกิจชุมชนและกองทุนหมู่บ้าน
 -เกษตรกรรมแบบยั่งยืนผู้มาเจ้าพระยา
 -การจัดการศึกษาเพื่อเด็กเพื่อชุมชน
- พื้นที่ศึกษา : ๒. อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท (สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนา
 ชุมชน)
 ประเด็นสำคัญ : -กองทุนหมู่บ้าน
 -ระบบการจัดการเกษตรทางเลือก
 -การพัฒนาอาชีพผู้ด้อย
 -ระบบกองทุนโคตรทรัพย์ (ระบบการจัดการผลผลิต)

๕. พิจารณาศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากการจัดสัมมนา ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการ

การเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จำนวน ๑ ครั้ง คือ

จัดสัมมนา เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรายย่อยในพื้นที่ชนบท

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ นาฬิกา ณ ห้องรับรอง ๑ - ๒
 ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๒ กรุงเทพมหานคร

ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์

วุฒิสภา คณะกรรมาธิการการเกษตรและสหกรณ์ สมาชิกแทนราษฎร กลุ่มเกษตรกร ผู้ทรงคุณวุฒิ
 ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน สื่อมวลชน และผู้สนใจ จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ภาคเช้า

ผู้บรรยายพิเศษและเปิดการสัมมนา

นายสมพล เกียรติไพบูลย์

ประธานคณะกรรมการการกฤษฎีกา
และสหกรณ์ วุฒิสภา

ผู้ดำเนินการอภิปราย

รองศาสตราจารย์ปัญญา หิรัญรัมย์

นักวิชาการประจำคณะกรรมการการ
กฤษฎีกาและสหกรณ์ วุฒิสภา

ผู้อภิปราย

๑. นายชิงชัย มงคลธรรม

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

๒. นายปิติพงษ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา

รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๓. นายณรงค์ โชควัฒนา

ตัวแทนภาคเอกชน

ภาคบ่าย

ผู้ดำเนินการอภิปราย

นางจุฬารัตน์ เสรีเชษฐ์พงษ์

สื่อมวลชน

ผู้อภิปราย

๑. นายนิวัฒน์ พันธุ์

รองประธานคณะกรรมการการ
กฤษฎีกาและสหกรณ์ วุฒิสภา
คนที่สอง

๒. นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม

ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการ
กฤษฎีกาและสหกรณ์ วุฒิสภา

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ผลการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการการขอเสนอรายงานผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนา
เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท โดยแบ่งการพิจารณาศึกษาออกเป็น ๒ ภาค ดังนี้

ภาคหนึ่ง สรุปรายงานการศึกษา เนื้อหาประกอบด้วย

- บทที่ ๑ สถานการณ์ และปัญหา
- บทที่ ๒ สาเหตุของปัญหาความล้มเหลวของเกษตรกรรายย่อย
- บทที่ ๓ การศึกษาปรากฏการณ์ของเกษตรกรรายย่อย
- บทที่ ๔ หลักเกณฑ์และระบบเพื่อการเกษตรยั่งยืน
- บทที่ ๕ สรุป และ ข้อเสนอแนะ

ภาคสอง ข้อมูลท้องถิ่น ๔ ภาค

- ๑. ภาคใต้
- ๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๓. ภาคเหนือ
- ๔. ภาคกลาง

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงขอเสนอรายงานการพิจารณา
ศึกษา ส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท เพื่อให้วุฒิสภาได้โปรด
พิจารณา หากเห็นชอบด้วยกับผลการพิจารณาของคณะกรรมการแล้วได้โปรดแจ้งไปยังคณะ
รัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ
ผู้เกี่ยวข้องในทุกสาขาอาชีพ และประเทศชาติสืบไป

(นายอติเรก ศรีประทักษ์)

เลขาธิการคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

สรุปรายงานการศึกษา

บทที่ ๑

สถานการณ์ และ ปัญหา

**"ชีวิตจึงชื่อว่ารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญรู้จักธรรมชาติ รู้จักธรรมชาติแล้วจึงรู้จักโลก
รู้จักโลกก่อนจึงรู้จักเกษตรกรรม"**

ฉลุย แก้วคง พุทธเกษตรกร อำเภอโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์

ประเทศไทยมีประชากร ๖๐ ล้านคน และพื้นที่ในการเพาะปลูก ๑๘๘.๔ ล้านไร่พื้นที่รับน้ำชลประทานได้เพียงร้อยละ ๑๖ ผู้ทำงานทางด้านเกษตรทั้งรายใหญ่รายย่อย ประมาณ ๕๐ ล้านคน หรือ ๖ ล้านครอบครัว ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทย ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๔ ได้เสนอสถานะของสินค้าการเกษตรที่ส่งออกที่สำคัญดังนี้ ข้าว ข้าวโพด ยางพารา ผลไม้สดทั้ง มีนลำปะเท่ง น้ำตาล กุ้ง ไข่ ปลากระป๋องมีปริมาณของการส่งออก ประมาณ ๑๒๐ พันตัน มีมูลค่าประมาณ ๖.๔ พันล้านบาท แม้ว่าสินค้าทางการเกษตรของไทยจะดูเหมือนว่า การส่งออกมีจำนวนมาก แต่เมื่อเทียบกับสินค้าในภาคอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมแล้ว สินค้าทางการเกษตรยังเป็นเพียง ๑ ใน ๖ ของมูลค่าการส่งออก ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ที่มุ่งหวังจะเพิ่มผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม และให้การสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม แต่มีคำถามว่าการที่โครงสร้างการผลิตของประเทศเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เกษตรกรไทยยังมีความสุขหรือไม่ ยังเป็นโพธิ์ฟ้าที่หน้าโลกันทุกคนหรือไม่

คณะทำงาน ได้ศึกษาด้านการณของเกษตรกรไทยจากเอกสารและจากภาคสนาม และพบว่าเกษตรกรไทยโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยเป็นกลุ่มผู้ที่ปรับตัวรับการพัฒนาไม่ทัน

เกษตรกรรายย่อยคือใคร

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเมืองอยู่ข้าว อยู่น้ำ หรือสุวรรณภูมิ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ทำให้คนไทยมีความเคารพเกรงกลัวต่อธรรมชาติ รู้จักและเข้าใจธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทะนุถนอม มีภูมิปัญญาที่หยั่งรากลึกฝังลึกโดยวิถีใด ปลาน้ำขึ้นน้ำลงจับเมื่อใด เวลาไหน ต้นไม้ใดจะมีกลิ่นหอมในเวลาใด ต้นไม้ใดไม่ควรถูกกินบ้าน ด้วยภูมิปัญญาเหล่านี้ทำให้ชุมชนไทยดำรงสืบทอดมาว่า ๗๐๐ ปี และอยู่อย่างมีความสุขตามสมควร

ชีวิตเกษตรกรในยุคก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น ล้วนแล้วแต่เป็นเกษตรกรรายย่อยเกือบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากมีแรงงานน้อยแม้ว่าที่ดินจะราคาถูกหรือจับจองเอาได้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดต้องมาครอบครองที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งวัฒนธรรมชุมชนได้สืบทอดระบบคุณธรรม ให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีเมตตาแก่กัน ทุกคนอาจมีพืชอาหารไม่ครบตามความจำเป็นพื้นฐาน แต่ก็พึ่งพาอาศัยกันได้ ดังสุภาษิตที่ว่า พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้ นอกจากนั้นนาจากพยานทางสังคม เพลงกล่อมเด็กของภาคต่าง ๆ จะให้ภาพว่าสภาพดิน น้ำ ฟ้า พืช สัตว์ของประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ เช่น สภาพของเกษตรกรภาคเหนือแม้จะมีน้ำท่วมบ้าง มีลมพายุบ้าง แต่สภาพชีวิตสงบสุข ชาวบ้านมีเวลาหยอกล้อพระเนตร มีความสมดุลของระบบนิเวศ มีพืชผัก

มากมาย เช่น ชาวเขาชายพริก (ไม้ได้ขายฝัน) มีสัตว์หลายชนิด และคนกับสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หรือเมื่อเด็ก ๆ ร้องไห้ ที่เสียงเด็กจะพาเด็กไปลูบข้าง ไปลูบข้างใกล้ชายฝั่งแม่น้ำ ส่วนภาคกลาง ชาวบ้านจะมีเวลาในการสร้างสรรบทเพลงพื้นบ้านที่แสดงถึงความสวยงามของแสงจันทร์ ความหอมของดอกไม้และความรัก มีบางครั้งที่ใช้ภาพลูกแดงมาสะท้อนบ้าง ขณะที่ภาคใต้จะแสดงภาพของการเสียดสีการเมือง และการตั้งตนหญิงสาว แต่ภาคที่แสดงความอดอยากของเกษตรกร ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะมีบทเพลงที่แสดงความผิดเคืองของการทำมาหากิน การย้ายถิ่นฐานและการหายไปของแรงงานชายที่ออกไปทำมาหากินนอกหมู่บ้าน แล้วไม่กลับมา จนแม้สงครามลูกว้าไม่ได้กินปลาตัวโต จึงขออนุญาตลูกแดงงานใหม่เพื่อให้มีคนมาช่วยทำมาหากิน ชีวิตเกษตรกรรายย่อยที่น่าจะมีทุกข์อยู่บ้าง น่าจะเป็นเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียงภาคเดียว

แต่ปัจจุบันเกษตรกรรายย่อยคือ กลุ่มเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินน้อย ไม่พอเลี้ยงชีพหรือมีที่ดินทำกินไม่เกิน ๒๐ ไร่ ต้องพึ่งพาผู้อื่น ทั้งวิถีชีวิตและความคิด ต้องให้ผู้อื่นกำหนด สติปัญญาอ่อนแอ ไร้พลังทั้งทางเศรษฐกิจและปัญญา

ผลกระทบของนโยบายของรัฐต่อการพัฒนาภาคเกษตรกรรม

วิถีชีวิตมนุษย์ แท้จริงแล้วต้องสัมพันธ์และมีสมดุลอย่างบรรสานสอดคล้องกับสรรพสิ่ง กับดิน กับน้ำ กับฟ้า และกับสัตว์ และเนื่องจากเกษตรกรรมเป็นวิถีแห่งการกำเนิด และคือพลังสำคัญของสิ่งมีชีวิตทั้งมวล ดังนั้น เมื่อโลกตะวันตกสามารถควบคุมระบบนิเวศตามความต้องการได้ ส่งผลให้ความหมายของเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการประกาศให้รางวัลในเบลกับการคิดค้น ซีดีที, ฆ่าแมลง ในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ ซึ่งแสดงให้เห็นกระแสการยอมรับของโลกว่า มนุษย์คือผู้ควบคุมธรรมชาติ หลังจากนั้นกระแสการควบคุมธรรมชาติ ได้แผ่กระจายไปทั่วโลกควบคู่ไปกับการผลิตในแนวทางอุตสาหกรรมและการเกษตร เพื่อป้องกันการขาดแคลนอาหารของมวลมนุษยชาติ ทุกข้อของโลกล้วนเกิดจากการเพิ่มของประชากรจึงส่งผลต่อประเทศไทยผ่านระบบการศึกษาที่เริ่มจากการส่งคนไปศึกษาต่างประเทศและการจัดระบบการศึกษาไทยที่เน้นความรู้ทางสากลเป็นด้านหลัก ละเลยความรู้ภูมิปัญญาไทย ตลอดจนถึงผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศไทย และมีอิทธิพลต่อการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๗

หากวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยที่พึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ อยู่อย่างสุขสงบ อาศัยความรู้ทางเทคนิควิชา วิถีการดูแลรักษาตนเอง มีการสะสม พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ของตนอย่างต่อเนื่องมาตลอดช่วงพัฒนาการ แม้จะมีการติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมซึ่งกันและกันน้อยมากก็กล่าวได้ว่าแต่ละท้องถิ่นมีภูมิความรู้ มีภูมิปัญญาของตนเอง ซึ่งหมายถึง ความสามารถ ทักษะและเทคนิคอันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้มาลงรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของตนอย่างเหมาะสมกับยุคสมัยและเป็นภูมิปัญญาที่แตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

การมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเป็นการสร้างแนวทางร่วม ที่ครอบคลุมทั่วทั้งแผ่นดิน แผนพัฒนา จึงถือเป็นเสมือนหนึ่งภูมิปัญญาระดับชาติของไทย และภูมิปัญญาใหม่ที่ได้ให้ความหมายการเกษตรในแนวใหม่ จากเดิมการเกษตรคือวิถีชีวิต คือ จิตวิญญาณ กลายเป็นการเกษตรคือความรู้อย่างมีประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงที่สุด และเป็นเทคโนโลยีรับมาจากต่างประเทศทั้งหมด ซึ่งผลให้รัฐบาลไทยต้องเร่งปรับฐานคิดของเกษตรกรไทย โดยระดมทั้งงานวิจัย นักวิชาการ และนักส่งเสริม เพื่อให้เกษตรกรยอมรับว่า เกษตกรที่ดีและร่ำรวย มีทางเลือกทางเดียว คือ การเรียนรู้และ

ยอมรับเทคโนโลยีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ต้องใช้ปุ๋ย ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเท่านั้น (งานวิจัยเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมเป็นงานวิจัยที่เฟื่องฟูมากของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในยุค ๒๐ ปีที่ผ่านมา) จนกระทั่งเกษตรกรรมนักส่งเสริมการเกษตรที่แนะนำให้ใช้เทคโนโลยีว่า ถ้าจะทำให้ชาวพันธุ์ที่รัฐบาลอยากให้ปลูกได้ผลผลิตสูงแล้ว เกษตรกรต้องซื้อเทคโนโลยีอีกทีละเท่าไร

และตลอดช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๗ เกษตรกรไทยจะมีการปรับตัว ๔ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ ๑ คือ กลุ่มเกษตรกรที่ปรับตัวตามกระแสการผลิตเพื่อการตลาดได้ดี มีกิน เหลือเก็บ รวมทั้งสามารถส่งผลผลิตไปต่างประเทศได้ ซึ่งมักจะเป็นเกษตรกรที่มีการศึกษาในแนวใหม่ หรือมีภูมิปัญญาในเรื่องการเกษตร ที่สามารถวิเคราะห์ และเข้าใจธรรมชาติของการเพาะปลูกพืชผลของตนเองได้ดี และมีการสืบทอดต่อเนื่องกับการทำงานของบรรพบุรุษ และส่วนมาก พืชผลที่กลุ่มเกษตรกรนี้ผลิต มักจะเป็นผลไม้ เครื่องเทศ หรือมักจะเป็นพืชผลพื้นเมือง หรือพืชสวน ซึ่งเป็นพืชผลดั้งเดิมที่มีการพัฒนาสายพันธุ์กรรมในประเทศ หรือด้วยตัวของเกษตรกรไทยเอง มากกว่าพืชเศรษฐกิจแบบอื่น

รูปแบบที่ ๒ คือ เกษตรกรที่ได้รับการอุปถัมภ์และปฏิบัติตามเงื่อนไขของบริษัท ทางด้านการเกษตร ซึ่งส่งปุ๋ย ยาฆ่าแมลง พืชพันธุ์จากต่างประเทศ และมอบความรู้ในการจัดการเกษตรให้แก่เกษตรกรในลักษณะเป็นคู่มือ เกษตรกรบางกลุ่มก็สามารถปรับตัวได้ดีกับกระแสการผลิตแบบตลาดแบบนี้ได้ เช่น กรณีชุมชนหนองหว้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีชุมชนเกษตรกร จำนวนประมาณ ๔๐ ครอบครัว ภายในระยะ ๒๐ ปี มีทรัพย์สินประมาณครอบครัวละประมาณ ๓ ล้านบาท และปัจจุบันมีรายได้เฉลี่ยแต่ละครอบครัวเดือนละประมาณ ๓ หมื่นบาท

รูปแบบที่ ๓ มี ๒ ลักษณะ คือ กลุ่มเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการผลิตเพื่อการตลาด ตามกระแสการพัฒนาเป็นการผลิตเพื่ออยู่พอกิน โดยหันกลับมาใช้ภูมิปัญญาของตน และเน้นการพึ่งตนเอง กลุ่มนี้ส่วนมากมีชีวิตอย่างมีความสุขและพออยู่พอกิน และอีกลักษณะหนึ่งเป็นกลุ่มหรือเป็นชุมชนเกษตรทางเลือก หันกลับมาพึ่งภูมิปัญญาของชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาสาธิต กลุ่มเกษตรกรทำนานาโส กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพาราไร่เรียง เป็นต้น ทั้ง ๓ รูปแบบนี้ เกษตรกรมีกินและไม่อดอยาก และคืนกลับมาสู่ความอบอุ่นหรือจิตวิญญาณของชุมชนเกษตร

รูปแบบที่ ๔ เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด เป็นกลุ่มผู้อดอยาก อดจน และเจ็บปวดกับการต้องปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน การทำมาหากินของเกษตรกรรายย่อยกลุ่มนี้ ผู้นำเกษตรกรสรุปสภาพไว้ว่า “ขายข้าวได้ ๒๐-๓๐ เกเรียน แต่กลับมามีมือเปล่าเพราะได้เงินมาต้องเอาไปจ่ายค่าจ้าง ค่ายา เสียหมด” ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรรายย่อยเป็นเครื่องมือในการหารายได้ให้กับผู้อื่น แต่ตัวเองไม่เหลืออะไรเลย

มีผลงานการศึกษาวิจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาค้นคว้าขึ้นบ้าน หรือแม้กระทั่งบทเพลงลูกทุ่งและเพลงพื้นบ้านที่สะท้อนภาพชีวิตของเกษตรกร เป็นภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิต กล่าวคือ ในช่วงของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ระยะต้น ๆ ยังคงมีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ มีความสงบสุขและความสวยงามของวิถีชีวิต ต่อมาเป็นภาพของความล้มเหลวของชีวิตเกษตรกรกรรม การไม่มีทางเลือก การเปลี่ยนอาชีพเป็นรับจ้าง การอพยพย้ายถิ่น การขายแรงงานต่างประเทศ การขายบริการทางเพศ บทเพลงและผลการศึกษาล้วนแสดงความเจ็บปวดของการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตเกษตรกรทั้งใน Thailand

อย่างไรก็ตามการศึกษามลภาวะพัฒนาประเทศจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ชี้สภาวะแห่งความยากจนของคนจนว่าช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยร้อยละ ๒๐ กับคนจนร้อยละ ๔๐ ขยายห่างเพิ่มขึ้นจากเดิม ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ จะห่างกัน

๑๒.๒ เท่า แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ช่องว่างจะห่าง ๑๕.๘ เท่า นอกจากนี้ตัวเลขช่องว่างระหว่างการออมกับการลงทุนของประเทศ ก็ยังชี้ถึงช่องว่างของการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศขยายเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกเช่นกัน จากเดิมช่องว่างการออมกับการลงทุนในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ห่างกัน ๓๕๐,๐๐๐ บาท แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ช่องว่างระหว่างการออมกับการลงทุนห่างกัน ๕๓๐,๐๐๐ บาท ข้อมูลผลการประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังกล่าว ชี้ให้เห็นภาพว่าคนซึ่งเป็นโครงสร้างฐานล่างของเศรษฐกิจยิ่งจนกว่าเดิม และต้องพึ่งพาผู้อื่นมากกว่าเดิม ดังนั้นผลกระทบของนโยบายการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของรัฐบาลนั้น อาจมิได้เกื้อกูลคนในประเทศมากนัก แต่เป็นการเกื้อกูลต่างประเทศมากกว่าหรือไม่ ดังนั้นเราอาจสามารถประมวลปัญหาของเกษตรกรรายย่อย ได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ **ปัญหาการล่มสลายทางเศรษฐกิจ (หรือไม่พออยู่ พอกิน) และปัญหาความล่มสลายทางวัฒนธรรม** การล่มสลายทั้ง ๒ ประการนี้ ทำให้เกษตรกรเกิดทุกข์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การไม่มั่นคงในรายได้และทรัพย์สิน

- ๑.๑ ต้องมีชีวิตแบบพึ่งผู้อื่นและแล้วแต่ชะตาฟ้าดิน ความกรุณาของเจ้าของปุย เจ้าของยาฆ่าแมลง เจ้าของพันธุ์พืช และผู้บริโภคร
- ๑.๒ ไม่พอกิน มีหนี้สินและล้มละลาย
- ๑.๓ เสียภาษีทางอ้อมมากที่สุด
- ๑.๔ เป็นเหยื่อของการรวบรับสินค้าทางด้านเกษตรจากต่างประเทศ
- ๑.๕ ถูกยึดที่ดินทำกินมากที่สุด

๒. สุขภาพ

- ๒.๑ ชีวิตเสี่ยงภัยกับการได้รับสารเคมีที่เป็นพิษต่อร่างกาย เพื่อบรรเทาได้ให้กับเจ้าของปุย เจ้าของพันธุ์พืช เจ้าของยาฆ่าแมลง
- ๒.๒ เป็นโรคเอดส์มากที่สุด และตายเพราะโรคนี้มากที่สุด (ต้องรื้อนเร่หากินนอกพื้นที่)
- ๒.๓ ติดสารเสพติดมากที่สุด โดยเฉพาะสารแก้ปวด และสารยัน
- ๒.๔ บริโภคอาหารที่มีสารเคมีปนเปื้อนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
- ๒.๕ ทำงานไม่มีวันหยุด (เพราะต้องทำหังภาคเกษตร และแรงงานรับจ้างและยังไม่พอกิน)

๓. ความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคทางสังคม

- ๓.๑ ลูก ๆ ถูกละเมิดสิทธิเด็กมากที่สุด
- ๓.๒ เกษตรกรถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและกฎหมายแรงงานมากที่สุด
- ๓.๓ ถูกจัดให้เป็นชนชั้นผู้ด้อยในสังคม
- ๓.๔ ไม่ได้รับความเชื่อถือในสังคมในการกู้ยืมใด ๆ ทั้งสิ้น
- ๓.๕ เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ขีด หรือเฝ้าดูสหกรณ์การรวมชาติ แต่เป็นผู้ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้อยที่สุด (เขาเขาเฝ้าแหล่งน้ำ แต่ชาวกรุงใช้ไฟฟ้า)
- ๓.๖ ขาดหลักประกันทางสังคม
- ๓.๗ เป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าสร้างมลพิษให้กับสภาพแวดล้อม

๓.๔ เมื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล ขอเจรจากลางถนน และถูกมองว่าทำให้บ้านเมืองเดือดร้อน เป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไป และมักจะเป็กลุ่มคนที่ถูกเบียดในสัญญา และถูกข่มขู่ขูดรีดจากหน่วยราชการรายที่สุด บางครั้งถูกฆ่าฝ่ายที่สุด ในขณะที่อาชีพอื่นเจรจาขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลในโรงแรมและได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามสัญญา

๔. ภูมิปัญญาและภูมิธรรม

๔.๑ ไม่ได้รับการคุ้มครองภูมิปัญญาทางการเกษตร (ไม่ได้รับการยอมรับความรู้ดั้งเดิมทางด้านเกษตรว่าแก้ไขปัญหามาได้)

๔.๒ พืชพันธุ์พื้นบ้านถูกลดคุณค่า ไม่มีราคาในตลาดการค้าซื้อขาย

๔.๓ ความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว ถูกละเลยเพิกเฉยและหมั่นแกล้งหาการพัฒนาให้สมัย และนำมาปรับใช้

๔.๔ คุณธรรมของชุมชนสูญสลาย เกษตรกรลืงเลใจและขาดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

๔.๕ ขาดหลักประกันทางสังคม

๔.๖ ถูกมองว่าเป็นชนชั้นผู้มีภูมิปัญญาน้อยในสังคม

๔.๗ ขาดความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตน และไม่กล้าคิด ไม่กล้าตัดสินใจ และไม่กล้ากำหนดชะตาชีวิตของตน ต้องพึ่งพิงและพึ่งพาผู้อื่น

๔.๘ ขาดศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในชีวิตของตน

๔.๙ เปลี่ยนปรัชญาชีวิตจาก “พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้” มาเป็น “ริเงินเขานับเป็นน้อง มีทองเขานับเป็นพี่” ทพพยากรมีต้องแย่งกันใช้ ขูดรีดใครก็ได้แม้กระทั่งญาติพี่น้องและลูกหลาน

๔.๑๐ ขาดการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างที่ตนเองต้องการ ได้รับแต่กระบวนการสั่งการที่ตนเองจำต้องยอมรับ

๕. ครอบครัวและชุมชน

๕.๑ ครอบครัวแตกแยก พ่อ แม่ ร่อนเร่หาเงินเพื่อยังชีพ ลูกบางครอบครัวอยู่ตามลำพัง ลูกบางครอบครัวอยู่กับญาติ ลูกบางครอบครัวเป็นเด็กเร่ร่อน

๕.๒ ชุมชนล้มสลายเหลือแต่เด็ก และคนแก่ ขาดการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม

๕.๓ ขาดแหล่งพักพิงทางจิตวิญญาณของชีวิตเกษตรกรแต่ละคน

๕.๔ สูญเสียจิตวิญญาณของชุมชน

๖. ทรัพยากรธรรมชาติ

๖.๑ ระบบนิเวศศูนย์เสียสมดุลมีผลทำให้

๖.๒ สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกษตรกรขาดแหล่งอาหาร ยา สมุนไพร และเครื่องหอม

๖.๓ เกิดวิกฤติการณ์ทางธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้งทำให้พืชผลการเกษตรเสียหาย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาคอื่น

สภาพสังคมไทยที่แท้จริง กำลังเติบโตรุดหน้าทางภาคอุตสาหกรรมที่ไม่มั่นคง ขณะเดียวกันภาคเกษตร กรรม กำลังประสบปัญหาเสื่อมโทรมและแตกสลาย แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ตลาดรองรับสินค้า

ภาคอุตสาหกรรมที่มีจำนวนผู้บริโภคมากที่สุด มากกว่าร้อยละ ๕๐ ของผู้บริโภคทั้งประเทศ คือตลาดชนบทหรือเกษตรกร ถ้าผู้บริโภคกลุ่มนี้มีกำลังซื้อ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็มั่นคง แต่ถ้าผ่านมารัฐบาลลดราคาสินค้าภาคเกษตรไว้เพื่อเอาใจผู้บริโภค จึงทำให้ภาคเกษตรกรรมไม่มีกำลังซื้อ เป็นผลให้เศรษฐกิจโดยรวมไม่มั่นคงและประสบภาวะวิกฤติเช่นทุกวันนี้

ดังนั้นการที่จะมีเงินเฟ้อ หรือตัดภาคใดภาคหนึ่งออกไปจากวงจร หรือหมั่นแค้นลง หรือไม่สนับสนุนอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนา ก็จะเป็นปัญหาของการก้าวผิดพลาดของประเทศไทย เพราะการมีฐานะการพัฒนาหลายอย่างจะยังความมั่นคงของประเทศมากกว่าทั้งการพัฒนาอุตสาหกรรมกระแสหลักของโลกเพียงกระแสเดียว และเป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ในโลกที่มีบทเรียนก่อนหน้าว่า ควรพัฒนาประเทศโดยปราศจากข้อแต่เป็นการพัฒนาแบบผสมกลมกลืนกับทุก ๆ ข้อ ซึ่งท่าน ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ได้แสดงปาฐกถาพิเศษ "ปิย ชัยการณ" ครั้งที่สอง ณ หอศิลปวัฒนธรรม วันพฤหัสบดีที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๒ ว่า "วิถึการพัฒนาที่ดีเยี่ยมจะต้องดำเนินไปด้วยความประสานสอดคล้องระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมระหว่างเมืองกับชนบท และการผสมกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยีพื้นบ้านกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จากภายนอก" จากปาฐกถาดังกล่าวจะเป็นแนวทางเลือกที่ จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างบรรสานสอดคล้องที่สุดในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

สรุปปัญหาของเกษตรกรอันเนื่องมาจากผลการพัฒนาประเทศ

ปัญหาของเกษตรกร คือ การปรับตัวไม่ได้กับกระบวนการจัดการเกษตรสมัยใหม่ เนื่องจากขาดความรู้เท่าทันในเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ และในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถกลั่นกรอง เลือกสรร และนำความรู้ที่เข้ามาใหม่มาให้เสริมต่อความรู้เก่าที่มีอยู่ ซึ่งถ้าวิเคราะห์เกษตรกรกลุ่มที่ปรับตัวได้ มักจะมีเงื่อนไขของความสามารถปรับตัวได้ตามกระบวนการของความรู้ใหม่ได้ เช่นเดียวกับเกษตรกรที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของบริบทการเกษตรสามารถปรับตัวได้ตามกระบวนการของความรู้สำเร็วจึงรูป ที่กลั่นมาจากความรู้ของชาวบ้านและความรู้ของต่างประเทศ แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ผลิตตามกระแสการตลาด ก็สามารถใช้ภูมิปัญญาของตนแก้ไขสถานการณ์และดำรงชีพอยู่ได้อย่างสุขสงบเช่นกัน ดังนั้นปัญหาของเกษตรกรที่สำคัญคือ

การขาดการ

วิเคราะห์และตระหนักรู้ภูมิปัญญาของตนเองว่าสามารถนำมาปรับใช้สอดคล้องตามสถานการณ์และเหตุปัจจัยได้ และหลงลืมว่าถ้ามันตนเองแก้ไขไม่ได้ แต่ชุมชนยังเป็นที่พึ่งจะยกมือหลังเชิงระนาบของตนซึ่งมีอยู่เป็นอยู่แต่ดั้งเดิม มาช่วยกันถอดสถานการณ์ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุขได้ ดังเช่น นายฉลวย แก้วคง เกษตรกรรายย่อยได้กล่าวไว้ว่า

ถ้าประมาณนาสวนเสร็จสมบูรณ์แล้วก็ขึ้นชื่อว่ามนุษย์สมบัติ เพราะไม่ใช่ที่ปลูกเป็นเร็วเป็นสมบัติของมนุษย์ และผลไม่ทุกชนิดที่ปลูกบนคันคูเป็นสมบัติของมนุษย์ และน้ำกับปลาก็เป็นสมบัติมนุษย์ และข้าวในนาที่เป็นสมบัติของมนุษย์อย่างนี้ ถ้ารู้จักอย่างนี้แล้วเราก็กิน เพื่อปาก เพื่อท้อง ไม่ต้องมีเงิน มีทอง มีเพชร มีพลอย เราก็กินมีความสุข เพราะเรามีสมบัติกินทุกชนิดแล้ว เมื่อมีสระเราก็จะได้สัตว์น้ำ มีกุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น เมื่อมีน้ำก็จะมีผัก ไม้ผลบนคันดิน พอมีทุกอย่างก็มีของกินทุกอย่าง ทั้งตัวของเราเองได้เป็นไทแก่ตัว สิ่งนี้คือสมบัติของมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างว่า "มนุษย์สมบัติ"

บทที่ ๒

สาเหตุของปัญหาความล่มสลายของเกษตรกรรายย่อย

ความน่าสนใจในกระบวนการค้นหาเหตุแห่งทุกข์ของสังคมไทย ก็คือ ที่ผ่านมามีใครจะอธิบายจากปรากฏการณ์หรือรูปธรรมของปัญหา มากกว่าการค้นหารากเหง้าของปัญหาที่แท้จริง เรามักจะได้ยินอยู่เสมอว่า “เพราะที่ดินน้อยเราจึงต้องเพิ่มเทคโนโลยีเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยมีรายได้เพิ่มมากขึ้น” และเรามักจะเลอะเลื่อยเท็จจริงที่ว่า การอธิบายอีกแบบหนึ่งเหมือนกับที่เกษตรกรรายย่อยกล่าวไว้ในท้ายบทที่ ๑ หรือเกษตรกรกลุ่มที่ปรับตัวในรูปแบบที่ ๓ ที่หันมาพัฒนาการเกษตรจากฐานความรู้ด้านภูมิปัญญา และจัดระบบการพึ่งพาอาศัยในรูปของกลุ่มหรือองค์วิสาหกิจ เกษตรกรรายย่อยเหล่านี้มีวิธีการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางเลือกให้กับตนเองในแบบที่แตกต่างจาก ความพยายามแก้ปัญหาในโครงสร้างของรัฐ

การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการล่มสลายของเกษตรกรรายย่อยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงเลือกแนวทาง การวิเคราะห์ของเกษตรกรรายย่อยที่ประสบความล้มเหลวในการสร้างทางเลือกให้กับชีวิตของตนเองเป็นแนวทางในการนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ การสูญเสียภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น อันเนื่องมาจากอิทธิพลของภูมิปัญญาระดับชาติ

นับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ซึ่งเน้นให้ประชาชนใช้เงินเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ถือเอาตัวเลขรายได้เป็นตัวชี้วัดการพัฒนา ทำให้มองภาพเกษตรกรรมเกษตรกรมีปัญหามาผลิตไม่เพียงพอที่จะสนองตอบระบบตลาดได้จึงมีรายได้น้อย เพราะขาดเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย และขาดความรู้ในด้านการตลาด โดยไม่ได้ศึกษาสภาพที่แท้จริงว่าชีวิตในชนบทดำเนินมาอย่างไร มีภูมิปัญญามีจุดแข็งของชนบทอยู่ที่ใด พึ่งตนเองได้อย่างไร เป็นการที่รัฐมุ่งควบคุมเกษตรกรให้เดินไปตามทางที่รัฐกำหนด

เมื่อภูมิปัญญาระดับชาติมองปัญหามิติดพลาด จึงนำไปสู่การกำหนดวิธีแก้ปัญหาที่ผิดพลาด เน้นการนำเทคโนโลยีสำเร็จรูป ขาดการพิจารณาว่าสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ สวมลงโปรแกรมด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ขาดกระบวนการบริหารจัดการ และขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยอำนาจที่มากกว่าของรัฐ จึงเท่ากับรัฐเป็นผู้ทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำลายวัฒนธรรมในการจัดการกับปัญหาของชีวิตในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เลิกพึ่งตนเองหันมาพึ่งรัฐแทน

การถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยมีเป้าหมายที่จะให้ได้เพียงเงิน โดยขาดการสร้างจิตสำนึก กลายเป็นการสร้างค่านิยม ความต้องการส่วนเกินของชุมชนขึ้นอย่างมากมาย ขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำลายลงไปปล่อยให้ประชาชนซึ่งไม่มีความรู้ด้านการตลาด และเทคโนโลยีการผลิตเพื่อการตลาดถูกเอาเปรียบจนเกิดหนี้สิน สูญเสียที่ดิน และแม้กระทั่งถูกสาว ถูกชายฉกรรจ์เป็นทาส ผู้ที่อยู่รอดในชนบท ก็ต้องเปิดเป็นเพียนบ้านในชุมชน หรือชุมชนใกล้เคียง ด้วยการเป็นเครื่องมือของทุนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือของทุนระดับชาติ และทุนข้ามชาติ เป็นต่อ ๆ ไป ในทุกระดับ

๒.๒ การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่การสูญเสียความเป็นชุมชน

นับเป็นความสูญเสียอันสำคัญยิ่งของชนบทในการสูญเสียภูมิปัญญา เปรียบเสมือนเป็นคนที่เป็นคนที่สุดสูญเสียสมองไป ทำให้ชนบทต้องเดินตามกระแสเมือง กระแสโลก ไปโดยไม่รู้ว่าจะถูกสูงไปทางไหน กระแสของการโฆษณาสินค้าอันเป็นส่วนเกินของชีวิต ทำให้คนทำอะไรทุกอย่างเพื่อให้ได้เงิน รวมทั้งทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเคยนับถือเป็นเสมือนแม่ เช่น แม่กระวี แม่คงคา แม่โพสพ ฯลฯ คนเห็นเงินเป็นพระเจ้า ยกย่องคนรวยมากกว่าคนมีคุณธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเดิมของชุมชน ต่างคนต่างแสวงหาเงิน จึงเกิดภาวะตัวใครตัวมัน แข่งขันกัน ความสัมพันธ์อันดีงามของชุมชนจึงสูญหายไป เมื่อหาเงินในชุมชนไม่ได้ก็ชวนชาวบ้านไปหาเงินนอกชุมชน ไปตาขายเอาตาบหน้า ในเมือง ในต่างประเทศ และไปตาขายจริง ๆ ก็มีมากมาย หรือไม่ตายก็มีชีวิตอย่างทุกข์ยากลำบาก และก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องอีกมากมายในชุมชนเมืองด้วย ในชนบทจึงมักเหลือเด็ก และคนชราเท่านั้น เป็นภาพของชนบททั่วไปในทุกภาคของประเทศ

การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเหมือนการสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างของชุมชน คนชนบทหันเหไปในการมีชีวิตอยู่ในชนบท เพราะได้สูญเสียความเป็นอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ เมื่อครั้งที่ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังไม่ถูกทำลาย สูญเสียวัฒนธรรมชุมชนอันดีงาม อบอุ่น สูญเสียความมั่นใจในการพึ่งตนเอง กลายเป็นต้องพึ่งรัฐ ด้วยความหวังลม ๆ แล้ง ๆ

๒.๓ การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรอันเป็นพื้นฐานการผลิต

ป่าไม้เมืองไทย หาดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เกินสมดุลของธรรมชาติ ดังตารางที่แสดง ข้างล่างนี้

ตารางเปรียบเทียบพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในแต่ละภาค และรวมพื้นที่ทั้งประเทศ
จำแนกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑-๗ (หน่วย : ล้านไร่)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ตะวันออก	กลาง	ใต้	รวมทั้งประเทศ
๑ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙	๗๒.๗	๙๙.๓	๑๓.๒	๒๒.๓	๑๘.๕	๑๓๗๑.๐
๒ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔	๗๑.๘	๓๘.๐	๑๑.๓	๑๖.๖	๑๕.๐	๑๕๙.๗
๓ พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙	๗๑.๑	๓๒.๗	๙.๗	๑๕.๖	๑๒.๑	๑๔๑.๒
๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔	๖๑.๖	๒๒.๗	๗.๕	๑๓.๒	๑๑.๘	๑๑๖.๗
๕ พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙	๕๙.๙	๑๖.๒	๕.๐	๑๑.๖	๑๐.๓	๙๖.๐
๖ พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔	๕๑.๐	๑๕.๒	๕.๕	๑๐.๙	๙.๓	๙๑.๓
๗ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙	๔๗.๖	๑๓.๕	๕.๘	๑๐.๓	๘.๒	๘๙.๔

หมายเหตุ เนื้อที่ป่าไม้หมายถึง พื้นที่ป่าชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ป่าดงดิบ ป่าสน ป่าชายเลน ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังและกระแกรน ป่าพรุ ป่าไผ่ และสวนป่า ไม่ว่าจะอยู่ในเขต ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าโครงการสัมปทาน หรือพื้นที่ป่าแห่งอื่น ๆ แต่ไม่รวมพื้นที่สวนยางพาราและสวนไม้ผล

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และกรมป่าไม้

จากตารางดังกล่าวแสดงให้เห็นการสูญเสียพื้นที่ป่า อันเป็นเหตุให้เกิดฝนทิ้งช่วงบ่อยขึ้น เป็นเหตุให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ถูกทำลาย แต่บางปีจะเกิดน้ำท่วมอย่างเฉียบพลัน เพราะไม่มีป่าซับน้ำไว้ ความชื้นทั้งในอากาศ ผิวดิน และในดินลดลง หน้าที่ดินถูกชะล้างพังทลาย จนหมดความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน ความเค็มจากใต้ดินเริ่มมาอยู่บนดิน เป็นเหตุให้ทำการเกษตรล้มเหลวและสูญเสียที่ดินในที่สุด อาหารตามธรรมชาติที่เคยหาได้ใกล้ ๆ บ้าน สูญหายไปหมด จึงต้องซื้อทุกอย่างด้วยเงิน เป็นการสูญเสียความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ พันธุกรรมของพืชและสัตว์ อันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ามากมายมหาศาล ที่สังคมไทยยังไม่เป็นคุณค่า เป็นทรัพยากรที่ต้องใช้เวลาสั่งสมและพัฒนาเป็นร้อยเป็นพันปี และมีความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งพบได้เฉพาะในป่าร้อนชื้นเพียงไม่กี่แห่งในโลก ถ้าถึงจะสูญหายไปทุกวันนี้ ทรัพยากรพันธุกรรม เป็นสมบัติของอดีตและเป็นเศรษฐกิจสำคัญของอนาคตที่ต่างชาติต้องการอย่างยิ่ง แต่ด้วยนโยบายการเกษตรที่ผิดพลาดจะทำให้เมืองไทยพลาดโอกาสที่จะเป็นเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรม อันมีคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งในอนาคต และอาจต้องซื้อสิทธิหรือผลผลิตในรูปของยาหรืออาหารจากต่างประเทศแทน

บทที่ ๓

การศึกษาปรากฏการณ์ของเกษตรกรรายย่อย ผู้อยู่รอดท่ามกลางกระแสความล่มสลาย

ในอดีตสังคมไทยมีความหลากหลายทั้งในด้านการผลิตพืชผล ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ทำให้เกิดทางเลือกในการดำรงชีวิตอันหลากหลาย ทั้งตนเองได้หลายรูปแบบ เกษตรกรรายย่อยมีทักษะในการพึ่งตนเอง ที่เกิดจากการผสมผสานความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน ดำรงชีวิตอยู่บนฐานของครอบครัวและเครือญาติ ในฐานะของสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มคนที่ประกอบด้วยหลายครอบครัวอยู่ร่วมและดำรงซึ่งกันและกัน เป็นระบบการพึ่งพาอาศัย เป็นความหลากหลายของเทคนิควิถีชีวิตในการดำรงชีวิต และภูมิปัญญาของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และภูมิปัญญาที่หลากหลายนำไปสู่การแสวงหาทางความคิดมากมาย และนำไปสู่การยอมรับบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน มีน้ำใจเอื้ออารีต่อกันมากกว่าสังคมที่มนุษย์ต้องแข่งขันกัน เพราะทางเลือกของชีวิตที่ต้องขึ้นอยู่กับการผลิตเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่ก็ขึ้นคิดและมีความเสี่ยงสูง

การพัฒนาประเทศตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมสมัยใหม่ ที่เน้นการแบ่งแยกเฉพาะส่วนเฉพาะด้าน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา หมอเฉพาะโรค ระบบการเกษตรแบบพืชเดี่ยวหรือการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ฯลฯ ผลของการพัฒนาก็คือ คนวัยยิ่งวัยมากขึ้น คนยากจนยิ่งจนลง คนส่วนใหญ่ของประเทศพึ่งตัวเองไม่ได้ ชีวิตผูกติดและพึ่งพาแบบ ทั้งระบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ระบบการบริโภค ระบบการศึกษา ในโรงพยาบาลสมัยใหม่ ฯลฯ ผูกความมั่นคงของชีวิตและครอบครัวไว้กับรัฐ ครอบครัวแตกแยกไปคนละทิศละทาง ชุมชนอ่อนล้าและล่มสลายไปทีละส่วน เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน

ท่ามกลางความผันผวนของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคม ที่บีบรัดเกษตรกรรายย่อยมากขึ้น ๆ เกษตรกรรายย่อยและชุมชนไทยส่วนหนึ่ง พัฒนารูปแบบและวิธีการในการพัฒนาตนเองใหม่ขึ้น หลายคนและหลายชุมชนประสบความสำเร็จในการสร้างทางเลือกให้กับครอบครัว ชุมชน และตนเอง ดังกรณีศึกษาที่พบในทุกภาคของประเทศ ดังนี้

๓.๑ ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การจัดสรรที่ดินน้อยเพื่อความอยู่รอดของเกษตรกรรายย่อย

กรณีตัวอย่างแรก คือ พระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งรวมเอาภูมิปัญญาของสังคมไทยหลายสาขา ประกอบกันขึ้นเป็นทางเลือกใหม่ของการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย

ในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๓๗ วิจารณ์เกษตร นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและราชรัฐ

ตื่นตื่นกับทฤษฎีใหม่ (New Theory) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกันมาก เนื่องจากดูเหมือนว่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการใช้พื้นที่ของเกษตรกร ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าที่สุด จนฝ่ายรัฐบาลที่นำโดยกระทรวงมหาดไทย เริ่มกำหนดโครงการและแผนปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อนำทฤษฎีใหม่ไปใช้

ถ้าจะกล่าวอย่างสรุปที่สุด ทฤษฎีใหม่เป็นวิถีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อยแปลงเล็ก(ประมาณ ๑๕ ไร่) ซึ่งเป็นอัตราที่ควรจะได้เฉลี่ยของราชรัฐโดยทั่วไป

หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียงด้านผลผลิตหรือรายได้ โดยเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่
ประหยัคก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

แนวพระราชดำรินี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการจัดสรรที่ดิน อย่างมีจุดมุ่งหมายดังนี้

มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา ๕ ไร่ จะมีข้าวพอกิน
ตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎี

เพื่อการนี้ จะต้องใช้หลักเกณฑ์เฉลี่ยว่า ต้องมีน้ำใช้ระหว่างช่วงฤดูแล้ง ประมาณ ๑,๐๐๐
ลูกบาศก์เมตรต่อ ๑ ไร่ หากแต่ละแปลงเกษตรมีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ และแบ่งตามสัดส่วน ๓๐-๓๐-๓๐-๑๐ จะมี
พื้นที่การเกษตรที่ต้องการน้ำอยู่ ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ

นาข้าว ๕ ไร่ จึงต้องมีน้ำ	$๕ \times ๑,๐๐๐ =$	๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร
พืชไร่หรือไม้ผล ๕ ไร่ จึงต้องมีน้ำ	$๕ \times ๑,๐๐๐ =$	๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร
	รวม	๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร

ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีน้ำสำรองไว้หน้าแล้ง โดยเฉลี่ยประมาณ ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์
เมตร จึงได้ตั้งสูตรว่า ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

สระน้ำเนื้อที่ ๓ ไร่ จุดลึก ๔ เมตร จะมีน้ำจุได้ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ที่อยู่
อาศัยและอื่น ๆ ๒ ไร่ นาข้าว ๕ ไร่ พืชไร่พืชสวน ๕ ไร่ รวมทั้งแปลงเนื้อที่ ๑๕ ไร่

อุปสรรคสำคัญที่สุด คือ อย่างเก็บน้ำหรือสระที่มีน้ำเต็ม และได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้งใน
หน้าฝนจะมีการระเหยวันละ ๑ เซนติเมตรโดยเฉลี่ย ในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่า ในปีหนึ่ง ถ้าหน้าฝน
ไม่ตก ๓๐๐ วันระดับน้ำของสระจะลดลง ๓ เมตร (ในกรณีนี้คิด ๓ ใน ๔ ของ ๑๒,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร น้ำที่
ใช้ได้จะเหลือ ๔,๘๐๐ ลูกบาศก์เมตร) จึงต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

ด้วยเหตุนี้ หากจะให้เกษตรกรสมบูรณ์ สระน้ำทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ ก็ม
ีความจำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มากคอยเติม เปรียบเสมือนแทงค์น้ำใหญ่มากคอยเติมตู้ปลาเล็กให้เต็มอยู่เสมอ
ในการนี้ขอโครงการวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี จึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว โดยมีความจุ
๔๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ซึ่งถ้าใช้วิธีจ่ายน้ำเข้าแปลงตามแบบเดิม จะเสี่ยงพื้นที่การเกษตรได้เพียง ๖๐๐-
๘๐๐ ไร่ แต่ถ้าใช้ทฤษฎีใหม่ จะเสี่ยงพื้นที่ได้ถึง ๓,๐๐๐ ไร่ หรือ ๕ เท่า

ถ้าอ่างอ่างเก็บน้ำ ๔๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร จะเสี่ยงได้ ๘๐๐ ไร่ (โครงการวัดมงคลชัยพัฒนามีพื้นที่
ที่ ๓,๐๐๐ ไร่ แบ่งเป็น ๒๐๐ แปลง (แปลงละ ๑๕ ไร่)

อย่างนี้จึงเสี่ยงได้ ๔ ไร่ต่อแปลง

ถ้าพึ่งสระในแปลงเสี่ยงได้ ๔.๘๕ ไร่ ($๔.๘๕ \times ๔ = ๑๙.๔๕$ ไร่)

จึงเห็นได้ว่าหมิ่นหม่อมมาก แต่มีค่าเงินว่า ๘.๘๕ ไร่ นั้น จะทำเกษตรกรรอมอย่างสมบูรณ์ได้อีก ๖.๘๕ ไร่

จะต้องอาศัยเทวดาเลี้ยง แต่ถ้าค่าเงินว่า ในระยะที่ไม่มีความจำเป็นจะใช้ น้ำ หรือมีฝนตก น้ำฝนที่
ตกลงมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและในสระ สำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระน้ำจะทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำฝน
(Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบน้ำจะพอ

ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจาก

ภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และเอกชน) แต่ค่าดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่ในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ให้กับประชาชนตามท้องที่ต่าง ๆ ทั่วไป ได้จัดทำขึ้นเป็นแห่งแรกในที่ดินประมาณ ๑๖ ไร่ ของมูลนิธิชัยพัฒนา ตำบลมงคลชัยพัฒนา อำเภอเมืองสระบุรี ต่อมาขยายผลไปดำเนินการในพื้นที่ราษฎรมากกว่า ๑๐๐ รายในเขตอำเภอเขาวง ภาพลื่นดูปัจจุบันได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เกษตรกรแต่ละรายมีน้ำทำการเกษตรแบบผสมผสาน นำรายได้จูงใจให้แก่ครอบครัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง "มูลนิธิชัยพัฒนา" ขึ้น เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน ในงานที่ไม่เข้าซ้อนกับแผนงานหรือโครงการของรัฐ แต่พยายามส่งเสริมให้สอดคล้องกัน เพื่อให้โครงการต่าง ๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และดำเนินไปอย่างรวดเร็วทันการณ์ โดยเฉพาะในกรณีโครงการของรัฐบาลถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขหรือระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

๓.๒ การศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อย

๓.๒.๑ การศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อยในเขตภาคเหนือ

ก. บ้านป่าบิ๊ด ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

- ประเด็นศึกษา (๑) ระบบการจัดการป่าชุมชน
- (๒) ระบบการเกษตรปลอดภัย
- (๓) ระบบการจัดการตลาดผลผลิต

สาระโดยสรุป ชุมชนบ้านป่าบิ๊ด เป็น ๑ ใน ๖ หมู่บ้านของ ตำบลแม่ทา เมื่อ ๕๐ ปีก่อน มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ และหมดไปเพราะการสัมปทานป่า หลังจากนั้น พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเปลี่ยนมาเป็นไร่ข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่ง ปลูก ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ และถั่วลิสง ในช่วง ๒๐ ปีหลังมานี้ เป็นการเปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นระบบการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขาย วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปตามปัญหาและความเดือดร้อนที่เพิ่มมากขึ้น กิจกรรมที่ชุมชนพยายามทำเพื่อแก้ปัญหาของตนเองที่ผ่านมา คือ

- (๑) กิจกรรมการถนอมทรัพยากร ที่เน้นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน
- (๒) การเพาะปลูกในระบบไร่สวนผสม การเกษตรแบบยั่งยืน การปลูกผักปลอดสารพิษ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั้งในภาคเหนือและกรุงเทพฯ
- (๓) กิจกรรมการตลาดผลผลิตของตนเอง ที่เด่นที่สุด ก็คือ การจัดระบบการตลาดพืชผักปลอดสารพิษ ซึ่งร่วมมือกับเครือข่ายกรีนเน็ต จัดตั้งร้านค้าปลอดสารพิษในกรุงเทพฯ และหัวเมือง
- (๔) การจัดการทรัพยากร โดยมีเครือข่ายชาวบ้านแม่ทาจึงตำบลร่วมมือกับสภาตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐและเอกชน คลี่คลายปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน การสนับสนุนให้ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีการทำเกษตรจากการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจมาเป็นเกษตรกรรมแบบยั่งยืน รวมถึงการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ป่าไม้ที่ชุมชนเริ่มอนุรักษ์ไว้แล้ว
- (๕) การสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เน้นการพัฒนาผู้นำของชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวของท้องถิ่นมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้าน และนำทิศทางการพัฒนาของชุมชน

- (๖) การเรียนรู้ โดยการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ

ข. **เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน** ๓๔ หมู่บ้าน ตำบลบ้านด้า ตำบลปิ่น ตำบลคือเวียง และ ตำบลหนองห่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

- ประเด็นศึกษา** (๑) ระบบกองทุนหมู่บ้าน
(๒) ระบบธุรกิจชุมชน
(๓) ระบบการจัดการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน
(๔) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาของท้องถิ่น

สาระโดยสรุป ความสำคัญของเกษตรกรรมรายย่อยในพื้นที่ อำเภอดอกคำใต้ เริ่มจากครูเล็ก ๆ คนหนึ่งที่กลับมาสอนหนังสือในโรงเรียนบ้านเกิด ความมุ่งมั่นแรกสุด คือ เพื่อแก้ปัญหา เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้วไปมีอาชีพขาดบริการ จากโรงเรียนแรกจนขยายเป็นกลุ่มเพื่อนครูพัฒนาพะเยา เป็นเครือข่ายของการจัดการศึกษาที่เน้นการรักท้องถิ่น รักศักดิ์ศรีของตนเอง มีความรู้เพื่อการประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยหลักการศึกษาคือ ให้เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้เรียนต่อ ให้เด็กอยู่กับโรงเรียน อยู่กับครู หากผ่านช่วงวัยนี้แล้ว เด็กจะมีทางเลือกเพื่ออนาคตที่ดีกว่าเส้นทางสายเดิม

การแก้ปัญหาเด็กต้องแก้ที่พ่อแม่และครอบครัวด้วย ขณะที่ยุคครบครัวยังเป็นหนี้สิน ยากจน เพราะปลูกไม่พอกิน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กไม่ได้เรียนต่อ กิจกรรมการแก้ปัญหาคือครบครัวเด็กจึงเริ่มต้น โดยเริ่มจากกลุ่มแม่บ้านทำกระดาดสา ทำหน่อไม้อัดป๊อป กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือ ธนาคารหมู่บ้าน ที่เริ่มจากกลุ่มแม่บ้านกลุ่มหนึ่ง จนขยายตัวไปครอบคลุมพื้นที่ ๔ ตำบล ๓๕ กลุ่ม และรวมตัวกันเป็น **เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน**

ธนาคารหมู่บ้านจะทำกิจกรรมเดือนละ ๑ วันเช่นเดียวกับกลุ่มจึงจะออกมาพรวินัย ผลแรกสุดที่เกิดขึ้นคือ การกู้เงินดอกเบี้ยสูงลดลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านหันมากู้ยืมเงินของกลุ่มมากขึ้น จนกลุ่มขยายตัวความสำเร็จที่สำคัญของธนาคารหมู่บ้าน คือ รวมคน และเกิดระบบการจัดการ การจัดการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านจึงเริ่มขึ้นทุกวันที่กิจกรรมในระดับหมู่บ้าน ทุกวันประชุมของเครือข่าย ทำให้ชาวบ้านมาอยู่ร่วมกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงการออกไปศึกษาดูงานภายนอกแล้วนำกลับมาถ่ายทอดสู่กัน จนเกิดกิจกรรมติดตามมา คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การพัฒนาอาชีพหลายอย่าง

โครงการต่อเนื่องที่กลุ่มต้องการ คือ การพัฒนาธุรกิจชุมชนขึ้นในพื้นที่ เป็นโครงการที่เครือข่ายพูดคุยหารือ จัดทำเป็นแผนงานขึ้น ประกอบด้วย ไข่ไล่ข้าวโพด บั๊มน้ำมัน ร้านค้ากลางของกลุ่ม เป็นต้น บนความคิดที่ว่าการพัฒนาธุรกิจชุมชนจะเพิ่มมูลค่าของผลผลิต จะลดต้นทุนการผลิต และจะประหยัดค่าใช้จ่ายของชาวบ้านได้ จะเพิ่มศักยภาพในการสร้างทุนหมุนเวียนให้เพียงพอกับความต้องการของสมาชิก และที่สำคัญที่สุด คือ ชาวบ้านได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการผลิต และนำผลผลิตของตนเองมาจัดการร่วมกัน จนถึงการทำการแปรรูปและการตลาดในระยะยาว

ค. **การพัฒนาของชาวไทยภูเขา** อำเภอมะสลอง จังหวัดเชียงราย จากประสบการณ์การทำงานของมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา

- ประเด็นศึกษา** (๑) ปัญหาของชาวไทยภูเขา
(๒) การพัฒนาเกษตรกรรมแบบยั่งยืนบนที่สูง repository of Thailand

สาระโดยสรุป ชาวไทยภูเขาในพื้นที่ อำเภอมะสลอง ประกอบด้วย เผ่ามูเซอร์ เช้า และ อักกี การทำงานเริ่มจาก คุณเผื่อนใจ เตทโคณ์ ในบทบาทของครูอาสาที่เข้ามาสอนหนังสือในหมู่บ้านชนเขา

เมื่อประมาณ ๒๐ ปีก่อน ในช่วงนั้นกิจกรรมเด่น ๆ ที่เกิดขึ้น คือการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาให้กับชาวไทยภูเขา การพัฒนาหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพของคนและการประกอบอาชีพ

คุณเดือนใจพบว่า ปัญหาที่แท้จริงของชาวไทยภูเขาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาการไม่รู้หนังสือ แต่เป็นปัญหาของการดำรงชีวิตในวิถีของคนที่ยอพยพเร็ววัน ทั้งโดยวิถีการผลิตที่ต้องแสวงหาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ และการถูกขับไล่ โดยคนกลุ่มอื่น ๆ จนไม่มีที่จะไปอีกแล้ว หากจะพัฒนาชาวไทยภูเขา ต้องสร้างการยอมรับและพัฒนากระบวนการผลิตที่ไม่เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภารกิจสำคัญเมื่อก่อตั้งมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขาขึ้นก็คือ

- (๑) การจัดการศึกษาเรียนรู้ให้กับเด็กและชาวไทยภูเขา
- (๒) การพัฒนาระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนบนที่สูง
- (๓) การสร้างความสามัคคีกันและการอยู่ร่วมกันของคนต่างเผ่าพันธุ์

การจัดการศึกษาเป็นหัวใจที่ช่วยให้ชาวไทยภูเขาได้เรียนรู้และยอมรับวิธีการทำการเกษตรแบบใหม่ ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจึงเกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านชาวไทยภูเขา จากรายครอบครัว ขยายสู่ครอบครัวอื่น จากชุมชนหนึ่ง ขยายสู่ชุมชนข้างเคียง จนเกิดเวทีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวไทยภูเขาแม้จะต่างเผ่าพันธุ์ เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งต้นน้ำและลำน้ำ จึงเกิดการอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ใกล้ชุมชนไว้ในหลายชุมชนบนดอยแม่สลอง จนพัฒนาเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ลำน้ำแม่จันแม่สลองขึ้น

หัวใจสำคัญของเกษตรกรรมแบบยั่งยืนบนที่สูงก็คือ

-การเพาะปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชผัก สลับแถวและเปลี่ยนแนวสำหรับพืชผักทุกปี โดยใช้พืชตระกูลถั่วบำรุงดินและเพาะปลูกเป็นแนวป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และเทคนิคอื่น ๆ ที่จำเป็นในการทำการเกษตรตามพื้นที่ลาดชัน

-เป็นการเพาะปลูกที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเพียงพอต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยภูเขา

๓.๒.๒ การศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ก. กลุ่มเกษตรกรทำนาไร่ ตำบลนาโสน อำเภอดุสิต จังหวัดยโสธร

ประเด็นศึกษา (๑) พัฒนาการของงานพัฒนาชุมชน

- (๒) ดูวิถีอุตสาหกรรมโรงสีข้าวชมรมรักษามรดกชาติ
- (๓) กลุ่มหมอยาพื้นบ้านและบทบาทในด้านการรักษาสุขภาพของชุมชน
- (๔) การอนุรักษ์ป่าชุมชน
- (๕) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบองค์รวม

สาระโดยสรุป ก้าวพัฒนาของท้องถิ่นนี้เริ่มจากบทบาทของพยาบาลท่านหนึ่งเข้าไปสนับสนุนการพัฒนาด้านสาธารณสุขฐาน กองทุนยาประจำหมู่บ้าน จนเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้าสู่ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาสุขภาพ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน การใช้ระบบการรักษาโดยการนัด การใช้ยาสมุนไพร การเกษตรธรรมชาติที่เน้นการไม่ใช้สารเคมีในการผลิตและการแปรรูปผลผลิต การรักษาป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งสมุนไพรและอาหารพื้นบ้าน พัฒนาระบบการจัดการของชุมชนในด้านต่าง ๆ ขึ้น คือ

- (๑) ชมรมหมอยาพื้นบ้าน แหล่งรวมของภูมิปัญญาชาวบ้านในทุก ๆ ด้าน
- (๒) ศูนย์สุขภาพวัดท่าลาด พื้นฟูและดูแลรักษาสุขภาพของชุมชน
- (๓) กองทุนเกษตรผสมผสาน ส่งเสริมการเปลี่ยนวิถีการผลิตจากเกษตรกรรมพืชเดี่ยว สู่ระบบเกษตรผสมผสาน และเกษตรกรรมแบบธรรมชาติ
- (๔) ระบบการจัดการป่าชุมชน ซึ่งมีระเบียบอนุญาตให้ใช้สอยและการปลูกทดแทน
- (๕) โรงเรียนชาวนาชมรมรักษาระชาชาติ เป็นศูนย์กลางสหกรณ์ชุมชน ประรูปข้าวและจัดความสัมพันธ์กับผู้บริโภคในท้องถิ่น ตลอดจนการส่งออกไปยังประเทศสวีเดน
- (๖) การฟื้นฟูและพัฒนาอาหารพื้นบ้าน เช่น พืชผัก การปรุงเป็นอาหาร และการแปรรูปเก็บรักษา รวมไปถึงการวางแผนพัฒนาตลาดผู้บริโภคในอนาคต
- (๗) หลักสูตรท้องถิ่นแบบองค์รวม โดยผู้นำชาวบ้านร่วมกับครูในโรงเรียนพัฒนาหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การเรียนการสอนในระบอบ
- (๘) เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอำเภอภูซุ่ม ซึ่งเป็นการขยายงานและพัฒนาความร่วมมือออกจากหมู่บ้าน ครอบคลุมทั้งตำบล และขยายไปสู่ตำบลอื่น ๆ ในอำเภอภูซุ่ม

ข. ศูนย์อินแปง บ้านบัว ตำบลภูตบก อำเภอภูตบก จังหวัดสกลนคร

- ประเด็นศึกษา
- (๑) การพัฒนาพันธุ์พืชพื้นบ้าน
 - (๒) การจัดการศึกษาเพื่อเด็กอีกถิ่น
 - (๓) เครือข่ายชาวบ้านรอบภูพาน

สาระโดยสรุป ชุมชนชาวกะเลิงขนาดใหญ่ ประมาณ ๖๐๐ ครอบครัวย้ายถิ่นจากภูพาน ที่ก้าวเข้าสู่การเพาะปลูกมันสำปะหลังเพื่อขาย จนประสบปัญหาผลผลิตและราคาตกต่ำ ผลผลิตข้าวไม่พอบริโภค ได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการในสถาบันราชภัฏร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน สนับสนุนให้ชาวบ้านเรียนรู้และทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเริ่มจากเปลี่ยนไร่เป็นแปลงวนเกษตร โดยพัฒนาพันธุ์พืชอาหารพื้นบ้าน คือ หวาย คอนแคน ผักหวาน และอื่น ๆ รวมมากกว่า ๒๐ ชนิด เข้าไปทดแทนไร่มันอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเริ่มจากไม่กี่ครอบครัวจนแพร่หลายไปทั้งหมู่บ้าน จนเกิดผลกระทบไปสู่การพัฒนา

(๑) กองทุนพันธุ์ไม้พื้นบ้าน เป็นระบบการจัดการส่งเสริมสมาชิกให้ทำวนเกษตรพื้นบ้าน

(๒) ร้านค้าริมทาง จำหน่ายพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่สมาชิกเพาะแล้วเหลือจากการปลูกในแปลงจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไป และจำหน่ายผลผลิตของตนเอง เช่น หน่อหวาย ผักหวาน หน่อไม้ เป็นต้น

(๓) เด็กอีกถิ่น โดยการนำเด็กเข้าสู่การเรียนรู้อยู่ในแบบ “พาเห็ด พาทำ” ประสานกับครูในโรงเรียน ให้เด็กเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ การปฏิบัติจริงในชีวิตและเรียนรู้ธรรมชาติจากป่าภูพาน

(๔) ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรพื้นบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่ชาวบ้านหลายจังหวัด รวมถึงชาวบ้านจากภาคเหนือ และภาคใต้ เข้าไปศึกษาฝึกการพัฒนาหลักสูตรสอนกันเองในหมู่บ้าน Thailand

(๕) ศูนย์อินแปงและเครือข่ายวนเกษตรภูพาน เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายหมู่บ้านที่มีแนวทางการพัฒนาเดียวกับรอบป่าภูพาน ๖๐ กว่า หมู่บ้าน และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปถึง ๔๐๐ หมู่บ้านในอนาคต หากได้รับการสนับสนุนที่ดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ค. กลุ่มสวนทิวพืชนางาม บ้านโนนวัง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

- ประเด็นศึกษา (๑) ระบบเกษตรผสมผสาน
(๒) ธุรกิจอุตสาหกรรมโรงสีข้าว
(๓) ระบบกองทุนหมู่บ้าน

สาระโดยสรุป สภาพพื้นที่ของชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ของน้ำสำหรับการทำนา

รากฐานแรกของความสำเร็จ คือ การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน เป็นแหล่งทุน และการเรียนรู้เรื่อง การจัดการ และพัฒนาระบบเกษตรผสมผสานในไร่นาของครอบครัวสมาชิก ในขั้นที่สอง คือการพัฒนา ตลาดนัดชุมชนขึ้น จนบ้านโนนวังมีตลาดผลผลิตสด ๆ จากแปลงเกษตรผสมผสานขายให้กับผู้บริโภคในพื้นที่ และที่ผ่านแฉะไปซื้อ หลังจากนี้เริ่มผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี ขายให้กับผู้บริโภคในตัวเมืองนครราชสีมา และกรุงเทพฯ จนเรียนรู้ระบบการจัดการตลาด ประกอบกับการจับมือกับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ๕๐กว่าชุมชน ตั้งเป็นเครือข่าย ชัก ขมรวมส่งเสริมเกษตรออมทรัพย์โคราช และเครือข่ายได้เข้ามาร่วมมือกับ กลุ่มสวนทิวพืชนางามพัฒนาโรงสีขนาดเล็กลงในชุมชนโดยยึดหลักว่า การประกอบอาชีพของเกษตรกรราย ย่อยต้องมีการวางแผนและการจัดการตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การแปรรูปจนถึงการตลาด

๓.๒.๓ การศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อยในเขตภาคใต้

ก. กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอดวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- ประเด็นศึกษา (๑) การพัฒนาองค์กรชุมชน
(๒) ธุรกิจอุตสาหกรรมโรงงานแปรรูปยางพารา
(๓) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
(๔) เครือข่ายโรงงานแปรรูปยางพารานครศรีธรรมราช

สาระโดยสรุป ไม้เรียงคือชุมชนต้นแบบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชนแปรรูป

ยางพารา ความพยายามของกลุ่มผู้นำชาวบ้านรุ่นแรก ๑๒ คน แก้ไขปัญหาราคายางตกต่ำตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๓ ตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น รวมกันขาย จนปี พ.ศ. ๒๕๒๖ จึงได้ข้อสรุปว่าวิธีเดียวเท่านั้น คือ ทำให้ คุณภาพของยางขาวไม้เรียงเป็นยางคุณภาพเดียวและดี ด้วยการพัฒนาโรงงานแปรรูปยางพาราขึ้นใช้เวลา ระดมทุน ๓ ปี เริ่มสร้างโรงงานในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ผลิตวันละ ๑.๕ ตันต่อวัน ขยายเป็น ๓ ตันต่อวัน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๑ ผลิตยางแผ่นอบแห้ง (Air Dry Sheet) ขายให้พ่อค้าส่งออกโดยตรง โดยส่งลงเรือที่ท่าเรือคลอง เกษ บางช่วงราคาคิดการค่าขายขึ้น ๑ ตามราคากลางตลาดหัดใหญ่ ๔-๕ บาทต่อกิโลกรัม โดยเฉลี่ยจะสูง กว่ากิโลกรัมละ ๕ บาท

ความสำเร็จของไม้เรียงทำให้เกิดความคิดในการขยายโรงงาน เพื่อให้ชาวสวนยางแก้ปัญหา ของตัวเองได้มากขึ้น แทนที่จะพยายามกีดกันการผลิตของตนเอง ไม้เรียงผลิตต้นให้ชุมชนอื่น ๆ ก่อตั้งโรงงาน แปรรูปยางพาราขึ้น ๑๑ โรงงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ด้วยความคิดที่ว่า อุตสาหกรรมชุมชนควรมีขนาดพอเหมาะกับผลผลิตและความสามารถในการจัดการของชุมชน แทนที่จะเป็น การพัฒนา ๑ โรงงานที่มีกำลังการผลิต ๔๔ ตันต่อวัน กลายเป็น ๑๑ เครือข่าย ๑๑ โรงงาน ๔๔ ตันต่อวัน

การขยายเครือข่ายโรงงานเป็นการขยายเครือข่ายระหว่างชุมชน อีกด้านหนึ่งไม่เรียงขยายเครือข่ายงานภายในชุมชนเดียวกัน กิจกรรมพัฒนาที่ทำกันภายในก็คือ กลุ่มออมทรัพย์ โรงงานผสมปุ๋ย กลุ่มเยาวชนผู้ด้อยโอกาส ร้านค้าสวัสดิ์ ธุรกิจกล้วยไม้และการจัดสวนของกลุ่มเยาวชน จนถึงศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ของคนในชุมชนและภายนอก เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ของชุมชน และชาวบ้านจากชุมชนอื่น

๓. ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอสามสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

- ประเด็นศึกษา (๑) ระบบเกษตรผสมผสานแบบสวนสมรม
(๒) กองทุนกลุ่มออมทรัพย์
(๓) ธุรกิจอุตสาหกรรมแปรรูปผลไม้
(๔) ระบบการรักษาสิ่งแวดล้อม

สาระโดยสรุป หมู่บ้านคีรีวงเป็นชุมชนเก่าแก่ อายุ กว่า ๒๐๐ ปี เป็นชุมชนชาวสวนยางที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันว่ามีกลุ่มออมทรัพย์ใหญ่ที่สุด ๑๐ ลำบาบ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ ซึ่งเกิดจากความพยายามของชาวบ้านที่ผิดหวังจากระบบสหกรณ์การเกษตรหันมาพัฒนาระบบการจัดการทุนของตนเองขึ้น จนชุมชนคีรีวงมีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอให้กับสมาชิก ๑,๗๐๐ กว่าคน นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

เศรษฐกิจของคีรีวง มีรากฐานที่มั่นคงเพราะระบบสวนสมรม หมายถึงสวนผสมผสาน ซึ่งแตกต่างจากระบบผสมผสานสมัยใหม่ที่เป็นระบบแบบสวน แต่การผสมผสานของคีรีวงเป็นวิธีการผสมผสานแบบป่าธรรมชาติ พื้นบ้านคีรีวงและในภาคใต้เรียกว่า “ป่าไม้ผล” ไม้ไซสวนผลไม้ ไม่มีแถวไม้มีแนว แต่ค่อยแทรกแซมเข้าไปในพื้นที่เดิมซึ่งมีต้นไม้ธรรมชาติขึ้นอยู่แล้ว พันธุ์กรรมใหม่เข้าไปในช่วงหลังโดยการคัดเลือกขยายต่อ ทาบกิ่ง ๆ มีรากและระบบของพันธุ์กรรมแบบพื้นบ้านเดิมทั้งหมด รายได้โดยประมาณการของสวนสมรมนี้ตกปีละ ไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อไร่ มีนักวิชาการจากประเทศแคนาดาเข้ามาศึกษาและให้ข้อสรุปไว้ว่า พันธุ์กรรมพืชของป่าไม้ผลคีรีวงมีมากกว่า ๓,๐๐๐ ชนิด สภาพเช่นนี้จึงทำให้เกิดข้อจำกัดไม่สามารถใช้สารเคมีในการผลิตได้ คงได้จากความอุดมสมบูรณ์ที่เกิดจากการรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างสมดุลย์

ปี พ.ศ.๒๕๓๑ เมื่อเกิดอุทกภัยภัยให้ร้ายแรงที่สุด ที่ภูเขาดล่มลงมาในพื้นที่อำเภอพิปูน ฝั่งตรงกันข้ามคีรีวงในบริเวณที่เอือกเขาหลวง แต่คีรีวงได้รับผลกระทบน้อยกว่ามาก เพราะระบบสวนสมรมมีรากของไม้ผลไม้ยืนต้นหลายชนิดยึดหน้าดินไว้ จึงไม่พังลงมาทั้งแถบแบบเดียวกับพิปูน หลังจากเหตุการณ์นั้น ชาวคีรีวง ก่อตั้งกองทุนเดิมสีเขียวใส่เขาหลวง พื้นฟูอนุรักษ์เขาหลวงร่วมกัน และเกิดชมรมท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์นำนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษารวมชาติเดินป่าเขาหลวง

เช่นเดียวกับชุมชนชาวสวนไม้ผลอื่น ๆ คีรีวงมีวิธีการแปรรูปไม้ผลหลากหลายวิธีการ เป็นความรู้ดั้งเดิมในการรักษาพืชอาหารไว้ ข้อดีเปรียบของคีรีวง คือ ตลาดต้องการ เพราะเป็นผลผลิตจากธรรมชาติ ไม่มีสารพิษเจือปน ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ ทุเรียนกวน คีรีวงพยายามพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปของตนเองขึ้น โครงการห้องเย็นผลไม้ที่ชาวคีรีวงมั่นใจแต่หน่วยงานราชการไม่มั่นใจ ทำให้โครงการยังไม่เกิดขึ้น

และสุดท้ายคือดอกผลจากกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น สมาชิกสามารถนำไปเบิกจากโรงพยาบาลมาเบิกค่ารักษาพยาบาลจากกลุ่มได้

ค. โรงงานแปรรูปแป้งขนมจีน ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเด็นศึกษา (๑) ธุรกิจอุตสาหกรรมโรงงานแปรรูปแป้งขนมจีน

(๒) การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ

สาระโดยสรุป เป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายชาวบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา และขยายไปสู่หลาย ๆ จังหวัดในภาคใต้จนถึงภาคอีสาน ริเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ ดำเนินการทุกอย่างด้วยตนเอง

ความคิดเมื่อเริ่มแรก คือ ชาวภาคใต้นิยมบริโภคขนมจีนเป็นอาหารหลักอย่างหนึ่ง และผู้ผลิตเส้นขนมจีนซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามชนเมืองเริ่มประสบปัญหาเนื่องจากเมืองขยายตัวมาถึง และการทำเส้นขนมจีนมีน้ำเสียจำนวนมากหนึ่ง อังเมื่อเข้าไปอยู่ในเขตเทศบาล อังมีปัญหามากขึ้น ประกอบกับชาวบ้านลุ่มน้ำปากพนังเพาะปลูกข้าวคุณภาพต่ำ เป็นข้าวเมล็ดแข็ง ไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภค แต่มีความเหมาะสมในการเป็นวัตถุดิบผลิตเส้นขนมจีน โครงการจึงเริ่มต้นขึ้นโดยหวังไว้ว่าจะเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในกระบวนการวัฒนธรรมเดิมที่ ชาวสวน ชาวนาเคยพึ่งพาอาศัยกัน ตามคำกล่าวที่ว่า **พริกอยู่บ้านเหนือ เกลืออยู่บ้านใต้ และ เกลือเขา-เกลือทุ่ง-เกลือเผล** ชาวสวนซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า จะพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ไปเชื่อมประสานและช่วยเหลือชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของภาคใต้

เงินลงทุนเกือบ ๔ ล้านบาท กับการศึกษาเรียนรู้ จนก่อสร้างเป็นโรงงานและผลิตแป้งขนมจีนออกมาจำหน่ายให้กับผู้ผลิตเส้นขนมจีนสำเร็จ และเปิดดำเนินการมีเดือนเมษายน ๒๕๓๙ ปัจจุบันซื้อข้าวสารจากลุ่มน้ำปากพนังมาเป็นวัตถุดิบเดือนละ มากกว่า ๑๐๐ ตัน

โรงงานแปรรูปแป้งขนมจีนเป็นบทพิสูจน์ว่า ชาวบ้านดำเนินการอุตสาหกรรมชุมชนได้ ชาวบ้านเรียนรู้ได้ แม้รัฐสำหรับบ้านเดียวไม่สามารถดำเนินการสำเร็จ ความร่วมมือในรูปเครือข่ายหมู่บ้านหรือระบบการพึ่งพาอาศัยกัน เสริมสร้างศักยภาพและทะลายข้อจำกัดนี้ได้เช่นกัน

ง. กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ประเด็นศึกษา (๑) การพัฒนาองค์กรชุมชน

(๒) กองทุนกลุ่มออมทรัพย์

(๓) ระบบสวัสดิการชุมชน

สาระโดยสรุป จุดเด่นของคลองเปือย คือ เมื่อเริ่มดำรงตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชาวบ้านตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะต้องพึ่งตนเองด้านทุนให้ได้ ๑๗ ปี จากวันเริ่มก่อตั้ง กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยมีสมาชิก ๔,๓๐๐ กว่าคน มีเงินทุนมากกว่า ๔๔ ล้านบาท (เมษายน ๒๕๔๐) เป้าหมายของคลองเปือยที่ต้องการพึ่งตนเองด้านทุน คือ จุดแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ทำกิจกรรมเดียวกันแต่ประสบความสำเร็จน้อยกว่าหรือไม่ก็ล้มเหลวไป

โดยระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน ทั้ง ๑๓ หมู่บ้าน กิจกรรมทั้งหมดกระทำในวันเดียว คือวันอังคารประจำเดือน แต่หมู่บ้านต่างคนต้องทำ คณะกรรมการระดับตำบลคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน และเมื่อหมู่บ้านใดเงินทุนไม่พอในเดือนนั้นก็จะเคลื่อนย้ายจากหมู่บ้านที่มีส่วนเกินเข้าไปเสริม

อัมพร ดวงปาน ประธานกลุ่มกล่าวว่า “คลองเปေးไม่มีการกำหนดอายุการทำงานของกรมการ เพราะหาข้อให้เห็นว่าจะสร้างปัญหา ก็เชิญให้ออกได้เลย ไม่ต้องรอกอตามวาระ ซึ่งจะใช้เวลาสร้างปัญหา มาก กรมการที่ทำงานดี เรียนรู้และสะสมประสบการณ์การทำงานมามาก จะยังมีความรู้ความเข้าใจมาก กรมการใหม่จะเข้ามาร่วมงานตามสัดส่วนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น จนปัจจุบันคลองเปေးมีกรมการกลุ่มทั้งหมด ๕๐ กว่าคน กรมการที่ทำงานมานานก็เลื่อนขึ้นไปเป็นกรมการอาวุโส ให้คำปรึกษา และคอยกำกับดูแล กรมการรุ่นใหม่ เป็นกระบวนการสร้างคน พัฒนาคนอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนการเรียนรู้ คลองเปေးมีผู้นำที่ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานถึง ๑๓ คน มีคนเป็นเหรียญถึง ๑๓ คน พร้อมทั้งจดแทนการขาดหายของคนใด คนหนึ่งได้ตลอดเวลา”

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์คลองเปေးเปลี่ยนจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาเป็น **กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ** เพราะเมื่อทุนหมุนเวียนเพียงพอกับความต้องการของสมาชิก กลุ่มสร้างกองทุนใหม่ ขึ้นมา คือ กองทุนสวัสดิการชุมชน เริ่มให้เบิกค่ารักษาพยาบาล จากร้อยละ ๑๐ ตามใบเสร็จ เพิ่มร้อยละ ๑๐ ต่อปี ภายในปี ๒๕๔๕ จะจ่ายค่ารักษาพยาบาลครบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์จ่ายค่าฌาปนกิจ และเริ่มจ่ายบำนาญให้กับกรมการที่เกษียณอายุเมื่อ ๖๕ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา

จากกลุ่มออมทรัพย์ฯ พัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองตั้งชื่อว่า “มหาวิทยาลัยชาวบ้าน” มีกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านและเด็กในชุมชน รวมถึงลูกหลานชาวบ้านที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้วไปเรียนต่อภายนอก เมื่อมีเวลาอยู่ในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยชาวบ้านแห่งนี้

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปေးปัจจุบันพัฒนาตัวเองขึ้นเป็นสถาบันทางสังคมของชุมชน เกษตรกรฝากความหวังและเป็นที่พึ่งได้เมื่อมีปัญหา

๓.๒.๔ การศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อยในเขตภาคกลาง

ก. ผู้นำเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท

ประสบการณ์การทำงานของสมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท ตำบลวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

- ประเด็นศึกษา** (๑) พัฒนาการของการเกษตรเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา
(๒) ระบบเกษตรผสมผสาน
(๓) ระบบกองทุนหมู่บ้าน

สาระโดยสรุป จังหวัดชัยนาทสร้างเขื่อนแห่งแรกของประเทศไทย(๒๕๔๕) ให้บริการน้ำได้ ๗๐๗,๗๒๒ ไร่ หรือประมาณร้อยละ ๔๓ ของพื้นที่จังหวัด ในพื้นที่อำเภอวัดสิงห์ซึ่งเป็นพื้นที่ทำงานของสมาคมได้รับน้ำเพียงร้อยละ ๑๔.๕๖ ของพื้นที่ ชัยนาทถูกมองว่าเป็นหัวเขื่อนน้ำเนื่องจากมีเขื่อน แต่ที่อำเภอวัดสิงห์ พื้นที่ส่วนใหญ่แห้งแล้ง เพราะได้รับน้ำจากเขื่อนน้อยมาก

ผลกระทบของการพัฒนาในพื้นที่ภาคกลาง มีองค์ประกอบซึ่งเกื้อหนุน คือ ป่าไม้ เขื่อน พื้นที่เกษตรกรรม เมืองและอุตสาหกรรม ตลอดระยะเวลา ๓๐ กว่าปีของการพัฒนาประเทศ เราใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติไปมากมาย มีเงื่อนไขปัจจัยที่ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขอบเขต ไม่มีขีดจำกัด เราใช้เวลาประมาณ ๓๐ ปี ทำลายป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ไป ๑๕๐ ล้านไร่ จากที่ดินของประเทศทั้งหมด ๓๒๐.๗ ล้านไร่ สิ่งที่ตามมาคือ ความแห้งแล้ง พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่มีภาพเช่นนี้ แต่จะ

ประสบปัญหาในพื้นที่เหนือเขื่อนขึ้นไป สร้างเขื่อนแล้วต้องรอน้ำให้เขื่อนใช้เวลา ๑๔ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๓๗ หลังเดือนสิงหาคมน้ำเหลือน้อย น้ำจะถูกใช้ ๒ วันเพื่อปั่นมอเตอร์ผลิตกระแสไฟฟ้า จวบจนปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ปลายฤดูฝนเขื่อนจึงมีน้ำเต็มที ในขณะที่ยวกันเกษตรกรรมไม่ได้ผล เพราะเรามุ่งเน้นการเป็นประเทศอุตสาหกรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในเขตเมืองแบบพระนครศรีอยุธยา จังหวัดชัยนาทจะเป็นเช่นเดียวกันนี้ในอีกไม่นาน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคน บางพื้นที่มีน้ำน้อย ทำนาไม่ได้ น้ำไม่พอใช้ตลอด ๓๖๕ วัน การปลูกเอง เลี้ยงเอง และสิ่งที่ได้จากธรรมชาติก็ลดลง หนี้สินของเกษตรกรเท่าที่สำรวจได้มีตั้งแต่รายละ ๑๐,๐๐๐ จนถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป

สภาพดังกล่าวกำหนดให้ กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดชัยนาท มีดังนี้

- (๑) ธนาคารข้าว
- (๒) กลุ่มออมทรัพย์
- (๓) การสนับสนุนเกษตรกรรมทางเลือกใหม่ มีการนิเวศอย่างของเกษตรกรรายย่อย
ที่เปลี่ยนวิธีการผลิต และประสบความสำเร็จ ขยายผลไปสู่เพื่อนบ้านและ
ชุมชนข้างเคียงอย่างต่อเนื่อง
- (๔) การพัฒนาปศุสัตว์เพื่อการฟื้นฟูอาชีพและสิ่งแวดล้อม
- (๕) ระบบสวัสดิการแบบฉาบปากกิจ

ข. ชุมชนสาคลี ตำบลสามัคคี อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- ประเด็นศึกษา**
- (๑) พัฒนาการของเกษตรเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา
 - (๒) ระบบเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสม
 - (๓) ระบบกองทุนชุมชน
 - (๔) ระบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

สาระโดยสรุป สาคลีเป็นชุมชนหนึ่งที่ผ่านพัฒนาการช่วงการล้มละลายของชาวนา

ภาคกลาง เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เศษ หลังจากนั้นที่ดินเริ่มเปลี่ยนมือจากเกษตรกรไปสู่เจ้าของธุรกิจอุตสาหกรรม ประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา โรงงานอุตสาหกรรมผุดขึ้นทั่วไปในพื้นที่ จากวิถีชีวิตชาวนาเปลี่ยนไปสู่วิถีใหม่ จากชุมชนเกษตรกรรมเปลี่ยนไปสู่สังคมแบบใหม่ที่วัฒนธรรมแบบเมือง วิถีแบบอุตสาหกรรมเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่

การพัฒนาทางเลือกใหม่ของชุมชนสาคลีเริ่มต้นที่โรงเรียน เมื่ออาจารย์สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ เป็นอาจารย์ใหญ่ การประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ร่วมมือกันในการแก้ปัญหาจึงเริ่มต้น โรงเรียนเริ่มสอนการจัดการไร่นาสวนผสมให้กับเด็ก มีแปลงเกษตรที่นักเรียนปฏิบัติจริง ชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้และแพร่ขยายกิจกรรมไร่นาสวนผสมเข้าสู่ที่ดินทำกินแปลงเล็ก ที่เกษตรกรยังคงยึดถือทำการเกษตรท่ามกลางปัญหาการขาดทุนและหนี้สิน

จนถึงปัจจุบันชุมชนและโรงเรียนที่สาคลี ร่วมกันพัฒนาทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับท้องถิ่นผ่าน
การล้มละลายทางการเกษตรมาแล้วหลายประการ คือ

Legislative Institutional Repository of Thailand

- (๑) พัฒนาระบบไร่นาสวนผสมในรูปแบบลุ่มน้ำเจ้าพระยา
- (๒) พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน ปัจจุบัน คือ โครงการส่งเสริม
การเรียนรู้ด้วยการทำงาน ที่นักเรียนจะเรียนในห้องเรียนภาคเช้า และเรียนในพื้นที่ปฏิบัติการทั้งในแปลง

เกษตรและชุมชนในภาคปาย เน้นการให้การศึกษาด้านวิชาชีพ การพัฒนาเด็กในทุกมิติ ไม่ใช่เพียงพัฒนาด้านสมอง แต่จะเป็นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จริยธรรมและคุณธรรมด้วย

(๓) พัฒนาระบบกองทุนชุมชน เพื่อสนับสนุนการมีอาชีพธุรกิจในท้องถิ่น เช่น ขายอาหารหน้าโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

ประสบการณ์ของชุมชนสาส์จนถึงวันนี้ ได้ข้อสรุปว่า หากเกษตรกรรายย่อยคนหนึ่งมีที่ดินทำกิน ๑๐ ไร่ สิ่งแรกที่ต้องคิดให้ชัดก่อน คือ จะใช้ชีวิตอย่างไร จะบริโภคอย่างไร จะเพาะปลูกอะไร อย่างไรกระบวนการเปลี่ยนนั้นเริ่มต้นที่เกษตรกรรายย่อยต้องเลือกวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง ไม่ใช่วิถีที่สังคมกำหนดให้ แล้วทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เกษตรกรรายย่อยจึงจะอยู่รอดได้

๓.๓ สรุปการศึกษาประสบการณ์

จากการศึกษาประสบการณ์ของเกษตรกรรายย่อยในทุกภาคของประเทศ นำมาพิจารณาโดยมีพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวทางนำ พบว่า ทางเลือกของเกษตรกรรายย่อยนั้นมีสององค์ประกอบสำคัญ คือ

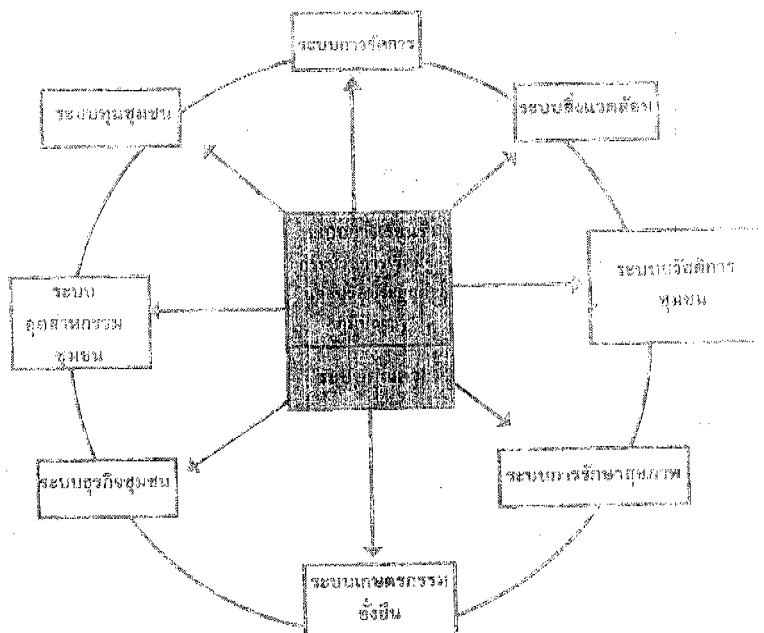
๓.๓.๑ องค์ประกอบด้านปัจเจก หรือครอบครัวของเกษตรกรรายย่อยเอง

๓.๓.๒ องค์ประกอบด้านชุมชน หรือ องค์กรชุมชน หรือ ระบบต่าง ๆ ที่เกิดจากการร่วมมือของเกษตรกรรายย่อยหลายรายหรือหลายครอบครัวร่วมกัน

อีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยจากการศึกษาประสบการณ์ครั้งนี้ พบว่า ต้องมีทั้งระบบการพึ่งตนเอง และระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของเกษตรกรรายย่อย การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยกันนั้นไม่ได้แยกส่วนออกจากกันแต่เป็นกระบวนการที่เกษตรกรรายย่อยและชุมชนต้องร่วมกันพัฒนาระบบการจัดการด้านต่าง ๆ ขึ้นมา

ประมวลจากการศึกษาพบว่า ระบบที่เกี่ยวข้องมีอยู่ ๑๐ ระบบ และสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการเรียกว่า “แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน” หรือ “ชุมชนยั่งยืน” (SUSTAINABLE COMMUNITY) มีรายละเอียดดังนี้

ระบบและกระบวนการของแนวทาง “ชุมชนยั่งยืน”

๓. ระบบคุณค่า เป็นภาพธรรมที่สอดคล้องกับกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่น ๆ ได้แก่ “คน” และ “การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน” เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน (ปัจเจกหรือชุมชน) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (การผลิต การบริโภคทรัพยากร และการเลือกใช้เทคโนโลยี) และคนกับคุณธรรม (กายและจิต) ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ใน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

๒. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและปรับใช้ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมหรือระบบอื่น ๆ จึงต้องมีการเรียนรู้เฉพาะระบบหรือเฉพาะด้าน โดยมี “ภูมิปัญญา” เป็นแกนกลางเชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนไทย

๓. ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือ การเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงเทคโนโลยีหรือวิธีการทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืนในทางรูปธรรมจึงหมายถึงรวมถึง เกษตรผสมผสาน วนเกษตร สวนผสม (ภาคใต้) ไร่นาสวนผสม เกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตรกรรม ฯลฯ ที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภค และมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยน ทั้งผ่านระบบการแลกเปลี่ยนแบบวัฒนธรรมชุมชนและแบบใหม่

๔. ระบบทุนชุมชน ความคิดที่ก่อตัวขึ้นจากปัญหานี้คือการพึ่งพาสถาบันทุนของระบบใหญ่ คือ การพึ่งตนเองด้านทุน หรือนัยหนึ่ง คือระบบการสะสมทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์และกฎระเบียบต่าง ๆ รากฐานความคิดจึงแตกต่างจากการสะสมทุนของระบบทุนนิยม และมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองการปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

๕. ระบบธุรกิจชุมชน หรือ การตลาดที่ชุมชนต้องการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเอง การจัดการด้านการตลาดเพื่อลดต้นทุนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้ ต้องนำเข้าจากภายนอกชุมชน และสุดท้ายคือการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนคือชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๖. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจ แต่มีรากฐานมาจากระบบการพึ่งตนเองเต็ม ที่ครอบคลุมเป็นผู้แปรรูป เก็บถนอมผลผลิตของตนเองไว้บริโภคในระยะยาว และเทคนิควิทยาการแปรรูปต่าง ๆ เช่น เครื่องสีมือ การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น ที่ไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนา โดยชุมชนและเป็นของชุมชนเอง อุตสาหกรรมชุมชนจึงมี ๓ แบบ คือ อุตสาหกรรมชุมชนแปรรูปผลผลิตอุตสาหกรรมชุมชนผลิตผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมชุมชนที่นำวัตถุดิบจากภายนอกมาผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคและใช้สอยในชุมชน

๗. ระบบสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการเกษตรและอุตสาหกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ระบบสิ่งแวดล้อมของชุมชนยังครอบคลุมถึง สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบสิ่งแวดล้อมจึงหมายถึง ดิน น้ำ ป่า อากาศ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนนหนทาง แหล่งศูนย์กลางชุมชน เป็นต้น และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเจริญชีวิตด้วย

๘. ระบบสวัสดิการชุมชน การคิดในห้วงแรกของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือนข้าราชการ เลี้ยงดูให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงมีกองทุนที่เกิดจากการนำผลกำไรของกองทุนชุมชนต่าง ๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ บำนาญ ฯลฯ เมื่อสำเร็จแล้วพบว่า เป้าหมายที่ล้าสมัยของระบบสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน หลักประกันที่วันนี้เราหมายรวมเอาถึง การช่วยเหลือให้รู้ไม่ผิดที่ดินทำกินมีที่ดินทำกินของตนเองไว้ด้วย

๙. ระบบการรักษาสภาพของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ด้านการแพทย์ที่เรียกว่า **แพทย์แผนไทย** ซึ่งไม่ได้เน้นที่การรักษา แต่เน้นการดูแลสุขภาพ ซึ่งเชื่อมโยงตั้งแต่ ภาวะร่างกายของคน(ธาตุ) ฤดูกาล อาหาร และยาสมุนไพร เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑๐. ระบบการจัดการของชุมชน นอกเหนือจากการที่ทุกระบบมีการจัดการของตนเองแล้ว ทั้งชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วม เพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการชุมชนนี้อาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง ๔ ระบบที่ทำให้องค์กรชุมชน(ใหม่)ที่เกิดขึ้นพัฒนาภาวะความเป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนพึงพาได้ ทดแทนบทบาทของสถาบันหมู่บ้าน(เดิม)ที่อ่อนตัวลง ดังกรณีของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย หรือกลุ่มเกษตรกรทำนาหาลือ เป็นต้น

ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจจะไม่สามารถพัฒนาระบบทั้ง ๑๐ ระบบขึ้นภายในชุมชนครบ แต่ชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกันขึ้นมาทดแทนได้ ดังกรณีตัวอย่างของ ชุมชนคลองเปือยกับเครือข่ายสมาคมพื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา กลุ่มเกษตรกรทำนาหาลือกับเครือข่ายการพัฒนาอำเภอภูซุ่ม และกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียงกับเครือข่ายชาวพาราณครศรีธรรมราช เป็นต้น

บทที่ ๔

หลักเกณฑ์และระบบเพื่อการเกษตรยั่งยืน

๑. หลักเกณฑ์

จากผลการศึกษาฐานในเขตพื้นที่ต่าง ๆ พบว่ารูปแบบการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยกลุ่มเป้าหมายกำหนดขึ้นเป็นทางเลือกและเรีกรวม ๆ ว่า “การเกษตรยั่งยืน” นั้น มีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ เป็นเครื่องชี้วัด คือ

๑.๑ ภูมิปัญญาเข้มแข็ง

๑.๑.๑ เน้นการพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง สร้างความคิดด้านเกษตรกรรมควบคู่กับการแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ ปฏิบัติ ทบทวนและลดการพึ่งพาความคิดจากภายนอก และถ้าจำเป็นต้องรับความรู้จากภายนอก ก็จะต้องพัฒนาปรับใช้ใหม่

๑.๑.๒ การได้มาของปัญญาและภูมิปัญญา ได้มาจากกระบวนการเรียนรู้ ๒ ประการ คือ

๑) จากกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของตัวเกษตรกรเอง โดยมีระบบการเรียนรู้ คือ

- สังเกต
- วิเคราะห์
- สังเคราะห์
- ปฏิบัติ
- ทบทวน
- พยายามใหม่ เริ่มจากสังเกตอีกครั้ง

ปัญหาที่เกิดขึ้นด้านเกษตรกรรมที่ดำเนินการอยู่ เป็นหัวข้อการเรียนรู้ สร้างกิจกรรม ทดลองซ้ำแล้วซ้ำเล่าด้วยตนเอง

๒) จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ซึ่งมีระบบการเรียนรู้ คือ

- การได้สังเกตหรือรับข้อมูลที่ต้องการ
- การได้ติดต่อแลกเปลี่ยน (มีความรู้สึกร่วมกัน รู้จักการ รู้เทคนิค)
- การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันอย่างถูกต้อง
- การได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด คือ พยายามร่วมกันอย่างถูกต้อง
- การได้ประเมินผลสิ่งที่ปรากฏจากการปฏิบัติอย่างถูกต้อง
- การได้พยายามดำเนินการสังเกตข้อมูลทางถูกต้องและคิด พยายามทำถูกต้อง

จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดเป็น

“ปัญญา” ของผู้นำชุมชน ขยายเป็น “ภูมิปัญญา” ของท้องถิ่นหรือ “พลังปัญญา” ของชุมชน ภูมิปัญญาประกอบด้วยความรู้ที่สำคัญ ๓ ประการคือ องค์ความรู้ด้านสํารับผลิตขบประการหนึ่ง องค์ความรู้ด้าน

การบริหารจัดการประการหนึ่ง และองค์ความรู้ด้านเทคนิควิธีหรือเทคโนโลยีอีกประการหนึ่ง ผลผสมผสานกับความรู้เดิมจนแก้ปัญหาชุมชนได้ แตกต่างไปจากองค์ความรู้ที่รัฐถ่ายทอดให้ ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี และการจัดการส่วนที่ไม่สมดุล เป็นความรู้ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้แต่กลับไปกระตุ้นความโลภของชุมชนขึ้นแทน

๑.๑.๓ ภูมิปัญญากำหนดจุดมุ่งหมายที่เป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับการเกษตร มีหลัก ๔ ข้อ ดังนี้

- ๑) ต้องสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานอย่างเพียงพอ
- ๒) ต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม
- ๓) ต้องมีลักษณะถาวรยั่งยืน
- ๔) ต้องสงบ ไม่ตีรัน หรือง่ายค่าทดแทนมากเกินไป

๑.๑.๔ การพึ่งตนเองทางความคิด ได้พบในทุกกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ที่ชุมชนสาละ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดจากการกระตุ้นของครูในโรงเรียน ที่บ้านนาโส จังหวัดยโสธร เกิดจากการกระตุ้นของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เข้ามาพัฒนากองทุนยา และใช้การระดมความคิดของชุมชน กำหนดปัญหาและแสวงหาวิธีการแก้ไขด้วยชุมชนเอง ในขณะที่ทางภาคใต้ผู้นำที่มีคุณธรรมหลาย ๆ คนสร้างวิธีการให้เกษตรกรได้มาพบปะพูดคุยกันถึงปัญหา และกำหนดกิจกรรมการออมทรัพย์ โดยวางรากฐานของความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ด้านหลัก นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการวัดผล และนำเอาเทคโนโลยีแบบใหม่มาใช้พัฒนาคุณภาพยาง และการผลิตขนมจีนของหมู่บ้านให้ทันสมัยขึ้น

๑.๑.๕ เกษตรกรรายย่อยเชื่อมั่นในตนเองว่าจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ถ้าวิธีคิดอย่างถูกต้อง นำไปสู่การเชื่อมั่นว่ารูปแบบการเกษตรกรรมของตนเองนี้แก้ปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้นไปแล้วได้ระดับหนึ่ง สามารถพัฒนาไปจนถึงรุ่นลูกหลานได้ จึงมีการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้และวิธีคิดลงในคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดเวลา ภูมิปัญญาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกษตรกรรมที่เรียกว่า “ระบบเกษตรยั่งยืน”

๑.๒ ชุมชนเข้มแข็ง

๑.๒.๑ ผู้นำทางปัญญาของชุมชน เช่น ที่บ้านสาละ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บ้านไม้เรียง และบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือนักพัฒนาจากภายนอกเช่นที่ ตำบลนาโส จังหวัดยโสธร จะเป็นผู้นำกระตุ้นให้เกิดความคิดถึงปัญหาในชุมชนด้วยการพบปะพูดคุยกัน และร่วมกันแสวงหาทางแก้ปัญหาของทุก ๆ คนในชุมชน บุคคลและชุมชนจึงต่างเป็นปัจจัยเกื้อกูลการพัฒนาซึ่งกันและกัน ปัญหาของบุคคลและภูมิปัญญาของชุมชนก็เกื้อกูลไปพร้อม ๆ กันด้วย จนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาในรูปแบบ “พึ่งกันเอง” ได้ระดับหนึ่ง

๑.๒.๒ การเรียนรู้ร่วมกันนำไปสู่การร่วมกันแก้ปัญหาโดยการแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย การกำหนดกฎ กติกา ระเบียบของชุมชนในส่วนที่เกี่ยวกับป่าชุมชน การบริหารโรงงานทำแผ่นยาง หรือการบริหารโรงสีข้าวปลอดสารเคมีที่ตำบลนาโส เป็นต้น

๑.๒.๓ ลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ๆ ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อการจัดการองค์ความรู้ง่าย ไม่ซับซ้อน อาจมีการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แต่ก็จะไม่ใหญ่มาก และมุ่งเน้นเป็นองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูล

๑.๒.๔ การรวมตัวกันของชุมชนขนาดเล็ก ๆ จะนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการผลิตแบบผสมผสานที่เน้นการผลิตสำหรับครัวเรือน เหลือจากการบริโภคจึงขายไปสู่ชุมชนแต่อย่างไรก็ตามด้วยการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันอยู่เสมอ ชุมชนก็เข้าใจถึงการเชื่อมโยงตนเอง และชุมชนกับสังคมภายนอก ดังนั้นชุมชนบางแห่งจึงมีรูปแบบการพัฒนาการผลิตเพื่อตอบสนองตลาดภายนอกอีกด้วย ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้คือ ชุมชนสามารถจัดการเรื่องนี้ได้อย่างเหมาะสม ตามหลักการพื้นฐานในการพึ่งตนเอง และเมื่อชุมชนรู้จักว่าตนเองเข้มแข็ง ชุมชนก็จะรู้จักความยั่งยืนด้านต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย

๑.๒.๕ การพัฒนาเกษตรยั่งยืนเบื้องต้นของการเกษตรรายย่อย ไม่จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือการจัดการขนาดใหญ่ เช่น สภาเกษตรกร ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่เน้นด้านเทคโนโลยีขั้นสูงมากด้วย ซึ่งความจริงพบว่า แม้ผลผลิตมีได้เพิ่มอย่างมาก แต่เกษตรกรก็สามารถอยู่รอดได้ ดังนั้นความคิดของเจ้าหน้าที่ซึ่งมองปัญหาความล้มเหลวในการผลิตของเกษตรรายย่อยว่ามีสาเหตุ ๒ ประการ คือ ไม่สามารถผลิตได้มากพอประการหนึ่ง และไม่สามารถกำหนดราคาได้อีกประการหนึ่ง จึงไม่น่าจะถูกต้อง

๑.๓ ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ พันธุ์พืช สัตว์ ทุน ฯลฯ

๑.๓.๑ ระบบนิเวศในเขตพื้นที่เกษตรกรรมนั้นประกอบด้วยปัจจัยของระบบหลายประการด้วยกัน เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ พืช สัตว์ จุลินทรีย์ คน และชุมชน ในสิ่งเหล่านี้ หลายสิ่งเป็นปัจจัยการผลิตการเกษตรพื้นฐานซึ่งได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชและสัตว์ เป็นต้น

๑.๓.๒ ภูมิปัญญาของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยในเขตพื้นที่ฐาน จะมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการให้ ปัจจัยการผลิตพื้นฐานได้ดำเนินไปอย่างยั่งยืนถาวร โดยอาศัยกระบวนการของธรรมชาติของระบบนิเวศ แต่แต่ละพื้นที่ให้พัฒนามาเองไปอย่างสมดุล แตกต่างจากเกษตรกรที่ล้มเหลวนั้นความต้องการผลผลิตโดยปราศจากการอนุรักษ์และป้องกันปัจจัยการผลิตให้อยู่อย่างยั่งยืน

๑.๓.๓ วิธีการผลิตที่เน้นความยั่งยืน โดยอาศัยการจัดการให้ระบบการหมุนเวียนของพลังงานในระบบนิเวศเป็นไปอย่างสมดุล โดยการจัดการดิน น้ำ และความหลากหลายของพืชพรรณ พันธุ์สัตว์ เข้ามาผสมผสานกับความต้องการบริโภคของตนเองและชุมชนนั้น เป็นวิธีการของการจัดการและเทคนิควิธีอื่นสูงที่เข้าใจยาก แต่ชุมชนสามารถจัดการได้อย่างง่าย ๆ ด้วยการควบคุมวิธีการบริโภคมิให้เกินสมดุล และกำกับความหลากหลายของพรรณพืช พันธุ์สัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้ดำเนินไปโดยอาศัยการจัดการดินและน้ำอย่างเหมาะสม ตนเองเพียงเก็บเกี่ยวพลังงานของระบบนิเวศขึ้นมาบริโภคตามความจำเป็น ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ก็จึงดำเนินไปอย่างยั่งยืนในตัวของมันเอง

๑.๓.๔ รูปแบบการผลิตแบบนี้ บางกลุ่มเรียกว่าการผลิตแบบผสมผสานบ้าง พุทธเกษตรบ้าง วนเกษตรบ้าง เกษตรทางเลือกบ้าง หรือเกษตรยั่งยืนบ้าง ดูคล้ายจะเป็นการผลิตที่ถ้อยหลังเข้าคลองลำสมัย ปราศจากการใช้เทคโนโลยีการผลิตการเกษตรแบบก้าวหน้า ไม่สามารถนำไปสู่การแข่งขันด้านการผลิตและการตลาดด้วยยากต่อการควบคุมปริมาณและคุณภาพของผลผลิต เจ้าหน้าที่ส่งเสริมส่วนใหญ่จึงไม่สนใจและปฏิเสธว่าจะเรียนรู้เพื่อแนะนำส่งเสริมแก่เกษตรกร โดยเหตุนี้จึงทำให้การเกษตรผสมผสานวนเกษตร หรือการเกษตรตามแนวพระราชดำริซึ่งมีการจัดการที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางพรรณพืชและสัตว์แบบง่ายไม่ค่อยเป็นที่เข้าใจ และไม่สามารถขยายตัวอย่างมากแก้ปัญหาของเกษตรกรได้เท่าที่ควรจะเป็น

๑.๔. ระบบการผลิตและผลผลิต

Legislative Institutional Repository of Thailand

๑.๔.๑ เส้นใยที่สำคัญข้อแรก คือ การบริโภคและการผลิตของเกษตรกรต้องเป็นไปอย่างสมดุล ซึ่งกระทำได้โดยเกษตรกรว่าเป็นผู้กำหนดรูปแบบการบริโภคให้เป็นไปอย่างพอดีตามความจำเป็นที่

ลักษณะเรียบง่าย และทำให้เกิดความสนุกสนานที่สุด แทนที่จะปล่อยให้การบริโภคเป็นไปอย่างอิสระ ตามความต้องการของฉันทา ด้วยความเข้าใจเช่นนี้ ผลผลิตจึงมักจะเหลือจากการบริโภค ความเมตตาและความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันแก่ผู้อื่นก็จะมีความขึ้น

๑.๕.๒ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดจากการพึ่งกันเองบนพื้นฐานของสำนึกอันดีงาม เช่น การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของตำบลคลองเปือย บ้านฝั้ววัง กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง สามารถช่วยสมาชิกให้ขึ้นนาสู่ทางรอดร่วมกันได้ การรวมกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์จะเป็นรูปแบบของการจัดการองค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งจัดการง่ายไม่ยุ่งยาก สามารถกำหนดระเบียบปฏิบัติที่ทุกคนเข้าใจ ได้ผลดีทั้งที่มีข้อบังคับน้อย โดยอาศัยการเชื่อมั่นในสิ่งจะร่วมกัน และการดำเนินงานด้านการจัดการเกี่ยวกับทุนการผลิต จึงเป็นไปอย่างยั่งยืนยิ่งกว่ากลุ่มสหกรณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปส่งเสริม

๑.๕.๓ รูปแบบของการรวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์ จะเป็นรูปแบบของการจัดการองค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง ซึ่งเป็นรูปแบบที่จัดการง่าย ไม่ยุ่งยาก ชับซ้อน สามารถกำหนดระเบียบปฏิบัติร่วมกันของชุมชนที่ทุกคนเข้าใจได้ และได้ผลดีทั้งที่มีข้อบังคับน้อย โดยอาศัยองค์ความรู้ด้านจิตสำนึกรับผิดชอบของสมาชิกที่เชื่อมั่นในสิ่งจะร่วมกัน และสำนึกับรับผิดชอบดูแลซึ่งกันและกันทำให้กลุ่มออมทรัพย์ไม่เคยประสบกับหนี้สูญหาย การดำเนินงานด้านการจัดการเกี่ยวกับทุนการผลิตจึงเป็นไปอย่างยั่งยืนในชุมชนนั้น ยิ่งกว่ารูปแบบการจัดการของกลุ่มสหกรณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปส่งเสริม

๑.๕.๓.๑ เทคโนโลยีเป็นการพัฒนาการผลิตขึ้นอยู่กับพัฒนาความรู้ขององค์กร ในการพัฒนาด้านการตลาดและการพัฒนาด้านกองทุน ผู้นำชุมชนมีความรู้ในการที่จะนำหรือซื้อเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ โดยเลือกที่จะใช้เทคโนโลยีขนาดเล็ก ๆ เช่น โรงงานแปรรูปขนเงิน โรงงานแปรรูปยางพารา เป็นต้น ทั้งนี้เป็นวิธีการด้านเทคโนโลยีทันสมัยของภายนอกให้เข้ากับความเหมาะสมของท้องถิ่น นอกจากนี้เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการพัฒนาเกษตรกรรมแบบผสมผสาน มักจะเป็นเทคโนโลยีที่ไม่นิยมความรุนแรง เช่น ไม้ใช้ยาฆ่าแมลงจนมากมาย ไม้ใช้สารเคมี แต่นิยมใช้การจัดการธรรมชาติเข้ามาช่วย

๑.๕.๔ ชุมชนจะรู้จักว่าระบบเศรษฐกิจของตนเองนั้นยั่งยืน เพราะเขาทำได้เป็นผู้บริโภคผลผลิตของตนเองนั้นก่อนผู้อื่น เมื่อผลิตได้มากจึงขายหรือแลกเปลี่ยนภายในชุมชน เมื่อมีมากจึงร่วมกันจัดการระบบการขายสู่ภายนอก เกษตรกรจึงไม่ปฏิเสธการผลิตเพื่อขาย แต่จะยอมรับทุก ๆ อย่างเข้ามาผสมผสานกับความต้องการและความรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ ความรู้สึกมั่นใจว่าตนเองจะได้เป็นผู้บริโภคแน่นอนจากผลผลิตนั้น เป็นความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขาย และซื้อสิ่งของเข้ามารับบริโภค ซึ่งเกษตรกรไม่มั่นใจว่าตนเองจะได้รับบริโภคหรือไม่ เพราะต้องผ่านกระบวนการอีกหลายขั้นตอน ดังนั้นเกษตรกรจึงรู้จักว่าระบบเศรษฐกิจการเกษตรของตนเองในรูปแบบนี้มีความยั่งยืนมากกว่า

๒. ระบบ

วิธีการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนของ “การเกษตรกรรม” นั้น ชุมชนจะใช้วิธีการจัดการควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างสัมพันธ์กัน ผลการศึกษาเกี่ยวกับระบบต่าง ๆ ที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับกระบวนการด้านการเกษตรของชุมชน ๑๑ เรื่องนั้น ได้พบว่า หัวข้อการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตของชุมชน ๑๑ ประการ มีความสัมพันธ์กันดังนี้

๒.๑ ระบบที่เป็นหัวข้อการเรียนรู้

Legislative Institutional Repository of Thailand

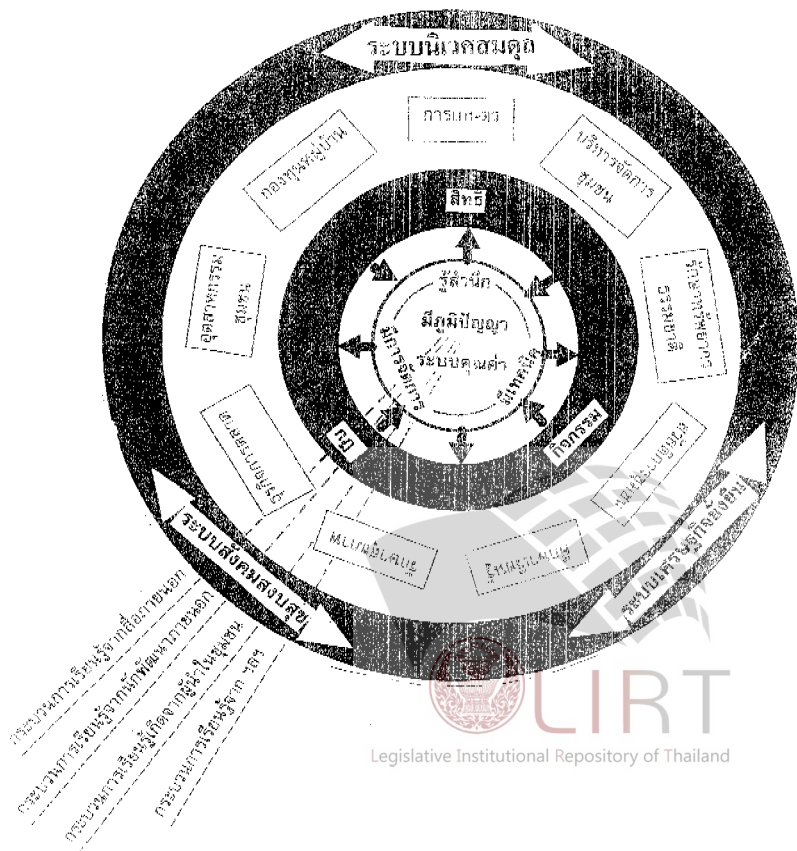
๒.๑.๑ ระบบคุณค่า

๒.๑.๒ ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน

๒.๑.๓ ระบบการเรียนรู้

- ๒.๑.๔ ระบบการดูแลรักษาสุขภาพของบุคลากรที่มีอายุสูงชัน
 ๒.๑.๕ ระบบการจ้างการองค์/ก
 ๒.๑.๖ ระบบทุนชุมชน
 ๒.๑.๗ ระบบธุรกิจชุมชน
 ๒.๑.๘ ระบบอุตสาหกรรมชุมชน
 ๒.๑.๙ ระบบการรักษาสิ่งแวดล้อม
 ๒.๑.๑๐ ระบบสวัสดิการชุมชน

๒.๒ ความสัมพันธ์ของระบบทั้ง ๑๐ ระบบ เป็นไปอย่างผสมผสานกันดังนี้

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเอกสาร ดูงาน ประชุม และสัมภาษณ์ต่าง ๆ ทั้งของกรมมาธิการและคณะทำงาน โดยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ ความสำคัญ

(๑) ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ ๖๐ จึงยังมีอาชีพเกษตรกรรม และเกือบทั้งหมดเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินน้อยกว่า ๒๐ ไร่ ทำการผลิตอยู่ในชนบท เป็นรากฐานของการผลิตอาหารสำหรับประชากรในชาติ เป็นรากฐานของเศรษฐกิจสังคมชนบท ซึ่งดั้งเดิมเป็นรูปการประสานวิถีชีวิตเข้ากับการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติ

(๒) การพัฒนาเกษตรกรรายย่อย เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติในสาขาการเกษตร และเป็นการพัฒนาชนบทที่เน้นการพัฒนาพื้นที่ สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจะอยู่ได้อย่างมั่นคงจึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์อยู่รอดของเกษตรกรรายย่อยนี้ด้วย เพราะความล้มเหลวของเกษตรกรรายย่อยจะส่งผลเป็นความล้มเหลวของภาคเกษตรกรรม ความล้มเหลวของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมืองทั้งของชนบทและเมือง

(๓) การฟื้นฟูเกษตรกรรายย่อยจะมีผลต่อการลดปัญหาชุมชนแออัดของเมือง สามารถฟื้นฟูระบบนิเวศเมืองได้อย่างง่าย ๆ โดยไม่ต้องเผชิญปัญหาการอพยพพลัดถิ่นของผู้คนภาคเกษตรจากชนบท ที่มุ่งเข้ามาเพื่อแสวงหาความอยู่รอดของชีวิตอย่างคนที่รู้สึกสูญเสียทุกอย่าง และปราศจากความกังวลว่าจะต้องสูญเสียอะไรอีกแล้ว แม้กระทั่งสติ ปัญญา และความเป็นมนุษย์

๕.๒ สภาพปัญหาและสาเหตุโดยสรุป

(๑) การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงยุคต้น ๆ ส่งผลต่อการผลิตภาคเกษตรกรรมให้เปลี่ยนวิธีการผลิตแบบเลี้ยงตนเองมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า เน้นการซื้อขาย การแลกเปลี่ยนสินค้าบริโภคโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน มีนายทุนให้กู้ ซึ่งรัฐก็เป็นนายทุนให้กู้ประเภทหนึ่ง ในรูปของการสนับสนุนเงินทุนสินเชื่อ

(๒) ข้อเท็จจริงคือ การขายผลิตผลภาคเกษตรในรูปวัตถุดิบให้แก่ผู้แปรรูปนั้นได้กำไรไม่มากนัก หากจากนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจที่เป็นภูมิปัญญาที่แท้ของเกษตรกร ในการเข้าสู่กระบวนการผลิตเพื่อการค้าได้ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงต่อการล้มเหลวสูงยิ่ง ความเสี่ยงเหล่านี้ได้แก่ ความรู้ในเรื่องของการจัดการ ต้นทุนการผลิตที่แอบแฝงในรูปต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่แพงให้ถูกต้องและคุ้มค่า การเปลี่ยนแปลงของระบบตลาดในระดับต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติ และเกิดจากนายทุนที่เอาตัวเขาเปรียบ นอกจากนี้ เกษตรกรยังต้องรับมือกับความเสี่ยงที่เป็นภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง แล้งระบอบ ไขหอยเช็ดกุ้งแปรรูป การเกษตรหรือพ่อค้าที่ซื้อมาเพื่อรีดกำไร ฯลฯ สามารถเลือกดำเนินธุรกิจได้ในสถานะที่เกือบไม่มีความเสี่ยงใด ๆ เลย ความเสี่ยงส่วนใหญ่จึงอยู่กับเกษตรกร

(๓) เมื่อการค้าผลิตผลเกษตรประสบปัญหาการขาดทุนเพราะความเสี่ยงสูง จึงทำให้เกษตรกรมีหนี้

สิน และสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุนหรือจักรของรัฐที่เป็นเจ้าของเงินกู้ ในขณะที่เดียวกัน ประชากรในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นทำให้ขนาดการถือครองที่ดินเล็กลง การทำการเกษตรจึงมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ เทคโนโลยีในการปรับปรุงเนื้อดิน เพื่อบูรณะและพัฒนาดินถูกกลืนเพราะไม่มีค่าใช้จ่าย การจัดจ้างแรงงานภาคเกษตรของเกษตรกรไม่สามารถทำได้เพราะไม่คุ้ม ในขณะที่นายทุนที่เป็นเจ้าของที่ดินหันไปมุ่งทำการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน ปัญหาการว่างงานในภาคเกษตรจึงสูงขึ้น เพื่อความอยู่รอดของตนเอง หลายคนจึงบุกรุกเข้าไปแผ้วถางป่าไม้เพื่อทำกิน และหลายคนต้องออกจากอาชีพภาคเกษตร ยพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำให้อยู่รอดต่อไป

(๔) การขาดความรู้ ความคิด ความยากจน การว่างงาน ส่งผลให้มีการรุกป่าอย่างผิดกฎหมาย และทำให้เกษตรกรมีสภาพเป็นผู้ด้อยโอกาสที่จะพัฒนาตนเองและครอบครัวมากยิ่งขึ้น การขาดความรู้ในการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรการผลิต เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำ รวมทั้งป่าไม้ที่เคยเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ได้ทำให้ทรัพยากรดังกล่าวถูกทำลายจนแทบไม่เหลือ และกลายเป็นเคราะห์กรรมที่กระหน่ำซ้ำเติมให้การดำเนินอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรรายย่อยล่มสลายและสิ้นหวัง สังคมของชุมชนที่เคยเอื้อเพื่อช่วยเหลือแบ่งปันก็กลายเป็นสังคมที่มีลักษณะ "ตัวใครตัวมัน" สูงขึ้น การหวังพึ่งตนเองและพึ่งกันเองจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้อีก โครงสร้างความคิดของเกษตรกรส่วนใหญ่จึงหันมาพึ่งรัฐบาลแทน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้อง ต่อยรอง จนถึงขั้นข่มขู่ ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกว่าการต่อสู้เพื่อเอาชนะความคิดเห็นที่ขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่ชอบธรรม และได้ผลดียิ่งกว่าการร่วมมือซึ่งกันและกัน

(๕) บทบาทของรัฐบาลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเพราะเป็นหน้าที่รับผิดชอบ แต่ความผิดพลาดนั้นเกิดจากการพัฒนาภาคเกษตรกรรมตามกระแสเศรษฐกิจโลก ที่มองเกษตรเป็นสาขาหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงต้องพัฒนารูปแบบการเกษตรจากการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เมื่อประกอบเข้ากับความคิดที่จะพัฒนาชนบทโดยการขยายตัวของภาคเกษตร จึงทำให้ภาครัฐมองภาคเกษตรกรรมว่ามีความสำคัญ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑) เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้มากเพียงพอ เพราะขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น ที่ดิน เงินทุน เทคโนโลยี การจัดการ ฯลฯ

๒) เกษตรกรไม่สามารถขยายผลผลิตได้รวดเร็ว เนื่องจากขาดการสนับสนุนกลไกการตลาด

ดังนั้น นโยบายของรัฐที่เข้าไปสนับสนุน จึงมุ่งเน้นในการจัดทาสถา "งบประมาณ" เพื่อดำเนินการแก้ไขสาเหตุ ๒ ประการนี้ โดยกำหนดเป็นนโยบายด้านต่างๆ ขึ้น เช่น นโยบายการอุดหนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ปุ๋ยเคมี พันธุ์พืช สัตว์ และสินเชื่อต่างๆ นโยบายการแทรกแซงตลาด ด้านการพยุงราคา และการประกันราคาขั้นต่ำ นโยบายการอุดหนุนการส่งออก และการผลิตเพื่อการทดแทนการนำเข้า นโยบายส่งเสริมการตลาด นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตร นโยบายปฏิรูปที่ดินที่สร้างแรงจูงใจในการเป็นเจ้าของ ตลอดจนนโยบายสนับสนุนสถาบันการเกษตร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วิธีการส่งเสริมของรัฐต่อภาคเกษตรนั้น ด้านหนึ่งกระทำเหมือนพ่อแม่ที่รักห่วงใยและพะเนาะพะนออย่างผิดทาง โดยจะคอยช่วยเหลือดูแลทุกอย่าง ไม่ยอมให้ลูกมีความลำบากเคยแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง คอยทำการบ้านให้ลูก แทนที่จะปล่อยให้ลูกได้ทำการบ้านเอง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ปล่อยให้ลูกคนอื่น ๆ เขารัดเอาเปรียบลูกที่เป็นเกษตรกรโดยไม่กล่าวถึงสวัสดิการของลูกอีกว่า ลูกต้องการความช่วยเหลือของรัฐได้ ทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ และไม่สร้างสวัสดิการระบบการเรียนรู้และภูมิปัญญาในกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่แต่อย่างใด จนเกษตรกรรุ่นใหม่ไม่สามารถมี "ความคิด" ของตนเองเพื่อเป็นพื้นฐานการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงก็ไม่สามารถ "รู้เท่าทัน" และปรับตัวเองให้เป็นไปตามสถานการณ์ได้ เมื่อพึ่ง

ตนเองและพึ่งตนเองไม่ได้ เกษตรกรจึงต้องรวมตัวกันเรียกร้องถึงความช่วยเหลือจากรัฐ โดยมองไปที่สิ่งที่ง่ายที่สุด คือเงินอุดหนุนด้านต่างๆ และปัจจุบันนี้รัฐบาลเองก็ยังเน้นการแก้ไขปัญหาทางลัดด้วยการหาเงินมาให้กู้ยืมบ้าง สร้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินป่าไม้เพื่อให้เกษตรกรที่ครอบครองสามารถนำไปขายได้เงินบ้าง โดยคิดอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นความต้องการของเกษตรกร แทนการมุ่งเน้นพัฒนาปัญหาของภาคเกษตรกรให้มีความรู้ความคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองโดยตรง ซึ่งไม่ว่าปัญหาจะแปรเปลี่ยนอย่างไรก็จะแก้ปัญหาได้ด้วยความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะทั่วไป

(๑) ประเทศไทยควรมีวิสัยทัศน์ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศให้ชัดเจนว่าจะเลือกพัฒนาประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrial Countries - NIC) หรือ จะเป็นประเทศอุตสาหกรรมเกษตรใหม่ (New Agro-Industrial Countries = NAC) โดยรัฐต้องจัดแบ่งเขตการผลิต (Zoning) ว่าพื้นที่ใดจะเป็นพื้นที่ผลิตขนาดใหญ่ เพื่อป้อนอุตสาหกรรม และพื้นที่ไหนควรผลิตอะไร จึงจะเหมาะสมกับพื้นที่ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสอดคล้องกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่ใดจะเป็นเกษตรพืชตนเอง เพื่อให้เกษตรกรมีทางเลือกหลายทาง และรัฐสามารถสนับสนุนได้อย่างถูกวัตถุประสงค์ เป้าหมาย อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการบังคับเกษตรกรให้เกษตรกรทำตามการตัดสินใจของรัฐฝ่ายเดียว

(๒) รัฐต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินอย่างจริงจัง โดยต้องถือว่า การดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการจัดสรรที่ดินทำกินที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของรัฐบาล

(๓) รัฐต้องพยายามหาแนวทางแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินของเกษตรกร โดยไม่โยนความผิดเรื่องหนี้สินให้เกษตรกรเพียงฝ่ายเดียว ต้องคำนึงถึงความผิดพลาดของนโยบายการส่งเสริมการเกษตรในอดีตเป็นสาเหตุให้เกษตรกรมีหนี้สินติดตามาด้วย

(๔) แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยเฉพาะในกรณีเกษตรกรรายย่อย ควรเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่จะปรับธรรมชาติให้สอดคล้องกับวิธีการผลิตซึ่งต้องใช้ต้นทุนสูง ไม่สามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้ เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ไม่ยากเกินขีดความสามารถในการควบคุมของเกษตรกร การผลิตเพื่อให้อยู่รอดคล้อยตามธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่น ตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่

(๕) รัฐควรมีวิสัยทัศน์ในการเตรียมพร้อมที่จะสร้างทางเลือกอาชีพนอกภาคเกษตร ทั้งด้านอุตสาหกรรมและบริการที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร เช่น อุตสาหกรรมชุมชนที่ใช้ผลผลิตจากภาคเกษตร การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและการเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น เพราะประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในที่ดินจำกัด จำเป็นต้องมีการเลือกที่กว้างขวางมากขึ้น และกลับมามีศักยภาพเดิมของชุมชนและท้องถิ่นให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

๕.๔ วิสัยทัศน์เกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืน

วิสัยทัศน์เกี่ยวกับการเกษตรยั่งยืนจะมีความจำเป็นเกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ของการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้องควบคู่กันไป คือ

(๑) การพัฒนามนุษย์โดยทั่วไปนั้นมีการพัฒนา ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบการ "พัฒนาร่างกาย" โดยการบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาความเป็นอยู่ประการหนึ่ง และรูปแบบการ "พัฒนาจิตวิญญาณ" โดยเน้นการบริโภคข่าวสาร ข้อมูล เพื่อปรับปรุงจิตวิญญาณไปสู่ความเป็นปัญญาที่แท้ อันเป็นสิ่งเดียวกับ จิตสากล

หรือ นิพพาน หรือ พระเจ้า ซึ่งความจริงสูงสุดแล้ว คือความเป็นดังเดิมของจิตวิญญาณที่จะต้องย้อนกลับคืน นั่นเอง

(๒) โดยธรรมชาติดังกล่าว มนุษย์จะถูกสัญชาตญาณลึกลับผลักดันให้พัฒนาตนเองจนสู่จุดหมายสุดท้ายที่เป็นความดั้งเดิม โดยการบังคับให้มนุษย์ที่ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการใช้ร่างกายมนุษย์ที่เจริญเติบโตเป็นเครื่องมือรับรู้และบริโภคข่าวสารทางสมอง และข่าวสารที่รับเข้าผ่านทางจิตใจโดยตรง เพื่อสังเคราะห์เป็นความรู้โดยกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

(๓) บุคคลที่บรรลุปัญญาอันสูงสุด จะมีความรู้ความเข้าใจความจริงของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ในชีวิตที่ภายนอกดูธรรมดาสามัญ เรียบง่าย และภายในมีแต่ความสงบ ไม่เกิดความกระหายที่จะอยากรู้ อยากเห็น อยากเป็น อยากทำอีกต่อไป แต่บุคคลที่ยังขาดปัญญาอันสูงจะมีความอยากรู้ อยากเห็น อยากเป็น อยากทำ จากลัทธิเลสในอิริยาบถ ผลักดันจนไม่อาจอยู่ในความสงบได้ เพราะความอยากทั้งหลายนั้นเป็นเครื่องมือประการหนึ่งในการกระตุ้นให้มนุษย์ได้บริโภคข่าวสาร เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง วิเคราะห์ความทุกข์ในสภาพต่างๆ และสังเคราะห์ทางเลือกเพื่อทดแทนปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกว่าจะเกิดปัญญาที่แท้จริง สามารถบรรลุความสุขจากความสงบ และสามารถกำหนดการดำเนินชีวิตที่จะดำรงอยู่กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติอย่างสงบ โดยมีปัญญาคอยกำหนดเงื่อนไขการเข้าเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ คือต้องเป็นไปเพื่อความจำเป็นของชีวิตประการหนึ่ง ต้องไม่เป็นสาเหตุของความเดือดร้อน ความทุกข์ประการหนึ่ง ต้องมีความยั่งยืนประการหนึ่ง และต้องอยู่ภายในความสงบ ไม่ต้องดิ้นรนมากลिकประการหนึ่ง

(๔) เงื่อนไขที่เกิดจากปัญญาที่กำหนดขึ้นนี้ ถ้าถูกพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวเกษตรกร ไม่ว่าด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบใดก็ตาม จะทำให้เกษตรกรพัฒนารูปแบบวิธีการดำเนินเกษตรกรรมที่เราเรียกว่า เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตร วนเกษตร ฯลฯ เป็นต้น โดยมีหลักการที่จะตอบสนองความจำเป็นในรูปปัจจัย 4 อย่างเรียบง่าย เพียงพอ ไม่ถึงกับปฏิเสธการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีแต่อย่างใด แต่จะไม่ใช้เทคโนโลยีที่รุนแรง ก่อความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่จะทำให้เป็นสาเหตุของทุกข์ มองความยั่งยืนไปที่การรักษาสภาพและพัฒนาทรัพยากรการผลิต ผลผลิตทางทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืช สัตว์ คน ชุมชน ให้มีความสมดุลตามระบบนิเวศนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่มากนักแต่ก็เกิดความสุขมากที่หลุดจากความสงสัยที่ไม่ต้องดิ้นรนจ่ายค่าทดแทนมาก และจากปัญญาที่เข้าใจว่า ความสุขอยู่ที่การดับทุกข์แห่งทุกข์ทั้งหมด

(๕) โดยปกติ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้จักธรรมชาติ และเรียนรู้จักตนเองซึ่งอยู่ในธรรมชาติ จนกระทั่งกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้พัฒนาปัญญาไปสู่การค้นพบตนเองที่เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง คือเป็นสัตว์ที่มีปัญญา เป็นอันเดียวกับจิตสากล หรือนิพพาน ที่เป็นข้อได้เปรียบที่อาชีพอื่นว่า จะมีโอกาสพัฒนามนุษย์ไปสู่จุดหมายสูงสุดได้ยาก ความเข้าใจเช่นนี้จึงควรเป็นจุดมุ่งหมายในเชิงวิสัยทัศน์ของภาครัฐ ที่จะดำเนินการพัฒนาสังคมชนบทให้ถูกทิศทาง โดยไม่จำเป็นต้องหลงตามกระแสกับกระบวนการพัฒนาที่เน้นความมั่งคั่งสูงสุด อันเป็นภาพลวงตาของการพัฒนาทางวัตถุและทำให้การพัฒนาจิตใจต่ำลงแต่อย่างใด

(๖) โดยผลสรุปดังกล่าวนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเกษตรชนบทจะต้องเน้นทิศทางไปที่การพัฒนาสำนึกปัญญาของคน หรือภูมิปัญญาของชุมชนโดยตรง เพื่อให้คนที่มีปัญญาสามารถสร้างเกษตรยั่งยืนมาแก้ปัญหาของตัวเอง ของชุมชน ท้องถิ่น และของชาติขึ้นใหม่เป็นชีวิตกลับคืนชีพวิถีที่ควรนำมาพิจารณาพัฒนาเกษตรชนบทรูปแบบเดิม ซึ่งเน้นแต่การพัฒนารายได้จากการเกษตรให้ผลไปสู่การพัฒนาคน ภาครัฐบาลจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ดังกล่าวให้ถูกต้องเสียก่อน เพื่อปรับความคิดและรูปแบบการพัฒนาเกษตรชนบทให้ถูกต้อง และมีความมั่นใจที่จะกำหนดการพัฒนาชนบทด้วยการมุ่งสร้างสรรค์สังคมเกษตร และเกื้อหนุนให้

ซึ่งคณะกรรมการมีความเข้มแข็ง เป็นรากฐานโครงสร้างการพัฒนาภาคอื่นๆ อย่างสมดุล

๔.๕ นโยบายเกษตรกรรรายย่อย

นโยบายเกษตรกรรรายย่อยในฐานะที่เป็นผู้ผลิตจำนวนมากของภาคเกษตร และเป็นผู้ผลิตอาหาร ตลอดจนปัจจัย ๔ ต่างๆ ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลในเชิงนโยบายเกี่ยวกับเกษตรกรรรายย่อยที่เน้นการดำเนินการเกษตรแบบยั่งยืน จึงมีดังนี้

ลำดับที่	นโยบายด้าน	วัตถุประสงค์	ภารกิจ
๑	นโยบายวิสัยทัศน์ของการพัฒนาชนบท	-ลดความสับสนและความขัดแย้งว่าจะมุ่งพัฒนาสังคมชนบทให้เป็นสังคมเกษตรกรรมที่เป็นรากฐานของสังคมอื่นๆ -เป็นทิศทางของแผนการพัฒนาภาคชนบท ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ	-สร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทร่วมกันเป็นทิศทางเดียวกันที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเกษตร ส่งผลให้เป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมด้านอื่นๆ อย่างสมดุล
๒	นโยบายเกษตรกรรรายย่อย	-เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรรายย่อยเป็นเกษตรกรรส่วนใหญ่ของประเทศให้สามารถทำการผลิตเกษตรทั้งอินได้ -ป้องกันการล่มสลายของภาคเกษตรกรร -ดึงดูดคนที่หนีจากภาคเกษตรกรรมและว่างงานเข้าสู่ภาคเกษตร	-จะเน้นการสนับสนุนเกษตรกรรโดยให้ความสำคัญต่อกฎเกษตรกรรรายย่อยเป็นอันดับแรก ให้สามารถดำเนินการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองและพัฒนาไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืนได้โดยอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ถิ่นนำไปสู่การพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง
๓	นโยบายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	-เพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาปัญญาของท้องถิ่นในการสร้างสรรค์เกษตรที่ยั่งยืนอย่างเป็นระบบ -เพื่อพัฒนาการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองทางปัญญาของเกษตรกรรในการปรับตัวแก้ปัญหาการเกษตรที่เปลี่ยนรูปแบบ	-จะมุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรรรายย่อยให้เป็นนักวิจัย เพื่อการพัฒนาตนเองเบื้องต้น โดยวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่ใช้ปัญญาด้านการเกษตรเป็นหัวใจการเรียนรู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ หรือผู้นำศาสนา ในท้องถิ่น และสมาชิกชุมชน โดยอาศัยกระบวนการทางวัฒนธรรมและวิถีชาวบ้าน แล้วพัฒนาไปสู่องค์กรเฉพาะกิจเพื่อดำเนินกิจกรรม(เกษตรต่างๆ) ให้ขยายตัวเป็นองค์กรเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ลำดับที่	นโยบายด้าน	วัตถุประสงค์	ภารกิจ
๕	นโยบาย อุดหนุนปัจจัย การผลิต	เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรราย ย่อยในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ แหล่งน้ำในไร นา กองทุนหรือสินเชื่ออัตราดอกเบี้ย ต่ำ และการฝึกอบรม ตลอดจนการค้น คว้าวิจัยระดับลึกที่เกษตรกรในอนาคต ทำได้	สนับสนุนงบประมาณอุดหนุนให้แก่ กลุ่มย่อยของเกษตรกรรายย่อยในการ จัดซื้อพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือชุดป้อนน้ำ ในไรนา แล้วให้แปลงเงินอุดหนุนที่รัฐ ช่วยเหลือกลุ่มย่อยมาเป็นกองทุนออม ทรัพย์ของกลุ่มย่อยที่เข้าร่วมกันเป็น กลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้านหรือตำบล นอกจากนี้ยังจัดหาสินเชื่ออัตราดอกเบี้ย ต่ำให้กลุ่มเกษตรกรรายย่อยนำไป พัฒนากลุ่ม ตลอดจนให้การฝึกอบรม เทคโนโลยีขั้นสูงแก่เกษตรกรรายย่อย ด้วย
๕	นโยบายส่งเสริม การตลาด สินค้าเกษตร	เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลผู้บริโภคกับผู้ผลิตที่ เป็นเกษตรกรรายย่อย นำไปสู่การ ขยายตัวของภาคการผลิต ส่วนเกินจากการบริโภคให้ได้ราคาที่เป็น ธรรม	พัฒนาระบบกลไกการตลาดโดยการมี ส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรรายย่อย โดยการเชื่อมโยงตลาดท้องถิ่น ตลาด กลางชายฝั่ง ตลาดชายปลีก และตลาด ส่งออก ให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริม บทบาทของพ่อค้าคนกลางให้มีจำนวน มากพอ หรือแข่งขันกันรับซื้อผลผลิต ตลอดจนสร้างระบบข้อมูลช่วยให้ เกษตรกรรายย่อยสามารถตัดสินใจขาย ผลผลิตได้อย่างถูกต้อง
๖	นโยบายส่งเสริม การแปรรูป ผลผลิตการ เกษตรในระดับ ชุมชน	เพื่อพัฒนาธุรกิจครัวเรือนและพัฒนา ธุรกิจชุมชน โดยการนำผลผลิตการ เกษตรมาเพิ่มมูลค่าด้วยการใช้ เทคโนโลยีอย่างง่าย แปรรูป	ให้การสนับสนุนให้มีการนำผลผลิต การเกษตรมาแปรรูปในระดับครัวเรือน และชุมชน
๗	นโยบายส่งเสริม อุตสาหกรรม การเกษตร	เพื่อสร้างตลาดรองรับผลผลิตทางการ เกษตร และเป็นตลาดรองรับแรงงาน ในภาคการเกษตร ตลอดจนเพิ่มรายได้ ใหญ่ของการสร้างมูลค่าเพิ่ม และเป็น รายได้ของประเทศจากการส่งออก	ให้การส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรม การเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ลำดับที่	นโยบายด้าน	วัตถุประสงค์	ภารกิจ
๘	นโยบายการปฏิรูปที่ดิน	เพื่อลดปัญหาเกษตรกรขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดิน สร้างแรงจูงใจในการเพิ่มทรัพยากรการผลิต และเปิดโอกาสให้เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินได้มีโอกาสมากขึ้น	เน้นการปฏิรูปที่ดิน ให้เกษตรกรรายย่อยมีสิทธิในรูป สปก.๔-๑๑ หรือ สทก.พิเศษ โดยสามารถสืบต่อถึงลูกหลานได้ และเป็นหลักฐานค้าประกันกู้เงินจาก ธกส.ได้
๙	นโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นสังคมเกษตรกรรมมีอำนาจร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ให้เป็นทรัพยากรการะจัดการเกษตรที่ท้องถิ่น	เน้นการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ให้แก่องค์กรชุมชนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยสนับสนุนให้เป็นผู้จัดทำแผนโครงการ ตลอดจนดำเนินการพัฒนาทรัพยากรและพัฒนาเกษตรกรรายย่อยโดยตัวของชุมชนเอง

๕.๖ มาตรการ

๕.๖.๑ มาตรการด้านกฎหมาย ควรแก้ไขกฎหมายที่ขัดขวางหรือไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย และเสนอกฎหมายใหม่ที่จะส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย เช่น

(๑) เจริญการเสนอกฎหมาย พระราชบัญญัติสิทธิภูมิปัญญาไทย พระราชบัญญัติป่าชุมชน พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาชุมชน พระราชบัญญัติสภาเกษตรกร(ฉบับประชาชน)

(๒) ร่างกฎหมายใหม่ที่ยังไม่มี เช่น กฎหมายที่ใช้มาตรการทางภาษีสนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย เช่น ลดภาษีให้องค์กรชุมชน และภาคธุรกิจเอกชนที่สนับสนุนธุรกิจชุมชน พระราชบัญญัติทรัพยากรพันธุกรรม เป็นต้น

(๓) แก้กฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติการแพทย์แผนโบราณ และทบทวนความเหมาะสมความร่วมมือในการไปทำสัญญาหรืออนุสัญญากับต่างชาติที่จะทำให้ประเทศไทยสูญเสียภูมิปัญญาไทย เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

๕.๖.๒ มาตรการด้านมติคณะรัฐมนตรีในระหว่างที่ยังไม่สามารถแก้กฎหมายได้ ควรให้มีมติคณะรัฐมนตรี เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน เช่น

(๑) รัฐบาลต้องกำหนดการใช้งบประมาณที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย เช่น แหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา และแหล่งน้ำเล็กคลองเพื่อส่งน้ำสู่ไร่(ตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”) การสร้างอาคารและเครื่องจักรเพื่อแปรรูปผลผลิตการเกษตร กองทุนเพื่อสนับสนุนกองทุนชุมชนกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ ๕ ต่อปี

(๒) มติคณะรัฐมนตรี ให้เกษตรกร(จริง ๆ) ที่อยู่ในเขตที่ดินทำกินมาก่อนที่รัฐบาลจะมากำหนดว่าเป็นเขตพื้นที่สาธารณะของรัฐสามารถอยู่อาศัยทำมาหากินได้ โดยมีสิทธิและหน้าที่ช่วยอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์ในขอบเขตที่เหมาะสม

(๓) มติคณะรัฐมนตรี ที่ห้ามการนำทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาไทยไปจากแผ่นดินไทย โดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล

(๔) มติคณะรัฐมนตรี ให้การสนับสนุนมาตรการด้านภาษีแก่องค์กรชุมชน และภาคธุรกิจเอกชนที่สนับสนุนธุรกิจชุมชน

๕.๖.๓ มาตรการด้านงบประมาณ

(๑) จัดงบประมาณลงสู่องค์กรท้องถิ่นประมาณร้อยละ ๕๐ ไม่ใช่ร้อยละ ๗ ดังที่เป็นอยู่ ให้งบประมาณลงสู่แผนชุมชนไม่ใช่แผนราชการ

(๒) เน้นการใช้งบประมาณอุดหนุน สร้างกลุ่มย่อยดูแล แล้วให้กลายเป็นเงินออมทรัพย์ของกลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่ภายหลัง เช่น การอุดหนุนน้ำของหมู่บ้าน สร้อยสระกลาง

(๓) เน้นการจัดการเงินอุดหนุนรายหัว ช่วยพัฒนากองทุนออมทรัพย์ของชุมชนที่มีประวัติว่าดำเนินการมาได้ไม่ต่ำกว่า ๓ ปี

๕.๖.๔ มาตรการด้านแผน

(๑) เน้นให้ อบต. จัดทำข้อมูลทรัพย์สินของนครวามิ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ พืชเกษตร สาธารณูปโภคต่าง ๆ ฯลฯ อยู่เท่าไร

(๒) เน้นให้ อบต. เป็นผู้จัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยการผลิตให้ยั่งยืน

(๓) เน้นให้ อบต. ทำแผนการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้จัดทำเกษตรยั่งยืน

(๔) เน้นให้การวางแผนระดับบนของข้าราชการเป็นแผนงานสนับสนุนองค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นแผนกำกับดูแล ติดตามประเมินผล

(๕) ควรมีการจัดทำแผนระดับชาติ เพื่อกำหนดให้การพัฒนาเกษตรกรรายย่อย ซึ่งถูกกระทำให้มีปัญหาซับซ้อนเรื้อรังมานาน ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(๖) ให้ความสำคัญกับแผนงานที่เน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มากกว่าแผนงานที่สั่งการให้ประชาชนทำอันเป็นการทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น

(๗) รัฐควรมีแผนงานที่จะสนับสนุนให้ผู้ที่มีที่ดินและจำเป็นต้องที่ดิน สามารถกลับคืนสู่ชนบทและสามารถพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ของตนเองได้

(๘) เน้นแผนงานสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในแต่ละชุมชน โดยให้เป็นการรวมตัวโดยสมัครใจ และด้วยวิธีการของชุมชน อีกทั้งสนับสนุนให้มีเครือข่ายประสานงาน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น

๕.๖.๕ มาตรการด้านข้าราชการที่เป็นกลไกของรัฐ

(๑) ให้ข้าราชการได้ปรับปรุงทัศนคติเกี่ยวกับภูมิปัญญาและความสามารถของเกษตรกรรายย่อยและชุมชน

(๒) เน้นให้ข้าราชการทำงานกับโครงสร้างขององค์กรท้องถิ่นแทนการเข้าไปทางเนกิบบุคคลในท้องถิ่น

(๓) เน้นให้ข้าราชการใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แทนการฝึกอบรมชาวบ้าน

(๔) เน้นให้ข้าราชการซึ่งมีความรู้ด้านเดียวระดับสูง ได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ระดับกว้าง โดยปรับระบบวิธีคิดแบบผสมผสานวิชาการต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน แทนที่จะคิดอย่างเดียวหรือคิดเฉพาะเรื่อง แล้วให้คนอื่นไปผสมผสานเอาเอง

(๕) เน้นการทำแผนของข้าราชการเป็นแผนสหับหมู่ ไม่ทำกับดูแล ไม่ใช่ทำเองปฏิบัติเอง

(๖) ปรับโอนข้าราชการส่วนภูมิภาคลงสู่องค์กรท้องถิ่นให้มากที่สุด

(๗) รัฐควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างข้าราชการกับนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเรียนรู้การทำงานและข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งร่วมมือกันทำงานร่วมกับเกษตรกรได้ดีขึ้น

๕.๗ ข้อเสนอที่จะทำให้เกิดการประสานงานกับภาคเอกชนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย

(๑) รัฐควรมีมาตรการที่จริงจัง เช่น มาตรการทางภาษีและภาระการส่งออก ให้ธุรกิจเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย มาตรการในการสนับสนุนด้านการตลาดหรือร่วมลงทุนกับธุรกิจชุมชน โดยไม่เกษตรกรถือหุ้นในสัดส่วนที่มากกว่า

(๒) ในด้านการบริหารจัดการ การตลาด การบริการ รัฐควรกระจายอำนาจให้ธุรกิจเอกชนมาทำแทน โดยรัฐเป็นผู้ควบคุมให้ธุรกิจเอกชนทำงานร่วมกับเกษตรกรรายย่อยอย่างยุติธรรม

(๓) รัฐควรสนับสนุนองค์การพัฒนาเอกชน เช่น มูลนิธิ สมาคม หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำงานพัฒนาร่วมกับเกษตรกรรายย่อย ด้วยการสนับสนุนงบประมาณหรือร่วมทำงานหรือร่วมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานร่วมกับเกษตรกร

๕.๘ ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

(๑) เกษตรกรรายย่อยควรรวมตัวกัน เพื่อให้เกิดพลังของชุมชนทั้งด้านปัญญา กำลังใจและอำนาจต่อรองในการร่วมกันแก้ปัญหาของแต่ละคนและของชุมชน

(๒) การรวมตัวกันของเกษตรกรรายย่อยไม่ใช่เพียงเพื่อเรียกร้องจากผู้อื่น แต่ต้องเน้นการรวมตัวกันเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเน้นการทำงานของตนเองเป็นสำคัญจะเกิดพลังต่อรองที่ดีที่สุด

(๓) การพัฒนาองค์กร ต้องคำนึงถึงคนในชุมชนเป็นสำคัญว่ามีความรู้ปัญหาที่ถนัดอย่างไร มีวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาอย่างไร โดยมีเป้าหมายสำคัญที่ให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมากกว่า การเข้าไปร่วมเวทีแข่งขันการแสวงหาวัตถุ ซึ่งชุมชนไม่ถนัดและมีภัยแฝงได้ง่าย

(๔) ชุมชนต้องช่วยกันประมาณตนเองในการสร้างองค์กร ในขนาดที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะสามารถบริหารจัดการได้

(๕) ชุมชนควรพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนอื่น เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่ใหญ่เกินกว่าที่ชุมชนจะแก้ได้โดยลำพัง เพื่อให้มีพลังเพียงพอจะแก้ปัญหาหนี้ ๆ

ข้อเสนอโครงการวิจัย การพัฒนาชุมชนของชุมชน

ของคณะทำงานเพื่อศึกษาและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงสังคม

แนวคิด

เกษตรกรรายย่อยมีข้อจำกัดหลายประการ นอกเหนือจากไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินแปลงเล็ก ๆ แล้ว ยังอยู่ท่ามกลางวงล้อมของปัญหาที่นับวันจะยุ่งยากซับซ้อน และมีอิทธิพลต่อการอยู่รอดของเกษตรกรรายย่อยสูงขึ้นเรื่อย ๆ การพัฒนาเกษตรกรรายย่อยจึงไม่สามารถส่งเสริมเพียงกิจกรรมด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ต้องคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ครบทุกด้าน ไม่สามารถส่งเสริมการดำเนินการในรูปกลุ่มกิจกรรมเพียงผิวเผิน แต่ต้องสนับสนุนให้กลุ่มหรือชุมชน สร้างระบบการจัดการการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งหมายถึงกระบวนการพัฒนาเพื่อการอยู่รอดร่วมกันของเกษตรกรรายย่อยทั้งกลุ่มหรือทั้งชุมชน

เพราะเกษตรกรในชนบทแต่เดิมเคยอยู่กับธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ทำกินขนาดใหญ่หรือมีรายได้เพื่อการใช้จ่ายใช้สอยจำนวนมาก การเรียนรู้จึงเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก เช่น การแปรรูปอาหาร การทำของใช้หรือการรู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ขณะที่การพัฒนาในระบบทุนนิยมเกิดขึ้นตามกระแสโลก และการไหลเข้าสู่ชนบท เกษตรกรรายย่อยไม่เข้าใจเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงนั้น แต่กลับพึ่งพอใจในความสะดวกสบายในการอุปโภค บริโภค และชั้นชนวัตถุ โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ จนเลิกล้มการผ่านไป เกษตรกรส่วนใหญ่ในสังคมชนบทกลายเป็นเกษตรกรรายย่อยเพราะมีที่ดินทำกินขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ไม่เกิน ๒๐ ไร่ต่อราย เมื่อมีรายได้จากการปลูกพืชขายให้โรงงานอุตสาหกรรมต่ำกว่ารายจ่ายที่ครอบครัวต้องจ่ายต่อปี จนเป็นการสะสมหนี้สิน และสูญเสียที่ดินทำกิน ประเด็นสำคัญ คือ การพัฒนาคน หรือการเรียนรู้จากระบบการศึกษาที่ผ่านมา ไม่สามารถพัฒนาให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ระบบการศึกษากลับมุ่งเน้นวิชาการเพื่อให้ออกจากสังคมชนบท ไปสู่อาชีพอื่น ดังที่ยังเป็นอยู่ แม้ในขณะนี้

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาวิจัยรูปแบบของชุมชนที่ยั่งยืนที่มีอยู่แล้วทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาสรุปวิเคราะห์เป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน
๒. เพื่อเป็นตัวอย่างในทางปฏิบัติอย่างบูรณาการของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน หลากหลาย ในทุกภูมิภาคของประเทศ
๓. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เล็กนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน โดยหน่วยงานและชุมชนอื่น ๆ ในทุกภาคของประเทศ

กรอบการพัฒนา

เน้นการพัฒนาตามแนวทางที่มาจากข้อสรุปของการศึกษาในญัตติ “แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ยั่งยืน” ซึ่งกำหนดให้การจัดดำเนินการ เน้นแนวทางการพัฒนาระบบในชุมชน ๑๐ ระบบ คือ

๑. ระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน
๒. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน
๓. ระบบธุรกิจชุมชน
๔. ระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม
๕. ระบบกองทุนชุมชน
๖. ระบบสวัสดิการชุมชน
๗. ระบบการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน
๘. ระบบการเรียนรู้
๙. ระบบการจัดองค์กร
๑๐. ระบบคุณค่า

หน่วยงานความร่วมมือ

๑. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	โดย	กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์
	และ	สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
๒. กระทรวงศึกษาธิการ	โดย	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
๓. กระทรวงมหาดไทย	โดย	กรมการปกครอง (ซึ่งกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล)
	และ	กรมการพัฒนาชุมชน
๔. กระทรวงสาธารณสุข	โดย	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและท้องถิ่น
๕. รัฐสภา	โดย	คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

พื้นที่เป้าหมาย ทดลองนำร่อง

๑. ภาคเหนือ

- ๑.๑ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๒ บ้านหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๓ บ้านศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน

๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ๒.๑ ตำบลนาโสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ๒.๒ บ้านห้วยศาลา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๒.๓ ตำบลปากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
- ๒.๔ บ้านน้ำลาด ตำบลนาขางลึก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

๓. ภาคกลาง

- ๓.๑ ชุมชนสาครสี่ อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๓.๒ ชุมชนติดป่าตะวันออก อำเภอสนาชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ๓.๓ ตำบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

๔. ภาคใต้

- ๔.๑ พื้นที่ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๔.๒ ตำบลน้ำขาว อำเภอฉะนะ จังหวัดสงขลา
- ๔.๓ ตำบลหลอญเป๊ะ อำเภอฉะนะ จังหวัดสงขลา

ข้อมูลท้องถิ่น ๔ ภาค

Legislative Institutional Repository of Thailand

ภาคใต้

Legislative Institutional Repository of Thailand

กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติผู้ให้ข้อมูล

- ชื่อบุคคล** : ประสงค์ วรรณรงค์ อายุ ๕๕ ปี
- ที่อยู่** : กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง หมู่ ๔ ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ประสบการณ์เด่น** : - รู้จักอุตสาหกรรมชุมชน ในด้านการแปรรูปและการตลาดยางพารา
- การพัฒนาชุมชนในโครงการด้านต่าง ๆ
- งานเครือข่ายชาวสวนยางพารา
- ประวัติและผลงานโดยย่อ** : - ประธานกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง ปี พ.ศ. ๒๕๓๖
- ผู้จัดการโรงงานแปรรูปยางพาราไม้เรียง ปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘
- เลขาธิการกลุ่มฯ ปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘
- ที่ปรึกษากลุ่มเกษตรกรที่ทำโรงงานแปรรูปยางในภาคใต้
- ผู้ประสานงานเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรและโรงงานแปรรูปยางพารา ๔ ตำบล
จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน
- วิทยากรชาวบ้านเรื่องโรงงานแปรรูปยางพารา ๑๙ จังหวัดภาคใต้
- ผู้อำนวยการหลักสูตรการทำงานในโรงงานแปรรูปยางพาราให้กับกลุ่ม
ผู้นำชาวบ้านที่ได้รับงบประมาณสร้างโรงงานจากรัฐบาลในปี พ.ศ. ๒๕๓๗
๓๐๐ โรงงานโดยจัดให้เป็นรุ่น ๆ
- เดินทางไปศึกษาดูงานด้านสหกรณ์ในประเทศจีน ฝรั่งเศส และเยอรมัน

ชีวิตและประสบการณ์

ประสงค์ วรรณรงค์ เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ในครอบครัวชาวนาในพื้นที่ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชีวิตวัยเด็กที่คลุกคลีกับธรรมชาติป่าดงขึ้นในพื้นที่บ้านเกิด สลับกับการเรียนหนังสือในโรงเรียนถิ่นสุดลง ในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๐ เศษ ซึ่งเป็นปีที่ราคาของพาราพุ่งสูงถึงกิโลกรัมละ ๒๐ กว่าบาท ในขณะนั้นกระแส "กรีดยางไม่กินวันมีเงินร้อยยกคิดกระเป๋" ต่อให้เรียนหนังสือสูงขนาดไหนก็สู้ชีวิตยางไม่ได้ มีอิทธิพลครอบครัวชาวบ้านในพื้นที่ ประสงค์ วรรณรงค์ ลาออกจากโรงเรียนเข้าสู่วัยทำงาน รับจ้างกรีดยางเลี้ยงชีพ แลวราคาของพาราสูงอยู่ได้ไม่นานเขาก็เริ่มตกต่ำลง ชีวิตเริ่มผูกผันโดยไม่ทันกลับไปที่โรงเรียนอีก รับจ้างกรีดยางอยู่ระยะหนึ่งจนได้งานเป็นลูกจ้างเฝ้ารักษาช้างให้กับบริษัททำให้มีสัมปทานในปีไม้ใกล้ปาก ประสงค์ วรรณรงค์ พูดถึงประสบการณ์ชีวิตช่วงนั้นว่า

พื้นที่แถบนี้ยังเป็นป่าดิบ ต้นไม้ใหญ่ บริษัททำไม้ได้สัมปทานเข้ามาทำไม้ ก็ไปอยู่ดูแลช้างให้เขา มีอยู่ครั้งหนึ่ง ช้างเอือกที่เรารู้เคย หลุดเข้าไปในไร่ข้าวโพดของชาวบ้านจึงไปเอาข้าวกลืนกิน กลืนก็กิน เพราะเป็นเวลากลางคืน ฝนก็ตก ป่าดิบมืด เลือ หมี สัตว์ร้ายยังชุม ยาคือเพียงความห่มแน่นหนึ่ที่กำลึงเอาตัวรอด หลังจากจับช้างดูแลแล้ว ก็รับจ้างตัดไม้สัมปทานให้เขา ต้นไม้บางต้นใช้เวลาเป็นวันกว่าจะล้มลงได้

เพราะคันใหญ่ สัมมอนแล้วคันยังต้องป็นจึงข้ามได้ ตัดแล้วใช้ช่างลากไม้เหล่านี้มาไว้ริมฝั่งแม่น้ำตาปี สิ่งที่เราเจอจากบริษัททำไม้ได้รับหลังจากนั้น คือ พื้นที่ทำสวนยางพารา ไม้เรียงทั้งตำบลเมื่อก่อนนี้เป็นเขตป่าดิบ

“ตัดไม้จำนวนมากพอ ก็มัดเป็นแพสูงขนาดใหญ่ ส่งตามแม่น้ำตาปี ไปส่งให้กับโรงเลื่อยของบริษัททำไม้ที่สุราษฎร์ธานี ชีวิตของคนทำไม้ต้องแพสูงเป็นชีวิตที่ต้องผจญภัยและเสี่ยงต่ออันตราย เพราะแม่น้ำตาปีสมัยนั้นน้ำเชี่ยว สกมึงแม่น้ำยังเป็นป่าดิบ ต้องนัดแนะและรอไฟพร้อม ๆ กันหลาย ๆ แพ เอาข้าวใส่กระบอกไม้ไผ่ ใช้ชีวิตกินอยู่หลับนอนกันบนแพสูง อาหารก็ได้ปลาในแม่น้ำซึ่งมีชุกชุม ข้าวโต ๆ ขอบกระโดดเล่นน้ำเหมือนแพไหลผ่าน ผักก็ได้จากป่าริมน้ำ ต้องหาที่จอดแพทุกวันก่อนตะวันตกดิน สมัยนั้นมืดเร็วมาก การพักแพทำกันอย่างเป็นระบบและต้องมีความพอดี มิฉะนั้นจะทุซแพไม่อยู่ การล่องแพไปในตอนกลางคืนเสี่ยงมาก เพราะน้ำเชี่ยวและมืด หากแพแตกก็คือตาย อาศัยต้นไม้ใหญ่ริมแม่น้ำเป็นหลักยึดแพคนบนแพจะต้องเกาะหวั่นให้พอดี เมื่อถึงต้นไม้เป้าหมายได้แล้ว ต้องกระโดดลงแม่น้ำ คาบเชือกเส้นเล็กซึ่งมัดปลายของเชือกเส้นใหญ่ไว้ และต้องว่ายน้ำให้เร็วกว่ากระแสน้ำและความเร็วของแพสูง เมื่อถึงที่หมายต้องรีบปีนขึ้นฝั่ง ลาวเชือกเส้นเล็ก เอาเชือกเส้นใหญ่ไปผูกคล้องกับต้นไม้เป้าหมายให้ทันเมื่อแพแรกหยุด แพถัดมาต้องโยนเชือกให้กับคนบนแพแรก มัดกับแพแรกให้ทัน และต่อ ๆ กันไปเป็นพวงแพสูงแพที่มหาที่สุดจะอยู่เป็นแพสุดท้าย วันรุ่งขึ้นก็จะเห็นแพแรกที่ยกส่งแม่น้ำต่อ แพแรกในวันนั้นก็จะเป็นแพปิดขบวนในวันรุ่งขึ้น ล่องแพสูงแต่ละครั้งไปกลับใช้เวลาเกือบเดือน”

ชีวิตของชาวสวนยางพารามีขึ้นมีลงตามความผันผวนของราคายางพารา ราวปี พ.ศ.๒๕๑๐ เศษซึ่งเป็นช่วงราคายางตกต่ำที่สุดเป็นประวัติการณ์ **ประยงค์ รณรงค์** ไปรับจ้างตำแร่สีบุกกกลางทะเลอยู่กับบริษัทเหมโก๊ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในช่วงหลังจากนั้นไม่นาน เป็นบทเรียนของชีวิตอีกบทหนึ่งที่แตกต่างกันจากคนล่องแพสูงแห่งแม่น้ำตาปี เป็นบทของคนที่เรือขุดกลางทะเลที่ใช้ชีวิตอยู่ได้ทะเลเป็นส่วนใหญ่ประยงค์ รณรงค์ เล่าถึงสิ่งที่พบเห็นช่วงนี้ว่า

“งานที่ทำก็คือ อยู่กับหัวสับที่ตำน้ำนำลงไปท้องทะเลเพื่อสับเอาทรายและแร่ขึ้นมาบนเรือขุด อยู่กลางทะเลเป็นปี อยู่ไปนาน ๆ ก็เริ่มมองเห็นว่า หากนานเกินไปจะส่งผลเสียต่อชีวิตเราเอง ผลประโยชน์มากมายมหาศาลจากท้องทะเลแล้วพังงาที่เราทำกันนั้น เป็นเพียงเศษของแร่ทั้งหมดที่สับเอาได้กลับไปกลับมาทำเหมือนแร่ที่เขาขุดแร่ซึ่งอยู่ติดบ้าน ทำงานที่นี้ต้องเสี่ยง ๒ อย่าง อย่างแรก คือ หากขุดลงไปแล้วไม่เจอสายแร่ สิ่งที่เราไปทั้งหมดก็เท่ากับสูญเปล่า อย่างที่สอง คือ เสี่ยงชีวิต เพราะอิทธิพลที่ครอบครัวเขาคุ้นเคยขณะนั้นเล่นกันแรงมาก ผลประโยชน์จากแร่มากมายมหาศาลจนไม่เข้าใครออกใคร การฝ่ากันตายเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นทุกวัน ก็เลยหันมาเลี้ยงไก่พันธุ์ เลี้ยงหมู ขายให้กับนักเลี้ยงโชคที่เขาสุญ์ ดีกว่ากันมาก เพราะถึงแม้รายได้ที่ได้รับจะไม่มีโอกาสสฟิฐานจากหน้ามือเป็นหลังมือ เหมือนนักขุดแร่ที่โชคดีได้แร่ก้อนใหญ่ แต่มันคงกว่า”

กล่าวได้ว่าชีวิตของ **ประยงค์ รณรงค์** คือ ผู้บุกเบิกคนหนึ่งของภาคใต้ การมีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย สัมพันธ์กับคนหลายระดับ เรียนรู้จากพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ได้หล่อหลอมความคิดที่เป็นระบบ ทักษะคติที่กว้างไกล เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาทางพารา และการเติบโตขององค์กรชาวบ้าน จนกลายเป็นต้นแบบทางเลือกของชาวสวนยางในทุกวันนี้

๑. ไม่เรียง โรงเรียนมืออาชีพการจัดการยาง

ภาคใต้มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ประการหนึ่งที่แตกต่างกันจากภาคอื่น คือ เป็นภาคเปิดหน้าด้วยทะเลทั้งสองด้าน ทำให้ติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้อย่างต่อเนื่องมาตลอดประวัติศาสตร์ คงจะด้วยเหตุนี้ประการหนึ่งที่ทำให้คนใต้ ซึ่งคบหาสมาคมกับคนต่างชาตินานมา เรียนรู้การค้าขายและติดต่อกับผู้คนด้วยความเชื่อมั่นในตัวเอง มีสำนึกทางการเมืองสูง จัดการบริหารทรัพยากร โดยเฉพาะการเงินได้ค่อนข้างดี พวกเขาคุ้นเคยกับวัฒนธรรมการใช้เงินมานานแล้ว ขณะที่ภาคอื่นยังทำการแลกเปลี่ยนข้าวของกันอยู่

นอกจากนั้น คนใต้ยังได้เริ่มทำการเกษตรแบบใหม่ก่อนภาคอื่น พวกเขาปลูกยางมานานนับร้อยปี แต่เกษตรกรที่ไหนในโลกยอมเสียเปรียบและถูกเอาเปรียบจากผู้มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีกว่าเสมอ เกษตรกรภาคใต้ก็ไม่ได้เป็นข้อยกเว้น พวกเขาตื่นนอนเพื่อความปลอดภัยมาโดยตลอด สวมสลิปปีที่ผ่านมาบ้าง บางปีราคายางสูง แต่ส่วนใหญ่ก็วนเวียนอยู่ที่พอกำทุนบ้างเท่านั้น คนที่อยู่ได้คือคนที่ไม่ต้องจ้างแรงงานและลงทุนสูง

พวกเขาได้รับคำอธิบายว่า ปัญหาอยู่ที่ตลาดโลก พ้อปิดถนนเดินชวบนกตัตันรัฐบาล ราคาที่สูงขึ้นเล็กน้อย แต่หลายครั้งหลายหนปัญหาเกือบจะแก้ไม่ตก คนใต้เริ่มสงสัยว่าจะต้องมียะไรที่ไม่โปร่งใสเพราะการเดินชวบนทุกครั้ง ดูพ่อค้าจะโกงส่งเสริม ส่งข้าวส่งน้ำแกมจัดรถบริการอีกต่างหาก เดินชวบนเสร็จ พ่อค้าได้เงินชด.ทย ชาวบ้านขายยางได้ราคาดีขึ้นกว่าเดิมแต่เพียงน้อยนิด

มาดูให้ลึกที่พบว่า ราคาที่ว่าดีขึ้นนั้นต่ำกว่าราคาขายก่อนวันเดินชวบนเสียอีก เพราะระหว่างเดินชวบนราคาที่ถูกส่งไปเรื่อย ๆ ใครทำให้ราคายางตก ใครได้ประโยชน์จากการเดินชวบน และจากการชดเชยราคายางมากที่สุด วันนั้นชาวสวนยางส่วนใหญ่เริ่มรู้แล้วว่า อะไรเป็นอะไร ไม่เชื่อลองไปชนพวกเขาเดินชวบนออกไปปิดถนนเหมือนหลายปีก่อนดู พวกเขาเชื่อว่ามีทางออกอื่น ที่พวกเขาจะสามารถกำหนดชะตากรรมชีวิตของตนเองได้ดีกว่า

ย้อนหลังไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เมื่ออุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของไทยได้โหมกระหน่ำทำลายบ้านเรือนเรือนเรือนในน้ำทั้งแหลมตะตุมทุก คว่ำชีวิตผู้คนไปนับพัน รุกสลายฝั่งทะเลลึกไปจนถึงอำเภอฉวาง ลานสกา และอีกหลาย ๆ อำเภอ สวนยางของชาวบ้านตำบลไม่เรียง อำเภอฉวางซึ่งปลูกกันมาหลายสิบปีก่อนหน้านั้นถูกทำลายราบเรียบ ชาวบ้านสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะพึ่งพาอาศัยสวนยางอย่างเดียวมาโดยตลอด

โชคดีที่กองทุนสงเคราะห์ภัยได้เข้าไปช่วยเหลือ ให้ยางพันธุ์ดีไปปลูก และช่วยเหลือค่าแรงและอื่น ๆ ทำให้สวนยางกลับฟื้นขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่ง ระหว่างที่รอดินยางได้ ก็มีการปลูกพืชล้มลุกแซมระหว่างต้นยางเพื่อการยังชีพ

หกปีให้หลัง เมื่อต้นยางโตพอที่จะกรี๊ดได้ ก็เหมือนผีเข้ากรรมชด ราคายางตกต่ำไปถึงใกล้โลกไร้ละบาท ทำให้ชาวสวนยางเดือดร้อนอย่างหนัก หลายคนถึงกับขายสวนยางไปก็มี ชาวบ้านรู้จักผลิตรายเดียวว่าไปขายให้พ่อค้า ซึ่งมีทุนและข้อมูลข่าวสารการตลาดเป็นอย่างดี ชาวบ้านไม่มีกำลังต่อรองใด ๆ จึงถูกเอาเปรียบในทุกด้าน

ประสงค์ รมรงค์ หรือที่พวกเราเรียกว่า น้ารงค์ เป็นเกษตรกรธรรมดาคนหนึ่งของไม่เรียงเขาเริ่มมองเห็นปัญหามาแต่ต้น แต่ถึงคิดไม่ออกว่าจะหาทางแก้ยังไง เราเล่าว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ กรมส่งเสริมการเกษตรได้พยายามหาทางปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น โดยจัดการประกวดยางในเทศบาลปีใหม่ที่ฉวาง

เกษตรกรนับร้อย ๆ รายส่งยางเข้าประกวด นำองค์และชาวบ้านที่ไม่เรียงก็ส่งด้วย หลังการประกวด พ่อค้าก็มาประมูลยางทั้งหมด ปากกฏว่าราคาจะสูงกว่าราคาตลาดถึงหนึ่งบาทหรือเกือบสองบาท

นายองค์เขาเรื่องนี้ไปวิเคราะห์ให้กับเพื่อนฝูงว่า ยางแผ่นได้ราคาเพราะมีคุณภาพ ทำอย่างไรจะทำให้ปริมาณมาก ๆ ในคุณภาพนี้ ใช้เนื้อทำอย่างที่ทำกันอยู่คงไม่สามารถรักษาคูณภาพที่ต้องการได้เพราะการทำด้วยมือมันนอกจากจะไม่สม่ำเสมอแล้ว รักษาความสะอาดได้ค่อนข้างจะยาก

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ องค์ศรีสวนยางนาบอน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของรัฐเริ่มผลิตยางแผ่นอบแห้งเป็นปีแรก ผลผลิตจากโรงงานถูกนำไปแสดงในงานประกวดยางแผ่นด้วย นายองค์และเพื่อน ๆ จึงเข้าไปขอความรู้และคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตร แล้วขอไปดูงานที่โรงงานยางแผ่นอบแห้ง โดยเจ้าหน้าที่ได้เปิดให้ดูและอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด

พวกเขากลับบ้านด้วยความพอใจ คิดว่าได้พบทางออกที่คิดกันมาหลายปีแล้ว ถ้ามีเครื่องมือผลิตเท่านั้น ก็จะได้ปริมาณและคุณภาพยางแผ่นพอเพียงเพื่อขายได้ นายองค์เริ่มงานทางความคิดทันที เขาและเพื่อน รู้ดีว่า ถ้าจะเริ่มงานใหม่ก็แน่นอนจะต้องมีความพร้อมและยอมรับเสียก่อนพวกเขาดีที่คาดคงทำอะไรสำเร็จไม่ได้

วิธีการทำความเข้าใจกับชาวบ้านก็อาศัยช่วงเวลาทำงานของกลุ่มแอร์แรงงาน ซึ่งแต่เดิมเรียกกันว่า "ซอมือ" หรือ "ลงแขก" นั่นเอง ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันเรียนไปทำงานที่สวนยางของสมาชิก นายองค์กับเพื่อนก็จะใช้ช่วงพักเพื่อพูดคุยกันเรื่องโครงการใหม่นี้ พวกเขา "สายความคิด" อยู่เกือบสองปี พอดีสถานการณ์ก็เป็นใจ ราคายางตกลงมาเหลือเพียง ๑๒ บาท ชาวบ้านเริ่มเข้าใจว่า ถ้าไม่รวมตัวกันปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นคงไม่รอดแน่ เมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย การเตรียมงานก็เริ่มขึ้น

คณะกรรมการชุดแรกประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้าน ๑๒ คน เตรียมศึกษาทำรายละเอียดพวกเขาขอร้องให้เกษตรอำเภอพาไปดูงานที่องค์ศรีสวนยางนาบอนอีกครั้งหนึ่ง ได้ข้อมูลตัวเลขต่าง ๆ ทุกอย่างก็จำเป็นโรงงานขององค์ศรีคือคนช่างเก่า ตัดแปลงมาจากของเก่า ไม่ทันสมัย

พวกเขาไปดูอีกโรงงานหนึ่ง เป็นของพ่อค้า ซึ่งเพิ่งก่อตั้งขึ้นมาในลักษณะเดียวกัน พ่อค้ารายนี้ยอมเปิดเผยข้อมูลอะไรมา

ชาวบ้านทั้ง ๑๒ คนกลับไปไม่เรียงด้วยความท้อแท้ เพราะถ้าจะทำให้ได้อย่างพ่อค้าต้องลงทุนถึง ๑๑ ล้าน ผลิตยางแผ่นได้ ๑๐ ตันต่อวัน ในที่ประชุมเพื่อประเมินการไปศึกษาดูงานวันนั้น ทุกคนนั่งซึ้งนึกไม่ออกว่าจะทำอย่างไรต่อไป เงิน ๑๑ ล้านบาทจะหามาจากไหน

สภาพการณ์สร้างผู้นำ นายองค์ไม่ยอมท้อถอยด้วย เขาบอกชาวบ้านว่า ทำไมเราต้องทำโรงงานใหญ่เหมือนพ่อค้าคนนั้น จริง ๆ แล้วสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่เวลาผลิตน่าจะรายได้เท่าไรเมื่อคำนวณแล้วได้เพียง ๕๐๐ กิโลกรัมต่อวัน เรากินหาเงินเพียง ๕๐๐,๐๐๐ บาท ก็พอ แล้วค่อย ๆ คิดกันต่อว่าจะปรับขยายอย่างไรต่อไป

ชาวบ้านผ่าทางตันมานานได้ พวกเขาเชื่อว่า เงินลงทุนครึ่งล้าน แม้จะมากมายแต่หากทุกคนร่วมมือกันก็คงไม่เหลือปากกว่าแรง พร้อมกันบวดผินไว้ว่า ต่อไปชีวิตน่าจะสบายขึ้น ก็ตั้งยางเสร็จ นำยางไปรวมกันที่โรงงาน ก็กลับบ้านได้ ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยทำยางแผ่นด้วยแรงกายเหมือนเมื่อก่อนอีกต่อไป ซ้ำยังได้ยางแผ่นมีคุณภาพและราคาดีอีกต่างหาก

แต่ความฝันก็เกือบสลายอีกจนได้ เพราะเมื่อศึกษารายละเอียดเพิ่มขึ้น ก็มาถึงทางตันที่การตลาด ถ้าผลิตวันหนึ่งแค่ ๕๐๐ กิโลกรัม กว่าจะได้ ๑๑ ตัน ให้พอเพียงกับรถบรรทุกหนึ่งคันก็จะต้องใช้เวลาเกือบเดือน คงเป็นไปได้ ชาวสวนคงไม่สามารถรอได้เป็นเดือน คิดกันเท่าไรก็ไม่คุ้มทุนอยู่ก็ต้องผลิตให้ได้อย่างน้อยที่สุดวันละ ๑,๕๐๐ กิโล จึงจะคุ้ม นั่นแปลว่าต้องลงทุนไม่ใช่อีกครึ่งล้าน แต่อย่างน้อยหนึ่งล้านบาท

คณะกรรมการทั้ง ๑๒ คน ปรีกษาหาข้อกันอย่างหนัก ที่สุดท้ายก็ตัดสินใจว่า ไม่มีทางเลือกอื่นอีกแล้ว ถ้าทำขนาดนี้ไม่ได้ก็หมายความว่าเลิกกัน

งานหนักคราวนี้คือการขายความคิดและระดมทุน กรรมการทั้ง ๑๒ แบ่งสายกันไปหาสมาชิกจากญาติพี่น้องเป็นอันดับแรก แล้วขยายไปสู่ผู้คนที่เห็นด้วยกับความคิดนี้ ที่สุดได้สมาชิกผู้ให้การอุปถัมภ์แรก ๓๗ คน ตกลงตั้งหุ้นขึ้นมา ๒๐,๐๐๐ หุ้น ราคาหุ้นละ ๕๐ บาท ให้ได้เงินสดทุน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตามที่วางแผนไว้

เพื่อให้สมาชิกเกิดความมั่นใจ และเพื่อจะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ สมาชิกทั้งหมดซึ่งประชุมกันถึงสามครั้งเพื่อการก่อตั้งกลุ่มลงความเห็น ว่า ควรจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรน่ายงค์กับเพื่อน ๆ รับหน้าที่ไปติดต่อจังหวัดในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ชาวบ้านต้องแปลกใจและตกใจเมื่อเกษตรจังหวัดบอกว่า ไม่อยากให้จดทะเบียน เพราะตอนนั้นที่นครราชสีมาจะมีกลุ่มเกษตรกรอยู่ ๑๒๖ กลุ่ม สัมเกือบทดเกษตรจังหวัดบอกว่าไม่อยากให้เพิ่มสถิติจำนวนกลุ่มล้มมากไปกว่านั้นอีก

เกษตรจังหวัดเล่าให้ตัวแทนชาวบ้านฟังอีกยี่สิบวัน เพื่อเกลี้ยกล่อมให้ชาวบ้านเปลี่ยนใจเสียยกปัญหา ร้อยแปดของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะปัญหานี้สิน ไปกู้ ธ.ก.ส.มาให้สมาชิกกู้ไปแล้วไม่คืน ต้องฟ้องร้องกัน วันวายไปหมด

นายกฯ ไม่ยอมถอย เขาขอเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง ผู้ว่าฯ เอนก สิทธิประศาสน์ ผู้ซึ่งคนเมืองขอนแก่นและนับถือมากกว่าผู้ว่าฯ คนไหน ๆ ตอนรับนายกฯ ด้วยความอบอุ่น รับฟังความคิดเห็นของเกษตรกร ผู้นี้ นายกฯ อธิบายว่า พวกผมตั้งการจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกร ไม่อยากจดทะเบียนหรือทำทั้งหุ้นส่วน จำกัด พวกผมไม่อยากเป็นนายทุน พ่อค้า อยากเป็นเกษตรกร ท่านเอนกถามว่า จะให้เชื่อได้อย่างไร จะไม่เกิดปัญหานี้สินและฟ้องร้องกันเหมือนกลุ่มอื่น ๆ นายกฯ ยืนยันว่า กลุ่มเกษตรกรไม่เรียง ถ้าจดทะเบียนจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเงิน จะไม่กู้ ธ.ก.ส. มาปล่อยสมาชิก จะทำอะไรเสียคือผลิตยางแผ่นคุณภาพดี และขายยางเท่านั้น

ผู้ว่าฯ ตินตติณและข้าถึงชาวบ้านจับฟังด้วยความสนใจแต่ยังไม่สั่งการอะไร ขอไปพบชาวบ้านด้วยตนเองเสียก่อน ต่อเมื่อผู้ว่าฯ เอนกไปถึงไม่เรียง ได้พบปะชาวบ้าน ได้รับรู้ความตั้งใจจริงของชาวบ้าน จึงถามนายกฯ และคณะกรรมการให้ยืนยันต่อหน้าชาวบ้านอีกครั้งว่ายังตั้งใจว่าจะจดทะเบียนให้ได้ซึ่งนายกฯ และทุกคนก็ให้คำตอบยืนยัน ผู้ว่าฯ ยังตามย้ำว่า “ไม่ล้มแน่นอน”

ผู้ว่าฯ เอนกจึงได้สั่งการให้สำนักงานเกษตรจังหวัดดำเนินการ คุณประทีป ศรีวิโรจน์ ผู้ช่วยเกษตรจังหวัดในขณะนั้นจึงจัดการเรียกประชุมชาวบ้าน ให้สหกรณ์อำเภอและเกษตรอำเภอมาเสนอเรื่องสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้ชาวบ้านตัดสินใจเลือกเองว่า อยากจดทะเบียนเป็นอะไร นับเป็นวิธีการที่น่าสนใจ ไม่น่าแปลกใจว่า ชาวเมืองขอนแก่นไม่เคยลืมผู้ว่าฯ เอนกจนถึงทุกวันนี้

ชาวบ้านตัดสินใจเลือกจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกร โดยตั้งชื่อว่า กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๗ โรงงานยางแผ่นเริ่มดำเนินการเมื่อต้นเดือนตุลาคมปีเดียวกันส่วนการเรียกหุ้นนั้น ทำได้ครบสามปีให้หลัง เพราะหลายคนไม่สามารถชำระได้ทั้งหมดทันที

กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง ดำเนินงานมาอย่างมั่นคงตั้งแต่วันนั้นถึงวันนี้ โดยไม่เคยกู้เงิน ธ.ก.ส. ตามที่เคยตั้งใจไว้ว่าจะไม่ทำ มีเพียงการไปขอเงินเงินคืนบัญชีจากธนาคารพาณิชย์จำนวนหนึ่งเพื่อประกอบการจ่ายเงินให้สมาชิกในกรณีที่เกิดการผิดพลาดการจ่ายเงินค่ายางจากพ่อค้า แต่ก็ไม่เคยใช้เงินเกินบัญชี เพราะผลผลิตของไม้เรียงเป็นที่ต้องการของพ่อค้า คุณภาพดีกว่าผลผลิตทั่วไป ไปขายยังได้ราคาดีกว่าราคาตลาดทั่วไป บางครั้งถึง ๕-๕ บาทก็เดียว ประเด็นนี้ต่างหากที่เป็นเรื่องราวที่น่าศึกษาของไม้เรียง

นายนัดเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แต่เขาไม่เคยคิดว่า การเรียนรู้อันเพียงแค่นี้โรงเรียนชีวิตประจำวันคือโรงเรียนที่แท้จริง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เขาว่ากลุ่มชาวบ้านหลายคนโดยการนำของมูลนิธิหมู่บ้านไปดูงานที่ฝรั่งเศสและเยอรมัน เขากล่าวว่าเขาได้ตระหนักจากการไปดูไปครั้งนี้เขาตอบว่า ได้เรียนรู้มากมายสมความตั้งใจ เขายกย่องว่าเกษตรกรฝรั่งเขาอยู่รอดได้ก็เพราะไรต์ฟู้ดค้าคนกลางออกไปหมดที่ได้ครบวงจรทั้งสาม คือการผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายหรือค้าขาย

นายนัดวิเคราะห์ว่า ที่ผ่านมา เกษตรกรบ้านเราทำเป็นอย่างเดียวนิดเดียวคิด เราค้าขายไม่เป็น เราจึงไม่คิดเรื่องต้นทุนจึงขาดทุนกันมาตลอด เขาอ้างว่าถ้าเราไม่ทำอีกสองขั้นตอนคือ การแปรรูปและการขายเอง เราจะไม่รอด ฝรั่งเขาอยู่รอดเพราะทำครบทั้งสามขั้นตอนด้วยตนเอง เกษตรกรเขาไม่เพียงร้อยละ ๔-๕ ของประชากร เขามีสหกรณ์กันในประเทศเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ยางของเราส่งออกถ้าเป็นผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ แม้จะบริโภคในประเทศเป็นส่วนใหญ่เช่นข้าว เกษตรกรเองก็ยังไม่มีปัญหา ปัญหาอยู่ที่ว่าเกษตรกรไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในด้านการจัดการ รัฐส่งเสริมแต่เรื่องการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว

นี่เป็นการวิเคราะห์ของคนที่เรียนจากมหาวิทยาลัยหมู่บ้าน เขาได้รู้หาความรู้ด้วยตัวเองเพื่อจะได้อยู่อย่างดีออกจากหมู่บ้านไปไหนและอย่างไร ถึงได้เข้าใจว่าทำไมราคายางที่ทำเรื่องสูงกว่าราคาที่เขาขายได้ถึง ๕ บาท และใครได้ประโยชน์ส่วนนี้ไป เขาศึกษาต่อไปว่าถ้าขายยางในชาวบ้านจึงจะได้ ๕ บาทนี้เป็นของตนเอง เขาพบหนทางโดยไม่ยากนัก เขาดำเนินการติดต่อกับพ่อค้าส่งออกโดยตรง ดัดพ่อค้าคนกลางออกไปเกือบทั้งหมด เงินอีก ๔-๔๕ บาท ต่อกิโลกรัมคือมูลค่าเพิ่มให้ชาวสวนยางไม่ไร้เรื่อง เขาทำการค้าขายแบบมืออาชีพ โดยการขายล่วงหน้าได้โดยไม่ต้องผ่านหลักสูตรมหาวิทยาลัยจัดการโรงงานขนาดเล็กยอมได้โดยไม่ดัดเรียนเอมบีเอ

โรงงานยางแผ่นไม้เรียงกลายเป็นโรงเรียนของเกษตรกรชาวสวนยางจากทั้งใกล้และไกลจากนครศรีธรรมราช และจังหวัดต่าง ๆ ชาวบ้านที่ไม่มีที่พำนัก ไม่มีสวน หรือถูกหลอกลวงของชาวสวนยางที่ไม่อยากนอนแต่หัวค่ำแต่ต้องดัดสามเพื่อไปกรีดยาง ก็ไปเป็นคนงานในโรงงาน พวกเขาทุกคนเป็นเจ้าของโรงงานแห่งนี้ เพราะถือหุ้นกันทุกคน

ยางแผ่นของไม้เรียงเป็นอย่างคุณภาพดี พ่อค้าส่งอยกยกให้เป็นเกรดหนึ่งในเอเชีย ไม่มีปัญหาเรื่องการขาย มีแต่จะต้องควบคุมให้มาตรฐานคงที่สม่ำเสมอเท่านั้น

นายนัดเป็นผู้จัดการใหญ่ มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ช่วยกันบริหาร ตามว่าไม่มีปัญหาอะไรหรือ เขาจะตอบพร้อมกับชิงชี้นางเช่นเคยว่า ปัญหาที่เสมอ หมดปัญหาที่ไปปัญหาใหม่ก็มาต้องแก้ต้องเจียนวุ่นไม่รู้จักและต้องไม่ทิ้งที่จะแก้ปัญหา และที่สำคัญ ผู้นำจะต้องมองการณ์ไกลคิดล่วงหน้าว่าจะเกิดปัญหาอะไร จะเตรียมรับมือกับปัญหาอย่างไร นายนัดไม่รู้จักศัพท์สมัยใหม่ที่ว่า "วิสัยทัศน์" แต่เขามองถึงที่วัน คนที่ได้ฟังเขาพูดในรายการเช้าวันหนึ่งของคุณจุฬารัตน์ เสริมสุขพงษ์ เมื่อไม่นานมานี้เขาจะสาบซึ้งดี

สี่ห้าปีหลังนี้ นายนัดได้เริ่มคบหาอยู่กับผู้นำชาวบ้านที่นครศรีธรรมราช ที่สงขลาและภาคอีสาน เขาไปดูงานที่บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์และหลายแห่งทางอีสาน เขาแนวคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้ เขาพบว่าชีวิตชาวสวนยางจะฝากไว้กับยางพาราตลอดไปไม่ได้ ไม่มีอะไรที่แน่นอนในชีวิต ถ้าไม่เกิดพายุร้ายแรงเหมือนปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ยางจะเกิดอย่างอื่นในเมืองไทยหรือในตลาดโลกก็ได้เขาเรียนรู้จากผู้ใหญ่วิบูลย์ว่าทำอย่างไรจะ "มีกินตลอดชีวิต"

นายนั่งเริ่มจัดสรรสวนยางส่วนหนึ่งของเขาเป็นวนเกษตรและเกษตรผสมผสานทันที นอกจากจะเริ่มวางแผนลงต้นไม้เล็กใหญ่แล้ว เขายังเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์เหมือนที่เคยไปเห็นมาที่ล้าปลาตามาศบุรีรัมย์ เขาขายปลาตุ๋นจากบ่อซีเมนต์เล็ก ๆ ได้ถึงเดือนละสามสี่พันบาท เขาส่งเสริมชาวบ้านเลี้ยงวัวในสวนยาง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อนำน้ำยาไปส่งโรงงานแล้วก็กลับบ้าน ไม่หิวอะไรทำ การเลี้ยงวัวไม่ใช่งานหนักอะไร เป็นรายได้เสริมอย่างดีอีกทางหนึ่ง

บารมีของนายนั่งมาจากความรับผิดชอบที่ชัดเจนและตัวอย่างที่เขาทำให้อุตสาหกรรม เป็นผู้นำที่ทำงานหนักมาตลอด วันนี้ก็ยังไม่หยุด แต่เพื่อเกษตรกรชาวสวนยางอีกนับหมื่นนับแสนที่ประสบปัญหาอยู่จนถึงทุกวันนี้

๒.อนาคตชาวสวนยาง ใครกำหนด

การไปศึกษาดูงานที่ยุโรป ทำให้ปรมะรงค์ วรณรงค์ หรือนายนั่ง ได้ทราบข้อมูลอีกอย่างหนึ่งว่าหากเกิดและเติบโตของธุรกิจขนาดย่อม จะเป็นธุรกิจของชุมชนหรือของส่วนตัว ไม่ใช่เรื่องง่าย คนมีเงินแต่ไม่มีความคิดและวิธีการจัดการที่ถูกตองก็ไปไม่รอด คนมีความคิดและความสามารถแต่ไม่มีเงิน ก็ทำอะไรไม่ได้เช่นเดียวกัน

นอกจากนั้น เขายังได้รับทราบข้อมูลจากนักวิชาการฝรั่งที่วิจัยเรื่องธุรกิจชุมชนว่า ตัวแบบของธุรกิจขนาดย่อมที่ดีที่สุดอยู่ที่อิตาลี โดยเฉพาะตั้งแต่เมืองฟลอเรนซ์ไปถึงมิลาน และทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอิตาลี รูปแบบธุรกิจขนาดย่อมที่นั่น เติบโตจากครอบครัว หรือจากกลุ่มสหกรณ์ขนาดเล็ก ๆ กลายเป็นธุรกิจใหญ่ ตู้เย็น เตาแก๊ส เตาไฟฟ้า หลายยี่ห้อของอิตาลีที่วางขายกันในเมื่อไทยวันนี้ พัฒนามาจากธุรกิจขนาดเล็กในชนบททั้งสิ้น ไม่ต้องพูดถึงเสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋าหนัง และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จนเมื่อหลายปีก่อนผลิตภัณฑ์ไทยหลายประเภทยังต้องใส่ยี่ห้อว่า Made in Italy

ธุรกิจขนาดย่อมของอิตาลี ได้กลายเป็นตัวแบบให้ประเทศอื่นๆ ในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ไปนานแล้ว เช่น สเปน โปรตุเกส กรีซ ตุรกี และประเทศในแอฟริกาเหนือ

นักวิชาการฝรั่งยังบอกอีกว่า ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของธุรกิจชุมชนอยู่ที่ระดับความรู้และการศึกษาของคนในท้องถิ่น จิตสำนึกแบบประชาธิปไตย และบรรยากาศทางสังคมการเมือง เขายกตัวอย่างสถานการณ์ทางภาคใต้ของอิตาลี โดยเฉพาะที่เกาะซิซิลีว่า แถบนี้หารธุรกิจขนาดย่อมหรือธุรกิจชุมชนยาก เพราะเต็มไปด้วยmafiaเพียงเจ้าพ่อ

ข้อมูลสุดท้ายนี้ ทำให้นายนั่ง พี่ต๋อริ้ว น้าลักษ์ และคุณอัมพร สี่ผู้นำจากภาคใต้ซึ่งร่วมคณะเดินทางถึงกับมองหากันและยิ้ม เหมือนกับจะบอกกันด้วยสายตาว่า เขาคงเดือนเดือนมองเห็นด้วยญาณพิเศษว่าภาคใต้ของไทยไม่น่าจะต่างจากภาคใต้ของอิตาลี แต่ผู้นำก็ไม่ได้ถกเถียงหรือคิดว่าจะพัฒนาธุรกิจชุมชนในภาคใต้ไม่ได้ พวกเขาทำมานานแล้วและกำลังทำอยู่ต่อไปด้วยความเชื่อมั่น

โรงงานยางแผ่นไม้เรียงประสมความสำเร็จไม่น้อย แม้ปัญหาเรื่องราคาขายได้ต่ำกว่าวิธีการอื่น ๆ ที่สำคัญ ชาวบ้านภูมิใจว่า พวกเขาสามารถลุกขึ้นบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเวลาว่างมากกว่าเมื่อก่อน รายได้ก็ดีขึ้น สามารถทำงานเสริมเพิ่มรายได้จากงานอื่น ๆ อีก ทุกคนมีงานทำ ถ้าไม่ทำงานยางก็ทำโรงงาน

นายนั่งและกรรมการคิดกันมานานแล้วว่า จะทำอย่างไรจึงจะขยายการผลิตให้มากกว่าที่เป็นอยู่พ่อค้าส่งออกต้องการ ต่างประเทศก็ต้องการยางคุณภาพระดับหนึ่งบอกกับนายนั่งมานานแล้วว่าจะคงเพิ่มการผลิตให้มากกว่านี้ อย่างน้อยให้ได้ ๒๐ ตัน ให้พอดีกับหนึ่งตู้คอนเทนเนอร์ นายนั่งไม่ได้คิดจะขยายที่ไม่เรียง เขายกขยายไปสู่พื้นที่อื่น แล้วทำกันเป็นเครือข่าย เขาทำงานเงียบ ๆ มานานแล้ว

มีผู้คนมากมายไปดูงานที่ไม่เรียงและเขียนำยาศิไปเป็นวิทยากรให้คำแนะนำ ปรีกษาทั้งที่ใกล้เคียงและในจังหวัดไกลออกไป น่ายงค์เล่าว่า ไปที่ไหนเขาก็ไม่ได้เอาแต่เรื่องเทคนิควิธีการเพราะคิดว่านั่นสำคัญน้อยกว่า บอกสอนกันได้ไม่ยาก ที่สำคัญกว่าอยู่ที่ใจ เขาใช้วิธีการที่คนได้เรียกว่า “สอน” ผู้ให้กำลังใจและปลุกเร้าให้อยากทำ เขาบอกว่า “ทุกคนมีความสามารถเท่าๆกัน เราไม่มีโอกาสเท่ากันเท่านั้น เราต้องสร้างโอกาสขึ้นมา” น่ายงค์บอกว่า ทุกคนรู้ว่าเขาจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แต่แค่กริดรตางไม่เคยซ้ำซ้ำ แต่ที่ทำงานสำเร็จที่ไม่เรียงเพราะการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง พวกเขาได้กำลังใจและคิดว่าน่าจะทำได้เหมือนที่หม่อมท่าน้ำแล้ว” น่ายงค์ให้คำแนะนำว่า “ต้องหาคนเก่ง ๆ ในหมู่บ้านมาเริ่มต้นวางแผนและช่วยกันดำเนินงาน

กลุ่มยางค้อมซึ่งอยู่ไม่ไกลจากไม่เรียงเท่าใดนักเริ่มปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ส่งคนไปฝึกงานที่ไม่เรียงห้าวันตั้งโรงงานใหญ่กว่าที่ไม่เรียง สวมชิกเริ่มต้น ๘๐ กว่าคน มีระบบตัวคิวโดยได้ข้อสรุปจากไม่เรียงไปปรับนำยงค์แนะนำจุดอ่อนของไม่เรียงให้เขานำไปแก้ไข ยางค้อมผลิตได้วันละ ๕ ตัน ขณะที่ไม่เรียงผลิตได้เพียงวันละ ๑.๕ ตันเท่านั้น

จากยางค้อมก็ขยายไปที่ตึ๊งชัน ถ้าบ่อท่าศาลา ไปที่นาสาร สุราษฎร์ ที่สระแก้ว ท่าศาลาและมีเอกชนทำที่เรียงสระ นอกนั้นเป็นกลุ่มเกษตรกรหมด ที่น่ายงค์ไปให้คำแนะนำปรึกษายังมีอีกหลายแห่ง เช่น กลุ่มเกษตรกรท่านาครเวมา ห้วยยอด จังหวัดตรัง เขาปู่เขาอ่างก่ออ่าบอร์พรต จังหวัดพัทลุง กลุ่มของผู้ใหญ่บรรจง วิไลเกษม ชัยเบต ซึ่งใช้ระบบดังนี้ เป็นกลุ่มชาวสวนยางคนจีน

ที่ร่วมมือกันสร้างใกล้ชิดในการจัดการและการขายก็มีที่สวนค้อมซึ่งได้มีอาชีพด้านการขายอย่างคุณสมพร ฆาษโรจน์ ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งในกลุ่ม ทำให้ขาดเหลืออะไรก็ช่วยกัน ได้ราคาดีที่ไหนก็บอกกัน

งานเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรสวนยางเริ่มขึ้นเมื่อสองปีที่แล้ว โดยมูลนิธิหมู่บ้านได้รวบรวมข้อมูลสมานภาพสถาบันเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมมือกับราชการในจังหวัดหาทางส่งเสริมกลุ่มและองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง

การสัมมนาครั้งแรกนั้นมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับสมาคมสถาบันพัฒนาเพื่อชีวิต หรือเครือข่ายอังกฤษชว่า HAND ซึ่งตั้งขึ้นโดยผู้ใหญ่ในกระทรวงเกษตร มีคุณยุกติ สาริกภูติ เป็นประธาน คุณถัยวัฒน์ นิธิพันธุ์ เป็นผู้ประสานงาน และร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัด ซึ่ง คุณเจริญ โมราศิลป์ ผู้ช่วยเกษตรจังหวัดและคุณผลนิมพิล เจ้าหน้าที่อาวุโส เป็นผู้ร่วมงานที่แข็งขันตั้งแต่ต้น

ผู้นำชาวบ้านประมาณ ๖๐ คน เข้าร่วมการสัมมนา เหตุการณ์นั้นสัมมนานั้นไม่มีใครล้มเพราะเป็นวันที่ ๑๗-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๓๕ สมาชิกในการสัมมนานั้นไม่มากนัก เพราะหัวใจจัดให้อยู่ที่ถนนราชดำเนินในกรุงเทพฯ รุ่งเช้าวิ่งออกท้องป่วนเพื่อตัดต่อและฟังข้อมูลข่าวสารจากเสียงหลวง ข่าวกีฬาและวิทยุชื่อถือไม่ได้แล้ว พรพโต เลิศวิธา บอกว่าตนเองนั้นไม่เท่าไร แต่คิดถึงหัวอกผู้เข้าร่วมประชุมหลายคน ซึ่งมีลูกหลานเรียนและทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ แม้พวกเขาเป็นห่วง แต่ก็จะจับความกังวลลบออกไปก่อนว่า อะไรจะเกิดก็ให้มันเกิด ตัวพรพโตเองนั้น เกือบจะตกรถไฟที่เกี่ยวเย็นวันอาทิตย์ที่ ๑๖ พฤษภาคม เพราะติดตามสถานีการณืออยู่ที่กรุงเทพฯ และนั่งคิดตัดสินใจอยู่จนหัวไม่อาจจะไปได้อีกหรือไม่

การสัมมนาดังนั้นได้พูดถึงเรื่องทิศทางการพัฒนาสังคมไทย พูดถึงความสำเร็จขององค์กรชาวบ้าน ศักยภาพที่จะรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ทุกคนเห็นด้วยกันว่า พลังองค์กรชาวบ้านเท่านั้นที่เพียงพอเป็นความหวังเพื่อให้เกิดการปฏิรูปสังคม ทั้งระบบการเมือง ราชการ กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม ว่าพยายามเท่าที่ควรอย่างสังคมมานับร้อยปี

จากนั้นก็มีการวิเคราะห์สถานการณ์อย่าง สรุปบทเรียนของแนวทางแก้ปัญหาที่ผ่านมาของรัฐและของ ขบวนการประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นภาพการเดินทาง ขบวนการปิดถนนในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เพื่อค่าเป็นคนเถรโต ไปชนคนเดินขบวน ส่งข้าวสาร อาหาร และเงินทองบำรุง ไม่รู้ว่ารัฐให้หรือสมยอมพ่อค้า ยอมยกเลิกภาษีเข้า กองทุน ๑.๗๐ บาท/กิโลกรัม เลิกภาษีขาออก ๑๒ สตางค์/กิโลกรัม เลิกภาษีหัก ณ ที่จ่าย ๗๕ สตางค์/กิโลกรัม เพื่อค่าเริ่มสต็อกยางไว้ก่อนแล้ว ชนโป่งนเต็มโกดัง สันถอออกมาบนถนนก็มี เพื่อให้เห็นว่าขายไม่ได้

เมื่อการเดินทางขบวนเสร็จ ราคาขงขึ้น ๕๐ สตางค์ แต่จริง ๆ แล้วไม่ได้สูงขึ้นเลยเพราะราคาขงเริ่ม รุดลงไปทุกวันขณะที่เดินขบวน จนลดลงไปเกือบสองบาท ราคาที่สูงขึ้นเพียง ๕๐ สตางค์ จึงเป็นประโยชน์กับ พ่อค้าโดยตรง ได้กำไรทั้งราคาขง ทั้งไม่ต้องเสียภาษี เมื่อรัฐบาลประกาศมาตรการลดเซยราคาขง พ่อค้าก็ เริ่มขนย้ายออก ใครรวยใครจน ใครได้ใครเสียเห็นกันได้ไม่ยาก

ที่ประชุมได้เสนอประสบการณ์ของกลุ่มเกษตรกรสามแห่ง ที่ประสบความสำเร็จในการทำโรงงานยาง แม่น ดึก ไม่เรียง ยางค้อม สระแก้ว เพื่อให้เห็นว่าวิธีการดำเนินงานทำอย่างไรและประสบความสำเร็จอย่างไร

ที่สุดที่ประชุมซึ่งอดทนต้งความคิดและความห่วงใยจากถนนราชดำเนินกลับไปก็เมืองคอนได้ระดม หนึ่งก็สรุปความได้ว่า เกษตรกรชาวสวนยางต้องม้อชีพหลากหลาย ไม่ควรคิดพึ่งพาแต่ยางอย่างเดียว ควร พัฒนาสวนผลไม้และปลูกพืชอื่นด้วย ควรเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาเพื่อเสริมกันไปพัฒนาโรงงานให้มีความคิดหล่น ทางการผลิต จะอบแห้ง ร่มคว้น หรืออย่างอื่นก็ได้ หาเงินทุนหมุนเวียนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต พัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน ตำบล เป็นรูปเครือข่าย ส่งเสริมหมู่บ้าน ขึ้นใหม่โรงงานแปรรูปของตนเอง และพัฒนาระบบเครือข่ายในรูปแบบอื่น ๆ

ที่ประชุมได้เลือกตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ เป็นกรรมการประสานงาน ๑๒ คน จากไม่เรียงให้หว่า นาว(จวาง) สระแก้ว(ท่าศาลา) ยางค้อม(พิบูล) ทรหมโลก ทอนหงส์ บ้านเกาะ(พรหมคีรี)คลองเส(ถ้ำ พรธรนา) ศีรีวง ชุนทะเล(ลานสกา)

ข้อตกลงจากที่ประชุม คือ ให้ทุกคนกลับไปปรึกษาหารือกับกลุ่มของตนเองและตัดสินใจว่า จะนำ เสนอโครงการเพื่อขยายหรือตั้งโรงงานแปรรูปยางขึ้นใหม่หรือไม่ ถ้าเห็นด้วยก็ให้เสนอโครงการซึ่งทางมุด นิธิหมู่บ้านจะส่งแนวทางการเขียนโครงการไปให้เพื่อรวบรวมเป็น โครงการเดียวกันว่า 'โครงการพัฒนา สถาบันเกษตรกร จังหวัดนครศรีธรรมราช'

กว่าเรื่องจะลงตัวเป็นรูปเป็นร่างโครงการ ได้มีการประชุมทั้งทางการและไม่เป็นทางการอีกหลายครั้ง เมื่อสมบูรณ์แล้วจึงได้ส่งโครงการนี้ไปจังหวัด เพื่อขอให้ทางจังหวัดให้การสนับสนุน ซึ่งก็ได้ผ่านการ ประสานงานกับหลายฝ่ายมาก่อน รวมทั้งผู้แทนราษฎรของนครศรีธรรมราชบางคน

กระบวนการทำข้อมูลที่ชาวบ้านร่วมกันทำนั้น นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นโอกาสให้พวกเขาได้หาตัวเลขต่าง ๆ ตั้งแต่การผลิตเบื้องต้นของสมาชิกกลุ่มที่มีอยู่และคนอื่น ๆ ที่ คาดว่าจะเข้าเป็นสมาชิก ตัวเลขราคิรขาย การลงทุน การขาย และรายได้ พร้อมกับกำววางแผนโดย ละเอียดว่า จะลงทุนเท่าไร ขนาดไหน และคาดว่าจะล่อออกมาอย่างไร

การเตรียมโครงการไม่ใช่เรื่องง่าย อย่างข้อมูลเรื่องค่าใช้จ่าย การลงทุน ต้องคำนวณให้ละเอียดตั้งแต่ โรงแรม อาคาร บ่อน้ำเสีย เครื่องจักร รถเข็นตากยาง ไครเหล็ก เครื่องอัดก้อนยางเครื่องซึ่ง ตั้งเก็บน้ำ เครื่องสูบน้ำ และที่ดิน ต้องคิดเรื่องต้นทุนการผลิตอย่างละเอียดอีกเช่นกันั้นเช่น epos คอจัวงแรงงานมาตัวสด ลิ่นเปลือก ค่าซ่อมแซม ค่าเบี้ยประกัน ค่าเสื่อมราคาของโรงงาน ของเครื่องจักรอุปกรณ์ ค่าใช้จ่ายในการขาย ค่าดอกเบี้ยเงินกู้ และอื่น ๆ นอกนั้นก็ต้งคิดถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เงินเดือนค่าจ้าง พาหะ ค่าไฟฟ้า และอื่น ๆ

แม้ว่าจะมีคนทำมาก่อนแล้วหลายคน เช่น เจ้ายังค์ ผู้นำจากสระแก้วและชาวค้อมแต่ก็ไม่มีใครไปช่วยเขียนให้ใคร ป้อนให้ทุกคนเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาศึกษาร่วมกัน ปรับปรุงตกแต่งให้เข้ารูปเข้ารอย จนเสร็จสมบูรณ์ในที่สุด โดยของบประมาณจากจังหวัดให้การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร ๕ แห่ง ที่มีความพร้อมมากที่สุด ส่วนทางเกษตรจังหวัดเพิ่มเข้าไปอีก ๒ แห่ง รวมเป็น ๗ แห่ง งบประมาณ ๓๐ ล้านบาท

สำนักงานเกษตรจังหวัดโดยคุณของชัย ชัมมี เกษตรจังหวัด และคุณเจริญ โมรนาห์ ผู้ช่วยเกษตรจังหวัด เป็นผู้นำเรื่องเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตยอนั้น คือ ผู้ว่าวิสุทธิ สิงหจวรกุล ซึ่งแม้ท่านจะเห็นด้วยในหลักการและให้ท่านเข้าที่ประชุมจังหวัด เราก็คิดว่า เราต้องให้ข้อมูลอื่น ๆ กับท่านเพิ่มเติม จึงได้ชวนได้ไปพบพร้อมกับคุณสุรเชษฐ์ มาศดิตถ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คนพรหมคีรี น้องชายคุณหญิงสุภัตรา มาศดิตถ์

ที่ประชุมสภาจังหวัดได้อนุมัติงบประมาณโครงการทั้งหมด ๒๒ ล้านบาท โดยให้องค์กรชาวบ้านหาส่วนที่เหลือสมทบเอง

การดำเนินงานเตรียมการมีทั้งภาคในชุมชน เตรียมการก่อสร้างโรงงาน และการเรียนรู้ของผู้นำ มีการฝึกอบรมการบริหารจัดการ ไปศึกษาเชิงรณทางผลิตที่นาคน ไปดูเรื่องการจัดการการเงินและการพยากรณ์ของตลาด โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ไปดูระบบการผลิตในโรงงานยางที่จังหวัดระยอง

ขณะนี้องานต่าง ๆ เริ่มเปิดดำเนินการแล้ว ทางกลุ่มกำลังร่วมมือกันในอีกหลายรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของพวกเขา ทั้งจากการศึกษาดูงานและการฝึกอบรมได้จัดทำออกมาเป็นหนังสือ ให้ชื่อว่า "คู่มือเกษตรกรชาวสวนยางครบวงจร" เพื่อเป็นแนวทางให้กับกลุ่มอื่น ๆ ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาว่าด้วยโครงสร้างตลาดโลก โครงสร้างตลาดยางพาราไทยยุทธการลดขาดทุนแห่ง ระบบโรงงานอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมเกี่ยวกับยางพาราทั้งหมด การจัดการธุรกิจขนาดเล็กในชนบท และเกษตรผสมผสานในสวนยาง

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ จังหวัดนครศรีธรรมราชได้อนุมัติความช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรเพื่อการ ปรับปรุงการผลิตยางแผ่นในลักษณะเดียวกันอีก ๔ กลุ่ม รวมกับกลุ่มเดิมเป็น ๑๑ กลุ่ม ทั้งหมดมีการประสานงานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ทางรัฐเองก็มีโครงการใหญ่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งอนาคตจะเป็นอย่างไรก็สุดที่จะเดา เพราะเป็นโครงการที่ยิ่งใหญ่จริง ๆ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ร่วมกับกรมส่งเสริมการค้า กรมส่งเสริมสหกรณ์และสถาบันวิจัยยาง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอโครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นหนึ่งแห่ง/ยางแผ่นรมควันเข้าในงบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘ โดยมีเป้าหมายก่อสร้างโรงงานผลิตยางแผ่นหนึ่งแห่งหรือรมควันจำนวน ๒๕๐ โรงงาน ๑๖ จังหวัดภาคใต้และในอีก ๕ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๓,๓๗๗.๕ ล้านบาท มีเป้าหมายสร้าง ๖๐ โรงงานในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ อีก ๙๐ โรงปีหน้าและ ๑๐๐ โรงในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เมื่อสภามาแปรญัตติแล้วโครงการนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนเป็นเงิน ๑,๖๐๐ ล้านบาท

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับคนทั่วไปเวลานี้ อยู่ที่ว่าวิธีการดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาคือครบวงจรหรือไม่ได้อยู่ที่การผลิตอย่างเดียว มีคำถามว่าโรงงานเหล่านี้จะเป็นของใคร ของกองทุนหรือของเกษตรกร การบริหารจัดการจะอย่างไรมีประสิทธิภาพได้อย่างไร เห็นว่าด้วยความห่วงใยอย่างจริงจัง และเขียนจากประสบการณ์ที่ได้ร่วมทำงานกับชาวบ้านในเรื่องเดียวกันซึ่งทำให้ผมคงเห็นว่าปัญหานี้มีมากมาย โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรในการจัดการ

ขณะนี้ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเองก็ใช้วิธีการหลายอย่างป้อนให้เกษตรกรเข้าไปอยู่ในสังกัดดูแลของกองทุนฯ โดยใช้กลไกกองทุนและตลาดยาง ซึ่งเปิดเป็นจุด ๆ ไม่ให้เกษตรกรร่นायไปขายที่อื่น โดยกองทุนฯเองแทรกช่วงราคาตลาด ซึ่งหากราคายางไม่ต่ำ ๑๗-๑๘ บาท กองทุนฯ ก็ยังคงเน้นบทพระเอกอยู่ได้ เพราะมีเงินประกันราคา แต่หากว่าราคายางสูงไปกว่านี้ กองทุนฯจะใช้อะไรเป็นเครื่องมือหรือจุดใจให้เกษตรกรมาอยู่ในอาณัติของตน หรือถ้าหากว่าเกษตรกรมีวิธีการอื่น กองทุนฯไม่คิดหาวิธีการส่งเสริมเขาเช่นเดียวกันหรือ

ปัญหาของโครงการของรัฐนั้นอยู่ที่การดำเนินการให้ยั่งยืนและเป็นจริง กลุ่มต่าง ๆ ที่รัฐส่งเสริมให้ตั้งขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงใด มีอยู่วันหนึ่งนับแสนกลุ่มในเกือบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ บางหมู่บ้านมีนับสิบกลุ่ม ไม่รวมถึงระดับตำบลและอำเภออีกเท่าไร เมื่อตั้งง่ายก็ล้มง่าย มีไม่กี่แห่งเท่านั้นที่สามารถดำเนินงานด้วยกำลังและสติปัญญาของตน เขาแค่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่ก็พอเพราะสององค์กรนี้ต้องทำการจดทะเบียน ขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ไม่มีการจดทะเบียนและถูกรัฐซึ่งเป็นผู้สนับสนุนให้ก่อตั้งนั้นเองกล่าวหาว่าเป็น "กลุ่มเถื่อน" กลุ่มเหล่านี้มีอยู่ไม่มากนักที่ยืนหยัดต่อสู้อย่างจริงจังทุกวันนี้ และที่ไม่ล้มก็เพราะปรับแนวทางโครงสร้างและวิธีการดำเนินงานจนแทบจำเค้าโครงเดิมไม่ได้

ความจริง บทบาทของรัฐน่าจะอยู่ที่การส่งเสริมสนับสนุน โดยมีเป้าหมายให้ชาวบ้านพึ่งตนเองให้มากที่สุด การลงทุนทางเศรษฐกิจโดยไม่ลงทุนทางสังคมนั้น โครงการใด ๆ ก็ล้มเหลว สิ่งที่ชาวบ้านต้องการมากที่สุดตอนนี้ เป็นการลงทุนทางสังคม คือส่งเสริมให้พวกเขามีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเองให้ได้ดีที่สุด เรื่องนี้ไม่ได้สำคัญน้อยกว่าเรื่องการช่วยเหลือด้านการเงิน การลงทุนทางสังคมเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความยากจนและความแตกแยกมากขึ้นกว่าเดิม

ที่สำคัญ นักการเมืองที่ทำงานด้านนโยบายและติดต่อกับต่างประเทศ น่าจะรู้เท่าทันเกมส์การค้าของภายนอกและภายใน ขณะที่ราคายางอยู่ที่ ๗๘ เหรียญต่อ ๔๔.๔ กิโลกรัม ก็ไปประกาศขายยางในราคา ๗๔ เหรียญ เมื่อเดือนมิถุนายนปีที่แล้ว แล้วจะให้เขาสั่งซื้อจากพ่อค้าไทยในราคา ๗๘ เหรียญต่อไปได้อย่างไร เขาคงรอซื้อของถูกจากรัฐบาลอย่างเดียว

อย่างสิงคโปร์ไม่มียางสักต้น แต่ค้าขายยางจนร่ำรวย กตัญญูไทยขึ้นสนองรับซื้อในราคาขึ้นสามแล้วเขาไปขายในราคาขึ้นสอง ได้กำไรไปสักเท่าไร รัฐบาลจะมีทางช่วยเหลือแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ได้อย่างไร ชาวสวนยางเขาคงไม่มีปัญญาไปเจรจาความระหว่างประเทศ ก็หวังจะให้นักการเมืองที่มีปัญญามาได้เป็นรัฐมนตรีทำหน้าที่แทน ก็เห็นอ้างเสมอว่าเป็นลูกหลานคนจนไม่ใช่หรือ.

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

นายประยงค์ รัตนรงค์ และ

อาจารย์สุวัจน์ มณีมาศ

ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑. บทบาทชุมชน

ปกติแล้วจะไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษา แต่วันนี้เป็นโอกาสอันดีที่ได้ร่วมพูดคุยกับคณะอาจารย์ผู้มีความรู้ที่ให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่เด็ก ๆ นักเรียนสมัยนี้สนิทกับสมัยก่อน สมัยก่อนคำว่าครูอาจารย์จะเป็นที่เคารพนับถืออย่างมากของนักเรียน นักเรียนแทบจะไม่กล้ามองหน้าครู แต่สมัยนี้เด็กที่ทำความผิดต่อยังไม่เสีย และตั้งใจว่าสักวันหนึ่งจะต้องให้เด็ก ให้ชาวบ้านที่ด้อยการศึกษาเห็นความสำคัญของครูอาจารย์ และจะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาหลาย ๆ อย่างให้ได้

ประสบการณ์ครั้งแรกที่ลงมือทำ คือ ดึงการแก้ปัญหาให้ชุมชนเพียงอย่างเดียว ทาวิธิการทุกวิถีทางมาเป็น ๑๐ ปี ในการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาความเป็นอยู่หลาย ๆ อย่างเพราะชาวบ้านเขาทำหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ทำพร้อม ๆ กัน แต่ละคนมีปัญหาอีกปะละ บางเรื่องก็แก้ได้ บางเรื่องก็แก้ไม่ได้ ในชุมชนไม้เรียง เกษตรกรมีอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางเป็นเกษตรกรที่ยาวนาน มีปัญหา คนที่มีสวนยาง ๕๐ ไร่ขึ้นไปเขาไม่เดือดร้อนไม่มีปัญหา แต่ชาวสวนยางที่มีสวนยางตั้งแต่ ๔ ไร่ ไร่ไม่เกิน ๒๐ ไร่เดือดร้อนตลอดเวลา แต่สมัยนั้นก็คิดว่าปัจจุบันที่วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปมาก สมัยนั้นไม่มีเงินก็อยู่ได้ เพราะเรามีข้าวในทุ่ง มีผักในสวน มีปลาในคลอง แต่สมัยนี้ถ้ามีเงินไม่ถึง ๑๐๐ บาทเดือดร้อนทันที เพราะทุกอย่างต้องใช้เงิน

ตอนนั้นราคายางตกเหลือ กิโลกรัมละ ๑๒ บาท พวกเราเดือดร้อน พยายามหาวิถีการแก้ปัญหาในหลาย ๆ ทาง ไปศึกษาวิธีการทำยางแผ่นอื่นดีแล้วมาแนะนำชาวบ้านให้ชาวบ้านมาร่วมกันปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น หาพ่อค้ามาซื้อ ตามที่สำนักงานเกษตรและหน่วยงานต่าง ๆ แนะนำทำมาระยะหนึ่งก็ไม่ประสบความสำเร็จเหมือนกับเราไปใช้เจ้าของสวนยาง แต่เป็นลูกจ้างของพ่อค้าพ่อค้าให้เท่าไรก็ได้ ต้องเอาเท่านั้น ไม่มีขายต่อของอะไรทั้งสิ้น เมื่อถูกเบียดบังถูกกดขี่ในหลาย ๆ เรื่อง ทำให้เกิดการรวมตัวกันทำเรื่องนี้ ครั้งแรกแค่ ๑๒ คนเท่านั้นในหมู่บ้าน ทาวิธิการกันว่าทำอย่างไรให้สวนยางเป็นของเรา ให้เรามีสิทธิต่อรองได้บ้าง ในที่สุดก็พบว่า หากจะทำให้เราเป็นเจ้าของสวนยางได้ ต้องให้เรากำหนด ๓ อย่าง คือ กำหนดคุณภาพ กำหนดน้ำหนัก และกำหนดราคาที่เราต้องการจะขาย ให้เขารับว่าเราต้องการจะขายก็โลเทเท่าไร ถ้าเราไม่สามารถกำหนด ๓ อย่างนี้ได้ เราก็ไม่ใช่เจ้าของสวนยาง

ทาวิธิการอยู่ ๒ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ในที่สุดก็พบว่า ยางที่ส่งไปขายที่ตลาดต่างประเทศที่โปแลนด์ ทำเรื่องขอเลข วิชาสูงกว่าที่ชาวบ้านขายได้ในตลาดประมาณ ๕-๖ บาทต่อกิโลกรัม แล้วทำไมเราจึงขายไม่ได้ สรุปว่าส่วนหนึ่ง คือ ผ่านพ่อค้าคนกลางหลายชั้น อีกส่วนหนึ่งคุณภาพที่เราทำออกยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดโลก แล้วจะทำอย่างไรจะให้เรามีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดโลก ก็พบว่า การที่จะให้

ยางออกมามีคุณภาพดีเหมือนกันทุกแผ่น จะต้องทำโดยคนเพียงคนเดียว ไม่ใช่เจ้าของสวน ๒๐ รายทำกัน ๒๐ คน ให้ออกมาเป็นคุณภาพเดียวกันเป็นไปไม่ได้แน่นอน ยางทุกหยดบริสุทธิ์เหมือนกันหมด แต่ขั้นตอนการทำเป็นช่างแผ่นของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ทำให้คุณภาพที่ออกมาไม่เหมือนกัน เป็นเงื่อนไขให้พ่อค้าเอามาเป็นข้อต่อรอง สลุมขี้ผึ้งยางไป ๑๐๐ แผ่น แล้วมีลักแผ่นสองแผ่นที่เป็นยางไม่ดี มีความชื้นปนอยู่ เขาจะไปถึงส่วนนั้นมาเป็นข้อต่อรอง เป็นเงื่อนไขในการกำหนดราคา

ในที่สุดก็ตัดสินใจกันใน ๑๒ คนว่าจะทำกันเป็นกลุ่ม แต่ก็มีปัญหาขึ้นมาว่า ทำกัน ๑๒ คน จะได้อย่างไร เมื่อนำไปขายต้องตัดพ่อค้าคนกลางออกให้เหลือน้อยที่สุด คือเมื่อส่งไปให้ถึงท่าเรือคลองเตยต้องพร้อมที่จะส่งออก ถ้าวันหนึ่งทำได้ ๕๐๐ กิโลกรัม เดือนหนึ่งจึงจะได้ ๑ คันรถสิบล้อ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะต้องกินต้องใช้ทุกวัน เราต้องทำให้พ่อขาย วันหนึ่งต้องได้ไม่น้อยกว่า ๑ ตัน หนึ่งเดือนจะต้องขายยาง ๒ ครั้งเป็นอย่างน้อย ฉะนั้นเงินที่ต้องลงทุนก็มากขึ้น คืออย่างน้อยต้อง ๑ ล้านบาท ก็มีปัญหาว่าชาวบ้านที่อยากจะทำเอาเงิน ๑ ล้านบาทจากที่ไหน ด้วยความตั้งใจก็ตกลงกันว่าค่อยทำค่อยไป เงิน ๑ ล้านบาทจริงแต่ไม่ได้ส่งครั้งเดียว ๑๒ คนทำไม่ได้ก็ให้ไปขายผลเอาคนที่มีความรู้เข้ามาช่วย ไม่เอาคนที่มีปัญหาพูดไม่รู้เรื่อง และต้องมีความรู้ในระบอบงานกลุ่มพอสมควร ก็ได้มา ๓๗ คน ประชุมกันหลายครั้ง ในที่สุดจำมีมติกันว่าทั้ง ๓๗ คนจะเป็นผู้ถือหุ้นบุกเบิกเรื่องนี้ให้สำเร็จให้ได้ จับมือตั้งเป็นฐานกันเลย

จากนั้นได้ติดต่อกับส่วนราชการเพื่อขอจดทะเบียนต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพราะคณะกรรมการไม่ต้องการเป็นผู้แบกรับผิดชอบในส่วนตรงนั้น เช่น ถ้าจะซื้อที่ดิน ถ้ากลุ่มไม่เป็นนิติบุคคลต้องใช้ชื่อคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ซื้อ ซึ่งตามกฎหมายไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินของกลุ่ม ถ้ากลุ่มต้องการนำทรัพย์สินนั้นไปค้ำประกันเงินกู้ก็จะทำไม่ได้ แต่ก็คิดอยู่ว่าการเป็นเกษตรกรถ้าไปจดทะเบียนเป็นบริษัท เป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด หากประสบความสำเร็จขึ้นมาคนที่รู้จักจะไม่รู้จักในนามของเกษตรกรแต่จะรู้จักในนามพ่อค้านายทุน แต่เราต้องการให้รู้ว่าเราเป็นเกษตรกร จึงขอจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรในที่สุด

ตอนไปขอจดทะเบียนก็มีปัญหาอีก เขาไม่ให้จด ไปติดต่อกับเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด เขาบอกว่าในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ กลุ่มเกษตรกรใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ๑๒๖ กลุ่มทั้งหมด ดำเนินธุรกิจไม่ได้แม้แต่กลุ่มเดียว มีปัญหาความคั่งค้าง สมัยนั้น ท่านเอกอภิมหาเศรษฐี เป็นผู้นำราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เข้าพบปรึกษาหารือกับท่าน บอกท่านว่า เราว่าปัญหาอยู่ตรงไหน เพราะเราคลุกคลีกับกลุ่มเกษตรกรมากพอสมควร ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรสมัยนั้นคือ ต้องการจดทะเบียนเพื่อให้ได้กู้เงินจาก ธกส. แล้วไปปล่อยกู้ให้สมาชิก การปล่อยกู้ส่วนใหญ่จะปล่อยให้กับบรรดาพวกของคณะกรรมการ โดยไม่คำนึงถึงว่าวัตถุประสงค์ของการให้เงินอยู่ตรงไหน เมื่อปล่อยกู้ไปแล้วหาเงินคืนกลุ่มไม่ได้ กลุ่มก็ไม่มีเงินไปคืน ธกส. ตามสัญญา ก็ถูกฟ้องล้มละลายไปมากพอสมควร เราบอกกับท่านผู้ว่า ว่าจะขอจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรไว้เรียงและจะไม่กู้เงิน ธกส. แต่จะเน้นหนักในการปรับปรุงคุณภาพยางและค้าขาย เพื่อแก้ปัญหาการค้าขายตกต่ำของสมาชิก

ในที่สุดท่านผู้ว่าเห็นด้วย แล้วส่งไปทางสายงานให้ดำเนินการ เขาก็ไปตรวจหลายครั้งถึงจะให้จดทะเบียน เราขอไปตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๒๗ ได้รับการจดทะเบียนเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๗ เป็นกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียว มีสมาชิก ๓๗ คน

กลุ่มจึงได้มาประชุมกันและวางนโยบายว่า กลุ่มจะแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิกทุกคน กลุ่มไม่ต้องมีการมาพบกันแต่ไม่ให้ล้ม ให้สมาชิกได้กำไรจากการขายผลผลิตโดยตรงให้สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ที่ผ่านมามีบางปีไม่ผลได้มาก บางปีน้อย บางปีก็ไม่ให้ปันผลเลย และบางปีก็ขาดทุน ๑๒ ปีมานี้ คิดเพียงได้เงินที่ลงทุนไปกลับมากเท่านั้น ไม่มีการกำไร แต่เงินที่สมาชิกลงทุนมาเราจะไม่ให้สูญ เราจะไม่ให้กลุ่มล้ม ให้สามารถแก้ปัญหาให้สมาชิกได้ทุก ๆ เรื่อง และเรื่องนี้ก็ได้รับการทดสอบแล้ว คือเมื่อปี ๒๕๓๖ หนูว่าขาดค่ามากที่สุดถึงกิโลกรัมละ ๑๖ บาท ในสมาชิกกลุ่มเกษตรทำสวนไม้เรื่อง ๑๑๖ คนเลี้ยงหมูเป็นอาชีพเสริมประมาณ ๓๙ ครอบครัว ลงทุนครอบครัวละไม่น้อยกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท ในการสร้างโรงเรือนและฟาร์มผู้ดูแลพื้นที่คอกนั้นขาดทุนกันยับเยิน เราก็นัดประชุมวิสามัญเพื่อหาทางแก้ปัญหาให้สมาชิก ในที่สุดที่ประชุมมีมติให้ทางกลุ่มประกันราคาหมู จากกิโลกรัมละ ๑๖ บาท เป็นกิโลกรัมละ ๒๕ บาท เพราะเราทำการวิเคราะห์ออกมาแล้วว่าต้นทุนในการเลี้ยงหมูกิโลละ ๒๕.๔๐ บาท ตั้งแต่ซื้อลูกหมู อาหารหมู เลี้ยงจนน้ำหนัก ๑๐๐ กิโลกรัมต้องลงทุน ๒,๒๕๐ บาท เราทดลองนำหมูตัวละ ๑๐๐ กิโลกรัม ไปฆ่า ๑๐ ตัว แล้วทำการวิเคราะห์ออกมาว่าใน ๑ ตัวได้เนื้อแดงกิโลกรัม เนื้อสามชั้นกิโลกรัม กระดูกกิโลกรัม เราตั้งราคาทั้งหมดที่ต่ำกว่าท้องตลาดประมาณ ๒-๓ บาท ยังได้กำไรตัวละประมาณ ๗๐๐ กว่าบาท เราก็ให้คนมาขึ้นทะเบียนว่าหมูเท่าไร ถึงกำหนดจับได้เมื่อไร แล้วนำมาฆ่าวันละประมาณ ๕-๖ ตัว ตั้งเขียนในชุมชนขายในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด ก็แก้ปัญหาตรงนั้นได้ แต่ก็เสี่ยงมากเหมือนกันคือ หมูที่เหลือจากการขายก็ไม่มีใครรับมีดชอบ จึงตัดสินใจสร้างอาคารขึ้นมาหนึ่งหลังเพื่อทำการแปรรูป เนื้อหมูที่ขายเหลือจะนำมาทำเป็นไส้กรอก กุนเชียง แหนม ได้รับความช่วยเหลือจากทางมูลนิธิหมู่บ้าน ช่วยทางประมาณให้ คัดเลือกสมาชิกไปศึกษาดูงานโรงงานแปรรูปหมูที่ จังหวัดนครราชสีมา กลับมายังไม่ได้นำเครื่องจักรมาตั้ง ไม่ได้ทำอะไรหมูก็เริ่มมีราคาสูงขึ้นทันที จนกระทั่งเดือนนี้ ราคา ๕๓ บาท เราก็ไม่ต้องทำ เพราะไม่มีปัญหาแล้ว

มาระยะหลังมีปัญหาเรื่องย็อก เมื่อก่อนซื้อราคกระสอบละ ๒๗๐ บาท ปีที่แล้วขึ้นเป็น ๓๓๐ บาท ปกติชาวสวนยางก็เดือดร้อนเรื่องปุ๋ยอยู่แล้ว ถ้าหากใส่ให้ถูกต้องก็ต้องใส่ปุ๋ย ๒ ครั้ง ตอนเปิดกรีดและตอนปิดกรีด ครั้งละประมาณ ๕๐ กิโลกรัม ต่อ ๑ ไร่ ผ่านลองคิดดูคนที่มีส่วนยางเล็ก ๆ น้อย ๆ คือ ไม่เกิน ๒๐ ไร่ ต้องหยุดกรีดยาง ๒ เดือน แล้วช่วงเปิดกรีดก็มีปัญหาถูกเปิดเรียน ถ้าปุ๋ยมีราคาแพงไม่มีใครได้ใส่แน่ เมื่อมีปัญหาตรงนี้ทางกลุ่มก็ต้องเข้าไปแก้ไขพยายามติดต่อกับเพื่อหาเงินสักก้อนมาเป็นทุนหมุนเวียน ไปติดต่อสำนักงานเกษตรจังหวัด พอดีกับมีโครงการปุ๋ยผสมในสวนยาง เราก็ได้โครงการนี้เข้าไปสนับสนุน ได้แม่ปุ๋ย ๓ ตัว ประมาณ ๓๕ ตัน เครื่องผสมปุ๋ย เครื่องเย็บปากถุง มาผสมปุ๋ยขายให้กับสมาชิกในราคาต่ำกว่าท้องตลาด คือในขณะที่ว่าตลาดกระสอบละ ๓๓๐ บาท เราขาย ๒๒๕ บาท ซึ่งราคาที่เราตั้งโดยสืบราคาแม่ปุ๋ยแล้วและบวกส่วนที่จะตัดเข้ากองทุนกระสอบละ ๑๐ บาท ให้คนผสมปุ๋ย ๒ คนกระสอบละ ๗ บาท แล้วให้ผ่อน ๓ เดือน หากเกิน ๓ เดือนต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๑.๕ ต่อเดือน เพื่อป้องกันไม่ให้คนปล่อยปะละเลย การทำเช่นนี้กองทุนปุ๋ยก็จะเกิดขึ้นมาเองโดยความช่วยเหลือของรัฐเพียงครั้งเดียว

แต่เมื่อความเจริญมีมากขึ้นปัญหาก็ตามมาเรื่อย ๆ ในที่สุดเราพบว่าจุดสำคัญที่ทำให้เกษตรกรของเราไม่ประสบความสำเร็จคือ ขาดความรู้ สมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน สมัยก่อนเราทำเพื่อกิน แต่สมัยนี้เราต้องทำมาค้าขาย ซึ่งจะต้องรู้ต้นทุนในการผลิต รู้ค่าใช้จ่ายในการผลิต รู้ราคาขาย รู้กำไร แต่ชาวบ้านไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลย เพราะในหมู่บ้านมีคนแค่คนไม่ค่อยรู้หนังสือ คนที่มีความรู้จะไม่กลับหมู่บ้าน เรียนจบแล้วก็ทำงานทำข้างนอก คนที่อยู่ในหมู่บ้านคือคนที่รับมรดกการเกษตรจากพ่อแม่มาทำต่อ เดียวนี้ในหมู่บ้านมีวัฒนธรรมใหม่เกิดขึ้น และไม่ใช่ว่าเรื่องเสียหาย คือพ่อแม่จะไ้แบ่งมรดกที่ดิน เพราะที่ดินมีน้อยแบ่งไม่ได้แล้ว หากมีลูก ๓ คน จะดันให้ ๒ คนไปทำงานทำที่ยื่น เหลือคนหนึ่งไว้รับมรดกเกษตร และคนที่รับมรดกเกษตรนี้เขาบอกว่าไม่ต้องเรียน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้วก็มากรีดยางได้ แล้วคนที่ไม่มีความรู้อย่างนี้จะมาผลิตสินค้าที่จะไปแข่งกับตลาดโลกได้อย่างไร ถ้าไม่สามารถผลิตให้คุณภาพสู้เขาได้ ให้ต้นทุนการผลิตสู้เขาได้ และใช้วิธีการขาย

สู่เขาได้ เราจะไปไม่รอดก็มาริเคราะห์กันว่าจะต้องให้ความรู้กับชาวบ้าน แต่การสอนชาวบ้านไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะถ้าเขารู้ว่าจะไปสอนเขาแล้วหมดสิทธิ์ที่นั่งที่และอาจจะถูกตีหัวได้เข้าไปดูถูกเขา ต้องหาวิธีการที่จะไม่ให้เขารู้ว่ากำลังสอนเขาอยู่ กิจกรรมที่กลุ่มไม่เรียงทำคือจะแทรกความรู้เข้าไปตลอดเวลา เช่น การขายปุ๋ย ก่อนขายเราจะชักใช้ไม้เรียงว่าจะเอาปุ๋ยไปใส่ที่อะไร อายุเท่าไร ต้นเป็นอย่างไร แล้วให้ความรู้ว่าจะควรจะใช้ปุ๋ยประเภทไหนเท่าไร แต่ถ้าเกษตรกรไปซื้อปุ๋ยจากพ่อค้า เขามีปุ๋ยอะไรอยู่ ก็จะเอาปุ๋ยนั้นให้โดยไม่สนใจว่าจะถูกต้องหรือไม่ เพราะเขารู้ว่าเอาไปไม่มีความรู้

จึงได้เตรียมการเรื่องศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชน และได้เริ่มทำมาแล้ว เราจะพยายามไม่เน้นให้เห็นว่า ตรงนี้เป็นที่สอนเขา แต่ตรงนี้เป็นที่ที่เขาสามารถเข้ามาหาความรู้ได้ ถ้าเขามีปัญหาอะไรเขาจะได้รับคำตอบกลับไป ผมเป็นเพียงคนคิดเท่านั้น คนทำคือ อาจารย์สุวัจน์ มณีมาศ เราจะสร้างให้ตรงนี้เป็นเวทีชาวบ้าน โดยรวบรวมกลุ่มทั้งหมดมาไว้ด้วยกัน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มಯมทรัพย์ เพราะส่วนใหญ่สมาชิกของทุกกลุ่มเป็นคนเดียวกัน ที่น่าเป็นห่วงตอนนี้เป็นคือเยาวชนที่พ่อแม่ยากจนไม่สามารถส่งให้เรียนสูง ๆ ได้ พวกนี้ไม่มีอนาคต คิดไม่ออกว่าจะวางแผนอนาคตอย่างไร บางคนคิดไปว่าจะต้องหาเมียขาย ๆ ซึ่งเป็นความคิดที่ผิดมาก และจะมีการจับกลุ่มกันทำในสิ่งไม่ดี ทั้งยาเสพติด การพนัน จุดนี้เป็นจุดอ่อนแหลม อันตรายที่สุด จึงได้ประสานกับทาง กศน. อาจารย์สุวัจน์ ก็ได้ให้ความช่วยเหลือเข้ามาในจุดนี้ เขาพวกนี้มาเรียน กศน. จบไปรุ่นหนึ่งแล้ว พวกที่จบ มัธยมศึกษาตอนต้นแล้วไม่เรียนต่อก็ให้เรียนวิชาชีพ ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างอาคารเอนกประสงค์ขึ้นหลังหนึ่งเพื่อเป็นศูนย์รวม เพราะบริเวณใกล้เคียงนั้นไม่มีวัด ไม่มีโรงเรียน คิดว่าต่อไปเราจะเปิดเป็นเวทีชาวบ้านขึ้นมา เอาปัญหาของชุมชนมาว่ากัน ริเคราะห์หาข้อสรุป หาทางแก้ไข ทำโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านให้ได้ ขอให้ส่วนราชการต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่เราจัดขึ้น

๒. บทบาทโรงเรียนวัดไม้เรียง

ที่ได้มาสัมภาษณ์กับผู้นำประจักษ์ เนื่องจากเมื่อก่อนเป็นที่ปรึกษาหมู่บ้าน อพป. หมู่ที่ ๑ และเป็นเลขาของสภาตำบล จึงรู้ปัญหาพอสมควร เมื่อพูดถึงศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ศูนย์ คือ การรวบรวมการเรียนรู้ต่าง ๆ มาไว้ในจุดเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการในการพัฒนาชุมชน เหตุที่ต้องพัฒนาชุมชนเพราะชุมชนมีปัญหา เช่น ปัญหาเยาวชนต้องอดกล้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาที่มักินจะเป็นสาเหตุอะไรก็ตาม คนที่อยู่ในชุมชนจะเป็นตัวขับเคลื่อนอนาคตของชุมชน การเร่งจ้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งเราต้องสร้างคน ถ้าบุคคลแข็ง ครอบครัวก็จะแข็งแรงตามไปด้วย ถ้าครอบครัวแข็งแรงจะทำอะไรก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ถามว่าอะไรที่จะแก้ปัญหาได้ คำตอบก็คือ การศึกษา จะแก้ได้ถึงต้นเหตุ จะไปแก้ที่ปลายเหตุแล้วสังคมทุพพลภาพไปแล้วแก้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องแก้กันตั้งแต่ระดับโรงเรียน

เรื่องการสอน กศน. ถามว่าทำเพื่อการค้าหรือไม่ ไม่เลย สอนแค่ ๓ คน ๒ คนเป็นสมาชิกองค์กรการบริหารส่วนตำบล อีก ๑ คนทำธุรกิจเป็นช่างตัดผม คือเขาต้องการเรียน ๓ คน ผมก็สอน ๓ คน แต่ถ้าเราไปเชิญว่ามาเรียนกับผมนั้นเป็นการกระทำเพื่อการค้า เพื่อน ๆ เขาบอกเขมหน้าตาเห็นผล เขาก็จะเข้ามาทรัพยากรในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น คน ผลผลิต หุ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้ที่จะบริหารได้ดีที่สุดก็คือคนในชุมชนนั้น เราเข้าไปเสริมเรื่องการศึกษา สรุปว่าในการศึกษาในสิ่งที่เขาต้องการจะรู้ และเรียนรู้ในสิ่งที่เขาควรจะรู้ ก็เข้ากับรูปแบบที่ว่า การมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา

ระบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

พวกเราอมรมกับหลาย ๆ ฝ่าย ว่าทรัพยากรในชุมชนต้องให้ชุมชนเป็นผู้จัดการ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนเป็นหลัก หากให้คนนอกเข้าไปเป็นผู้จัดการก็จะดึงดูดทรัพยากรในชุมชนออกไปข้างนอก เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ คือชุมชนจัดการทรัพยากรที่เป็นทุนของชุมชน สมมติว่าในหมู่บ้านมี ๑๐๐ ครอบครัว ไปกู้เงิน ธกส. คนละ ๓๐,๐๐๐ บาท ดอกเบี้ยร้อยละ ๑๒ ปีหนึ่ง ๆ จะต้องชนดอกเบี้ยไปให้ ธกส. ๓๖๐,๐๐๐ บาท แต่ถ้าเราบริหารจัดการทรัพยากรในหมู่บ้านเรา แทนที่ชาวบ้านจะนำเงินไปฝากธนาคาร ได้ดอกเบี้ยร้อยละ ๕ ต่อปี ก็เอามาฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ เอามาลงทุนกับกลุ่มออมทรัพย์ แล้วพวกเขาก็กันในกลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ ๑๒ เหมือนกัน แต่ร้อยละ ๑๒ นั้นตกอยู่ในหมู่บ้านเรา ไม่ใช่เอาไปฝากธนาคาร นั่นคือส่วนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าชุมชนจัดการกับทรัพยากรของชุมชน เป็นประโยชน์กับชุมชนเป็นหลัก

๔. การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

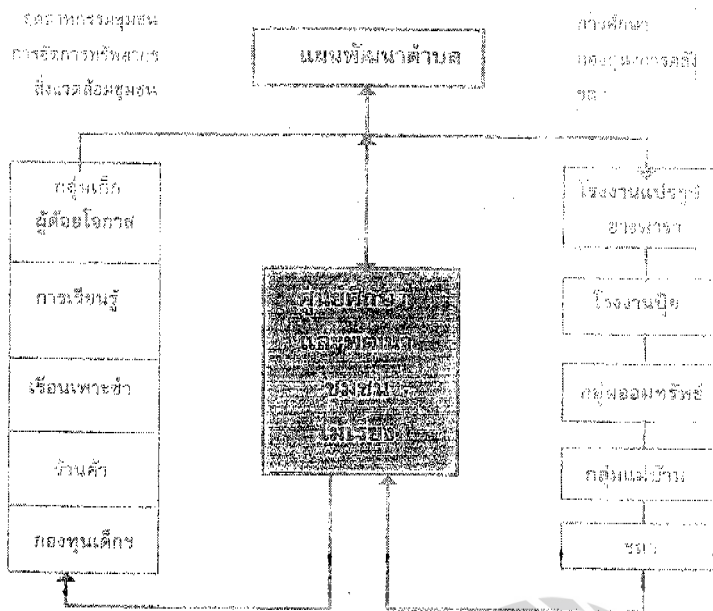
กรณีที่ดินลัมมันต์นั้น เมื่อก่อนชาวบ้านทำใช้กันเอง ไม่เป็นการค้า คือ ไปหาหินจากสวนยางเชิงเขาขุนยี่ ในโรงกัวยี่มีหินสีดำ เป็นแท่ง ๆ แกะเอามาลับมีครีตขาย ทำใช้กันมาตลอด หมู่บ้านไม่เคยซื้อหินลัมมันต์ ในระยะหลังมีคนทำปุ๋ยจั่วอยู่คนหนึ่งคิดว่าทำอย่างไรจะมีเครื่องมือทำหินลัมมันต์ได้ เมื่อมีโอกาสไปอีสาน ระหว่างทางที่สระบุรีที่มีอุตสาหกรรมหิน เห็นเลื่อยตัดหิน ก็คิดว่าถ้าได้ไปหมู่บ้านเราสักเครื่องตัด กลับมาก็มาคุยกับคนในหมู่บ้าน คนแรกไปชื่อมา ๑๕,๐๐๐ บาท สร้างแท่นอะไรเรียบร้อยแล้ว ก็ไปตัดหินมาเป็น แผ่น ๆ แล้วเอามาเลื่อยเหมือนเหลื่อไม้ ก็เกิดควมร่นววยขึ้นมา เพราะเห็นกันว่านี่คือตัวเงินตัวทอง หลายฝ่ายต้องการที่จะทำทันที จึงบอกกับกรรมการ อบต. ว่า ให้จัดการเรื่องนี้ด้วย อย่าปล่อยให้ร่นววย อย่าปล่อยให้เสียเครื่องทุนแรง อย่าปล่อยให้ใช้วิธีการที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ให้ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ไขได้ในช่วงเวลาที่เกิดอย่างเสร็จแล้วเอาเลวามาวางมาทำขาย แต่อย่าคิดทำให้รำให้รวย ให้คิดว่าทำเพื่อแก้ปัญหาในครอบครัวได้ในส่วนหนึ่ง ในที่สุดก็กันไว้ให้คนในหมู่บ้านเราทำ แล้วมาตกลงกันว่าจะไม่ใช้เครื่องทุนแรง เช่น ใช้ระเบิด ทุกคนไปพูดมากับมือ แล้วบรรทุกรถยนต์มาดั้นมาดั้น ตอนนี้เป็นแหล่งผลิตหินขายส่งเกือบตลอดภาคใต้เป็นหินที่มีคุณภาพดี แต่ก็มีความคนที่ทำไม่ได้มาตรฐาน คุณภาพไม่ดีก็ส่งออกไปขายคงต้องควบคุมคุณภาพให้ได้ด้วย คือรักษาชื่อเสียงไว้ ระยะต่อไปเราจะต้องเป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนการทำงานของ อบต. ใช้แทนภาษี ไม่ใช่เป็นการเก็บภาษี แต่เป็นการนำส่วนหนึ่งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นมาช่วยท้องถิ่นช่วยชุมชน

คนหนึ่ง ๆ ถ้าทำเต็มวันหนึ่งจะได้ถึง ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท แต่ตอนนี้เราไม่สามารถเป็นกลุ่มที่ถูกต้องได้ เพราะการทำที่ถูกต้องเป็นเรื่องยาก ตามด้วยบทกฎหมายจะต้องมีการขออนุญาตกรมทรัพยากรธรณี ยิ่งยากมาก แต่ถ้าบริษัทจะเข้ามาทำเราไม่ยอม เพราะมันจะกระทบถึงทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผมจึงคิดว่าเราต้องจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะหากองค์กรชุมชนเข้มแข็งแล้วจะจัดการระบบของชุมชนได้ทุกอย่าง เราจะไม่ยอมให้โรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ เข้ามาในชุมชน จะให้มีเฉพาะอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตของชุมชนเท่านั้น และต้องให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง วางแผนไว้ว่าศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงจะเป็นเวทีเท่านั้น ส่วนฝ่ายจัดการเราสมมุติขึ้นมาว่า ให้เป็นมหาวิทยาลัยชุมชน สำหรับกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร คือกิจกรรมของมหาวิทยาลัยนี้ แต่รูปแบบที่ชัดเจนยังอยู่ในระหว่างการศึกษา ถ้าผิดกฎหมายก็อาจ

จะยกให้เป็นศูนย์ กคน ตำบล กำลังศึกษาว่าหน่วยงานไหนควรจะรับผิดชอบตรงนี้ แต่เราจะต้องเป็นผู้เลือก ไม่ใช่ให้เขามากำหนดเรา ถ้าไม่ตรงกับความต้องการเราก็ไม่เอา ส่วนสภาตำบลเรามีการประสานกันตลอดเวลา กับสมาชิกสภาตำบล และได้วางแผน ๕ ปี ที่สอดคล้องกับกรอบนี้ไว้แล้ว แต่เป็นเพียงแนวความคิดเท่านั้น ผลที่จะออกมาจริง ๆ ยังไม่กล้ายืนยันว่าจะสำเร็จได้สักแค่ไหน ตอนนี้กำลังดำเนินการอยู่ ศูนย์ศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาตำบล

การจะทำอะไรสักอย่างต้องคิดถึงสถานที่ ทุน เครื่องมือ วัตถุดิบ การบริหารจัดการ และตลาด หากจะให้กลุ่มให้องค์กรเป็นเครื่องมือในการทำตรงนี้ ต่างคนต่างทำก็ได้ แต่ส่วนหนึ่งจะมารวมกันในระบบกลุ่ม การหาอะไรจะมาเป็นวัตถุดิบรวบรวมกันหามาแล้วแจกจ่ายกันทำ แล้วมารวมกันจัดการตลาด ก็จะสามารถสำเร็จได้แต่ถ้าต่างคนต่างทำ คงไม่มีทางสำเร็จเพราะกลุ่มเกษตรกรที่เราทำนี้ทำเกี่ยวกับเรื่องยางมาตลอดเวลาไม่สำเร็จ เมื่อมารวมกลุ่ม หน้ายางมาผลิตเป็นยางคุณภาพชั้นดี แล้วให้กลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการในการควบคุมคุณภาพ และการจัดการตลาด เราสามารถทำได้สำเร็จ ทำให้พ่อค้าผู้ส่งออกเป็นลูกค้าของกลุ่มเกษตรกรไม่เรียง ๕-๖ บริษัทแล้ว แต่ก่อนเราเป็นเบี้ยล่างของบริษัทตลอด แต่เดี๋ยวนี้กับบริษัทใหญ่ ๆ เราเป็นเพื่อนกัน เป็นคู่ค้าที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

กระบวนการเรียนรู้
กรณีปัญหาสังคมและพัฒนาชุมชนให้เจริญ

สวนผลไม้ในป่าเขาหลวง

พรพิไล เลิศวิชา

ลึกเข้าไปบริเวณเทือกเขาตอนกลางของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ในอิทธิพลของป่าดงดิบ เป็นที่ตั้งของอำเภอพรหมคีรี ลานสกา และร่อนพิบูลย์ ซึ่งประชาชนนิยมปลูกผลไม้เป็นอาชีพ ผลผลิตอันมีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วไป เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด สะตอ เป็นต้น

หมู่บ้านคีรีวงเป็นหนึ่งในจำนวนหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงเหล่านี้และประมาณว่าปีหนึ่งมีรายได้จากการทำสวนผลไม้นับล้านบาท คิดเป็นจำนวนผลผลิตไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านกิโลกรัม

คีรีวงประมาณเกือบสองร้อยปีก่อน เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ประมาณไม่กี่หลังคาเรือนเส้ากันมาว่า บรรดาเหล่าทหารที่ถูกเกณฑ์ไปรบเมืองไทรบุรีได้ชักชวนกันหนีทัพมาทำไร่ทำสวน โดยเฉพาะเรื่องมาสายคลองขุนน้ำ จนกระทั่งถึงที่ราบระหว่างหุบเขาแห่งหนึ่งเชิงเขานครศรีธรรมราชหรือเขาหลวง จึงได้ตั้งบ้านเรือนขึ้นเป็นชุมชนเล็ก ๆ

ผู้เฒ่าอายุรุ่น ๗๐-๘๐ ปีในหมู่บ้านต่างก็ได้เล่าว่า แต่ก่อนได้เข้ามาทำไร่ปลูกข้าวปลูกกระท่อมอยู่อาศัยกัน แต่ปลูกข้าวไม่ได้ผล เพราะในป่ามีนกมาก นกพากันมากินข้าวในนาหมด

การที่ชาวบ้านต้องเลือกมาตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสูงที่ลำบากกันดารในสมัยนั้น ก็เพราะต้องการหนีการเกณฑ์ทัพ หรือไม่ก็หนีความชั่วเวรังชั่วหลวง แม้ในปัจจุบันนี้รัฐจะได้ประกาศว่าเขตป่าเขานี้เป็นต้นน้ำชั้นที่หนึ่ง โดยเฉพาะเขตประกาศป่าสงวนแห่งชาติ เป็นเขตที่ประชาชนไม่มีสิทธิจะเข้าทำกิน แต่การประกาศเช่นนี้มาทีหลังการตั้งรกรากถิ่นฐานของชาวบ้านนับด้วยร้อยปี สวนผลไม้กับป่าเขาหลวงผสมผสานกันจนยากจะแยกได้ว่าส่วนไหนเป็นป่า ส่วนไหนเป็นสวนผลไม้ กฎหมายจึงไม่มีความชอบธรรมในสายตาของชาวบ้านที่จะประกาศว่าการมาอยู่ที่นี้ของพวกเขามีตามกฎหมาย

บ้านคีรีวง ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเล็ก ๆ ในหุบเขา ล้อมรอบด้วยเขายอดพล เขาหอยสังข์ เขาชิงโร และเขาหลวง หมู่บ้านหันหลังชนกับเทือกเขาหลวงหรือเทือกเขานครศรีธรรมราช ด้านหน้าหมู่บ้านตัดตรงออกไปผ่านภูเขาหลายลูกไปยังถนนสายนครศรีธรรมราช-ฉวาง หน้าอำเภอลานสกา ในหมู่บ้านมีธารน้ำใหญ่ไหลผ่านกลางหมู่บ้านถึง ๓ คลอง (ชาวภาคใต้เรียกลำธารว่าคลอง) คือ คลองปง สองท่าชาย และคลองใหญ่ ซึ่งมีน้ำตลอดปี เส้นทางเข้าออกบ้านคีรีวงมีทางเดียว คือ ถนนสายนครศรีธรรมราช-คีรีวงแต่เข้าใจว่าเส้นทางออกเส้นสำคัญทางเดียวสมัยก่อนคือ ทางน้ำคีรีวง-แสงวิมาน (หมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชแถบปากพนัง) เพราะแต่ก่อนคีรีวงชุมขนรบ ๗ เขาหลวงใช้เส้นทางนี้ติดต่อกับชุมชนที่ราบ และชุมชนปากแม่น้ำ

เพราะเหตุที่บ้านคีรีวงอยู่ใกล้ต้นน้ำจากยอดเขาหลวง เทือกเขานครศรีธรรมราชจึงมีลำธารผ่านหมู่บ้านถึง ๓ สาย และมีระดับน้ำลึกพอจะใช้เป็นเส้นทางไปมาชนสั้งได้ชาวบ้านพากันเรียกหมู่บ้านของตนว่า **บ้านขุนน้ำ** ซึ่งที่จริงแล้ว หมู่บ้านอื่นๆ ที่ตั้งอยู่บนเขาใกล้ต้นน้ำก็มีชื่อเรียกว่าขุนน้ำเหมือนกัน กล่าวคือ ใช้คำ **“ขุนน้ำ”** นำหน้าชื่อบ้าน เช่นขุนน้ำเขาแก้ว ขุนน้ำท่าดี ขุนน้ำท่าวัง ขุนน้ำป่าโสน เป็นต้น เพราะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ต้นน้ำแต่ป่าเสียสยที่ต่อมาชื่อที่มีความหมายสะท้อนลักษณะที่ตั้งนี้ ก็ถูกเปลี่ยนไปเป็น **“คีรีวง”** ตามความเชื่อวัดที่สร้างขึ้นมากในหมู่บ้านภายหลัง

คีรีวงในเวลานั้น สร้างระบบการผลิตพึ่งตนเองในหมู่บ้านขึ้นแทบทุกด้าน ชาวสวนต่างปลูกสวน

ผลไม่เฉพาะในบริเวณหมู่บ้านของตนเพื่อเก็บไว้กิน และนำผลผลิตที่เหลือบางส่วนออกไปแลกเปลี่ยนกับข้าว และเกลือในที่ราบ มีการหาของป่า สัตว์ และจับปลาจากลำห้วยที่ผ่านกลางหมู่บ้าน ป่าเขาที่ล้อมรอบหมู่บ้านอยู่นั้น ชาวบ้านก็ทิ้งไว้ให้อยู่ในสภาพป่าดิบต่อไป

ที่ดินในป่าดงศรีวังเพิ่งจะถูกบุกเบิกแผ้วถางมากขึ้นเมื่อมีถนนตัดผ่านหมู่บ้านในราวกลางทศวรรษ ๒๕๑๐ และเริ่มมีการซื้อขายสัมปทานโดยตรงกับตลาดในเมืองนครศรีธรรมราช แต่ควรตั้งข้อสังเกตว่าการบุกเบิกป่าเป็นที่ทำกินเช่นนี้ไม่ได้ขยายเป็นการโค่นทำลายป่าก็เพราะชาวบ้านจะถูกเบิกป่าทำกินพอ เหมาะแก่แรงงานที่มีในครอบครัวเท่านั้น

ชาวศรีวังได้เริ่มลงมือทำการรื้อฟื้นปลูกสวนผลไม้ภายหลังवादภัยภาคใต้ ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มังคุด ทุเรียน หนามทุเรียน และผลไม้อื่นทั้งหลายลงปีครั้งต่อครั้ง ชาวบ้านพากันสร้างถนนขึ้นมาใช้แทนเส้นทางทางน้ำให้ติดต่อกับชุมชนที่ราบ โดยอาศัยการขุดเจาะด้วยแรงคนและดินระเบิด และปลูกสร้างซ่อมแซมบ้านเรือนขึ้นใหม่ด้วยแรงงานและทุนเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตนเอง โดยปราศจากความช่วยเหลือใดจากรัฐ แบบแผนของการการปลูกสร้างสวนผลไม้ให้สอดคล้องกับวิถีการพึ่งพิงธรรมชาติจากบรรพบุรุษ นั่นคือปลูกผลไม้ให้สัมพันธ์กับลักษณะของป่าเขาเมืองร้อนซึ่งมีความชื้นสูง เดิมทีผลไม้ในสวนเป็นพันธุ์พื้นเมือง ภายหลังชาวบางคนซื้อพันธุ์พืชใหม่ ๆ เข้าไปบ้าง เช่น มังคุดพันธุ์ ทุเรียนพันธุ์ เป็นต้น โดยคำแนะนำของเจ้าอาวาสวัดศรีวังเวลานั้น แต่โดยมากก็ยังคงปลูกผลไม้พันธุ์พื้นเมืองเดิมที่เคยปลูกมาก่อน พืชพื้นเมืองเหล่านี้มีลักษณะพิเศษก็คือ มีระบบรากและลำต้นแข็งแรง ต้านทานโรคพืชต่าง ๆ ได้ดี

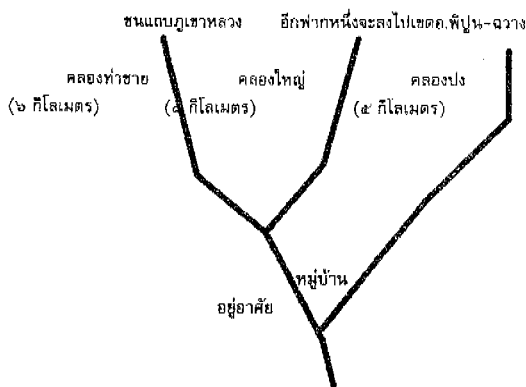
ชาวศรีวังทำสวนผลไม้เกือบ ๒ ฝั่งคลองใหญ่ ๓ สาย ที่ผ่านหมู่บ้าน คือ คลองท่าชาย(ยาวประมาณ ๔ กม.) คลองใหญ่(ยาวประมาณ ๑๒ กม.) และคลองปง(ยาวประมาณ ๕ กม.) ที่จริงมีคลองสายอื่น ๆ อีกคลองหนึ่ง คือ คลองเชิงตระ (ยาวประมาณ ๒ กม.) เมื่อที่ดินบนพื้นที่ราบในหุบเขาทำสวนหนาแน่นหมดแล้ว ชาวบ้านก็เริ่มบุกเบิกที่ดินรื้อยขึ้นไปบนภูเขา คำนวณเป็นระยะทางจากหมู่บ้านได้ไกลที่สุดในปัจจุบันก็คือ ราว ๕ กิโลเมตรจากหมู่บ้านขึ้นไปบนภูเขาไปตามแนวคลองบงราว ๔ กิโลเมตรจากหมู่บ้านขึ้นเขาตามแนวคลองใหญ่ และราว ๖ กิโลเมตรขึ้นเขาตามแนวคลองท่าชาย ซึ่งใช้เป็น ๓ เส้นทางหลักในการลำเลียงผลผลิตออกจากสวนด้วย ระยะเวลาการเดินทางขึ้นไปสวนและขนเอาผลผลิตออกมาใช้เวลาตั้งแต่ ๒-๑๒ ชั่วโมง กรณีที่สวนอยู่ไกลมาก ชาวบ้านต้องค้างคืนในสวนแล้วขนผลผลิตออกมาในเช้าวันถัดไป ดังนั้นชาวศรีวังจึงปลูกสร้างเพิงพักหรือหอนาไว้บนเขาสำหรับเป็นที่พักชั่วคราวหรือค้างคืนด้วย

แม้ว่าชาวบ้านจำเป็นต้องหาทางออกในปัญหาการขาดแคลนที่ดิน โดยขยายสวนออกไปในที่ป่าสวนแห่งชาติโดยไม่สนใจว่าทางภาครัฐหรือไม่รู้ แต่ที่จริงชาวบ้านก็ได้ต้องการทำลายป่า เพราะมีปัญหาว่าแม้จะทางป่าลงแต่สวนก็จะอยู่ใกล้บ้านเกินไป ยากที่จะลำเลียงผลผลิตออกมาได้ แรงงานในหมู่บ้านก็เริ่มไม่พอเพียงรวมทั้งการจ้างแรงงานซึ่งไม่อาจทำได้เต็มที่ เพราะต้องใช้ทุนรอนมากเกินไปอีกด้วย

ชาวบ้านได้ให้ความเห็นว่า การโค่นป่ามากขึ้นไปย่อมทำให้เผชิญปัญหาน้ำป่าลงมาเร็วมากในฤดูฝน แม้จะปลูกสวนผลไม้ทดแทน ไม้ต้นก็ไม่เหมือนกับป่าจริง ๆ ซึ่งดูดซับน้ำได้มากกว่า ดังนั้น ชาวบ้านก็เฝ้าขยายจะเพิ่มรายได้โดยขยายพื้นที่ออกไปโดยไม่จำกัดจำนวนนอกจากนี้ชาวบ้านบางคนตั้งข้อสังเกตว่า สูงชันไปบนเขานั้นอากาศเย็นและเย็นจัดมาก คงจะปลูกผลไม้ไม่ได้ดี หากว่าชาวบ้านจะต้องบุกเบิกทำกินบนยอดเขาหลวงจริง ๆ คำถามนี้เป็นคำถามที่น่าสนใจมากกว่าคำถามหนึ่ง

การนำพันธุ์พืชใหม่ ๆ เข้ามาในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านมีวิธีการ คือ พันธุ์ทุเรียน พันธุ์มังคุด และพันธุ์ถนองกอนั้น ชาวบ้านซื้อมาเสียบอดแช่กับทุเรียนป่า มังคุดป่าและยางสดป่า เว้นแต่บางครัวเรือนที่ไม่มีต้น

แผนภาพประกอบการพิจารณาเส้นทางการขยายสวน (ยาวประมาณ ๑๒ กม.)

แม่พันธุ์เก่าอยู่ ก็ต้องปลูกพันธุ์ใหม่ลงบนเนื้อดิน ความรู้ของชาวบ้านเรื่องการเสียบยอดนี้ได้จากอำเภอ ส่วนความรู้เรื่องความอดทนแข็งแรงของดินแม่พันธุ์เก่าั้น เป็นประสบการณ์ของชาวบ้านเอง ไม่มีแม้แต่ครัวเรือนเดียวที่ปลูกพืชสวนพันธุ์ใหม่แล้ว ๗ เป็นทิวเป็นแถวตามระบบสวนแบบจังหวัดชายฝั่งตะวันออกของไทย

พันธุ์ยางพารา เพิ่งจะแพร่เข้ามาในศรีวังไม่นานนัก แต่ชาวบ้านมีความรู้เรื่องพันธุ์ยางพาราดีมาก เนื่องจากเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการณรงค์ขยายพื้นที่กันมานานในภาคใต้โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวศรีวังปลูกยางพาราแซมไว้ในสวนผลไม้ของตนบ้าง แต่โดยมากยังเป็นพันธุ์เก่า ชาวบ้านไม่ปลูกยางพันธุ์ใหม่ตามแนวทางของรัฐเพราะชาวบ้านคิดว่ายางพาราพันธุ์เก่าอดทนและเติบโตบนสภาพดินและแสงแดดที่ไม่สมบูรณ์ได้ดีกว่า ยางพารานั้นที่จริงแล้วก็ไม่สามารถจะปลูกได้ดีในศรีวัง เพราะฝนตกหนักและมีช่วงเวลานานเกินไป ทำให้น้ำขายน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในภาคเดียวกัน

ความรู้เรื่องพันธุ์พืชใหม่ ๆ นี้ ชาวบ้านได้รับรู้จากแม่ค้าที่มารับซื้อ ซึ่งทราบราคาและความต้องการของตลาดหัวอิฐ รวมทั้งจากเพื่อนฝูงญาติมิตรในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง แต่ราคาที่เป็นปัจจัยชี้ขาดในการตัดสินใจของชาวบ้านที่จะเปลี่ยน หรือไม่เปลี่ยนพันธุ์พืช และชนิดของพืชที่ปลูก

การซื้อหาพันธุ์พืชนั้น ชาวบ้านทำหลายวิธี เช่น ซื้อจากเพื่อนบ้านที่มีมาก ๆ ซื้อจากพ่อค้าเร่ที่เข้ามาขายในหมู่บ้าน แต่โดยมากใช้วิธีเดินทางไปซื้อตามสวนในอำเภอ หรือจังหวัดที่มีชื่อเสียงในด้านผลไม้ นั้น ๆ เพื่อความแน่ใจว่าจะได้พันธุ์พืชที่ดีจริง ๆ

การปลูกพืชผลในสวนของชาวศรีวัง เป็นการปลูกครั้งหนึ่งโดยไม่ได้แยกแปลงปลูกแบบสวนผลไม้ภาคตะวันออก พื้นที่ไร่หนึ่ง ๆ (ความจริงต้องเรียกว่าควมหนึ่ง ๆ) จะมีสะตอ ทุเรียน มังคุด ลูกเหมียวอย่างพารา เป็นต้น ปนกันไปกับต้นไม้ใหญ่พื้นเมืองในป่ารวมทั้งปล้อยให้ทุเรียนและพืชอื่นชนบึกผสมกันไป แม่แต่เพื่อนบ้านขึ้นได้ดียิ่งทั่วไป เมื่อต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่งเป็นโรคขึ้นรุนแรง ไม่ให้ผล หรือตายลง ชาวบ้านก็จะทำการปลูกต้นใหม่แทนที่ต้นเดิม ซึ่งโดยมากก็จะปลูกต้นสะตอ ทุเรียนพันธุ์เป็นทัก โดยเฉพาะตัวลูกเหมียวและทุเรียนตายลง

ชาวบ้านมักจะไม่นิยมปลูกผลไม้ทั้งสองชนิดนี้ซ้ำ เพราะถูกเนืองราคาไม่ดี ส่วนหมากนั้นก็มีโรคระบาดมาก ต้นยางพาราและทุเรียนพื้นบ้านนั้น ชาวบ้านยังปลูกขึ้นพื้นไว้บ้าง แต่ไม่เป็นกอบเป็นกำอย่างมั่นคง และทุเรียนพันธุ์ บางคนมีความเชื่อมั่นว่า หมากและลูกเนืองจะหมดไปจากสวนคีรีวงใน ๒๐-๓๐ ปีข้างหน้า

แม้ว่าชาวบ้านจะได้นำเอาพันธุ์พืชใหม่ ๆ มาปลูก หรือมาเสียบยอดเข้ากับกิ่งพันธุ์เดิม ทำให้สวนป่าดั้งเดิมแปรสภาพไปบ้างแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังคงยึดวิธีการปลูกแบบเดิมคือ การวางป่าปลูกผลไม้ โดยไม่ไค้ไม่ให้หญ้ารกมากจนเกินไปปล่อยทิ้งไว้จนแก่ตายไปเองแล้วจึงปลูกต้นใหม่ทดแทน

พืชผลนั้นนอกจากปลูกลงบนที่ถางแล้วก็จะปลูกลงในทุกแห่งที่ต้นเก่าหมดอายุ หรือล้มตาย ความถี่ห่างในการปลูก การดูแลรักษา ก็ยังคงทำแบบที่เคยทำมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษคือไม่กำหนดระยะแถว ระยะต้นปลูกแทรกลงไปในป่าตามแต่จะเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีใครทราบว่าการนำเอาพืชพันธุ์ใหม่เข้ามาปลูกดะกับพันธุ์เก่า จะต้องมีการหาเทคนิคอะไรบ้างหรือไม่ และการดูแลรักษาจะต้องมีอะไรเป็นพิเศษกว่าที่ผ่านๆ มาหรือไม่ เพราะชาวบ้านไม่อาจหาแหล่งความรู้ได้ ปัจจุบันนี้โรคพืชนาชนิดเขตรักษาพันธุ์ของชาวบ้านเหมือนกันแต่ทราบที่ยังสามารถเก็บผลขายได้บางส่วนอย่างน้อยสักครึ่งหนึ่ง ชาวบ้านก็ยังไม่ได้จะหาสาเหตุที่มาของโรคพืชเหล่านี้อย่างจริงจังเพราะถือว่าเป็นธรรมดาไม่แปลกก็ต้องมีโรคพืช

ชาวบ้านต่างมีประสบการณ์ต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนสวนผลไม้ครั้งนี้หลายอย่างแล้วแต่การสังเกตและความเข้าใจของคน ไม่เคยมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสวนผลไม้จากทางกรมการมาสู่บ้านคีรีวง

ชาวบ้านบางส่วนคิดว่า ต้นทุเรียนและมังคุดพันธุ์ใหม่ ๆ ย้อนแอ เป็นโรคง่ายสวนพันธุ์เก่าไม่เป็นโรคหรือเป็นน้อย ขณะที่บางคนบอกว่า ต้นพันธุ์เก่าก็เป็นโรคมากเหมือนกัน ซึ่งเข้าใจว่าอาจเพราะอายุมาก หรือตัดโรคมาจากพันธุ์ใหม่

ชาวบ้านอีกหลายคนบอกว่า การปลูกระยะชิดจะช่วยให้น้ำดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น และป้องกันกำจัดโรคพืชหลายชนิดได้ ชาวบ้านบางส่วนบอกว่าต้นหญ้าช่วยคลุมดิน ทำให้น้ำไม่ระเหยเร็ว ส่วนฝ่ายที่ทดลองวางระยะพืชในสวนให้เตียนโล่งจนเห็นหน้าดิน กล่าวว่า แสงแดดจะได้ส่องถึงพื้นดิน และสวนสะอาด โรคพืชจะน้อยลง

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านคีรีวงมีวิเศษโดยส่วนเล็กแล้วไม่ติดต่อกับพันธุ์ใหม่ ๆ ที่มาจากภายนอก เพราะความแข็งแรงต้านทานโรคสู้พันธุ์พื้นเมืองไม่ได้ แต่ก็จำเป็นต้องปลูกเพราะผลไม้พันธุ์ใหม่ได้ราคาผลผลิตดี เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ชาวบ้านยังคงพยายามรักษาต้นเก่าพันธุ์พื้นเมืองไว้

ชาวบ้านมีความเห็นค่อนข้างตรงกันว่า การปลูกพืชหลาย ๆ อย่างปนกัน ช่วยให้การแพร่ระบาดของโรคพืชเป็นไปได้ยาก และบางกรณีก็ช่วยป้องกันการเกิดโรคของพืชบางชนิดด้วย

ความรู้ทั้งหมดนี้เป็นประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้มาด้วยตนเอง

ชาวบ้านคีรีวงยังมั่นใจว่าดินของคีรีวงอุดมสมบูรณ์ ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ย ชาวบ้านน้อยมากที่ได้ใช้ปุ๋ยบ้าง เช่น มูลสัตว์ และปุ๋ยเคมี แต่ก็ไม่ได้ใช้ตลอดปี และมีต้นไมที่เป็นโรคชาวบ้านก็ไม่นิยมใช้สารเคมีเว้นแต่ต้นอ่อนที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ แต่ชาวคีรีวงทั้งหมดหมู่บ้านใช้ปุ๋ยสูงสุดเพียงประมาณ ๔ ต้นต่อปี เหตุผลสำคัญ ๆ ที่ชาวบ้านไม่นิยมใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช คือ

๑) ชาวบ้านคิดว่าการใช้ปุ๋ยในป็นีจะทำให้ต้องเพิ่มปริมาณปุ๋ยขึ้นเรื่อย ๆ ในปีถัดไปและทำให้ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์

๒) เคยมีชาวบ้านใช้สารเคมีแล้วได้รับพิษอย่างร้ายแรง คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านเห็น เป็นตัวอย่างจึงไม่ยอมทำ

๓) ที่สวนบนเขาไม่สะดวกที่จะขนปุ๋ยขึ้นไปใส่ ต้องใช้เวลาและแรงงานมากเกินไป

๔) ไม่ทราบว่ายารชนิดใดจะแก้ไขโรคพืชได้ เช่น โรคใบแดงของหมาก โรคหนอนจะทุเรียน ไม่มีใครรู้ว่าแก้ไขได้โดยวิธีใดแม้แต่เกษตรตำบลเคยเข้าไปทดลองฉีดสารเคมี ก็ยังไม่สำเร็จ

๕) ชาวบ้านปลูกพืชหลายชนิดบ้านกัน บางชนิดให้ผลผลิตน้อย หรือขายไปบ้าง ก็ไม่กระทบกระเทือน กับสวนโคกส่วนรวม เพราะต้นทุนก็ยังให้ผลผลิตอยู่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงเพื่อเร่งให้ได้ผลผลิตสูงๆ ๗ ปี

๖) ในสวนผลไม้พื้นที่ทางลมฝนหวานไม่แน่นอน ทำให้ไม่อาจกำหนดจุดที่จะขึ้นพ่นยาฆ่าแมลงเหนือลมเพื่อปล่อยควันแก่ผู้ฉีดพ่นยาได้ ชาวบ้านจึงเลือกตัดสินใจไม่พ่นเลยเพื่อรักษาชีวิตของตนไว้

ไม่ว่าจะเป็นทุเรียนบ้าน ทุเรียนพันธุ์ สะตอ ลูกเนียง หมาก หรือมังคุด ในสวนป่าคีรีวง มีโรคระบาดไม่ต่ำกว่า ๓-๔ รายการ ซึ่งชาวบ้านบอกว่าพืชผลของเขารเริ่มเป็นโรคเหล่านี้เมื่อประมาณ ๓-๑๐ ปีมานี้เอง ผลกระทบคือ ผลผลิตน้อยกว่าที่ควร โดยเฉพาะทุเรียนให้ผลผลิตเพียงประมาณร้อยละ ๕๐ ของที่ควรจะได้ และหมากมักจะเป็นโรคใบเหลือง ใบแดง ชาวบ้านค้นคว้าวิธีรักษาโรคพืชด้วยตัวเองบ้างเหมือนกัน วิธีการใบรำไปราดที่ไว้กัน เช่น ใช้กำมะถันจุดไฟเผาได้ต้นทุเรียนบ้านเพื่อรักษาโรคปลวกไชต้น ใช้ไม้ดอกเข้าไปในรูลำต้นที่มีปลวกกินต้น ขณะที่บางคนก็อาจใช้สารเคมี เช่น มาลาไธออน เซพรีนเป็นต้น แต่โดยมากวิธีการเหล่านี้ไม่ได้ใช้ทั่วไป ไม่มีการเผยแพร่ หรือยอมรับปฏิบัติกันทั่วไป และชาวบ้านยังไม่กระตือรือร้นเรื่องนี้ เพราะถ้าพืชชนิดหนึ่งเป็นโรค เขาก็อาศัยขายพืชผลชนิดอื่นไปพลางได้ ปัญหาโรคพืชในสายตาชาวคีรีวง ไม่ใช่เรื่องน่าวิตกอย่างที่ชาวสวนทั่วไปมักจะคิดกัน ก็เพราะเขามีผลผลิตหมุนเวียนนับสิบชนิดในปีหนึ่งนั่นเอง

ตารางแสดงตัวอย่างโรคพืชที่พบที่คีรีวง

ชนิดของพืช	โรคที่พบ
หมาก	ใบแดง, ยอดด้วน, ปลวกไชต้น, ราจับลูก
ทุเรียน	หนอนฉีเสื้อเจาะ, ปลวกกินเปลือก, ราที่โคนต้น, โคนเน่า, รากเน่า, แห้งตาย
มังคุด	หนอนกินยอด, ผลเป็นยาง, วาที่โคนต้น
ยางพารา	ราที่โคนต้น
สะตอ	มดเป็นหนอน, ราที่โคนต้น, แห้งตาย, ปลวกไชต้น
ลูกเนียง	ปลวกไชผลและต้น, โคนต้นเป็นรา, โรคใบแดงใบเหลือง, โรคไส้แดง, แห้งตาย

การดูแลสวนของชาวบ้านโดยหลัก ๆ ก็คือ การตัดแต่งกิ่ง ถางหญ้า และต้นไม้ที่ไม่ต้องการในส่วนที่ซึ่งชาวบ้านจะใช้เวลาในช่วงที่ขายผลผลิตหมดแล้วไปดูแลสวนของตนเองวันละประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง ครอบครัวยังมีแรงงานไม่พอจะจ้างแรงงานในหมู่บ้านเพิ่มเติมส่วนการดูแลอื่น ๆ ไม่สนใจแต่การให้น้ำ เพราะอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ หากฝนมากไปก็จะได้ผลผลิตต่ำ หากแล้ง ต้นไม้บางชนิดอาจจะไม่ให้ผลหรือตายบ้าง ต้นอ่อนที่ปลูกใหม่ ๆ ชาวบ้านจะรดน้ำบ้างเป็นครั้งคราว วิธีการสร้างสวนแบบที่กล่าวนี้ไม่น่าจะเรียกว่า เกษตรผสมผสาน ตามทฤษฎีสมัยใหม่ แต่น่าจะเป็น เกษตรเลียนแบบธรรมชาติดั้งเดิม

เครื่องมือการผลิตที่ชาวคีรีวงใช้ ได้แก่ พรวน จอบ เสียม เลื่อย และมัด ไม่มีการใช้เครื่องทุ่นแรงใด ๆ ตั้งแต่เริ่มลงมือปลูกจนถึงขั้นเก็บเกี่ยวและขนไปขาย การเก็บผลผลิตให้แรงงานเป็นหลัก คือ ขึ้นไปเก็บ สอย

ตัด หรือเด็ด ชนลงเชิงแล้วหาบลงมายังจุดขายในหมู่บ้าน ค่าใช้จ่าย (ทุน) ในการทำสวนมีไม่มากนัก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการซื้อพรางอบ เลื่อย เลื่อย มีด ขลุ่ยพลาสติกเพาะพันธุ์พืช

ชาวบ้านที่วิ่งคว่ำเรือนหนึ่ง ๆ จะซื้อพรางประมาณปีละ ๒ เล่ม มีดสอยสะตอปีละ ๒ เล่ม มีดตัดพรางปีละ ๒ เล่ม ขวานปีละ ๑ เล่ม เลื่อย (ถ้าปลูกทุเรียนพันธุ์) ปีละ ๑ เป็นปีต้น ซึ่งราคาขายจะอยู่ระหว่างประมาณ ๒๐-๒๐๐ บาท อันเป็นต้นทุนที่ต่ำมาก

นอกจากนี้ ชาวบ้านต้องมีเครื่องมือในการแปรรูปพราง สะตอ และทุเรียนกวน แต่เป็นเครื่องมือเก่าที่ใช้ได้นานปี เช่น

การทำพรางแห้ง	ต้องใช้เตาอย่างพราง ตาข่าย
การทำสะตอดอง	ต้องใช้ไหสำหรับบรรจุ
การทำทุเรียนกวน	ต้องใช้กะทะขนาดใหญ่ และไม้พาย

เครื่องมือการผลิตทั้งหมดนี้ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อร้อยปีก่อน เว้นแต่เชื้อเพลิงเท่านั้นที่เพิ่งจะมีใช้กัน แต่ก็มีเฉพาะบ้านที่มีรายได้ดีจึง ำ จึงจะมีเชื้อเพลิงไฟฟ้าใช้ คนอื่นชาวบ้านใช้เชื้อเพลิงแรงงานคน

การหาบผลผลิตลงมาจากสวนนั้น ถ้าเป็นสะตอ ชาวบ้านจะใช้ไม้คานสอด หามฝักสะตอลงมาทีละเป็นพัน ๆ ฝัก แต่ถ้าเป็นลูกเหียง มีคุด หรืออื่น ๆ ชาวบ้านจะบรรจุลงเข่งซึ่งสานกันเอง หรือซื้อ (ในหมู่บ้านยังมีคนสานเข่งแบบนี้ได้) ตะกร้าสานเลียงผลไม้ของชาวศรีวัง สะท้อนให้เห็นว่าผลผลิตของศรีวังจะต้องอุดมสมบูรณ์มาก เพราะตะกร้ามีขนาดใหญ่และทำด้วยหวายและไม่ใช่วางดี ใช้ทนนานปี ป่าของผู้ขายและผู้หิ้วศรีวังนั้นแข็งแรงมากเพราะหาบผลผลิตได้ควาละประมาณ ๕๐-๘๐ กิโลกรัม ซึ่งอาจทำให้หนักถึงชาวเขาหรือชุมชนที่ใช้แรงงานของตนเอง หาบหาม เด็ก ๆ ในหมู่บ้านจะได้รับการฝึกฝนให้หาบผลผลิตตั้งแต่ยังเล็ก ๆ

การที่พยายามจะอธิบายถึงความยากลำบากในการผลิตของชาวศรีวังนี้ ไม่ใช่ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะรำพันถึงความเหน็ดเหนื่อยยากของการใช้แรงงาน แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่าวิทยาการการผลิตแบบโบราณซึ่งใช้อยู่ในสมัยชุมชนก่อนทุนนิยม ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านศรีวังเช่นเดียวกับคนในภาคเหนือ และภาคอีสานที่ต้องหาบข้าวจากท้องนาไปยังที่เก็บข้าว ก็จะต่างกันก็คือ ของชาวศรีวังอาจใช้แรงงานเป็นหลายชั่วโมงในการหาบผลผลิตรอบหนึ่ง ๆ

มีข้อสังเกตว่า ชาวบ้านแก้ปัญหาแรงงานโดยจัดตั้งกลุ่มแรงงานอื่น แทนที่จะต้องลงทุนจ้างแรงงานคราวละมาก ๆ กลุ่มแรงงานในศรีวังมีหลายประเภท จุดประสงค์หลัก คือเพื่อช่วยกันทำงานในสวน กลุ่มแรงงานอาจแยกตามกลุ่มเพื่อนบ้าน หรือตามกลุ่มที่มีการปลูกพืชคล้าย ๆ กัน บางกลุ่มมีการยอมทรัพย์ภายในกลุ่มเองด้วย

ต้นทุนการผลิตของชาวศรีวังที่เป็นตัวเงินนั้นมีไม่มากนัก เพราะเป็นการทำงานแบบธรรมชาติดั้งเดิม ต้นทุนที่สำคัญ ได้แก่ ค่าที่พักพันธุ์ มีดพราง จอบและไถหรืออาจมีเงินลงทุนเล็กน้อย ในขณะที่น้ำมาจากฝนตามธรรมชาติและจากลำธารที่ไหลลงมาจากต้นน้ำบนเขา นอกจากนี้ชาวบ้านประมาณร้อยละ ๒๐ ต้องลงทุนต่อหย่น้ำไปจนถึงสวนผลไม้ของตนแต่ก็นับเป็นการลงทุนครั้งเดียวและใช้ได้เป็นสิบ ๆ ปี

ต้นทุนสำคัญที่สุดของศรีวังคือ ต้นทุนแรงงานซึ่งไม่ใช่ต้นทุนเงินสด ถ้าเป็นแรงงานในป่าหรือแรงงานในกลุ่มเพื่อนซึ่งใช้ระบบแลกเปลี่ยนผลัดกันช่วยทำสวนของอีกคนหนึ่งแทนที่จะต้องเสียเงินจ้างจำนวนมาก

จากการคำนวณต้นทุนแปรผันที่เป็นตัวเงิน (เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐) (ได้แก่ ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าจ้างแรงงานที่เป็นเงินสด และค่าดูแลรักษา) พบว่า

ครอบครัวที่มีที่ดิน ๑-๑๐ ไร่	ใช้ต้นทุนเงินสดเฉลี่ย	๑,๑๙๙.๓๙ บาท/ปี
ครอบครัวที่มีที่ดิน ๑๐-๒๐ ไร่	ใช้ต้นทุนเงินสดเฉลี่ย	๒,๑๑๑.๑๐ บาท/ปี
ครอบครัวที่มีที่ดิน ๒๐-๓๐ ไร่	ใช้ต้นทุนเงินสดเฉลี่ย	๔,๑๗๒.๒๖ บาท/ปี
ครอบครัวที่มีที่ดิน ๓๐-๔๐ ไร่	ใช้ต้นทุนเงินสดเฉลี่ย	๘,๙๔๒.๘๖ บาท/ปี
ครอบครัวที่มีที่ดิน ๕๐ ไร่ขึ้นไป	ใช้ต้นทุนเงินสดเฉลี่ย	๑๒,๙๑๗.๕๐ บาท/ปี

ค่าใช้จ่ายหลัก ๆ ในแต่ละครอบครัวเป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ค่าใช้จ่ายของบุตรและมีต้นทุนการผลิตอยู่อันดับท้าย ๆ

แม้ชาวบ้านศิริวงจะมีต้นทุนการผลิตต่ำ แต่ต้นทุนที่เป็นตัวเงินตัวนี้ พวกเขาต้องแลกกับ

๑) ผลผลิตที่สูญเสียไปเพราะโรคพืชระบาด เนื่องจากไม่ได้ลงทุนซื้อยามาผสมและใช้

๒) ชาวบ้านต้องทำงานหนักมากในฤดูเก็บเกี่ยว เพราะทุกชั้นตอนใช้แรงงานล้วน ๆ ต้นทุนที่แท้จริง จึงแฝงอยู่ในรูปของการใช้แรงงานโดยไม่พึงพา (ที่จริงคือไม่สามารถพึ่งพา) เทคโนโลยีสมัยใหม่ อาจกล่าวได้ว่า การใช้แรงงานหนักของชาวศิริวง มีลักษณะขูดรีดแรงงานของตนเอง (Self Exploitation)

ชาวศิริวงผลิตพืชผลประมาณ ๑๑ ชนิด หลายชนิดเป็นผลไม่อายุสั้น ๔-๕ ปีก็ให้ผลน้อยลง ๆ ต้องปลูกใหม่ และมีช่วงฤดูการการเก็บเกี่ยวยาวนานถึง ๘-๑๒ เดือน อาจสรุปเป็นปฏิทินการผลิต (คือการใช้แรงงาน) ของชาวศิริวงดังนี้

ปฏิทินการผลิตของศิริวง	
สิงหาคม - กันยายน	เก็บผลผลิตมะขาม ทุเรียน มังคุด เงาะ แล้วหามาขาย
ตุลาคม - พฤศจิกายน	เก็บผลผลิตลูกเงาะ ทำมะขอมอง ทำทุเรียนขาว
ธันวาคม - กุมภาพันธ์	วางสวน ปลูกซ่อม
	ตัดหมาก คัดหมาก หาบหมากเผาอังจนแห้ง
	ผ่าหมาก ย่างหมาก ซนหมากใส่กระสอบ (หมากในเดือนนี้เรียกว่า 'หมากแฉ่น' หรือ 'หมากแฉ่น' หรือ 'หมากมิแปะ')
มีนาคม - เมษายน	เก็บหมากอ่อน
พฤษภาคม - กรกฎาคม	หาบหมากผ่าซีก ตากหมาก
	วางสวน ปลูกซ่อม

จากปฏิทินนี้จะเห็นได้ว่า งานของชาวบ้านจะหนักที่สุดในช่วงเดือน สิงหาคม-กุมภาพันธ์ (๗ เดือน) และอีก ๔ เดือน คือ มีนาคม-กรกฎาคม เป็นช่วงที่ทำหมาก ดูแลสวนและการปลูกซ่อม แม้ว่าชาวศิริวงจะมีช่วงพักผ่อนบ้างในช่วง ๔ เดือนหลัง แต่ ๗ เดือนช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิตอย่างหนัก พวกเขาทำงานแทบจะไม่ได้พัก คือ รว ๑๒ ชั่วโมงตวันโดยเฉลี่ย ชาวศิริวงที่ทำงานน้อยชั่วโมงต่อวัน โดยมากเป็นเพราะมีที่ดินน้อย มีไม่ผลไม่มากนัก กรณีนี้ก็จะเห็นผลให้รายได้ต่ำและยากจนขึ้นคือรายได้ของชาวศิริวงต้องมาจากการทำงานหนัก ไม่ใช่ปล่อยให้ธรรมชาติดูแลสวนเองอย่างเดียว

จากตัวเลขการสำรวจระดับหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านสำรวจจากยอดการซื้อขาย ณ จุดรับซื้อ ๓ จุดใหญ่ในหมู่บ้าน พบว่า แม้จะปลูกผลไม้แบบสวนป่าธรรมชาติ ชาวบ้านก็ประสบผลผลิตต่ำ รายได้ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ของศิริวงคิดเป็นประมาณ ๑๔.๔ ล้านบาท และในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ คิดเป็นประมาณ ๑๕.๗ ล้านบาท ส่วนปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ลดลงมาเป็นประมาณ ๑๔.๒ ล้านบาท (และในปี ๒๕๓๑ ผลผลิตตกลงจากปี ๒๕๓๐ เกือบร้อยละ ๕๐ เพราะฝนชุกมากเกินไป ทำให้ไม่ผลแตกใบแทนที่จะแตกช่อดอก) ผลผลิตที่ต่ำรายได้ให้ศิริวงสูงสุดคือ หมาก และทุเรียน (ทั้งสองชนิดรวมกัน) รองลงไปคือ มะขาม และมังคุด

ตารางแสดงผลผลิต

ชนิดของพืช	จำนวนผลผลิต/ปี (กก.)	ร้อยละ (%)
ทุเรียนบ้าน	๓๔'๔,๒๕๐	๔๒
หมากย่อน	๒๑๐,๔๕๕'	๒๗
สะตอ	๑๓๐,๐๔๐	๑๖
ลูกเนียง	๘๓,๖๒๕'	๑๐
มังคุด	๓๓,๕๑๐	๔'
ทุเรียนพันธุ์	๔,๖๕๖	๐

หมายเหตุ ๑. ตัวเลขนี้แปรค่าทุเรียนพันธุ์เฉลี่ย ๑ ลูก = ๒ กก.

สะตอ ๑๐ กิโล = ๑ กก.

ลูกเนียง ๒๐ ลูก = ๑ กก.

ตารางแสดงรายได้จากผลผลิต

หน่วย : บาท

ผลผลิต	ปี ๒๕๒๖	ปี ๒๕๒๖	ปี ๒๕๒๙
๑. หมาก	๕,๐๐๐,๐๐๐	๕,๐๐๐,๐๐๐	๓,๙๖๐,๐๐๐
๒. ทุเรียน	๕,๕๐๐,๐๐๐	๔,๙๖๐,๐๐๐	๓,๙๖๐,๐๐๐
๓. สะตอ	๓,๙๐๐,๐๐๐	๕,๐๐๐,๐๐๐	๓,๘๖๐,๐๐๐
๔. มังคุด	๓,๙๐๐,๐๐๐	๓,๘๐๐,๐๐๐	๒,๕๔๐,๐๐๐
รวม	๑๕,๔๐๐,๐๐๐	๑๗,๗๖๐,๐๐๐	๑๔,๓๒๐,๐๐๐

การรักษาระบบแผนการผลิตให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติแบบสวนป่าคือได้ แสดงผลชัดแจ้งเมื่อเกิด อุทกภัยร้ายในปี พ.ศ.๒๕๓๑ อุทกภัยครั้งนั้นได้ทำลายหมู่บ้านกะทูน อ.พิบูล ซึ่งตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของเขา หลวงลงยับเย็น แต่หมู่บ้านคือวังประสบความเสียหายน้อยกว่ามาก

แม้ว่าสวนบนที่ราบในหุบเขาเสียหายไปราวร้อยละ ๕๐ และสวนบนภูเขาเสียหายไปราวร้อยละ ๒๐ โดยประมาณ แต่ชาวบ้านยังคงมีสวนและที่สำคัญมีที่ทำกินหลงเหลืออยู่ ไม่ใช่กลายเป็นทะเลทราย ทะเลทรายไป เช่นหมู่บ้านกะทูน บนภูเขามีสวนรอยทางน้ำเขาทำถ้ำถ้ำดินและดินไม้ถูกโค่นลงบ้าง แต่มีไม้ผลและไม้ป่า จำนวนมากยังยืนต้นอยู่ได้ รากไม้ป่า เช่น ทุเรียนบ้านนั้นเกาะอยู่กับหินภูเขาอย่างแข็งแรง แต่ชาวบ้านก็ยัง พากเพียรปลูกพืชใหม่ขึ้นทดแทน ผู้นำของหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้านในโครงการ "เดิมสีเขียวบนเขาหลวง" เพื่อ ทดแทนความสูญเสีย และปลูกจิตสำนึกของคนรุ่นหลังให้หวงแหนและรักษาทรัพยากร รักษาผืนดินที่หล่อ เลี้ยงชีวิตพวกเขาสืบมา.

LIRT

ธนาคารแห่งขุนเขา

จาก ๓๕,๐๐๐ ถึง ๑๐ ล้านบาท

พรพิไล เลิศวิชา

สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน

ธนาคารต้องเป็นของหมู่บ้าน

ทุก ๗ วันที่ ๖ ของเดือน ชาวบ้านจะเดินป่าย่น้ำมายังที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์บางคนเอาเงินสดจะสะสมที่ตกลงไว้ว่าจะฝากทุกเดือนมาเข้าบัญชี บางคนมาฝากเงินพิเศษเพราะมีรายได้จากการขายผลไม้มาก หน้อย อีกบางคนมาขึ้นบัญชีเงินไปดูแลสวนหรือจ่ายค่าเล่าเรียนให้ลูก ผู้รับฝาก ผู้ฝาก ผู้กู้ และเจ้าหน้าที่ทุกคน ต่างก็เป็นคนบ้านเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน รู้จักนิสัยใจคอกัน ดังนั้น ธนาคารเล็ก ๆ นี้ จึงเป็นธนาคารที่เป็นทางการน้อยที่สุด และแม้แต่ตัวอาคารเบี้ย เงินปันผล การปรับปรุงระบบบัญชีก็ยังคงลงกันเองได้ด้วย

ที่เล่ามานี้ เป็นเรื่องของธนาคารเล็ก ๆ แห่งหมู่บ้านฉีวง ตั้งก่อตั้งขึ้นเมื่อ ๙ ปีมาแล้ว

แนวความคิดที่จะแก้ปัญหาของหมู่บ้านฉีวง เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างผลผลิตและราคา หมู่บ้านฉีวงมีผลผลิตมากมายเกินเหลือ แต่กลับต้องขายผลไม้ออกไปในราคาถูกที่ตลาดเป็นผู้กำหนด ผลผลิตมากแต่ขายได้น้อย ก็ยอมทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ได้เท่าที่ควรจะเป็น

ผู้นำของหมู่บ้านคนสำคัญ ที่มีความคิดของเขาสำเนาชาวบ้านอื่น ๆ ไปก่อน ได้แก่ ตริวูต พาระพัฒน์ และ ผ่าง ตริววลัย ทั้งสองเป็นเจ้าของสวนผลไม้ขนาด ๔๖ ไร่ และ ๑๒ ไร่ตามลำดับ ตริวูต พาระพัฒน์ และ ผ่าง ตริววลัย ได้ชักชวนชาวฉีวงกลุ่มหนึ่ง เข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ยำเออหลานสกา เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ทั้งสองต่างมีความเชื่อมั่นในระบบสหกรณ์ว่า โดยทฤษฎีแล้ว ระบบนี้น่าจะปฏิบัติได้ และแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ ทั้งตริวูต พาระพัฒน์ และ ผ่าง ตริววลัย ต่างได้เล็งเห็นว่าหนี้สินและประทับใจในแนวคิดเกี่ยวกับระบอบสหกรณ์ของ สด ธรรมะโรหิต เขาทั้งสองต้องการแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการถูกกดราคาของหมู่บ้าน โดยวิธีการและแนวคิดสหกรณ์ การต่อสู้ของเขาทั้งสอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความสำนึกของเกษตรกรกับอุดมการณ์ของชนชั้นกลาง

เมื่อเริ่มต้นเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอลานสกา ผ่าง ตริววลัย ได้รับเลือกเป็นรองประธานกรรมการสหกรณ์ ขณะที่ตริวูต พาระพัฒน์ได้รับเลือกเป็นกรรมการ ส่วนชาวฉีวงยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรอำเภอลานสกามากนักแต่คอยจับตาดูการทำงานขององค์กรนี้อย่างระมัดระวังภายหลังทำงานไประยะหนึ่ง ผ่าง ตริววลัย กลับตรวจสอบพบได้ด้วยตัวเขาเองว่า ผู้จัดการสหกรณ์ทุจริตข้าวสารจำนวน ๗๐ กระสอบ และเขาได้ทำการพิสูจน์เรื่องนี้จนผู้จัดการสหกรณ์ต้องถูกปลดจากตำแหน่ง

ผู้นำทั้งสองของหมู่บ้านฉีวงคิดว่า สหกรณ์ชุดนี้เอาแต่กู้เงินจาก ธกส.มาปล่อยกู้ต่อกับสมาชิก โดยเอาเอกสารหลักฐานที่ขาดความมั่นคง และมีเจตนาทุจริต

ตริวูต พาระพัฒน์ กล่าวว่า "เราลงหุ้นไปก็ปีกี่ชาติมันก็อยู่อย่างนั้น เจ้าหน้าที่ทำงานตอนนั้นก็ไม่มีความคิดอะไร หวังแต่จะได้ ๒ ชั้น ปล่อยกู้ให้มากที่สุดเป็นใช้ไต่ปีนั้นอีกเงินก็ให้กู้เป็นเงินยืม สักปีพอพอมีต่อมาก็ถ้ามีสมาชิกส่งคืนเงิน ๒ แสน ก็ไปกู้จาก ธกส. คืนมาได้ก็อีกเพียง ๒ แสน แล้วสหกรณ์ที่มีแต่ทุจริตอย่างนี้ เราเข้าไปก็หถึงจะไปล้างใจได้อย่างไร"

ตริวูต พาระพัฒน์ ผ่าง ตริววลัย และชาวฉีวง ลอยห่างจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ หันมาบุกเบิกการ

สร้างธนาคารชุมชนขึ้นมาเอง อาศัยแนวทางของกลุ่มที่จะประกอบทรัพย์สินที่กรมพัฒนาชุมชนมาจัดตั้งไว้เป็นจุดเริ่มต้น ชักชวนชาวบ้านจำนวนหนึ่งมาร่วมกันสร้างกลุ่มออมทรัพย์เล็ก ๆ ขึ้น โดยชาวบ้าน ๕๑ คนรวมกันเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ โดยมากสมาชิกตั้งเกือบจะ ผ่ากั้น ๒๕-๕๐ บาททุกเดือน สิ้นปี พ.ศ.๒๕๓๑ กลุ่มออมทรัพย์มีเงินหมุนเวียน ๓๕,๐๐๐ บาท คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ทำงานโดยไม่รับค่าจ้าง ความสำเร็จ ณ จุดเริ่มต้นนี้ที่สำคัญมาจากความสุงสิงในการทำงานของคณะกรรมการ ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตัวตริฐ พาระพัฒน์ ซึ่งเป็นคนดี เป็นที่นำหน้ามือของชาวบ้านว่า เขาเป็นคนตรงไปตรงมา ยึดมั่น สัตย์ซื่อและสมถะ

ส่วนตริฐ พาระพัฒน์ ให้ความเห็นต่อความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์นี้ว่าโดยมากเป็นการชักชวนกันมาเป็นสมาชิกตามข่ายเครือญาติ เพราะชาวศิริวงเป็นวงศานานาชาติเครือกันมาก แนวโน้มที่เชื่อว่า เราจะพิทักษ์ผลประโยชน์ของพี่น้องของเราที่มีอยู่ อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ มีผู้มีฐานะดีของหมู่บ้าน คือ บุญธรรม เพชรวงศ์ อายุ ๕๕ ปี ฝึกรองที่ดินประมาณ ๑๐๐ ไร่ เข้าเป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ด้วย เขาเป็นคนดีที่ชาวบ้านนับถือ ชาวบ้านเชื่อว่าเขารวยรวยพอที่จะไม่โกงสมาชิก และเขาก็มีทุนรอนพอที่จะดูแลไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นต่อกลุ่มออมทรัพย์ ตัวบุญธรรม เพชรวงศ์เองเป็นผู้มีอำนาจกันแต่เขาเป็นคนธรรมะอัมโม ไม่โลภ เขาทำประโยชน์เพื่อชาวบ้าน นี่เป็นตัวอย่างสำคัญมาก

เหนือกว่าเหตุผลอื่นใดก็คือความเลื่อมใส และการเคารพศอกของของกลุ่มนั่นเอง ชาวบ้านทุกคนทำตามระเบียบที่กลุ่มออมทรัพย์ชาวศิริวงเคร่งครัด ปัญหาต่าง ๆ แก้ไขกันด้วยการเจรจาต่อรอง ใช้ความสัตย์ ความไว้วางใจเป็นสิ่งที่รองรับกลุ่ม ตริฐ พาระพัฒน์ คิดหาทางที่จะขยายงานของกลุ่มออมทรัพย์ ด้วยการรวบรวมรถเล็กเกอบายมูซในหมู่บ้าน เช่น สุรา และเกาพหนัน เพราะเขาคิดว่าถ้าชาวบ้านถลุงเงินไปกับสุราและการพนันเสียแล้ว การสร้างหนี้และการเกิบบอกไม่มีทางเป็นไปได้ ในระหว่างการรณรงค์เลิกเกอบายมูซเข้าอ่าวสาวิตรีวง คือ พระครูนิเทศธรรมรัตน์ (โพธิ์ชัย ตรีโชติ-มรณภาพ เมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๓๐) ได้ช่วยสั่งสอนชาวบ้าน รวมทั้งใช้บารมีสั่งให้พวกนักเลงการพนันคนหมู่บ้านคนละตัวออกไป ฝ่ายตริฐใช้ไม้แข็งยื่นคำขาดว่าเรื่องนี้จะต้องถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฝ่ายนักพนันจึงถอนตัวออกไป

ตริฐ เรียกร้องให้ชาวบ้านร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยกันซ่อมสร้างสะพานซ่อมแซมถนนในหมู่บ้านให้พอใช้การได้ โดยเขาลงมือทำเองอย่างไม่ถ่วงน้ำหนัก เจ้าอาวาสวัดองค์ก่อน (พระครูนิเทศธรรมรัตน์) ได้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันสามัคคี เพื่อแก้ปัญหาของหมู่บ้านด้วย เพราะชาวบ้านศิริวงยึดถือเอาวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธาไม่ว่าจะมีงานหนักเบา เจ้าอาวาสจะคอยไปช่วยดูแล สั่งสอนให้สติ ชาวบ้านเสมอ ตริฐ พาระพัฒน์ สรุปว่า งานของเขาจะสำเร็จได้ยากหากปราศจากการสนับสนุนของเจ้าอาวาสวัดศิริวง

การรณรงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยการนำของตริฐ พาระพัฒน์ และเพื่อนเมื่อราวเกือบ ๑๐ ปีมาแล้ว ได้ช่วยให้ชาวบ้านพ้นจากภาระหนี้สินดอกเบี้ยสูงและการขาดแคลนทุนรอนในระดับร้ายแรง ชาวบ้านตระหนักในคุณค่าของการมีกลุ่มออมทรัพย์และความสามารถที่จะพึ่งพิงกันเองในหมู่บ้าน การรณรงค์ต่อต้านสุราและเกาพหนัน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านอยู่กันได้อย่างสงบสุข และมีเวลา มีสติที่จะดูแลการผลิตและชีวิตครอบครัวของตนเอง แต่ก่อนนี้ชาวศิริวงเคยมีการเล่นการพนัน เช่น ไพ่และโป ในหมู่บ้าน ได้เสียกันเป็นล้าน ๆ บาท ในปีหนึ่ง ๆ ตริฐกล่าวว่าเขาจะสุราอย่างเดียวเลยซอกได้ถึง ๒๒๐ บาท ในช่วงปีเดียว

ตริฐ และกลุ่มของเขาได้ใช้เวลา ๓ ปี ในการรณรงค์ให้เลิกเกอบายมูซในหมู่บ้าน โดยใช้ผลดีของการรวมกลุ่มและการออมทรัพย์เป็นประเด็นใจกลาง ที่มาของความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์และการลดอบายมุขนี้ที่สำคัญก็คือการเสียสละ และการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้มีอำนาจกลุ่มนั่นเอง ตริฐเองทำงานโดยไม่เอาใจ

รับผลตอบแทนใด ๆ รวมทั้งปฏิเสธที่จะมีตำแหน่งใด ๆ ในหมู่บ้าน เว้นแต่ในงานของกลุ่มออมทรัพย์เท่านั้น ชาวบ้านบางคนให้ทัศนะว่า ดรวีโร พาระพัฒน์ ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านเพราะเขาเป็นคนดีเสียสละ เขาเป็นคนพูดง่าย ช่างคิดรอบ อดทน และมีบุคลิกสุ่ม น่ารักถือ

ดรวีโรเองได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ประการหนึ่งก็คือ “เราได้รับความร่วมมือจากญาติพี่น้อง” เพราะชาวศรีวังส่วนมากเป็นเครือญาติสืบกันมา เช่น ตระกูลพาระพัฒน์ของเขาเอง ก็สืบมาจากสกุลเก่าแก่มากว่า ๓๐๐ ปีในหมู่บ้านนี้ คือสกุล “ประพัฒน์” เหมือนกัน ดรวีโรได้สรุปเรื่องนี้ว่า “กลุ่มออมทรัพย์ศรีวังเกิดขึ้นก็เพราะรักษามรดกประเพณีของญาติพี่น้องของเราเอง” ดังนั้น ความสำเร็จจึงขยายไปรวดเร็วมาก

ที่จริงแล้ว การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ระยะแรก ๆ ต้องเผชิญปัญหาจากความเชื่อมั่นของสมาชิกเพราะเคยมีผู้ใหญ่บ้านศรีวังตั้งบริษัทรับซื้อผลผลิตของชาวบ้านออกไปขายนอกหมู่บ้าน เรียกหุ้นคนละ ๑๐๐ บาท แต่ผลปรากฏในที่สุดว่ามีการโกง สมาชิกบางคนได้ค่าหุ้นคืน บางคนไม่ได้อะไรเลย ชาวบ้านจึงไม่อยากไวใจใครอีก

กลุ่มออมทรัพย์โดยการนำของดรวีโร พาระพัฒน์ ล้องฟันฝ่าคำสาปประมาทกล่าวร้าย เสียสติ ของชาวบ้านบางราย บ้างก็ว่า “เงินของเรา เราเก็บเองได้ ไม่เห็นจำเป็นต้องเอาไปฝากใคร” บ้างก็ปล่อยข่าวว่ามีการโกงเงินออมทรัพย์ และว่า ที่ทำการออมทรัพย์จะใช้เป็นที่ฝังกระดูกกรมการ แต่ในที่สุด ผู้นำกลุ่มก็พิสูจน์ตัวเองว่าชาวสะอวด

ดรวีโร พาระพัฒน์ ให้ความเห็นว่า การที่จะเป็นผู้นำชาวบ้าน หรือนำชาวบ้านทำการเปลี่ยนแปลง จะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นและอิทธิพลท้องถิ่น

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการทำความเข้าใจแบบแผนชีวิต และภูมิปัญญาของหมู่บ้าน ขณะที่การเข้าใจอิทธิพลท้องถิ่น เป็นการรู้จักอำนาจและแรงกระทบต่าง ๆ ที่กระทำต่อหมู่บ้าน

เขากล่าวว่า กรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ต้องเสียสละ และสร้างศรัทธาให้กับชาวบ้าน แต่ก็ต้องรู้จักใช้อำนาจต่อผู้กับอำนาจ ดรวีโร พาระพัฒน์เล่าว่า ในการณรงค์ให้ชาวบ้านลด หรือเลิกการพนัน ซึ่งมีคนนอกหมู่บ้านนำเข้ามาในหมู่บ้าน ผู้นำพร้อมใจกันประกาศว่า

“ถ้ายังมีการเล่นการพนันอยู่เราจะเอาจริง และไม่รับรองความปลอดภัย”

ระยะนั้นเป็นระยะที่ย่อยฝ่าย คือฝ่ายพัฒนาและฝ่ายที่ขอการพนันประลองอำนาจกัน และอยู่ในภาวะอันตราย แต่ในที่สุด กลุ่มผู้นำชาวศรีวังเอาชนะอิทธิพลของพวกนักพนันได้สำเร็จ

ความสำเร็จที่สั่งสมมาทีละน้อยเหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านชื่นชมและศรัทธาผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งกลายมาเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านด้วยมากขึ้น ในการรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์ปลาในลำธาร ไม่นานญาติให้ชาวบ้านจับปลาในเขตหวงห้าม สึกทุกหัวไปว่า การจับปลาลงถูกปรับตัวละ ๕๐๐ บาท แต่ก็ยังปรากฏว่า มีชาวบ้านบางส่วนฝ่าฝืน และหรือทำที่จะฝ่าฝืนกฎที่ตกลงร่วมกัน ดรวีโร พาระพัฒน์ ถึงกับจัดการให้ผลิตเปลี่ยนเวรยามในหมู่บ้านดูแลอย่างเคร่งครัด เขาหาชีวิตตัวเองเข้าไปเสี่ยง ในการสร้างกฎหมายของหมู่บ้านครั้งนี้ ถึงขั้นต้องถือปืนเฝ้าลำธารในระยะแรก ๆ จนในที่สุดการฝ่าฝืนเรื่องนี้ก็เบาบางลง แต่ก็ยังมีกรณีอยู่บ้างไม่บ่อยนัก ก่อนอุทกภัยปี พ.ศ. ๒๕๓๑ นั้น ในลำธารมีปลาและซึ่งเป็นพันธุ์ปลาโบราณของหมู่บ้านศรีวังอยู่นับแสนตัวครั้นภายหลังอุทกภัยปรากฏว่าปลาตายหมดและชาวบ้านก็ใช้เป็นอาหารชั่วคราวในระยะที่ประสบอุทกภัย

ดรวีโร พาระพัฒน์ เป็นคนใจคอกว้างขวาง เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และเข้าใจโลก เขาเล่าด้วยสีหน้าปกติว่า การลดหรือเลิกอะไรที่เป็นเรื่องแนวหวง แต่การลดหรือเลิกการฝ่าฝืนทุกชนิดเด็ดขาดเป็นไปไม่

ได้ การแหกกฎหรือขาดลงดีก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดา เป็นวิถีของมนุษย์ นี่เป็นทัศนะที่น่าสนใจ ทำให้ท่าทีของเขาดูเหมือนมีความถูกต้องไม่ผิดลักษณะสุดตัว และทำให้คนทำงานร่วมกับเขาด้วยความสบายใจ

ถ้าวัดและคุณธรรม เป็นปรัชญาศาสนา ที่ให้มีความหมายสำคัญต่อการพัฒนาต่อยอดของหมู่บ้านดีจริง ให้สำนึกต่อความอยู่รอดของหมู่บ้าน ตระหาญอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากระดับหนึ่ง ความคิดแบบบาดตอตา พันธุ์พันธ์ก็เป็นปรัชญาเบื้องหลังความน่าเชื่อถือในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ศีร์วงแทนกัน ชาวศิร์วงรู้ว่าศิรวิฑู พาระพัฒน์ เป็นคนจริง เมื่อผู้มีอิทธิพลบางรายในหมู่บ้านทำท่าไม่พอใจ ศีรวิฑู พาระพัฒน์ และฝาก ศีร์กวิลค์ กล่าวหาว่ากำลังลงมือทำตัวเด่นมาก และมีกระแสว่าจะมีการหยบกำหวัช ศีรวิฑูไม่กลัว และเขาบอกว่าเราก็คิดคบได้ให้เหมือนกัน

ในที่พูดคำประกาศตอบโต้ของศิรวิฑู พาระพัฒน์ และเพื่อนก็ได้ผล อีกฝ่ายหนึ่งจามือและเงียบไป

ชาวศิร์วงคุ้นเคยกับการหาทางแก้ปัญหาของหมู่บ้านโดยลำพังมานานนับศตวรรษแล้ว พวกเขาช่วยกันสร้างสวนผลไม้ ระเบิดหิน สร้างถนน ฝั้นป่า ทำทาง ทำสะพาน สร้างฝายกั้นที่ระวางบ้านเรือนสร้างชุมชน โดยปราศจากความช่วยเหลือจากภายนอก กลุ่มยอมทริพย์เล็ก ๆ ค่อยขยายตัวใหญ่ได้ขึ้นจากที่มีเงินฝากเพียง ๓๕,๐๐๐ บาท ใน ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ขยายเป็นเงินทุนหมุนเวียนเกือบ ๑๐ ล้านบาท ใน ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และจากสมาชิก ๕๑ คน มาเป็น ๑,๗๐๐ คน

ปลดหนี้ด้อยเบี้ยสูง

กลุ่มยอมทริพย์ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพี่น้องชาวบ้าน จากหลายทุนและจาก อภิส. ที่ระราชฯ รวมทั้งช่วยให้ชาวบ้านไม่ต้องก่อหนี้ใหม่กับธนาคารเอกชนหรือ ธกส. อีกต่อไป เพราะมีกลุ่มยอมทริพย์คอยช่วยเหลือเรื่องนี้อยู่แล้ว ผลผลิตในหมู่บ้านบางปีได้ผลดีมากแม้ว่าราคาจะต่ำ แต่ชาวบ้านก็สามารถถอนเงินส่วนที่เหลือไว้กับกลุ่มยอมทริพย์และเงินนี้ก็ไหลเวียนอยู่ในหมู่บ้านในรูปเงินกู้ และเงินสวัสดิการต่าง ๆ เพราะชาวบ้านเกือบทั้งหมดหันมาใช้บริหารฝาก ก่อน-กู้จากกลุ่มยอมทริพย์ของตนเอง

ศิรวิฑู พาระพัฒน์ กล่าวถึงความสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้าน และการสร้างกลุ่มยอมทริพย์ว่า การเติบโตแท้จริงของกลุ่มยอมทริพย์มาจากการต่อสู้ของชาวบ้าน มาจากความร่วมมือของชาวบ้าน และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในกลุ่มยอมทริพย์โดยคณะกรรมการโดยปราศจากความช่วยเหลือและหนัดใด ๆ ของใครอื่น

ระยะผ่านที่สำคัญของกลุ่มยอมทริพย์ที่ควรกล่าวถึงก็คือ เมื่อคราวบัญชีล้มตัวปรากฏว่า เงินหายไป ๒,๐๐๐ บาท ฝาก ศีร์กวิลค์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในเรื่องนี้เขาไม่ยอมรับผิดเป็นใครอย่างเด็ดขาด ช่างจำ และช่างคิด รวมทั้งเป็นคน "กัดไม่ปล่อย" เขาหาเหตุผลตามงานของกลุ่มยอมทริพย์อย่างใกล้ชิด ในที่สุดเขาพบว่ามีความผิดพลาดทางบัญชีเขาได้คาดคะเนช่วยเหลือของนักศึกษาที่เป็นคนในหมู่บ้านช่วยกันล้างบัญชี จนท้ายลงได้จ่ายเงิน ๒,๐๐๐ บาท ผิดพลาดไปจากยอดไหน เมื่อติดตามจนเคลียร์บัญชีได้ถูกต้องแล้ว ก็เปลี่ยนระบบบัญชีใหม่ จุดนี้เป็นจุดที่พิสูจน์ให้เห็นการทำงานและชาวบ้านเห็นว่าการคณะกรรมการชุดนี้ทำงานจริงและเชื่อถือต่อสมาชิก อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มยอมทริพย์ได้รับกระแสเชื่อถือจากชาวบ้านมาจนปัจจุบัน

ฝาก ศีร์กวิลค์ รับหน้าที่ดูแลด้านบัญชีนับแต่นั้นมา เขาดูแลเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด และต้องเสียสละมาก ทุกวันที ๖ ของเดือน คณะกรรมการจะต้องทำการวิจัยฝากเงินมาให้ทุกทั้งวัน/ทุกเดือนจะต้องเสียกับบัญชี ลืมปี ต้องใช้เวลาราว ๒๐ วันจึงจะปิดบัญชีได้ ทั้งหมดนี้เขาทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเพียงเดือนละ ๕๐๐ บาท ตามมติของคณะกรรมการเท่านั้น ฐานะของเขาเลวร้ายยิ่งๆ เพราะส่วนขนาดเสียของเขาก็พึ่งพึ่งพาไปกับสายน้ำ เขาใช้เวลาเกือบทั้งหมดทำงานให้กลุ่มยอมทริพย์และศูนย์มาชีวิตการตลาด บางเสียสละของเขาจึงต่างกับศิรวิฑู พาระพัฒน์ ในแง่ที่ศิรวิฑูมีครอบครัวมั่นคงในครอบครัวมากกว่า

ธนาคารที่ผิดกฎหมาย?

การเติบโตของกลุ่มออมทรัพย์คือสิ่งอยู่ในสายตาของรัฐ และธนาคารพาณิชย์ฝ่ายแรกเกรงว่า ความใหญ่โตของกลุ่มนี้ควรจะได้รับการควบคุมดูแลได้กฎหมาย มิฉะนั้นก็เท่ากับเป็นสถาบันการเงินเถื่อน ฝ่ายหลังต้องการตัดย้ายเงินของกลุ่มออมทรัพย์เข้ามาสู่คลังของธนาคาร มีความพยายามของทั้งสองฝ่ายที่จะบังคับทิศทางของกลุ่มออมทรัพย์คือสิ่ง แต่คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์คือสิ่งไม่ยินยอม พร้อมทั้งตั้งคำถามว่า ถ้าโอนเงินของคือสิ่งเข้าไปจดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว จะไปอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับไหน และทางกรมจะรับผิดชอบหรือไม่ ต่อความเฝ้าหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับกลุ่มออมทรัพย์

กรมการมีความเห็นว่า ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างกลุ่มของเขาขึ้นมากด้วยน้ำพักน้ำแรง เหนื่อยยากจนเข้มแข็ง และโดยไม่รู้รูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ตามที่กรมพัฒนาชุมชนเสนอ แล้วทำไมกลายเป็นว่าคือสิ่งมีสถาบันการเงินเถื่อน และเหตุใดจึงจึงสร้างเอากฎหมายที่เขาไม่รู้จักมาบีบบังคับเขา กรมการทุกคนมองไม่เห็นเลยว่ารัฐอาศัยความชอบธรรมอะไรมาต่งกลุ่มออมทรัพย์ได้ ชาวบ้านมีความเห็นว่าหากจะมีกฎหมายมาบังคับกลุ่มออมทรัพย์ก็ควรเป็นกฎหมายที่ออกมาสอดคล้องกับการเกิดขึ้นของกลุ่ม หรือออกมาเพื่อรับรองให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นนิติบุคคล มิใช่ให้กลุ่มต้องไปขึ้นต่อกฎหมายอื่น

ข้าพเจ้ามีข้อสรุปชัดเจนว่า การออมทรัพย์ของชาวบ้านคือสิ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงเก็บออมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ตรงข้ามปัญหาเบื้องหลังของกลุ่มออมทรัพย์คือสิ่งนั้นลึกซึ้งพวกเขาผิดหวังจากสถาบันของรัฐ และต้องการพึ่งพาอาศัยศักยภาพของตนเอง พวกเขาไม่ไว้วางใจหรือไม่เชื่อถือต่อสถาบันการเงินของรัฐและเอกชน พวกเขาต้องการสร้างสถาบันที่เหมาะสมต่อวิถีชุมชนขึ้นมาด้วยตัวเอง ชาวคือสิ่งพึ่งตนเองมาแทบจะทุกด้านสภาพแวดล้อมนั้นยังต่อการที่พวกเขาจะรู้สึกท้อแท้ และแปลกหน้ากับรัฐ

ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ไม่ได้ให้การยอมรับกฎหมาย และคำสั่งจากข้าราชการใ้กองบนมาเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นกรอบในการทำงาน ดริรัฐ พาระพันธ์ ย่อนนิยมต่อข้าราชการและพูดจาด้วยภาษาอันอ่อนโยน นุ่มนวล เขาไม่ค่อยปฏิเสธคำขอหรือใด ๆ ของรัฐ ของข้าราชการด้วยวาจา ในแทบทุกแห่งที่มีการสัมภาษณ์ เขาพูดเสมอว่า ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐและต้องคำนึงถึงกฎหมาย แต่เวลาทำงาน ดริรัฐเป็นพนักงานที่มีหลักการยึดหยุ่นตามความเหมาะสมมากคนหนึ่ง เขาไม่เคยยอมให้อำนาจ กรอบ ระเบียบที่เขาไม่เห็นด้วย มาครอบงำการทำงานของเขาเลย

ในรัฐที่ระเบียน กฎหมาย และวิธีปฏิบัติแห่งการอยู่ร่วมกัน ได้กำหนดลงไว้เรียบร้อยล่วงหน้าแล้วอย่างสังคมประเทศไทยนี้ ประชาชนของผู้นำชาวบ้านคือสิ่งเป็นแนวไม่มีความคิดนอกปัดยั้งคิดหนึ่ง เป็นแนวปัดยั้งที่เกิดขึ้นในสังคมเกษตร ห่างไกลเมืองหลวงออกไปเกือบ ๑,๐๐๐ กิโลเมตร

โครงสร้างธนาคารหมู่บ้าน

กลุ่มออมทรัพย์คือสิ่ง มีคณะกรรมการดำเนินงาน ๙ ชุด ชุดละ ๖ คน คือ

๑. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่บริหารงานกลุ่มทั้งหมด
๒. คณะกรรมการเงินกู้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุมัติเงินกู้ ซึ่งจะพิจารณาทุกวันที่ ๖ ของเดือน
๓. คณะกรรมการตรวจสอบ มีหน้าที่ควบคุมการใช้เงินและบัญชีของกลุ่ม
๔. คณะกรรมการส่งเสริม มีหน้าที่แก้ปัญหาหรือหาข้อสมมติในกลุ่มตัวอื่น

คณะกรรมการอำนวยการและประธานคณะกรรมการอีก ๓ ชุด ได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก ที่เหลือเป็นที่มางานที่ประธานเลือกเข้ามาทำงานร่วมกัน

ในช่วงแรกของการก่อตั้ง มีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ประมาณเดือนละ ๓,๐๐๐ บาทระยะแรกคณะกรรมการได้
รับค่าตอบแทนเพียงอาหารกลางวันของวันที่มีการผ่าหะสม ต่อมาได้มีการเสนอในที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก
ให้คณะกรรมการได้รับเบี้ยเลี้ยงในวันที่มีการทำงาน คนละ ๑๐๐ บาท/วัน และมีการจ้างคนในหมู่บ้านที่สำเร็จ
ระดับ ปว.ส. เป็นเจ้าหน้าที่ประจำกลุ่มออมทรัพย์ มีหน้าที่ทำบัญชีและงบดุลต่าง ๆ โดยได้รับเงินเดือน เดือน
ละ ๑,๒๐๐ บาท

งานหลักของกลุ่มออมทรัพย์คือ การให้กู้ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑.๕๐/เดือน กู้ได้ในวงเงินสะสม หรือถ้ามีสมาชิก
อื่นค้ำประกันให้กู้ ก็จะถูกได้เท่ากับยอดเงินของผู้กู้และผู้ค้ำประกันรวมกัน

ประเภทที่ ๒ ให้บุคคลภายนอกกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๒.๕๐/เดือน โดยมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน
และต้องทำสัญญาตามกฎหมาย (ในเรื่องนี้สมาคมทนายความของจังหวัดนครราชสีมาได้ให้คำแนะนำ
ปรึกษา โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย)

เงินกู้ประเภทแรกจะมากกว่าประเภทที่ ๒ ในเดือนมกราคม ๒๕๓๑ กลุ่มให้สมาชิกกู้ประมาณ
๔๐๐,๐๐๐ บาท ให้นำผลกำไรออกหักประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท โดยส่วนใหญ่ผู้กู้จะนำเงินไปใช้ในการลงทุน
ธุรกิจของตน เช่น ทำสวน รับผิดชอบไม่ จากที่ต่าง ๆ ไปขายที่ตลาดกลาง มีบางรายนำเงินกู้ของตนไปให้กู้ต่อ
ในหมู่บ้านราชการ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔/เดือน เป็นต้น แนวโน้มหลังนี้ได้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นการค้ำ
กำไรที่ไม่ถูกต้อง ผู้นำที่วิจารณ์กล่าวว่า กำลังหาทางปรับปรุงหลักการขยให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

การชำระคืนเงินกู้มีกำหนดไม่เกิน ๓๐ เดือนนับแต่วันกู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกว่าจะส่งคืนเดือนละเท่า
ไร โดยต้องส่งจะของตนไว้ในวันกู้

ผลกำไรที่ได้รับทั้งหมด ส่วนหนึ่งนำมาช่วยคืนให้แก่สมาชิกร้อยละ ๑๓/ปี สำหรับเงินฝากออมทรัพย์
และร้อยละ ๔.๕/ปี สำหรับเงินฝากประจำส่วนที่เหลือคณะกรรมการนำไปจัดสรรดังนี้

- กองทุนสวัสดิการ สมาชิกจะได้รับสวัสดิการ ในกรณีเจ็บป่วย เบิกค่ารักษาพยาบาลได้ ๓๐
เปอร์เซ็นต์ ในกรณีเสียชีวิต ครอบครัวจะได้รับเงินรายละเอียด ๙,๐๐๐ บาท

- กองทุนสาธารณชน เป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มนำเงินส่วนนี้มาสร้างถนนและสะพานในหมู่บ้าน
โดยไม่ต้องรอทั้งเงินงบประมาณของรัฐ

- กองทุนขยายงาน ไปสู่กิจการงานอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน

- กองทุนสะสม ได้มาจากดอกเบี้ยเงินฝากประจำจากธนาคาร ซึ่งไม่มีเงินปันผลให้สมาชิก

- กองทุนสำรอง สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายอันจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์

นอกจากนี้ กลุ่มยังได้ตั้งร้านค้าศูนย์สาธิตการตลาดขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๒๕ โดยตั้งคณะกรรมการเรียกว่า
คณะกรรมการของกองทุนออมทรัพย์ เป็นผู้ดำเนินงาน ได้ก่อสร้างอาคารที่ทำการ ๑ หลัง เป็นเงิน
๑๖๐,๐๐๐ บาท เงินทุนที่ใช้ดำเนินการเป็นเงินที่กู้มาจากกลุ่ม ปรากฏว่าการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ ได้
กำไรถึง ๙๐,๐๐๐ บาท เมื่อสิ้นปี ๒๕๓๐ ขณะนี้เงินทุนหมุนเวียนกว่าล้านบาท

ในปลายปี พ.ศ.๒๕๓๑ กลุ่มก็จะออมทรัพย์หมู่บ้านซึ่งมีสหกรณ์ ๑ แห่งคือสหภาพประมง ที่ทำการกลุ่ม
เครื่องมือ และอุปกรณ์สำนักงาน ซึ่งมีมูลค่าถึง ๑๙๓,๐๐๐ บาท มียอดเงินทุนหมุนเวียนประมาณ
๙,๕๐๐,๐๐๐ บาท มียอดเงินที่จะประมาณ ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาท เงินฝากออมทรัพย์ประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท
มีผลกำไรประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท

จาก ๓๕,๐๐๐ เป็น ๑๐ ล้านบาท

ชาวศิริวงส่วนใหญ่ มีความเชื่อมั่นในกลุ่มออมทรัพย์ยิ่งกว่าเงินในระบบธนาคาร คือเชื่อว่ากลุ่มออมทรัพย์จะรักษาและบริหารเงินของเขาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อกำไรของเขาและผลประโยชน์ส่วนรวมในหมู่บ้าน ส่วนผู้ที่มีความเชื่อมั่นว่า เมื่อเขามีปัญหาในการส่งคืนเงินกู้ เขาจะปรึกษาวารีกกับคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ได้ รวมทั้งผ่อนผันได้ ที่สำคัญก็คือ การฝากและกู้กับกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีวิธีการซับซ้อนยุ่งยาก ไม่ทำให้พวกเขารู้สึกแปลกหน้า ดร.วิธ พาระพัฒน์ กล่าวว่า ไม่มีการ “เบี้ยว” จากชาวบ้าน เพราะใช้คุณธรรมค้ำประกันกันไว้

กลุ่มออมทรัพย์ศิริวงไม่ใช้กลุ่มเล็ก ๆ แต่เป็นเสมือนธนาคารของหมู่บ้าน จำนวนสมาชิกของกลุ่มเพิ่มขึ้นจาก ๙๑ เป็น ๑,๗๐๐ คน ในเวลา ๔ ปี อัตราเพิ่มของจำนวนสมาชิกแต่ละปีเฉลี่ยอยู่ประมาณ ๖๑.๙๔ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือว่าเป็นตัวเลขที่สูงมากและแนวโน้มจะยังสูงขึ้นต่อไปอีก

พ.ศ.	จำนวนสมาชิก (ประมาณ)*	เพิ่มขึ้น ร้อยละ
๒๕๒๓	๕๖	-
๒๕๒๔	๒๐๐	๒๕๒.๒
๒๕๒๕	๔๐๐	๑๐๐.๐
๒๕๒๖	๕๐๐	๒๕.๐
๒๕๒๗	๗๐๐	๔๐.๐
๒๕๒๘	๘๐๐	๑๔.๓
๒๕๒๙	๑,๐๐๐	๒๕.๐
๒๕๓๐	๑,๒๕๐	๒๕.๐
๒๕๓๑	๑,๗๐๐	๔๔.๑

*ตัวเลขที่ใช้ประมาณการ เพราะบางปีการบันทึกของกลุ่มไม่ชัดเจน แต่จะเฉลี่ยที่ไม่เกินหลักสิบ

จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นนี้ มีทั้งสมัครใหม่ที่มาจากครอบครัวสมัครใหม่ และบางครอบครัวก็พาลูกหลานเข้าเป็นสมาชิกด้วย ดังนั้นครอบครัวหนึ่ง ๆ จึงมีหลายคนเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ การที่สมาชิกเพิ่มขึ้นก็ทำให้ปริมาณเงินหมุนเวียนของกลุ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทุกเดือน และทุกปี ผู้ที่เคยฝากเงินกับสถาบันการเงินอื่น หรือเก็บเงินไว้กับบ้านเฉย ๆ ก็หันเข้ามาฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทำให้เงินทุนในหมู่บ้านถูกนำออก

พ.ศ.	สินทรัพย์	อัตราเพิ่ม ร้อยละ
๒๕๒๓	๖๐,๕๙๗.๐๐	-
๒๕๒๔	๒๔,๑๖,๖๒๒.๒๒	๒๗๐.๘
๒๕๒๕	๕๓๘,๑๙๘.๐๐	๑๓๙.๙
๒๕๒๖	๑,๒๓๐,๑๐๙.๗๖	๑๒๙.๒
๒๕๒๗	๑,๙๐๖,๑๘๕.๕๖	๕๔.๘
๒๕๒๘	๓,๒๕๐,๙๓๑.๙๖	๖๖.๐
๒๕๒๙-๒๕๓๐	๗,๕๒๒,๑๒๑.๗๑	๑๑๑.๘

มาหมุนเวียนใช้ในหมู่บ้านโดยการกู้และการจ่ายเงินคดกเบี้ยปลายปี

พิจารณาจากสินทรัพย์ มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือ ๖๐,๕๔๗ บาท ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี จนคิดเป็น ๗,๕๑๒,๑๒๗.๙๙ บาท ในปี พ.ศ.๒๕๒๙-๒๕๓๐ คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ ๒๗๐.๘, ๕๙.๓, ๕๖.๒, ๓๙.๕, ๔๓.๑ และ ๕๖.๕ ต่อปีตามลำดับ ซึ่งถือเป็นอัตราเพิ่มที่สูงมาก

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ จะรายงานรายละเอียดการดำเนินงาน เงินฝากเงินกู้ สินทรัพย์ เงินปันผล ให้สมาชิกเข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำให้สมาชิกเข้าใจฐานะและความมั่นคงทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ด้วยเหตุนี้ ธนาคารหมู่บ้านจึงมีรูปร่างต่างกับสถาบันการเงินใหญ่ ๆ ตรงที่ สถาบันการเงินใหญ่ไม่อาจทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมตัดสินใจ หรือร่วมสร้างธนาคารนั้นโดยตรง

เงินให้กู้ของกลุ่มออมทรัพย์คิดจึ่งเพิ่มขึ้นจาก ๓๗,๐๕๐ บาท ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ เป็นประมาณ ๔ ล้าน บาทในปี พ.ศ.๒๕๓๐ ขณะที่ดอกเบี้ยเงินกู้ซึ่งเป็นรายรับของกลุ่มออมทรัพย์ เพิ่มขึ้นจาก ๒,๒๕๒ บาทในปี พ.ศ.๒๕๒๓ เป็นประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ ทั้งนี้ไม่ปรากฏว่ามีผู้ทำค้างชำระการส่งคืนเงินกู้ อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งหมดมีเพียง ๑-๒ ราย ที่กู้แล้วไม่ส่งคืน

ตารางแสดงปริมาณเงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้แต่ละปี

พ.ศ.	เงินกู้	เพิ่มร้อยละ	ดอกเบี้ยเงินกู้	เพิ่มร้อยละ
๒๕๒๓	๓๗,๐๕๐.๐๐	-	๒,๒๕๒.๐๐	-
๒๕๒๔	๑๙๐,๐๐๐.๐๐	๔๑๒.๘	๒๖,๖๐๘.๐๐	๑,๐๖๐.๙
๒๕๒๕	๙๐๐,๓๕๐.๐๐	๑๑๓.๗	๖๙,๖๘๙.๐๐	๑๖๔.๙
๒๕๒๖	๗๕๖,๓๐๐.๐๐	๘๖.๙	๑๑๘,๒๕๒.๕๐	๖๙.๗
๒๕๒๗	๑,๓๕๕,๙๐๒.๐๐	๘๑.๖	๑๙๓,๖๒๕.๕๐	๖๓.๘
๒๕๒๘	๒,๗๒๒,๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๘	๓๙๑,๕๔๗.๗๐	๗๖.๔
๒๕๒๙	๔,๓๕๕,๓๖๐.๐๐	๖๐.๐	๕๙๘,๙๕๙.๕๐	๖๐.๗
๒๕๓๐	๗,๕๑๒,๑๒๗.๐๐	๖๒.๐	๙๐๐,๐๐๐.๐๐	๖๓.๙

*ตัวเลขปี ๒๕๒๙-๒๕๓๐ เป็นตัวเลขประมาณการ ยอดตัวเลขได้มาจากคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์

ใครกู้ ใครฝาก

โดยที่เราพบว่า มีคนจำนวนไม่น้อยในคิวงมีรายได้น้อย ถึงปานกลางดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า การเติบโตของกลุ่มออมทรัพย์คิวงมาจากฐานของคนกลุ่มใดเป็นสำคัญ เพราะการประเมินการเติบโตของกลุ่มออมทรัพย์จากยอดเงินหมุนเวียนก็ดี เงินฝากก็ดี เงินกู้ก็ดี ไม่อาจจำแนกให้เห็นรายละเอียดได้

การวิเคราะห์ปัญหเงินฝากของคิวงได้พบว่า ชาวบ้านกลุ่มที่มีเงินมักจะสะสม ระหว่าง ๑๐๐-๑๕๔ บาทต่อเดือน เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ มี ๘๒๖ รายในปี พ.ศ.๒๕๒๙ และ ๒๕๓๐ และที่มีเงินมักจะสะสม ๕๐๐ บาทต่อเดือน มีเพียง ๒๓ ราย ส่วนสมาชิกที่มีเงินมักจะสะสมน้อยกว่า ๕๐ บาทต่อเดือน มีเพียง ๑๗ ราย และอัตราเพิ่มของเงินมักจะสะสมของแต่ละกลุ่ม ก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แสดงว่าคนแต่ละกลุ่มยังมีรายได้ขึ้นต่ำสม่ำเสมอและการเข้าสู่กระบวนการออมทรัพย์ได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะกลุ่มรายได้ปานกลางของหมู่บ้าน แต่ทั้งนี้ตรงกันว่าเงินมักจะสะสมมากหรือน้อย เป็นตัวชี้ระดับการเติบโตของรายได้ของชาวบ้านได้ตัวหนึ่งเท่านั้น ยังต้องใช้ตัวอื่นมาพิจารณาประกอบ เพราะชาวบ้านบางส่วนที่มีเงินมากก็จะฝากประจำ หรือหาก

เงินน้อย อาจมากู้โดยเอาหลักทรัพย์มาค้ำประกันก็ได้

ตารางแสดงการแจกแจงเงินสะสมของสมาชิก

จำนวนเงินสะสม ต่อเดือน (บาท)	จำนวนสมาชิก(คน)			
	พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๗	พ.ศ. ๒๕๒๘	พ.ศ. ๒๕๒๙-๓๐
น้อยกว่า ๕๐	๓	๓	๘	๑๗
๕๐-๙๙	๓๖	๔๘	๑๐๙	๑๙๐
๑๐๐-๑๙๙	๑๒	๙๕๐	๕๙๘	๘๒๖
๒๐๐-๒๙๙	-	๗๔	๙๒	๑๙๘
๓๐๐-๓๙๙	-	๑๒	๑๗	๓๑
๔๐๐-๔๙๙	-	๗	๗	๘
๕๐๐ ขึ้นไป	-	๑๒	๑๓	๒๓

เงินฝากประจำ

หันมาพิจารณาเงินฝากประจำ ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เริ่มรับฝากในปี พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นต้นมา จากการตรวจสอบบัญชีเงินฝากประจำปี พ.ศ.๒๕๓๐ พบว่ามีผู้ฝากประจำ ๑๒๕ ราย จากสมาชิก ๑,๓๐๐ ราย นั่นคือ มีสมาชิกร้อยละ ๙.๓ สามารถจะมีเงินฝากประจำระหว่าง ๕๐-๑๐๒,๐๐๐ บาท

ตัวเลขนี้แม้จะชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ดีว่าฐานะของชาวศิริวงส่วนใหญ่นั้นพอจะครองชีพอยู่ได้ ไม่ใช่มีเหลือกินเหลือเก็บดังที่คนภายนอกเข้าใจกัน และผู้ที่มีอันจะกินที่เหลือกินเหลือเก็บจริงๆ น้อยมาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าตัวเลขนี้ คือจำนวนผู้มีความสามารถจะฝากประจำที่แท้จริงของศิริวงเพราะยังมีชาวบ้านบางส่วนที่อาจเก็บเงินสดไว้กับตัว หรือนำไปฝากธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น แต่จากการสัมภาษณ์ก็พบเพียงไม่กี่รายเท่านั้น

ตารางประมาณการกู้เงินออมทรัพย์

พฤษภาคม - กันยายน ค.ศ.๒๕๓๐

ยอดเงินกู้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๕๐๐-๑,๐๐๐	๑๓	๙.๘
๑,๐๐๐-๕,๐๐๐	๗๗	๒๘.๒
๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐	๕๙	๑๙.๙
๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐	๗๙	๒๗.๑
๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐	๕๖	๑๖.๘
๒๐,๐๐๐-๒๕,๐๐๐	๒	
๒๕,๐๐๐-๓๐,๐๐๐	๙	
๓๐,๐๐๐-๓๕,๐๐๐	๑	
๓๕,๐๐๐-๔๐,๐๐๐		
๔๐,๐๐๐-๔๕,๐๐๐	๒	
๔๕,๐๐๐-๕๐,๐๐๐	๑	

หมายเหตุ ตารางนี้แสดงตัวเลขให้พิจารณาประกอบการกู้เงินของชาวศิริวง แต่ในการตีความจริงในงานวิจัยนี้ ได้นำเอาตารางนี้ไปจัดขึ้นแจกแจงความถี่ใหม่อีกหลายแบบ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การกู้เงินของชาวบ้านอย่างละเอียด

พิจารณาจากบัญชีเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์ พบว่า ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ มีผู้กู้รวมทั้งสิ้น ๒๗๓ ราย
ร้อยละ ๔๗ กู้เงินไประหว่าง ๕๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท
ร้อยละ ๓ กู้ระหว่าง ๒๐,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท

หรือพิจารณาลงไปในรายละเอียด

มีผู้กู้เงิน ๕๐๐-๑,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๕.๕
ผู้กู้เงิน ๑,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๕.๒
และผู้กู้เงิน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑๔.๙
นอกนั้นคือร้อยละ ๔๗.๑ กู้เงิน ๑๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป

เมื่อพิจารณาเงินกู้ เงินสะสมและเงินฝากประจำพร้อมกัน จะเห็นได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ศิริวงมีหลังที่อยู่กับคนกลุ่มที่มีรายได้ระดับกลางถึงค่อนข้างดี และคนกลุ่มนี้ได้ใช้บริการเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์อย่างเต็มที่ ส่วนคนกลุ่มที่มีรายได้ในขั้นต่ำสุดนั้น ไม่ใช่ที่มาของเงินฝากและไม่ใช่คนกลุ่มที่จะมากู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์อย่างเป็นทางการเป็นกอบเป็นกำ

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ได้ช่วยให้การตีความตัวเลขในบัญชีของกลุ่มชัดเจนขึ้น โดยอธิบายว่า คนที่กู้จำนวนหลายหมื่นบาทคือ ผู้ที่กู้เงินไปทำการเกษตรในพื้นที่อื่น และนำเอาเงินรายรับมาคืนกลุ่มออมทรัพย์ ถ้าปีใดผลผลิตต่ำมาก การกู้แบบนี้จะมีมากขึ้น แต่ก็ยังไม่เคยปรากฏว่ามีผู้สูญเสีย

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและจากผลการสำรวจโดยแบบสอบถามเราพบจุดประสงค์ในการกู้เงินดังนี้
ร้อยละ ๔๕.๓ กู้ไปเพื่อการบริโภค
ร้อยละ ๔๔.๑ กู้ไปลงทุนในการเกษตรของตน
และยังมีร้อยละ ๔.๗ กู้ไปชำระหนี้

มีข้อควรสังเกตว่า ยังมีชาวบ้านร้อยละ ๔๕.๓ คือเกือบครึ่งหนึ่งที่ต้องกู้ไปเพื่อการบริโภค หมายความว่า เงินจำนวนนี้จะไม่เกิดดอกผลให้เป็นตัวเงินมาคืนกลุ่มออมทรัพย์ได้

อนึ่ง ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า ชาวศิริวงไม่นิยมการซื้อสินค้าเงินผ่อนไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ ตู้เย็น วิทยุ รถจักรยานยนต์ เสื้อผ้าหรือของใช้อื่น ชาวบ้านให้เหตุผลว่าหากไม่สามารถซื้อด้วยเงินสด ก็จะไม่ยอมเป็นหนี้เป็นสินเพื่อไปซื้อของที่ไม่จำเป็น ดังนั้นคำว่า "กู้เพื่อการบริโภค" จึงหมายถึงการบริโภคจริง ๆ การที่ชาวศิริวงไม่นิยมสินค้าเงินผ่อนเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่ทำให้ตัวเลขการกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ชายเฉลี่ยใช้ยาวยากลำบากในการครองชีพที่แท้จริงของชาวบ้านได้เพราะแน่ใจได้ว่าชาวบ้านจะไปกู้เงินไปเพื่อซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยที่ไม่ใช่ความจำเป็นพื้นฐาน

อาจมีข้อสงสัยว่า เหตุใดจึงมีผู้ที่ไม่กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ นั่นแปลว่าเขามีเงินใช้พอแล้ว หรือว่าเขาไม่มีความสามารถจะกู้กันแน่ มีชุดออกแบบผลตอบแทนและการสัมภาษณ์ส่วนหนึ่งถึงเหตุผลที่ไม่กู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ว่า ตายี๋ไปก็ไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ และพวกเขาก็ไม่สนใจสะสมทรัพย์จะประกันการกู้ยืมของตัวเองด้วย คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่น่าสนใจ เพราะพบว่าพวกเขามีรายได้เฉลี่ยมีที่ดินเพียง ๕-๑๐ ไร่ และโดยมากเป็นครอบครัวใหม่ที่เพิ่งจะออกเรือนมากร่างสร้างตัว ปัญหาก็คือจะหาอย่างไรจะขอรายการกู้ยืมเงินมาก ๆ ที่ไม่มีโอกาสสามารถตั้งตัวได้ เพราะหากว่าปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินไปเช่นนี้ คนที่มีรายได้ระดับกลางและ

ระดับสูงในหมู่บ้านก็จะได้เปรียบด้านโอกาส จนในที่สุดจะมีช่องว่างระหว่างผู้มียาได้ต่ำสุดกับกลุ่มอื่น ๆ อันจะนำมาซึ่งปัญหาสังคมในหมู่บ้านที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

การที่กลุ่มออมทรัพย์ลดดอกเบี้ยเงินฝากกิตติ หรือนำเงินออกไปปล่อยยังกลุ่มผู้รายย่อยอื่นนอกหมู่บ้านกิตติ ก็เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่จะช่วยลดภาระเงินที่นิ่งอยู่ในธนาคารมากเกินไป เพราะผู้กู้ในหมู่บ้านไม่สามารถเพิ่มยอดกู้มากกว่านี้ได้ แต่ในทางกลับกัน วิธีการนี้ก็เป็นการค้าเงินร่อยตามวิธีการของธนาคารพาณิชย์(แม้จะไม่ได้ตั้งใจ) นั่นคือเป็นการแก้ไขภาวะการเงินด้วยการเพิ่มยอดตัวเลขสินทรัพย์ และเงินทุนหมุนเวียนให้เข้มแข็งมั่นคงขึ้นอย่างเช่นธนาคารพาณิชย์นำเงินฝากของภาคใต้ไปปล่อยกู้ในกรุงเทพฯ เพราะภาคใต้มีความจำกัดหรือไม่มีความสามารถหรือมีหลักทรัพย์นำเชื่อดีพอในทางธุรกิจที่จะมากู้ธนาคารได้ เป็นต้น

แต่ที่จริงแล้ว ชาวคีรีวงยังเผชิญปัญหาอยู่บางด้าน เช่น กลุ่มคนที่จนมาก ๆ ไม่สามารถกู้เงินหรือไม่สามารถผ่อนชำระตามระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์ ผลผลิตจากสวนได้ราคาต่ำ ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชาวบ้าน แต่กลับสร้างกำไรให้กับผู้รับซื้อแทนสวนผลไม้ของคีรีวงโดยส่วนรวมเริ่มประสบปัญหาการขาดน้ำโรคพืช ผลผลิตบางอย่างต่ำลง ทำอย่างไรกลุ่มออมทรัพย์จะขยายบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์บางรายเสนอความเห็นให้ลดเงินปันผล และลดดอกเบี้ยเงินกู้สูง บางรายต้องการให้เพิ่มวงเงินรักษาพยาบาล การศึกษา และบางรายเสนอให้มีระยะปลอดหนี้ สำหรับครอบครัวยากจน เป็นต้น ในอนาคตบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์อาจขยายไปในการแก้ปัญหาเหล่านี้ก็ได้ แต่ปัญหายู่ว่า ปัจจุบันและอดีตที่ผ่านมาความรู้เรื่องการธนาคาร (Banking) นี้ถูกขาดและสร้างไว้สำหรับผู้มีทุนเรือนร้อยล้านมากกว่า ใครจะเป็นผู้เข้ามาช่วยชาวบ้านพัฒนาธนาคารเล็ก ๆ ให้เติบโตและเข้มแข็ง รวมทั้งกระจายประโยชน์สู่ชาวบ้านอย่างทั่วถึงได้

ธนาคารภายหลังอุทกภัย

ภายหลังจากเกิดอุทกภัยใหญ่ปลายปี พ.ศ.๒๕๓๑ แล้ว กลุ่มออมทรัพย์คีรีวงเริ่มเผชิญปัญหาหลายด้าน เพราะน้ำพัดเอาหลักฐานสูญหายไปจำนวนหนึ่ง ชาวบ้านบางส่วนอพยพออกไป บางส่วนไม่แน่ใจในอนาคตของหมู่บ้าน และรวมทั้งบางส่วนต้องถอนเงินไปใช้ในเหตุการณ์เฉพาะหน้า เป็นต้น ดังนั้นภายหลังจากการสำรวจแก้ไข ถอน ฝากในระยะน้ำท่วมแล้ว ปรากฏว่าได้มีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์คีรีวงลาออก ๓๕๐ คน จากยอดสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๑,๗๐๐ คน เงินสะสมยังส่งกันได้ตามปกติ แต่เงินกู้ที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว คือ ยอดเงินกู้เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๒ พุ่งขึ้นไปถึง ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท เงินทุนเวียนขณะนี้มีอัตรารวมทั้งสิ้นประมาณ ๘ ล้านบาท โดยพร้อมกันนี้ คณะกรรมการได้ถือเป็นช่วงโอกาสอันเหมาะสมที่จะประกาศปรับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ จากร้อยละ ๑.๕๐ ต่อเดือน เหลือร้อยละ ๑.๒๕ ต่อเดือน และจ่ายเงินปันผลลดลงจากร้อยละ ๑๓ ต่อปี เหลือร้อยละ ๑๐ ต่อปีเพื่อปรับสถานการณ์ภายหลังอุทกภัย

เหตุการณ์สำคัญนี้ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์มีนโยบายที่จะช่วยเหลือการฟื้นตัวของชุมชนเป็นสำคัญ จึงควรวางแผนไว้ในที่นี้ว่า อัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินระดับหมู่บ้านไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระแสเงินของความต้องการกู้ หรือกระแสการเงินภายนอก หากแต่ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในชุมชนจะเรียกร้องต้องการอย่างไร ผู้นำคนหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์กล่าวว่า "บางคนนึกกับคิดว่า อุทกภัยนี้จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์ล้ม แต่เราไม่ล้ม เราคิดเหมือนกันว่ามันจะจ่ายแรงกว่านี้ แต่ปรากฏว่าเราก็ตึงขึ้นอยู่ได้ ค่อย ๆ แก้ปัญหากันไป"

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ หากปราศจากกลุ่มออมทรัพย์คีรีวง อุทกภัยปีพ.ศ.๒๕๓๑ อาจทำให้หมู่บ้านคีรีวงเผชิญปัญหาหนักกว่านี้ กล่าวคือ ไม่มีทุนรอนจะฟื้นฟูชุมชน รวมทั้งไม่มีแหล่งเงินกู้พอเพียง พวกเขาอาจจะต้องสร้างทุกอย่างใหม่หมด แต่บัดนี้ การสะสมทุนโดยกลุ่มออมทรัพย์ช่วยลดความร้ายแรงของปัญหาได้ เงินกู้ที่สูงถึง ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาทนั้นแสดงให้เห็นว่าการสะสมทุนภายในหมู่บ้านช่วยให้ผลจากอุทกภัยไม่ทำลาย

ฐานะของหมู่บ้านลงแรงเหมือนครั้งก่อน ๆ เพราะชาวบ้านไม่ต้องพึ่งพาขายทุนเอกชนหรือธนาคารพาณิชย์ ดอกเบี้ยจะยังคงหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้าน

ปัจจุบันนี้ กลุ่มออมทรัพย์ศิริวงเป็นกองทุนที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพราะยังไม่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ความคิดเบื้องหลังกลุ่มออมทรัพย์ศิริวงเป็นแนวคิดที่จะปลดพันธหนี้สินจากสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชน รวมทั้งเงินกู้ในระบบ กลุ่มออมทรัพย์ศิริวงมีปรัชญาไปไกลถึงขั้นการพึ่งตนเอง สะกัดเงินรายได้จากผลผลิตทั้งหมดให้ไหลเวียนอยู่ในหมู่บ้านกล่าวคือ ยันดันกับการอุดหนุนจากทุนนิยมภายนอก และลดอิทธิพลของนายทุนภายในหมู่บ้านลง

จากหลักการนี้ ทำให้ศิริวงยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นสมาคม หรือรูปการที่เรียกว่า “ถูกกฎหมาย” อันใด พวกเขาจึงมองไม่เห็นว่าการจดทะเบียนจะเกิดประโยชน์อะไร นอกจากเพื่อการตรวจสอบควบคุมเท่านั้น ผู้นำชาวบ้านมีความคิดว่า พวกเขาจะไม่ยอมเสียผลประโยชน์ให้กับแนวทางที่ไม่ก่อผลสร้างสรรค์แก่กองทุนของหมู่บ้าน แม้จะมีกฎหมายมาดูแลก็ควรจะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

การ “ไม่” จดทะเบียนของกลุ่มออมทรัพย์ศิริวงเป็นการสะท้อนความไม่แน่ใจต่ออำนาจและกลไกของรัฐ ว่าจะวางบนพื้นฐานประโยชน์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ไม่มีใครจะสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ศิริวงควรหรือไม่ควรที่จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยการจดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย มันเป็นเจตจำนงของชาวบ้านที่จะร่วมกันตัดสินใจหาทางเลือกอย่างที่เหมาะสม พวกเขาได้เลือกมาแล้วด้วยตนเองเกือบสองร้อยปี.

กองทุนเดิมสี่เขียวใส่เขาหลวง

ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ธีรพันธ์ จุฬากาญจน์

กรรมการกองทุนเดิมสี่เขียวใส่เขาหลวง

ความเป็นมา

กองทุนเดิมสี่เขียวใส่เขาหลวง เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เริ่มโดยชาวบ้านคีรีวงคนหนึ่ง คือ นายผาถ ดริภักดิ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ได้เขียนบทความบทหนึ่งชื่อว่า “เมื่อคีรีวงเป็นทะเลทราย” บรรยายความรู้สึกว่า ตนเองได้รับผลกระทบจากถูกภัยมาทุกครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ครึ่งวาทภัยล้มแหลมตะลุมพุก คีรีวงก็ได้รับผลกระทบ บ้านเรือนเสียหาย ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดอุทกภัยอีกก็ได้รับความเสียหาย และปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่อีกครั้ง ก็ได้รับความเสียหายอีกเช่นกันบทความให้ความละเอียดไว้ว่า คีรีวงอยู่ในหุบเขา ผู้คนทำสวนผลไม้กันมาตั้งแต่รุ่นพ่อของพ่อ หลังเกิดการวาทภัย ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ยังคงทำสวนตามแบบบรรพบุรุษ หลังน้ำท่วม ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เริ่มมีการขึ้นโปรงป่าบนเขา ผลกระทบจากอุทกภัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่รุนแรงมาก แต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ มีความรุนแรงกว่ามาก เดิมครอบครัวหนึ่งทำสวนกันคนละไม่มาก เพียง ๕-๕ ไร่ เพราะเครื่องไม้เครื่องมือโบราณ ดินไม่หลายคนโยบ ใช้ถ่อยมือ ใช้ขวานกว้างงาได้ลึกไม่ต้องใช้เวลามาก ผลไม้ทางท่าสายป่านจึงมีน้อย สร้างสวนได้น้อย อีกประการหนึ่ง ท่ามากก็ไม่ว่าจะเอาไปไหน ปีหนึ่งจะเอาผลผลิตลงเรือส่งไปตามลำน้ำคลองท่าดีไปหาแลกข้าว แลกเกลือจากชาวบ้านพื้นราบและริมฝั่งทะเลเพียงปีละครั้ง ปีไหนไม่พอกินจึงจะไปอีก

วิถีชีวิตของชาวคีรีวง อยู่กันแบบสบาย ๆ แต่มีความสุข อยู่กันแบบพี่แบบน้อง ทำสวน มีอะไรก็แบ่งปันกัน เงินไม่ต้องใช้ ใช้ผลไม้แลกข้าวตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ส่องเรือไปแลกข้าวไม่ได้ เพราะค่าครองชีพขึ้นสภาพไป มีถนนตัดออกจากหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็ผลไม้แลกข้าวไม่ได้ ต้องหาเงินมาซื้อข้าวกิน ทูเรียน มั่งคุดที่มีอยู่ก็ไม่พอนำไปขายมาซื้อข้าว ต้องปลูกให้มากขึ้นต้องมีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น ต้องต่างป่ามากขึ้น พื้นที่ป่าก็ลดลง ซึ่งส่งผลอย่างชัดเจนในทุกภัยครั้งใหญ่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ชี้ให้เห็นว่ามีเหตุสืบผล เพราะถ้าชาวคีรีวงไม่ต่างป่ามาก ก็คงไม่เกิดเหตุการณ์ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เหตุผลที่คนคีรีวงต้องต่างป่า เพราะไม่พอกิน ค่าครองชีพสูงขึ้น หาเงินส่งให้ลูกเรียน หาเงินซื้อตุ๋น ไทรคั้น เมื่อก่อนใช้เวลานาน ๗ วันกว่าจะโค่นต้นไม้ลงได้หนึ่งต้น ปีหนึ่งทำได้ ๓-๔ ไร่ มากที่สุดก็ ๗ ไร่ ปัจจุบันวันหนึ่งตัดโค่นได้หลายไร่ เพราะเครื่องมือที่ทันสมัย ตัดได้เร็วขึ้น จ้าง ๑๐ คน ๒๐ คน พี่นเอา ๗ วันเดียวก็เสร็จ ๒๐ ไร่ เดือนถัดมาก็จุดไฟเผา เผาเสร็จก็จ้างคนขนอีก จ้างคนวันละ ๒๐๐ บาท จ้างปลูกอีก วันเดียว วันละ ๒๐๐ บาทเหมือนกัน ราคาอีกใกล้วันละ ๑๕ บาท ๑๐ ไร่ รายได้หนึ่งเป็นกอบเป็นกำ เพราะชิงปลูกในป่าไม่ต้องใส่ปุ๋ย ทักค่าใช้จ่ายแล้วปีหนึ่งมีกำไรไม่ต่ำกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท ที่คือการต่างป่าที่เห็น เป็นผลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ปัญหาทางเศรษฐกิจและความปลอดภัยของคน

ข้อเขียนนั้นได้ออกว่าตัวเองก็ทำผิดมาแล้วจากการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อให้ตัวเองอยู่รอด เพื่อหวังขายส่งลูกให้เรียนสูง ๆ นั่นคือผลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ปี ๒๕๓๑ ปัจจุบันผาถไม่ได้อยู่ในคีรีวงแล้ว เพราะตัวเองทำลายต้นน้ำได้รู้สึกกลัวว่าทำให้ เกิดอะไรขึ้น ขอไปอยู่ป่ายานาหมู่บ้านจะเป็นอย่างไร ไปอยู่ที่หมู่บ้านกำพวง อ.เชียรใหญ่ ทำนาธรรมชาติ แต่ส่วนร่วมไว้ด้วย โดยทำคินนา ทำอบสระให้กว้าง ๆ ปลูกกล้วย ปลูกมะพร้าว ปลูกผลไม้ ซึ่งเอาไปจากคีรีวง ปลูกกล้วยแล้วก็ทำกล้วยกวนขายได้ไปเรียนรู้จักกรรมชาติ รวมทั้งได้สะท้อนภาพสมัยก่อนที่ ชาวคีรีวงเอาผลผลิตไปเรือไปแลกข้าวมากขึ้น จุ่มแม่ยังได้ล่องเรือ สมัยนั้นลุ่มน้ำป่าพวงอุดม

สมบุรณ์มาก เป็นอันว่า ผู้ชั่ว ฐุ่ปลาของคนนครศรีธรรมราช ของชาวใต้ ปัจจุบันสุนัขปากพนักกลายเป็นพื้นที่ ยากจนที่สุด ผลจากการทำลายป่าบนภูเขาของชาวศรีวิชัยซึ่งอยู่ต้นน้ำได้ส่งผลกระทบลงไปยังปลายนน้ำที่ลุ่ม น้ำปากพนัก เมื่อก่อนชาวนาปากพนักไม่ต้องซื้อปุ๋ย เพราะมีอินทรีย์วัตถุธรรมชาติไหลมาจากต้นน้ำ แต่เดี๋ยวนี้ ไม้ไฟ เพราะทางนี้ใช้กินจนไม่มีเหลือให้ไหลไป เมื่อชาวนาต้องซื้อปุ๋ย ผลจากการซื้อปุ๋ย คือ ชาติทุน เป็นผลกระทบต่อกันมาเรื่อย ๆ

ผลของอุทกภัยปี ๒๕๓๑ ศรีวิชัยก็กลายเป็นทะเลทรายกลางหุบเขา เห็นได้อย่างชัดเจน พื้นที่ชุมชนคือ ว่างเป็นสีเขียว โคลนเป็นทางยาว ผลจากข้อเขียนของน้ำผากทำให้มีผู้บริจาคเงินให้ เพื่อให้ทำศิรัวงกลับเป็นสีเขียวเหมือนเดิม จึงได้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มขึ้น และเสนอให้ตั้งกองทุนหรือตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อสร้างจิตสำนึกของคนในหมู่บ้าน เพื่อฟื้นฟูหมู่บ้านให้กลับเป็น สีเขียวเหมือนเดิม และให้ชื่อกลุ่มว่า กองทุนเดิมสีเขียวใส่เขาหลวง ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยน้ำผากเป็นประธานกลุ่มคนแรก

วัตถุประสงค์ของกองทุน

๑. เพื่อฟื้นฟูสภาพของบ้านศรีวิชัยให้กลับเป็นสีเขียว
๒. สร้างจิตสำนึกคนในชุมชนในหมู่บ้านศรีวิชัยให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายป่าเพื่อสร้างสวนอีกต่อไป
๓. เพื่อร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชน หรือองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่ทำ

๑. ปลูกลต้นไม้ เพื่อให้พื้นที่ทะเลทรายในหุบเขาศรีวิชัยกลายเป็นสีเขียว ในทุก ๆ วันสำคัญ เราจะช่วยกันปลูกลต้นไม้ ลำสุดปลูกลกันเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ซึ่งถือเป็นวันว่าลิกอุทกภัย ชาวบ้านตกลงกันว่าต้นไม้ อยู่หน้าบ้านใครคนนั้นต้องช่วยกันดูแล ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก มีอยู่ครั้งหนึ่ง จะปลูกลต้นไม้กันในวันเฉลิมฯ ๙ ธันวาคม กล่าวกันประตูของจากวัดชาชนาได้แล้วแต่ไม่มี รถชน ก็ไปขอเช่ารถคุณสมบุรณ์ เขาบอกไม่ต้องเช่า ให้มาฟรีทั้งรถทั้งคนขับแถมยังเลี้ยงน้ำเลี้ยงข้าวอีก ก็เอามากองไว้หน้าวัด นัดกันว่าจะปลูกลกัน ๙ โมงเช้า กล่าวไว้ ๒๐๐-๓๐๐ ต้น ชาวบ้านมาเอาไปปลูกลคนละต้นสองต้น ๙ โมงกว่าก็เสร็จแล้ว นี่คือนผลที่เราจัดสำนึกแล้ว เขาให้ความร่วมมือแล้ว เขาคิดว่าปลูกลไว้วันไหนมีผลในอนาคต

หลังจากนั้นเราจัดกิจกรรมเดินป่าศึกษาเขาหลวง ๑๓๐ กว่าคนเพื่อศึกษาสาเหตุการพังทลายของเขาหลวงในพื้นที่ที่ คนไม่ได้ทำลาย เขาหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ สูง ๑,๘๓๕ เมตร ความลาดชันสูงมาก ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า การพังทลายเกิดจาก

- ๑) ฝนตกหนักในพื้นที่เดียวกันเป็นเวลานาน
- ๒) หินแกรนิตซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของเขาหลวงเกิดการผุกร่อนพอสี
- ๓) การตัดไม้ทำลายป่าของชาวบ้าน

ทั้ง ๓ สาเหตุประกอบกันทำให้เกิดผลอย่างที่เราเห็นเมื่อปี ๒๕๓๑ เราจะฟื้นฟูสภาพพื้นที่เห็นได้อย่างไร เพราะพื้นที่เป็นทรายและหินปลูกลอะไรก็ไม่ขึ้น พืชที่จะขึ้นได้คือต้นไทร ซึ่งจะเป็นไม้ยืนต้นและไม้พุ่มพรรณ ที่งะเกิดตามมาคือต้นพื้งเล มหาสะต่า เฟิร์น ผักกูด ฯลฯ ผลจากการสำรวจ จึงได้ใช้เงินกองทุนจ้างชาวบ้านในพื้นที่นั้นไปหาไม้ไทรและไม้อื่น ๆ มาหตลงปลูกล เพราะเห็นชัด ๆ ว่า ต่อไปถ้าไม่มีต้นไม้ม ก็จะมีการพังทลาย ลูกลตามต่อไปเรื่อย ๆ

๒. การสร้างจิตสำนึก ที่ทำได้อคือการให้ความรู้ อบรมเยาวชน อบรมชาวบ้าน สิ่งที่ยากจะทำต่อ คือ อยากรู้ให้สำนึกเกิดขึ้นกับเด็ก หน้าผากเองก็เขียนไว้ชัดว่า ผ่าให้คนรุ่นหลังช่วยกันเขียนดาราเกี่ยวกับเรื่องราวของถูกภัยที่คีรีวงให้คนทั้งโลกได้รับรู้ ไม่ใช่เพียงแค่ คนคีรีวง คนสถานสงเคราะห์ธรรมราช หรือคนในประเทศไทยเท่านั้น

ผลจากการทำกิจกรรมคือ เกิดการเรียนรู้ เอ.ไอ.ที. ส่งนักศึกษาปริญญาโทมา ๒ คน มาศึกษาสภาพป่าของคีรีวง ลักษณะดินของเขาสลวง คนหนึ่งทำเรื่องการยึดเหนี่ยวของรากต้นไม้เขาสลวงทั้งหมด อีกคนทำเรื่องดินเขาสลวง ว่ามีลักษณะอย่างไร มีดินอะไรบ้าง คนที่ทำเรื่องรากต้นไม้ก็ทำการถอน เขามีเครื่องวัดว่าถอนต้นไม้ให้แรงเท่าไร นอกจากนั้นยังได้ทำการวัดระดับน้ำใต้ดิน น้ำฝนอีกด้วย ผลสรุปการศึกษานี้เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด ใครอยากอ่านอยู่ที่ศูนย์หมอบัญชา พงษ์พานิช หมอบไม่เฝ้าแปลงานวิจัยเล่มนี้

นอกจากนี้ กองทุนเด็มนิธิยชา ยังได้ร่วมงานกับอีกหลาย ๆ หน่วยงานในระดับชาติ เช่น งานสิ่งแวดล้อมประจำปี ฯลฯ เหล่านี้ทำให้กองทุนฯ มีชื่อเสียง มีสื่อมวลชนมาถ่ายทำเรื่องของคีรีวงมากมาย เช่น ขุดหมุดโลก หุ่นแสดงตะวัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

มีข้อเปรียบเทียบจากนักวิชาการถึงการแผ่ขยายแรงที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ๒ ด้านของเขาสลวง ด้านตะวันตกของเขาสลวงคือ ภูเขา อ.พิปูน และด้านตะวันออกคือ คีรีวง ทั้งสองแห่งนี้อยู่บนเขาสลวงเหมือนกัน ได้รับมรสุมลูกเดียวกันเหมือนกัน แต่เหตุใดที่กะทูนจึงได้รับความเสียหายมากกว่าที่คีรีวงมากมาย จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ที่กะทูนปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียว ในขณะที่คีรีวงปลูกไม้ผลหลายชนิดรวมทั้งยางพาราด้วย ยางพาราพันธุ์ดีที่นำมาปลูกจะถูกตัดรากแก้ว ทำให้มีรากน้อย ไม่แข็งแรง การยึดเหนี่ยวของดินมีน้อย ส่วนคีรีวงซึ่งทำสวนผสม พืชที่ปลูกไม่ว่าจะเป็นทุเรียนพันธุ์ดี เงาะ มังคุด สะตอ ฯลฯ จะใช้ไม้ดีปลูกเป็นส่วนใหญ่ พืชจึงมี รากแก้ว แรงยึดเหนี่ยวดินจึงมีมาก จึงสรุปได้ว่าในพื้นที่ลาดชันการทำสวนผสมดีกว่าการทำสวนยางพาราพันธุ์ดี ปัจจุบันที่กะทูนกลายเป็นอ่างเก็บน้ำไปแล้ว แต่คีรีวงยังเป็นสวนผสมเหมือนเดิม

ทางด้านนักวิชาการเองก็มีความเห็นต่อชุมชนคีรีวงเป็น ๒ ทาง คือ

๑. ดร.ปริญญา นุตาลัย จากสถาบัน เอ.ไอ.ที. ให้ความเห็นว่าไม่มีพื้นที่ใดในชุมชนคีรีวงที่ปลอดภัยต่อการอยู่อาศัย ซึ่งชาวบ้านได้ฟังก็ออกไป ๒ คน ต้องหาหมอส่งโรงพยาบาล

๒. ดร.กันต์ วิจารณ์สุนทร ยืนยันว่าคีรีวงยังอยู่ได้ แต่จะปลอดภัยหรือไม่ ดร.กันต์ตอบว่าไม่มีที่ไหนในประเทศไทยอยู่ได้อย่างปลอดภัย ๑๐๐% ที่ว่าคีรีวงยังอยู่ได้ จะต้องมีการจัดการป้องกัน คือ

๒.๑ ห้ามตัดไม้ทำลายป่า

๒.๒ ถ้าจะสร้างสวนห้ามสร้างสวนยางพารา ให้สร้างสวนผสม

๒.๓ คลองทั้งหมดในคีรีวงต้องทำการขุดลอก ขุดคลองให้กว้างขึ้นเพื่อให้ระบายได้สะดวกและแนวตลิ่งทั้ง ๒ฝั่งต้องป้องกัน

๒.๔ ต้องมีมาตรการระวังภัยคือ

-ห้ามเขรવીดน้ำฝน และแจ้งชาวบ้านให้ทราบหากปริมาณน้ำฝนถึงขีดอันตรายต้องเตรียมอพยพ

-ต้องทำการขุดลอกคลอง ซึ่งข้อนี้ชาวบ้านทำเองไม่ได้ แต่ชาวบ้านยื่นคำร้องขอเงินค่าเวนคืนที่ดินเลย ที่ผ่านมาใช้งบประมาณ ๑๘๘ ล้านบาท ปีนี้ต้องขยายโครงการออกไปด้านต้นน้ำห้วยหว้า ใช้งบอีก ๑๐ ล้าน

ทั้งหมดนี้ กองทุนฯ มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอย่างเห็นได้ชัด ทั้งบทบาทของกองทุนฯ และของชุมชน

ศิริวง ส่งผลให้ศิริวงมีชื่อเสียงมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้านศิริวงมากขึ้น มีคนภายนอกมาศึกษางานแลกเปลี่ยนกับชุมชนศิริวงมากมาย เมื่อเดือนที่แล้ว ชาวบ้านทางภาคอีสาน ภาคเหนือ ที่มาเพื่อตัดป่าที่สงขลา มาอยู่ที่ศิริวง เรบอกล่าวสภาพทุบเขาเขียว ๆ ในศิริวงที่พวกเขาเห็นทั้งหมดคือสวนของชาวบ้านทั้งหมดไม่ใช่ป่า เขาไม่เชื่อ เมื่อพาเข้าไปดู ซีให้เขาดูทุเรียนที่บ้าน บอกว่าต้นไม้โตใหญ่หน่ง และทุเรียนทุกต้นในศิริวงมีชื่อ เขาไม่คิดว่าบ้านทุเรียน คิดว่าเป็นต้นไม้ป่าเพราะต้นไม้ใหญ่มาก เขาถามว่ามีต้นอะไรบ้าง ผมนับให้ฟังว่า พื้นที่ ๑ ไร่ของศิริวง มีสะตอ ลูกเนียง มาก มังคุด สาลี่สาต เงาะ ทุเรียน มีทุก ๆ อย่างที่เขาอยากปลูก เขามีงานทำตลอดปีและมีรายได้ตลอดปีจากสวน

๑) กลุ่มมอหมัทธิยอชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียน ๑๕ ล้านบาทเศษ มีเงินฝากเข้ากลุ่มทุกเดือนเดือนละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท เงินนี้ก็ได้มาจากสวน เขาสวนทุกว่านก็ได้เงินทุกวัน ต่อหมอกขายได้ใบละบาทหมากพลูกำละ ๕-๗ บาท ชาวอีสานฟังแล้วก็ได้คิดว่าถ้าภาคอีสานทำแบบนั้นบ้างก็รวยแล้ว เพราะอีสานไม่ได้มีวัฒนธรรมการปลูกการสำราญ นี่คือมรดกที่คนศิริวงได้รับมาจากบรรพบุรุษ ถ้าคนศิริวงปลูกแต่ยางพาราตามนโยบายของรัฐ ป่านนี้ชาวศิริวงก็อยู่ไม่ได้แล้ว ต้องอพยพเหมือนชาวกะทูน รัฐบาลก็ต้องเอาทุบเขาศิริวงสร้างเขื่อนเหมือนที่กะทูน แต่ศิริวงยังอยู่ได้ และชาวเมืองยังอยู่รอดเพราะน้ำก็ไม่แห้ง ที่น้ำไม่แห้งเพราะเราทำสวนสมรม ซึ่งเหมือนป่าธรรมชาติ และที่สำคัญคือน้ำไม่เสีย เพราะเราไม่ใช่ปุ๋ยเคมี หรือถ้าใช้ก็ไม่มากจนเกินไป ใส่แค่เป็นหัวอาหารให้กับต้นไม้เล็กเจริญเติบโตขึ้น และเราไม่ใช่ยาฆ่าแมลง ถ้าเราใช้ยาฆ่าแมลงเหมือนกับที่อื่น คนเมืองนครศรีธรรมราชคงตายหมดแล้ว เพราะน้ำที่คนเมืองนครศรีธรรมราชกิน มาจากศิริวงทั้งหมดสาเหตุที่คนศิริวงไม่ใช่สารเคมี ไม่ได้ยาเพราะต้นไม้ที่ศิริวงใหญ่ขนาด ๒-๓ คนโอบ ไม่รู้จะใช้เครื่องมือชนิดไหนตัดยาได้ อีกประการหนึ่ง สวนที่เป็นสวนสมรมมีไม้ผลทุกชนิด ทำให้แมลงมีพืชอาหารให้เลือกกินมากมาย พืชแต่ละชนิดจึงโดนแมลงกินไม่มากจนเกิดความเสียหาย

๒) ไม่ใช่ปุ๋ยเพราะปุ๋ยกระสอบหนึ่ง 50 กก. ต้องแบกขึ้นเขา 3 กม. ไม่มีใครแบก จะใส่บ้างก็ช่วงที่ต้นไม้ยังเล็ก เมื่อโตจนอยู่ได้แล้วก็ไม่ใช่ปุ๋ย เพราะปุ๋ยธรรมชาติในดินมีอยู่ตลอดเวลา ปุ๋ยเหล่านี้ก็มาจากใบทุเรียน ใบมังคุด และไม้อื่น ๆ ที่ร่วงหล่นทับถมกัน ใบไม้ร่วงกันเวลาในการย่อยสลายก็ต่างกัน จึงกลายเป็นปุ๋ยในเวลาที่แตกต่างกัน ศิริวงจึงมีปุ๋ยตลอดปี

๓) ศิริวงไม่ใช่ยาฆ่าหญ้า ใช้เครื่องตัดหญ้าแทนพืชรำที่ไ้ใช้กันในสมัยก่อน ข้อดีของเครื่องตัดหญ้า คือ

๑. ตัดได้เร็ว ใช้เวลาน้อยที่สุด

๒. เครื่องตัดได้ละเอียดกว่าใช้พืชรำ ทำให้การย่อยสลายเร็วขึ้น เป็นปุ๋ยให้ต้นไม้ได้เร็วขึ้น

ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวศิริวงได้เปลี่ยนไปแล้ว แทนที่จะเอาพืชรำใส่หะ(ตะกร้าสำหรับใส่ผลผลิตจากสวนของศิริวง)สะพายเดินขึ้นเขา เปลี่ยนมาเป็นเอาเครื่องตัดหญ้าขึ้นรถมอเตอร์ไซด์ขับไปแทน เพราะถนนหนทางไปถึงแล้ว จากที่เดินหาบใส่ได้วันละเที่ยว เดียวนี้วันหนึ่งได้ไม่ต่ำกว่า ๓ เที่ยว รายได้ดีขึ้น

กองทุนฯ มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชชนิดใหม่ที่ตรงความต้องการของตลาด เมื่อปี ๒๕๓๔ กองทุนฯ ปลูกทุเรียน ชาวศิริวงแห่กันซื้อมาปลูกโดยไม่มีความรู้ ทำให้ได้ต้นพันธุ์ที่ไม่ดีมา บางต้นปลูกหลายเดือนแล้วไม่โตขึ้นเลย บางต้นมีแต่เมล็ดเนื้อไม่มี เราทำเอกสารเรื่องวิธีการปลูกลงกองแจกฟรี

อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเรื่องนี้มีผลกระทบต่อชุมชน ต่อสภาพแวดล้อม หากไม่มีการจัดการที่ถูกต้อง กองทุนฯ ทำการศึกษาเรื่องนี้มาหลายปีแล้วร่วมกับนักวิชาการจากหลาย ๆ สถาบัน และเห็นว่าชาวหลวงน่าจะเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ ศึกษาความหลากหลายของป่าดงดิบในภาคใต้ จึงได้จัดคณะนำทางและลูกหาบให้กับคนที่ต้องการไปศึกษาเขาหลวง และให้การศึกษาวางไม้ขึ้นไปเพื่อต้องการพิชิตยอดเขาหลวง หรือขึ้นไปเพื่อเปลี่ยนที่กินเหล้า

และที่เราต้องการคืออยากให้โรงเรียนมีส่วนร่วมตรงนี้ โดยการนำเขาหลวงบรรจุเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน อยากให้เด็กรู้จักวิถีชีวิตของชาวคีรีวง ที่อยู่มาได้ ๒๐๐ กว่าปี เขาอยู่กันอย่างไร ซึ่งอันนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ หน่วยงาน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในชุมชนเองน่าจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเรื่องการอนุรักษ์ การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ความหลากหลายของพืชพันธุ์บนเขาหลวง ซึ่งกองทุนฯ ตั้งใจไว้ว่าจะร่วมมือในส่วนนี้ต่อไป

สิ่งที่กองทุนฯ ทำอยู่และจะทำต่อไปคือ ประสานหน่วยงานด้านวิชาการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและการวิจัย เพื่อให้ความรู้กับเยาวชนและเด็กรุ่นหลังในโรงเรียนให้มากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่รอบเขาหลวง และถ้าเป็นเอกสารก็คงจะเป็นเอกสารที่ไม่ใช่ให้ศึกษาเรียนรู้เฉพาะคนคีรีวง แต่ให้ได้ศึกษากันโดยทั่วไปทั้งจังหวัด ทั้งประเทศ และทั้งโลก ตามที่หน้าฝาก ดริถวัลย์ ได้ฝากไว้.

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย

จันทน์ แรกพินิจ

ความนำ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มสังจะสะสม ตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๗ โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จุดมุ่งหมายหลัก คือ การสะสมเงินร่วมกันเพื่อเป็นทุนในการผลิตทางด้านเกษตร และขยายไปสู่กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด ธนาคารข้าว และธนาคารโค-กระบือ เป็นต้น อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม ผลจากการดำเนินงานของกรมพัฒนาชุมชน ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วแทบทุกตำบล หมู่บ้าน นับเป็นความสำเร็จอย่างสูงในเชิงปริมาณ อย่างไรก็ตาม กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่ดำเนินไปได้ระยะหนึ่งแล้วมักเลิกละไปหรือกิจการไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เติบโตอย่างมั่นคง ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ

นายอัมพร ตังปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย (ผู้ให้ข้อมูล) เกิดเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๖ เป็นบุตรของนายวัน นางเจียมตังปาน ตังปานเรือนอยู่บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลคลองเปือย อำเภอยะนะ จังหวัดสงขลา นายวัน นางเจียม มีบุตรด้วยกันทั้งหมด ๑๐ คน เป็นผู้ชาย ๗ คน ผู้หญิง ๓ คน นายอัมพร เป็นบุตรคนที่ ๖ เมื่ออายุครบ ๗ ปี บิดาได้พาไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดช่องเขา ตำบลคลองเปือย เรียนจนจบภาคบังคับขณะนั้น คือชั้นประถม ๔ และก็ไม่มีโอกาสเรียนต่อ เพราะพ่อแม่มีฐานะยากจนมาก จึงต้องอยู่บ้านช่วยพ่อแม่ทำมาหากินและเลี้ยงน้อง ๆ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบิดาก็พาไปอุปสมบท ณ วัดช่องเขา ตำบลคลองเปือย อุปสมบทอยู่ ๓ พรรษา ในขณะอุปสมบทอยู่นั้นได้พยายามศึกษาธรรมะ จนสอบปริยัติธรรมขึ้นได้ และได้ทำสิกขาเมื่อปี ๒๕๐๙ ต่อมา ได้แต่งงานกับนางปราณี เพชรอ่อน แล้วย้ายตัวเองไปอยู่ที่บ้านกรรยา ที่บ้านเลขที่ ๑๙/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองเปือย เริ่มพัฒนาสร้างฐานะของครอบครัวตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ เป็นต้นมาจนปัจจุบัน

ประวัติการทำงาน

- เคยได้รับการเลือกให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำหมู่บ้านอยู่ ๘ ปี
- เป็น กสม. ช่วยงานสาธารณสุขุณฐาน จนได้รับการคัดเลือกให้เป็นบุคคลดีเด่นระดับจังหวัด ได้รับโล่และใบประกาศเกียรติคุณในปี ๒๕๒๘
- ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในระดับตำบล และได้รับเลือกเป็นประธานบริหารกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน สภา อบต.บริหารงานจนได้รับการยอมรับจากประชาชนเป็นอันมาก เพราะปัจจุบันมีประชาชนสมัครเป็นสมาชิกถึง ๓,๑๕๓ คน มีเงินฝากสะสมจากสมาชิกปัจจุบันถึงเดือนละ ๒๓๓,๗๖๐ บาท และกลุ่มได้รับฝากเงินจากสมาชิกแล้วทั้งหมด ๒๕,๗๐๓,๓๐๐ บาท จึงถือได้ว่ากลุ่มได้รับความสำเร็จสูงมาก (ตัวเลขปัจจุบัน ๕๑,๙๐๐,๐๐๐ บาทเศษ ธันวาคม ๒๕๓๙)

-ปี ๒๕๒๓ สอบบรรจุเข้าเป็นนักการภารโรง โรงเรียนวัดช่องเขา และได้รับการคัดเลือกเป็นนักการภารโรงดีเด่นของจังหวัดสงขลา

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ เริ่มต้นด้วยสมาชิกจำนวน ๕๑ คน และเงินสะสมจำนวน ๒,๔๕๐ บาท กลุ่มได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีสมาชิก ๒,๓๙๗ คน และเงินสะสมจำนวน ๑๗ ล้านบาทเศษ ภายในระยะเวลา ๑๓ ปี

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สมาชิก กระบวนการที่ไม่ได้หมายถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลว แต่เป็นการนำประสบการณ์และการเรียนรู้มาแก้ปัญหาก็ปัญหา เพื่อให้กลุ่มเอื้อประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิก กระบวนการเชิงคุณภาพดังกล่าวนี้ ชอนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จเชิงปริมาณของกลุ่ม

การก่อตั้ง

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๓ สมาชิกก่อตั้งจำนวน ๕๑ คน ได้นำเงินมาสะสมร่วมกัน โดยคิดเป็นหุ้น ๆ ละ ๑๐๐ บาท เด็กคนแรกของการดำเนินงาน ได้เงินสะสมสะสมจำนวน ๒,๔๕๐ บาท และให้นำเงินจำนวนนี้ไปฝากไว้กับธนาคาร ซึ่งเป็นไปตามนโยบายในขณะนั้นของกรมพัฒนาชุมชน สิ้นปีแรกของการดำเนินงาน กลุ่มมีเงินสะสมทั้งสิ้น ๓๐,๒๐๐ บาท ได้ดอกเบี้ยจากธนาคาร ๖๐๔ บาท นำเงินนี้มาปันผลให้สมาชิกในอัตราหุ้นละ ๒.๐๐ บาท ผลจากการดำเนินงานในปีแรก ทำให้สมาชิกจำนวนหนึ่งหมดกำลังใจ และลาออกไปเป็นจำนวน ๒๔ คน นายอัมพร ดวงปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ได้ให้ความเห็นในกรณีนี้ว่า “ไม่ใช่เพราะพวกเขาขาดแรงหรือไม่ศรัทธา แต่พวกเขามองไม่เห็นทางว่ามันจะดีขึ้น” อัมพร ได้สรุปปัญหาการดำเนินงานในปีแรก เกิดจากสาเหตุ ๒ ประการ ดังนี้

๑) คณะกรรมการขาดความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารงาน

๒) คณะกรรมการต้องอาศัยระเบียบของกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

ปี พ.ศ.๒๕๒๔ กลุ่มนี้ตัดสินใจ “แหกคอก” ให้สมาชิกกู้เงินสะสมในแต่ละเดือน เงินที่เหลือจากการกู้ยืมแล้วจึงนำไปฝากธนาคาร แทนการนำเงินไปฝาก และกู้จากธนาคารตามนโยบายของกรมพัฒนาชุมชน จำนวนเงินที่ให้สมาชิกกู้ยืม จะพิจารณาจากความจำเป็นและอัตราการสะสมประกอบกัน การตัดสินใจดังกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มเป็นที่สนใจของชาวบ้านในตำบล สมาชิกใหม่เริ่มทยอยเข้ามา สิ้นปี ๒ มีสมาชิก ๖๓ คน เงินสะสมจำนวน ๖๙,๗๕๐ บาท จ่ายเงินปันผลให้สมาชิก หุ้นละ ๖.๕๐ บาท เป็นเงินจำนวน ๔,๒๐๙.๕๐ บาท

ปี พ.ศ.๒๕๒๕ คณะกรรมการมีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น เริ่มปรับปรุง จัดทอนระเบียบการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ของกรมพัฒนาชุมชน และเริ่มวางระเบียบของกลุ่มขึ้นมาเอง โดยยึดหลักการเอื้อประโยชน์แก่สมาชิกให้มากที่สุด สิ้นปี ๓ สมาชิกของกลุ่มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจำนวน ๑๓๙ คน เงินสะสมมีจำนวนถึง ๘๔๓,๙๕๐ บาท และสามารถจ่ายเงินปันผลได้ในอัตราหุ้นละ ๘.๒๕ บาท รวมยอดเงินปันผลทั้งสิ้น ๑๑,๖๖๒.๕๐ บาท

การปรับปรุงที่เกิดขึ้นนี้ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ และส่งผลให้กลุ่มเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านสมาชิก เงิน และผลกำไร (ดูตารางที่ ๑)

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนสมาชิก เงินสะสม และเงินปันผลของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย

ปี	จำนวนสมาชิก	เงินสะสมรายปีบาท	ปันผลต่อหัว/บาท	รวมเงินปันผลรายปีบาท
๒๕๒๓	๕๑	๓๐,๒๐๐	๒.๐๐	๖๐๕.๐๐
๒๕๒๔	๖๓	๖๔,๗๘๐	๖.๕๐	๔,๒๐๕.๕๐
๒๕๒๕	๓๓๕	๒๔๓,๕๕๐	๗.๕๐	๒๑,๒๖๒.๕๐
๒๕๒๖	๕๗๑	๔๐๓,๗๕๐	๔.๒๐	๓๓,๓๐๕.๒๕
๒๕๒๗	๘๐๗	๗๗๕,๓๗๐	๙.๐๐	๖๙,๗๗๗.๐๐
๒๕๒๘	๑,๑๓๓	๑,๖๗๕,๓๐๐	๙.๗๕	๑๑๓,๓๔๑.๐๐
๒๕๒๙	๑,๓๗๓	๓,๕๕๕,๗๕๐	๑๐.๒๕	๑๓๖,๕๓๕.๒๕
๒๕๓๐	๑,๕๗๕	๕,๒๘๕,๕๕๐	๑๑.๐๐	๑๗๓,๖๕๕.๐๐
๒๕๓๑	๑,๖๕๓	๖,๘๙๕,๕๙๐	๑๒.๐๐	๑๙๘,๐๕๐.๐๐
๒๕๓๒	๑,๗๕๓	๘,๐๒๕,๕๙๐	๑๒.๐๐	๒๑๐,๒๑๖.๐๐
๒๕๓๓	๑,๘๖๕	๑๐,๐๐๑,๒๙๐	๑๓.๐๐	๑,๑๔๘,๓๖๘.๐๐
๒๕๓๔	๒,๐๐๐	๑๒,๐๖๐,๒๒๐	๑๓.๐๐	๐,๕๔๐,๐๖๕.๐๐
๒๕๓๕	๒,๓๕๗	๑๗,๐๐๐,๐๐๐	-	-

* ตัวเลขล่าสุด กันยายน ๒๕๓๕ ยอดเงินทุน ๕๑ ล้านบาทเศษ

แนวคิดและพัฒนากิจการของกลุ่ม : กระบวนการเรียนรู้

กลุ่มออมทรัพย์ เป็นกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวนบพ คือ ความไว้วางใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในอดีต การจัดกาหรือองค์กรแบบนี้อาจไม่จำเป็น เพราะสังคมอยู่ในวงแคบญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน สามารถช่วยเหลือและพึ่งพากันได้โดยตรง ปัจจุบัน ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในด้านการสื่อสาร และคมนาคม ได้ตัดผู้คนในสังคมออกจากกัน ประกอบกับความบีบรัดทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน ทำให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านขาดการไปมาหาสู่กัน ขาดการปฏิสัมพันธ์โดยตรงต่อกัน ดังนั้น การพึ่งพาและช่วยเหลือกัน จึงต้องอาศัยองค์กรหรือการจัดการที่เป็นรูปแบบมากขึ้น

การเติบโตของกลุ่มออมทรัพย์ในภาวะปัจจุบัน นับว่าสอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวนบพ และจะเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต

การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย แม้เป็นส่วนหนึ่งเกิดจากแรงกระตุ้นของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาชุมชน แต่การปรับเปลี่ยนแนวคิดและทิศทาง เป็นผลจากการวิพากษ์ วิจารณ์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการแสวงหาแนวทางร่วมกันระหว่างสมาชิกและผู้นำกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และส่งผลต่อการเติบโตของกลุ่มในเวลาต่อมา

อัมพร ด้วงปาน ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย ได้ให้ความเห็นต่อการพัฒนาบทบาทของทางราชการว่า “นโยบายดี แต่ทำงานได้ผลไม่ค่อยคุ้มทุน” ถ้าปล่อยให้รัฐบาลทำในลักษณะเช่นนี้ต่อไป ผู้ที่ได้รับประโยชน์คือ คนรวยกับคนชั้นกลาง ส่วนคนจนนั้นยิ่งจนลง และรัฐบาลเองก็ติดอยู่กับการแก้ปัญหาระยะสั้นและผิวเผิน “รัฐบาลยังอยู่กับการหาแหล่งเงินกู้ให้เกษตรกร ... ถ้าแหล่งเงินกู้ ก็สืบเข้าบ้านก็จนอยู่อย่างนั้น”

การที่ชาวบ้านรวมกลุ่มและสะสมเงินร่วมกัน เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านมีทุนของตัวเองขึ้นมา กัมพร ได้พิจารณาว่า เงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาในทุกเรื่อง เขาได้ยกตัวอย่างการณรงค์ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมที่ถูกสุกสุกขณะ ในหมู่ที่ ๓ บ้านป่ายาง ซึ่งเป็นภูมิสำเนาของเขานเอง เมื่อก่อนหน้าจะได้ร่วมสัก ที่ก็ลำบาก เดียวนี้มีส่วนครบทุกหลังคาเรือน “...ที่สำเร็จไม่ใช่เพราะสาธาณสุขมาพัฒนา แต่เพราะชาวบ้านมี แหล่งเงินทุนของเขาเอง” การมีสถาบันการเงินของชาวบ้าน สมาชิกสามารถกู้เงินกลุ่มไปใช้ประโยชน์ได้ อัมพร คิดว่าสิ่งที่ได้ที่สุดคือ “เราสามารถรักษาดอกเบี้ยไว้เป็นของเราเอง แทนที่จะเสียให้นายทุน หรือ ธกส. หรือที่อื่น ๆ พอสิ้นปีก็ได้ปันผล” ความคิดนี้เองนำไปสู่การตัดสินใจแตกคอกตั้งกล่าวข้างต้น กลุ่มออมทรัพย์สามารถ ช่วยเหลือคนยากจนที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ส่วนธนาคารให้ความช่วยเหลือได้เฉพาะคนรวย และชนชั้น กลางเท่านั้น กลุ่มนี้จึงช่วยให้คนเป็นไทยสมบูรณ์ ไม่ตกเป็นเบี้ยล่างของคนอื่น และช่วยให้สังคมมีหลัก ประกันของตนเอง

การส่งเสริมประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย ทั้งจากการปฏิบัติจริง และการ แลกเปลี่ยนกับคนนอก ผ่านทางการศึกษาดูงาน อบรม และสัมมนา เป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อ พัฒนาการของกลุ่ม ซึ่งจะไดกล่าวถึงต่อไป

อัมพร ตัวบ้าน ได้ให้ข้อคิดเห็นต่อกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์ว่า ‘กลุ่มใดก็ตามที่ยึดเอาระเบียบ ของทางราชการมาใช้หมดไป คงจะไปได้ไม่ราบรื่น ผู้ปฏิบัติงานในกลุ่มออมทรัพย์ต้องเข้าใจปัญหาชุมชน ปัญหาชาวบ้านว่าเขาอยู่กันอย่างใด ต้องการความช่วยเหลือมากน้อยแค่ไหน ถ้าตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ ตอบสนองนโยบายรัฐ ความราบรื่นในการทำงานก็จะน้อยลง กลุ่มออมทรัพย์จึงต้องหาวิธีการทำงานเพื่อตอบ สอนความต้องการของชาวบ้านและชุมชน’

พัฒนาการของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย ดำเนินไปภายใต้นโยบาย ‘สร้างความร่ำรวยให้ สมาชิก’ การเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่ม จึงมุ่งเอื้อประโยชน์ให้สมาชิกเป็นสำคัญ กลุ่มไม่ต้องการร่ำรวย ขอเพียง อยู่รอดเท่านั้น

นโยบายสร้างความร่ำรวยให้สมาชิก ทำให้กลุ่มออมทรัพย์นี้ไม่เบียดบังผลประโยชน์ที่สมาชิกควรจะได้ และไม่นำเงินกลุ่มไปสร้างอาคาร สถานที่ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ปัจจุบันกลุ่ม ต้องอาศัยบ้านของ กรรมการเป็นที่ทำงาน

ตอนนโยบายข้างต้น มีสิ่งที่ต้องอธิบายในที่นี้ คือ การมุ่งสร้างความร่ำรวยให้แก่สมาชิก จะก่อให้เกิดผล เสียต่อกลุ่มหรือไม่ คนส่วนใหญ่ในสังคมมักเชื่อว่า การทำงานในรูปกลุ่ม และมุ่งที่ตัวเงิน จะทำให้สมาชิกเห็น แก่ตัว ซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งและแตกแยก ความเชื่อนี้อาจเป็นจริง ถ้ามองกลุ่มออมทรัพย์แบบแยกหัวนอก จากชุมชน หรือมองกลุ่มออมทรัพย์ในฐานะธุรกิจการเงินของชาวบ้าน เพราะการดำเนินงานในลักษณะนั้น ผล ประโยชน์ทั้งหมดจะตกอยู่เฉพาะตัวสมาชิก ชุมชนไม่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ตามข้อเท็จจริงแล้ว กลุ่มออม ทรัพย์มีลักษณะตรงข้ามกับที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือ กลุ่มและชุมชนเป็นเนื้อเดียวกัน กลุ่มเกิดและเติบโตได้ก็ เพราะความต้องการของชุมชน สมาชิกและผู้บริหารเป็นคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน อัมพร ตัวบ้าน กล่าวถึงกรณีนี้ว่า ‘สังคมชนบทคืออยู่อย่าง เป็นญาติพี่น้องกัน ใครผู้ร่ำรวยไม่มี ปัญหาหัวนอกก็ไม่ ม่าทาง ใครจะโกงที่น้องตัวเอง เราจึงมีโอกาสพัฒนาองค์กรได้ดี’

เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย นอกจากเงินปันผลแล้ว สมาชิกยังได้รับเงินช่วยเหลือเมื่อถึงแก่กรรม กรรมการที่เกษียณอายุ (๖๕ ปี) จะได้รับเงินบำนาญรายปีจน ตลอดชีวิต และกลุ่มกำลังจะจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลให้สมาชิกอีกด้วย ในส่วนของชุมชน ก็ได้รับผลประโยชน์ จากกลุ่มนี้ในรูปของเงินบริจาคเพื่อการศึกษาและสาธารณประโยชน์ นอกจากนั้น การเป็นสมาชิกกลุ่มออม-

ตารางที่ ๒ แสดงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลสองเปือย

ปี/ค.ศ.	การเปลี่ยนแปลง
๒๕๒๓	- ก่อตั้งกลุ่ม และดำเนินการตามระเบียบของกรมพัฒนาชุมชน
	- ผ่ากเงินไว้กับธนาคาร
๒๕๒๕	- เริ่มให้เงินกู้แก่สมาชิก
๒๕๒๕	- ปรับปรุง ตัดทอนระเบียบให้เหมาะสมกับชุมชน
๒๕๒๖	- ข่ายเงินตอบแทนคนแหรวรรณการ ร้อยละ ๕ ของกำไร
๒๕๒๗	- กระจ่ายอำนาจให้กรรมการประจำหมู่บ้านรับฝาก และให้เงินกู้แก่สมาชิก
๒๕๓๐	- ข่ายเงินปันผล ๒ ประเภท คือ เงินปันผลในรอบปีก่อน และเงินสะสมสิ้นปีบัญชี เงินปันผลประเภทแรกจ่ายสูงกว่าประเภทหลัง
๒๕๓๕	- เริ่มตัดเงินปันผลตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการสุขภาพตำบล
๒๕๓๕	- เพิ่มเงินค่าฝากสมาชิกจาก ๑,๐๐๐ บาท เป็น ๑,๕๐๐ บาท
	- ข่ายเงินบำนาญให้กรรมการที่เกษียณอายุ (๖๕ ปี) ไปจนถึงแก่กรรม

ทรัพย์ทำให้ได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนที่มีความรู้มากกับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับรากฐานชีวิตของคนชนบท กลุ่มออมทรัพย์ตำบลสองเปือยจึงมีลักษณะเชิงสังคมวัฒนธรรม มีใช้เชิงเศรษฐกิจ ฉะนั้นโอกาสที่กลุ่มจะแตกแยกเพราะความเห็นแก่เงินจึงเป็นเหตุผลที่ขาดน้ำหนัก

นอกจากนั้น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลสองเปือยยังมีระบบคุณธรรมคอยกำกับ และพัฒนามาควบคู่กับการเติบโตของกลุ่ม คุณธรรมแสดงออกมาผ่านทางระเบียบปฏิบัติสำหรับคณะกรรมการและสมาชิก อัมพร ดวงปาน กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ถ้าใช้คุณธรรมมาระเบียบ ระเบียบก็ยอมมาชัดเจน เหมาะสม ถ้าคนว่าระเบียบไม่มีคุณธรรม ระเบียบที่ออกมาก็บิดเบี้ยว” คณะกรรมการเป็นบุคคลพวกแรกที่ต้องแสดงออก และยึดถือคุณธรรม ประธานกลุ่มจะเอาใจใส่และปลูกฝังเรื่องนี้เป็นพิเศษ กรรมการเองก็มองผู้นำเป็นหลัก เมื่อผู้นำเคร่งครัด ทุกคนก็ถือเป็นแบบอย่าง และนำไปสู่การปฏิบัติต่อกันภายในกลุ่ม นายเฉลิม ทองพรหม หนึ่งในคณะกรรมการของกลุ่มนี้ ได้สรุปหลักการการทำงานไว้อย่างแหลมคม “เราไม่มีกฎข้อบังคับ มีแต่กฎระเบียบที่ทุกคนต้องช่วยกันปฏิบัติ” ข้อสรุปนี้นอกจากสื่อให้เห็นระบบคุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลสองเปือยแล้ว ยังสื่อถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านในพื้นที่ด้วย

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลสองเปือยได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มออมทรัพย์และองค์กรชาวบ้านอื่น ๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาค เมื่อครั้งที่สถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน จัดสัมมนาผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๔-๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๒ ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มนี้เห็นด้วยกับแนวคิดการจ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นหลักการของ “การออมทรัพย์แบบพัฒนาเศรษฐกิจวิถี” ของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลลำข้าว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา แต่กลุ่มไม่ดำเนินการทันที ทั้งที่มีฐานะการเงินเพียงพอ กลุ่มเห็นว่าควรคิดเงินปันผลของสมาชิก เป็นกองทุนสวัสดิการ เป็นการเปิดบัญชีประโยชน์ที่สมาชิกควรจะได้รับ การตั้งกองทุนสวัสดิการของกลุ่มนี้ เริ่มต้นด้วยการตัดสินใจปันผลของสมาชิกคนละเล็กน้อย และกลุ่มมีเงินปันผลตกอยู่ ๖๐๐๐ บาทภายใน ๕ ปี ของกรมพัฒนาชุมชนมาลงทุนในกองทุน และเอาดอกผลของเงินก้อนนี้มาสมทบเป็นเงินกองทุน

สวัสดิการอีกทางหนึ่ง นอกจากนั้น กลุ่มได้พยายามติดต่อหน่วยงานต่าง ๆ ทางประมาณสร้างอาคารสำนักงาน เพื่อให้มีที่ทำการของกลุ่มเอง เพราะการใช้บ้านของกรรมการกลุ่มเป็นที่ทำงาน ทำให้ดูเหมือนว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นเรื่องส่วนตัว

พัฒนาการในแต่ละขั้นตอนของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยะ สอดคล้องและควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและภายนอก

วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๓๖ กลุ่มนี้ได้ประชุมคณะกรรมการ และลงมติให้ใช้กฎระเบียบเรื่องการจ่ายเงินบำนาญรายปีให้แก่กรรมการที่เกษียณอายุ (๖๕ ปี) ซึ่งพ้นจากตำแหน่งโดยไม่มีความผิด อัตราการจ่ายถือเอาจำนวนเงินค่าตอบแทนที่กรรมการคนนั้นได้รับในปีสุดท้ายเป็นเกณฑ์ และจ่ายในอัตราหนึ่งจนผู้นั้นถึงแก่กรรม

หลักศีลธรรมและคุณธรรม ที่ได้นำมาใช้ผ่านทางกฎระเบียบของกลุ่ม ถือเป็นวิธีหนึ่งในการประยุกต์ใช้วัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในสังคมปัจจุบัน นอกจากกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยะประสบความสำเร็จในแง่หนึ่งแล้ว ยังกล่าวได้ว่ากลุ่มนี้ สามารถสร้างสราตวิวัฒธรรมใหม่ขึ้นในชุมชนอีกด้วย ปรากฏการณ์นี้ นับเป็นการปฎิวัติวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยะต้องพัฒนาต่อไป ในท่ามกลางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ท่ามกลางการเฝ้ามองอย่างชื่นชมและวิพากษ์ของคนบางกลุ่ม หากยึดหลักความเชื่อว่าชาวบ้านมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาตนเอง ก็คงหวังว่าได้เห็นพัฒนาการของกลุ่มนี้ในอนาคตในทิศทางที่ก้าวหน้า ไม่ยิ่งหย่อนกว่าที่ผ่านมา

การบริหาร

“เมื่อมีกลุ่มออมทรัพย์แล้วทำอย่างไรให้อยู่ชั่วลูกหลาน ทำอย่างไรให้ชาวบ้านมีเงินเหลือ และตัวเองได้ ทางราชการก็ช่วยเหลือมาก แต่ไม่ดีเหมือนเราตัวเอง”

คำกล่าวที่ยกมานี้คือเจตนารมณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยะ มุ่งให้การออมทรัพย์เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน เจตนารมณ์นี้ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มในเวลาต่อมา

ตำบลคลองเปือยะ ประกอบด้วย ๑๐ หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งสิ้นประมาณ ๙๐๐ ครัวเรือน ประชากรประมาณ ๙,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ตำบลนี้มีพื้นที่ ๑๙.๙๙๗ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่สูงตามเนินเขาและไหล่เขา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ควน” และบางส่วนเป็นภูเขาสูง ชาวคลองเปือยะประมาณร้อยละ ๘๐ ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา รองลงมาคือ ทำนา และทำสวนผลไม้ สภาพการดำรงชีพที่ต้องอาศัยเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำให้ชาวบ้านต้องช่วยเหลือซึ่งพากันมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในด้านแรงงาน ปัจจุบันการพึ่งพาแรงงานในลักษณะ “ลงขอ” ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบหนึ่งของชาวบ้าน ยังคงเหลืออยู่ และเป็นแหล่งแรงงานสำคัญของชาวบ้าน

การลงขอที่ตำบลคลองเปือยะ มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานในรูป “แชร์แรงงาน” หรือ “พรรค” ที่ปรากฏทั่วไปในจังหวัดสงขลา กล่าวคือ ชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ต้องการแรงงานได้รวมกลุ่มกัน และตกลงแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยการลดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำงานให้แก่สมาชิกตามลำดับที่จัดไว้ หรือตามความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงาน ทำเช่นนี้จนสมาชิกทุกคน ได้รับแรงงานจากสมาชิกคนอื่นจนครบ แล้วเริ่มต้นรอบใหม่ด้วยวิธีเดียวกันนี้ การลงขอเป็นเครือข่ายชาวบ้านที่เก่าแก่และเข้มแข็งที่สุดหรือเป็นกลุ่มอรรถชาติของชาวบ้าน อันเป็นรากฐานให้กิจกรรมกลุ่มหลาย ๆ อย่างในตำบลคลองเปือยะ

สภาพชุมชนที่กล่าวข้างต้น และเจตนารมณ์ของกลุ่ม ส่งผลต่อรูปแบบการบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง สามารถแยกกล่าวได้ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดในการบริหาร กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารงาน และถือว่าการทำงานเป็นกลุ่ม หรือในรูปคณะกรรมการเป็นสิ่งจำเป็น การปฏิบัติงานในกลุ่มนี้ เปิดโอกาสให้สมาชิกตรวจสอบได้ตลอดเวลา คัมพร ต้วงปาน ประธานกลุ่มนี้ได้กล่าวเสมอว่า "การทำงานมวลชนต้องทำเป็นระบบเปิด" เพราะถ้าทำเป็นระบบปิดสมาชิกจะเกิดความเคลงใจ และทำไปสู่ความแตกแยก

๒. โครงสร้างการบริหาร กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงมีโครงสร้างในการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

๒.๑ สมาชิก กลุ่มนี้รับสมาชิกตั้งแต่แรกเกิดขึ้นถึงอายุ ๕๙ ปี ไม่จำกัดอาชีพและภูมิสำเนาอย่างใดก็ตาม สมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวคลองเปียง มีเพียงไม่กี่คนที่มาจากตำบลอื่น สำหรับอาชีพนั้น ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีบ้างที่เป็นข้าราชการครู และตำรวจในเขตตำบลนี้ แต่สมาชิกเหล่านี้ได้รับสิทธิจากกลุ่มในวงจำกัด คือ ไม่มีสิทธิในการกู้เงินจากกลุ่ม เพราะเป็นผู้ที่มีอาชีพที่เกี่ยวกับการโยกย้าย ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาในการติดตามของกลุ่ม ผู้สมัครเป็นสมาชิกต้องเสียค่าธรรมเนียมละ ๑๐ บาท สมาชิกทุกคนได้รับสมุดคู่ฝากคนละหนึ่งเล่ม

เนื่องจากตำบลคลองเปียงมีอยู่ถึง ๑๐ หมู่บ้าน ฉะนั้นสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็นกลุ่มย่อย และเลือกตั้งตัวแทนกลุ่ม จำนวน ๑-๒ คนตามจำนวนสมาชิก เข้าไปทำหน้าที่ในคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์นี้ประกอบด้วย ๑๒ กลุ่มย่อย ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มในแต่ละหมู่บ้าน จำนวน ๑๐ กลุ่มในตำบลคลองเปียง และอีก ๒ กลุ่ม จากตำบลนาหว้า และจะให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

๒.๒ คณะกรรมการบริหาร กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงมีคณะกรรมการบริหารประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการอื่น จำนวน ๑๙ คน มาจากตัวแทนของสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน ในเขตบริการของกลุ่มนี้ คณะกรรมการชุดนี้จึงทำหน้าที่สองระดับ คือ บริหารกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบล ซึ่งเป็นเรื่องกำหนดนโยบาย โดยการออกกฎระเบียบของกลุ่ม ดูแลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบริหารงานของมทรัพย์ระดับหมู่บ้าน ซึ่งต้องคอยชี้แจงข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์และอื่น ๆ นอกจากนั้น กรรมการระดับหมู่บ้านยังต้องทำหน้าที่รับฝากและให้เงินกู้แก่สมาชิกในเขตพื้นที่ของของตน

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง มีคณะกรรมการอีกชุดหนึ่ง คือ คณะกรรมการตรวจสอบจำนวน ๓ คน เลือกจากข้าราชการครูในตำบล ทำหน้าที่ตรวจสอบทางบัญชีและการดำเนินงานของกลุ่ม

กรรมการทุกคน เว้นแต่กรรมการตรวจสอบ มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในวันประชุมใหญ่ประจำปี คือ วันที่ ๑ เมษายน ในการเลือกตั้งนี้คิดว่า กรรมการตามไปปฏิบัติงานไม่ผิดพลาดเสียหายจะให้อยู่ในตำแหน่งต่อไป ฉะนั้นในแต่ละปีกลุ่มนี้จึงเลือกกรรมการเพียงบางส่วน เฉพาะหมู่บ้านที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้น และกรรมการที่มีอยู่เดิมไม่สามารถให้บริการได้ทั่วไป

กรรมการที่ปฏิบัติงานไม่บกพร่องเสียหาย สามารถอยู่ในตำแหน่งจนเกษียณอายุ (๖๕ ปี) เมื่อพ้นจากตำแหน่งกรรมการ ก็ไปเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และรับเงินบำนาญเลี้ยงชีพไปจนถึงแก่กรรม

นี่เป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงสำหรับคนนอก ซึ่งสัณนิษฐานจากงานที่ดำเนินในสายตาของคนนอก ตำแหน่งคณะกรรมการกลุ่มไม่ควรผูกขาด ระเบียบของกรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดให้กรรมการดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน ๔ ปี สำหรับชาวบ้าน ถือว่าการเลือกตั้งกรรมการใหม่โดยที่คนเก่าไม่มีความผิดเป็นการไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน ยิ่งกรรมการคนนั้นไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาใหม่ก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้นมา และกรรมการแต่ละคนมี

ญาติพี่น้อง มีพรรคพวกของตน ซึ่งอาจจะทำให้สู่ความแตกแยกภายในกลุ่มได้ การเลือกกรรมการใหม่เพิ่มขึ้น และไม่ปลดคนเก่าออก จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับชาวบ้าน และเท่ากับกลุ่มได้สร้างบุคคลให้เกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น อัมพร ดั่งปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย ได้แสดงทัศนะต่อเรื่องนี้ว่า “ยังสร้างบุคคลได้มากเท่าไร กลุ่มก็เติบโตมากขึ้นเท่านั้น”

การจ่ายเงินบ้านอู้อย่างชีพให้แก่กรรมการที่เกษียณอายุ ก็นับเป็นสิทธิหนึ่งของรางวัลความมั่นคงให้แก่กลุ่มนี้ เพราะเป็นการจูงใจให้กรรมการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในระบบคุณธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวชนบทที่ไม่ทอดทิ้งคนสูงอายุ และผู้ทำคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม นับว่าวัฒนธรรมนี้ยังเข้มแข็ง และมีพลังในชุมชนนี้

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยประชุมคณะกรรมการทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปรึกษาหารือกันในการทำงาน แต่การปรึกษาที่วุ่น ไม่จำกัดอยู่เฉพาะการประชุม โดยทั่วไปคณะกรรมการได้ปรึกษากันตลอดเวลาในโอกาสต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งกรรมการทั้งหลายถือเป็นเรื่องสำคัญ และมีผลต่อการทำงานของกลุ่มนี้มากกว่าวิธีแรก

กรรมการกลุ่มออมทรัพย์นี้ ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องซื่อสัตย์ ประชาสัมพันธ์เรื่องการออมทรัพย์ให้ชาวบ้านทราบในโอกาสต่าง ๆ ทั้งงานบุญ งานประเพณี โดยเฉพาะประธานกลุ่ม ซึ่งเป็นที่เคารพเชื่อถือของคนในหมู่บ้าน และมักได้รับเชิญให้เป็นผู้ใหญ่ และเป็นผู้นำทางพิธีกรรมในการมงคลสมรส การออมทรัพย์เป็นเนื้อหาที่ขาดไม่ได้ที่ประธานกลุ่มที่ต้องสอนให้ชาวบ้านสาวรู้จัก เพราะเห็นเป็นโอกาสสำคัญที่ครอบครัวใหม่จะได้สร้างความมั่นคงให้ชีวิต วิธีนี้ทำให้ครอบครัวของผู้สมรสใหม่สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กับทุกครอบครัว

แนวทางการทำงานที่พยายามสร้างกลุ่มให้เป็นระบบเปิด ให้สมาชิกตรวจสอบได้ตลอดเวลา คณะกรรมการต้องคอยกระตุ้นให้สมาชิกมีความตื่นตัวในการเข้าร่วมรับปัญหา และตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ สิ่งที่ต้องย้ำสมาชิกเสมอคือ อย่าเชื่อกรรมการเพราะเห็นเป็นญาติ ให้ดูพฤติกรรมของกรรมการด้วย กรรมการทุกคนจึงพูดได้ว่า “ไม่มีใครร้ายรวมมิตรปกติ”

การบริหารงานที่ยึดหลักการกระจายอำนาจดังกล่าวนี้ ทำให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย มีความมั่นใจในความสามารถของพวกตนในการสืบทอดมรดกขึ้นนี้ไปสู่ลูกหลาน คำถามที่อาจเกิดขึ้นก็คือ ทำไมกลุ่มนี้จึงไม่มีการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกรรมการ ให้สมาชิกคนอื่นเข้าไปเรียนรู้ เพื่อเตรียมคนไว้สืบทอดเจตนารมณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะตัวประธานกลุ่ม ซึ่งดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง การทำความเข้าใจปัญหานี้ต้องพิจารณาที่เนื้อหาของกลุ่ม มากกว่าการทำความเข้าใจที่รูปแบบ สิ่งหนึ่งที่พบได้ในกลุ่มนี้ คือกรรมการกลุ่มมีคนทุกรุ่นทุกวัย เรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่กัน การผลิตเปลี่ยนกรรมการเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาหรือสร้างคน แต่ดูเหมือนว่าวิธีการที่กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยใช้อยู่ จะก่อให้เกิดความสับสนฉันทกันในชุมชนได้มากกว่า ในส่วนตัวบุคคลนั้น อัมพร ดั่งปาน ได้เคยตั้งคำถามต่อสมาชิกกลุ่มนี้ว่า “ถ้าผมตายจะก่ออย่างไร” คำตอบที่เขาได้รับก็คือ “ให้ตายเสียก่อนแล้วมีคนทำแทนได้อะ”

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มเสมอมา ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ นโยบายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของกลุ่มจะเริ่มต้นจากกรรมการระดับหมู่บ้าน รวบรวมปัญหาของสมาชิกแล้วนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการ เพื่อผ่านความเห็นของคณะกรรมการ และเป็นร่างนโยบายแล้ว จะไม่นำไปปฏิบัติทันที Legitimation การระดับหมู่บ้านมีอำนาจนี้ไปชี้แจงถึงสมาชิก ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบ และรับฟังความเห็นของสมาชิกเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป ฉะนั้นเมื่อมีการประชุมใหญ่พิจารณาร่างนโยบายหรือกฎระเบียบ ก็จะไม่มีการคัดค้านจากสมาชิก และได้รับอนุมัติให้ใช้บังคับ

ได้ เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ เป็นการเข้าร่วมที่ต่างจากรูปแบบที่เป็นทางการ แต่เป็นการให้ตัวแทนของคณะปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของสมาชิก

๒.๓ การฝากและการกู้เงิน กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยวรับฝากเงินจากสมาชิก ทุกวันที ๑ ของเดือน สมาชิกนำเงินที่ตนต้องการสะสมไปฝากกับกรรมการระดับหมู่บ้าน กรรมการจะลงยอดเงินฝากไว้ในสมุดคู่มือของสมาชิก กลุ่มนี้ไม่จำกัดจำนวนเงินที่จะฝากในแต่ละครั้ง สักเท่าไรก็ฝากได้ จำนวนเงินสะสมในแต่ละเดือน ไม่จำเป็นต้องเท่ากัน เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถสะสมเงินตามความสามารถของตน และสอดคล้องกับสภาพของชุมชน

กลุ่มนี้คาดหวังว่า เมื่อได้รับงบประมาณสร้างอาคารที่ทำการของกลุ่มแล้ว ก็จะสามารถรับเงินฝากจากสมาชิกเป็นรายสัปดาห์ได้ จุดนี้เป็นความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวสวนยางพารา และขายยางแผ่นสัปดาห์ละครั้ง การรับฝากเงินรายสัปดาห์จึงเอื้อประโยชน์ให้สมาชิกได้มาก

สมาชิกที่ประสงค์จะกู้เงินจากกลุ่ม สามารถยื่นคำร้องต่อกรรมการในหมู่บ้าน กรรมการจะจ่ายเงินกู้ให้สมาชิกในวันที่ ๒ ของเดือน หมู่บ้านที่สมาชิกสะสมเงินมากก็จะได้รับเงินเพียงพอให้สมาชิกในเขตของตนกู้ยืม เงินที่เหลือก็จะส่งไปรวมไว้ที่ส่วนกลาง คือ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยว ส่วนหมู่บ้านที่มีเงินสะสมน้อย ไม่เพียงพอับความต้องการของสมาชิก สามารถนำเงินจากส่วนกลางมาให้สมาชิกกู้ยืมได้ โครงสร้างนี้ช่วยให้เกิดการถ่ายเทเงินระหว่างหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยวได้อย่างดี

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยว แบ่งเงินฝากของสมาชิกออกเป็นสองประเภท คือ เงินสะสมในรอบปีก่อน และเงินสะสมในรอบปี เพื่อสะดวกในการจ่ายดอกเบี้ย เงินสะสมประเภทแรกได้รับดอกเบี้ยสูงกว่าประเภทหลัง การให้ดอกเบี้ยในรูปของเงินปันผลในลักษณะนี้ เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ สามารถเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างดอกเบี้ยทั้งสอง ดังต่อไปนี้

ปี	ดอกเบี้ยเงินฝากสะสม ในรอบปีก่อน	ดอกเบี้ยเงินฝากสะสม ในรอบปี
๒๕๓๐	๑๑	๖
๒๕๓๑	๑๒	๖
๒๕๓๒	๑๒	๗
๒๕๓๓	๑๓	๖
๒๕๓๔	๑๓	๗

อย่างไรก็ตาม กลุ่มนี้ยึดหลักการให้สมาชิกได้รับผลตอบแทน หรือดอกเบี้ยไม่น้อยกว่าเงินฝากในธนาคารพาณิชย์

สำหรับเงินกู้ให้ สมาชิกสามารถกู้เงินได้ไม่เกินจำนวนเงินสะสมที่ตนมีอยู่หรือใช้เงินสะสมค้ำประกันเงินกู้ของตัวเอง ถ้าเกินจากนี้ต้องมีสมาชิกรับรอง ฉะนั้นการกู้เงินจากกลุ่ม จึงไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันในกรณีที่สมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้เงิน เช่น ชื้อที่ดินเพื่อการเกษตร และการเจ็บป่วย เป็นต้น คณะกรรมการสามารถพิจารณาให้กู้ได้เกินกว่าเงินค้ำประกัน ผู้กู้ยืมต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่กลุ่มตามกำหนด

ักตราดอกเบี้ยเงินกู้จะเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับมติของคณะกรรมการบริหาร และกลุ่มนี้มีแนวนโยบายปรับโครงสร้างดอกเบี้ยเงินกู้ให้ต่ำกว่าส่วนกลางพาณิชย์

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย คิดดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิกในอัตราร้อยละ ๑๔.๙๐ ต่อปี หรือร้อยละ ๑.๖๐ ต่อเดือน สำหรับการชำระเงินกู้นั้น ให้เป็นไปตามความสมัครใจของสมาชิก

ในช่วง 12 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2523-2534) กลุ่มนี้ได้ปล่อยเงินกู้ให้สมาชิก เป็นเงินหมุนเวียนทั้งสิ้น 43,893,200 บาท รายละเอียดดังต่อไปนี้(ดูตารางหน้าถัดไป)

จุดมุ่งหมายของสมาชิกในการกู้ยืมเงินจากกลุ่ม ประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ ๕๐ กู้ไปเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น ซื้อเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ประมาณร้อยละ ๕๐ กู้ไปสร้างที่อยู่อาศัยและซื้อที่ดิน ส่วนที่เหลือกู้เพื่อการศึกษา และชำระหนี้ สำหรับวงเงินที่สมาชิกกู้ยืมนั้น ต่ำสุด ๒,๐๐๐ บาท สูงสุด ๓๐๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย ต้องตอบคำถามของคนนอกที่ไปศึกษาดูงาน ในเรื่องการให้เงินกู้แก่สมาชิก เพราะการที่กลุ่มมีเงินมากขึ้น การกู้ยืมเงินก็น่าจะสูงตามไปด้วย อันจะเป็นสาเหตุให้เกิดความฟุ้งเฟ้อในหมู่สมาชิก อัมพร ต้วงปาน ได้ตอบข้อซักถามนี้โดยการโยงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในอดีตไม่มีสมาชิกกู้เงินกลุ่มเป็นเหตุให้เจ็บป่วย เพราะไม่มีเวลาทำงาน ingsun ถ้าจะปลูกบ้านสักหลังก็ต้องกู้เงินแสนบาทเป็นอย่างต่ำ ฉะนั้นในสังคมสมัยใหม่ความจำเป็นในการใช้เงินมีมากขึ้น สินค้ามีราคาแพงขึ้น การที่สมาชิกสามารถกู้เงินได้มากขึ้น จึงน่าจะมีส่วนดีกว่าผลเสีย กลุ่มนี้จึงไม่มีนโยบายจำกัดวงเงินที่จะให้กู้ แต่เน้นที่คุณธรรม นั่นคือ การใช้จ่ายเงินที่กู้ไปให้ได้ประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วย

ปี/พ.ศ.	จำนวนผู้กู้/คน	จำนวนเงินกู้/บาท
๒๕๒๓	-	-
๒๕๒๔	๑๘	๓๒,๘๐๐
๒๕๒๕	๓๐	๑๔๗,๕๐๐
๒๕๒๖	๔๗	๓๐๐,๒๐๐
๒๕๒๗	๓๕๑	๖๕๓,๐๐๐
๒๕๒๘	๔๐๒	๑,๒๓๗,๖๐๐
๒๕๒๙	๔๙๐	๒,๗๔๕,๙๐๐
๒๕๓๐	๖๓๐	๔,๐๐๐,๗๐๐
๒๕๓๑	๖๕๓	๖,๒๔๙,๐๐๐
๒๕๓๒	๗๓๐	๗,๔๕๗,๒๐๐
๒๕๓๓	๘๐๕	๙,๘๒๕,๔๐๐
๒๕๓๔	๙๒๕	๑๑,๘๐๐,๐๐๐

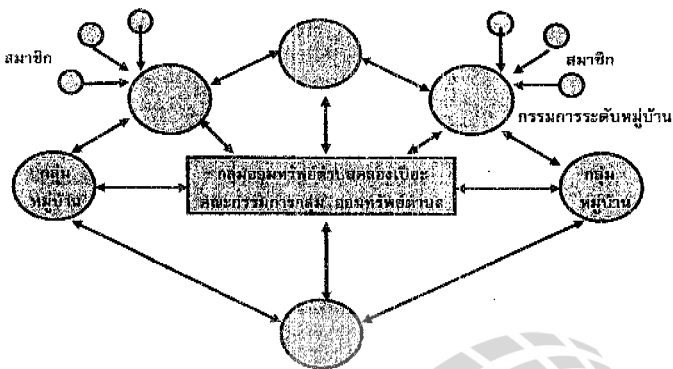
อีกคำถามหนึ่งที่ผู้ศึกษาดูงานมักถามถึง คือ เมื่อเงินมีมากและสมาชิกหมดความจำเป็นในการกู้ยืม กลุ่มจะแก้ปัญหาอย่างไร อัมพร ต้วงปาน กล่าวว่า ถ้าเกิดปรากฏการณ์เช่นนั้นจริงถือว่าเป็นความสำเร็จของกลุ่มนี้ เพราะเป้าหมายของกลุ่มคือ การให้สมาชิกออมเงิน เมื่อเขาออมและไม่พบนั่นหนี้หนี้คือสิ่งที่บรรเทาแต่ตามความเป็นจริง ลูกหลานของชาวบ้านที่จบการศึกษาใหม่ ยังต้องการเงินทุนอีกจำนวนมากในการประกอบอาชีพ อย่างเช่น สมาชิกคนหนึ่งที่ต้องการศึกษา กู้เงินกลุ่มจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อไปลงทุน

ท่าดอนกร็ด บล๊อค เป็นต้น ที่ศทางเช่นนี้หน้าจะแสดงว่าปัญหาเงินเหลือ หรือไม่เงินกู้ยืม จึงไม่หน้าจะเกิดขึ้นในอนาคต

สำหรับการบริหารจัดการเงินที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น โครงสร้างของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงน่าจะรองรับได้ ยัมพว ดังบ้าน ได้แสดงความเชื่อมั่นในประเด็นนี้ว่า “ถ้าทำ ๑๐๐ บาท ได้ ๑๐๐ ล้านก็ทำได้เช่นกัน” เพราะเงินเพิ่มขึ้นแต่วิธีการคงเดิม

เมื่อพิจารณาจากยอดเงินหมุนเวียน ที่กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงน่าให้สมาชิกกู้ยืมในช่วงเวลา ๑๒ ปี ปรากฏว่าสมาชิกผ่อนชำระเงินกู้ขึ้นเต็มตามจำนวน ไม่มีหนี้สูญ นี่แสดงถึงคุณภาพของสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี คณะกรรมการมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะไม่พียงร้องใคร และที่ผ่านมาก็พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่มีใครต้องการให้กลุ่มพียงร้องในการผ่อนชำระเงินกู้

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้สามารถกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงน่าได้ดังนี้

แผนภูมิ แสดงโครงสร้างกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงน่า

โครงสร้างการบริหารจัดการตามแผนภูมิข้างต้น แสดงให้เห็นการกระจายอำนาจของกลุ่ม และเงินโครงสร้างที่ทำให้เงินของกลุ่มไหลเวียน ไม่หยุดชะงัก เพราะโครงสร้างเปิดโอกาสให้มีการถ่ายเทเงินระหว่างกลุ่มย่อยได้ เป็นการแก้ปัญหาเงินเหลือและเงินขาดระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น การที่กลุ่มกระจายเงินออกไปอยู่ในมือสมาชิกให้มากกว่าที่สุด จะช่วยลดความเสี่ยงของกลุ่มในการที่มีการตัดโง่งเกิดขึ้น นี่เป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และความชาญฉลาดของชาวบ้าน และช่วยให้ระบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชุมชนในสังคมปัจจุบันเด่นชัด และเป็นอุปสรรคมากขึ้น

ผลของกลุ่มออมทรัพย์ต่อสมาชิกและชุมชน

ดังได้กล่าวแล้วว่า กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยมีลักษณะเด่นทางสังคมวัฒนธรรม มิใช่ธุรกิจการเงินชาวบ้าน ผลประโยชน์ที่สมาชิกและชุมชนได้รับจากกลุ่มจึงมีทั้งสิ่งจับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ ซึ่งพอจะแยกกล่าวได้ดังต่อไปนี้

๑. เงินปันผล สมาชิกกลุ่มนี้ได้รับเงินเป็นผลประจำปี อัตราการจ่ายเงินปันผลเปลี่ยนแปลงได้ตามฐานะการเงินของกลุ่ม (ดูรายละเอียดของอัตราการจ่ายเงินปันผล ตารางที่ ๔)

๒. เงินทำศพ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์นี้ที่ถึงแก่กรรม ได้รับเงินสวัสดิการค่าทำศพ ๗ ละ ๑,๕๐๐ บาท

๓. เงินตอบแทนคณะกรรมการ นับแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๖ เป็นต้นมา กลุ่มออมทรัพย์นี้ได้มีมติให้กรรมการทุกคนได้รับเงินตอบแทนไม่เกินร้อยละ ๕ ของกำไร เงินส่วนนี้นำไปมอบให้กรรมการทุกคนในอัตราเท่ากัน ที่ผ่านมาคณะกรรมการไม่เคยรับเงินตอบแทนครบร้อยละ ๕ ตามที่ระเบียบกำหนดไว้ เพราะเห็นว่าเป็นตัวเงินที่สูงเกินไป ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๖-๒๕๓๕ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยจ่ายเงินค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนกรรมการและเงินตอบแทนที่ได้รับ

ปี/พ.ศ.	จำนวนกรรมการ	จำนวนเงินที่รับ
๒๕๒๖	๕	๑,๓๕๐
๒๕๒๗	๕	๓,๕๐๐
๒๕๒๘	๑๑	๘,๐๐๐
๒๕๒๙	๑๕	๑๙,๐๐๐
๒๕๓๐	๑๖	๒๔,๕๐๐
๒๕๓๑	๑๔	๓๖,๐๐๐
๒๕๓๒	๒๐	๔๕,๐๐๐
๒๕๓๓	๒๓	๕๔,๐๐๐
๒๕๓๔	๒๓	๗๒,๐๐๐

๔. เงินบำนาญเลี้ยงชีพ กรรมการที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ก่อความเสียหายแก่กลุ่ม ให้เกษียณเมื่ออายุได้ ๖๕ ปี กลุ่มนี้จะจ่ายเงินเลี้ยงชีพให้จนถึงแก่กรรม โดยจ่ายตามอัตราค่าตอบแทนที่กรรมการผู้นั้นได้รับในปีก่อนตาย

๕. เงินบริจาคเพื่อการกุศล การสงเคราะห์ และสาธารณประโยชน์ ในส่วนนี้ชุมชนและชาวบ้านที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มนี้จะได้รับประโยชน์ด้วย ในช่วง ๑๒ ปีที่ผ่านมา กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยได้จ่ายเงินเพื่อการนี้ จำนวน ๓๔,๐๐๐ บาท เช่น มอบทุนช่วยเหลือคนวัยพัฒนาเด็กเล็กในตำบล มอบเงินช่วยเหลือโรงเรียนที่ถูกเพลิงไหม้ แม้ในสิ่งที่เป็นที่กลุ่มนี้ก็ได้พิจารณาให้ความช่วยเหลือตามกำลัง เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่จังหวัดนครราชสีมา และผู้ประสบวาตภัยที่ชุมพร เป็นต้น

๖. สำหรับผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้นั้น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยได้ช่วยให้เกิดความรักความกลมเกลียวระหว่างสมาชิกญาติ และเพื่อนบ้าน ทั้งในและนอกหมู่บ้าน และเป็นตัวประสานกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ประสานกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จึงช่วยให้เกิดบูรณาการทางสังคมขึ้นในชุมชนตำบล

คลองเปือย ซึ่งเห็นได้ถึงความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านตักกิจกรรมของชุมชน วัด และโรงเรียน ที่เป็นรูปธรรมกว่านั้น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยเป็นตัวอย่างให้เด็กทุนการศึกษาเด็ก และมอบให้โรงเรียนต่าง ๆ ในตำบลนี้ ปีหนึ่งนับสิบทุน และพบว่าหลังจากกลุ่มออมทรัพย์มั่นคงเป็นปึกแผ่นแล้ว ไม่ปรากฏการลักขโมยทรัพย์สินใด ๆ ในหมู่บ้านอีกเลย

ผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สมาชิก สามารถร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ แก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน จนสถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งศึกษาดูงานของชาวบ้านและนักวิชาการจากทั่วประเทศ ในทางกลับกัน การเข้ามาของคนจากภายนอกเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกและชาวบ้านตื่นตัวในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายการเรียนรู้

ชาวบ้านตำบลคลองเปือยสามารถสร้างกลุ่มออมทรัพย์ของตนเองให้เป็นสถาบันการเงินชาวบ้าน รากฐานที่สำคัญ คือ ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านเอง เงินเป็นเพียงสื่อชนิดหนึ่งที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมร่วมกัน และเป็นสื่อที่มีลักษณะ “สากล” คือเป็นที่ต้องการของคนทุกกลุ่ม และเป็นตัวกลางที่จะเข้าสู่วิทยาการรู้อื่น ๆ ทั้งเข้าใจว่า ชุมชนในภาคใต้มีความสัมพันธ์กับการให้เงินตราค่อนข้างยาวนานกว่าชุมชนในภูมิภาคอื่น ภาคใต้ในฐานะชุมชนศูนย์กลางทางการค้ามาแต่โบราณ สังคมเงินตราจึงไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่สำหรับชาวบ้าน และทั้งตระหนักว่า การทำความเข้าใจสังคมเงินตราในชุมชนภาคใต้ไม่อาจไข่มในทัศน่องระบบทุนนิยมเข้าจับได้ทั้งหมด

ภาวะที่เป็นสถาบัน หรือวิถีและแบบแผนการปฏิบัติที่มั่นคงแล้วของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและกลายเป็น “เครือข่าย” ขึ้นมา

เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างบุคคลหรือสมาชิกที่มาร่วมกัน และเกิดการแลกเปลี่ยน “บางสิ่งบางอย่าง” ระหว่างสมาชิก เช่น วัตถุประสงค์ของ ข้อมูลข่าวสาร และเกียรติยศ เป็นต้น การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายช่วยให้สมาชิกเข้าถึง และ/หรือได้มาซึ่งทรัพยากรที่หาขาด เครือข่ายชาวบ้านตำบลคลองเปือยในอดีตปรากฏในรูปการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการลงขอ เพราะในชุมชนเกษตรกรรม โดยเฉพาะชาวสวน แรงงานเป็นสิ่งจำเป็นและหาขาด เครือข่ายชาวบ้านที่เกิดขึ้นใหม่ คือ กลุ่มออมทรัพย์ ในสังคมยุคใหม่ รูปแบบการพึ่งพาอาศัยกันได้เปลี่ยนไป เงินตราเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตและหาขาด การสร้างเครือข่ายนี้ขึ้นมาเพื่อให้เข้าถึงหรือได้สิ่งที่กล่าวนี้

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยเป็นรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างสมาชิก ใช้เงินของตนแลกเปลี่ยนกับเงินของสมาชิกอื่น การแลกเปลี่ยนนี้ผ่านทางกลุ่มหรือองค์กรจัดการที่สมาชิกร่วมกันกำหนด การกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์นี้ แม้ว่าสมาชิกจะต้องใช้เงินสะสมของตนค้ำประกัน แต่เงินที่กู้มานั้นก็เป็นของกลุ่มของสมาชิกทุกคน การกู้เงินจากกลุ่มแม้สมาชิกสะสมเงินไม่เท่ากัน ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างสมาชิก ตรงข้ามกับการกู้เงินจากบุคคลหรือสถาบันการเงินอื่น ผู้ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบและสูญเสียอำนาจการต่อรอง

ควบคู่กับการแลกเปลี่ยนเงินตรา สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์กันตลอดเวลา ข้อมูลข่าวสารไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการควบคุมทรัพย์สิน แต่วิถีรวมถึงเกษตรผสมผสาน ยางพารา และปศุสัตว์ เป็นต้น สมาชิกแต่ละคนมีข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ไม่เท่ากัน เฉพาะการออมทรัพย์ คณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ข้อมูลข่าวสารมากกว่าสมาชิกอื่น จึงมีสิทธิพิเศษเหนือ

ความคิดของคนอื่นในเรื่องนี้ แต่มีกลไกอื่น ๆ คอยควบคุมไม่ให้เกิดผลลบ เช่น ระบบคุณธรรม และกลไกการตรวจสอบ เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนเงินตรา ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ที่กล่าวนี้ ช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ร่วมกันและเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้น อันส่งผลโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก เพราะเป็นการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้สร้างและเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น คือ การทวงขอ กลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์การศึกษาตลาด โรงงานแปรรูปยางพาราและกลุ่มเลี้ยงโค ปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนคลองเปยะได้พัฒนาและขยายออกสู่ภายนอกชุมชน

องค์กรเครือข่าย

องค์กรชาวบ้านในจังหวัดสงขลามีหลายประเภทกิจกรรม เช่นกลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สวัสดิการตลาด กลุ่มยางพารา กลุ่มเลี้ยงโค สหกรณ์การเกษตร และกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน เป็นต้น ได้ติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ระหว่างกันและเกิดเป็นองค์กรเครือข่ายชาวบ้านขึ้นมา

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปยะเป็นแหล่งศึกษาดูงานของชาวบ้านทั้งในและนอกจังหวัดสงขลา ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๒๗ อันเป็นปีที่กลุ่มนี้ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับเขต ๔ ทำให้กลุ่มนี้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ๆ จำนวนมาก แต่ความพยายามในการสร้างองค์กรเครือข่ายชาวบ้านยังไม่ปรากฏชัดเจนกระทั่งสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน จัดสัมมนาผู้นำกลุ่มออมทรัพย์จังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราชขึ้น สถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๒ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์กรชาวบ้าน หลังจากนั้นได้มีการพบปะและเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา มีการศึกษาดูงานและนำไปสู่การร่วมมือกันของศูนย์สวัสดิการตลาดจำนวนหนึ่งในจังหวัดนี้ จัดตั้ง “ศูนย์กลางผู้บริโภคจังหวัดสงขลา” เพื่อซื้อสินค้าบางอย่างจากพ่อค้าคนเดียวกัน ทำให้ศูนย์กลางนี้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้า และซื้อสินค้าได้ในราคาถูก

การรวมกันซื้อสินค้าได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก ในที่สุดกลุ่มนี้ได้พัฒนาเป็น “สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา” ประกอบด้วยสมาชิกจากกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสมาชิกเริ่มต้นประมาณ ๙๐ กลุ่ม เพื่อร่วมกันศึกษาหาหนทางแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปยะ นับเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญกลุ่มหนึ่งในการผลักดันให้เกิดองค์กรเครือข่ายนี้ และผลการเข้าร่วมเครือข่าย ทำให้ผู้นำและกลุ่มได้รับความรู้ไปพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมในชุมชนต่อไป

กล่าวได้ว่า องค์กรเครือข่ายชาวบ้านในจังหวัดสงขลา เกิดจากการรวมกลุ่มกันทางความคิดเป็นอันดับแรก และร่วมกันในกิจกรรมในเวลาต่อมา องค์กรนี้จึงยึดหลักการไม่ทำลายหรือล้มเลิกรูปแบบและวิธีการที่กลุ่มสมาชิกมีอยู่เดิม และถือเป็นเรื่องภายใน องค์กรนี้จะเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนต่อไป.

LIRT

โรงงานแปรรูปแปะขนมจีน
อุตสาหกรรมชุมชนของเครือข่ายชาวบ้าน
อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑. ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ ชื่อโครงการ	บริษัท เครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด
๑.๒ เจ้าของโครงการ	กลุ่มผู้นำชุมชน และท้องถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช
๑.๓ ที่ตั้งโครงการ	๙๒/๑ หมู่ ๒ ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีฯ
๑.๔ ผู้จัดการโครงการ	คุณโรจน์ คงปัญญา
๑.๕ งบประมาณการลงทุน	๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท

๒. เหตุผลความจำเป็นในการจัดทำโครงการ

ภาพรวมของพื้นที่ภาคใต้ประกอบด้วยกลุ่มพื้นที่ 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ พื้นที่ชายฝั่งทะเล ชาวบ้านประกอบอาชีพประมงขนาดเล็กเป็นหลัก พื้นที่ราบลุ่มน้ำ ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และพื้นที่ภายใน ซึ่งเป็นพื้นที่ลาดสูงไปจนถึงไหล่เขาบริเวณทิวเขาดอนกลางของภาคใต้ ชาวบ้านประกอบอาชีพทำสวนไม้ผลและสวนยางพารา กลุ่มพื้นที่ราบลุ่มทำนาโดยเฉพาะในเขตลุ่มน้ำปากพนัง จัดอยู่ในกลุ่มที่ยากจนที่สุดของภาคใต้ ปัญหาคุณภาพต่ำราคาถูก เกิดการอพยพออกจากพื้นที่ไปขายแรงงานต่างถิ่นจำนวนมาก

ในอดีต ชาวเหนือ ชาวมา และชาวประมง ติดต่อกันผ่านสื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตกันตลอดมา ปัจจุบันพื้นที่ภายในกลุ่มทำสวนไม้สัถยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า มีการรวมตัวเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง จึงเกิดความคิดในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคน ๓ กลุ่มขึ้นมาใหม่ โครงการนี้จะเป็นโครงการเชื่อมระหว่างกลุ่มนาเข้ามาสู่ความร่วมมือในรูปเครือข่าย และจะเป็นการนำตัวคุณภาพต่ำจากลุ่มน้ำปากพนังมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้กับชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง

การรวมตัวของกลุ่มผู้นำชุมชนและท้องถิ่น ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ในเครือข่ายของสถาบันพัฒนาชนบทมูลนิธิหมู่บ้าน ที่ได้เดินทางไปศึกษาดูงานด้านธุรกิจชุมชนในภาคอีสาน และเยี่ยมชมโรงงานของ บริษัท พ.ศ.ข. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งดำเนินกิจการผลิตแปะขนมจีนจำหน่ายให้แก่ ผู้ผลิตเส้นเรียวย่อยในภาคอีสาน จนประสบผลสำเร็จสามารถสร้างงานในท้องถิ่น และเป็นบริษัทฯ ที่ชาวบ้านในชุมชน และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการ

คณะผู้ไปดูงานจึงมีแนวคิดที่จะดำเนินกิจการดังกล่าวที่ภาคใต้ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่นิยมบริโภคขนมจีนจึงได้ทำการสำรวจตลาด และความเป็นไปได้ในด้านเทคนิคต่างๆ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านข้อมูลและเทคนิคต่างๆ จากบริษัท พ.ศ.ข. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด เห็นว่าการสร้างโรงงานในภาคใต้ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีโรงงานประเภทนี้เลย มีความเป็นไปได้สูงในการดำเนินงานในรูปแบบธุรกิจที่ภาคใต้จึงได้มีการประชุมผู้สนใจ หลายครั้งและได้ระดมทุนจากกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่น องค์กรในเครือข่าย และบุคคลทั่วไป จึงตั้งเป็นบริษัทจำกัด ทุนจดทะเบียน ๕ ล้านบาท

ด้านเศรษฐกิจ

๑. เพื่อผลิตแปงหมักจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการทำขนมจีนรายย่อย
๒. เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชนบท ที่เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทฯ
๓. เพื่อทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีงานทำ และมีรายได้เพิ่มขึ้น

ด้านสังคม

๑. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการผลิตสินค้า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาบรรณิเวศน์ให้ธรรมชาติ
๒. เพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การทำธุรกิจ และแสวงหาแนวทางในการผลิตสินค้าอื่น ๆ เชิงธุรกิจให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. กิจกรรมของโครงการ

๑. ระดมทุนจากสมาชิกและบุคคลทั่วไป
๒. จัดทำโครงการเพื่อเสนอแหล่งเงินทุนเพื่อขอการสนับสนุนร่วมทุนและขอกู้เงินทุนหมุนเวียน
๓. จัดซื้อที่ดินสร้างอาคารโรงงานและจัดซื้อเครื่องจักร
๔. ดำเนินงานผลิตสินค้าจำหน่ายตามแผน
๕. ประสานกับหน่วยงานสมาชิกในเครือข่าย ในด้านการส่งเสริมการตลาดและการขาย

๕. การบริหารโครงการ

๕.๑ โครงสร้างขององค์กร

จดทะเบียนเป็นบริษัท ชื่อบริษัท เครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ทุนจดทะเบียน ๕,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท มูลค่า/หุ้น ๕๐๐ บาท

๕.๒ โครงสร้างผู้ถือหุ้น

๑. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อ.พรหมคีรี	๘๐๐,๐๐๐.-	บาท
๒. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อ.ลานสกา	๗๐๐,๐๐๐.-	บาท
๓. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อ.ฉวาง	๕๐๐,๐๐๐.-	บาท
๔. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อ.เชียรใหญ่	๓๐๐,๐๐๐.-	บาท
๕. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน อ.หาดใหญ่และสงขลา	๖๐๐,๐๐๐.-	บาท
๖. บริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด	๒๐๐,๐๐๐.-	บาท
๗. เครือข่าย VF/NERDA	๖๐๐,๐๐๐.-	บาท
๘. บริษัท ร่วมทุนชนบท จำกัด	๕๐๐,๐๐๐.-	บาท
๙. กลุ่มผู้ปฏิบัติงานและบุคคลทั่วไป	๘๐๐,๐๐๐.-	บาท

รวม

๕.๓ คณะกรรมการของโครงการ ๔ คน ประกอบด้วย

๑. นายตรีวิธ พาระพัฒน์	ประธานกลุ่มคคมทรัพย์บ้านศิริวง
๒. นายประยงค์ รณรงค์	ประธานกลุ่มแปรรูปยางพารา
๓. นายวิโรจน์ คงปัญญา	นายกสมาคมชาวสวนยางบ้านหนองสี
๔. นายจำนงค์ แรกคินิจ	นักวิจัย สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวภาคใต้
๕. นายวิเชียร นันทสุวรรณ	ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน
๖. นายลักภัย พนูประดิษฐ์	ประธานสหกรณ์การเกษตร หาดใหญ่
๗. นายพนัส สวัสดิ์สกุลพงศ์	กรรมการผู้จัดการ บริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด
๘. ผู้แทนบริษัท ร่วมทุนชนบท จำกัด	
๙. ผู้แทนจากบุคคลทั่วไป	

๖. ผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินงานโครงการ

๑. ส่งเสริมและกระจายการลงทุนไปสู่ชนบท
๒. ชาวบ้านและบุคคลในท้องถิ่นได้เป็นเจ้าของกิจการและมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
๓. สร้างงานในท้องถิ่นและลดอัตราการอพยพแรงงานสู่เมืองหลวง
๔. พัฒนาเศรษฐกิจของชาวชนบทให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
๕. ชาวบ้านในชนบทมีความรู้ด้านการทำธุรกิจและการบริหารจัดการ

การวิเคราะห์ของฝ่ายจัดการ

โครงสร้างการตลาด สภาพตลาดโดยทั่วไป และช่องทางการจัดจำหน่าย

ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีการบริโภคขนมจีนกันอย่างกว้างขวาง รองจากการบริโภคข้าว ซึ่งมีจำหน่ายทั่วไปในท้องตลาด หรือร้านที่ขายอาหารทั่วไป ซึ่งจะมีโมเดิร์นเป็นอาหารประจำวัน และการผลิตขนมจีนส่วนใหญ่จะผลิตเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งผลิตทั้งกระบวนกร ตั้งแต่การหมักข้าวสาร บดข้าวสารและการบีบเป็นเส้นขนมจีน เพื่อจำหน่ายให้กับผู้ขายขนมจีนรายย่อยในร้านอาหารทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่จะมีกำลังการผลิตรายละไม่เกิน ๕๐๐ กก.ต่อวัน อันเนื่องจากการกระบวนการผลิตส่วนใหญ่ยังใช้กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งต้องผลิตทั้งกระบวนกรใช้ระยะเวลาและแรงงานในการผลิตเป็นจำนวนมาก

จากการสำรวจตลาดพบว่า ผู้ผลิตเส้นขนมจีนซึ่งส่วนใหญ่ อยู่ในพื้นที่เขตเทศบาล และสุขาภิบาล ซึ่งใกล้เคียงตลาดและในกระบวนกรการผลิต ทำให้เกิดผลกระทบต่อการกระจายและส่งออก ทำให้ผู้ผลิตบางรายได้ทดลองใช้แปรรูปข้าวเจ้าบรรจุถุงที่จำหน่ายทั่วไปในท้องตลาด มาทดลองผลิตเส้นขนมจีน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จทำให้ต้องเลิกกระบวนกรผลิตที่ใช้อยู่ต่อไป เนื่องจากไม่ทางเลือกที่ดีกว่า

จากปัจจัยดังกล่าว จึงเป็นโอกาสของบริษัท ซึ่งจะเป็นผู้ผลิตทั้งขนมจีนบรรจุถุง(ยังไม่มีในภาคใต้) เพื่อกำหนดให้กับผู้ผลิต เส้นรายย่อยที่ดำเนินการอยู่แล้ว ที่ต้องการลดกระบวนกรการผลิต เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ที่ส่งผลกระทบต่อการสังคมและชุมชน เนื่องจากแป้งขนมจีนที่บริษัทฯ ผลิตขึ้นนั้นผู้ผลิตเพียงแต่นำไปต้ม ก็สามารถนำไปบีบเส้นได้เสีย ซึ่งลดกระบวนกรการผลิตและเวลาได้เป็นจำนวนมากและเป็นการสร้างโอกาส ในการหารายได้ของผู้ผลิตเส้น เนื่องจากผู้ผลิตจะสามารถผลิตได้ใน

ปริมาณที่มากขึ้นและจากการนำแบ่งชนมฉิน ของบริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด มาทดลองทำเส้นที่ นครศรีฯ เพื่อทดสอบคุณภาพปรากฏว่ามีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของตลาด

ซึ่งช่องทางการจัดจำหน่ายของบริษัทฯ จะอาศัยเครือข่ายของงานพัฒนา ของสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน ซึ่งทำงานในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา โดยเน้นกลุ่มผู้นำชุมชนและ ท้องถิ่นที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นผู้ถือหุ้นบริษัทฯ ในการส่งเสริมการขายและการประชาสัมพันธ์สินค้าของ บริษัทฯ

๑. CHARACTER

เป็นโครงการที่ได้ก่อตั้งและริเริ่มโดยกลุ่มผู้นำชุมชนและท้องถิ่นที่มีความสามารถและประสบการณ์ใน การดำเนินงานในด้านต่างๆ จนประสบความสำเร็จ เช่น

๑. นายตรีวิธ พาระพัฒน์ ประธานกลุ่มคอมมาร์ทบ้านควีวัง ซึ่งมีเงินอยู่ประมาณ 20 ล้านบาทได้เคยไปศึกษาดูงานที่ยุโรปเกี่ยวกับการสหกรณ์ผลไม้ และได้เสนอโครงการสร้างห้องเย็นผลไม้ ต่อกสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และได้รับการอนุมัติโครงการเรียบร้อยแล้ว

๒. นายประยงค์ วรรณรงค์ ประธานกลุ่มแปรรูปยางพารา อ.ฉวาง และผู้จัดการโรงงาน แปรรูปยางเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จสูงสามารถจำหน่ายยางพาราโดยตรงต่อผู้ส่งออกและสามารถผลิต ยางที่มีคุณภาพดี

๓. นายวิโรจน์ คงปัญญา นายกสมาคมพ่อค้าบ้านทอนหงส์ และกรรมการกลุ่มออม ทรัพย์จังหวัด

๔. นายวิชิต นันทสุวรรณ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นผู้ ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ ในด้านวิชาการต่างๆ

๕. บริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งผลิตแบ่งชนมฉินที่ภาคอีสานจน สามารถประสบผลสำเร็จจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในด้านเทคนิคต่างๆ

คณะผู้ก่อตั้งโครงการเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ และมีความน่าเชื่อถือในสังคมสูงน่าจะเป็นหลัก ประกันที่ดีของโครงการได้

๒. CAPACITY

ในภาคใต้การผลิตชนมฉินยังใช้กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม และระบบนิเวศสูง ซึ่งผู้ผลิตส่วนใหญ่ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะ ยังไม่มีทางเลือกและไม่มีความพร้อมของปัจจัยพื้นฐานในภาคใต้ สินค้าของกิจการจะเป็นสินค้าที่สามารถตอบ สนองความต้องการของผู้บริโภคได้ ซึ่งจะช่วยลดกระบวนการและขั้นตอนการผลิต เวลา แรงงาน และช่วย รักษาสภาวะแวดล้อมและระบบ และเป็นการสร้างโอกาสในการหารายได้ เพราะผู้ผลิตจะสามารถผลิต ได้มากขึ้น

สินค้าของบริษัทฯ ผลิตโดยใช้เครื่องจักรขนาดกลางที่ทันสมัย ที่ใช้ในโรงงานของบริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ที่ผลิตโดยบริษัท พ.ศ.ช. โฉะกิจ จำกัด ซึ่งได้พัฒนาและปรับปรุงคุณภาพที่ใช้ใน โรงงานผลิตแบ่งชนมฉิน ซึ่งมีกำลังการผลิตสูงสุดวันละ ๘,๐๐๐ กก. (ข้าวสาร) หรือเป็นแบบ ๑๐,๕๐๐ กก. ซึ่งในการดำเนินงานการผลิต บริษัทฯ จะส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษางานที่โรงงานของบริษัท พ.ศ.ช. ผลิต ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๑ เดือน หรือจนกว่าจะความชำนาญ

ข้าวสาร (พันธุ์เหลืองประทิว) เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต ซึ่งกิจการจะสั่งซื้อจากภาคอีสานโดยผ่านบริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งใช้ข้าวสารเป็นจำนวนมาก และมีข้อผูกพันกับโรงสีต่างๆ ในภาคอีสาน และได้รับเครดิตระยะเวลา ๑ เดือน ซึ่งมีราคาเฉลี่ยประมาณ ๔๓๐-๕๓๐ บาท ต่อบ ๑๐๐ กก. (ไม่รวมค่าขนส่ง) และบริษัท พ.ศ.ช. ได้ให้ความมั่นใจว่าจะสามารถจัดหาวัตถุดิบป้อนให้กับกิจการได้อย่างแน่นอน

ซึ่งในการดำเนินงานโครงการ กิจการจะมีผลตอบแทนการลงทุน (IRR) ๒๕.๑๑% มูลค่าปัจจุบันสุทธิ ๖,๐๖๑,๑๒๕.๔๒ บาท ระยะเวลาคืนทุน ๕ ปี ซึ่งเป็นโครงการที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่าลงทุน

๓. CAPITAL

โครงการต้องการเงินลงทุนทั้งสิ้นประมาณ ๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนของผู้ถือหุ้น ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท เงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท และมีสินเชื่อจากผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต (เครื่องจักรและรถยนต์) ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งมีอัตราส่วนของส่วนของผู้ถือหุ้นต่อหนี้สินระยะยาว เท่ากับ ๕:๑.๕ ในส่วนของเงินกู้ และสินเชื่อจากผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตกิจการจะชำระคืนภายในเวลา ๕ ปี อัตราดอกเบี้ยประมาณ ๑๕% ต่อปี เงินทุนส่วนใหญ่จะนำไปลงทุนในสินทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน และเครื่องจักร และเงินลงทุนหมุนเวียน ในการซื้อวัตถุดิบ

๔. COLLATERAL

มีคณะกรรมการ คอยบริหารงาน การติดตามประเมินผล และควบคุมการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด เช่น

๑. บริษัท พ.ศ.ช.ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด
๒. คณะกรรมการโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญสูงในท้องถิ่น
๓. เครือข่ายสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่าหลักประกันของโครงการซึ่งมีทั้งบุคคลที่เป็นคณะกรรมการของโครงการ ซึ่งมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการ ทั้งในด้านการตลาด การผลิต และการบริหารจัดการ จึงน่าจะเป็นหลักประกันให้กับบริษัทได้เป็นอย่างดี

๕. CONDITION

เนื่องจากสภาพในปัจจุบัน สังคมได้ตื่นตัวเรื่องสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศพื้นที่นั้นบริเวณจะเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ ถ้าทุกคนไม่ร่วมมือกัน ซึ่งผู้ผลิตเส้นขนมจีนในภาคใต้ (จากการสำรวจตลาด) ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว แต่ยังไม่มีทางเลือกในการปฏิบัติ จึงต้องใช้กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งต้องดำเนินการทิ้งระบบทำให้ส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมสูง ซึ่งสินค้าของบริษัทฯ จะสามารถสนองความต้องการของผู้ผลิตเส้นรายย่อย คาดว่าสินค้าของบริษัทฯ จะมีความต้องการเพิ่มขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน

๖. จุดแข็งของโครงการ

ด้านการผลิต

มีบริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการผลิตเส้นขนมจีนจำหน่ายในภาคอีสาน ซึ่งได้ดำเนินการปรับปรุงเครื่องจักรและกระบวนการผลิต

อย่างต่อเนื่อง โดยมีบริษัท พ.ศ.ช. โลหะกิจ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการในลักษณะบริษัทในเครือ และได้มีการทดสอบคุณภาพและการปรับปรุงคุณภาพของสินค้า และเครื่องจักรผลิตเส้นขนมจีนอื่น จนเป็นที่ยอมรับของท้องถิ่นและยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนโรงงานขนมจีนที่จังหวัดนครศรีธรรมราชในทุกๆ ด้าน รวมไปถึงการช่วยฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ และช่วยจัดระบบงานและจัดหาบรรจุภัณฑ์และวัตถุดิบในการผลิตให้ด้วย

ด้านการตลาด

โครงการได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาวะตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายเป็นอย่างดีตลอดจน เติมนที่ผ่านมาโดยกลุ่มผู้นำและท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในเครือข่ายและพื้นที่การปฏิบัติงานของสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน และได้ทดลองนำแป้งหมักจากถัสนานไปทดสอบความชอบของผู้ประกอบการและผู้บริโภคบ้างแล้ว ซึ่งมีผลเป็นที่น่าสนใจ

ด้านการบริหารจัดการ

คณะกรรมการและผู้ดำเนินงานโครงการเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานเป็นอย่างดีทุกคน และผู้ปฏิบัติงานจะเดินทางไปศึกษาและเรียนรู้ระบบและเทคนิคการทำงานโดยละเอียดที่บริษัท พ.ศ.ช. ผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการดำเนินงานเป็นผู้ให้คำปรึกษา ดูแลและช่วยเหลือในด้านการบริหารจัดการ พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยเข้าร่วมฝึกอบรมและเป็นคณะกรรมการของโครงการด้วย

จากปัจจัยดังกล่าวน่าจะเป็นหลักประกันของโครงการได้เป็นอย่างดี

๗. จุดอ่อนของโครงการ

กิจการต้องสั่งซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต (ข้าว) จากภาคอีสานในช่วงเริ่มต้นของกิจการ ซึ่งต้องสั่งซื้อครั้งละมาก ๆ และอาจจะต้องมีการติดต่อไว้เพื่อรองรับการผลิต ซึ่งกิจการอาจต้องใช้เงินทุนในส่วนนี้เป็นจำนวนมาก และวัตถุดิบมีราคาเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ซึ่งหากราคาสูงขึ้นเกินเกณฑ์ปกติจะกระทบต่อผลกำไรของกิจการสูง ฝ่ายจัดการควรวิเคราะห์และดูแลอย่างใกล้ชิด พร้อมกับหาความคุ้มค่าของการดำเนินงาน และวัตถุดิบที่อาจขึ้นเปลี่ยนโดยไม่จำเป็นอย่างทั่วถึง

๘. ข้อเสนอของฝ่ายจัดการ

ฝ่ายจัดการเห็นว่าเป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้สูง มีผลตอบแทนทางการเงินสูง และมีผลต่อสังคมในวงกว้างในการกระจายและส่งเสริมการลงทุนไปสู่ภูมิภาค และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการสร้างงานในชนบท และคณะผู้ประกอบการเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม.

LIRT

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สวนทิพย์นาราม

บ้านโนนรัง ตำบลสหราษฎร์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

เคยอ่านเก่าถูกเจ้าของโยนทิ้งอย่างไร้ค่า เกเรียนชราถูกนำมาขอมใหม่ให้อยู่ในสภาพที่ดูดีเก็บไว้ได้นาน บ้าน รอยคนจากในเมืองมาซื้อเพื่อนำไปประดับสวนข้างบ้านเป็นการเสริมบารมี หนุ่มสาวคนแล้วคนเล่าที่ผัดหวังกับการทำนาต่างมุ่งหน้าเข้าเมือง เพียงหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้นจากการขายแรงงาน พวกเขาหันหลังให้กับบ้านเกิด ทั้งให้คนแก่อยู่กับบ้านและไม่มากนัก เด็กน้อยซึ่งเป็นผลผลิตจากเมืองก็ถูกส่งมาให้เป็นการของผู้เฒ่าในหมู่บ้านอีกครั้งพร้อมกับเงินค่าเลี้ยงดูหลานแต่ละเดือน ก็เพียงทำให้คนแก่สามารถซิงชีพไปวัน ๆ อย่างหองเหว และรอคอยว่าเมื่อไร ครอบครัวอันอบอุ่นมีลูกหลานอยู่กันพร้อมหน้าอีกครั้งหนึ่ง มีไม่กี่ปีไหมหรือสงครามค้แล้วเลิกว

ผู้ให้ข้อมูล เจริญ หวนไธสง ประธานกลุ่มสวนทิพย์นาราม

รองประธานชมรมส่งเสริมเกษตรกรรมทิพย์ โคราช

ประวัติชีวิต เกิดเมื่อปี ๒๔๘๕ ที่ บ้านสระมะค่า ตำบลจัว อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา จบการศึกษาระดับประถม ๕ ที่โรงเรียนในหมู่บ้าน ปัจจุบันอายุ ๕๕ ปี สมรสกับแม่เพียงมีลูก ๔ คน ได้รับรางวัลเกษตรกรก้าวหน้าในปี ๒๕๓๘

ปัจจุบัน อยู่ที่บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๖ บ้านโนนรังบรพา ตำบลสหราษฎร์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

กิจกรรมและผลงาน ปัจจุบันเพื่อเจริญทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ ๑๒ ไร่ ในรูปแบบของนาสวนและสัตว์ผสม คือ ขุดสระในแนวสำหรับเป็นแหล่งน้ำ ปลุกพืชผักและปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นอีกหลายสิบชนิด เลี้ยงปลาในสระและในนาข้าว ปลูกผักในฤดูแล้ง เลี้ยงวัว ๒๐ ตัวและไก่พื้นบ้านอีกนับร้อยตัว จากการทำเกษตรผสมผสานที่ผ่านมาพ่อเจริญสรุปไว้อย่างหนึ่งว่า “ชาวนาต้องอยู่ในนาไม่ให้อยู่บนอาคารอย่างแรงงานรับจ้างก่อสร้าง การไปนาต้องเหมือนไปตลาด ในนาต้องมีทุกอย่างที่อยากกิน ชาวนาต้องไม่กินข้าวสารด้วยข้าวเปลือก”

ส่วนรวม -ร่วมกับเพื่อนตั้งกลุ่มชื้อกลุ่มสวนทิพย์นาราม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนช่วยเหลือกันในเรื่องการเพิ่มผลผลิต เงินทุน และการจัดการ ยาติ แยกเปลี่ยนประสบการณ์การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน การสะสมเงินเพื่อทำกองทุนและประสานแหล่งทุนมาช่วยเหลือสมาชิก ซึ่งปัจจุบันกองทุนมีเงินหลายหมื่นบาท หรือเปิดตลาดในหมู่บ้านเพื่อให้สมาชิกกลุ่มสวนทิพย์นารามนำผลผลิตจากสวนมาจำหน่าย ในขณะเดียวกันก็มีการแปรรูปและสัตว์อื่น ๆ จำหน่ายในหมู่บ้าน สร้างโรงเลี้ยงวัวเลี้ยงเพื่อผลิตข้าวปลอดสารพิษจำหน่าย ทำให้สมาชิกขายข้าวได้ในราคาสูงขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิก ๖ / คน

-บุกเบิกตั้งศูนย์สาธิตการตลาด โดยการตั้งชาวบ้านมาช่วยกันเพื่อซื้อสินค้ามา

จำหน่ายในราคาถูกและขณะเดียวกันก็เป็นการคืนกำไรให้กับสมาชิก ในปีที่ผ่านมาศูนย์สาธิตบ้านโนนรังมีกำไรจากการดำเนินงานเกือบ ๒ แสนบาท

-ปัจจุบันกลุ่มสวนทิพย์นารามกำลังร่วมมือกับชมรมส่งเสริมเกษตรกรรมทิพย์โคราชระดมเงินเพื่อสร้างโรงสีขนาด ๑๒ เกวียน/วัน และกำลังรอผู้สนใจเข้าร่วมทุน และมีกำหนดการเปิดลิ้งข้าวในเดือนมีนาคม ๒๕๓๕

-กลุ่มสวนทิพย์นาราม เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีผู้มาศึกษาดูงานถึงเกือบ ๑๐๐ คนต่อปี

ปีแล้วปีเล่าที่ เจริญ ทวนโฮง หรือพ่อเจริญ ชายวัย ๕๖ แห่งบ้านโนนรัง ตำบลสาหร่าย อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา นั่งมองความเปลี่ยนแปลงของผู้คนในหมู่บ้านด้วยความเจ็บปวด เขาไม่รู้ว่าจะยับยั้งความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้อย่างไร ในเมื่อทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แต่เขาก็ไม่มีทางออกที่จะนำเสนอเป็นทางเลือกเลย เขาได้แต่ภาวนาให้พวกนั้นไปประสบความสาหัสเร็วเถิด ย่างได้ผิดหวังกลับมาเหมือนเขา ที่ครึ่งหนึ่งก็เคยเป็นแฟนคนหนุ่มสาวเหล่านั้น

ครึ่งหนึ่งเขาเชื่อมั่นในพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่แน่ ขยะล่ทั้งการทำนาและบ้านเกิด อพยพรอบครัวไปบุกเบิกป่าหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ เขาหวังว่าจะร่ำรวยกับการทำไร่ข้าวโพด ต้นไม้ขนาดใหญ่ตามธรรมชาติต้นแล้วต้นเล่าที่ล้มลงด้วยขวานของเขา แล้วจุดไฟเผาทิ้งอย่างไม่มีอติ แต่วันหนึ่งเขาก็กลับมามีบ้าน กลับมาด้วยความผิดหวังเมื่อพบพบว่า ผลจากการปลูกข้าวโพดของเขาที่ได้รับ ก็ไม่ได้แตกต่างจากการทำนา เพราะการดำรงอยู่ของคนปลูกข้าวโพดได้ถูกกำหนดโดยคนที่ไม่ได้ปลูกข้าวโพด เหมือนกับการดำรงอยู่ของชาวไร่ที่ถูกกำหนดโดยคนที่ไม่ได้ทำนา

“ผมว่าคนทำนาทั้งดีกว่าคนทำไร่ทำโพดหน่อยตรงที่ถ้าข้าวราคาไม่ดีก็สามารถมีข้าวกินและเก็บไว้ออกราคาได้ ส่วนข้าวโพดเก็บเกี่ยวเสร็จก็ต้องรีบขาย ผมเลยตัดสินใจกลับมาทำนาอีกครั้ง ก็พบว่าโชคของผมก็ตอนไปทำไร่ข้าวโพดไม่ได้ขายที่นาไปด้วย”

สวนทิพย์นางาม

หลังจากล้มเหลวกับการทำไร่ข้าวโพด จนต้องหวนกลับมาทำนาอีกครั้ง และจากการมองเห็นคนหนุ่มสาวหนีนาไปขายแรงงานในเมือง จนแทบจะเกิดภาวะหมู่บ้านล่มสลาย ทำให้ พ่อเจริญ ต้องนั่งทบทวน ปัญหาทางตนเองและหมู่บ้านอย่างจริงจัง ที่สุดก็พบว่าปัญหาใหญ่ที่ผ่านมาของพ่อเจริญเอง แลเกษตรกรรมชาวนา ทั้งไปซื้อ ห้างทั้งผลผลิตจากการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว ถ้าปีไหนทำนาไม่ได้ผลก็ไม่มีรายได้ ส่วนปีไหนดีได้ข้าวมาก ราคาข้าวก็ต่ำและจะวนเวียนอยู่ลักษณะนี้ตลอดมา

ในขณะเดียวกันชาวนาไม่สามารถจัดการแปรูปผลผลิต หรือไม่สามารถนำผลผลิตของตัวเองให้ถึงผู้บริโภคได้โดยตรงซึ่งส่วนใหญ่จะต้องอาศัยคนกลางมาช่วยจัดการให้ และที่สำคัญอีกอย่างคือพ่อเจริญพบว่าเกษตรกรทำนาใช้พื้นที่นาและเวลาทำงานในนายน้อยมาก

“ผมมาหนึ่งคิดดูที่ผ่านชาวนาเป็นกลุ่มคนที่กินข้าวสุกด้วยข้าวเปลือก คือชาวนามีข้าวไว้กิน แล้วชาวนาก็ขายข้าวเปลือกเพื่อจะซื้อข้าว รวมนึงของใช้อื่น ๆ ทุกอย่าง ผมเองมีที่นาหลายไร่แต่ผมก็ปล่อยที่นาไว้ให้ว่างถึง ๘ เดือนใช้เวลากับนาจริง ๆ เพียง ๔ เดือนเท่านั้น”

ข้อสรุปทางความคิดของพ่อเจริญมีได้หยุดอยู่ที่ตัวเองเพียงคนเดียว หากแต่ได้พยายามนำความคิดไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านที่เคยร่วมงานกันมา โดยมองแล้วว่า เป็นคนเขาเราเองจึงมีลักษณะเป็นผู้นำกลุ่มสำคัญ กล่าวคือ กระบวนการแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติ แล้วแต่โอกาสจะอำนวย ไม่ว่าจะเป็นงานบุญที่วัด หรืองานสงฆ์เกี่ยวข้าว จนกระทั่ง เมื่อปี ๒๕๒๙ เป็นช่วงที่กระแสของการทำเกษตรผสมผสานเริ่มมีมากขึ้น มีการนำเสนอโดยสื่อต่าง ๆ ตลอดเวลา พ่อเจริญ กับพวก ๑๒ คน ตัดสินใจศึกษาเรื่องเกษตรผสมผสานให้ละเอียด ได้เข้ารับการฝึกอบรมศึกษาดูงานกันหลายครั้ง จนพ่อเจริญ และพวกมาหนึ่งสรุปกันว่า เกษตรผสมผสานน่าจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรทำนาได้ระดับหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ทำให้ร่ำรวยเงินทองมากมาย แต่ชาวนาต้องร่ำรวยอาหารแน่นอน

กลุ่มสวนทิพย์นางาม จึงเกิดขึ้นจากคนหัวใจกันเพียง ๑๒ คน และเป็นกลุ่มเฉพาะสมาชิกที่ตัดสินใจทำเกษตรแบบผสมผสานเท่านั้น สมาชิกกลุ่มสวนทิพย์นางาม ทุกคนต่างตั้งใจแน่วแน่กันว่า พวกเขาจะผลิตทุ

อย่างที่เขาจำเป็นต้องกินหรือชอบกิน พวกเขาเริ่ม худบเพื่อเลี้ยงปลาและเป็นแหล่งกักเก็บน้ำ สมาชิกบางคน худบโดยแรงของตัวเองและสมาชิกในครอบครัว แล้วปลูกไม้ผลและพืชผักที่กินบ่อ และพยายามไม่ปล่อยให้ดินให้ว่าง ใช้เวลาทั้งปีอยู่ในนา หลังจากเกี่ยวข้าวก็ปลูกผัก ปลูกถั่ว ปลูกแดงโม บางคนในแปลงนามีน้ำน้อยก็ปลูกงา ซึ่งเป็นพืชทนแล้งและทำรายได้ให้กับครอบครัวได้ไม่น้อย

สมาชิกแต่ละคนจะมีการประชุมแลกเปลี่ยนปัญหากันทุกเดือน และในการประชุมแต่ละครั้งก็มีการสะสมเงินกันด้วยเพื่อเป็นทุนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืมไปขยายงาน ปัจจุบันการทำกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มสวนทิพย์นางาม ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้านมากขึ้น จนถึงตอนนี้กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มจาก ๑๒ คนเป็น ๕๗ คน และกำลังขยายไปเรื่อย ๆ และคำว่า "สวนทิพย์" ก็เริ่มเป็นจริงเพราะสมาชิกมีทุกอย่างในสวน นากิให้ข้าวเต็มทีพอจะเพิ่มคำว่า "นางาม" ได้อย่างไม่เคอะเขิน

รายจ่ายน้อยรายได้เพิ่ม

หลักเกณฑ์อย่างหนึ่งของการทำเกษตรผสมผสานคือการปลูกพืชเพื่อให้มีกิน หลังจากนั้นก็ทำอย่างไรที่จะให้เหลือกินเพื่อจะไว้ขาย พ่อเจริญ ทวนโฮง ไซพื้นที่นา ๑๒ ไร่แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา ๔ ไร่ ที่เหลือเป็นบ่อเลี้ยงปลา ๓ บ่อ มีไม้ผลเกือบทุกชนิด มีไถพื้นที่นาประมาณ ๒๐๐ ตัว มีวัว ๒๐ ตัวสมาชิกของกลุ่มสวนทิพย์นางาม จะปลูกพืชเลี้ยงสัตว์กันตามความสมัครใจของแต่ละคน แต่ผลออกมาเหมือนกันคือเกือบทุกครอบครัวแทบจะไม่มีรายจ่ายเกี่ยวกับเรื่องค่าอาหารเลย

"เราไม่กลัวบ่อคว่ำเรารวย แต่สมาชิกของเราไม่จน เราไปนาแต่ละวันก็เหมือนเราไปจ่ายตลาด มันมีทุกอย่างที่เราอยากกินมีผัก มีไม้ผล มีกล้วย มีปลา มีไก่ เราอยากกินอะไรเราก็เก็บมาผลผลิตบางอย่างมีมากเกินไปเราก็เอามาขาย ตอนนี้สมาชิกสามารถมีรายได้จากการขายผลผลิตจากนาไม่ต่ำกว่าวันละ ๕๐ บาท บางรายอาจจะถึง ๓๐๐ บาทต่อวัน อยู่ที่คนทำมากทำน้อย "

ในส่วนของพ่อเจริญ เองสามารถมีรายได้จากสวนประมาณวันละ ๑๐๐ กว่าบาทจากการขายพืชผัก และมีรายได้เป็นเดือนจากไถพื้นที่นา มีรายได้เป็นปีจาก ข้าว ปลา ผลไม้แล้วก็วัวซึ่งออกลูกเพิ่มไม่น้อยกว่า ๘ ตัวต่อปี และยังไม่รวมไปถึงไม้ให้สอยจำนวนมากที่ปลูกไว้ขายเนื้อไม้สำหรับเป็นบ้านนาญยามแก่เฒ่า แต่ขณะเดียวกันรายจ่ายในครอบครัวของพ่อเจริญ แต่ละเดือน ไม่ถึง ๖๐๐ บาทสำหรับซื้อน้ำปลา เกลือ น้ำมันพืช ไม้ขีด สนุ ยาสีฟัน ซึ่งเป็นของที่ไม่สามารถผลิตได้เอง ซึ่งในเรื่องของรายได้นี้พ่อเจริญมักบอกอยู่เสมอว่ารายได้จากแปลงเกษตรผสมผสาน ๑๒ ไร่ที่ได้อยู่อาจจะน้อยกว่า คนทำงานรับจ้าง หรือเจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ที่มีเงินเดือนกัน แต่ถ้านับกันตอนสิ้นเดือนพ่อเจริญเชื่อว่าเขามีเหลือเงินมากกว่าพวกนั้น เพราะพวกนั้นใช้เงินเดือนซื้อทุกอย่างที่ต้องกิน ต้องใช้เหมือนกับคนอื่นเขาทำนองเดียวกัน

ข้าวปลอดภัย อาหารไร้พิษ

ในแปลงเกษตรผสมผสานของพ่อเจริญ ทวนโฮง และสมาชิก เราสามารถที่จะเห็นแดดกินพืชผักอะไรก็ได้โดยไม่ต้องกังวลกับสารพิษสำหรับแม่ผล เพราะที่นั่นไม่เคยใช้สารเคมีปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ แม่ผลมีมากอาจจะใช้พอกสมุนไพรรักษาโรคหัดสตา ตาเคียวลมและอื่นๆกับน้ำไปฉีดพ่นบ้าง

"อย่าว่าแต่สารเคมีฆ่าแมลงเลย แปลงเกษตรผสมผสานของพวกเราสมาชิกส่วนใหญ่ปุ๋ยเคมีก็ยังไม่ค่อยจะใช้กัน อย่างของแม่เองผมใช้วัวเป็นปุ๋ยมาตลอด ฉะนั้นคนที่กินพืชผักของเราสบายใจได้เพราะเราผลิตโดยวัตถุประสงคืหลักคือเรากินเอง ส่วนที่ขายไปก็เพื่อที่น้องเราในหมู่บ้านในตำบลทั้งนั้น เราไม่ได้คิดฆ่าคนเหล่านั้นเพื่อหวังเงินแต่เพียงอย่างเดียว"

ในขณะเดียวกันข่าวที่เป็นปัญหาใหญ่ในเรื่องของราคา สมาชิกของสวนทิพย์นางามก็หันมาทบทวน และแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างได้ผล

“ส่วนปัญหาเรื่องข้าวตอนที่เราสมาชิกกลุ่มสวนทิพย์นางามไม่ได้ขายข้าวเปลือกกันอีกต่อไป หลังจากเราหารือทบทวนกันว่า ทำข้าวเปลือกของชาวนาถึงขายได้ราคาถูก แต่ขณะเดียวกันผู้บริโภคในเมืองกลับกินข้าวสารแพง เราพบว่าช่องว่างระหว่างชาวนากับผู้บริโภคคือโรงสี และพ่อค้า ดังนั้นคำถามที่เกิดขึ้นก็คือ เราจะไปเป็นเจ้าของโรงสี และเป็นพ่อค้าเองได้หรือไม่ สมาชิกกลุ่มเห็นว่าถ้าเราทำโรงสีเอง เราคงจะแข่งขันกับทุนโรงสีใหญ่ไม่ได้ ผมเสนอว่าเราไม่ต้อไปแข่งกับโรงสีใหญ่หรอก แต่เราจะเอาปมเด่นของเราตรงที่ข้าวเราปลอดภัยไร้พิษภัยมาขาย แล้วเราจะสืบแต่ดั้งเดิมเป็นข้าวหอมมะลิ จะได้ลงทุนไม่มากด้วย”

โรงสีสีหอมแบบโบราณก็ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อจัดการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารหอมมะลิ ข้าวของสมาชิกกลุ่มสวนทิพย์ จะนำมาสีรวมกัน จากนั้นก็นำมาใส่ถุงละ ๕ กิโลกรัม แล้วส่งไปขายตามโรงพยาบาล บ้าง ตลาดนัดบ้างตามแต่ละคนจะสั่ง โดยเฉพาะตอนนี้โรงสีสีหอมที่โรงสีของนาคนไม่สามารถผลิตได้ทัน สมาชิกกลุ่มมีการหารือกันและตกลงที่ปรับไปติดตั้งเครื่องยนต์แทนแรงงานคน แต่ยังคงให้ตัวบดข้าวหรือส่วนอื่น ๆ เหมือนเดิม

“บางบริษัทที่ส่งถุงมาให้โดยใช้อธิปไตยของเขารับไปจำหน่าย เราก็ไม่ว่ากันเพราะว่า สิ่งที่เราอยากได้คือเขาสามารถขายข้าวได้ราคาสูงขึ้น ถ้าเปรียบเทียบกับโดยเฉลี่ยเท่าไรสมาชิกขายข้าวเปลือกประมาณกิโลกรัมละ ๖ บาทซึ่งเป็นราคาที่เราสมาชิกทุกคนพอใจเพราะถ้าเขาขายเป็นข้าวเปลือกให้กับพ่อค้าหรือโรงสีก็ขึ้นเขาจะได้เพียงกิโลกรัมละ ๓.๖๐ ถึง ๔ บาทเท่านั้นเอง เป็นอันว่าตอนนี้เราสามารถช่องว่างของราคามาเป็นของเราได้แล้วส่วนหนึ่ง”

เพิ่มมูลค่าผลผลิต

ผลผลิตของสมาชิกสวนทิพย์นางามนอกจากข้าวที่ถูกแปรรูปเป็นข้าวหอมมะลิแล้ว ผลผลิตอื่น ๆ ที่มีปัญหาเรื่องราคา ก็จะถูกจัดการแปรรูปให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น พ่อเจริญมองว่าจริงแล้วปัญหาของเกษตรกรไม่ได้อยู่ที่การผลิต แต่มันอยู่ที่การจัดการกับผลผลิตว่าทำอย่างไรให้ผลผลิตที่ราคาถูกมีมูลค่าเพิ่มขึ้น และที่ผ่านมามีเกษตรกรมักมอบภาระนี้ให้กับพ่อค้าในมือ

พ่อเจริญพบว่าหมู่ของสมาชิกเมื่อหน้าหนักที่ ๑๐๐ กิโลกรัมถ้าขายทั้งตัวในราคากิโลกรัมละ ๒๔ บาทก็จะได้ ๒,๔๐๐ บาทซึ่งในราคาที่เราสมาชิกมีกำไรเพียง ๔๐๐ บาท ทั้ง ๆ ที่เขาต้องใช้เวลาเลี้ยงนานถึง ๓ เดือน แต่ถ้าสมาชิกทำและขายเองเราสามารถขายได้ ๓,๔๐๐ บาท และมีส่วนต่าง ๆ ไร้เป็นอาหารอีกด้วย

“ลองคิดดูส่วนที่เพิ่มขึ้นมา ๖๐๐ บาทปกติเราเคยยกไปให้พ่อค้าซึ่งเขาใช้เวลาเพียง ๓ ชั่วโมงเท่านั้นเองหรือปลาที่เราเลี้ยง ถ้าเรานำมาทำปลาต้ม เราจะได้ราคาเพิ่มขึ้นกว่าขายปลาสดถึง ๒ เท่า ดังนั้นกลุ่มสวนทิพย์นางาม เราจึงลงหุ้นกันเพื่อจัดการกับผลผลิตเหล่านี้โดยการเปิดแผงเพื่อขายเอง เพื่อให้สมาชิกและร้านค้าปลีกในหมู่บ้านข้างเคียง”

กำไรต้องเป็นของสมาชิก

ในหมู่บ้านโนนวัง มีสมาชิกประมาณ ๒๐๐ กว่าหลังคาเรือน ฉะนั้นการบริโภค ของคนทั้งหมู่บ้านในแต่ละเดือนจะอยู่ในอัตราที่สูงมาก ในส่วนนี้ พ่อเจริญ ทวนโฮง มองเห็นว่า ปกติสินค้าต่าง ๆ ที่อยู่ในเมืองก็แพงอยู่แล้ว การที่พ่อค้าในหมู่บ้านรับสินค้ามาขายต่อก็ต้องเพิ่มพหุค่าขึ้นอีกเพื่อเอากำไรและถ้าจะดีดช่องว่างที่เราจะได้กำไรก็ยิ่งกว้างขึ้น พ่อเจริญจึงนำเราสมาชิกเข้าถือหุ้น ตั้งเป็นร้านค้าขึ้นมา

“เราเริ่มชักชวนให้สมาชิกมาถือหุ้นกันทำร้านค้าในราคาหุ้นละ ๕๐ บาท ได้เงิน หนึ่งกว่าบาทซื้อสินค้ามาขาย เราพยายามขายทุกอย่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของชาวบ้าน เราดำเนินการโดยจ้างคนขายเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท มีคณะกรรมการบริหาร และมีกรรมการตรวจสอบการขายทุกวัน ร้านค้าเปิดดำเนินการมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๕ ปี เรามีการปันผลกันทุกปี โดยเฉพาะปีพ.ศ. ๒๕๓๗ ร้านค้ามีกำไรเกือบ ๒ แสนบาท คิดดูตัวเราไม่ทำตรงนี้กำไรทั้งหมดก็จะเป็นของพ่อค้า ตอนนีร้านค้าสามารถที่จะเจียดเงินจากกำไรแต่ละปีมาซื้อที่ดินเองและกำลังก่อสร้างเป็นร้านขนาดใหญ่ขึ้น และมีแผนสำหรับผลผลิตจากแปลงเกษตรของสมาชิกเองด้วย”

เด็กอีกถิ่น

ในภาวะของสังคมปัจจุบันกระแสของเงินทุนและความเจริญในด้านต่าง ๆ ภายนอกกำลังถูกไหลทะลักอย่างรุนแรง เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้รับการศึกษาสูงขึ้น สำหรับในโรงเรียนแล้วเด็กถูกสอนให้เรียนรู้ในการแสวงหาสิ่งเหล่านั้นและกำลังจะลืมบ้านเกิด เด็กหลายคนที่จะเรียนจบชั้นสูง ๆ กำลังจากบ้านโดยไม่มีความทรงจำที่ดีต่อหมู่บ้าน พ่อเจริญ ทวนไคสง มองว่า เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องสร้างสำนึกรักถิ่นที่อยู่ให้กับเด็กในท้องถิ่น

“ผมว่าการศึกษาวงวิชาการเราสามารถให้เด็กเรียนรู้ได้ในโรงเรียน แต่การเรียนรู้ถึงรากเหง้าของตนเองจำเป็นที่สังคมหรือหมู่บ้านต้องให้การเรียนรู้กับเด็ก จากสิ่งนี้ทำให้ผมและผู้นำหลายคนได้ทำโครงการเด็กอีกถิ่นขึ้นมา”

โครงการเด็กอีกถิ่น ของท่านโนนรังได้รับการสนับสนุนจากสมาคมพัฒนาชนบทอีสาน และมูลนิธิหมู่บ้าน พ่อเจริญบอกว่าการนี้ที่สร้างขึ้นไม่ได้หวังว่าเด็กจะต้องเฝ้าอยู่ในหมู่บ้านตลอดไป เพราะมันเกินไปไม่ได้ที่เด็กได้รับการศึกษาสูง ๆ จะมาจ่อมอยู่ในหมู่บ้าน ก็ในเมื่อหมู่บ้าน หรือครอบครัวไม่ได้เตรียมกิจกรรมไว้รองรับสำหรับเด็กที่เรียนจบมาเลย แต่เป็นโครงการที่อยากกระตุ้นให้เด็กได้รับรู้เรื่องราวในหมู่บ้าน และเมื่อเขาออกไปจากหมู่บ้านเขาจะด้อยไม่ลืม เขาต้องกลับมาอยู่กับหมู่บ้านเมื่อเขามีโอกาส หรือถ้าเขาเรียนไม่ประสบความสำเร็จเขาก็สามารถกลับมาประกอบอาชีพเกษตรในหมู่บ้านได้ โครงการเด็กอีกถิ่นปัจจุบันมีเด็กอยู่ในโครงการ ๒๐ คน พ่อเจริญและคณะกรรมการจะสนับสนุนให้เขาทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ในด้านการเกษตร การประกอบอาชีพด้านอื่นๆ ฝึกให้เขารู้จักคิด กล้าแสดงออก และเด็กทุกคนต้องมีภารดอสมสะสมเงินกันทุกเดือน ส่วนเงินที่ยอดออมก็มาจากการทำกิจกรรมของตัวเอง เงินเหล่านี้เด็ก ๆ สามารถเก็บไว้เป็นทุนการศึกษา หรือทำกิจกรรมที่เด็กสนใจ

ทุก ๆ วันเสาร์เด็ก ๆ จะมานั่งฟังผู้เฒ่าเล่าถึงเรื่องราวหรือตำนานต่าง ๆ ของหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นการอพยพมาตั้งหมู่บ้าน หรือประเพณีต่าง ๆ ที่เคยมีและกำลังจะสูญหายไป ซึ่งการเล่าเรื่องราวเหล่านี้เป็นการกระตุ้นเตือนอย่างหนึ่ง เพื่อให้เด็กได้ตระหนักและเกิดความภาคภูมิใจ เพราะเมื่อใดก็ตามถ้าเด็กรู้สึกภาคภูมิใจเขาก็จะรักหวงแหน และพ่อเจริญยังเชื่อมั่นว่าโครงการเด็กอีกถิ่นนี้คือโครงการบ่มเพาะต้นกล้าแห่งความดีงามให้กับสังคม

เครือข่ายการเรียนรู้

Legislative Institutional Repository of Thailand

การเกษตรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเกษตรกรต้องเรียนรู้ให้ทันสถานการณ์ การคบหาเพื่อนจะนำมาซึ่งการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสามารถช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มตักกลุ่มระหว่างบุคคลต่อบุคคล พ่อเจริญกล่าวว่า คนที่อยู่แต่ในบ้านไม่รับรู้โลกภายนอกจะเป็นคนที่ขาดโอกาสการเรียนรู้และ

ไม่สามารถพัฒนาฝีมือหรือกิจกรรมที่ทำอยู่ได้ ซึ่งเขาเองได้เรียนรู้เทคนิคการเกษตรมากมายจากการไปแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ แล้วนำมาใช้อย่างได้ผล

อย่างการปลูกต้นไม้โดยฝังหม้อดินไว้กันหลุมติดกับโคนต้นไม้ที่จะปลูก เจาะฝาหม้อดินแล้วต่อท่อพีวีซี โผล่ขึ้นมาเหนือพื้นดินไว้สำหรับเติมน้ำในช่วงหน้าแล้งทำให้รากไม้ได้รับความชุ่มชื้นจากหม้อดินแล้วไม่ตาย การใช้กิ่งโสนมัดเป็นพ่อนแล้วแขวนปอปลาเพื่อรักษาการโรคเป็นแผลของปลา หรือยาสมุนไพรรักษาไก่โดยไม่ต้องใช้วัคซีน ตลอดจนการบริหารจัดการเพื่อพัฒนากลุ่ม

“ตอนนี้กลุ่มสวนทิวหนางามสมัครเป็นสมาชิกชมรมส่งเสริมเกษตรอมรินทร์พญา โคราซ ซึ่งเรามีการช่วยเหลือกันเรื่องทุน เรื่องของการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเกษตรและการจัดการผลผลิต ผมคิดว่าเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเกษตรกร เราจะเห็นว่าพ่อค้ามีการรวมตัวกันเป็นสมาคมบ้างเป็นหอการค้าบ้าง แต่เกษตรกรรวมตัวกันได้น้อยมาก ผมคิดว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง น่าจะให้ความสนใจมากขึ้น และเกษตรกรก็ควรที่จะกระตือรือร้นในการเรียนรู้และรวมกลุ่มกันให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าไม่อย่างนั้นเกษตรกรจะอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงเช่นปัจจุบันได้ลำบาก”

เจริญ ทวนไธสง เป็นเกษตรกรระดับแนวหน้าในเรื่องของจิตสำนึกร่วมกับชุมชนและการดำรงอยู่ของเพื่อนเกษตรกร แม้ว่าผลผลิตของเขาและสมาชิกไม่สามารถที่จะผลิตส่งออกเพื่อนำเงินตราต่างประเทศ เข้ามาเพิ่มทุนเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม แต่เขาก็พยายามที่จะให้ตัวเอง และเกษตรกรผู้ยากไร้จำนวนหนึ่งอื่นอยู่ได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม หรือภาระของรัฐที่จะต้องคอยยื่นมือเข้ามาประคับประคอง แต่ก็ยังเชื่อว่าถ้าชาวบ้านทุกชุมชนทุกหมู่บ้านสามารถทำได้เช่นนี้ ความมอดอยากหิวโหย ความล่มสลายของสถาบันครอบครัว และสถาบันชุมชนจากการโยกย้ายแรงงาน ก็จะไม่เกิดขึ้น มีใช้หรือ

บ้านโสกชุมปูน

ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ธวัชชัย โดสิตระกูล

ขอแนะนำ อาจารย์จุลศักดิ์ มีทราวงศ์ อาจารย์โรงเรียนยโสธรพิทยาสรรค์ อำเภอเมือง ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาที่ยำเอยกุดชุมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 ซึ่งช่วงนั้นเราเริ่มต้นด้วยการตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้านและผู้สนใจสมุนไพรขึ้นมายุ่งภายหลังท่านย้าย จนกระทั่งไปอยู่อำเภอเมือง แต่ตลอดเวลา ๑๐ กว่าปี ที่ผ่านมานั้น ท่านก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนนี้มาตลอดจนถึงเวลานี้ก็เป็นผู้ที่สืบทอดที่สำคัญในเรื่องของการทำหลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์ซึ่งจะเป็นแกนกลางของงานพัฒนาในชุมชนนี้ ท่านที่ ๒ คือ คุณสุจิรา มีทราวงศ์ เป็นพยาบาล ปัจจุบันทำงานที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ฝ่ายเภสัชกรรมและรับผิดชอบงานการแพทย์อดีตท่านเป็นพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลอำเภอกุดชุม ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมงานกับชาวบ้าน ก่อตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้านขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เข้ามาสืบทอดช่วยเหลือชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท่านที่ ๓ นายวิจิตร บุญสูง เป็นประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาโเสทั้งตำบล โดยหน้าที่การงานที่รับผิดชอบอยู่เป็นผู้จัดการโรงสีข้าวชมรมรักธรรมชาติ ซึ่งทำธุรกิจชุมชนเกี่ยวกับเรื่องข้าวปลอดสารเคมีข้าวปลอดสารพิษเป็นเวลา ๕-๖ ปีแล้ว โรงสีตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ และมีพัฒนาการมาตามลำดับจนถึงเวลาไม่กี่เข้าปีที่ ๖ แล้ว ตัวผมเองชื่อ ธวัชชัย โดสิตระกูล เป็นนักพัฒนาจากองค์กรเอกชนที่ได้เข้ามาทำกิจกรรมเข้าร่วมกับชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ปีนี้ก็เข้าปีที่ ๑๓ ปัจจุบันก็มีส่วนร่วมโครงการปลูกข้าวปลอดสารพิษการพัฒนากิจการโรงสีข้าวแล้วก็การทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศด้วย เพราะเวลานี้มีชาวต่างประเทศทางยุโรปมาติดต่อซื้อข้าวปลอดสารเคมีโดยทำสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้า ๓ ปี จากกลุ่มสมาชิกปลูกข้าวปลอดสารเคมี

๑.๑ ชมรมหมอยาพื้นบ้าน

ขออนุญาตให้รายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในอำเภอกุดชุม เป็นลำดับ จะว่าไปแล้วงานพัฒนาของอำเภอกุดชุมมีมานานแล้ว โดยตัวชาวบ้านเองและพระคุณสุภาจารย์วโรต ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดแห่งนั้น ผมเองเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมหรือสนใจรับรู้เกี่ยวกับการพัฒนาในอำเภอกุดชุมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการก่อตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้าน และผู้สนใจสมุนไพรเปิดประชุมขึ้นมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ชมรมได้เกิดขึ้นมาโดยคุณสุจิรา ซึ่งเป็นพยาบาลที่โรงพยาบาลกุดชุม และมีหน้าที่เข้ามาส่งเสริมจัดตั้งกองทุนยาใหญ่บ้านต่าง ๆ เป็นเหตุให้ได้สัมพันธ์ รู้จักชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ และก็เห็นปัญหาว่าแการแก้ไขปัญหายาสุขภาพสาธารณะสุขหนึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยการแพทย์สมัยใหม่หรือยาสมัยใหม่ จำเป็นจะต้องมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านในเรื่องยาสมุนไพรและการรักษาพื้นบ้านรวมทั้งฟื้นฟูบทบาทของหมอยาพื้นบ้านซึ่งยังมีหลงเหลืออยู่เป็นนัยมาก ในเขตอำเภอกุดชุม และอำเภอใกล้เคียงนี้ก็เลยพากันตั้งชมรมหมอยาพื้นบ้านขึ้นหาภารกิจกรรมเป็นหลักการแลกเปลี่ยนความรู้การถ่ายทอดความรู้ของหมอยากับผู้มีความรู้ทั้งในแผนโบราณและแพทย์แผนใหม่ ซึ่งมีผู้อำนวยการอำเภอกุดชุมร่วมแลกเปลี่ยนความรู้กันมา

๑.๒ เกษตรกรรมยั่งยืน

กิจกรรมของชมรมหมอยาพื้นบ้านที่มีมาตามลำดับจนกระทั่งได้ขยายความสนใจจากพืชสมุนไพรมาสู่เรื่องของการเกษตรแบบผสมผสานเพราะในสมัยนั้นเองซึ่งผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิมที่ได้ร่วมอยู่ใน ณ ที่นี้ด้วย

ได้เคยมาเป็นเวทีอาคารแลกเปลี่ยนกับชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ หลังจากนั้นสมาชิกของชมรมหมอยาพื้นบ้าน ได้มีโอกาสไปงานที่บ้านผู้ใหญ่บุญลือ ทำให้มีความสัมพันธ์ต่อกันมา ผู้ใหญ่บุญลือได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่เผยแพร่และส่งเสริมเรื่องของเกษตรกรรมที่ดำเนินถึงสิ่งแวดล้อม เชื่อกันว่าเป็นเกษตรผสมผสานที่ดี จะเรียกว่าเกษตรผสมผสานก็ดี หรือว่าวนเกษตรก็ดี ก็ทำให้ชมรมหมอยาพื้นบ้านและชาวบ้านได้รับความรู้และเกิดความสัมพันธ์ในเรื่องของเกษตรผสมผสาน ทำให้มีการจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ขึ้นมาครั้งหนึ่งที่วัดแห่งนี้

๑.๓ กองทุน

กิจกรรมที่วันนั้นเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เรียกว่า การทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ผู้ชาวอีสาน จากผ้าป่าครั้งนั้นเราได้พันธุ์ไม้มากมายหลายพันธุ์ต้น มาแจกจ่ายให้สมาชิกในกลุ่ม และได้เงินทุนมาประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท ตั้งเป็นกองทุนพัฒนาพันธุ์ไม้และพัฒนาแหล่งน้ำขึ้น กองทุนนี้ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและการเกษตรผสมผสาน กองทุนนี้ก็ตั้งดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีการมีการดูแล ในการกู้ยืมผิดดอกเบี้ยต่ำ คือร้อยละ ๑ ต่อปี เงินยกยอขึ้นมาจาก ๓๐๐,๐๐๐ เป็น ๕๐๐,๐๐๐ บาท และมีนโยบายที่จะให้สมาชิกกู้ยืมไปพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาการเกษตรผสมผสาน

๑.๔ ป่าชุมชน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เรามีกิจกรรมที่เรียกว่า งานอนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะสมาชิกของชมรมหมอยาพื้นบ้านมีความเห็นว่า เราพื้นเรื่องสมุนไพร พื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม กับกายาเวทย์วิถีปฏิบัติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ในท้องถิ่นมาเป็นชาวไร่ชาวนาโรคพืชและรักษาบ้านทุ่งสุขภาพให้ดีขึ้น ถ้าเราเน้นการปลูกอย่างเดียวจะไม่พอ และไม่เพียงพอการหาพืชมีอยู่อย่างมากมาย จึงเกิดความคิดว่า ควรจะอนุรักษ์ป่าที่มีอยู่ดั้งเดิมเพื่อให้พันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่มีค่า ไม่ถูกทำลายไปมากกว่านี้ จากปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมาจึงเกิดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยสมาชิกชมรมหมอยาพื้นบ้านทำร่วมกับกับชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีป่าสาธารณะป่าชุมชน อาจจะเป็นป่าโคก หรือพื้นที่ดั้งเดิมป่าดง หรือมีบรรพบุรุษก็ได้ ชวนกันอนุรักษ์ป่าต่าง ๆ ไว้จนถึงปัจจุบันนี้เรามีป่าที่ประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ประมาณ ๙ แห่ง ถ้าหากขณะมีเวลาในช่วงบ่ายเราขอพาไปดูด้วย

๑.๕ โรงสีชมรมรักษาระชาชาติ

ถัดจากปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในปลายปีเดียวกันนั้น มีบุคคลสำคัญอยู่ท่านหนึ่งในด้านเกษตรมาเยี่ยมเยือนชุมชนของเรา คือท้าวหน่ผู้ป็นชื่อว่า พู่โกเอก ท่านได้รับรางวัลชนะเลิศในสหสาขาเกษตร ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่เกษตรอรรถชาติในประเทศผู้ป็น และเป็นเกษตรที่ดำเนินถึงสิ่งแวดล้อมท่านทำต่อเนื่องมาเป็นเวลา ๕๐ ปีแล้ว ก็ได้เดินทางมาเยี่ยมในเมืองไทย และมาเยี่ยมในอำเภออุทุมพรพิสัยของเรา จากครั้งที่ท่านมาเยี่ยมเยือนแลกเปลี่ยนความรู้กันทำให้ชาวบ้านที่จำแนกหนึ่งลงใจการทำนาแบบเกษตรอรรถชาติที่พู่โกเอกมาเปิดให้เปิดเทคนิคความรู้ให้พร้อมกันนั้นคณะที่พู่โกเอกมาจากกรุงเทพซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคก็ได้ปรารถว่า ถ้าหากชาวนามีความสนใจจะปลูกข้าวปลอดสารเคมี ทางกลุ่มผู้บริโภคซึ่งจะทำให้ความสนับสนุนและอยากจะเป็นลูกค้ารายแรก ๆ ที่จะรับซื้อข้าวปลอดสารเคมีที่ชาวนาในแอ่งนี้ได้ปลูกขึ้น การคุยในครั้งนั้นทำให้เกิดเหตุต่อเนื่องกันมาทำอย่างไร ในการปลูกข้าวจึงจะมีข้าวสารกลับไปที่ผู้บริโภคซึ่งลูกค้าคณะในท่านั้น คุณดั้นไปคุยกันมา จำเป็นต้องมีโรงสี ก็เลยมีการพูดคุยก่อตั้งโรงสีชมรมรักษาระชาชาติขึ้นมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยเงินทุนในครั้งแรกได้มาจากกรรมการชุมชนจากชาวบ้าน ในรูปของการขายหุ้น ๑๐๐ หุ้น มูลค่าสมาชิกหุ้นละ ๑๐๐ บาท มีเงินทุนประมาณแสนกว่าบาท นอกจากนั้นเรายังระดมทุนจากผู้บริโภคที่มาจากกรุงเทพที่มีความสนใจและต้องการบริโภคข้าวปลอดสารเคมี สมาชิกทั้งหมด ๕๐ กว่ารายร่วมทุนมาได้ก็ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ กว่า

บาท ที่มีทุนตั้งต้น ๓๐๐,๐๐๐ กว่าบาท ก่อนตั้งโรงสีชมรมรักนัชมรรชาดิษฐ์ ได้พัฒนากิจการขยายโรงสีใหญ่
โตขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบันนี้

๑.๖ ศูนย์สุขภาพวัดท่าลาด

ขณะเดียวกัน ที่วัดมีกิจกรรมที่เป็นฐานหลักมาตั้งแต่ต้นก็คือ กิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ เรื่องยา
สมุนไพร เรื่องหมอยาพื้นบ้าน และเราพยายามพัฒนาศูนย์สุขภาพให้เกิดขึ้น ได้มาตั้งที่วัดท่าลาด ศูนย์นี้ให้
ความเกี่ยวข้องกับยาสมุนไพรโดยเฉพาะ ทุก ๆ วันพระ จะมีการขยายสมุนไพรให้ฟรีกับผู้มาทำบุญขณะเดียวกัน
ก็มีการบริการของศูนย์ซึ่งเป็นฆราวาสและศิษย์ท่านช่วย โดยร่วมมือกับท่านพระครูที่วัดท่าลาด ผลิตภัณฑ์
สมุนไพรนานาต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อแจกจ่ายให้การรักษากับชาวบ้านที่เจ็บป่วยโดยไม่คิดมูลค่าไม่ได้ตั้งมูลค่ายา
แต่ก็ให้บริการตามความศรัทธา

โดยสรุปแล้วกิจกรรมในชมรมนี้ก็เริ่มมาจากการมีชมรมหมอยาพื้นบ้านแล้วก็สืบหลายเกิดกิจกรรมส่ง
เสริมการเกษตรผสมผสานเกิดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนเกิดโรงสีข้าวชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งควบคู่กันไป
กับการผลิตข้าวปลูกข้าวปลอดสารเคมี ปลอดภัยพิษ และเกิดศูนย์สุขภาพขึ้นมาและท้ายที่สุดในปีเองได้
มีการสัมมนากับองค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๑.๗ กลุ่มสังฆาสภาพัฒนาและเครือข่ายงานพัฒนาอำเภอกุศุม

เมื่อมีองค์กรชาวบ้านเป็นฐานขึ้นมา กลุ่มของพระสงฆ์ซึ่งนำโดยเจ้าอาวาสวัดแห่งนี้ ท่านมีสมาธิที่
เป็นพระสงฆ์ที่สนใจทำงานพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ดังกลุ่มนี้ชื่อว่า **กลุ่มสังฆาสภาพัฒนา** ตั้งแต่ปี
๒๕๓๔ ท่านมีส่วนร่วมพัฒนางานในชุมชนมาโดยตลอดตั้งแต่นั้นในปีนี้ก็มีการปรารภกันว่า เราจะผนึกกำลังองค์
กรต่าง ๆ องค์กรเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำที่จากหน่วยงานราชการต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
ชุมชนว่าจะทำการพัฒนาชุมชนกันอย่างไรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีเอกภาพและการตั้งเป้าหมายโดยการ
สัมมนาในช่วง ๓ เดือนที่ผ่านมาได้รวมตัวกันตั้งเป็น **เครือข่ายงานพัฒนาอำเภอกุศุม** ขึ้นมา มีการตั้งเป้าว่า
ใน ๓ ปีข้างหน้า กลุ่มในการเป็นผู้นำพัฒนาต่าง ๆ ของชาวบ้าน ข้าราชการ องค์กรเอกชน และพระ อาจจะ
เห็นอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านของเราในอีก ๓ ปี ข้างหน้า ซึ่งก็ได้วาดภาพเอาไว้กิจกรรมหลัก ๆ ในราว ๖-๗ กิจ
กรรม

ตั้งแต่นั้นตั้งแต่นั้นเรื่องธุรกิจชุมชน มีกิจกรรมโรงสีข้าวชมรมรักนัชมรรชาดิษฐ์ ได้ให้บทเรียนและข้อสรุปแก่เรา
ว่า หากเราทำธุรกิจชุมชนอย่างได้ผล จะสามารถทำให้เกิดงานของชุมชนชาวบ้านที่จะพอพยุงแรงงานไปทำที่อื่น
สามารถมีงานรองรับในชุมชนมากขึ้น และธุรกิจชมรมโรงสีข้าว ได้ทำให้เกิดกองทุนมีกำไรสำหรับพัฒนาชุมชน
ขึ้นมา หลายกองทุน เช่น กองทุนส่งเสริมการปลูกข้าวปลอดสารเคมี ซึ่งในอดีตต้องอาศัยองค์กรเอกชนขอ
เงินทุนจากต่างประเทศ เพื่อที่จะมาทำงานส่งเสริมในชุมชนเรา แต่เวลานี้โรงสีข้าวสามารถทำกำไรในธุรกิจนี้
ขึ้นมา และตัดกำไรส่วนหนึ่งมาตั้งกองทุนเพื่อที่จะจ่ายเป็นค่าตอบแทนให้กับอาสาสมัครผู้มาชาวบ้าน คนที่จะ
ต้องอุทิศเวลาต่าง ๆ มาส่งเสริมให้เกิดการปลูกข้าวปลอดสารเคมีในท้องถิ่นอื่นนี่ก็เป็นเรื่องสำคัญซึ่งทำให้พวก
เราคิดถึงว่านอกเหนือจากการทำธุรกิจโรงสีข้าวเราจะทำธุรกิจด้านอื่น ๆ ไปด้วย

ธุรกิจที่เราคิดถึงก็มีหลาย เช่น ธุรกิจการแปรรูปสินค้าเกษตรต้องมีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู การ
แปรรูปไก่ การแปรรูปหมู ธุรกิจเกี่ยวกับศูนย์สาธิตทางการตลาด การค้าส่งเนื่องจากว่าในท้องถิ่นของเรา
หลาย ๆ หมู่บ้านได้เกิดกองทุนร้านค้าขึ้น แต่สินค้าส่วนใหญ่ต้องไปรับมาจากที่อื่นในเมือง ก็เลยมีความคิดกัน
ว่าอยากจะชวนกองทุนร้านค้าในแต่ละหมู่บ้านร่วมกัน แล้วตั้งศูนย์ค้าส่งเกิดขึ้นมาแทนบทบาทของอีป๊วที่อยู่ใน

เมือง เพื่อให้เกิดในลักษณะที่ว่าอัยยาศัยชนหมยในอุรกิจของพวกเรากันเอง เงินไม่รั่วไหลออกจากชุมชนมากนัก พร้อมกันนั้นก็มีการส่งเสริมกิจกรรมแปรรูปอาหาร เพื่อจะนำมาจากในศูนย์อำนวยการกระจายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ และสนใจในการทำกิจกรรมอริฐบถ คือ ผลผลิตที่ได้นั้นจะนำไปถึงธุรกิจการแปรรูปสมุนไพรด้วย ซึ่งในเวลาหนึ่งในชุมชนมีการปลูก และส่งไปขายให้กับโรงพยาบาลชุมชนเพื่อการแปรรูปเป็นยาและจำหน่ายอยู่ในโรงพยาบาล เรากำลังมีแนวความคิดที่จะพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งว่า จะมีการแปรรูปในชุมชนเราเองด้วยอันนี้เป็นเรื่องของธุรกิจชุมชน ที่เรามีความคิดความสนใจที่จะทำภายใน ๓ ปีข้างหน้า

ถัดมาเราก็สนใจในเรื่องของพุทธเกษตรกรรมความจริงแล้ว เราทำการเกษตรที่คำนึงถึงระบบนิเวศน์ซึ่งเรียกกันไปหลายอย่างเรียกว่าวนเกษตรบ้าง เกษตรผสมผสานบ้าง เกษตรธรรมชาติบ้างภายหลังเราพยายามคิดศัพท์ขึ้นมาคำหนึ่งที่จะมาครอบคลุมรูปแบบหรือเทคนิคการเกษตรแบบนี้ชื่อปัจจัยคำที่ทางศาสตราจารย์ประเวศท่านใช้คำว่า **พุทธเกษตรกรรม** เราก็นำคำนี้มาใช้ในรูปแบบของเกษตรส่งเสริมให้มีในช่วง ๓ ปีข้างหน้าอย่างเข้มข้นโดยตั้งเป้าไว้ใน ๓ ปี ข้างหน้าเราอยากจะเห็นครอบครัวเกษตรกรอย่างน้อย ๑๕ ครอบครัว ที่สามารถทำเกษตรกรรมพุทธเกษตรอย่างสมบูรณ์และเป็นแบบอย่างให้กับพื้นที่อื่นทั้งในชุมชนและให้คนอื่นมาศึกษา โดยผู้ที่ทำมาร่วมโครงการพุทธเกษตรกรรม ๑๕ ครอบครัวนี้จัดเป็นกลุ่มชุมชนพื้นฐานที่จะทำให้กับชุมชนด้วย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ก็คือ เราอยากจะเห็นว่าชุมชนในอีก ๓ ปี ข้างหน้า เราจะได้มีการพูดคุยกันในเรื่องของธรรมะ วัฒนธรรม ประเพณีคุณค่าต่าง ๆ ในทางจิตใจเพิ่มมากขึ้น เพราะว่าเนื่องจากเรามาพูดกันในเรื่องของธุรกิจชุมชนเรื่องของการหาเงินหาทอง เรื่องของวัตถุเรื่องของกาบริโภคควรจะมีความเรื่องของธรรมะ เรื่องของความสุขทางจิตใจ เรื่องความสัจซื่อ เรื่องของวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยความสุขและร่มเย็น

เราตั้งเป้าใน ๓ ปีข้างหน้าไว้ว่า จะทำให้เกิดชุมชนที่มีคุณภาพกันทั้งด้านพื้นฐานในแง่ของคุณธรรม มีคุณธรรมบางประการที่เรายึดมั่นร่วมกัน โดยเฉพาะสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมโครงการพุทธเกษตรกรรม ๑๕ ครอบครัว จะเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นแบบอย่างในเรื่องของคุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้กับชุมชนโดยมีการประชุมกันทุกเดือน การประชุมแต่ละเดือนจะเรียนไปตามบ้านของสมาชิกแต่ละครอบครัว เพื่อให้มีการใช้แรงงานร่วมกันในด้านการเกษตรในลักษณะแบบเดียวกับที่การละแวกในสมัยโบราณ นอกจากนั้นเรายังคิดถึงการพัฒนาด้านกายภาพ ในอีก ๓ ปีข้างหน้า จะทำอย่างไรให้ชุมชนเราเป็นชุมชนที่ร่มรื่นน่าอยู่ในทางกายภาพ เรื่องการจัดบ้านให้เป็นระเบียบ การกำจัดขยะเพราะปัจจุบันขยะที่เป็นปัญหามากในสังคมเมือง มาถึงขนาดแล้วไม่ว่าจะเป็นพลาสติค โฟม กระป๋องกาแฟ ขวดเหล้า ขวดเบียร์ เตียนี่เริ่มมีกลิ่นในชุมชนชนบท เรา กำลังคิดถึงว่าทำอย่างไรดีกับในทางลบก็คือว่า ทำอย่างไรในการกำจัดขยะจัดการกับขยะให้เป็นระเบียบ โดยพยายามรณรงค์ให้เกิดการลดการใช้สินค้าที่ทำให้เกิดขยะที่กำจัดยากด้วย อันนี้ก็จะเป็นทางหนึ่งในทางบวก คิดถึงเรื่องของการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้นว่าจะมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มเยาวชนหมู่บ้าน ทำการเพาะพันธุ์ไม้ที่จะทำการส่งเสริมให้เกิดการปลูก ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่ร่มรื่น นอกจากนั้นถ้าคิดถึงในเรื่องสุนทรีย์ภาพ ปัจจุบันเรามีเฉพาะที่วัดท่าลาดใน ๓ ปีข้างหน้า เราน่าจะมีศูนย์สุขภาพที่วัดอื่น ๆ ขยายออกไปด้วยโดยเฉพาะกลุ่มสังคมศาสนาพัฒนาที่จะเข้าร่วมกิจกรรม หลายท่านดำริที่จะตั้งศูนย์สุขภาพขึ้นที่วัดของท่านเหมือนกัน

ใน ๓ ปีข้างหน้า เครือข่ายงานพัฒนาอำเภออุตุขม คิดนั้นร่วมกันโดย กิจกรรมที่พูดมาทั้งหมดนี้จะมีหัวใจหลักหรือแกนหลักอยู่ที่เรื่องของการศึกษาซึ่งเราเรียนกันว่า หลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์ (ดูรายละเอียดในหัวข้อหลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์)

คำถาม สนใจเรื่องพุทธเกษตร เป็นอย่างไร ช่วยขยายอธิบายเพิ่มเติมด้วย

วิจิตร บุญสูง

พุทธเกษตรคือเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรของผู้ใหญ่บุญ หรือเกษตรหลายอย่างมารวมกัน แต่มีจุดหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของพุทธเกษตร คือ คนที่จะทำพุทธเกษตรนั้นต้อง

๑. ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตของตัวเองให้ชีวิตเรียบง่าย
๒. จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต คือต้องมีศีล ๕ เพื่อเป็นพื้นฐาน คือต้องมีความซื่อเพื่อเพื่อน
๓. คือไม่โลภมาก

ลักษณะพุทธเกษตรนั้น จะเหมือนกับเกษตรเชิงอนุรักษ์ทุกอย่างที่ผสมผสานกันเข้ามา แต่มีจุดเด่นอยู่ที่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตของตัวเอง ให้เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การผลิตมุ่งผลดีการบริโภคก่อน เหลือจากการกินแล้วค่อยขาย ซึ่งมันจะกลับกันสวนทางกับการส่งเสริม ทุกวันส่งเสริมให้ผลิตเพื่อขาย แต่ของเราผลิตเพื่อกิน เหลือกินแล้วค่อยขาย ซึ่งเป็นแนวทางของพุทธเกษตรที่เราตั้งใจทำกันถึงตอนนี้ มีสมาชิกหลายท่าน ไม่ไ้เฉพาะ ๑๕ ที่สนใจอยากจะทำ เพราะอะไรรู้ไหมครับ เพราะว่าที่เขาทำมา ๆ มา ยังทำยังไม่เป็นหนึ่ง ทำมา ๓ ครั้งเป็นหนึ่ง ๓ ครั้ง/ปีผมขอคิดทำครั้งเดียวเป็นครั้งเดียวต่อบ๊

สรุปประสบการณ์ดำเนินงานของ
โรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ
 อำเภอภูทอก จังหวัดยโสธร
 กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ - เมษายน ๒๕๔๔

เกริ่นนำ

โรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติที่ อำเภอภูทอก จังหวัดยโสธร เป็นโรงสีข้าวชุมชนที่เริ่มก่อสร้างเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ จนแล้วเสร็จสามารถดำเนินการสีข้าวได้ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยขยายกิจการใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ

เรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ดำเนินงานของโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาตินี้จะเป็นประโยชน์ต่อโรงสีข้าวชุมชนอื่นๆ และผู้ที่สนใจ อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. ทำให้เห็นระบบบริหารจัดการของโรงสีข้าว และปัจจัยส่งเสริมให้โรงสีข้าวชมรม รักษ์ธรรมชาติ ดำเนินกิจการต่อเนื่องมาได้จนถึงทุกวันนี้
๒. ทำให้เห็นภาพการดำเนินธุรกิจข้าวปลอดสารพิษอย่างครบวงจร ตั้งแต่การปลูก การแปรรูป และการตลาด โดยมีโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ เป็นศูนย์กลางของธุรกิจ

ที่มาของความคิดตั้งโรงสีข้าว

ความคิดริเริ่มที่จะตั้งโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาตินั้น มีที่มาจากปัจจัย ๒ ประการ คือ

๑. **ปัจจัยภายนอก** เนื่องจากเดือนตุลาคม ๒๕๓๓ ชมรมเพื่อนธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ได้เข้าไปติดต่อกับกลุ่มเกษตรกรใน อำเภอภูทอก จังหวัดยโสธร ว่าต้องการรับซื้อข้าวหอมมะลิที่ปลูกโดยไม่ใช้สารพิษทางการเกษตร และข้าวปลอดสารเคมี (ไม่ใช่สารเคมีทุกชนิดในการปลูกข้าว รวมทั้งปุ๋ยเคมีด้วย) เพื่อนำไปจัดจำหน่ายในกรุงเทพฯ โดยจะเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ เป็นต้นไป แต่การปรึกษากันในครั้งนั้น มีข้อขัดแย้งอยู่ตรงที่ว่า จะนำข้าวเปลือกของชาวบ้านไปสีได้ที่โรงสีไหน

๒. **ปัจจัยภายใน** เนื่องจากผู้นำชาวบ้านในหมู่บ้านโสภณภูมิ ตำบลสนม อำเภอภูทอก จังหวัดยโสธร เคยมีความคิดจะตั้งโรงสีข้าวชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้ว เพื่อที่จะแก้ปัญหาการผูกขาดราคาข้าวเปลือกและการโกงตวงของพ่อค้า แต่ครั้งนั้นมีอุปสรรคหลายอย่างที่ทำให้ไม่สามารถตั้งโรงสีขึ้นได้ อย่างไรก็ตามก็มีความคิดที่ทุกคนจะตั้งโรงสีข้านั้น ยังคงอยู่ในใจของผู้ที่ชาวบ้านกลุ่มที่เสนอมา

ด้วยเหตุที่ชาวบ้านมีความตั้งใจจะทำโรงสีข้าวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับการที่มีชมรมเพื่อนธรรมชาติเสนอตัวที่จะรับซื้อข้าวปลอดสารพิษและข้าวปลอดสารเคมีของชาวบ้านอีก จึงเป็นภาระกระตุ้นให้ชาวบ้านตัดสินใจที่จะเริ่มสร้างโรงสีตั้งแต่นั้น

ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมั่นใจที่จะตั้งโรงสีข้าว ก็คือ การที่มีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน (โครงการสมุนไพรรักษาโรคพื้นเมือง) เข้าไปทำงานประจำอยู่ในพื้นที่ ชื่อนี้ทำให้ผู้นำชาวบ้านเชื่อว่าไม่ต้องทำงานอย่างโดดเดี่ยวเช่นเดียวกับปี พ.ศ. ๒๕๒๔

ชาวบ้านร่วมกันตั้งชื่อโรงสีข้าวว่า "โรงสีข้าวชมรมรักธรรมชาติ" เพื่อให้มีความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำคือการส่งเสริมวิธีการปลูกข้าวที่ไม่ทำลายธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กับทั้งเพื่อให้สอดคล้องกันกับชื่อของ ชมรมเพื่อนธรรมชาติด้วย

เงินทุนเริ่มต้น

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น กลุ่มผู้นำในการก่อตั้งโรงสีได้ตัดสินใจร่วมกันว่าจะสร้างโรงสีขนาดกำลังผลิต ๑๔ ตัน/วัน (๒๔ ชั่วโมง) หรือสีข้าวต้นได้ ๓๐ กระสอบ ต่อวันทำงาน (๘ ชั่วโมง) ซึ่งคำนวณว่าจะต้องใช้ทุนในการก่อสร้างโรงเรือนและเครื่องสีข้าว ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท และควรมีเงินอีก ๓๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการ รวมทั้งสิ้นต้องใช้ทุน ๘๐๐,๐๐๐ บาท

เงินทุนเริ่มต้นของโรงสีข้าวชมรมรักธรรมชาติ ได้จากการระดมทุนเป็นหลักในมูลค่า ทุนละ ๑๐๐ บาท การรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อขายหุ้นโรงสีในช่วง ๓ เดือนแรก (พ.ย.๒๕๓๓-ม.ค.๒๕๓๔) ปรากฏว่าได้ผู้ถือหุ้น ๒ ส่วน คือ

๑. ผู้ถือหุ้น ส่วนที่เป็นชาวบ้านในชุมชนมี ๑๐๐ กว่าราย ได้เงินค่าหุ้นรวม ๑๐๐,๐๐๐ กว่าบาท
๒. ผู้ถือหุ้น ส่วนที่เป็นคนกรุงเทพฯ มี ๔๔ ราย ได้เงินค่าหุ้นรวม ๒๐๐,๐๐๐ กว่าบาท (ประชาสัมพันธ์และรวบรวมโดยเจ้าหน้าที่ของโครงการสมุนไพรรักษาโรคพื้นเมือง)

แม้จะได้เงินค่าหุ้นมาเพียง ๓๐๐,๐๐๐ กว่าบาท กลุ่มผู้ตั้งโรงสีก็ได้ตัดสินใจทำสัญญาจ้างเหมาช่างให้ทำการสร้างโรงสีข้าวตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ โดยมีวิธีคิดว่าขอให้มีการเริ่มต้นสร้างตัวโรงสีขึ้นมาก่อน ปัญหาอื่น ๆ ค่อยไปแก้เอาข้างหน้า แทนที่จะคิดให้รอบคอบเพื่อมั่นใจเสียก่อนว่าจะมีเงินทุนเพียงพอที่จะดำเนินการโรงสี โชคดีที่ช่วงนั้นชมรมเพื่อนธรรมชาติ และมูลนิธิเด็ก ให้การช่วยเหลือในรูปของการซื้อข้าวสารโดยจ่ายเงินให้ล่วงหน้าองค์กรละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ทำให้มีเงินพอที่จะสร้างโรงสีจนแล้วเสร็จ และเริ่มทำการสีข้าวได้ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ๒๕๓๔ เป็นต้นมาการระดมทุนเป็นรายบุคคลมีผลที่ทำให้บุคคลมีส่วนร่วม หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงสี โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำในการก่อสร้างโรงสี จะถูกเรียกร้องให้ถือหุ้นมากกว่าคนอื่น ๆ ชื่อนี้มีส่วนทำให้ชาวบ้านผูกพันและรับผิดชอบต่อโรงสี เพราะ "ถ้าโรงสีเจ๊ง ผมก็เจ๊งด้วย"

เงินทุนหมุนเวียน

การที่ทางโรงสีไม่สามารถระดมทุนได้เพียงพอสำหรับเป็นทุนในการดำเนินการโรงสีทั้งหมด ทำให้คณะผู้บริหารโรงสีต้องพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องทุนตลอดมา ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้ คือ

๑. เงินซื้อข้าวล่วงหน้า หรือ เงินมัดจำข้าว หมายถึง เงินจากการขายข้าวสารซึ่งรอขายล่วงหน้า เพื่อนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียน ได้จากชมรมเพื่อนธรรมชาติ และมูลนิธิเด็ก ภายหลังเหลือแต่ชมรมเพื่อนธรรมชาติ เพราะยืมซื้อข้าวสารจากทางโรงสีอยู่ ส่วนมูลนิธิเด็กได้หยุดไป เพราะมีผู้บริจาคข้าวสารมากพอที่ทางมูลนิธิไม่ต้องซื้อเอง

๒. “ขอข้าพเจ้าเลือกไว้ก่อนนะแล้วค่อยมารับเงินวันหลัง” บ่อยครั้งที่ทางโรงสีมีเงินสดไม่เพียงพอจ่ายค่าข้าวเปลือกให้กับชาวบ้านที่นำมามาขาย โดยมากจะขอผลัดการจ่ายเงินออกไป ๗-๑๐ วัน หรือวันหนึ่งคิดว่าทางโรงสีจะได้รับเงินมาจากการขายข้าวสาร วิธีนี้ใช้ได้กับชาวบ้านที่เป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นของโรงสี หรือคนที่ไม่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เงิน แต่สำหรับคนที่จำเป็นต้องใช้เงินสดก็มักจะชนข้าวเปลือกไปขายให้พ่อค้า หรือโรงสีอื่นแทน

ในระแวกหลัง เมื่อมีระบบรับฝากเงินจากสมาชิก ค่าข้าวเปลือกที่ทางโรงสีค้างจ่ายให้สมาชิกจะถูกลงบัญชีเป็นเงินฝากของสมาชิก ถึงทางโรงสีคิดดอกเบี้ยจ่ายให้ด้วย

๓. **รับฝากข้าวสาร** โดยปกติราคาข้าวเปลือกในช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยว (ข้าวใหม่) จะถูก และค่อยๆ แพงขึ้นจนสูงสุดในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวปิดตัวไป ชาวนาหลายรายใน อ.กุดชุม จะไม่อยากขายข้าวเปลือกในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมกราคม เพราะราคาค่ำ แต่ถ้าจะเก็บไว้ก็มีปัญหาว่าอาจไม่พอเก็บข้าว ดังนั้น จึงนิยมเอาข้าวเปลือกไปขังน้ำหนักรวมและฝากกับโรงสี จนกว่าถึงช่วงที่ต้องการใช้เงิน หรือเห็นว่าข้าวเปลือกราคาดี ก็จะไปแจ้งขาย และขอรับเงินจากโรงสี ซึ่งทางโรงสีจะคิดราคาข้าวเปลือกให้เท่ากับราคาค่ำที่รับซื้อ ณ วันนั้น ตามน้ำหนักในวันที่ได้รับฝาก วิธีนี้ทั้งโรงสี และชาวนาดังก็ได้วิเศษประโยชน์ กล่าวคือ ชาวนาไม่ต้องลงทุนสร้างวงเก็บข้าวเอง และสามารถตกลงใจขายข้าวสารเมื่อไรก็ได้ในทุ่ราคาที่ดีพอใจ ขณะเดียวกันทางโรงสีก็สามารถเอาข้าวเปลือกที่ชาวบ้านนำมาฝากนี้ไปสีเป็นข้าวสาร และขายเอาเงินมาหมุนใช้ก่อนได้ หรือบางทีก็นำไปขายในรูปข้าวเปลือกเลย ถ้าความชื้นข้าวเปลือกยังสูง ทำให้สีไม่ได้

ปีแรก ๆ นั้น ทางโรงสีข้าวชมรมรักอิสระชาติ ไม่ได้หักน้ำหนักความชื้นของข้าวเปลือกที่นำมาฝาก ทำให้โรงสีตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบชาวบ้านมาก ภายหลังจึงมีการประชุมผู้ถือหุ้น และออกระเบียบเกี่ยวกับการหักน้ำหนักความชื้นของข้าวฝาก ดังนี้ คือ

ช่วงเวลาที่ฝาก	หักน้ำหนักความชื้น
เดือนพฤศจิกายน	๕ %
เดือนธันวาคม	๖ %
เดือนมกราคม	๒ %
เดือนกุมภาพันธ์ เป็นต้นไป	๑ %

ระเบียบดังกล่าวนี้ เป็นที่เห็นชอบร่วมกันว่า ยุติธรรมต่อชาวบ้านและต่อโรงสี จึงได้ถือปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้

๔. **รับฝากเงินจากสมาชิก** โดยให้ดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ ของธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ ๑ เสมอ (เช่น เดือนเมษายน ๒๕๓๔) ทางโรงสีมีเงินฝากจากสมาชิก ๑๐๗ ราย เป็นเงินทั้งสิ้น ๑,๙๓๖,๙๔๓.๘๕ บาท เป็นเงินของสมาชิกในชุมชน ๘๓๖,๙๔๓.๘๕ ของสมาชิกในกรุงเทพฯ ๖๐๐,๐๐๐ บาท

๕. **เงินกู้ยืม** ปัจจุบันทางโรงสีได้รับเงินช่วยเหลือจากสหภาพการในรูปของเงินกู้ยืมปลอดดอกเบี้ย จาก ๒ โครงการ คือ

Legislative Institutional Repository of Thailand

๑. เงินโครงการแทรกแซงตลาดข้าวเปลือก ของกระทรวงมหาดไทย จำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาท โดยทำสัญญากู้ยืมเงินจากผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร ในเดือนมกราคม ๒๕๓๔ กำหนดส่งคืนภายในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน แต่มีเงื่อนไขว่าต้องให้องค์การเป็นผู้รับประกัน ซึ่งธนาคารกำหนดให้โรงสีต้อง

นำเงินไปฝากในธนาคารในจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท เท่ากัน ดังนั้น จึงไม่สามารถนำเงินมาใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ถ้ามีการลดหย่อนเงื่อนไขดังกล่าว เช่น ใช้บุคคลคู่ประกันแทน หรือให้มีเงินฝากในธนาคารเพียงร้อยละ ๒๐ ของเงินกู้ยืมจากโครงการฯ เป็นต้น ก็จะเป็นประโยชน์มาก

๒. เงินโครงการเก็บรวบรวมข้าวเปลือก ของ กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งหักกลุ่ม

เกษตรกรกู้ยืมได้กลุ่มละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท โดยทำสัญญากู้ยืมจากเกษตรจังหวัดยโสธร ในเดือนเมษายน ๒๕๓๕ กำหนดส่งคืนภายใน ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๓๘ รวมเวลากู้ยืมไม่เกิน ๓ เดือน เงินโครงการนี้โดยตรงที่ใช้บุคคลเป็นผู้ค้ำประกัน (กรมการกลุ่มเกษตรกร) แต่ก็เสียดายที่ระยะเวลาการให้กู้ยืมนั้นสั้นเกินไป ถ้าให้กู้ได้ยาวขึ้น และ/หรือ กู้ได้ในวงเงินที่สูงขึ้นก็จะยิ่งเป็นประโยชน์มาก

โดยสรุปแล้ว ในเรื่องเงินทุนหมุนเวียนของโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินั้น มีที่มาจากรีธีการต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ ๕ ข้อข้างต้น แต่กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอ และส่วนใหญ่ก็เป็นเงินระยะสั้น กรมการโรงสียังต้องเสียเวลากับการคิดค้นช่องทาง และวิธีการหมุนเงินอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากสามารถหาเงินกู้ระยะยาว ดอกเบี้ยต่ำ และเงื่อนไขการกู้ยืมไม่ยากเกินกว่าที่โรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติจะทำได้ ก็จะช่วยให้กรมการโรงสีได้ใช้เวลาในการบริหารจัดการเรื่องอื่นๆ ได้มากยิ่งขึ้น

โครงสร้างผู้ถือหุ้น

ทางโรงสีเปิดรับการถือหุ้นตลอดเวลา โดยเน้นการชักชวนชาวบ้านที่นำข้าวเปลือกมาขายให้กับโรงสีสมัครเข้าเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้น และชี้แจงให้เห็นสิทธิประโยชน์ของสมาชิกว่า จะสามารถขายข้าวเปลือกได้ราคาสูงกว่า และซื้อผลผลิตของโรงสีได้ในราคาที่ดีกว่าท้องตลาด และต่ำกว่าราคาที่มิได้เป็นสมาชิก ดังนั้นจึงมีชาวบ้านสมัครเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นโรงสีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่โดยมากก็จะถือหุ้นเพียงคนละ ๑๐๐-๕๐๐ บาท เท่านั้น ดังนั้น เมื่อเทียบโดยจำนวนเงินแล้ว หุ้นของชาวบ้านจึงยังน้อยกว่าหุ้นของคนภายนอกอยู่มาก

ตารางแสดงสัดส่วนผู้ถือหุ้นของโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๓๘

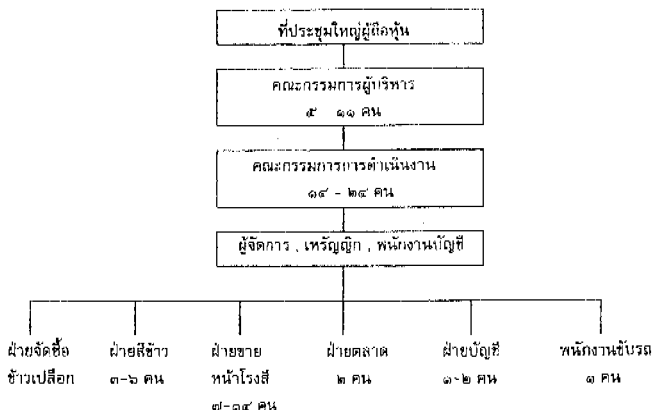
๑. ชาวบ้าน	๓๖๙	๗๓,๗๙	๓๓๖,๒๕๐.	๒๙,๗๗
๒. คนกรุงเทพฯ	๕๗	๑๑,๐๙	๖๖๙,๙๔๐.	๖๒,๕๘
๓. ข้าราชการในท้องถิ่น และบุคคลทั่วไป	๗๘	๑๗,๐๒	๘๘,๒๕๐.	๗,๖๕
รวม	๕๐๔	๑๐๐,๐๐	๑,๐๖๒,๓๔๐	๑๐๐,๐๐

แม้คนภายนอกชุมชน จะถือหุ้นในจำนวนเงินมากกว่าชาวบ้าน แต่หากนับจำนวนคนถือหุ้นแล้ว สัดส่วนของผู้ถือหุ้นที่เป็นชาวบ้านจะสูงกว่าคนภายนอกหลายเท่าตัว และเนื่องจากโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ ใช้หลักการออกเสียงในที่ประชุมแบบเดียวกับสหกรณ์ คือ ใครถือหุ้นมากหรือน้อย ก็มีสิทธิออกเสียงในที่

ปะชุมเพียงเสียงเดียวกันหมด ดังนั้น เสียงโน้มน้าวของชาวบ้านจึงมีมากกว่าเสียงของคนภายนอกชุมชนหลายเท่าตัว และโรงสีก็ใช้การออกเสียงในที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเป็นผู้กำหนดนโยบายและระเบียบข้อบังคับที่สำคัญๆ ของโรงสี จึงกล่าวได้ว่า โรงสีที่ชาวชมรมรักษ์ธรรมชาติเป็นโรงสีของชาวบ้าน หรือเป็นโรงสีของชุมชน (ความจริงแล้ว คนภายนอกชุมชนเข้ามาถือหุ้นโดยมุ่งเกื้อหนุนให้ชาวบ้านมีทุนดำเนินงานโรงสีมากกว่าที่จะถือหุ้นเพื่อเข้ามาเป็นเจ้าของหรือหวังผลกำไรจากการลงทุน)

ปัจจุบันนี้ กรรมการของโรงสีได้พยายามที่จะหยุดการเพิ่มทุนของคนภายนอกชุมชนขณะที่พยายามเพิ่มทุนของชาวบ้าน เพื่อให้มีสัดส่วนสูงกว่าคนภายนอก และสามารถกล่าวได้ว่าเป็นโรงสีข้าวของชุมชนอย่างแท้จริง

โครงสร้างและระบบบริหารจัดการโรงสี

ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ คือ

๑. พิจารณาเลือกตั้งและถอดถอน กรรมการบริหาร
๒. พิจารณาอนุมัติงบดุล และการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของโรงสี
๓. รับทราบรายงานประจำปีของคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการดำเนินงาน
๔. พิจารณานโยบายและอนุมัติระเบียบข้อบังคับสำคัญที่มีผลกระทบต่อสมาชิกผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ เช่น ระเบียบเรื่องข้าวฝาก และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสมาชิก เป็นต้น
๕. พิจารณาแก้ไขระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงสี

คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก (ผู้จัดการและเหรัญญิกของคณะกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง) และกรรมการอื่นๆ รวม ๕-๑๑ คน ตามแต่ที่ประชุมใหญ่จะเห็นสมควร และให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ คือ

๑. รับผิดชอบกิจการทั้งปวงของโรงสี
๒. แต่งตั้งและถอดถอนกรรมการดำเนินงาน

๓. ตรวจสอบและควบคุมการทำงานของคณะกรรมการดำเนินงาน
๔. ตรวจสอบบัญชีและรายงานการเงินทั้งหมดที่คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำขึ้น
๕. เรียกประชุมใหญ่ประจำปี หรือเรียกประชุมวิสามัญ ถ้ามีความจำเป็น

คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้จัดการ เภรัญญิก พนักงานบัญชี และกรรมการอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายต่าง ดังนี้คือ ฝ่ายสีข้าว ๓-๖ คน ฝ่ายขายหน้าโรงสี ๗-๑๔ คน และพนักงานขับรถ ๑ คน รวมเป็น ๑๔-๒๔ คนนอกจากนี้ อาจมีการจัดจ้างชาวบ้านเข้ามาช่วยงานอื่นๆ ด้วย เช่น การแบกขนข้าวเปลือกเข้าสาร เป็นต้น

ในทางปฏิบัติ ผู้จัดการ เภรัญญิก และพนักงานบัญชี รวม ๓ คน เรียกว่า เป็นการรวมฝ่ายจัดการ ซึ่งจะรับผิดชอบการบริหารจัดการงานทั้งหมดของโรงสี ตั้งแต่การกำหนดราคาซื้อข้าวเปลือก ราคาขายผลผลิตของโรงสี ติดต่อกับตลาด ควบคุมการทำงานของคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนการจัดจ้างชาวบ้านเข้ามาช่วยงานด้านอื่นๆ ของโรงสี เป็นต้น กรรมการจัดการ ๓ คนนี้ จะทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด และสามารถแทนงานกันได้

ส่วนกรรมการฝ่ายสีข้าว และฝ่ายขายหน้าโรงสีนั้น จะหมุนเวียนเข้ามาทำงานในโรงสี โดยสีข้าวจะแบ่งเป็น ๒ กะ กะละ ๓ คน บางช่วงก็สีแบบวันละ ๒ กะ บางช่วงก็สีวันละกะเดียว กรรมการฝ่ายสีข้าวก็ผลัดกันเข้ามาทำงานแบบวันเว้นวัน หรือบางช่วงที่มีคนไม่พอ แบ่งเป็น ๒ กะ ก็สีแบบกะเดียวทุกวัน ตามแต่กรณี ส่วนฝ่ายขายหน้าโรงสีนั้น แบ่งเวรขายเป็น ๗ วัน วันละ ๑-๒ คน คนหนึ่ง ๆ จะเข้ามาทำงานสัปดาห์ละ ๑ วัน นอกจากมีหน้าที่ขายสินค้า เช่น ข้าว และปลายข้าวแล้ว ยังมีหน้าที่หลักอีกประการหนึ่ง คือ ต้องทำอาหารเช้าและกลางวัน ให้กรรมการฝ่ายสีข้าวกิน

องค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารนั้น จะมี ชาวบ้าน นักพัฒนา และข้าราชการในท้องถิ่น ส่วนคณะกรรมการดำเนินงานจะเป็นชาวบ้านทั้งหมด ดังนั้น ผู้ที่มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการโรงสีก็คือ ชาวบ้าน ส่วนนักพัฒนา และข้าราชการในท้องถิ่น ที่เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการบริหารนั้น จะมีบทบาทหลักในด้านการหาข้อมูลความรู้ การประสานงานขอความร่วมมือจากบุคคลที่มีความรู้มาช่วยวางระบบงานต่างๆ และจัดอบรมความรู้ให้กับชาวบ้าน การหาข้อมูลด้านแหล่งเงินทุน ด้านการตลาด และการตรวจสอบบัญชีของโรงสี เป็นสำคัญ

เมื่อเปรียบเทียบกับโรงสีข้าวของเอกชนโดยทั่วไปแล้ว ถือว่า โครงสร้างของโรงสีข้าวชมรมรักษธรรมชาติใหญ่และใช้คนมาก แต่กำลังการผลิตน้อย ในขณะที่โรงสีอื่นใช้คนน้อย แต่กำลังการผลิตมาก และพยายามจะลดคนให้ลดลงเรื่อยๆ โดยใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์ เข้ามาแทนที่ เพื่อเป็นการลดต้นทุน และลดความเสี่ยงในการบริหารคน

การที่โรงสีข้าวชมรมรักษธรรมชาติ ใช้คนทำงานมากในลักษณะของคณะกรรมการที่หมุนเวียนเข้ามารับผิดชอบงานนั้น มีความยุ่งยากมากกว่าการใช้คนน้อย และทำงานประจำ ซึ่งจะทำให้มีความชำนาญมากกว่า แต่หากมองในแง่ของกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านแล้ว ระบบการทำงานในลักษณะนี้ จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านหลายคนเข้ามาเกี่ยวข้อง และมีโอกาสเรียนรู้การทำงาน การทำธุรกิจไม่ใช่ว่าตกอยู่ที่ผู้นำเพียงไม่กี่คน และเหตุผลสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ เป็นความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากกรรมการที่เป็นชาวบ้านทุกคน ยังต้องประกอบอาชีพด้านการเกษตรอยู่ และโรงสีเองก็ไม่สามารถจ่ายค่าตอบแทนให้กับคนทำงานได้สูง จนสามารถเลี้ยงชีพอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งการทำการเกษตร ดังนั้น ระบบการทำงานลักษณะนี้ ชาวบ้านที่ทำงานในโรงสีทุกคนจึงมีโอกาสดูแลและทำเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพตน และครอบครัวไปด้วย และบางครั้งชาวบ้านที่เป็นกรรมการอาจส่งภรรยาหรือลูกมาทำงานแทนตนก็ได้

วัน เวลา ทำงานของโรงสี เปิดทำการทุกวัน ตั้งแต่ ๗.๐๐ - ๑๗.๐๐ นาฬิกา ไม่มีวันหยุดประจำ วันหยุดต่าง ๆ ผู้จัดการกับการรกรการดำเนินงานคนอื่น ๆ จะกำหนดร่วมกัน โดยมากจะหยุดเนื่องในโอกาสที่สังหารบุญในหมู่บ้าน หรือเครื่องสี่ข้าวขัดซึ่ง ซึ่งทำให้ทางสี่ข้าวได้หยุดไปโดยปริยาย

ค่าตอบแทน ตั้งแต่แรกจนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๓๗ กรรมการทุกส่วนของโรงสี จะได้ค่าตอบแทนใหญ่ของเงินปันผลจากกำไรของโรงสีเมื่อสิ้นปีงบประมาณ ซึ่งจะได้อยู่ระหว่างร้อยละ ๔๓-๕๖ ของกำไรสุทธิ คิดเป็นยอดเงินรวมประมาณปีละ ๑๒๐,๐๐๐-๑๗๐,๐๐๐ บาท หรือคิดเป็นรายได้ต่อคนต่อวันระหว่าง ๓๗-๔๔ บาท แล้วแต่ว่าจะรับผิดชอบงานในส่วนใด

อัตรารายได้ขนาดนี้ ถือว่าต่ำกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานรายวันในพื้นที่ ซึ่งอยู่ระหว่างวันละ ๖๐-๑๐๐ บาท ทำให้กรรมการดำเนินงานบางคนมีปัญหา รู้สึกว่าได้ค่าตอบแทนไม่คุ้ม บางคนขอลาออกหรือทิ้งงานไปเพื่อไปหางานทำในกรุงเทพฯ ก็มี

การจัดซื้อข้าวเปลือก

กรรมการฝ่ายจัดการ ๓ คน ได้แก่ ผู้จัดการ เภรณิก และพนักงานบัญชี จะเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดราคา และจัดซื้อข้าวเปลือก

นโยบายหลักเกี่ยวกับการจัดซื้อข้าวเปลือกของโรงสีข้าวชมรมรักษารชชาติ คือ คำนึงถึงตรงไม่โกงน้ำหนัก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะรู้ว่า ถ้าขายข้าวเปลือกให้พ่อค้า จะถูกโกงน้ำหนัก และก่อนที่จะมีโรงสีข้าวชมรมรักษารชชาติ แม้รู้ว่าถูกโกงก็ต้องไปขายให้แก่พ่อค้า เพราะไม่มีทางเลือก ดังนั้น เมื่อชาวบ้านรับรู้ว่ามีโรงสีไม่โกงน้ำหนัก ก็ชวนกันนำข้าวเปลือกมาขาย

ส่วนเรื่องราคานั้น จะใช้ราคารับซื้อของโรงสีข้าวอื่น ๆ ในท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นเกณฑ์ คือใช้ราคาเดียวกัน ยกเว้นสมาชิกผู้ถือหุ้นโรงสี จะรับซื้อสูงขึ้นไปอีก หมื่น (หน่วยของชาวบ้าน มีน้ำหนักเท่ากับ ๑๒ กิโลกรัม) ละ ๒ บาท หรือตันละ ๑๖๗ บาท อันนี้ นับเป็นแรงจูงใจสำคัญอย่างหนึ่งให้ชาวบ้านสมัครเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นโรงสี และสิทธิประโยชน์ข้อนี้ก็สามารถใช้ได้ทันทีที่เป็นสมาชิกโดยถือหุ้นเพียง ๑๐๐ บาท จึงปรากฏว่ามีชาวบ้านหลายคนสมัครเป็นสมาชิกตอนที่เอาข้าวเปลือกมาขายให้โรงสี

เรื่องราคานี้ ขึ้นอยู่กับประเภทของข้าวด้วย ปกติแล้ว ทางโรงสีจะรับซื้อเฉพาะ ข้าวหอมมะลิ ซึ่งแยกเป็น ๓ ประเภท คือข้าวทั่วไป ข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมี

ข้าวทั่วไป ทางโรงสีจะกำหนดราคารับซื้อเท่ากับโรงสีอื่นในท้องถิ่น ยกเว้นบางช่วงที่ขายข้าวสารได้ราคาดี ทางโรงสีอาจขึ้นราคารับซื้อข้าวเปลือกให้สูงกว่าโรงสีอื่นได้

ข้าวปลอดสารพิษ จะรับซื้อในราคาสูงกว่าข้าวทั่วไปในตลาด หมื่นละ ๒ บาท หรือตันละ ๑๖๗ บาท ผู้ปลูกข้าวปลอดสารพิษทุกคนจะต้องเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นโรงสี แต่สมาชิกบางคนแม้จะไม่ได้ปลูกข้าวปลอดสารพิษก็จะสามารถไปซื้อข้าวของสมาชิก ขายข้าวเปลือกได้สูงกว่าราคาตลาด หมื่นละ ๒ บาท เช่นกัน คือ ขายได้ราคาเดียวกันกับสมาชิกที่ปลูกข้าวปลอดสารพิษ

ข้าวปลอดสารเคมี จะรับซื้อในราคาที่สูงกว่าข้าวทั่วไปในตลาด หมื่นละ ๓ บาท หรือตันละ ๒๕๐ บาท ผู้ปลูกข้าวปลอดสารเคมีทุกคนต้องเป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นของโรงสีเช่นกัน

นอกจากการแยกประเภทข้าวแล้ว ทางโรงสียังพยายามแยกคุณภาพ และให้ราคามาตามคุณภาพข้าว (ขึ้นกับความชื้น และเปอร์เซ็นต์ของต้นข้าว) ด้วย แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะในเขตจังหวัดชัยภูมิ ไม่มีใคร

รับซื้อข้าวเปลือกโดยแยกคุณภาพ ทุกแห่งจะให้ราคาเป็นข้าวรวม ชาวบ้านคุ้นเคยกับวิธีนี้มานาน จึงยังไม่สามารถรับวิธีการให้ราคาคุณภาพข้าวได้ ประกอบกับทางโรงสียังไม่มีเครื่องมือที่จะตรวจวัดคุณภาพข้าวให้ชาวบ้านเห็นได้อย่างเด่นชัด

ทางโรงสีข้าว ไม่มีระบบให้ค่าหัวคิวแก่รถรับจ้างที่ขนข้าวเปลือกของชาวบ้านมาขายให้แก่โรงสี ดังนั้นเจ้าทรงรับจ้างจึงมีกำไรที่จะขนข้าวเปลือกไปขายให้กับโรงสีของพ่อค้ามากกว่า เพราะได้ทั้งค่ารถจากชาวบ้าน และได้หัวคิวจากโรงสี นี่เป็นเหตุให้พ่อค้าโรงสีได้ไม่นาน กรรมการโรงสีก็คัดค้านใจгүйเงินจาก ธกส. เพื่ออีอรรถนค์ ๑ คัน มาใช้รับซื้อและขนข้าวเปลือกของชาวบ้านมาที่โรงสี

การกำหนดนโยบายและระบบการจัดซื้อข้าวเปลือกเช่นนี้ ช่วยให้ชาวบ้านขายข้าวเปลือกได้ราคาดีขึ้นกว่าเดิมเพราะ ไม่ถูกโกงน้ำหนัก เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งน้อย และขายข้าวเปลือกได้ราคาสูงกว่าท้องตลาด ต้นละ ๑๖๗-๒๕๐ บาท โดยเฉพาะในส่วนของผู้เป็นสมาชิกผู้เป็นสมาชิกผู้ถือหุ้นของโรงสี และผู้ปลูกข้าวปลอดสารพิษ ข้าวปลอดสารเคมี

การเก็บข้าวเปลือก

ทางโรงสีจะเก็บข้าวเปลือกโดยบรรจุใส่กระสอบเก็บไว้ ซึ่งเป็นวิธีเก็บข้าวที่ดีที่สุด ขณะเดียวกันก็ต้องใช้ทุนสูงที่สุดด้วย คือต้องลงทุนซื้อกระสอบ และต้องจ่ายค่าแรงการบรรจุข้าวเปลือกใส่กระสอบ ค่าแบกแรงในแท่น และค่าแบกลงมาที่หน้าสี

ในระยะแรก ทางโรงสีจะเก็บข้าวเปลือกอยู่ในโรงเรือนสีข้าว ซึ่งมีขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สูง ๗ เมตร คือใช้โรงเรือนเป็นที่สีข้าว เก็บข้าวเปลือก และวางข้าวสาร ต่อมาจึงมีการขยายมากขึ้น ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงต่อเติมโรงเรือนออกไปด้านข้าง ให้กว้างออกไปอีก ๕ เมตร เพื่อให้เป็นที่เก็บข้าวเปลือกปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมีโดยเฉพาะ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ทางกรมส่งเสริมการเกษตร ก็ให้งบประมาณสนับสนุนในการสร้างฉางข้าว ในวงเงิน ๒ ล้านบาท แก่กลุ่มเกษตรกรทำนาหาลาโฮ โดยสร้างเป็นเป็นฉางปูนที่เก็บข้าวเปลือกได้ประมาณ ๕๐๐ ตัน บนที่ดินของกลุ่มฯ ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านโสภณพุมปี ห่างจากโรงสีไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ทุกวันนี้ โรงสีได้เข้าฉางของกลุ่มเกษตรกรทำนาหาลาโฮเป็นที่เก็บข้าวเปลือกของโรงสีด้วย

การเก็บข้าวเปลือกนี้ แม้จะบรรจุในกระสอบก็ต้องระวังไม่ให้กระสอบติดกับพื้น หรือฝังปูน เพราะความชื้นจะทำให้ข้าวเปลือกเสียหรือเน่าข้าวกลายเป็นสีเหลือง ขายไม่ได้ ราคา ข้าวเปลือกที่เก็บในโรงเรือนสีข้าว จะร่วงด้วยไม้ให้ติดพื้นปูน ส่วนข้าวเปลือกที่เก็บในฉางของกลุ่มเกษตรกรทำนาหาลาโฮนั้น จะปูแกลบรองพื้นเป็นชั้นหนาก่อน ค่อยเรียงกระสอบข้าวเปลือกซ้อนขึ้นไปและมีการแบ่งเก็บข้าวทั่วไป ข้าวปลอดสารพิษและข้าวปลอดสารเคมีออกจากกันเป็นสัดส่วน

เทคโนโลยีและระบบการสีข้าว

เมื่อแรกคิดจะตั้งโรงสีข้าวชมรมรักษาดินแดน กลุ่มผู้ก่อตั้งโรงสี ทั้งในส่วนของชาวบ้านและนักพัฒนา ส่วนแต่ไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานสีมาก่อนเลย จึงต้องเริ่มต้นกับทางหาวชัยกุล โดยการตระเวนไปดูโรงสีต่าง ๆ มากกว่า ๑๐ แห่ง ในภาคอีสานและภาคกลาง ทั้งโรงสีที่สร้างโดยช่างที่โรงสี และโรงสีที่ใช้เครื่องสีข้าวสำเร็จรูปของบริษัท ไท เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด จึงได้ตัดสินใจที่จะซื้อโรงสีเก่าแห่งหนึ่งในอำเภอมือง จังหวัดยโสธร เพื่อย้ายมาประกอบใหม่ที่ อำเภอยุทธุม แต่สุดท้ายก็ต้องเปลี่ยนใจ เมื่อได้ข้อมูล

จากช่างทำโรงสีว่าเครื่องของโรงสีตัวหนึ่งเริ่มเก่ามาก ซ่อมบ่อยและหลายครั้งมาก จึงตัดสินใจลงทุนสร้างโรงสีใหม่เลย

วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ กลุ่มผู้ก่อตั้งโรงสีได้ทำสัญญาว่าจ้างให้ ช่างจำเนียร อินทพัฒน์ (อยู่บ้านเลขที่ ๓๔๔ หมู่ ๑ ต.ชุมพุก อ.คำเขื่อนแก้ว จ.ยโสธร) เป็นผู้รับเหมาสร้างโรงสีข้าวขมรภักษ์ธรรมชาติ ในราคา ๗๐,๐๐๐ บาท (ไม่รวมค่าโรงเรือน ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันสร้างเอง และไม่รวมค่าเครื่องยนตชุด) โดยหวังจะมีกำลังผลิตข้าวสารต้นได้ ๓๐-๓๕ กระสอบ (๑๖๖ ก.ก.) ต่อวัน (๘-๑๐ ชั่วโมง) แต่เมื่อสร้างเสร็จและเดินเครื่องได้ในเดือนสิงหาคม ๒๕๓๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ ปรากฏว่าผลิตข้าวสารต้นได้เฉลี่ย วันละ ๑๕-๒๐ กระสอบ เท่านั้น

ด้วยความที่มีความรู้จำกัด และสันนิษฐานกันว่าคงเป็นเพราะหินขัดข้าวขนาดเล็กไป ทำให้ปล่อยข้าวได้น้อยหรือซ้ำ จึงจ้างช่างคนเดิมให้มาเปลี่ยนหินขัดข้าวขาว ๒ ลูก จากเดิมขนาด ๑๒"x๑๔" เป็น ๑๖"x๑๔" (ส่วนอีกลูกหนึ่งขนาด ๑๔"x๑๖" คงไว้ตามเดิม) ใช้จ่ายเงินเพิ่มอีก ๕๐,๐๐๐ บาท และทำให้กำลังการผลิตสูงขึ้นเป็น ๒๐-๒๕ กระสอบต่อวัน

ต่อมาในเดือน ก.พ.-เม.ย. ๒๕๓๕ ได้ทำการปรับปรุงโรงสีอีกครั้งหนึ่ง โดยจ้างช่าง สมพุด เชื้อย่นา จากบ้าน ท.เจริญการช่าง ที่ อวารินธำรบ จ.อุบลราชธานี ให้เป็นผู้รับเหมาปรับปรุงโรงสี ในงบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท โดยกำหนดว่า จะต้องทำให้โรงสีสามารถผลิตข้าวได้วันละ ๕๐ กระสอบ (ต่อ ๘ ชั่วโมง) เป็นอย่างน้อย แต่สุดท้ายก็ผลิตได้เพียง วันละ ๓๕-๔๐ กระสอบมาจนถึงทุกวันนี้

เรื่องความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเครื่องสีข้าวนี้ เจ้าของกิจการโรงสีเอกชนส่วนใหญ่ จะต้องมีความรู้ในเรื่องนี้เอง เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิต การที่ผู้บริหารของโรงสีข้าวขมรภักษ์ธรรมชาติไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องในเรื่องนี้ ทำให้ต้องพึ่งช่าง และต้องจ่ายเงินโดยไม่คุ้มค่ายางลงทุน เพราะโดยมากช่างก็ไม่ได้เป็นทีที่พึ่งที่ดี ดังนั้น กลุ่มผู้บริหารโรงสีจะต้องตระหนักในความสำคัญ ของการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีของการสีข้าวไปเรื่อย ๆ

ตารางแสดงผลการทดสอบประสิทธิภาพการสีข้าวของโรงสีข้าวขมรภักษ์ธรรมชาติ

(ผลผลิตจากการสีข้าวเปลือก ๑,๐๐๐ ก.ก.)

วันที่ทดสอบ	ชนิดข้าวเปลือก	น้ำหนักข้าวเปลือก (ก.ก.)	น้ำหนักข้าวสาร (ก.ก.)	น้ำหนักข้าวแฉะ (ก.ก.)	น้ำหนักข้าวแฉะ (ก.ก.)	น้ำหนักข้าวแฉะ (ก.ก.)	น้ำหนักข้าวแฉะ (ก.ก.)	หมายเหตุ
๑๓ ก.ย.๒๕๓	๕๕๑	๒๐๑	๗๗	๑๖	๒๕๕	ไม่ทราบ	๒ ข.ม.	ทดสอบครั้งแรกหลังสร้างโรงสีเสร็จ
๑๖ ก.พ.๒๕๓	๕๖๑	๑๕๕	๗๗	๑๕	๒๕๑	๘๓	๑ ข.ม.	ทดสอบหลังปรับปรุงครั้งแรกใช้เครื่องยนต์รุ่น ๑๙๙๕ แรงม้า
๑๑ เม.ย.๒๕๓	๕๖๓	๑๑๖	๖๕	๓๖	๒๕๗	๑๒๓	๑ ข.ม.	ทดสอบหลังปรับปรุงครั้งที่สองใช้เครื่องรุ่น ๒๕๕๕ แรงม้า

ระบบการสีข้าว ชาวสีข้าวของโรงสีนั้น คัดเลือกมาจากชาวบ้านที่มีความสนใจ และตั้งใจที่จะทำงานนี้ โดยไม่มีประสบการณ์มาก่อน แล้วให้มาฝึกสีข้าว โดยระยะแรกได้รับการแนะนำจากช่างทำโรงสี หลังจากนั้นก็

หาประสบการณ์เอาเอง ทางโรงสีเคยมีกรรมการฝ่ายสีข้าวถึง ๖ คน และแบ่งสีเป็น ๒ กะ ภายหลังมีการมีการบางคนลาออก บางคนไปทำงานที่กรุงเทพฯ จึงเหลือเพียง ๔ คน และทำงานได้เพียงกะเดียว บางช่วงที่ต้องเร่งสีข้าว อาจขอให้กรรมการฝ่ายสีช่วยนอกเวลาทำงานได้ ขณะเดียวกันในช่วงด้านา และช่วงเกี่ยวข้าว ฝ่ายสีข้าวอาจขอลดเวลาทำงานลง เพื่อไปทำงานในนา และอาจเปลี่ยนเวลาการสีข้าวจากช่วงกลางวันมาสีในช่วงเวลากลางคืนแทน

ทำเลที่ตั้งของโรงสี

โรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๗ หมู่ ๒ บ้านโสกชุมปูน ตำบลนาโสน อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธร บนที่ดินของ นายมัน สามสี ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และเป็นทรัพย์สินของโรงสี โดยนายมัน ให้โรงสีใช้ประโยชน์ในที่ดินแบบไม่คิดค่าเช่า

โรงสีนี้อยู่ห่างจากตัว อำเภอกุดชุมหะ ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นทางถนนลาดยาง ๓ กิโลเมตร และทางถนนลูกรังอีก ๙ กิโลเมตร ในช่วงที่มีฝนตกมาก ถนนลูกรังจะเป็นหลุมเป็นบ่อ จนบางครั้งรถบรรทุกสิบล้อไม่สามารถเข้าออกได้ ซึ่งทำให้เป็นปัญหาในการขนส่ง ข้าวชาวนาของโรงสีด้วย และการที่โรงสีมาตั้งอยู่ที่ห่างไกลจากถนนหลักเช่นนี้ก็ทำให้ค่าขนส่งข้าวสารโดยรถบรรทุกสิบล้อต้องแพงขึ้นอีก กิโลกรัมละ ๕-๑๐ สตางค์ (รถสิบล้อ ๑ คัน บรรทุกน้ำหนักได้ ๑๓ ตัน ค่าขนส่งจากกุดชุมหะ ถึง กรุงเทพฯ โดยทั่วไปจะตกราคา ก.ก. ละ ๒๒-๓๐ สตางค์ แต่โรงสีต้องจ่ายสูงถึง ๓๐-๓๕ สตางค์ ต่อ ก.ก. เพียงเพราะระยะทาง ๙ ก.ม. ที่เป็นถนนลูกรังเข้าออกหมู่บ้าน)

การที่โรงสีตั้งอยู่ในหมู่บ้านซึ่งห่างจากถนนหลัก แม้จะมีข้อเสียที่ทำให้โรงสีต้องจ่ายค่าขนส่งสูงขึ้นในการนำข้าวสารไปขาย แต่ก็ถือดีในแง่ช่วยให้ชาวบ้านประหยัดค่าขนส่งในการนำข้าวเปลือกมาขายให้โรงสี เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่นำข้าวเปลือกมาขายให้โรงสี จะอยู่ในตำบลนาโสน และตำบลใกล้เคียง ซึ่งอาจคิดว่าโรงสีกำไรน้อยลง แต่ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น (ประหยัดค่าขนส่ง)

การผลิต

เนื่องจากโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ มีสีข้าว ๒ ประเภท คือ ข้าวหอมมะลิทั่วไป กับข้าวหอมมะลิคุณภาพพิเศษ (ข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมี) จึงต้องแยกการผลิตไปตามประเภทของข้าวด้วย

๑. ข้าวหอมมะลิทั่วไป เป็นข้าวหลักของโรงสี เพราะมีสัดส่วนการผลิตสูงกว่าข้าวหอมมะลิคุณภาพพิเศษ เนื่องจากในระยะแรก ผู้ปลูกข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมี ยังมีไม่มาก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ สัดส่วนข้าวหอมมะลิทั่วไป เทียบกับ ข้าวหอมมะลิคุณภาพพิเศษ เท่ากับ ๖๔:๓๖ การตลาดของข้าวหอมมะลิทั่วไปนี้ โดยมากจะขายให้โรงสีใหญ่ และทยอย (นายหน้าหรือคนกลาง) ซึ่งมีช่องทางการตลาดมากกว่า โดยขายบรรจุในกระสอบบ้าน น้ำหนักรวม ๑๐๐ กิโลกรัม/กระสอบ ขณะโดยรถบรรทุกสิบล้อ ทยอยละ ๑๓ ตัน ส่วนใหญ่จะขายให้ที่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และกรุงเทพฯ เคยขายไปที่ จังหวัดอยุธยา และโรงสีใหญ่ในท้องถิ่นบ้าง แต่ไม่มากนัก นอกจากนี้ก็มีการขายย่อยในท้องถิ่น เช่น ส่งประจำให้กับโรงพยาบาลกุดชุมหะ และโรงพยาบาลจังหวัดยโสธร เป็นต้น ส่วนการขายปลีกนั้นน้อยมาก เพราะคนในท้องถิ่นนิยมนำข้าวเหนียวเป็นหลัก ไม่ค่อยมีคนกินข้าวเจ้าหอมมะลิ

Legislative Institutional Repository of Thailand

ตลาดในท้องถิ่นนั้น ขายได้แค่ปลายข้าว รำ และกลบ เป็นสำคัญ เพราะชาวบ้านจะซื้อปลายข้าว และรำ ไปเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ และซื้อกลบไปใส่บำรุงที่นา ผลผลิตเหล่านี้สามารถขายให้ตลาดในท้องถิ่นได้หมด ไม่เหลือให้ต้องไปขายที่อื่นเลย

๒. ข้าวหอมมะลิคุณภาพพิเศษ หรือข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมี ความจริงแล้วโรงสีข้าวชมรมรักธรรมชาติ มุ่งหวังที่จะผลิตข้าวประเภทนี้เป็นสำคัญเพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจากมีผู้ปลูกไม่มาก หรือปลูกได้ไม่เต็มกำลังการผลิตของโรงสี ทำให้ทางโรงสีต้องผลิตข้าวทั่วไปด้วย เพื่อความอยู่รอดในทางธุรกิจ

ข้าวคุณภาพพิเศษนี้ ที่ผ่านมารองสีขายให้กับชมรมเพื่อนธรรมชาติเพียงแห่งเดียว โดยบรรจุในกระสอบพลาสติกสีน้ำตาล น้ำหนักรวม ๕๐ กิโลกรัม/กระสอบ บรรจุโดยรถสิบล้อ ส่งให้ชมรมที่กรุงเทพฯ แล้วชมรมฯ จะนำไปบรรจุใส่ถุงเล็ก ขนาด ๒ กิโลกรัม และ ๕ กิโลกรัม ภายในตรา “เพื่อนธรรมชาติ” เพื่อจัดจำหน่ายในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ ชมรมเพื่อนธรรมชาติสามารถรับซื้อข้าวคุณภาพพิเศษของโรงสีได้ทั้งหมด แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ชมรมเพื่อนธรรมชาติไม่สามารถขยายตลาดได้เท่ากับกำลังการผลิต จึงมีข้าวเปลือกเหลือเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ซึ่งทางโรงสีจำเป็นต้องตัดสินใจให้เป็นข้าวหอมมะลิทั่วไปขายให้กับโรงสีใหญ่ในจ.ฉะเชิงเทรา ประมาณ ๕๐ ตันข้าวสาร

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ผลผลิตข้าวคุณภาพพิเศษ (จากฤดูกาลผลิตปี ๒๕๓๗/๒๕๓๘) ของโรงสีจะสูงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา ถ้าทางชมรมเพื่อนธรรมชาติไม่สามารถขยายตลาดให้รองรับข้าวนี้ได้ทั้งหมด ทางโรงสีก็จำเป็นต้องหาช่องทางตลาดอื่นนอกเหนือจากชมรมเพื่อนธรรมชาติด้วย

สำหรับชมรมเพื่อนธรรมชาตินี้ ได้ให้การช่วยเหลือโรงสีในลักษณะของการจ่ายเงินล่วงหน้าให้แก่โรงสี โฉงเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ตลอดมา เป็นการช่วยให้ทางโรงสีมีเงินหมุนเวียนในการซื้อข้าวเปลือก และบริหารจัดการมากขึ้น

ระบบบัญชี

โรงสีข้าวชมรมรักธรรมชาติ ก่อตั้งและเปิดดำเนินกิจการโดยไม่ได้มีการวางระบบบัญชีไว้ล่วงหน้า เพราะกลุ่มผู้ก่อตั้งไม่มีความรู้เรื่องบัญชีเพียงพอ และไปให้ความสำคัญกับเรื่องอื่นๆ มากกว่าเรื่องระบบบัญชี ดังนั้น ในระยะแรก จึงมีเพียงบัญชีเงินสดประจำวันที่ใช้คุมรายรับ รายจ่าย เท่านั้น จนล่วงเลยไปหลายเดือน จึงได้มีนักบัญชีจากทางกรุงเทพฯ อาสาสมัครมาช่วยวางระบบบัญชีให้ ในการปิดงบดุลบัญชีครั้งแรก เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๓๘ นั้น มีปัญหามาก เพราะรายรับ รายจ่าย บางรายการไม่ได้ทำหลักฐานไว้ ต้องตรวจสอบโดยสอบถามจากควมจำของคนที่เกี่ยวข้อง แม้ที่สุด ตัวเลขก็ยังไม่ได้ดุล จนต้องใช้วิธีปรับตัวเลขทางบัญชีเพื่อให้งบดุลได้ลงตัว

หลังจากที่วางระบบบัญชีครั้งแรก และจัดอบรมความรู้ให้กับชาวบ้านที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็มีภาวการณ์งำถูกระยะหนึ่ง ปรากฏว่ามีปัญหา ทำให้ต้องปรับระบบบัญชีให้ง่ายลง ทางหนึ่ง และอบรมความรู้ให้แก่ชาวบ้านอีกทางหนึ่ง จนมีระบบบัญชีที่แน่นอน และใช้เป็นแบบแผนในทางปฏิบัติ เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา

เอกสารเบื้องต้นที่ใช้ประกอบการลงบัญชี มีดังนี้

๑. ใบสั่งนำหนักข้าวเปลือก
๒. ใบชำระค่าข้าวเปลือก
๓. ใบสำคัญจ่ายเงินสด
๔. ใบส่งปรายรับประจำวัน เงินสด เงินเชื่อ
๕. ใบเสร็จรับเงิน

ผลกำไรและการจัดสรรผลกำไร

ผลกำไร ตั้งแต่เปิดดำเนินการมา ทางโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติได้ทำ งบกำไร-ขาดทุน ๓ งวด ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงงบกำไร-ขาดทุน ในการดำเนินการของโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ

งบกำไร-ขาดทุน	งบกำไร (งวดที่ ๑)	งบกำไร (งวดที่ ๒)	งบกำไร (งวดที่ ๓)
ขายข้าวสีนึ่งและรายได้ทั้งหมด	๓,๕๙๖,๘๑๐.๒๐	๖,๖๕๖,๑๑๓.๕๘	๗,๙๙๖,๓๖๘.๓๙
ต้นทุนสินค้าขาย	๒,๘๔๓,๓๕๙.๙๐	๕,๗๗๗,๒๔๓.๖๐	๖,๕๓๖,๕๐๙.๐๐
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ	๓๒๗,๓๖๐.๕๖	๕๙๐,๕๘๒.๐๖	๑,๐๑๖,๑๕๗.๓๖
ค่าเสื่อมราคา	๑๒๒,๐๒๑.๑๐	๘๗,๙๐๓.๓๖	๓๐๙,๒๕๙.๑๓
กำไรจากการดำเนินการ	๒๙๙,๑๒๘.๖๔	๓๙๐,๘๘๖.๖๘	๓๓๘,๓๒๖.๘๕
หักค่าตอบแทนกรรมการ	(๕๓%) ๑๒๖,๕๗๕.๐๙	(๕๐%) ๑๑๘,๐๒๖.๕๙	(๕๒%) ๑๖๗,๙๒๗.๘๘
กำไรสุทธิจริง	๑๖๒,๕๕๓.๕๕	๒๗๒,๘๖๐.๐๙	๑๖๖,๓๙๘.๙๗

จากตัวเลขในตารางข้างบนนี้ จะเห็นว่า การรวบกำไร-ขาดทุน งวดที่ ๑-๓ นั้น โรงสีมีกำไรจากการดำเนินการ งบละ ๒๙๙,๑๒๘.๖๔ บาท, ๒๙๐,๘๘๖.๖๘ บาท และ ๓๓๘,๓๒๖.๘๕ บาท ตามลำดับ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ยังไม่ได้หักค่าตอบแทนของกรรมการที่ทำงานให้โรงสี เพราะทางโรงสีกำหนดค่าตอบแทนให้กรรมการร้อยละของกำไรจากการดำเนินการ หากนำค่าตอบแทนดังกล่าวมาหักออก จะพบว่ามีกำไรสุทธิจริงเพียงครั้งละ ๑๐๐,๐๐๐ กว่าบาท ดังตัวเลขในตารางเท่านั้น ซึ่งเป็นอัตรากำไรที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับการลงทุน และขนาดของธุรกิจ แต่กรรมการของโรงสีโดยเฉพาะในส่วนของชาวบ้านก็มีชีวิตที่ดีว่า ที่โรงสีกำไรน้อยก็เพราะได้แบ่งกำไรออกไปให้แก่ชาวบ้านหรือสมาชิกในรูปของข้าวรับซื้อข้าวเปลือกราคาสูงกว่าท้องตลาด และขายผลผลิต เช่น ปลาข้าว รำ และแกลบ ให้ในราคาที่ดีกว่าตลาด หากทางโรงสีซื้อและขายผลผลิตให้สมาชิกเท่ากับราคาตลาด ตัวเลขกำไรของโรงสีจะสูงกว่านี้อีกมาก

การจัดสรรผลกำไร ทางโรงสีมีหลักการจัดสรรผลกำไรจากการดำเนินการออกเป็น ๔ ส่วนคือ ๑. เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ๒. เป็นเงินปันผลให้ผู้ถือหุ้น ๓. เป็นทุนสะสม และ ๔. เป็นเงินสาธารณประโยชน์ โดยให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเป็นผู้กำหนดสัดส่วนตามความเหมาะสมในแต่ละงวด

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

สำหรับกำไรจากการดำเนินงานในงวดที่ ๑-๓ นั้นได้มีมติจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นให้จัดสรรผลกำไร ดังตารางต่อไปนี้

การกระจายกำไร	งวดที่ ๑ (๕-๗ มิ.ย. ๖๕)		งวดที่ ๒ (๖-๘ มิ.ย. ๖๕)		งวดที่ ๓ (๕-๗ มิ.ย. ๖๕)	
	กำไรสุทธิ	กำไรสุทธิ	กำไรสุทธิ	กำไรสุทธิ	กำไรสุทธิ	กำไรสุทธิ
กรรมการบริหาร (๕-๗ คน)	๕'	๑๙,๗๐๖.๕'๐	๕'	๑๒,๐๙๑.๕๘	๕'	๑๖,๕๑๖.๑๕'
ฝ่ายสีข้าว (๖ คน)	๒๐	๕๕,๘๕๕.๖๒	๒๐	๕๕,๑๖๕.๙๙	๒๐	๖๘,๖๖๕.๕๙
ฝ่ายขายสินค้า (๑๙ คน)	๑๘	๕๕,๙๙๗.๐๗	๑๘	๙๓,๓๙๙.๓๙	๑๘	๖๐,๘๙๕.๑๑
พนักงานบัญชี (๒ คน)	-	-	๖	๑๙,๕๙๙.๙๘	-	-
ผู้จัดการ/หัวหน้า/บัญชี	-	-	-	-	๕	๓๐,๙๙๕.๐๖
ปันผลผู้ถือหุ้น	๓๕	๑๐๒,๙๙๙.๘๓	๓๕	๘๙,๒๙๐.๓๙	๒๐	๖๙,๖๖๕.๕๙
ทุนสะสม	๒๐	๕๕,๘๕๕.๖๒	๑๙	๙๓,๓๙๙.๓๙	๒๕	๘๙,๕๙๕.๐๖
สาธารณประโยชน์	๒	๕,๙๙๗.๑๖	๒	๕,๙๙๗.๑๖	๓	๑๐,๑๙๕.๖๙
รวม	๑๐๐	๒๕๕,๕๒๕.๒๐	๑๐๐	๒๕๕,๕๒๕.๖๙	๑๐๐	๒๕๕,๕๒๕.๖๙

ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการดำเนินงาน

การที่โรงสีข้าวชมรมรักษาวินชาดิสมาเรย์ดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่องมาได้ถึง ๔ ปีกว่าและมีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ ก็เพราะมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุน ดังนี้คือ

๑. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

๑.๑ ชาวบ้านมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรวมกลุ่มทำธุรกิจมาก่อน ในรูปของกองทุนร้านค้าในหมู่บ้าน โดยเฉพาะบ้านโสกชุมพูน ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึงปัจจุบัน โดยบริหารจัดการแบบมีคณะกรรมการที่หมุนเวียนเข้ามาขายสินค้าในกองทุน

๑.๒ มีผู้นำชาวบ้านที่โดดเด่น เป็นที่ยอมรับในด้านของศีลธรรม ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ และความสามารถในการทำงาน

๑.๓ มีพระภิกษุที่ชาวบ้านในชุมชนศรัทธา เป็นที่ปรึกษา และให้การสนับสนุนโรงสี โดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อโรงสี

๑.๔ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในชุมชน ยังเอื้อต่อการรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันในรูปแบบการบริหารจัดการของโรงสี

๒. ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่

๒.๑ การที่มีนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน (โครงการสมุนไพรรักษาโรคพื้นเมือง) และข้าราชการในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการบริหาร หรือเป็นที่ปรึกษา มีส่วนช่วยเหลืออย่างมากในด้านการประสานงาน เพื่อสร้างความสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเงินทุน และวิชาการความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงสี ตลอดจนช่องทางทางการตลาด

๒.๒ การที่มีคนนอกชุมชนร่วมถือหุ้นในโรงสี มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้โรงสีมีทุนเพียงพอที่จะดำเนินการได้ เพราะหากจะขาดทุนจากชาวบ้านในชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว คงจะไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงที่จะเริ่มต้นดำเนินการ นอกจากนี้ ผู้ถือหุ้นที่เป็นคนนอกชุมชน ยังเป็นช่องทางขายหรือเป็นกลุ่มผู้บริโภคข้าวของโรงสีอีกด้วย

๒.๓ มิโครงการสมุนไพรรักษาโรค (สพ.) ซึ่งเป็นองค์พัฒนาเอกชนให้การสนับสนุนโรงสีโดยการซื้อเพื่อจำหน่ายที่ขององค์กรเข้ามาช่วยงานและซื้อเพื่องบประมาณสำหรับกิจกรรมด้านการศึกษา และพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านที่เป็นกรรมกรของโรงสี นอกจากนี้ ยังเป็นหน่วยงานหลักที่ทำงานส่งเสริมและควบคุมมาตรฐานการปลูกข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมีในท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่ง ในธุรกิจข้าวปลอดสารพิษของโรงสี

๒.๔ มีชมรมเพื่อนธรรมชาติ เป็นช่องทางการตลาดที่แน่นอนสำหรับข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมี และยังให้การช่วยเหลือโดยการจ่ายเงินซื้อข้าวให้ล่วงหน้า ในวงเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ตลอดมา

๒.๕ มีมูลนิธิเด็ก ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในระยะต้น โดยการซื้อข้าวสารและจ่าย เงินให้ล่วงหน้า ครั้งละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท รวม ๒ ครั้ง ในช่วง ๑-๒ ปีแรกของการทำงาน ตั้งโรงสี

๒.๖ ส่วนราชการ โดยเฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอกุดชุมที่ช่วยทำให้โครงการขอความสนับสนุนจากภาครัฐมาให้แก่โรงสี (ในนามของกลุ่มเกษตรกรทำนาใส) เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา เช่น โครงการสร้างฉางข้าว ขนาด ๕๐๐ ตัน และ เครื่องซังใหญ่ มูลค่ารวม ๒ ล้านบาท ที่ทางราชการสร้างให้กลุ่มเกษตรกรแบบให้เปล่า และเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยจากโครงการเก็บรวบรวมข้าวเปลือกของ กรมส่งเสริมการเกษตรในวงเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นต้น

เรื่องที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อไป

แม้ว่าโรงสีข้าวชมรมรักษธรรมชาติ จะประสบความสำเร็จในแง่ที่มีกำไรมาโดยตลอด แต่ก็ยังมีปัญหาอีกหลายอย่างที่ต้งแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นและพัฒนาต่อไป ดังนี้คือ

๑. การพัฒนาบุคลากร จะต้องพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านที่เป็นกรรมกรโรงสีทุกระดับทุกตำแหน่ง ให้มีความรู้ ความชำนาญมากยิ่งขึ้น และสร้างบุคลากรใหม่ เพื่อสานต่อการทำงานในระยะยาว โดยเฉพาะในระดับผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารโรงสีโดยมีเป้าหมายให้ชาวบ้านสามารถบริหารจัดการโรงสีด้วยตนเองได้ และพึ่งบุคคลภายนอกให้น้อยลง

๒. ค่าตอบแทนการทำงาน ที่ผ่านมานั้น กรรมกรโรงสีจะได้ค่าตอบแทนการทำงานในรูปของเงินปันผลจากผลกำไรในการดำเนินกิจการของโรงสี ซึ่งเมื่อคำนวณเป็นค่าแรงต่อวันแล้ว จะได้อยู่ในระหว่าง ๓๗-๗๕ บาทต่อวัน น้อยกว่าอัตราค่าแรงรายวันในภาคเกษตร ซึ่งอยู่ในระหว่าง ๑๐-๑๐๐ บาทต่อวัน ทางโรงสีจะต้องพยายามให้คนทำงานได้ค่าตอบแทนสูงขึ้นอย่างเหมาะสม เพื่อให้คนสามารถทำงานให้โรงสีได้ยั่งยืน

๓. โครงสร้างผู้ถือหุ้น ควรพยายามเพิ่มหุ้นในส่วนของคนบ้านในชุมชนให้มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้มีสัดส่วนสูงกว่าคนภายนอกชุมชน และกล่าวได้ว่าเป็นโรงสีข้าวชุมชนอย่างแท้จริง

๔. เงินทุนหมุนเวียน ควรพยายามหาแหล่งเงินกู้ระยะยาว ดอกเบี้ยต่ำ ในวงเงินที่มากเพียงพอต่อการดำเนินกิจการ เพื่อไม่ให้สะดุดกับปัญหาขาดเงินหมุนเวียน หรือต้องเสียเวลาเกี่ยวกับจัดหาแหล่งแก้ปัญหาเรื่องเงินทุนบ่อย ๆ

๕. การจัดซื้อและเก็บข้าวเปลือก ควรเพิ่มมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้โรงสีแอกซื้อข้าวเปลือกได้ตรงกับประเภท ข้าวทั่วไป ข้าวปลอดสารพิษ และข้าวปลอดสารเคมีตามที่ตนต้องการและนักพัฒนาระบบการเก็บข้าวเปลือกให้ดีขึ้น แต่ต้นทุนต่ำ

๖. ด้านการผลิต ต้องศึกษาและพัฒนาปรับปรุงเครื่องสีข้าวให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น กำลังการผลิตสูงขึ้น พร้อม กันกับการพัฒนาช่างสีข้าว ให้สืได้เรีรยั้งขึ้น และมีความรู้ในการซ่อมแซมเครื่องสีข้าว ได้มากขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มกระบวนการผลิตข้าวถุงด้วย เพื่อเป็นการสร้างงานในชุมชน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวสินค้า

๗. ด้านการตลาด ควรมุ่งขยายตลาดข้าวถุง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวหอมมะลิทั่วไป และขยายช่องทางการตลาดสำหรับข้าวปลอดสารพิษและข้าวปลอดสารเคมี ให้ครอบคลุมปริมาณที่ชาวบ้านผลิตได้

๘. ด้านบัญชี ต้องพัฒนาชาวบ้านให้ทำบัญชีได้ถูกต้อง แม่นยำ และทันปัจจุบัน ตลอดจนสามารถทำงบดุล และงบกำไร-ขาดทุนเองได้

ธวัชชัย โตสิตระกูล

ธันวาคม ๒๕๖๘

สรุปผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๖๔

โรงเรียนขอมรรักษ์ธรรมชาติ

กลุ่มเกษตรกรทำนาไร่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

๑. งบกำไร-ขาดทุน

รายการ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔		ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	
	จำนวนเงินบาท	ร้อยละ	จำนวนเงินบาท	ร้อยละ
ยอดรายได้ทั้งสิ้น	๑๕,๕๒๐,๑๗๒.๘๑	๑๐๐	๘,๘๗๙,๐๒๓.๘๐	๑๐๐
หักต้นทุนสินค้าขาย	๑๒,๓๗๕,๗๖๖.๐๐	๗๙.๗๔	๗,๑๒๐,๘๕๖.๕๐	๘๐.๒๐
กำไรขั้นต้น	๓,๑๔๔,๔๐๖.๘๑	๒๐.๒๖	๑,๗๕๘,๐๖๗.๓๐	๑๙.๘๐
หักค่าใช้จ่ายดำเนินการ	๒,๑๗๕,๘๓๕.๑๘	๑๔.๐๒	๑,๓๑๔,๐๒๑.๘๘	๑๔.๘๐
กำไรก่อนหักค่าเสื่อม	๙๖๘,๕๗๑.๖๓	๖.๒๔	๔๔๔,๐๔๕.๔๒	๕.๐๐
หักค่าเสื่อมราคา	๒๐๕,๕๘๐.๕๗	๑.๓๒	๑๑๑,๓๐๖.๖๐	๑.๒๕
กำไรสุทธิหรือการขาดทุน	๗๖๒,๙๙๑.๐๖	๔.๙๒	๓๓๒,๗๓๘.๘๒	๓.๗๕

๒. การจัดสรรกำไร

รายการ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๔		ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	
	จำนวนเงินบาท	ร้อยละ	จำนวนเงินบาท	ร้อยละ
๑. ปีผลตามหุ้น	๑๕๒,๕๔๘.๘๐	๒๐.๐๐	๑๔๗,๐๕๖.๐๐	๔๔.๒๐
๒. ปีผลเฉลี่ยคืน	๑๙๐,๗๔๘.๐๐	๒๔.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐
๓. โบนัสกรรมการ	๗๖,๓๐๐.๐๐	๑๐.๐๐	๓๓,๒๗๓.๐๐	๑๐.๐๐
๔. ทุนสะสม	๒๖๗,๐๔๖.๐๖	๓๕.๐๐	๑๑๙,๑๓๕.๘๔	๓๕.๘๐
๕. ทุนสาธารณะประโยชน์	๗๖,๓๐๐.๐๐	๑๐.๐๐	๓๓,๒๗๓.๘๘	๑๐.๐๐

๓. อัตราเงินปันผล

ปีงบประมาณ ๒๕๖๔		ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	
รายการ	จำนวนเงินบาท	รายการ	จำนวนเงินบาท
๑. ปีผลตามหุ้น	๑.๐๐ บาท ต่อหุ้น (๑๐% ต่อปี)	๑.๐๐ บาท ต่อหุ้น (๑๐% ต่อปี)	
๒. ปีผลเฉลี่ยคืน	๑.๐๐ บาท ต่อ ๑ ต้นข้าวเปลือก		

๔. สัดส่วนผู้ถือหุ้น

ประเภท	ปี ๒๕๓๕				ปี ๒๕๓๘			
	จำนวนรายชื่อ	ร้อยละ	จำนวนหุ้น	ร้อยละ	จำนวนรายชื่อ	ร้อยละ	จำนวนหุ้น	ร้อยละ
๑. ชาวบ้าน	๒๗๒	๘๒.๗๘	๕,๕๖,๑๖๓	๙๒.๓๖	๕,๕๕๕	๗๗.๕๖	๓๗,๕๖๗	๓๓.๓๖
๒. ชาวกรุงเทพฯ	๕๗	๑๖.๕๓	๒๖,๕๔๙	๕๑.๐๖	๕๗	๘.๑๕	๒๖,๕๔๙	๒๓.๐๓
๓. บุคคลทั่วไป	๕๗	๑๐.๕๐	๗,๕๖๗	๑๔.๕๘	๕๗	๑๒.๕๕	๗,๕๖๗	๗.๖๑
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐	๑๓,๖๗๖	๑๐๐.๐๐	๑๑๗	๑๐๐.๐๐	๖๑,๖๘๓	๑๐๐.๐๐

๕. ยอดซื้อข้าวเปลือก

รายการ	ปี ๒๕๓๕		ปี ๒๕๓๘	
	ปริมาณ (ก.ก.)	จำนวน (บาท)	ปริมาณ (ก.ก.)	จำนวน (บาท)
๑. ข้าวหอมมะลิทั่วไป	๑,๐๙๙,๕๕๖	๖,๘๓๐,๕๒๗	๕๕๗,๐๖๖	๕,๕๖๗,๓๓๐.๗๕
๒. ข้าวหอมมะลิปลอดสารพิษ	๓๑๓,๙๓๕	๕,๓๖๗,๘๖๖	๖๘๕,๕๕๕	๓,๕๗๗,๖๖๑.๗๕
๓. ข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี	๓๓,๐๓๕	๒๒๐,๕๐๓	๓๓,๖๓๓	๑,๖๖๖,๖๖๖.๐๐
๔. ข้าวเหนียว	๕๗,๓๗๕	๒๓๗,๖๕๖	๓,๑๕๗	๑๒,๐๕๕.๐๐
รวม	๒,๐๙๓,๙๐๑	๑๒,๖๕๖,๖๐๖	๑,๖๘๖,๕๑๕	๙,๑๕๕,๖๕๓.๕๐

๖. กำลังการผลิต

ประเภท	ชาวดิน (กระสอบ ๑๐๐ ก.ก.)	ข้าวสารสี (กระสอบ ๑๐๐ ก.ก.)	ข้าวหัก (กระสอบ ๑๐๐ ก.ก.)	ปลายข้าว (กระสอบ ๑๐๐ ก.ก.)	หมายเหตุ
๑. ข้าวขาว	๑๐,๐๕๕	๑,๐๑๕	๕๗๕	๕๕๗	ข้าวหักที่ได้จากการ
๒. ข้าวกล้อง	๗๖๕	๐	๐	๐	สีข้าวกล้องและข้าว
๓. ข้าวซ้อมมือ	๑๕๓	๐	๐	๐	ซ้อมมือรวมอยู่ใน
รวม	๑๑,๘๗๓	๑,๐๑๕	๕๗๕	๕๕๗	รายการของข้าวขาว

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เฉลี่ยสีข้าวคืนได้ เดือนละ ๖๗๕ กระสอบ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เฉลี่ยสีข้าวคืนได้ เดือนละ ๕๕๕ กระสอบ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ กำลังการผลิตเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๓๕ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑๕

ท้องถิ่นสัมพันธ์ : หลักสูตรท้องถิ่นแบบองค์รวม

อาจารย์จุลศักดิ์ มิทราวงศ์

ประสบการณ์ต่อไปนี้เป็นประสบการณ์ของชุมชน ครูเพียงแต่หาเวลาว่างจากการเรียนการสอนในโรงเรียนไปร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กับชาวบ้านในชุมชนเท่านั้น

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ที่ อําเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เกิดกิจกรรมที่จุดประกายความคิดในงานชุมชนที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน กิจกรรมเริ่มต้นโดยพยาบาลท่านหนึ่ง เห็นรณรงค์ปลูกไม้พุ่มจากป่าเข้าสู่เมือง เกิดความรู้สึกหวงแหนพื้นที่ป่า ความคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเกิดขึ้นในหัวใจ ประกอบกับพยาบาลท่านนี้ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน มองเห็นศักยภาพของหมอยาพื้นบ้าน จึงคิดว่าจะให้หมอยาพื้นบ้านแต่ละคนแสดงศักยภาพของตัวเองออกมา เป็นความคิดแรกเริ่มเกิดขึ้นในงานภาคจังหวัดยโสธร พอเริ่มจัดประชุม หมอยาพื้นบ้านทุกคนให้ความสนใจมาก ทั้งครู พระสงฆ์และหมอยาพื้นบ้าน เข้ามาร่วมประชุม แล้วตั้งเป็น **ชมรมหมอยาพื้นบ้าน** และดำเนินงานเรื่อยมา กิจกรรมของหมอยาพื้นบ้าน คือ มีการประชุมทุก ๒ เดือน ให้หมอยาพื้นบ้านเล่าประวัติการรักษา มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นว่าตัวยานั้นอยู่ที่ไหน พากันขึ้นภู(เขา) ไปศึกษา จนปัจจุบันนี้เกาะกลุ่มกันอยู่ ไม่เคยหนีจากกันไปไหน

วัตถุประสงค์ของชมรมหมอยาพื้นบ้านยุคแรกคือ ให้ชาวบ้านพึ่งตนเองในการรักษาสุขภาพ ปัจจุบันนี้จนเวลาเมื่อป่วยจะวิ่งไปโรงพยาบาล ไปหาหมอ หมอยาพื้นบ้านจะช่วยให้ แนวคิดการพึ่งตนเองในเรื่องของยารักษาโรคของเราเริ่มดีขึ้น แล้วผลักดันความคิดนี้เข้าสู่งานด้านยาสมุนไพรในระดับชาติ กระทั่งกระทรวงสาธารณสุขได้นำเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

ทางชมรมฯ เริ่มสร้างสวนสมุนไพรในโรงพยาบาล สวนสมุนไพรในวัดจนถึงสมุนไพรในครัวเรือน ทุกครัวเรือนในพื้นที่ของชมรมหมอยาพื้นบ้านมีสมุนไพรกันหมด แต่การพึ่งตนเองด้วยยาสมุนไพรไม่เพียงพอต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต ก็หาหนทางใหม่ ๆ พบว่าต้องทำการเกษตรแบบผสมผสาน ช่วงนั้นตรงกับช่วงความคิดเกษตรธรรมชาติของฟุ่โจกจากญี่ปุ่น เข้ามามีบทบาท จึงพาชาวบ้านในพื้นที่ไปเสริมความคิดเรื่องนี้ เราปลูกข้าวโดยลดการใช้สารเคมี เป็นนาธรรมชาติ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีกลุ่มองค์กรเอกชนชื่อ โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง เข้ามาจัดกองทุนผ้าป่าพันธุ์ไหม เราได้เริ่มทำกิจกรรมกองทุนพันธุ์ไหมมาจนทุกวันนี้

ปัจจุบันโลกของการเกษตรวิ่งตามกระแสทุนนิยม กระแสธุรกิจไม่ถอยถอยได้ การทำธุรกิจจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ขอให้เกษตรกรมีส่วนร่วม เพื่อชุมชน มีชาวบ้านประมาณ ๒๐ คน ประชุมกันเขาบอกว่าอยากได้โรงสี จึงได้ช่วยทางความคิดในบางด้าน เช่น ถ้าได้โรงสีแล้วมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ยุ่งยากอย่างไร ไปศึกษาว่ากิจการโรงสีที่ยโสธร ใครล้มเหลวบ้าง ใครประสบความสำเร็จบ้าง ศึกษาให้เห็นข้อมูลทั้งหมด ชาวบ้านเขาตัดสินใจว่าจะทำโรงสีของชมรมฯ ชื่อว่า **โรงสีชมรมรักษามรดกชาติ** สีได้ประมาณ ๔๐ กระสอบต่อวัน กิจการนี้กำลังเจริญรุ่งเรือง มีภาระกิจที่จะต้องส่งข้าวออกไปต่างประเทศ และที่หมู่บ้านโสกลุมปูนนี้ ไม่ได้หยุดอยู่ที่การรวมตัวเรื่องโรงสี ศักยภาพของชุมชนยังมีมากกว่านั้น ชุมชนนี้เคยถูกลบประมาทว่าทำอะไรไร้เป็น แต่กลับตรงกันข้าม บ้านโสกลุมปูน **ทำสหกรณ์บ้านคำก่อนที่ภาครัฐจะเข้าไปบอก** ทำกันด้วยกติกาของชุมชน ยืนยาวมาตั้งแต่ก่อนชมรมหมอยาจะเกิดขึ้น จนถึงทุกวันนี้มีการแบ่งสรรผลประโยชน์ มีบัญชีที่เราเรียกว่า บัญชีชาวบ้าน ชาวบ้านทำบัญชีวัดกู่โอกาสเล็ดลอดมีน้อย มีกติกาของชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดการบ้านคำ โรงสีเป็นกิจกรรมที่จุดประกายความคิดในการพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ เพราะโรงสีมีการปันผลตั้งแต่ปีแรกของการดำเนินการ

ผลกำไรเราจะจัดสรรส่วนหนึ่งไปทำผลประโยชน์ให้กับชุมชน ปัจจุบันโรงสีสามารถให้เงินกับชุมชนปีละประมาณ ๔,๐๐๐ บาท สวิตเซอร์แลนด์ติดต่อขอซื้อข้าวปลอดสารพิษก็รวมตัวกับปลูกข้าวปลอดสารพิษประมาณ ๓๐ ครัวเรือน หลายไร่ เพื่อผลิตข้าวส่วนนี้ส่งออกต่างประเทศ และจะพัฒนากำลังการเมล็ดของโรงสีให้สูงขึ้น กิจกรรมที่เข้ามาสัมพันธ์กับโรงสี กลุ่มแม่บ้านมาช่วยกรอกข้าว ชาวบ้านมาช่วยแบกกระสอบข้าว สร้างงานประจำวันให้กับชาวบ้านได้ดีพอสมควร

แต่โรงสีข้าวไม่ใช่กิจกรรมหลักที่จะทำให้อุตสาหกรรมชุมชนอยู่ได้ ก็เลยมาคิดกันอีกว่า แต่ละปีชาวบ้านปล่อยให้หิม่วงร่วงทิ้ง มีพื้นที่บ้านมากมายปล่อยทิ้งไปไม่ทำให้เกิดประโยชน์ จึงคิดทำกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารพื้นบ้าน กิจกรรมนี้กำลังจะเข้ามามีบทบาทในกลุ่มแม่บ้าน เพราะทำให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งทำการตลาด ส่วนหนึ่งควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพ กิจกรรมนี้ยังอยู่ในระยะการพัฒนา

ในระยะเวลาเดียวกัน กลุ่มคนที่ราบสูง ซึ่งทำงานด้านการศึกษาและการรวมตัวของกลุ่มครูในจังหวัดยโสธร ซึ่งรวมกันมีมาหลายปีแล้ว กลุ่มครูที่ราบสูงประชุมร่วมกันที่วิทยาลัยเกษตรกรรมบ่อแดง หลังจากนั้นมีการประชุมกลุ่มย่อย เรื่อง *ทางเลือกของการศึกษาไทยในอนาคต* เขวชนของเราควรจะทำอย่างไร สรุปว่าเราจะต้องกำหนดทางเลือกทางการเกษตรก่อน เพราะชาวบ้านเรามีอาชีพหลักคือ การเกษตร ก็มาเขียนหลักสูตร ซึ่งเป็นได้แค่ตำราเรียน ควรจะไปคุยกับผู้รู้ดีกว่า จึงพากันไปทัศนศึกษาหลายแห่ง รวมทั้งบ้านผู้ใหญ่บุญชัย เข็มเฉลิม ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนนั้นผู้ใหญ่กำลังทำเรื่องการศึกษาอยู่ เราไปถึงผู้ใหญ่ก็ไม่ยอมหลับนอน หนึ่งคุยกัน คุยไปคุยมาเราก็จับจุดได้ว่าในระบบโรงเรียน เด็กยิ่งเรียนสูงมากเท่าไร ก็ยิ่งแยกส่วนมากเท่านั้น เราเห็นข้อเสียของการจัดการศึกษา กลับถึงบ้านก็มาคิดเรื่องหลักสูตรกันใหม่ เราทำหลักสูตรใหม่ ชื่อว่า **หลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์** ซึ่งขณะนั้นกำลังดำเนินการอยู่ หลักสูตรนี้ ไม่ได้เป็นความคิดของใครเพียงคนเดียว เป็นของกลุ่มครูทั้งหมด รวมถึงผู้นำชาวบ้านที่เข้าร่วม มีคนทุกอาชีพ ทั้งพยาบาล ประชาชน ครู ศึกษาในเทศก์ รวมถึงผู้อำนวยการประถมศึกษาอำเภอ มาวิเคราะห์ระบบการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรที่ผ่านมา เราสอนเด็ก เด็กทำอะไรไปบ้าง เราเห็นว่าระบบโรงเรียนเป็นระบบที่อาจจะทำให้เสียได้ อาจจะได้ในเชิงปริมาณ ส่วนเสียของระบบโรงเรียนที่พวกเราวิเคราะห์ออกมา คือ

๑. นักเรียนมีแต่ความรู้ จบออกไปแล้วปฏิบัติไม่ได้ทำไม่เป็น นักเรียนไม่เกิดปัญญาที่แท้จริง นักเรียนมีเฉพาะตัวของความรู้นี้ แต่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่ได้ ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นในวงการการศึกษาของเรามาแล้ว

๒. ยิ่งเรียนสูง ยิ่งมากไปตัวรูปแบบของการเรียน แต่เนื้อหากลับลดลง เรียกว่าไม่ใช่การเรียนการสอนแบบบูรณาการ นอกจากนั้น เมื่อเด็กจบการศึกษาแล้วแก้ปัญหาไม่เป็น มองโลกไม่กว้าง มองปัญหาไม่รอบด้าน

จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา โรงเรียนและชุมชนซึ่งร่วมมือกันตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ไม่เสียเวลาเด็กของเราด้วยความน่าเชื่อถืออยู่ประการหนึ่ง คือ ดูถูกภูมิปัญญาของตนเอง คิดว่าตัวเองไม่มีอะไร คิดว่าที่บ้านของตนเองไม่มีอะไร คิดว่าประเทศของตนเองไม่มีอะไร เพราะกระบวนการเรียนการสอนทุกวันนี้เกิดจากการหยิบยืมจากผู้อื่น ครูเป็นฝ่ายหยิบยื่นให้นักเรียน นักเรียนไม่เคอสร้างส่วนที่เป็นกิจกรรมของตนเองขึ้นไปรองรับความรู้ในระบบ และที่สำคัญที่สุด นอกจากเด็กจะดูถูกภูมิปัญญาของตนเองแล้ว ยังดูถูกภูมิปัญญาของท้องถิ่น ไม่เห็นความสำคัญของท้องถิ่นของตนเองเลยออกมาแล้ว ก็เลยทิ้งข้อดีของความเป็นเจ้าบ้านเป็นนายอำเภอ เป็นตำรวจ เป็นครู ระบบการศึกษาของเราไม่ใช่การเรียนเพื่อให้เกิดความรู้อย่างแท้จริง ต้องเรียนเพื่ออะไร ไม่ใช่เรียนเพื่อเป็นเจ้าหน้าที่คน เขวชนถูกนำไปผูกติดกับระบบราชการ เมื่อดูถูกภูมิปัญญาของตนเอง ภูมิปัญญาของชุมชน เรียนจบก็หนีจากบ้าน เมื่อได้เป็นหมอก็คือเป็นหมอในกรุงเทพฯ เพราะหาเงินง่าย รักษา

เฉพาะคนที่เอาเงินมาให้ ส่วนของชุมชนที่ต้องการให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คงเป็นไปได้ เพราะการศึกษาที่สอดคล้องทำให้เกิดความคิดเช่นนี้ไม่มี

ในส่วนของคุณ ครูจะถือว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดเวลา แม้ว่าวิทยาลัยครูจะถ่ายทอดปรัชญาการศึกษาให้มากมาย แต่ในการสอนจริง ครูเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ แปร่ง ข้อคิด กระดานดำ คืออุปกรณ์การสอนที่ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครหนีจากตรงนี้ได้เลย เลือครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ จัดวิญญาณของการเป็นครูจะค่อย ๆ สดลง จนครูหันเหไปทำธุรกิจให้มาก

ในส่วนของคุณ ประเพณีดั้งเดิมของเรา คุณค่าที่ดีที่ชาวบ้านยึดเหนี่ยวจะค่อย ๆ สลายหายไปทีละน้อย จนทุกวันนี้เงินเท่านั้นที่ทำงานได้ อยากทำบุญไปซื้อปัจจัยมาจากตลาด ไม่เคยต้องห่อข้าวต้มเองสักครั้ง การทำบุญในสมัยก่อน ชาวบ้านจะรวมตัวกันทำกิจกรรม เป็นกิจกรรมความร่วมมือของชุมชนจริง ๆ เมื่อถึงคราวเราเป็นประธาน ก็จะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น คนจะถือผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง คุณธรรม จริยธรรม จะหมดไป คุรมักจะบอกว่าโดนครูใหญ่บังคับ ครูใหญ่ก็ถูกบังคับมาเป็นทอด ๆ ทุกคนเอาผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง สถานการณ์จะเลวร้ายลงทุกขณะ ต่อไปผู้บริหารที่มาจากระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ ผู้อำนวยการ จนถึงระดับกระทรวง ทบวง กรม กลุ่มผู้ที่มาจากความไม่ถูกต้องจะครอบครองประเทศ แม้จะทำงานบริหารไม่ได้ คนทำความดีจะถูกหัวเราะเยาะว่าเป็นเรื่องตลกไร้สาระ

ในฐานะที่เป็นครูทำงานด้านการศึกษา เมื่อมองระบบการศึกษาที่ปลูกฝังความคิดที่ไม่ถูกต้อง สังคมจะดีขึ้นได้ต้องพัฒนาหลักสูตรที่ดีขึ้นมา หลักสูตรที่ดีคือ หลักสูตรที่ต้องเอาชุมชนกับโรงเรียนเข้ามาประสานสัมพันธ์กันให้ได้ ชุมชนต้องมีบทบาท มีภาระหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มาร่วมมือกัน วิเคราะห์เนื้อหาที่มีอยู่ ส่วนใดบ้างที่ชุมชนทำได้ ว่าจะละเอียดยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์ ซึ่งเราดำเนินการไปบางส่วนแล้ว คือ

๑. ประสาน บ้าน วัด โรงเรียน เข้าร่วมมือกัน ในท้องถิ่นอยุธยามีกลุ่มสงฆ์ เรียกว่า กลุ่มสังฆาสภา เป็นกลุ่มด้านวัฒนธรรม กลุ่มสังฆาสภาจะจัดกิจกรรม โรงเรียนพุทธศาสน์ เราเรียนพุทธศาสนาในห้อง เราเรียนได้อย่างมากก็เพียงพุทธประวัติ ส่วนการปฏิบัติ จะพาเด็กไปกราบพระพุทธรูปหน้าห้อง ก็ได้แค่นั้น ธรรมะที่เป็นปัญหาจริง ๆ ทำไม่ได้เพราะ ในหลักสูตรมีการกำหนดเวลา เมื่อหมดคาบหมดเวลาจะไปกราบไหว้ได้อย่างไร การเรียนการสอนแบบนั้นไม่ได้ผล นอกจากจะมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในชุมชน ลักษณะวิชาวัฒนธรรม ประเพณี ต้องมีการเรียนการสอนอยู่ที่ชุมชนเท่านั้นจึงจะได้ผล วิชาวัฒนธรรมเป็นวิธีคิดเรียนกันไม่ได้ ทำได้โดยการปฏิบัติ

๒. เนื้อหาหลักสูตร หรืองานในชุมชน แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ กิจกรรมสร้างรัก ทำกลุ่มวัฒนธรรม ทำกลุ่มอนุรักษ์ชุมชนที่มีอยู่แล้วให้ชัดเจนในด้านเนื้อหาสาระ กิจกรรมสร้างเกียรติเป็นหัวใจหลักที่กำลังจะเริ่มขึ้น จากการสำรวจได้ข้อมูลมาดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับการทำนุเป็นหมวดอาชีพเสริม หมวดการท่องเที่ยวในครัวเรือน หมวดดูแลสุขภาพ หมวดประเพณีวัฒนธรรม หมวดสภาพพื้นที่สิ่งแวดล้อม หมวดการศึกษาของหมู่บ้าน ถ้าไม่ทำเช่นนี้ ชาวบ้านก็จะไม่สนใจว่าบ้านของตัวเองเป็นอย่างไร จึงให้ชาวบ้านเป็นผู้สำรวจ รวบรวมข้อมูล เพื่อได้ข้อมูล ก็จัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน ข้อมูลบางอย่างเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เราได้ข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในบางประเด็น ส่วนรายละเอียดกิจกรรมในบางประเด็น ข้อมูลทางประเพณีวัฒนธรรมเราจะสำรวจโดยใช้กิจกรรม เช่น ให้คนเล่าคนแก่มาเล่าประวัติหมู่บ้านของตนเองมีหนังสือบันทึก มีคนชกนาม ให้เด็กนักเรียนให้ชุมชนเล่าเรื่อง ฟังเพื่อจะรับรู้กันไปด้วย กิจกรรมที่เราเพิ่งทำกันไปคือ การพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง โดยกลุ่มคนที่สนใจในด้านนี้มาช่วย ได้ผลดีมาก ได้ข้อคิด ได้กิจกรรมเสริมสร้างองค์การให้เข้มแข็ง ในกลุ่มครู ช่วงนี้มีการประชุมวางแผนที่บ้าน วัด โรงเรียน ทำโครงการสอนไม่ใช่ว่าแผนการสอน โครงการสอนจะมีความยืดหยุ่นสูง

กว่า คิดว่าในภาคเรียนที่ ๒ จะทำทุกอย่างให้ลงตัว และเริ่มลงสู่ชุมชน

๓. การจัดการ หลักสูตรท้องถิ่นสัมพันธ์มีคนที่งานน้อย เลยตั้งเป็นศูนย์ขึ้นมา เรียกว่า ศูนย์ศึกษาท้องถิ่นสัมพันธ์ โดยเชิญนักศึกษามาเป็นที่ปรึกษา เช่น คุณหมอประเวศ วะสี ดร.เสน่ห์ จามริก ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ท่านก็ยินดีรับเป็นที่ปรึกษาให้ จะทำกิจกรรมอะไรขึ้นอยู่กับชุมชนส่วนใหญ่ต้องการอะไร ไม่เคยวางรูปแบบให้ชุมชนว่าต้องทำอะไรถึงนี้ชุมชนอยากได้อะไร เราช่วยกันเสริมให้บรรลุผล

อุปสรรคสำคัญในการทำงาน คือ การต่อสู้ทางความคิด ต้องต่อสู้ระหว่างความคิดเก่ากับความคิดใหม่อยู่ตลอดเวลา มีแรงต้านจากภายในด้วย การประชุมและการพบปะเพื่อนฝูงจะช่วยให้ได้มาก แต่ไม่มั่งงำจะต้องสำเร็จ เพราะการศึกษาแสดงผลในระยะยาว ไทยเรাজัดการศึกษามาเป็น ๑๐๐ ปี ไม่รู้ว่าจะสำเร็จหรือไม่ เราเพิ่งมาทำวันนี้ พลังนี้จะไม่สำเร็จได้อย่างไร แต่เราจะทำตามหลักการของเราไปเรื่อย ๆ

อุปสรรคประการที่ ๒ คือ ระบบราชการซึ่งเป็นระบบหลัก เป็นดราลิ่งซ์ที่มีทุกสิ่งทุกอย่างของประเทศไว้ในกำมือ ไม่มีใครเข้าไปแตะต้องระบบนี้ได้ ทำให้กลุ่มคนผู้ทำงานในระบบ บางครั้งย้อนถ่วงถ่วงขนาดเสียกำลังใจไม่ทำไปเลยก็มี พวกเราวิเคราะห์ระบบราชการส่งผลในทางด้านบวกอย่างไร ด้านลบอย่างไร ด้านลบเราจะไม่คิดถึงมัน ถ้าเราคิดถึงด้านลบ เราจะทำงานอะไรไปไม่ได้ เราคิดเฉพาะด้านดีว่าระบบราชการเอื้ออำนวยประโยชน์ได้อย่างไร

อุปสรรคประการที่ ๓ คือ กระแสทุนนิยม ทุกวันหนึ่งเราเข้าไปในทุกหมู่บ้านในชุมชนทุกแห่ง มาเร็วและมาแรงมาก ทุกวันนี่สื่อต่าง ๆ เข้าถึงทันที เราจะแก้อย่างไร เป็นเรื่องน่าหนักใจมาก

อุปสรรคถัดมา คือ เรื่องเวลาและทุน เวลาเป็นเรื่องสำคัญ ผมขออนุญาตทางโรงเรียน จะสอนเฉพาะวันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี วันศุกร์ผมจะขอให้เป็นเวลาทำกิจกรรมในห้องถิ่น

มหาวิทยาลัยชุมชนนานาชาติ บ้านบัว

บ้านบัว อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร

นายกเล็ก กุศลวงศ์แก้ว

ผมเป็นชาวบ้านธรรมดา ๆ คนหนึ่ง และเป็นครูคนหนึ่งในครอบครัว ผมมีความเชื่อมั่นว่าครูและชาวบ้านสมัยนี้ตกอยู่ในสภาพ ลูกกลับไปบ้านพูดไม่รู้ฟัง(สอนไม่ได้) ก็ต้องโทษครูว่า ครูสอนอย่างไร นี่คือคำพูดของพ่อแม่ผู้ปกครอง เมื่อเด็กกลับเข้าไปโรงเรียนครูก็ว่า พ่อแม่ไม่สั่งไม่สอน กลับไปกลับมาแบบนี้ ผมไม่โทษใคร แต่เชื่อมั่นว่า หากพวกเราไปช่วยเหลือเกื้อกูลกันแล้ว ทำอย่างไรก็ไปไม่รอดแน่นอน เคยได้ยินพ่อใหญ่ทั้ง ซึ่งตายไปแล้ว แกเป็นคนบ้านเดียวกับผม แกบอกว่า ถ้าเลี้ยงลูกขาดทุนอันตรายมาก เพราะถ้าเราพูดกับลูกแล้วพบว่า ว่าไม่ยอมสอนไม่ฟังแล้ว ลูกจะเผาผลาญสิ่งที่เสียอยู่ในครอบครัวเรา ทำลายครอบครัวของตัวเอง แค่นี้ยังไม่พอ ยังทำให้สังคมเดือดร้อน ทำให้ประเทศชาติสับสนวุ่นวาย นี่คือการเสียลูกขาดทุน เสียงูขาดทุนอันตรายกว่าคำขาดทุน พ่อแม่มาแยกไว้

คนเราเกิดมาอยู่กับพ่อแม่ จนอายุ ๖-๗ ปี แล้วก็ไปเข้าโรงเรียน เพราะฉะนั้น พ่อแม่นั้นแหละที่เป็นผู้ให้ความคิด ให้พฤติกรรมกับเด็ก เมื่อเข้าโรงเรียน โรงเรียนก็เป็นผู้ให้ความคิดและพฤติกรรมอีกส่วนหนึ่ง และสังคมรอบข้างอีกส่วนหนึ่ง แล้วเราจะทำอย่างไร จึงจะทำให้เขาเข้าใจว่า พ่อแม่เราคือครูคนหนึ่ง อย่าไปโทษคนก่อนคนหนึ่งให้มากความ ผมเคยพูดให้หลายคนฟังว่า เรื่องเงินเรื่องทอง ข้าวของทรัพย์สิน อะไรก็แล้วแต่อย่าหลง ต่อให้เรียนจบ ดร. หากไม่มีวิธีการคิด วิธีการจัดการทรัพย์สินที่ตนหามาได้ จัดการกับชีวิตของตนเองให้เหมาะสมและสมควรแล้วจึงจะมีความสุข ต้องหาวิธีคิด สมัยก่อน การศึกษาจะเป็นแบบการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับลูกกับหลาน เป็นกระบวนการ พาไปทำ พาไปไร่ ไปนา ไปตกปลา ฝ่าฟัน นั่นคือ การศึกษาที่พ่อแม่ถ่ายทอดให้ อันไหนที่เหลือกินเหลือใช้ ก็พาไปขาย นั่นคือการศึกษาค้นค้นของชีวิต นี่คือการคิดของผม

วิธีการอีกอย่างหนึ่งคือ ทำให้รู้ อยู่ให้เห็น การศึกษาในปัจจุบันเป็นการศึกษาเพื่อเอาตัวรอด คือ เราเอาตัวรอดได้ขณะที่คนอื่นเอาตัวไม่รอด เรากลับมีความสุข กลายเป็นการศึกษาเพื่อเอาตัวรอดเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เอาตัวรอดเอาเปรียบธรรมชาติและสัตว์อื่น ๆ จนเกินความจำเป็นของชีวิต ทำอย่างไรเราจึงจะเข้าใจชีวิตของตนเอง เข้าใจชีวิตของคนอื่น เข้าใจชีวิตของสัตว์อื่น เข้าใจชีวิตของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่ให้ชีวิต เกื้อกูล เอื้ออาทรต่อเรา เราจึงได้อยู่อย่างมีความสุข เราจะต้องศึกษาให้ละเอียดอ่อนลงไป ผมเห็นปัญหาตรงนี้ แม้ว่าผมจะกำพร้าพ่อแม่ แต่ผมมีทุกอย่าง ดายายก็มีพร้อม ตา ยาย หลานทำไร่ทำนา เพราะลูกหนีไปขายแรงงานอยู่ต่างประเทศ เราก็ศึกษาให้มากขึ้น เมื่อก่อนผมจบมาแค่บังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่ต่อมาก็เขยอขายไปถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากประถมศึกษาไปมัธยมศึกษา อุดมศึกษา ดร. โท เอก นี่คือการพัฒนาทางการศึกษา ผมไม่ได้ปฏิเสธว่า การศึกษาในยุคนี้ไม่ดี ผมว่าก็ดี แต่ทั้งดีและเสีย ของเท่าที่มีทั้งดีและเสียเหมือนกัน เมื่อมีการศึกษาสูงขึ้น สถาบันครอบครัวแตกสลายลง สถาบันชุมชนก็เริ่มแตกสลายลง ความเป็นญาติมิตร ที่น้อง พ่อแม่ ความรักความชอบ ก็เริ่มห่างแยกจากกัน

ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา มีกลุ่มองค์กรชาวบ้าน ชื่อ กลุ่มอินแปลง เกิดขึ้น ช่วงนั้นผมเป็นประธานกลุ่ม ร่วมกับคณะกรรมการทนายท่าน เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีแผนคนเดียวที่เพาะกล้าหวายที่บ้าน ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้สมาชิกร่วมเพาะหวายที่บ้าน ๑๓ คน และมากขึ้นจนพัฒนามาเป็น **ศูนย์ฝึกอบรมด้านการเกษตรพื้นบ้าน** เป็นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้จักกัน ตอนนี้อายุน่าได้ ๒๒ หมู่บ้าน ในเขต ๕ อำเภอ ๒๐๐ กว่าครอบครัว อาศัย ครู อาจารย์ อาศัยกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ มาคิดด้วยกัน

ย้อนหลังไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๓๕ มีคนจุดไฟไหม้ผม คือ อาจารย์ เรืองยศ พรราชชม มาพูดมาคุย มีผู้เฒ่าผู้แก่ มีนักศึกษามหาวิทยาลัยท่านก็เข้าไปคุยไปตาม และมีสถาบันพัฒนาชนบทเข้าไปเกี่ยวข้อง ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนคิดว่า ถ้าเราทำงานกันไปแล้ว จะมีใครมาสานงานต่อ เริ่มคิดถึงลูกหลาน จึงตั้ง **กลุ่มเด็กชัก** ขึ้น มี ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านบัว บ้านกุตแดด บ้านเพาะเก่า หมู่บ้านห้วยบุญ ชาวบ้านที่เข้าร่วม มีทั้งที่เป็นชนเผ่าไทย ชนเผ่าโซ่ ชนเผ่ากะเลิง ได้ไปขออนุญาตครู นำเด็กมาศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของชาวบ้าน วิถีชุมชน เมื่อทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ก็น่าจะให้ทุก ๆ คนมาช่วยกันคิดมาช่วยกันทำ ทำอย่างไร ทำอะไรก็ได้เพื่อชีวิตของคนในประเทศเราเอง

กระบวนการและวิถีทำงานของ กลุ่มเด็กชักนั้น ก็คือ พาเด็กไปขึ้นเขาขึ้นภู ไปศึกษา หันดูไม้ ไปดูห้วย หนอง คลอง บึง แล้วไปเล่นน้ำ นี่ คือวิถีการศึกษายของผมนะ ไม่มีสมุดดินสอ ยกเลิกให้เด็กฟังว่า ต้นไม้คืออะไร ต้นอะไร น้ำมาจากไหน ทำไมต้องอนุรักษ์ป่า อนุรักษ์อย่างไร เราจะมีความสุข หากเราจะมีการอนุรักษ์ป่าในภูพาน ต้องมีการฟื้นฟู ให้เด็ก ๆ รู้ว่า การอนุรักษ์ป่า ต้องรักษา ให้เขาเข้าใจคุณค่าของป่า **ต้นไม้ทุกชนิดคือชีวิตของแผ่นดิน** ของคน และสัตว์โลกทั้งหลาย ป่าไม่นั้นสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับชีวิต กับแม่น้ำกับชีวิตของเราทุกคน ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้คนก็อยู่ไม่ได้ ให้เขาเข้าใจคุณค่าในสิ่งที่เขาได้อยู่ ให้เด็กศึกษาทุกอย่างทั้งเก่าและใหม่ ให้เขารู้ รู้ทัน รู้กัน รู้แก่ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อยู่ด้วยกันและกัน ทุกคนนี้ลูกเราอยากจะไปขายแรงงาน ไม่อยากอยู่กับพ่อกับแม่ เขาคิดถึงข้างหน้ากันหรือเปล่า ถ้าหากคนข้างใต้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ดีพร้อมหรือเราเสียหมดเรี่ยวหมดแรงแล้ว เราจะไปอยู่ไหน ผมเอาจังหวัดเป็นตัวอย่าง มันมีวิถีชีวิตของมัน จังหวัดจะทอดลงไปลึก ๆ และขึ้นมาช่วงหน้าฝน เพราะน้ำฝนไหลลงภู มันก็ขึ้นมาหาภูที่น้ำไม่ท่วม นี่คือวิถีของจังหวัด ผมเคยไปฝรั่งเศส โรงงานเขามีเครื่องมือเครื่องใช้พร้อม คนงานก็คึกคัก บางคนฆ่าตัวตายไปบ้างก็มี บางคนอาศัยนอนตามสถานีรถไฟ ถ้าเราสร้างฐานะไว้ สร้างที่ดินไว้ ทำไร่ ทำนา ทำสวน เพื่อบั่นปลายชีวิตของเรา เมื่อไม่มีแรงทำงานก็ต้องไปพึ่งพาเขา

ฝากครูอาจารย์ ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ช่วยกันคิดพัฒนาเรื่องการศึกษาของเรา.

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

เครือข่ายอินแปง

บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

เล็ก กุศลวงศ์แก้ว

บทนำ

กะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในประเทศลาวปัจจุบัน และอพยพข้ามมาอยู่ฝั่งไทยเมื่อไม่กี่ปีกลายปรากฏชัด แต่ได้เข้ามาอาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปแถบจังหวัดมุกดาหาร นครพนม สกลนคร และอุบลราชธานี เวียดนามทั้งหมด

ผู้ได้ผู้แรกมักจะเล่ากันว่า บรรพบุรุษของพวกเขาอพยพมาจากภูพาน นาคกระแต้ง ในแขวงคำม่วน ประเทศลาวเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เพราะขณะนั้นเกิดสงครามจีนส่อ ชาวกะเลิงและผู้คนเผ่าอื่น ๆ ที่รักความสงบได้รับความเดือดร้อนจนต้องอพยพข้ามแม่น้ำโขงมา โดยส่วนหนึ่งก็ตั้งถิ่นฐานรอบ ๆ ตัวเมืองสกลนคร แต่ส่วนใหญ่ก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เทือกเขาภูพาน ซึ่งพบได้จากหลักฐานคำกลอนของชาวกะเลิงตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“อมพุทโธ นะโมเป็นคำ
ผู้ขอแสมขอมกันหมดหมู่
อยู่คนไปมันสี่ห้าบาท
ดาโสพันพาทักเข้ามพาท
ปะ(ทิ้ง)เฮียนฮานวิคควาข้างม้า
ไทเมืองวังหลายคนหลายหมู่
พระลาที่กับวงศ์ศรีแก้ว
โททุมพองเดินทางมากคน
ประวัติมีว่าโพธิ์สามต้น
เข้ามาคนคนหนายมือ
มีหลายคนพวกลาวพวกฮ่อ
มันบ่มเนนของผีของคนแดงไว้
พรมหมากลูกปากเด็กบาตร
พิจารณาตั้งเมืองตั้งบ้าน
มาเหิงหนานถึงดาดไธน้อย
เขาได้ฮั้นกาฬสินธุ์บ่ละ
แล้วเขาไปฝั่งหัวเขื่อน
ฝั่งตามกุนแดนดินแต่เก่า
เมืองกาฬสินธุ์หาภมบันให้
ให้อิสฺยักกักกักฝั่ง
ดาวพระลือกับวงศ์ศรีแก้ว

ข่อยลิเข้าย้ายถิ่นดินแดน
พร้อมกันอยู่เมืองมหาชัย
มีนาคากยากผู้ข้าหลายคน
มันเลียวกแก่ลูกแก่หลาน
หน่อบป้าหมะแพ่น(วิ่ง)นำหลัง
อยู่บ่ได้พวกผะโหมผี*
ยังบ่แล้วนำหมู่หลายคน
มาพักผ่อนอยู่ฮ่มโพธิ์ศรี
มานั่งต้นแค่มฝั่งหนองหาน
จึงได้ย้ายชื่อว่าเมืองสลับปัน
เหลือเห็นตั้งฮ่อก็แม่พระฮ่อเจดีย์
เห็นบอกให้สร้างท่าบุญ
ผู้ฉลาดพรมหมาก
สังคนฮานฮั้นเขาภูพาน**
ไกลบ่แห่งของค้อยถึงเขตกาฬสินธุ์
สั่งให้เคาะสังกะไปฮั้นดาดไธ
ไปฝั่งบ่อนหัวเขื่อนไธตลอดจน
บ่ได้ฮั้นฮั้นเขาเขตแดนดิน
ว่าอยากได้เป็นหมู่เป็นฝั่ง
พากันเบ่งกันตอากันด
ยังบ่แล้วอยู่ลาดเสนา***

ศรีมุกดาจ้าววงศา ตั้งบ้านกุดแฮด แล้งจึงแยกถึงดาบสะย้า
 โศคราตัวกับจ้าวมะสุ่ง มาศืดหุงน้ำไฟค้ำหม
 ไปตามหารีก้านงมาพ้อม มาหนึ่งถ้อมฝู่งหมุ่หลายคน
 เกินกว่าสมลาวเป็นผู้นำใหญ่ มาบอกให้ดาบพิลสี
 ลาวหาเป็นคนตีพากันตั้งบ้าน....."

ในการอพยพที่มีผู้นำเผ่าชดเจนเป็นกลุ่ม ๆ การเข้ามาอาศัยอยู่รอบ ๆ ภูพานครั้งนั้นในบางพื้นที่ก็มี การต่อรองข้อที่คืนจากชาวบ้านเขตกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มาอาศัยอยู่ก่อน สำหรับกะเลิงกลุ่มที่มาตั้งใน อ.กุดบาก จังหวัดสกลนคร และเป็นต้นตระกูลของปัจจุบันก็มี

บ้านกุดแฮด โดยนายศรีมุกดา กับนายจ้าววงศา เป็นผู้นำ ก็เป็น มี นายโทมพล มาตั้งบ้านชาม ส่วน นายพรมมหากุล กับนายดาบพิลสีก็มาตั้งบ้านกุดบาก ก็เป็นต้นตระกูลของพรม และพรมมหากุล ในทุกวันนี้และให้นายโคตรคำดา และคำมะสุ่งไปตั้งอยู่ที่ บ้านกุดโท

กะเลิงบ้านบัว เป็นกลุ่มที่นำโดย นายศรีวงศ์แก้ว ซึ่งเป็นต้นตระกูลวงศ์แก้ว กับ ศาพระสือมา ตั้งที่อยู่อาศัยทางทิศเหนือของเทือกเขาภูพาน ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มติดกับห้วยที่มีห้วยราชยาวสะอาด ชาวบ้านเรียก กันว่าห้วยทราย และไม่ไกลนักเป็นหนองน้ำใหญ่ที่มีบัวหลวงบานสะพรั่ง เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่าตนเองว่า บ้านบัวห้วยทราย แต่ในระยะต่อมาทางราชการเห็นว่าชื่อยาวเกินไปจึงตัดคำว่าห้วยทรายออกเหลือเพียง บ้านบัวอย่างเดียว ชาวบ้านบัวเป็นกลุ่มชนที่มีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภูพานอย่างแนบแน่นด้วยความเคารพจนเป็นวิถีในการดำรงชีวิตทั้งทางสังคม การประกอบอาชีพ และประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ มายาวนานนับร้อยปี

ครั้นถึงช่วงหนึ่งเมื่อสิ่งที่เรียกว่า เงินและความเจริญ เข้ามาจับบทบาทในการดำรงชีวิตของผู้คนมากขึ้น ความพยายามชวนชวนแข่งขันกันหาเงินก็มากขึ้นตามมา ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรมของ หมู่บ้านโดยรวมทั้งประเทศ ชาวกะเลิงบ้านบัวก็เช่นกัน จากวิถีชีวิตที่เคยเรียบง่าย สมถะ ย่อนโยน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้อ้อมกอดอันอบอุ่นจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของเทือกเขาภูพานที่ให้ ทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับการดำรงชีพ เริ่มจะไม่เพียงพออีกต่อไป

พวกเขากลับเรียกร้องให้ผืนแผ่นดินและชุมชนแห่งนี้ ดอนสนองให้พวกเขาเพื่อความร่ำรวยและสิ่งที่ เขาเรียกว่าความเจริญ จนเกิดปัญหานี้หนักมากมาย ความขัดแย้งเกิดขึ้นทั่วไป ถึงแวดล้อมธรรมชาติจากภูพาน ถูกกรุมร่ำว่าทำลายอย่างขาดความพอดี สัตว์ป่าตัวแล้วตัวเล่าถูกล่าเพื่อการค้าอย่างไร้ความปราณี

แต่อาจจะด้วยวิญญานศักดิ์สิทธิ์แห่งบรรพบุรุษของชาวกะเลิงที่สั่งสถิตยบนภูพาน ที่ได้เล็ดลอดใจให้คน กลุ่มหนึ่งซึ่งนำโดย นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ได้หันกลับมามหาพยายามกบฏวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ตามความเหมาะสมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ อยู่บ้านเลขที่ ๒๓๕ หมู่ที่ ๔ ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร และได้บวชเป็นสามเณรหลังจากเรียนจบประถม ๕ ตั้งแต่อายุ ๑๑ ขวบที่วัด กุดโท อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ได้เล่าเรียนทางธรรมจนจบนักธรรมตรี และในช่วงที่บวชเรียนอยู่ได้เที่ยว เป็นสามเณรที่เทศน์ได้สนุกน่าฟังรูปหนึ่ง แต่เมื่อสามเณรหนุ่มเริ่มมีความรัก และกลัวจะเป็นบาป จึงตัดสินใจลาสิกขามาแต่งงานเมื่ออายุ ๒๐ ปี หลังจากแต่งงานก็ใช้ชีวิตครอบครัวตามแบบของชาวบ้านบัวทั่วไป แต่ มีสิ่งหนึ่งที่นายเล็กได้ติดตัวมาจากการบวชเรียนเป็นเวลานานคือลักษณะของการเป็นผู้นำ ความสุขุมผู้ลึก และเรียนรู้ได้รวดเร็ว

นายเล็ก บุตรวงศ์แก้ว กะเลิงอารมณ์ดี มักจะหันเหวี่ยงตองอยู่เป็นนิจ รูปปร่างเล็กสมชื่อ คนทั่วไปมักจะเรียกด้วยความเคารพว่า พ่อยเล็ก ด้วยวัย ๕๐ ปี พ่อยเล็กเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและพบว่าวิถีชีวิตของกะเลิงเปลี่ยนไปหมดแทบจะไม่มีเหลือร่องรอย การที่จะพึ่งพิงสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาจำเป็นที่จะต้องศึกษาปัญหาและความเป็นมาเพื่อกระตุ้นให้คนระลึกถึงวันคืนเก่า ๆ ของชาวกะเลิง เพื่อเป็นตำนานและบทเรียนแก่คนรุ่นใหม่

ชีวิต และ ความเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชาวกะเลิงบ้านบัว ยังผลให้เกิดปัญหาตามมามากมายและต้องตามแก้ยู่ตลอดเวลา นับว่าเป็นภาระที่หนักอึ้งของพ่อยเล็กและบรรดาครอบครัว

นับแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ชาวกะเลิงเริ่มกินเนื้อดิบ ทั้ง ๆ ที่ดั้งเดิมชาวกะเลิงไม่กิน แต่เมื่อมีคนจากหมู่บ้านไปได้เมียลาวไทยที่วาริชภูมิ ได้มาทำให้คนอื่นลองกิน พอกินดูมันก็แซ่บ ตอนนั้นก็กินกันทั้งหมู่บ้าน ปัญหาที่ตามมาคือโรคพยาธิ

ชีวิตเลิกละเลินเลวค้าคินแสลงหัววิบแวมจากได้นำมันยาง เสียสกลด้าข้าว เฝียงครกกระต๊องเคยดั่งก้องเป็นเสียงเพรียกหาให้หนุ่มสาวมาเจอกัน ขณะที่ผู้เฒ่าชวยผัดข้าวเอาเกลบยอก หมูกระโดนวนเวียนคอยเก็บกินปลาซิวแซ่บว่าที่วังบนดิน พลผ่น่านั่งจังกสานตะกร้าห้วยไผ่ใส่ข้าวสาก เส้าตำนานแต่เก่าก่อนให้เด็กน้อยฟัง ภาพเหล่านี้หายไปเมื่อเครื่องสี่ข้าว มาแทน “โรงสี่ข้าวเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ครูที่มาสอนโรงเรียนบ้านบัวเป็นคนเอาเข้ามา ตอนที่เอามาติดตั้งใหม่ ๆ คนแตกตื่นกันไปดูว่ามีผีไฉ่ยังงัย และเขไฉ่น้ำข้าวไปใส่กันมาก แต่สุดท้ายก็มีชาวบ้านหลายคน บอกว่า เอาข้าวไปจุด(ทำให้อร้อน) มันปดี่ สร้างปลุก ปลุกปดี่น ผมว่า จริง ๆ แล้วเป็นเพราะชาวบ้านมีข้าวน้อย และอยากได้ข้าวไว้ให้หมู จากจุดนี้ที่หมอพยายามกลับมาผดระงคให้ชาวบ้านหันกลับมาทำข้าวซ้อมมือกันกัน” พ่อยเล็กบทวนความหลังให้ฟัง

จากวิถีชีวิตชาวบ้านบัวที่อาศัยอยู่มาเป็นแหล่งทำมาหากิน ปลุกผ้าย ทำไร่ข้าวไร่พริก เก็บผักสดสดวีมาเป็นอาหารก็เกิดความอดอยากกันไปทั่วเมื่อถูกคำสั่งกระทรวงการห้ามขึ้นบัญชี โดยไม่สนใจเสียงเรียกร้องของชาวบ้าน พ่อยเล็กเล่าให้ฟังว่า “ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นับเป็นปีเวรกรรมของชาวบ้านบัว มันทำให้พวกผมหนีถึงบรรพบุรุษที่หนีภัยสงคราม เมื่อพวกเราอยู่ระหว่างกลางของเจ้าเห่น้ำที่บ้านเมืองกับคอมมิวนิสต์ ทหารห้ามพวกเราขึ้นภูเพราะกลัวจะไปส่งเสบียง ส่วนพวกสหายก็กลัวว่าเราจะเป็นสายให้ทหาร สีข้าวบ้านบวงคนถูกฆ่าถูกจับให้คืนตากแดด กลางคืนก็ห้ามเข้า ห้ามขึ้นผ้าย พวกเราไม่รู้จะหนีไปไหนก็หนีเอา”

เมื่อชาวบ้านบัวเป็นจุดต่อแหลมต่อการเข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และยังถูกห้ามขึ้นไปทำมาหากินบนภูเขา รัฐก็พยายามทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น โดยให้มีการวางป่ารอบ ๆ หมู่บ้านเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ และลดพื้นที่ที่เคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เขย่งไม้เพื่อเค้นลงมาก็ทำรายได้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องไม่น้อย

“เมื่อชาวบ้านขึ้นภูไม่ได้ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ชาวบ้านก็โค่นป่ารอบ ๆ หมู่บ้านเพราะรัฐส่งเสริมให้ปลูกปอแต่ทำได้ ๒ ปีก็เลิกเพราะปลูกไม่สำเร็จ”

ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พ่อยเล็กได้รับการคัดเลือกจากทางราชการให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งการเข้ารับตำแหน่งช่วยฯในช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองไม่อำนวยก็ไม่สามารถจะทำงานพัฒนาได้ ก็เคยเป็นมือไม้ให้กับทางราชการ และเรียนรู้ถึงระบบการทำงานของทางราชการ

ขณะเดียวกันในปีนั้น มีน้ำสาปะหลังก็เข้ามาแทนที่บ่อย ชาวบ้านบัวมีการลงปากกันจนไล่ไปหมด ที่ดินที่เคยใช้ทำข้าวไร่ก็ระดมมาทำไร่มีน้ำสาปะหลัง ทวีตว่าจะรวยกับมีน้ำสาปะหลังแล้วค่อยซื้อข้าวกิน ซึ่งผลจากการลงปากอย่าง รุนแรงเพื่อทำไร่มีน้ำสาปะหลัง ในเขตพื้นที่ที่มีความลาดเอียงสูง ทำให้หน้าดินถูกฝนชะล้างไหลลงไปในห้วยจนดินแข็ง สัตว์น้ำที่เคยมีในห้วยหนองช้าง ๆ หมู่บ้านก็หายากขึ้น เมื่อชาวบ้านบัวได้เงินจากการขายมีน้ำสาปะหลังก็ต้องซื้อกินทุกอย่าง ทำให้วิถีชีวิตบ้านที่เคยมีอาหารตามธรรมชาติต้องไปพึ่งพิงอาหารจากตลาดแทน

ในช่วงนั้น ด้วยความหวังดีหรือเพียงแหย่มวลชนไม่ทราบ เมื่อรัฐมีนโยบายให้ให้ชาวบ้านมีการพัฒนาและสามารถป้องกันตนเองได้ตามแนวคิดของทางการในสมัยนั้น ซึ่งพ่อเล็กเล่าว่า

“ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ผมว่าเป็นปีหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่องานบ้านมาจนถึงทุกวันนี้ คือรัฐบาลต้องการให้คนบ้านบัวรักชาติรักแผ่นดิน เขาให้เอาชาวบ้านมาฝึก ท.ส.ป.ช.และยกระดับหมู่บ้านเป็นหมู่บ้าน อ.พ.พอมีเครื่องเขาก็มีการแจกปืน ผมว่าตรงนั้นความมืดเขาคิดแต่สัตว์ก็หมดไปด้วยเพราะปืนมันดีเมื่อก่อนชาวบ้านใช้ปืนเก็บป่าแล้วเพื่อเป็นอาหารแต่พอปืนดีก็กลัวการล่าเลย สัตว์ก็หมดไปอย่างรวดเร็วส่วนที่เหลือก็หนีเข้าป่าลึกไป”

เมื่อเป็นหมู่บ้าน อ.พ.ป.ก็ต้องพัฒนาให้เจริญ น้ำไหล ไฟสว่าง ทางสะดวก แต่เมื่อการพัฒนาเป็นเพียงรูปแบบและวัตถุ อาคารเฝ้าความเจริญ ก็ตามมา แม้แต่ชิ้นหมี่ฝ้ายอ้อมคราม เสื้อแขนกระบอกสีดำนเป็นสัญลักษณ์ของชาวกะเลิงก็ถูกโยนทิ้งอย่างไม่มีแคส

พอปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีการสร้างถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน เพื่อให้การคมนาคมสะดวกขึ้น ขณะเดียวกันก็สามารถถอนมีน้ำสาปะหลังสะดวกเช่นกัน การที่จะเข้าไปซื้อของในเมืองก็เป็นเรื่องง่าย เมื่อมีถนนก็มีไฟฟ้าเข้ามาอีกสว่างไสวกับทั้งหมู่บ้านผู้คนแตกตื่นแสวงสี พอลึกบนกลว่า

“ไอ้ขู...สูงเอ็งกันทั้งบ้าน คนขายมันมีน้ำสาปะหลังได้เงินก็เอาไปซื้อวิทยุโทรทัศน์ วันเสาร์อาทิตย์ก็ไปเฝ้างาน หยุตดูโทรทัศน์ ผู้บ้านผู้สาวแต่งโตตามสมัย บั๊ญผู้หญิงผู้ชาย ใส่กางเกงเหมือนกันหมด เกือบทุกคนครัวเป็นหนี้ผ่อนโทรทัศน์”

เมื่อคนเริ่มพึ่งพิง การตั้งร้านค้าจึงมีความสำคัญมีความจำเป็นมีตาเกิดขึ้น จากปกติชาวบ้านบัวมีการโค่นไม้ขายกันบ้างเพื่อสร้างบ้าน ก็เริ่มมองว่าเงินงานหนัก ได้เงินช้า เพราะในปีนั้นชาวนครพนมเอาภัยเข้ามาให้ชาวบ้านปลูกเพื่อนำไปขายให้ทหารฝรั่ง

“เขาบอกว่าดินนี้แหละเงินหมื่นเงินแสน บ่เคยเห็นก็ไต่เห็น บ่เคยได้ก็จะได้ ชาวบ้านดีใจกันใหญ่พากันปลูกกันทุกบ้านทั้งบ้าน ได้เงินมากก็กินเหล้า กินเบียร์ สุขขาของ กินกันทุกวัน เด็กน้อยมีเงินใบละร้อยมาใช้เปิดวงโซโล่กันกลางบ้าน แววกินปดองหา ไปซื้อเอาโคต ไปซื้อกันปาดใบไม้ ปลูกเห็ดใหม่หลังใหญ่ ๆ กันทุกหลังคา”

ชาวบ้านบัวรวมกับการปลูกกล้วยไม้หนานเผือกถูกปลุกปล้ำรวมกันเข้า ก็หันกลับมาขายพืชที่ปลูกกันมีน้ำสาปะหลังอีกครั้ง แต่จะให้ให้แรงงานคนเหินผืนเดิมก็เข้ากันไม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นั้นเองที่วงโคและสหกรณ์การเกษตรเข้ามามีบทบาทต่อวิถีการผลิตของชาวบ้านบัวและทำลายวัฒนธรรมการช่วยเหลือกันของชาวบ้าน

Legislative Institutional Repository of Thailand

“แต่ก่อนเฮ็ดไปปลูกไม้หนั้น ก็เอาเฮงเฮ้งเอา แต่พอมีวงโคเข้ามารับจ้างโคเฮ้งหนั้น ตอนนั้นแหละชาวบ้านเฮ็ดไร่กันหลายจริง ๆ คนละ ๕๐-๖๐ ไร่ก็มี เฮ็ดไปหาโคจ้างคนงาน ปลั้เงินเพิ่มก็มีสหกรณ์ให้กู้ไปลงทุน ถึงตอนนี้ปลูกกันต้องลงทุนสูง เป็นหนี้กันเกือบทุกคน เพราะดินจิตปลูกมันบ่อาจมีหนั้นแต่ก่อน

จากข้าวพันธุ์อูญวน พันธุ์งาช้าง ที่เป็นพันธุ์ข้าวพื้นบ้านของกะเลิงซึ่งเป็นข้าวที่มีอายุเกือบเก้าสิบปี
เหมาะสำหรับปลูกในพื้นที่ที่มีน้ำน้อยหรือนาดอนก็เริ่มเป็นพันธุ์ที่สำคัญ ชาวบ้านอุกสงเสริมให้ปลูกพันธุ์ใหม่

"ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นี้ข้าวเอาที่เคยปลูกกันมาแต่สมัยปู่ย่า เกษตรเพิ่มผลกว่ามันปีดี เพ็นเอาข้าวพันธุ์
ใหม่มาแจก เป็นพันธุ์ดีให้ชาวหลายกินแซบ ซอยได้ราคา ไก่บ้านเอาก็กินข้าวพันธุ์พื้นเมืองมาเปลี่ยนเอาข้าว
พันธุ์ใหม่ และได้รับคำแนะนำให้ไปปลูกเคมี"

ทำนาแผนใหม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีช่วยแต่ไม่มีเงินซื้อปุ๋ยก็ไม่อยาก ทนสิ่งที่ถูกจากสหกรณ์มาทำไร่นา
ก็ไม่ต้องกังวล เมื่อ แหล่งกู้เงินใหม่ มาถึง และชาวบ้านสามารถสร้างหนี้สินคาราคาซังจนถึงปัจจุบัน

"ครั้นปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ธ.ก.ส.ก็ยื่นมือมาให้กู้เงินเพื่อเอิดไร่มันสำปะหลัง แต่ราคาปดืก็ขาดทุนเป็นหนี้
เพิ่มขึ้นมาอีก ถ้าจะกินก็เป่มี คราวนี้ถึงขั้นแก้หนี้ใหม่เดิมป่าช้าว่านทั้งหมด บางคนก็กู้ ธ.ก.ส.ไปใช้หนี้สห
กรณ์ แล้วก็ทำเรื่องกู้สหกรณ์มาชำระหนี้ ธ.ก.ส.พอกู้ครั้งหนึ่งก็เพิ่มยอดทุกทีครั้งนั้นคงเป็นหนี้ผูกพันจนตาย
แหละผมว่า"

และในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เมื่อได้ที่พ่อเล็กได้มีการจัดประชุมชาวบ้าน และชักชวนกันลงหุ้นเพื่อจัดตั้งร้าน
ค้าสหกรณ์ขึ้นในบ้านบัว โดยการได้รับคำแนะนำจากอาจารย์มนัส พลสม อาจารย์โรงเรียนบ้านบัวในขณะนั้น
ที่เห็นว่าชาวบ้านถูกเอาเปรียบจากเจ้าคนนายคนในหมู่บ้าน ทำให้ต้องซื้อสินค้าในราคาแพง ซึ่งการเข้าร่วมค้าสห
กรณ์ครั้งนี้เห็นว่าเป็นการก้าวแรกของชนบทพัฒนาที่เป็นรูปธรรมของพ่อเล็กในฐานะผู้นำไม่เป็นทางการ และกิจ
กรรมก็สามารถดำเนินการมาถึงปัจจุบัน

ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๓ พ่อเล็กได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ด้วยความที่เป็น
คนตรงไปตรงมาผิดก็ว่าผิดถูกก็ว่าถูกและยึดเอาความต้องการของชาวบ้านเป็นหลัก ทำให้พ่อเล็กรู้สึกว่าตัวเอง
ไม่เหมาะที่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านอีกต่อไป จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหลังจากเป็นมาได้เพียง ๑๑
เดือน

ปกติชาวบ้านบ้านนั้นจะมีการเลี้ยงหมูกระโดนกันทุกหลังคาเรือน และปล่อยให้หมูหากินเองมากกว่า
ที่จะเลี้ยงขังคอก เพราะถ้าเลี้ยงขังคอกหมูกระโดนจะเป็นผ้อย แต่ถ้าจะเลี้ยงโดยการให้อาหารตามต้องการ
เลี้ยงหมูสมัยใหม่ก็จะไม่คุ้มทุนเพราะหมูกระโดนเติบโตช้า และอัตราแลกเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อต่ำมาก แต่การ
เลี้ยงปล่อยแบบชาวบ้านนี้ก็ทำเงินให้กับชาวบ้านก็ละไม่น้อยเพราะลูกหมูอายุ 1 เดือนมักเป็นที่โปรดปรานของ
นักบริโภคหมูหันบนภัตตาคาร

การเลี้ยงหมูของชาวบ้านบ้านอุกสงขายแล้วยังเกี่ยวข้องกับประเพณีผ้อย คือเมื่อชาวกะเลิงบ้าน
บัวจะ แต่งงาน เจ้าบ่าวต้องเตรียมสิ่งของ หลายอย่าง นอกจากเงินสินสอด เหล้า ๖ ขวด ไก่ ๖ ตัวแล้ว ยัง
ต้องให้หมูกระโดน ๑ ตัวด้วย แต่ถ้าเจ้าบ่าวแต่งแล้วธำกเขาเจ้าสาวไปไว้บ้านตัวเองก็ต้องใช้หมู ๒ ตัวไปไหว้พ่อ
แม่เจ้าสาว แต่ทางราชการ มองว่า เพื่อให้หมู่บ้านมีการพัฒนาและเพื่อความสะอาด ชาวบ้านจะต้องเลิกเลี้ยง
หมูหรือถ้าเลี้ยงก็ต้องขังคอก ซึ่งนับเป็นประเด็นขัดแย้งอย่างหนึ่งที่ทำให้พ่อเล็กต้องลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่
บ้าน

ในขณะที่ชาวบ้านเองบางส่วนก็รับจ้างตัดไม้ให้กับนายทุนในผ้อย ข้าราชการบางคน และนักกร
เมืองเลว ๆ ในท้องถิ่น เมื่อถูกบังคับก็จะร้องขอให้ผู้ใหญ่เล็กช่วย

"ผมไม่ช่วยมันหรอก ถ้าผมช่วยก็เท่ากับว่าผมเห็นด้วยกับการโค่นไม้ของชาวบ้าน ผมผมไม่ช่วยชาว
บ้านก็โกรธผมอีก" พ่อเล็กว่าให้ฟัง

จากความเป็นผู้ใหญ่มากกว่ามาจนถึง ๑๖ ปี และเป็นผู้ใหญ่บ้าน ๑๖ เดือน ซึ่งเป็นภาระอยู่ระหว่างความขัดแย้งตลอดเวลา พ่อเลืกพบว่าทางราชการเห็นไม่ใช่ว่าจะแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ เพราะข้อขัดแย้งของชาวบ้านที่ทางราชการสนใจส่วนใหญ่ไม่เสมอ และส่วนใหญ่ขาดความจริงใจต่อการแก้ปัญหา

คืนสู่รากเหง้า

ในช่วงที่ผ่านมามี พ่อเลืก กุดวงศ์แก้ว เป็นอีกคนหนึ่งที่เกิดความรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงตามกระแสของสังคมรอบข้างจนให้ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๑ นายธวัช หุ่นวงศ์ และอาจารย์สุรัตน์ วราภรณ์ จากศูนย์ข้อมูลวิทยาศาสตร์สกลนคร เข้ามาจัดตั้งปฎิบัติการเรื่องวิถีชีวิตของชาวกระเลิงบ้านบึง ซึ่งจากการศึกษาชุมชน ธวัชชัยพบว่า พ่อเลืกเป็นผู้นำโดยธรรมชาติที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ และเป็นผู้ที่พยายามจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

“พ่อเลืก...เลิกก่อนบ้านบึงอยู่กับคนอื่นอย่างไร?” คำถามของธวัชชัย ขณะพ่อเลืกกำลังดูหมันสำปะหลัง
 “พ่อเลืก ก่ายบ่งนี้จะพอกินหรือ?” เป็นคำถามขณะพ่อเลืกกำลังเพาะเห็ดฟางกองเล็ก ๆ ข้างบ้าน
 “หรือ?”

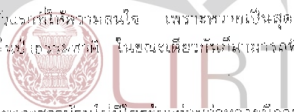
นับว่าเป็นคำถามง่าย ๆ แต่สำหรับคนที่ผ่านการบริหารมานานถึง ๑๐ ปี อย่างพ่อเลืกแล้วเท่ากับเป็นการจุดไฟกระตุ้นคิดให้แบบขึ้นหนังเอง ทำให้พ่อเลืกเป็นแผนกที่ต้องสละใจเดินทางกลับไม่มองทาบหนังสือที่ผ่านมา ซึ่งขณะนั้นพ่อเลืกได้สรุปว่า ที่ผ่านมามีการหลงทางอันยาวนานของชาวบ้านบึงเพาะกระแสนการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงจากภายนอกไหลเข้ามาในหมู่บ้านเชิงขวางเกินไปจนชาวบ้านยังคิดไม่ทัน ชาวบ้านทุกคนเพียงอยากขาย แต่กว่าที่จะรู้ว่าถึงที่ขายไม่สามารถให้ควมหมายที่ยั่งยืน ชาวบ้านก็ได้ทำหลายทุกอย่างที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของกระเลิงคนแทบหมดสิ้น

ในอดีต ชาวบ้านบึงทุกคนจะรู้ว่าเมื่อขาลเดือนสามถึงเดือนห้าพวกเขาจะขึ้นภูเพื่อเก็บผักหวาน ดอกกระเจียว ผักถั่ว ผาเป็นยาพิษ แล้วพอย่างเข้าเดือนหกก็ไปเก็บผักหนาม ผักกูด ผักกะโหลกเห็ด ผักก้านกัน ครั้นพอเดือนเจ็ดถึงเดือนเก้าก็ขึ้นภูกับผลไม้ป่าพวกหมากไฟ หมากแหว หมากเบ็ง หมากย้าง พอเดือนสิบก็เก็บมะขาม หวาย ผักกูด หมอไม้ ไว้กินในแล้งแล้ว ส่วนช่วงเวลาที่เหลือก็ทำข้าวไร่ ปลูกฝ้าย แล้วก็ทำบุญร่วมกัน แต่ทุกวันนี้ภาพเหมือนแต่การขึ้นภูชวนเข้า กลับมาพร้อมกับผักเดิมละช่วยอย่างเมื่อก่อนก็หายไ้

“แต่จริงเราต้องเดินกันเป็นวัน ๆ ถึงจะได้ผักผักครึ่งเดียว เพราะบ้านบึง ๆ หมู่บ้านถูกฟ้าเอาหมดแล้ว จากจุดนี้ที่ผมมาคิดว่าถ้าเป็นแล้วก็จะดึงที่คนป่าขึ้นมา ชาวบ้านก็อยากมาสร้างป่าสร้างอาหารให้กับตัวเองแล้วปล่อยให้ป่าได้พักตัวตามธรรมชาติ เพราะถ้าไม่หาหนทางเองเราก็ไปต้องไปรบกวนป่า ที่สำคัญเราต้องทำให้ชาวบ้านรู้ว่า ป่าคือชีวิตของเราอย่างที่ยาวนานมาแต่ดึกดำบรรพ์”

จากแนวคิดนี้ พ่อเลืกได้เลือกหาหาวยป่าเพื่อจัดแจงทำไร่ให้มีความสนใจ เพราะหาวยเป็นสุดยอดของอาหารที่กินได้ตลอดเกือบทุกฤดู และค่าใช้หาไร่ยังใช้ไปเรื่อย ๆ ได้ ในขณะที่หาพันธ์ที่ปลูกเองที่เพาะเพื่อปลูกและจำหน่ายได้

“ผมได้ข่าวว่าเขาเพาะกล้วยขายได้เยอะ เพราะชาวบ้านไม่ใคร่รู้มาก่อนว่าหาวยดีก็เลยเพาะไว้ ก็ชวนคุณถั่วห้วย ไปศึกษาหาหาวยของชาวบ้านเขา ที่อำเภอวังสามหมอ นอกนั้นก็หาพันธุ์มาเพาะกล้วยกล้วยแล้ว ผมก็ได้ศึกษาเรื่องการเพาะจริงกันทีเดียว”

กลับจากดูงานฟอเลกและเพื่อนบ้าน ๕ คน ก็เริ่มทดลองเพาะกล้าหยาบ ปรากฏว่าปีแรกฟอเลกเพาะได้ ๒,๓๐๐ ถูง ก็เอาไปปลูก ๑,๐๐๐ ถูง ขายไป ๑,๐๐๐ ถูง ในราคาถุงละ ๑๕ บาท ส่วนที่เหลือ ๓๐๐ ถูงฟอเลกแจกจ่ายให้เพื่อนฝูงนำไปปลูกกัน จากการทดลองเพาะปีแรกฟอเลกพบว่าเด็กว่าการปลูกมันง่ายปะหลังมาก พอมีคนเพาะได้ผล เพียงไม่นานนัก ชาวบ้านเกือบทั้งหมู่บ้านต่างหันมาเพาะกล้าหยาบกัน

เมื่อเพาะหยาบได้ผล ทำให้การเพาะพันธุ์ไม้พื้นบ้านอื่น ๆ เกิดตามมาเกือบร้อยชนิด และมีการรวมกลุ่มกันเรียกว่า กลุ่มพันธุ์พืชพื้นบ้าน เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และช่วยเหลือกันในเรื่องของการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการเพาะ เช่น กลุ่มจัดหาถุงเพาะมาให้สมาชิกโดยมีเงื่อนไขว่าถ้าสมาชิกเอาถุงไป ๑๐๐ ใบ ต้องจ่ายคืน ๑๐ ใบพร้อมต้นกล้า เพื่อกลุ่มจะได้เอาไปขายนำเงินมาชั่งกองกลาง ปรากฏว่าเพียงไม่กี่ปีกลุ่มก็สามารถบริหารจัดการ มีเงินซื้อที่ดินเป็นศูนย์ที่ทำการของกลุ่มจำนวนเกือบ ๑๐ ไร่

ฟอเลกเล่าว่า จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ มากมาใช้ในการเพาะกล้าหยาบ จากที่เคยใช้เวลาเพาะเมล็ด ๗ ปี จึงนำต้นกล้ามาลงถุงแล้วชำต่ออีก ๗ ปี ซึ่งต้องใช้เวลาทั้งหมด ๒ ปี จึงจะปลูกหรือขายได้ สามารถร่นระยะเวลาเหลือเพียงปีเดียว

“เทคนิคการเพาะหยาบเกิดขึ้นเรื่อย ๆ แต่ตอนนี้ก็ใช้กันมากคือ เริ่มเก็บเมล็ดหยาบเดือนสาม นำมาตากให้แห้งแล้วก็ใส่ท่อผ้าขนหนูไว้ พอถึงเดือนหกก็นำมาเพาะที่แปลงเพาะซึ่งมีการยกร่องผสมดินกับปุ๋ยคอก หลังจากทว่านเมล็ดแล้วก็เอาฟางที่หมักในน้ำหมักชีววามาคลุมไว้ อีก ๒ เดือนก็จะออก จากนั้นก็ชะน้ำถุงเพาะชำ แล้วใส่ยาหรือปลูกในเดือนหกปีหน้า รวมแล้วก็ปีหนึ่งพอดี”

กลุ่มพันธุ์พืชพื้นบ้าน-กลุ่มอินแปลง

นอกจากบ้านหนึ่งกัพบเรื่องราวมากอีกหน่อย ขึ้นสูงอีกเล็กน้อยมองเห็นไกลอีกหลาย

ฟอเลก และกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านก็เช่นกัน มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนแนวความคิด และประสานงานกับภายนอกตลอดเวลา ทำให้ฟอเลกและสมาชิกมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลขึ้น และได้้นำมาพัฒนาปรับปรุงภายในกลุ่มจนมีความเข้มแข็ง

กลุ่มพันธุ์พืชพื้นบ้าน ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุอีสาน เมื่อปี ๒๕๓๓ ทำให้กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนกว้างขวางขึ้น มีพวกใหม่มากขึ้น การหมุนเวียนไปประชุมตามเครือข่ายของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุอีสาน ทำให้สมาชิกเข้าใจสภาพความเป็นอยู่และเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน

กลุ่มอินแปลง เป็นชื่อที่ฟอเลกถือว่าเป็นสิริมงคล เพราะเป็นชื่อที่ พงจารย์บัวศรี ครูสูง ปราชญ์ชาวบ้าน จากจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นประธานของชมรมฯขณะนั้นตั้งให้ในโอกาสที่มาประชุมชมรมฯที่ศูนย์พันธุ์พืชพื้นบ้าน และเห็นว่า บ้านบัว เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ปลูกต้นไม้อะไรก็งามไปหมด อยู่ไหนก็ใกล้ภูเขา มีลำน้ำ และอากาศบริสุทธิ์ ป่านพระอินทร์แปลงมาให้ เลยตั้งชื่อว่า กลุ่มอินแปลง และชาวบ้านก็เปลี่ยนชื่อศูนย์พันธุ์พืชพื้นบ้าน เป็น ศูนย์อินแปลง ตั้งแต่นั้นมา

สมาชิกกลุ่มอินแปลงต่างมีพันธะสัญญาทางใจร่วมกันที่จะฟื้นฟูป่าไม้และธรรมชาติที่สูญหายไป กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง และระบิลัญญ์เสมอว่าป่าคือชีวิตที่สมาชิกอินแปลงจะต้องพยายามผสมผสานให้กลมกลืนเข้ากับวิถีการผลิตในไร่นา โดยไม่ได้เน้นเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก แต่จะคำนึงเพื่อการใช้บริโภคอย่างมีความสุข การใช้สอยอย่างพอเพียงตามอัตภาพ และเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชีวิตในบั้นปลายที่สุขสงบ อันเกิดจากความงามของป่าไม้ในไร่นา คงดังบรรพบุรุษที่เคยอยู่อาศัยร่วมกับธรรมชาติและเทพไพรในอ้อมกอดของภูพานแต่ก่อนเก่า

นอกจากสมาชิกอื่นแบ่งจะสร้างบ้านนาไปแล้ว การสร้างกิจกรรมที่เป็นพันธมิตรระหว่างสมาชิกด้วยกันเพื่อเชื่อมโยงใจซึ่งกันและกันในการที่จะปรับสภาพแวดล้อมของวิถีชีวิตชุมชน เป็นอีกเป้าหมายหนึ่งที่สมาชิกให้ความสำคัญ ซึ่งพอเลือกสถานที่

“ถ้าคนทั่วไปคิดว่าสภาพแวดล้อมของวิถีชีวิตน่าเบื่อแล้วละก็เป็นเรื่องที่มีผลหลายอย่างมาก เพราะคนเราอยู่อย่างมีความสุขไม่ได้หมายความว่าประสบผลสำเร็จ ถ้าสภาพแวดล้อมของครอบครัวและชุมชนล้มเหลว การสร้างครอบครัวที่อบอุ่น สิ่งคนที่เสียยาว และสร้างธรรมชาติที่ร่มรื่นเท่านั้นถึงจะให้วิถีชีวิตมีความสุข”

กลุ่มทดลองครั้งนี้ เป็นกลุ่มย่อยที่จะยังสมาชิกอื่นแบ่งที่พยายามพลิกฟื้นดินที่เคยปลูกมันสำปะหลังให้เป็น นาข้าว แต่เนื่องจากที่ดินอยู่ในระดับที่สูง เราจึงจะได้ให้เขาเช่าที่ดินที่อยู่ในระดับต่ำกว่าขึ้นมาให้ใช้เป็นแปลงปลูกทดลอง

สมาชิกอื่นแบ่ง ๑๓ ครอบครัว จัดตั้งใจชุดทดลองสร้างนาผืนกว้าง ๑.๕ เมตรยาว ๒.๕๔๑ เมตร ขึ้นมาจนสำเร็จด้วยสองสัปดาห์ พวกเขาใช้เวลาช่วงกลางวันและเย็นด้วยความอดทนยาวนานถึง ๓ ปี นั่นคือความพยายาม มุ่งมั่นของสมาชิกอื่นแบ่ง ที่ทำจนได้จนได้หวังว่าจะรอรับการช่วยเหลือจากภายนอก พวกเขาทำจนด้วยแรงของตัวเองจิตใจที่หวังว่าถ้าในอนาคตพวกเขาจะสามารถขยายวงเพื่อสร้างนาผืนทดลองอื่นแล้วได้ แม้ก็ยังคงพบพวกเขาที่รดลงในผืนของน้ำจะส่งผลให้เพี้ยนพันธุ์ข้าวกันหมดทั้งปีโดยไม่ต้องลงแรงอีกเลย เขาชอบวิธีนี้มาก แต่พวกเขาก็กลัวสิ่งใหม่ที่ดูสองปีคือสิ่งที่น่าเป็นห่วงและเป็นสังคมที่กลุ่มอื่นแบ่งต้องการ

การทดลองของนาข้าวของสมาชิกอื่นแบ่ง เป็นการดูเพื่อค้นหาจากที่ลึกลับขึ้นมาในที่สูง นับว่าเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ ที่อาศัยการทดลองและอาศัยแรงไหลเวียนของน้ำเป็นหลัก ซึ่งก็การเพื่อเด็กเคยนำเสนอให้กับพี่น้องเกษตรกรในประเทศเขมร ที่ร่วมพิธีการ เก็บเกี่ยวผลผลิต ที่ผ่านมามีได้ทั้งนี้มาแล้ว

กลุ่มอสมทวิทย์ เป็นกิจกรรมที่สมาชิกหวังจะสามารถสร้างฐานความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นการให้ช่วยเหลือของสมาชิก แม้ว่าปัจจุบันกลุ่มอสมทวิทย์ของอื่นแบ่ง จะมีเงินยังไม่มากนักแต่ก็เป็นกำลังเริ่มต้นที่อบอุ่นของสมาชิกอื่นแบ่งที่อื่นนั้นตลอดมาว่าการการเติบโตที่ละน้อยอย่างต่อเนื่องกับไม้ป่าที่ปราศจากใยนั้นแหละที่จะจะสามารถยังรากไม้ได้ และที่สำคัญที่แข็งแรงและแตกยอดออกผลทำให้เขาช่วยที่ไม่เป็นไร

เด็กซึ้นเห็น ก็เป็นโครงการหนึ่งที่จะมีแบ่งที่ให้ความสำคัญและรางวัลคุณค่ากับลูกหลานในชุมชนการฝึกสอนให้เด็กได้เรียนรู้เข้าใจในความแบ่งจึงในวิถีชีวิตของท้องถิ่นและสังคมในมุมมองของชุมชนที่แตกต่างกันจากตัวเราและสิ่งต่าง ๆ จากภายนอกโดยสิ่งนี้

ทุกวันเสาร์ อีกที่คิดได้เจอร่วมกันที่ศูนย์อื่นแบ่ง ผู้เฒ่าและปู่เฒ่าของชุมชนจะนัดเปลี่ยนช่วยกันเล่าถึงเรื่องราววิถีชีวิตชุมชน วิถีชีวิตคนรุ่นพี่ที่ผ่านมา ประเพณีวัฒนธรรมที่ต่างต่าง ๆ การทำมาหากินการฝึกวินัย การเล่าถึงบทคำสอนที่มองคติเตือนใจ และช่วยกันทำแปรรูปของของชุมชน การกินอาหารร่วมกัน การเดินป่าเพื่อฝึกประสบการณ์ในธรรมชาติและธรรมชาติร่วมกัน และทำแบบฝึกหัดที่นำไปใช้ที่บ้านมาเพราะร่วมกันเพื่อเป็นการเพิ่มรากไม้ให้กับเด็กซึ่งเป็นความสำเร็จมาในการมาทำมาค้าขายที่รู้สึกละอายใจที่ตนทำดีทั้งนี้ ทั้งสิ่งเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ความรู้ความเข้าใจ และเป็นการทวนเวียนสิ่งที่เรียนรู้และความดีงามให้กับเด็ก ๆ ที่จะเป็นผู้สร้างชุมชนที่ดีต่อไป

ปัจจุบันเด็กอีกถิ่น ในเครือข่ายของอินแบ่งมีถึง ๔ หมู่บ้านมีเด็กเข้าร่วมโครงการ ๖๗ คนและเด็กทั้งหมดจะรู้จักสนิทสนมกัน และในบางโอกาสพวกเขาจะทำกิจกรรมร่วมกัน

พ่อเฒ่าคาดหวังว่า “เด็กอีกถิ่นจะเป็นเด็กที่มีคุณภาพ ผมว่าเมื่อพวกเขาโตขึ้น พวกที่ได้เรียนหนังสือสูง ๆ เราจะไปอยู่ที่ไหนในโลกนี้พวกเขาก็ยังเป็นคนที่มีคุณภาพ มีสำนึกที่ดีงามไม่เป็นการกับสังคมในขณะที่เราไม่ได้เรียนหนังสือแต่อยู่กับบ้าน เขาก็จะเป็นผู้นำที่มีคุณภาพของชุมชน พวกเขาจะมีเครือข่ายตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ และเมื่อเขาโตขึ้นพวกเขาก็เป็นเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น อาจจะเป็นเครือข่ายที่อยู่เกือบทุกระดับในสังคมก็ได้”

หมอพื้นบ้าน การรักษาแบบสบาย ๆ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งของอินแบ่งที่เพิ่งจะเริ่ม โดยส่งสมาชิกไปเรียนรู้การรักษาพื้นบ้านมาจากหมอหมู่บ้าน และเปิดรักษาให้กับสมาชิกอยู่ที่ศูนย์อินแบ่ง

การรักษาแบบสบาย ๆ เป็นการรักษาผู้ป่วยบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า การเจ็บป่วยของคนเรานั้นเกิดจากการขาดสมดุลของพลังแห่งชีวิต ดังนั้นการรักษาจะมุ่งเน้นที่จะเปิดโอกาสให้ร่างกายได้จัดภาวะที่สมดุล เมื่อร่างกายอยู่ในภาวะที่สมดุลก็จะมีพลังในภาวะที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บของมนุษย์ได้

วิธีการรักษาแบบสบาย ๆ ก็เป็นวิธีที่ไม่ซับซ้อน ผู้ป่วยสามารถที่รักษาได้โดยง่าย ที่ศูนย์อินแบ่งใช้รักษาอยู่หลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก การจัดความสมดุลด้วยการกระตุ้นต่อมภายในร่างกาย เพื่อให้ต่อมเริ่มสามารถผลิตสารบางอย่างที่ร่างกายขาดออกมาเพื่อให้อยู่ในระดับที่สมดุล ซึ่งการกระตุ้นอาจจะใช้วิธีการนวดใช้ความร้อนหรือความเย็น

ประการที่สอง การจัดความสมดุลโดยการกำหนดความเคลื่อนไหวของร่างกาย ให้สัมพันธ์กับการทำงานของหัวใจและปอด เพื่อที่จะสร้างพลังให้กับเลือด โดยให้ฝึกเอาหัวใจของคนป่วยเป็นจุดศูนย์กลางของชีวิต การเคลื่อนไหวของหัวใจที่หนักจากจุดศูนย์กลางให้ผู้ป่วยหายใจออก และการเคลื่อนไหวของเท้าหาจุดศูนย์กลางก็ให้หายใจเข้า

ประการที่สาม การจัดสมดุลด้วยอาหาร ผู้ป่วยควรจะยกเว้นที่จะรับประทานอาหารที่ทำให้ร่างกายต้องทำงานหนักเกินไป ได้แก่พวกเนื้อสัตว์ แต่ควรจะรับประทานอาหารที่ทำให้พื้นตัวได้เร็ว ได้แก่อาหารประเภทผัก

ซึ่งปกติคนเราถ้าจะดูจากอวัยวะโดยเฉพาะฟันแล้ว จะพบว่าคนมีเขี้ยวเล็กสั้นอยู่เพียง ๒ ซึ่งเป็นลักษณะฟันของสัตว์ที่กินพืช ดังนั้นการกินอาหารในสัดส่วนที่เหมาะสมจะสามารถสร้างสมดุลให้กับพลังชีวิตในร่างกาย ซึ่งการรักษาแบบสบาย ๆ จะแนะนำให้ผู้ป่วยรับประทานอาหารที่มีสัดส่วนของเนื้อและพืชในสัดส่วน ๑:๕ เท่านั้น

ประการที่สี่ การจัดสมดุลโดยใช้สารธรรมชาติ ได้แก่สมุนไพร

ประการที่ห้า การจัดสมดุลด้วยการปรับท่าร่างกายให้เหมาะสม เป็นการฝึกสมาธิอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดภาวะร่างกายที่สบาย และลดความเครียด

ประการที่หก การจัดสมดุลโดยการจัดสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ สุขภาพที่ดี จะเกิดกับร่างกายและจิตใจที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีเท่านั้น ซึ่งสภาพแวดล้อมในที่นี้หมายถึง สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ครอบคลุมที่อบอุ่น และชุมชนที่เอื้ออำนวย

ศูนย์ประสานงาน สมาชิกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะยกระดับเป็นสถาบันพัฒนาชนบทอีสาน และ เป็นศูนย์เรียนรู้นักทุก ๆ เรื่อง มีการจัดตั้งที่แยกแยะไปยื่นประสบการณ์ของสมาชิกต่อเรื่อง และเป็นศูนย์ประสานงานของสมาชิกเครือข่ายอื่นแบ่งที่มีอยู่ ๒๔ หมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นชาวแม่เฒ่ารอบ ๆ ภูพาน นั้นเอง

ในขณะที่ตัวกันในช่วงที่ผ่านมาก็ให้กิจกรรมที่เพิ่มพูนและวิธีการผลิตต่อไปในแนวทางของเกษตรนิเวศน์ บรรณผลอย่างรวดเร็ว ศูนย์อื่นแบ่งได้ประสานงานและร่วมมือกันหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับทั้งจากภาครัฐและเอกชน อาทิ

ประสานงานกับสำนักงานปศุสัตว์ที่ดีขึ้น ในการฝึกอบรมและศึกษาดูงานทางด้านการเกษตรและช่วยอุดหนุนเลี้ยงปลา ถึง ๘๐ ปอนด์คิดค่าชุดในอัตราลูกบาศก์เมตรละ ๔.๕๐ บาท

ประสานงานกับ กรมป. กสลงให้เงินสนับสนุนโครงการปรับปรุงสภาพพื้นที่ทำ และอุดหนุนเลี้ยงปลาจำนวน ๒๐ ปอนด์โดยคิดค่าชุดในอัตราลูกบาศก์เมตรละ ๕ บาท

ประสานกับสำนักงานปศุสัตว์ว่ามาของหมอนัก ในการทำโครงการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน และประสานกับสำนักงานส่งเสริมป่าไม้ที่ ๓ ภูพาน ในด้านโครงการรวมเกษตรซึ่งจะช่วยให้สนับสนุนในการฝึกอบรมด้านรวมเกษตร และพันธุ์ไม้

สถาบันพัฒนาชนบทอีสาน ได้ส่งเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำและทำงานร่วมกับโครงการต่าง ๆ อยู่ที่ศูนย์อื่นแบ่ง

ความหวังและมุ่งมั่น

หลายครั้งที่ได้รับเชิญจากองค์กรต่าง ๆ ไปร่วมงานในบทบาทวิทยากร ถ้าไม่เหลือปากว่าแรงพอเล็กจะไม่ปฏิเสธ และถึงอย่างไรที่พอเล็กน้อยเสนอต่อมาคือแนวทางที่คนต้องสามารถอยู่ร่วมกับป่า ชาวบ้านต้องสร้างป่าเพื่ออาหารตามธรรมชาติของสัตว์เองขึ้นมา และการลงมือทำไม่ใช่ว่าทำลงบประมาณไปสร้างจนมากมาย เพราะพอเห็นเสนอว่าเพียงพอเกินไปได้จึงกลัวสัตว์จะรบกวนป่าก็จะเป็นตัวของมันเองตามธรรมชาติ

“ป่าทางอีสานเป็นป่าร้อนแห้ง พืชป่าก็จะมีความหลากหลายจึงยากถูกโค่นทำลายไปหมดป่าก็เลยปล่อยทิ้งไว้เฉย ๆ ทั่วของมันก็จะมีผลผลิตมาเพาะปลูกหรือจำหน่ายโดยไม่ได้ทำสวนต้นไม้ จะสามารถเก็บป่าไว้ให้นานแสนนาน และขณะเดียวกันคนที่อยู่ต้นกล้าไปก็จะเป็นการปลูกป่าทางภาคเหนือแทน”

พอเล็กมีความหวังว่าแนวทางของชาวบ้านนี้จะก็เป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นทางออกให้กับวงการอนุรักษ์ที่คนทั่วไป เพียงเพียงเก็บเมล็ดมาเพาะปลูกหรือจำหน่ายโดยไม่ได้ทำสวนต้นไม้ จะสามารถเก็บป่าไว้ให้นานแสนนาน และขณะเดียวกันคนที่อยู่ต้นกล้าไปก็จะเป็นการปลูกป่าทางภาคเหนือแทน

“ผมว่าคนอีสานคนทั่วไปไปปลูกต้นไม้แล้ว เพราะผมเห็นพวกมันก็ไม่รู้จักจากทางราชการส่วนใหญ่ มันปลูกไปแล้วก็มักปล่อยทิ้งไว้จนตายอยู่ที่โคนไม้ทำบ้านมันเองแหละ เพราะมันเป็นของมันของมันที่ไม่ดี”

จากวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงที่นิยมทำบุญคุณของต้นและสัตว์มาตั้งแต่อดีตแล้ว ทั้งยังใช้ไม้ตัวของพ่อเล็กครั้งหนึ่งเคยทำให้ชาวเผ่าปกาต้องทิ้งแม่พ่อเล็กเสนอให้ชาวบ้านเผ่าปกาอย่าได้สร้างเสริมกับป่าละอู่นิด

“ผมคิดว่าพี่น้องคงเดือดร้อนจากปลวกที่กัดกินรากต้นไม้ แต่ผมอยากให้พี่น้องลองดูด้วยว่า ปลวกมันก็เหมือนผู้ช่วยงานของเราที่ช่วยย่อยสลายเศษไม้ๆ มันก็เป็นเรื่องธรรมดาที่คนทำงานงานจะต้องกินอาหารบ้าง แต่เราใช้สารเคมีนอกจากเราจะฆ่าคนช่วยงานเราแล้ว เรายังฆ่าเพื่อนเราด้วยก็ไม่ได้เอง”

พอลึก กุดวงศ์แก้ว วันนี้มีความสุขกับการทำงานในแปลงเกษตรและนอนพักผ่อนเที่ยงมากกว่าจะกลัวมอดที่ไถน เพราะที่นั่นให้ความรู้สึกของวิญญาณดั้งเดิมที่แท้จริง ต้นไม้ใหญ่หลายต้นให้เงาครีမ် ต้นไม้เล็กๆน้อยๆเรียงต้นเบียดเสียดแย่งกันเจริญเติบโต ปลายต้นเป็นอาหารและผักพื้นบ้านที่หากินได้ยากแม้แต่เศรษฐีรอนบนกองเงินก็ไม่มีโอกาสได้ลิ้มลอง เสือปลาในบ่อที่เลี้ยงไว้ชุกเหลือ แม้ได้เรียกลูกให้กินแหลงที่กองฟางฝั่งตัวน้อยชูต่น้ำหวานจากดอกขจรที่เลื้อยขึ้นหลังคา

ควายตัวเดิม สายคันไถอันเก่า ไถนาที่ปรับใหม่เหมือนมีได้หนักแรง เพราะเสียงพูดแสดงถึงความเข้าใจของคนว่างเล็กที่เดินถือหางไถตามหลัง เราคุยขอความเห็นใจจากมันอยู่ตลอดเวลาขุดสอยเวลา เพียงคะวันสูงอีกเล็กน้อย แอ่งที่ค่อมักก็ได้รับปลดออก จะได้อาบน้ำให้หายล้า เขาจะหาหญ้าที่อ่อนนุ่มให้กินจนอิ่ม

เที่ยงแล้ว เด็กน้อยหลายคนต่างวิ่งแข่งกันมาที่เลี้ยงนา แล้วแยกย้ายนั่งฟังผ้าล้อมเป็นวง รอเวลาเด็กเฒ่าต่างคาดหวังว่าวันนี้จะมีนิทานอะไร

สำหรับชาวเหนือในซิ่นน้อยยังอุ่น ๆ แดงซึ้งใสยอตหวานเป็นดิน น้ำพริกปลาจั่ว้วยน้อยปลาตะเพียนปิ้งในไม้ดับ ถูกยกมาวางกลางวงของเด็กน้อย เสน่ห์ติดส่วรับคลี่ผิวชะม่ม้ามีผักสดสารพัดชนิดปะปนกัน เขาเลี่ยมมือปั้นข้าวเหนียวปัดใบมะกอกแล้วจิ้มน้ำพริกใส่ปาก ชดทิวไค่ตามอีกหน่อย ตำนานของกองเลิงภูพานก็พิงพรุ จนบ้ายคล้อยถึงเลิงว

ภาคเหนือ

Legislative Institutional Repository of Thailand

ชุมชนป่าไม้ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนป่าไม้ ตั้งอยู่ในตำบลแม่ทา มี ๒ หมู่บ้าน จำนวน ๑,๑๘๓ ครอบครัวยังมีประชากร ๔,๓๔๐ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ และรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตร

เมื่อ ๔๐ ปี ก่อนนั้น ชุมชนป่าไม้มีสภาพป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์ต่อมา มีการสัมปทานการทำไม้แก่บริษัทเอกชน และเกิดภาวะบุกรุกแผ้วถางไม้เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ มีการปลูกยาสูบ ถั่วลิสง มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว หอม พริก และข้าวโพดมีกลิ่น ดังนั้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนเป็น การผลิตเพื่อการค้า และในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา ในเขตตำบลแม่ทาได้ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ใหม่ ตามระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) ทำให้เกิดการละทิ้งคุณค่าการเกษตรแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่องานวิถีชีวิตของชาวบ้านคือ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบอบความสัมพันธ์ต่อกันขาดความ รักร่วมกันเข้ากัน และเกิดการทำลายทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้น

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านเริ่มหันมาสนใจและร่วมกันแก้ปัญหา โดยเริ่มกิจกรรมแรกคือ

๑. กิจกรรมการออมทรัพย์โดยจะนำเงินออมไปซื้อพันธบัตรที่ทุกคนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานนี้สามารถแก้ไขได้ แต่ในบางอย่างก็ไม่สามารถแก้ไขได้
๒. การปลูกพืชแบบไร้สารพิษ การเกษตรแบบยั่งยืนและการปลูกผักปลอดสารพิษ
๓. การจัดการการตลาด
๔. การประชาสัมพันธ์เพื่อขยายแนวคิด
๕. การจัดกิจกรรมการ โดยมีโครงการพัฒนาระบบการกลุ่ม/ชาวบ้านภายใต้การดูแลของสำนักงานเกษตร

๖. การฝึกอบรมเชิงความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านได้พัฒนาบุคลากรในชุมชนให้สามารถเป็นวิทยากรชาวบ้านแบ่งเป็นคณะต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ในด้านการเกษตรแบบยั่งยืน แนวคิดและการจัดการ การจัดการทรัพยากร เป็นต้น

๗. การศึกษาชุมชน และเปลี่ยนองค์ความรู้และภูมิปัญญา

อย่างไร ประกอบด้วย

๑. สมาตำบล

๒. คณะกรรมการกลางตำบลแม่ทา มีการประสานความร่วมมือกันและส่งเสริมระหว่างกลุ่มเพื่อสร้างพลังและอำนาจจากตัวองค์กรในชุมชน และประสานงานกับสภาตำบล ประเภด้วย

- ๒.๑ นายนิคม สัตถรรณ

- ๒.๒ นางสุพรรณ คำเพ็ญ แกนนำสตรีกับเกษตรทางเลือก

- ๒.๓ นายบุญชัย ขำปัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

- ๒.๔ นายสง่าชัย เจ้าบ้าน หมู่ 5 / ต.สามัคคีโครงการสุขภาพชุมชน

- ๒.๕ นายอลกรณ์ นามจัน ออกลสมัคร แกนนำเกษตรทางเลือก

- ๒.๖ นางศันรินทร์ แกนนำสุขภาพเพื่อชุมชน(เอตส์) และหมกสมุนไพรร

กล่าวได้ว่า การรวมตัวกันของชุมชนบ้านไผ่ด ทำให้มีการระดมองค์ความรู้ชาวบ้านและเครือข่าย เพื่อร่วมกันคิดร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือข่ายดี มีความเสียสละค่อนข้างสูงในการแก้ไขปัญหาในชุมชน ให้เกิดผลสำเร็จได้ ทำให้เกิดกิจกรรมระดับกลุ่มขึ้นได้แก่

- การคอมทอรี่ซ์
- ธนาคารข้าว
- ธนาคารวัว
- ร้านค้า (พืชผักปลอดสารพิษ)
- กองทุนยา
- การเลี้ยงสัตว์
- การปลูกผักปลอดสารพิษ
- การทำไร่สวนผสม
- การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
- การพัฒนาการตลาด

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มในเครือข่ายของชุมชนบ้านไผ่ดและคณะกรรมการโดยมีผู้ใหญ่บุญชัย เอ็มเจม เป็นหัวหน้าคณะในครั้งนี้ ท่านผู้ใหญ่บุญชัย ได้เสนอแนวคิดต่อการพัฒนาชุมชนบ้านไผ่ดไว้ดังนี้

๑. การมีสภาพวัฒนธรรม จะยกฐานะและบทบาทของวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็ง
๒. ควรจัดให้เป็น "ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน" โดยสร้างฐานะบทบาทของชุมชนให้ดีขึ้น
๓. มีการจัดความสัมพันธ์กันใหม่ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและองค์ความรู้ และมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน
๔. ให้ความสำคัญต่อการจัดเวที
๕. คนในชุมชนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ และเรียนรู้ด้วย
๖. มีการปรับสภาพชุมชน โดยปรับวิถีเก่าและวิถีใหม่
๗. ชุมชนต้องมีการฐาน และหน่วยงานจะต้องมีความยั่งยืน
๘. เน้นการเตรียมการ/การจัดทำในอาคาร
๙. ปรับวิถีวัฒนธรรมให้เข้ากับระบบการตลาดใหม่

โดยสรุปความสำคัญของชุมชน หมายถึง ชุมชนต้องมีความเข้มแข็งและชุมชนนั้นต้องเน้นเรื่องการเรียนรู้ โดยการตั้งศูนย์การเรียนรู้ และการจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเดียวกัน และชุมชนอื่น ๆ ตลอดจนต้องจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบการผลิตการตลาด รวมทั้งการจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐอีกด้วย

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๑. ความเคลื่อนไหวที่เด่นชัดในบ้านไผ่ด เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรรวมทางเลือกที่ปฏิเสธการใช้สารเคมีในไร่ นา ซึ่งนับได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่ดีของเกษตรกร เพราะไม่เพียงแต่ช่วยให้เห็นว่าการงดการใช้สารเคมีเป็นการใช้สารเคมีเท่านั้น แต่ยังเห็นความพยายามหลุดจากวังวนของภาวะหนี้สินในวงจรรอบพืชพาณิชย์ที่ในอุปถั้วล ความเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรรวมทางเลือกนี้ได้ขยายเครือข่ายออกไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ภาคใต้การสนับสนุนของโครงการพัฒนาองค์กรชุมชน

๒. กลุ่มที่เกิดขึ้นนี้ ให้อยาขอบเขตความสนใจต่อไปยังเรื่องของป่าชุมชนที่ได้พิจารณาว่าชุมชนเองมีศักยภาพในการจัดการและดูแลรักษาป่าชุมชนได้ จึงได้เกิดเป็นกระแสนองการรักษาป่าชุมชนในพื้นที่นี้ด้วยในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายหมู่บ้าน

๓. แกนนำของกลุ่มได้ผ่านการฝึกฝนเพื่อทำหน้าที่วิทยากรชาวบ้านเพื่อช่วยเผยแพร่แนวคิดและการปฏิบัติให้แก่ชาวบ้านในที่อื่น ๆ ที่มีความสนใจในแนวเดียวกัน

๔. มีองค์การเอกชนที่เข้าให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในด้านการประสานงานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นกิจกรรมการเชื่อมตัวร่วมกันอย่างเข้มข้น

๕. ตัวบ่งชี้ภัยเกื้อหนุนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้หมู่บ้านป่าไผ่มีศักยภาพที่จะพัฒนาแนวคิดหมู่บ้านวัฒนธรรมได้

สภาพทั่วไปของตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่ของแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ทั้งหมด ๗๔,๒๐๘ ไร่ รวมระยะทาง ๖๖๘.๓๓ ตารางกิโลเมตร เป็นตำบลที่อยู่ทางไกลจาก กิ่ง อำเภอแม่ออน ประมาณ ๕๔ กิโลเมตร อยู่ติดเขตตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ออน จังหวัดลำพูน พื้นที่ประมาณร้อยละ ๔๐ เป็นพื้นที่ภูเขา ส้อมรอบไปด้วยภูเขา ในระดับความสูงประมาณ ๕๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรจะเป็นพื้นที่ราบลุ่มระหว่างภูเขา ทอดยาวตามทิศเหนือ-ใต้ โดยมีภูเขาล้อมรอบทางด้านทิศตะวันออก และตะวันตก มีแม่น้ำแม่ทา ไหลผ่านกลางตำบล ซึ่งเป็นสายหลักสำคัญสำหรับการเกษตรของประชาชนในตำบล ส่วนบ้านเรือนของประชาชนเรียงรายตามแนวถนน ซึ่งทอดตัวเป็นแนวเดียวกันกับท้องที่ราบริหว่างภูเขา ยาวาเขตของตำบลแม่ทา

- ทิศเหนือ ติดกับเขตตำบลทาเหนือ ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวกระเหรี่ยง
- ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ออน จังหวัดลำพูน
- ทิศตะวันออก จรดแนวภูเขาอุทยานแห่งชาติแม่ออน ซึ่งเป็นเขตติดต่อจังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก ติดเขตอำเภอนาไผ่ จังหวัดลำพูน

ตำบลแม่ทาแบ่งการปกครองออกเป็น ๖ หมู่บ้าน จำนวน ๑,๖๖๓ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๔,๓๙๐ คน ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนและทำไร่ ไร่ส่วนใหญ่ได้จากภาคเกษตร มีพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ย ครัวเรือนละ ๓ ไร่

ในเขตพื้นที่ของตำบล ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นป่ารกทึบ มีพืชพรรณหลากหลาย และมีสัตว์ป่ามากมายอาศัยอยู่ แต่ป่าธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างมากในช่วง ๔๐ กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อมีบริษัทเอกชนได้รับสัมปทานจากรัฐให้เข้ามาทำไม้ในเขตจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ เช่น สัมปทานไม้สักของบริษัทบอมเบย์เออร์มาในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ สัมปทานไม้สักป่า ในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๐ และสัมปทานไม้หมอนและไม้ฟืนรถไฟ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ (จากคำบอกเล่าของผู้อยู่ในตำบล)

Legislative Institutional Repository of Thailand

ปัจจุบันนี้ ป่ารอบชุมชนตำบลแม่ทา มีสภาพเป็นป่าต้นสอง ที่กำลังฟื้นตัว จะมีไม้แต่ป่าผืนเล็ก ๆ บริเวณห้วยแม่แท่น เท่านั้นที่ยังคงคงสภาพสมบูรณ์อยู่บ้าง เพราะชาวบ้านได้ร่วมกันปกป้องป่าต้นน้ำผืนนี้ไว้จากการสัมปทานของบริษัทเอกชน

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูง แต่อยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ระบบการเกษตรของชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นระบบเกษตรน้ำฝน และมีพื้นที่การเกษตรบางส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ สามารถใช้น้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำบ่อน อ่างพวยแม่ฝัก และอ่างเก็บน้ำห้วยขุนช้าง ทำให้บางส่วนทำการเกษตรได้เฉพาะฤดูฝน และบางส่วนมีน้ำสำหรับการทำการเกษตรได้ตลอดปี

การทำมาหากินของชาวบ้าน ในอดีตที่เป็นลักษณะการทำเกษตรแบบคิงกีฟ และเก็บของป่ามีการทำนาปลูกข้าวในที่ลุ่ม โดยการจัดระบบเหมืองฝายเพื่อชลประทาน ในที่ดินมีการทำไร่หมุนเวียน ปลูกข้าวฝายและผลไร่ ตลอดจนพืชผักสวนครัว ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ในปัจจัยการครองชีพเกือบทั้งหมด ยกเว้นแต่สิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้บางชนิดที่จำเป็น เนื่องจากข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ชาวบ้านส่วนมากมีเพียงขวาน และมีด สำหรับการบุกเบิกเพื่อใช้ในการเพาะปลูก มีความหลากหลายของพืชพรรณ สภาพภูมิสมบูรณ์ สภาพแวดล้อมของชุมชนก็มีความสุข ทั้งคนตัวบ้าน เกิดการพึ่งพากัน

แต่สภาพป่าสมบูรณ์ที่ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการให้สัมปทานทำไม้แก่บริษัทเอกชนและการบุกเบิกแสวงหาพื้นที่ป่าเพื่อทำการปลูกพืชเศรษฐกิจ อันส่งผลให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง และระบบการเกษตรชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เมื่อมีนายทุนได้เข้ามาสร้างโรงแปรรูปยางสู่ขั้นในตำบล วาวปี พ.ศ.๒๕๔๐ ชาวบ้านจึงหันมาปลูกยาง ซึ่งต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากขึ้น วิธีการผลิตของชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า โดยการผลิตพืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียว มีการผลิตการเกษตรแบบควบคุมของกรมการขึ้นอย่างใกล้ชิด ประกอบกับรัฐบาลเริ่มนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์เพื่อการส่งออก โดยเฉพาะพืชมะม่วง กล้วย ฝรั่ง และผลไม้เมืองร้อนอื่น ๆ ก่อให้เกิดความกังวล โดยเฉพาะในเขตตำบลแม่พญา และหลวงปู่เสด็จ มีการนำพืชพรรณใหม่ ๆ เข้ามาส่งเสริมมากมายไม่ว่าจะเป็นข้าว ยาสูบ ถั่วลิสง มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว พริก ขิง ข้าวโพดฝักยาว กระเจี๊ยบ เป็นต้น การขยายพื้นที่ทำการเกษตร รุกเข้าไปในป่าเสื่อมโทรมที่หักเอียงหักล้ม ได้ตัดโค่นไม้ใหญ่ลงแล้วจึงเกิดขึ้นมาอย่างรวดเร็วซึ่งพืชเศรษฐกิจเหล่านี้เริ่มเข้ามามาก ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๓ และตลอดระยะเวลา ๒๐ กว่าปีมานี้ ในเขตตำบลแม่พญาได้ทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ใหม่ ๆ ตามระบบเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) เข้ามามากมายหลายชนิด และละทิ้งคุณค่าของการเกษตรแบบดั้งเดิม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมลดน้อยลง พันธุกรรมหลายสายพันธุ์เดิมได้สูญหายไป ปัจจัยและต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเรื่อย ๆ เกษตรกรส่วนใหญ่ ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกแทบทั้งสิ้น เช่น การปลูกข้าวโพดฝักยาว ในพื้นที่ตำบลแม่พญา จากปี พ.ศ.๒๕๒๖ ใช้ปุ๋ยเคมี ๑ กระสอบ ต่อ ๑ ไร่ ปัจจุบันต้องใช้อปุ๋ยเพิ่มขึ้นเป็น ๔ กระสอบต่อ ๑ ไร่ เป็นผลทำให้ดินเสื่อมคุณภาพลงมาก เกษตรกรจึงขายที่ไร่ไว้ ไร่บุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น และในขณะที่ผลผลิตต้องลดต่ำลง ประกอบกับราคาผลิตภัณฑ์สูงขึ้นเรื่อย ๆ จากลิตรกรัมละ ๒๘ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ปัจจุบันราคาลิตรกรัมละ ๓๕ บาท จะเห็นได้ว่า ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นในขณะที่ราคาส่งลดลงเพิ่ม ส่งผลให้เกษตรกรต้องตกอยู่ในสภาพหนี้สินผูกพัน ทั้งในแง่ของครอบครัว นอกจากนี้เกษตรกรทราบดีถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้น้ำเคมี ไปจนถึงวิธีผสมน้ำเชื้อพันธุ์ใหม่ทำให้เกษตรกรหลายรายมีอาการแพ้สารเคมี และเพื่อระบบการผลิตที่พึ่งพิงโรงงานทางเคมีจึงต้องดูแลเอาใจใส่ช่างกลึงสีดี ป้อนเครื่องที่เกษตรควรต้องอดทนกับคนนอกทั้งคืน ไม่มีเวลาไปร่วมงานของชุมชน ไม่มีความรักกับครอบครัว ลูกไปทางพ่อแม่ไปทาง ลูกจึงทุกอย่างถูกกำหนดโดยบริษัทลูกจ้าง เป็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวชนบทและวัฒนธรรมการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีความสำคัญกับความเป็นอยู่และการพึ่งพาอาศัย และต้นแบบชีวิตแบบเรียบง่าย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้สูญหายไป!

จากประสบการณ์ในการทำงานชุมชน ของโครงการพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ศึกษาวิเคราะห์แบบ เกษตรที่ชาวบ้านทำอยู่ และได้ร่วมกับผู้นำชุมชน วิเคราะห์ปัญหากระบวนการเกษตรและร่วมวางทิศทางในการ พัฒนาองค์กรเครือข่ายชาวบ้าน ในทางเดียวกันจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โดยในช่วงแรก โครงการ พัฒนาองค์กรชุมชน ได้ทำงานในพื้นที่ตำบลแม่ทา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เริ่มจากพัฒนาองค์กรชุมชน และ เสริมสร้างเครือข่ายชุมชน ในการแก้ไขปัญหาด้านเกษตรที่ปี ๔ ตำบล คือตำบลทาเหนือ ตำบลห้วยแก้ว ถึง อ.แม่ออน ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัด ลำพูน ซึ่งในปัจจุบัน เนื่องจากระดับกลุ่มองค์กรชาวบ้าน สามารถบริหารจัดการจัดการแก้ไขปัญหากันได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมองการเชื่อมโยงปัญหาโดยเฉพาะเรื่องวิถีการผลิต ที่ยังมีปัญหาอยู่ จึงได้วางทิศทางงานในการพัฒนาองค์ กรและเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตลุ่มน้ำแม่ทา บนพื้นฐานของงานองค์กรชุมชน และงานเครือข่ายชุม ชน ที่ทำตั้งแต่ต้นมาเน้น ได้ขยายผลสภาพพัฒนาในแนวเกษตรกรรมยั่งยืนมากขึ้น

ซึ่งปัจจุบัน มีกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ที่ทำงานได้ทำเกษตรยั่งยืนมากกว่า ๑๐ ครอบครัว โดยแยกออกเป็น เน้นงานดังนี้

- กลุ่มองค์กรชาวบ้าน ที่ทำไร่สวนผสม	จำนวนมากกว่า ๔๐ ครอบครัว
- กลุ่มองค์กรชาวบ้าน ที่ผลิตพืชผักปลอดสารพิษ	จำนวน ๒๐ ครอบครัว
- งานด้านปศุสัตว์และอาชีพอื่น ๆ	จำนวนมากกว่า ๔๐ ครอบครัว

และในกระบวนการทำงานดังกล่าว มีสตรีเข้ามามีบทบาท ในการกำหนดงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

โครงการพัฒนาองค์กรชุมชน ได้สนับสนุนชุมชนในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนที่อยู่บนฐานงานองค์กร ชุมชน และได้เน้นหนักในเรื่องราวเหล่านี้ยิ่งขึ้น และมีเกษตรกรร่วมกันพัฒนางานผ่านเกษตรกรรม สังคายนมากขึ้น และเชื่อว่าแนวทางในการพัฒนาองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนดังกล่าว จะสามารถแก้ไข ปัญหาด้านการผลิตทางการเกษตรได้ ตั้งแต่การพึ่งตนเองในปัจจัยการผลิต การลดต้นทุนการผลิต การพัฒนา รูปแบบเกษตรที่มีความหลากหลายของพันธุ์กรรมมากขึ้น มีลักษณะเกื้อกูลของระบบนิเวศได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้องค์กรเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างถาวร และดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างสงบสุข ซึ่งการดำเนินงานที่ ผ่านมา จะทำงานร่วมกับทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับครอบครัว กลุ่มองค์กรเครือข่าย ซึ่งในแต่ละระดับจะมีองค์ ประกอบของคนในครอบครัวร่วมงานด้วย โดยเฉพาะสตรีที่มีบทบาทภายในครอบครัว แล้วไม่แยกบทบาท ชายหญิงในงานพัฒนา แต่ที่ผ่านมาไม่ได้ยกสถานะภาพสตรีในบทบาทของงานพัฒนาภาคเกษตร แต่โดยความ เป็นจริงสตรี มีบทบาทในงานเกษตรร่วมกับในระดับครอบครัว และทางโครงการต้องการที่จะยกสถานะภาพ และบทบาทสตรี ให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนนี้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นบทบาทการหนุน เสริมในงานเกษตรกรรมยั่งยืนในเชิงการขยายผลและงานเผยแพร่ในชุมชน

ทางผู้นำ และโครงการพัฒนาองค์กรชุมชน ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน ต่อเนื่องจากงาน เดิม ดังนี้

๑. การสร้างองค์กรชาวบ้านและเครือข่าย

จากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาที่ผ่านมา ทางโครงการได้มีการทำงานพัฒนาที่มุ่งเน้นการพึ่ง ตนเองของชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ และการตัดสินใจ

จุดเริ่มต้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวความคิด ศึกษาปัญหาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเห็น การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่โครงการทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญห าร่วมกันและก่อให้เกิดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาดังกล่าวขึ้น ซึ่งกลุ่มดังกล่าวจะประสบปัญหาที่ คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะปัญหาในการผลิตทางการเกษตรแผนใหม่ ดังที่กล่าวข้างต้น

ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ หากที่จะแก้ไขได้ ปัญหาได้ การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน หนุนช่วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสับสนวุ่นวายในกลุ่ม จะมีลักษณะความสับสนแบบเบเรอเลียติ ทำให้เกิดการหนุนช่วยกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม มีความเสียสละค่อนข้างสูงสามารถแก้ไขปัญหามุมชนให้ลุกล้างได้ ทำให้เกิดการรวมระดับกลุ่มขึ้น เช่นการยอมทรัพย์ ธนากรข้าว ธนากรวัว ราน้ำ กองทุนอา ในขณะเดียวกันแต่ละกลุ่มก็ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมระดับครอบครัว เช่น การเลี้ยงสัตว์ วัว หมู ไก่ เห็ด การปลูกผักปลอดสารพิษ และการทำไร่สวนผสม ระดับกลุ่ม ถึงระดับเครือข่าย ตลอดจนถึงการขยายแนวความคิด ประสพการณ์ของผู้นำในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น การเก็บรวบรวมพันธุ์พืชผักพื้นบ้านเพื่อฟื้นฟูการปลูกผักพื้นบ้าน และแรงจูงใจให้ชาวบ้านติดตามวิโคตผักพื้นบ้าน การบริหารการจัดระบบฟาร์ม ที่มีความหลากหลาย เทคนิคการปรับปรุงบำรุงดิน และการพัฒนางานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ก็เป็นการพัฒนาผู้นำและเครือข่าย ให้เป็นวิทยากรและเป็นแกนหลักในการดำเนินงานพัฒนาขยายฐานของผู้นำและชาวบ้าน ในการนำแนวความคิด องค์ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ ทายสู่ชุมชนและชุมชนใกล้เคียงต่อไป

นอกจากนี้กลุ่มองค์กรเครือข่าย ยังมีภาระระดมทุนและสะสมทุน จากกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทางชาวบ้านและโครงการ มุ่งเน้นที่จะพัฒนากองทุนเหล่านี้ เพื่อตอบสนองงานพัฒนาชุมชน และสนับสนุนงานพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนให้กับเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงต่อไป

๖. งานพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในงานเกษตรกรรมยั่งยืน

เกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในระดับครอบครัว ที่มีสมาชิกผู้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหามาตรฐานจากการทำงานเกษตรแผนใหม่ ที่ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า มีเกษตรกรพื้นที่ทำการเกษตร รุกเข้าไปในพื้นที่ป่าอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านได้ละทิ้งคุณค่าของเกษตรแบบดั้งเดิม และความหลากหลายทางพันธุกรรมลดน้อยลง ปัจจัยและต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเรื่อย ๆ เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกแทบทั้งสิ้นส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สิน อีกทั้งยังสุขภาพที่อ่อนแอลง เนื่องจากต้องเร่งผลิต และการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น

งานเกษตรกรรมยั่งยืนที่เข้า มีกิจกรรมทำไร่สวนผสม และการปลูกผักปลอดสารพิษเป็นการปลูกพืชผัก ผสมผสานทั้งยังพืชขึ้นดินและพืชล้มลุก เน้นความหลากหลายในแปลงของเกษตรกรโดยไม่ขยายพื้นที่ มุ่งเน้นให้พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ ปรับปรุงสภาพดิน ลดการแพร่ขยายของศัตรูพืช สด ละ เลิกการใช้สารเคมี ลดความเสี่ยงด้านการตลาด และช่วยในการฟื้นฟูระบบนิเวศน์

ชาวบ้านได้เห็นผลจากการทำเกษตรกรรมยั่งยืนดังกล่าว จึงได้ทำไร่สวนผสม ปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีผู้นำและโครงการได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาเทคนิค เพื่อเป็นการสนับสนุนงานเกษตรกรรมยั่งยืนให้มีความมั่นคงและมีความชำนาญมากขึ้น เริ่มตั้งแต่การปรับปรุงพันธุ์ โดยการรวบรวมพันธุ์พืชพื้นบ้าน และการขยายพันธุ์ การบริหารจัดการแปลงเกษตรในการปรับปรุงดินโดยการปลูกพืชตระกูลถั่ว และพืชขึ้นดิน การใช้อินทรีย์วัตถุ และเน้นความหลากหลายของสายพันธุ์ เพื่อให้ผู้นำขยายแนวคิด และประสบการณ์สู่ชุมชนมากขึ้น และขยายสู่ชุมชนใกล้เคียง

๓. งานพัฒนาด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

Legislative Institutional Repository of Thailand

ในการทำไร่สวนผสม และปลูกผักปลอดสารพิษ ของชาวบ้านทำให้มีผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่วนหนึ่งนำมาบริโภคภายในครัวเรือน ส่วนหนึ่งนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว อย่างไรก็ตามยังมีผลผลิตส่วนหนึ่งที่กลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรี ได้นำผลผลิตมาทำการทำเกษตรกรรมยั่งยืนมาทำการแปรรูป เช่น การทำกล้วยอบ ลำไยอบแห้ง กล้วยตาก ผงขมิ้น ได้นำไปจำหน่ายในเมือง ใน

เชิงใหม่ และกรุงเทพฯ ซึ่งในขณะนั้นผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีการขยายการทำเกษตรกรรมยิ่งขึ้น จึงเห็นความจำเป็นที่จะพัฒนาเทคนิคและคุณภาพของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ นอกจากนั้นชาวบ้านต้องการให้โครงการสนับสนุน ส่งเสริมการปลูกสมุนไพร เช่น ฟักทะลายโจร ธรินชั้นโพล เพื่อนำมาอบแปรรูปเป็นยาสมุนไพร ในการใช้รักษาและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

๔. งานพัฒนาการตลาด

จากประสบการณ์ของคณะกรรมการกลาง และกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ ได้ร่วมกันขยายผลผลิตทางการเกษตร โดยคณะกรรมการกลาง ได้มีฝ่ายจัดกาผลผลิตของสมาชิกกลุ่ม และในส่วนของกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ ได้นำผลผลิตมาจำหน่ายตามสถานที่ราชการ ผักขายที่ซูเปอร์มาร์เก็ต แต่ก็ยังมีผลผลิตอีกจำนวนมากที่ขายไม่ได้ และบริโภคไม่หมด ทางชาวบ้านและโครงการได้เห็นปัญหา จึงมีแนวทางที่จะพัฒนาผู้นำ ในการจัดการตลาดผลผลิตทางการเกษตรกรรมยั่งยืนตลอดจนการจัดการผลิตภัณฑ์แปรรูปโดยประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ในการกำหนดมาตรฐานสินค้า และพัฒนาองค์กรชุมชน ในการจัดการตลาด

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

๑. มีกลุ่มองค์กรชาวบ้านที่เข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการ กลุ่มที่เป็นระบบ และแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มกันเองได้ มีความเสียสละค่อนข้างสูงและช่วยเหลือชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๒. มีกลุ่มองค์กรชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งมีสมาชิกตั้งแต่ ๑๐-๔๕ ครอบครัว จำนวน ๒๑ กลุ่มในตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอเหนือชน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มเครือข่าย ที่มีความคิดมีปัญาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่ใกล้เคียงกัน มีการรวมตัวกันอย่างต่อเนื่องและแน่นแฟ้น มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาอย่างสม่ำเสมอ และหนุนช่วยเหลืกันระหว่างกลุ่มทั้งด้านกิจกรรมและความคิด

๓. มีผู้นำ แกนนำชุมชน ที่หลากหลายประสบการณ์ ซึ่งมีทั้งผู้นำด้านการจัดการบริหารกลุ่ม มีผู้นำที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น เทคนิคเกษตรกรรมยั่งยืนด้านการจัดการประสบการณ์ องค์ความรู้สู่ชุมชน และหนุนช่วยในการคิด วิเคราะห์ ถึงสถานการณ์ปัญหา พร้อมทั้งร่วมวางแผนพัฒนางานแต่ละด้าน

๔. มีเงินกองทุนจากการทำกิจกรรม มีการระดมทุนทั้งจากภายนอก และภายในชุมชน เช่น การจัดผ้าป่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และมีการออมทรัพย์กันทุกกลุ่ม ปัจจุบันมีกองทุนจำนวนทั้งสิ้น ๖๕๖,๓๗๖ บาท ซึ่งเงินกองทุนดังกล่าว ได้นำไปสนับสนุนชุมชนในการส่งเสริมอาชีพเกษตร และนำไปสนับสนุนกิจกรรมรวมของกลุ่ม เช่น นำไปตั้งร้านค้าในหมู่บ้าน ช่วยเหลือเกษตรกร กรณีเจ็บป่วย เป็นเงินฉุกเฉิน และให้เกษตรกรกู้ยืมทุน

๕. มีธนาคารวิว จากการพัฒนาสนับสนุนของโครงการ จำนวน ๒๑๖ ตัว และสมาชิกกลุ่มมีวิวเป็นของตนเองอีกประมาณร้อยละ ๔๕ ครอบครัว มีวิวเลี้ยงซึ่งเห็นผลจากการดำเนินงานของโครงการและสมาชิกกลุ่ม ที่ได้รับการสนับสนุนสามารถลดต้นทุนการผลิต มีปุ๋ยคอกไว้ใช้ในแปลงเกษตรและได้ใช้แรงงานในการเกี่ยวเกี่ยวขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

Legislative Institutional Repository of Thailand

๖. มีเครือข่าย "คณะกรรมการกลางตำบลแม่ทา" ที่มีการประสานความร่วมมือกันและหนุนเสริมกันระหว่างกลุ่มเล็ก ๆ ดังกล่าว หนุนเสริมการสร้างพลังและอำนาจการต่อรองในชุมชนและประสานงานกับสภาตำบล ในการทำงานร่วมกันด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า และมีป่าชุมชนเป็นของตนเอง

๓. มีชาวบ้านหันมาทำเกษตรกรรมกันขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมไร่สวนผสม กิจกรรมการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ ซึ่งในสองกิจกรรมนี้ ได้เห็นมีการส่งเสริมพัฒนาไร่-สวน ให้มีความหลากหลายทางสายพันธุ์ และมีจำนวนชนิดพืชที่อยู่ร่วมกันได้ ให้มากขึ้นรวมทั้งการปลูกสมุนไพร เสริมเข้าไปในพารว ซึ่งมีทั้งสมุนไพรป้องกันศัตรูพืช และสมุนไพรรักษาสุขภาพ จากการทำกิจกรรมดังกล่าว เกษตรกรได้นำผลผลิตออกจำหน่ายในชุมชน ในเมืองลำพูน เชียงใหม่ และกรุงเทพฯ

๔. มีการนำผลผลิตและสมุนไพร ไร่สวน มาแปรรูป ไปใช้เชิงและจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว งานแปรรูปที่ได้พัฒนาและดำเนินการอยู่มีดังนี้

- กลั้วกลบ กลั้วฉายา มะละกอมะกั่ว มะขามแก้ว ลำไยคั่วแห้ง
- ฟ้าทะลายโจร เสลดพังพอน รากชะเอม มะขาม มะขามเปรี้ยว ฝรั่ง

๕. มีการจัดการนวดแผนโบราณ และจัดตั้งศูนย์นวดแผนโบราณ ซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อปี ๒๕๔๗ โดยร่วมงานกับโครงการสุขภาพเพื่อชุมชน ซึ่งมีการเปิดบริการนวดทุกวันอังคาร ปัจจุบันมีหมอหัดที่เป็นแม่บ้านจำนวน ๑๕ คน และอนาคตจะพัฒนาทักษะและมีหมอหัดให้มีการความชำนาญมากขึ้น ตลอดจนการศึกษาวีดิอาบสมุนไพรด้วย

๖. รวบรวมหมอพื้นบ้าน และจัดเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้ ตลอดจนการฝึกเขาครูงานของหมอสมุนไพรในภาคเหนือ ซึ่งจะพัฒนาทางด้านนี้โดยรวบรวมภูมิปัญญาของหมอสมุนไพร เพื่อเป็นการฟื้นฟูและถ่ายทอดประสบการณ์สู่คนรุ่นใหม่ต่อไป

๗. เป็นแหล่งข้อมูลและเป็นแผนที่ศึกษาครูงานขององค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐทั้งภายในและนอกประเทศ ตลอดจนเป็นที่ศึกษาข้อมูล การทำวิจัยและการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฯลฯ

แผนและทิศทาง

๑. ศึกษาสำรวจความหลากหลายชีวภาพในเขตป่าชุมชนที่ชาวบ้านรักษาอยู่
๒. ศึกษาสำรวจพืชอาหารพื้นบ้านและสมุนไพร ทั้งที่อยู่ในป่าและในไร่สวนผสม
๓. ค้นหาผู้นำและหมอพื้นบ้านที่สนใจจะพัฒนางานสมุนไพรโดยเฉพาะการอนุรักษ์และรักษาพันธุ์สมุนไพร
๔. ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน เพื่อย่อยแพร่และถ่ายทอดบทเรียนสู่คนรุ่นใหม่
๕. ส่งเสริมการผลิตและแปรรูป สมุนไพรให้มีความหลากหลายและมีหลากหลายชนิดมากขึ้น เพื่อพัฒนาสู่การแปรรูปที่เป็นรายได้ให้กับชุมชน
๖. พัฒนาฝีมือให้กับหมอหัดนวดโบราณให้มีความชำนาญมากขึ้น พร้อมทั้งศึกษาและพัฒนาการอบสมุนไพร
๗. เปิดร้านเพื่อรองรับผลผลิตจากพื้นที่ที่ได้ทำการส่งเสริมมาแล้วและขอเงินจากกระทรวงศึกษาธิการ เช่น พืชผักปลอดสารพิษ ข้าวกล้องสมุนไพรเพื่อลดต้นทุนการผลิตผักปลอดสารพิษบริเวณนวดโบราณ และอบสมุนไพรเพื่อให้ร้านค้าอยู่ได้และเกินแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน

ประสบการณ์ ชีวิตในการทำงานชุมชน

นางมุกดา อินต๊ะสาร

ประสบการณ์ก่อนทำงานพัฒนา

ข้าพเจ้าเริ่มเข้ารับราชการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึงปัจจุบันนี้ เป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี ได้พบปะผู้คนหลายกลุ่ม หลากหลายทัศนคติ โดยเฉพาะผู้ที่ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสรื่นเริงงานด้านการพัฒนาในช่วงเริ่มแรกก็คือ อาจารย์กิตติโชติ ห้อยสีมู ซึ่งเป็นผู้บริหารแผนกทศของข้าพเจ้า ส่วนผู้บริหารคนปัจจุบันคือ อาจารย์ณัฐวิภา เชื้อตะบูน ข้าพเจ้ารำลึกถึงคุณความดีของท่านทั้งเสมอเสมอ ข้อคิดหลายอย่างที่ได้รับมาเป็นแนวในการดำเนินกิจกรรมในด้านการพัฒนาเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าประโยชน์ต่อชุมชน

ชีวิตครอบครัวของข้าพเจ้าไม่ได้ร่ำรวย แต่ก็พอจะมีโอกาสได้เรียนรู้มากกว่าเพื่อนในหมู่บ้านอีกหลายคน บิดามารดาของข้าพเจ้าเป็นนักสู้ ท่านสอนข้าพเจ้าให้เป็นนักสู้ตามท่าน ครั้งหนึ่งในชีวิตข้าพเจ้ามีโอกาสได้ไปเรียนในโรงเรียนที่คิดว่าดีที่สุดที่สุดในภาคเหนือตอนบน คือโรงเรียนศิริมาตย์เทวี อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เป็นโรงเรียนประจำอำเภอที่ตั้งบนถนนประจำ บิดามารดาของข้าพเจ้าได้ส่งข้าพเจ้าไปเรียนเป็นเวลาถึง ๔ ปี โดยที่ท่านไม่ได้มีเวลาว่างเยี่ยมบ่อยนัก ในขณะที่เพื่อน ๆ มีบิดามารดาของเขามารับเยี่ยมตลอดนาน ๆ ครั้ง ข้าพเจ้าจะมีโอกาสกลับบ้านครั้งหนึ่งในสมัยนั้นท่านยังไม่ได้เหมือนปัจจุบัน ในฤดูฝนไม่มียุงเข้าหมู่บ้าน คือคงเดินเท้าเป็นระยะทางถึง ๑๐ กิโลเมตร ข้าพเจ้าต้องมีความอดทนต่อสภาพปัญหาเหล่านั้นและตระหนักอยู่ในใจของข้าพเจ้าเรื่อยมา

ในช่วงที่เป็นเด็กนักเรียนตอนนั้น เพื่อนล้อเลียนและเหยียดหยามข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นชาวดอกคำใต้ ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการเพาะบริการมาก ข้าพเจ้าขอขอบคุณพวกเขาอย่างยิ่ง ที่เป็นแรงกระตุ้นให้สู้เรียน และกลับมาตั้งหลักต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีของลูกหญิงอำเภอดอกคำใต้ โดยวิธีการต่าง ๆ ในทางงานหน้าที่ประจำ ตลอดจนจนถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเอกชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้หญิงได้

หลังจากเรียนจบมัธยมซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ ข้าพเจ้าอยากกลับบ้านและได้เตรียมตัวสอบเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนพระยาพิศาลคม ตอนแรกข้าพเจ้าอยากและฝันจะเป็นพยาบาลแต่ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถสอบเรียนสายวิทย์เพราะว่าเป็นวิชาที่ท้อมาก จึงมาเรียนสายคณิตฯ แล้วสายคณิตฯ ก็ไม่ได้เรียนเพราะเพื่อนส่วนใหญ่ไม่เอา จึงเป็นสายศิลป์ทั่วไป ในช่วงนี้ครูประจำชั้นคุณครูสมพร มีทรัพย์ ได้ให้กำลังใจในด้านการเรียนอยู่ตลอดเวลา เมื่อเรียนจบแล้วข้าพเจ้าก็ตั้งใจจะสอบเข้าเรียนพยาบาลอีก แต่ผลที่ยออกมา ก็คือสอบไม่ได้ ได้ไปสอบเข้าเรียนที่วิทยาลัยครูเชียงราย วิชาเอกภาษาอังกฤษก็สอบไม่ได้ ข้าพเจ้าแค้นแค้นอยู่ระยะหนึ่ง จึงได้ปรึกษากับบิดามารดา แต่ท่านก็ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับการเรียนมากนัก ทำให้ข้าพเจ้าหนักใจมากได้แต่เพียงร้องไห้ จนกระทั่งมีเพื่อนมาชวนไปสอบเรียนที่วิทยาลัยพายัพ (มหาวิทยาลัยพายัพปัจจุบัน) เขาให้โอกาสไปเลือกวิชาเอกด้วย คือเรียนไปก่อน ๑ ปีแล้วจึงเลือก ข้าพเจ้าสอบเข้าพยาบาลไม่ได้เลือก ก็เพราะว่าในหมู่บ้านของข้าพเจ้าห่างไกลจากโรงพยาบาลเลยทำให้ได้ไปขอชวนบ้านตอได้รับความลำบากในการเดินทาง ข้าพเจ้าอดท้อเข็ดหลอนในหมู่บ้านในช่วงที่ทดสอบข้าพเจ้าก็ได้รับมาทั้งกรรมกับเขาเช่นในหมู่บ้าน คือการเข้ารับการฝึกหัดเย็บเสื้อผ้าที่ทางทางพัฒนาชุมชนจัด ทำให้ข้าพเจ้าสนใจและศรัทธาในงานพัฒนามาก จากนั้นก็เข้าร่วมอบรมลูกเสือชาวบ้านในสมัยนั้น ทำให้ได้สัมผัสกับชีวิตจริงในหลายรูปแบบของชาวบ้านมากขึ้น

การณ์ ไปรู้จักครูผู้ทำงานพัฒนาหลายคนซึ่งทำให้เห็นว่าเราเป็นผู้มีโอกาสนิสัยสังคม เราควรช่วยผู้ที่ไม่มีโอกาส การตีพิมพ์มาแต่ละครั้ง นอกจากเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์แล้วยังเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ที่เจอปัญหา อุปสรรคในการทำงาน การได้เสนอตัวครั้งนี้มีผลสำคัญยิ่งต่อชีวิตการทำงานของข้าพเจ้า ทำให้มองเห็นตนเองชัดเจนมากขึ้น เมื่อก่อนที่จะมาเป็นครูข้าพเจ้าไม่คิดว่าครูจะมีโอกาสได้ทำงานเพื่อสังคม และไม่รู้ว่าตัวข้าพเจ้าจะทำอย่างไร เมื่อได้สัมผัสกับครูที่ร่วมติดตามเด็กนักเรียนทุนมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ทำให้ตัวข้าพเจ้าเองตัดสินใจไม่ได้เลยที่มาเป็นครู ข้าพเจ้ารู้สึกในใจที่หลวงจริง

เมื่อข้าพเจ้าทำงานร่วมกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ก็ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องเด็กที่ได้ รับทุนจนกระทั่งได้ทำโครงการหนึ่งขึ้นมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๒๗ คือ โครงการเพาะเห็ดโดยกลุ่มนักเรียน ทุนและอาสาสมัคร ตรงจุดนี้เองที่ทำให้ข้าพเจ้าได้เริ่มเขียนโครงการขออนุมัติจากหน่วยงานเอกชนเป็นครั้งแรก ซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้ว่าทางใดเลย ก็มีพี่โหน่ง บุชบา คอยให้คำปรึกษา ให้อาศัยในการทำงานมาตลอด กว่า จะได้อำนาจที่ดีก็ทำงานผิดพลาดหลายครั้ง พี่โหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานมูลนิธิฯ มีความละเอียดมาก ทำให้ เราต้องทำงานแต่ละงานอย่างละเอียดถี่ถ้วนด้วย จนได้โครงการขึ้นมา ขณะทำงานเล็ก ๆ มีความตั้งใจดีมาก เราได้แนะนำทาง พุดคุยเรื่องความประพฤติด้วย ผลจากการดำเนินงานร่วมกับโครงการ เด็กนักเรียนใน โครงการส่วนใหญ่เกือบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ประสบความสำเร็จ มีการทำงานเป็นหลักที่มั่นคง เป็นนักเรียนที่มี ฐานะยาก และจากนั้นข้าพเจ้าก็ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดกับมูลนิธิฯ มาโดยตลอด นอกจากเรื่องทุนแล้วยังได้ ประสานกับทางโรงเรียนประถมศึกษาทำโครงการสวนไผ่ด้วย แม้จะออกจากโรงเรียนกลางแล้ว ปัจจุบันนี้ก็ ยังร่วมแลกเปลี่ยนเสมอมา และได้เป็นตัวแทนของกลุ่มครูในภาคเหนือในการคัดเลือกทุนร่วมกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมด้วย

งานที่ทำกับเด็ก โดยเฉพาะงานพัฒนาในเรื่องความคิดมันไม่ใช่เรื่องง่ายเลยแต่ก็เชื่อว่าเราจะทำไม่ได้ ถ้าเรามีความจริงใจให้กับเด็กเชื่อได้ว่างานนั้นจะประสบผล ข้าพเจ้าเชื่อในเรื่องนี้ที่เราให้กับเด็ก

ที่โรงเรียนภูพานวิทยาคม นอกจากจะให้อาศัยคิดเหล่านี้ ข้าพเจ้ายังได้อะไร ๆ อีกหลายอย่างโดยเฉพาะ คลายยังระลึกวันหน้าที่ผู้ประสานชุมชนของโรงเรียน ส่งไปเป็นวิทยากรอบรมชาวบ้านให้กับหน่วยงานสาธารณสุข ในเรื่องอนามัยแม่และเด็ก ไปร่วมเป็นวิทยากรอบรมเยาวชน ร่วมเป็นวิทยากรอบรมลูกเสือชาวบ้าน ตลอดจนยังร่วมเป็นพิธีกรในงานประเพณีของอำเภอเชียงคำ ที่ทาง พ.ต.ท.๓๑ จัดขึ้น และเรื่องโรงเรียนมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะให้หน่วยงานช่วยเหลือ ข้าพเจ้าจะได้เป็นผู้ประสานงานอยู่เสมอ และได้ขอได้รับการสนับสนุนจากทุกหน่วยงาน คำเภอเชียงคำเป็นบ้านที่นำอยู่มากในสายตาของข้าพเจ้า ถ้าหากว่าข้าพเจ้าไม่ชัดเจนที่บ้านเกิดเมืองนอนท้องถิ่นของตนเองแล้ว ซึ่งข้าพเจ้าหวังอยู่เสมอแต่บิดาของข้าพเจ้าก็ยังต้องการให้กลับมา บ้านช่วยเหลือหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านเรายังมีปัญหาอยู่มาก สิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการของบิดาที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่พบว่าบิดาท่านได้เสียชีวิตไปแล้วตอนที่ข้าพเจ้าสอนอยู่โรงเรียนภูพานวิทยาคม ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงคิดว่าการส่ง ตัวไปให้การสอนที่โรงเรียนถ้าปีหน้าตามตามที่หนังสือส่งตัวออกแล้ว แต่ทางอาจารย์ใหญ่ก็ขอให้ช่วยเหลือ งานเร่งด่วนอีก ๒ งานคือ งานฉะฉวนครบรอบ ๑๐ ปีของโรงเรียน และงานค่ายเยาวชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรประจำกลุ่ม และช่วยเหลือในเรื่องนั้นแทนการ ชีวิตช่างมีความสุขกับงานที่ตนเองชอบจริง ๆ ที่อย่างน้อยก็ได้ช่วยคิดแทนตน

เมื่อข้าพเจ้าจะเดินทางกลับมารับหน้าที่ในโรงเรียนที่ภูพานวิทยาคม ทางอำเภอร่วมกับโรงเรียนภูพาน วิทยาคม ได้จัดงานเลี้ยงส่งโดยนายอำเภอเชียงคำชื่อ นายฉันทน์ เป็นประธานในงาน และท่านได้มอบปากกา เป็นของขวัญแก่ข้าพเจ้าและได้ให้กำลังใจและกำลังใจในการพัฒนาอีกมากมายจนกระทั่งถึงบัดนี้ข้าพเจ้ายัง ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติเรื่อยมา

ในการศึกษา ๒๕๒๔ ข้าพเจ้าได้ย้ายมาสอนที่โรงเรียนถ้ำปีนวิทยาคม อำเภอดอกคำใต้ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของข้าพเจ้า และในปีนี้เองการเปลี่ยนแปลงในชีวิตจริงสำคัญยิ่งในตัวของข้าพเจ้าที่เกิดขึ้นนั่นก็คือ การที่ได้เข้าพิธีมงคลสมรสกับบุคคลที่จะร่วมอุดมการณ์ด้านการพัฒนา ด้านกิจกรรมต่าง ๆ ในงานหน้าที่ประจำ ตลอดจนยังเป็นเพื่อนผู้ดี ข้าพเจ้าได้แต่งงานกับ นายสังวร ดินเสีสาร ซึ่งเป็นครูสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ดังกวดการประถมศึกษาอำเภอดอกคำใต้ และสามีของข้าพเจ้าก็มีกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว คืองานด้านบริหารงานร่วมกับสมาคมตำบล โดยทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ทำหน้าที่เป็นครู คบ. ซึ่งในครัวหรือคุณสมบัติของผู้นำครอบครัวของข้าพเจ้ามีคุณธรรม และจริยธรรม ให้เป็นหลักยึดในการดำเนินงานพัฒนาส่วนท้องถิ่นอย่างดียิ่ง มารจนในขณะนั้นระยะเวลาการทำงานร่วมกันในครอบครัวนานถึง ๖ ปีเต็ม งานด้านการพัฒนาของข้าพเจ้าเกิดขึ้นตั้งแต่ไปตั้งบ้านและกิจการของพัฒนาส่วนร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น นับว่าการทำหน้าที่ในครอบครัวนั้นไม่ใช่ว่าอุปสรรคขัดขวางพัฒนาเลย

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้าพเจ้ามาสอนในหมู่บ้านใหม่ ๆ ก็ได้พหุคามสังเกตการณ์การดำเนินงานกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ของสถานศึกษาของชุมชน ในขณะเดียวกันได้ประสานงานกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมอยู่เบื้องหลัง ข้าพเจ้าได้ศึกษาความยุ่งเหยิงที่ป้อมมูลนิธิฯ ในการขยายพื้นที่จัดสรรทุนการศึกษาที่โรงเรียนถ้ำปีนวิทยาคมแห่งหนึ่ง โดยที่ทางมูลนิธิฯ ได้เห็นว่ามีผู้ประสานงานที่เข้าใจจึงได้มอบทุนการศึกษาให้ส่วนหนึ่ง ได้ดูแลติดตาม รายงานผล ระหว่างเวลาที่ทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนในการเข้าร่วมประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านเด็ก ด้านชุมชน ข้าพเจ้าได้พบกับคุณจักร กรรณการดำเนินงานของ พ.ศ.ศ. และคุณพนัส ซึ่งเป็นผู้จัดการ พ.ศ.ศ (โครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม) และท่านทั้งสองก็ได้เข้ามาเยี่ยมโรงเรียนถ้ำปีนวิทยาคมและพื้นที่ชุมชนหมู่บ้าน (ข้าพเจ้าได้มีเอกสารแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ในการทำงานพื้นที่ ที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอีกมาก) ข้าพเจ้ามีความมั่นใจอย่างมากที่ได้พบกับบุคคลในชุมชนสองคนละที่มีแนวความคิดด้านการพัฒนาส่วนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นที่น่าประทับใจก็ตาม ข้าพเจ้าคิดว่านี่เป็นจุดเริ่มต้นของงานด้านการพัฒนาชุมชนและสังคมที่แท้จริงของข้าพเจ้า นั่นก็คือ ได้มีพ่อจ๋า แม่ก้นกระ เป็นประธานกลุ่มสมทบทุน หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านป็น อำเภอดอกคำใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนที่เกินชาวบ้านโดยทั่วไป ไม่มีความหวังใด ๆ ให้การสนับสนุนมากนักเลยจากการที่ได้เข้าไปพูดคุยแลกเปลี่ยนและการติดตามดูการบริหารงานของกลุ่มมาโดยตลอด ข้าพเจ้าได้ทราบจากประธานกลุ่มสมทบข่าวว่าสมาชิกกลุ่มต้องการความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุน เพื่อสร้างผู้งานเป็นแหล่งจัดเก็บจัดซื้อโดยกลุ่มเอง เพื่อจัดปัญหาทางชุมชนที่เอาผิดจากเดิมชาวบ้านเขาเอาผิดเลย ข้าพเจ้าจึงเข้าไปร่วมประสานงานกับทางกลุ่มสมทบข่าวได้จัดสร้างผู้งานขึ้นเป็นหลังที่ถาวร เพื่อให้ถิ่นที่จัดเก็บ และคอยให้คำปรึกษาในการบริหารงานของกรรมการผู้มาโดยตลอด

หลังจากกรณีดังกล่าวในกลุ่มสมทบ หมู่ที่ ๕ นี้เป็นตัวอย่างให้กับผู้ร่วมงานอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ต่างก็พากันจัดตั้งกลุ่มสมทบข้าพเจ้าขึ้นบริหารงานในรูปแบบเดียวกันนี้ นับว่าเป็นผลสำเร็จอย่างหนึ่งของข้าพเจ้าที่มีส่วนช่วยผลักดันในการรวมกลุ่มของชาวบ้าน นอกจากนี้กลุ่มสมทบข้าพเจ้าก็มีกิจกรรมเป็นปึกแผ่นกันแล้ว ก็ได้ขยายแนวคิดในรูปของงานจัดตั้งร้านค้าสารคดีในภาคอีสานด้วย โดยที่ข้าพเจ้าได้ประสานกับทางมูลนิธิฟื้นฟูชนบท สาขาพะเยา จัดให้มีการศึกษาดูงานสหกรณ์บ้านคำอำเภอจุน มาเป็นตัวอย่างดำเนินการจนสามารถบริหารมาได้จนถึงทุกวันนี้

Legislative Institutional Repository of Thailand

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นที่แสดงออกอย่างเปิดเผยถึงการพัฒนาต้องการของสมาชิก เพื่อการพัฒนาชีวิต ก็กลุ่มไม้ผลขึ้น จากดำเนินกิจกรรมดังที่ได้กล่าวแล้วนั้นข้าพเจ้าได้ขอความช่วยเหลือสนับสนุนด้านการประชุมการศึกษาดูงาน การให้ความรู้จากวิทยากรจากหน่วยงานภายนอกทั้งสิ้น

กลุ่มออมข้าวที่กล่าวมาแล้วนั้น สมาชิกโดยทั่วไปที่เป็นหลักอยู่ที่คือหัวหน้าครอบครัว นั่นก็คือ พ่อบ้าน ข้าพเจ้าอยู่ในชุมชน รู้และเข้าใจว่าส่วนหนึ่งต้องช่วยพัฒนาบทบาทของสตรีขึ้นบ้าง ให้สตรีในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอีกทางหนึ่งด้วย มาถึงในช่วงนี้ข้าพเจ้าก็ได้ประสานงานกับทางมูลนิธิฟื้นฟูชนบทอยู่ในช่วงแรกที่ทางมูลนิธิกำลังเปิดขยายเขตการทำงานพัฒนาอยู่พอดี จึงได้นำเอาคุณศุภรา จันทริชิตฟ้า (ผู้ประสานงานมูลนิธิฟื้นฟูชนบท) บุคคลท่านนี้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบ พูดคุยด้วยในงานอบรมสัมมนาพิกักขัณศึศรีสรลีล่านาที่โรงเรียนพระยาพิทยาคม ข้าพเจ้าได้ชักชวนมาเยี่ยมโรงเรียนและชุมชนและในโอกาสเดียวกันข้าพเจ้าได้ปรึกษากับ อาจารย์สุรัตน์ เจียรตระกูล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนถ้าปีนวิทยาคม จัดทำโครงการกลุ่มจัดเลี้ยงสตรีลงดำเนินการในโรงเรียนโดยมีครูผู้สอนหมวดคหกรรมคือ อาจารย์จันทร์ ฉายสมบุรณ์ และอาจารย์พยอม สุระวงศ์ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ ๒ กลุ่มกลุ่มแรกคือเด็กนักเรียน และกลุ่มที่สองคือกลุ่มของเยาวชนสตรี ซึ่งในโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านการจัดซื้อเครื่องเย็บผ้าตลอดจนถึงวิทยากรที่มาทำการสอนจากมูลนิธิฟื้นฟูชนบท ในโอกาสเดียวกันนี้ผลผลิตจากการฝึกอบรมตัดเย็บของสตรีเหล่านี้ แต่ละวันยังรวมกลุ่มกันรับงานตัดเย็บเสื้อผ้าจากมูลนิธิสุคนิมิตแห่งประเทศไทย สาขาพะเยา ที่ส่งพื้นที่นี้ด้วย จากการช่วยเหลือเครื่องแบบนักเรียน ที่อยู่ในความรับผิดชอบของมูลนิธิสุคนิมิต ได้มอบงานตัดเสื้อผ้าให้กลุ่มสตรีเย็บเป็นรายได้ทุกปี จากการประสานงานติดต่อของข้าพเจ้า กลุ่มสตรีตัดเย็บแต่ละรุ่นดังกล่าวยังได้รับการติดตามให้การปรึกษาอย่างใกล้ชิดตลอดของข้าพเจ้า

ก่อนที่จะได้พูดถึงกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป ข้าพเจ้าจะพูดถึงองค์กรเอกชนอีกหน่วยหนึ่งที่ได้พูดถึงผ่านไปแล้ว คือมูลนิธิสุคนิมิตแห่งประเทศไทย เมื่อปี ๒๕๓๑ ข้าพเจ้านำหัวหน้าหน่วยงานมูลนิธิสุคนิมิตมาเปิดพื้นที่เข้าร่วมประชุมในหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านปิน โดยมีนายสมยศ หัวหน้ามูลนิธิ ซึ่งจรรยาละเอียดชอบซ้ายของงานให้ชาวบ้านได้รับทราบ โดยงานแรกที่ดำเนินการคือการจัดสรรทุนการศึกษาในรูปของการให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนบ้านปินเหนือ เป็นอันดับแรกโดยได้จัดสรรอุปกรณ์เครื่องเขียนและเครื่องแบบนักเรียนให้อย่างต่อเนื่อง จนมาถึงปัจจุบันนี้เด็กได้รับการดูแลจากมูลนิธิฯ เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนถ้าปีนวิทยาคม ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมในกิจกรรมการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานของมูลนิธิฯ มาโดยตลอดจากการประชุมแลกเปลี่ยนเสนอรูปแบบการจัดกลุ่มอาชีพพิเศษหารายได้ให้กับเด็กนักเรียน

ต่อมาคุณศุภรา จันทริชิตฟ้า ผู้ประสานงานของมูลนิธิฟื้นฟูชนบท ได้เข้ามาร่วมประชุมกับแม่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านปิน ซึ่งเป็นแม่บ้านของกลุ่มออมข้าวนี้เอง โดยที่ประชุมรับทราบข้อมูลอย่างละเอียดและได้สรุปผลออกมาร่วมกันระหว่างกลุ่มแม่บ้าน เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ และข้าพเจ้าก็ได้ทราบถึงปัญหา แล้วหาวิธีการให้กับกลุ่มแม่บ้านได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น ข้าพเจ้าเสนอโครงการผลิตกระดาษสา จากการนำเอาสมาชิกกลุ่มแม่บ้านไปศึกษาดูงานการผลิตกระดาษสาที่บ้านจรัญแคว อำเภอมืองเชียงราย และได้ติดต่อวิทยากรมาฝึกสอนกลุ่มแม่บ้าน จนสามารถผลิตกระดาษสาออกจำหน่ายส่งไปยังตลาดในเมืองพะเยาได้ ในกระบวนการทำงานนั้น ข้าพเจ้าได้คอยให้คำแนะนำในการจัดประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิกกลุ่มแม่บ้านกระดาษสาเรื่อยมาจนถึงบัดนี้ และกลุ่มก็สามารถบริหารงานเองได้อย่างมั่นคง จนได้รับรางวัลประกวดกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านระดับจังหวัด ในนามนางจันทริสม วงศ์ธิตี ประธานกลุ่มแม่บ้าน จากนั้นกลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้ยังมีการพัฒนากลุ่มเพิ่มขึ้นอีก คือ การทำหมอนไผ่ติดปั๊ส่งขายนับว่าเป็นรายได้ดี ผลที่ข้าพเจ้าภาคภูมิใจอย่างยิ่งจากการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมขึ้นนี้ก็คือความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้และเข้าใจระบอบการปกครองพื้นฐานประชาธิปไตยอีกส่วนหนึ่งด้วย

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โครงการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน(พ.ศ.ช.) มีที่ศูนย์ พัฒนา มูลเอก ที่ได้เข้าร่วมกับกลุ่มออมข้าวหมู่ที่ ๔ ตำบลปินอยู่ระยะหนึ่ง คุณพิพัฒน์ มูลเอกก่อนที่จะลาออกจากเจ้าหน้าที่โครงการ

พัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน ก็ได้แนะนำให้ข้าพเจ้ารู้จักกับมูลนิธิดวงประทีป โดยการนำทีมของพี่สมศักดิ์ ตัวมูล ที่เป็นตัวแทนของครูประทีป ถึงหอธรรม(สาตะ) ได้ลงมาประสานงานในพื้นที่ของโครงการโรงเรียนตำรวจ ปันวิทยาคม ด้านเงินทุนการศึกษา และข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของโครงการเงินทุนการศึกษาของ ประทีป ประสานกรรมการเงินชุมชน อาจารย์สุวัฒน์ เขียวตระกูล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนร่วมกับคณะครูร่วมเป็น กรรมการด้วยส่วนหนึ่ง ครั้งแรกได้รับเงินทุนจำนวน ๕๐ ทุน ๗ ละ ๒,๐๐๐ บาทต่อปี ส่วนเด็กนักเรียนทุน นั้นยังได้จัดทำกิจกรรมประกอบเพื่อเป็นรายได้พิเศษระหว่างเรียน เช่น โครงการเลี้ยงสุกร โครงการเลี้ยงไก่ เป็นต้น โดยที่เด็กนักเรียนทุนได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมเหล่านี้ก็คือ การจัดการ ความรับผิดชอบส่วน หน้าที่ เสริมสร้างนิสัยรักงานมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงแต่ด้านการพัฒนาเด็กนักเรียนเท่านั้น ทางโครงการกองทุน ดวงประทีปโรงเรียนตำรวจ ปันวิทยาคม ยังได้ขยายโครงการสร้างอาชีพให้กับผู้ปกครองนักเรียน นำเอาวิพินธุ์จาก วงเงินทุนที่มีอยู่ โดยที่ผู้ปกครองเหล่านั้นได้รับประสบการณ์ตลอดจนถึงรายได้ส่วนหนึ่งที่ได้จัดสรรเงินทำไว้ ตามที่ตกลงกันแล้ว เพื่อการพัฒนารายได้ให้แก่ชุมชน

ข้าพเจ้าในฐานะเลขานุการโครงการกองทุนการศึกษามูลนิธิดวงประทีป จึงได้มีโอกาสน้อยครั้งที่ได้ เข้าร่วมการอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนการดำเนินงานในส่วนของการเงินทุนการศึกษาของประทีปร่วมกับพื้นที่ ต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี มีอยู่ปีหนึ่งช่วงนั้นข้าพเจ้ามีความตั้งใจอย่างแรงที่จะช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน โดย คาดหวังว่าจะทำวิจัยเกี่ยวกับผู้ป่วย และได้เก็บข้อมูลไว้ส่วนหนึ่งแล้ว แต่ในระยนั้นข้าพเจ้าเคยเรียนอยู่ทำงาน อย่างมากทั้งงานในหน้าที่และงานประสานร่วมกับชุมชน ในช่วงช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ในบางครั้งก็ต้องปลีก ตัวเข้าร่วมการประชุมในโครงการขององค์กรต่าง ๆ ที่ประสานกับทางโรงเรียนและองค์กรที่ลงทะเบียนในชุมชน โดยตรงซึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้ประสานงานอยู่ แม้จะเห็นใจจะเสียแต่ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่ามีคุณค่าต่อชีวิตต่อสังคม ของข้าพเจ้าอย่างเหลือเกินหลังจากที่กลับจากประชุมสัมมนาแต่ละครั้งนั้น ข้าพเจ้าได้แนวคิดและกำลังใจใน การต่อสู้เพื่อสังคมต่อไป

ความสำเร็จหนึ่งชีวิตครอบครัวของข้าพเจ้า ที่ต้องพลัดไปโนเสียหนึ่งทงนี้ก็คือ การดำเนินงานตามภาระกิจในหน้าที่ปกติและงานประสานร่วมชุมชนของข้าพเจ้าก็ต่างต่อเนื่องนั้น จนทำให้ข้าพเจ้าไม่ ทราบความเปลี่ยนแปลงของชีวิตของตัวเอง ว่าขณะนั้นตนเองกำลังตั้งครรภมาทราบอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีความผิด ปกติทางประจำนเดือนที่ขาดหายไปเป็นระยะเวลานานกว่าทุกครั้ง โดยปกติแล้วประจำเดือนของข้าพเจ้าก็มักจะ ออกไม่เป็นปกติอยู่แล้ว หลังจากที่ได้กลับจากการสัมมนาที่กรุงเทพฯ ข้าพเจ้ารู้สึกปวดท้องยโสสนเสร็จจากโรง เรียนเรียบร้อยแล้วจึงได้ไปปรึกษาแพทย์ แล้วจึงได้ทราบว่าคุณแดงตั้งครรภ์ เมื่อทราบอย่างนั้นแล้วข้าพเจ้า รู้สึกดีใจมาก พอมาถึงตอนกลางดึก ข้าพเจ้าก็มีความรู้สึกเล็ดตก จึงได้พากันไปหาแพทย์ตอนกลางคืนนั้น ผล จากการตรวจแพทย์บอกว่าเด็กแท้งเสียแล้ว จึงได้นอนพักที่โรงพยาบาล ๑ อาทิตย์ พอกลับมาบ้านนอนพักที่ บ้านโดยไม่ได้มางานให้เด็กนักเรียนทำกิจกรรมในชั่วโมงที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ อุดที่จะเป็นห่วงนักเรียนไม่ได้ พอสุขภาพของข้าพเจ้าเป็นปกติบ้างแล้วจึงได้ไปทำการสลดต่อไปอีกประมาณ ๔ วัน ขณะที่ข้าพเจ้าได้เข้าร่วม ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับคณะครูเรื่องกีฬาของโรงเรียน ในขณะนั้นข้าพเจ้ารู้สึกปวดท้องอย่างจัง จนทำให้ เพื่อนครูในโรงเรียนเตือนร้อนด้วย รีาจัดส่งเข้าโรงพยาบาล และมีความรู้สึกเล็ดตกอยู่เรื่อย ๆ พักอยู่เป็น เวลานานเกือบ ๑ เดือน อาการก็ไม่ทุเลาและไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริง จนมาถึงวันสุดท้าย ที่ข้าพเจ้าก็สามั ปรึกษาแพทย์จะย้ายโรงพยาบาลไปเชียงใหม่ ในเช้าของวันนั้น วันที่แพทย์ผู้รับฝากจากแพทย์ประจำตัวของ ข้าพเจ้าตัดสินใจผ่าตัด เพราะทราบสาเหตุแล้วว่ามีการแท้งนอกมดลูก หลังจากผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าก็ออกมาพักตัวที่บ้านระยะหนึ่งจึงได้ปฏิบัติหน้าที่ตามปกติได้

เหตุการณ์ที่ประสบพบเห็นในแวดวงสังคมคนป่วยในโรงพยาบาล ระยะเวลาหนึ่งพอสมควรที่ข้าพเจ้า ได้เข้าพักรักษาตัวอยู่ ได้พบกับเด็กหญิงแรกรู้หน้ากับลูกน้องท่านหนึ่งมาจากหมอผ่นในหมู่บ้าน จนมีเหตุการณ์

ปกติต้องรีบเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล โดยที่พ่อแม่ของนางไม่ทราบ โดยมารักษาตัวกับแฟนหนุ่มคนนั้น ทำให้ข้าพเจ้าคิดถึงสังคมที่ควรให้การศึกษานบนาของสตรีมากขึ้นกว่านี้อีก ถ้าหากข้าพเจ้ามีโอกาสจะช่วยแก้ไข ปัญหาได้อีกกรณีหนึ่งก็คือเด็กหญิงสาววัยกรุ่นที่ต้องเอาตัวเองไปแต่งงานกับหนุ่มนักธุรกิจ ที่ผ่านหญิงสาว ชายบริการมามากนับไม่ถ้วน ทำให้หญิงผู้นี้ที่หลังจากแต่งงานกันผ่านไปเพียง ๓ เดือนเท่านั้น ผลของโรคภัยก็ปรากฏขึ้นที่ร่างของหญิงสาวน้อยผู้นั้นรักคนนั้น นั่นคือโรคเอดส์ โรคที่รักษาไม่หายมีแต่ป้องกันเท่านั้น มันได้ปรากฏเป็นระยะเริ่มแรกเท่านั้น ทำให้ข้าพเจ้าจึงทราบว่าเขาติดเชื้อเอดส์ก็เนื่องจากว่าปรากฏการณ์และการ ปฏิบัติรักษานานไอซันนั้นแตกต่างจากคนไอซันอื่น และได้รับคำบอกเล่าจากพยาบาลที่สนิทกันแจ้งให้ข้าพเจ้า ทราบเพื่อระมัดระวังตัว เพราะข้าพเจ้าชอบเที่ยวไปพูดคุยกับคนไอ้โกล่เดียวโดยทั่วไปอยู่เสมอ ข้าพเจ้าก็ได้ กรณียปัญหานี้ออกมาเผยแพร่ให้กับกลุ่มนักเรียนและกลุ่มแม่บ้านที่ข้าพเจ้าได้ร่วมกิจกรรมรับทราบผลร้ายของ โรคนี้เพื่อช่วยกันป้องกันต่อไป

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้มีคุณลัดดาวัลย์ หนูชื่น ซึ่งเป็นผู้ประสานงานของโครงการนิเวศน์ชุมชนเชียง ราย โครงการนี้ได้ดำเนินกิจกรรมด้านเยาวชน ด้านเด็ก ด้านการเกษตร ด้านป่าชุมชน และกลุ่มสตรีแม่บ้าน เพื่อช่วยเหลือพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ข้าพเจ้าได้พบพูดคุยด้วยเมื่อครั้งเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนกลุ่ม คุรุที่ทำงานของพ.ช. ในเรื่องปัญหาผู้หญิง จากนั้นจึงสมัครเข้าร่วมประเทศเชื้อ แครมาชอมได้ส่งงบประมาณเงิน ทุนเพื่อไปบริหารงานในโครงการนิเวศน์ชุมชนเชียงราย โดยมีคุณเทวินทร์ อัศวศิลา เป็นผู้อำนวยการโครงการ และได้เปิดพื้นที่ส่งเสริมการเกษตรด้านการปลูกไม้ผลอยู่ที่บ้านเก่า แครมาชอมให้ความสนใจด้านงานพัฒนา ผู้หญิง เพื่อช่วยแก้ไขปัญหามากออกไปทางงานทำในเมือง แครมาชอม จึงได้พูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกับกลุ่มเพื่อน คุรุพัฒนา (เป็นกลุ่มคุรุที่ร่วมกันเพื่อพัฒนาสังคมในพื้นที่ ๓ ตำบล คือ ตำบลปิ่น ตำบลบ้านด้า และตำบล หนองหล่ม อำเภอโคกคำใต้ โดยมีอาจารย์มาดิย์ อินตะสาร เป็นประธานกลุ่ม) การแลกเปลี่ยนแนวคิด และการจัดกิจกรรมร่วมกันก็ได้เกิดขึ้นในรูปแบบของการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่จบชั้นประถม ศึกษาปีที่ ๖ และเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา โดยการติดตามดูแลของสมาชิกกลุ่มเพื่อนคุรุพัฒนา ซึ่ง ข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายเด็กและเยาวชนของกลุ่มอยู่พอดี ในระยะแรกทางโครงการนิเวศน์ชุมชน โดยองค์กรแครมาชอมได้มอบทุนการศึกษาจำนวน ๕๐ ทุน ๆ ละ ๒,๐๐๐ บาทต่อคนในรอบ ๑ ปี กลุ่มเด็ก นักเรียนเป็นเด็กหญิงที่ทางกลุ่มได้คัดเลือกตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขคือ ให้การศึกษาเด็กที่ไร้โอกาส ให้กิจกรรม เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการดำรงชีวิตในสังคมที่ถูกต้องเหมาะสมในบทบาทของผู้หญิง ตลอดเวลาเด็กนักเรียน ทุนจำนวนดังกล่าวได้รับดูแลเอาใจใส่จากคุรุที่ปรึกษา มีการจัดอบรมเข้าค่ายช่วงปิดภาคเรียนปีละ ๑ ครั้ง สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ทางโครงการนิเวศน์ชุมชนโดยองค์กรแครมาชอม ก็ได้จัดสรรวงเงินทุนการศึกษาเพิ่ม ขึ้นในปีต่อมาเป็นรุ่นที่ ๒ อีกจำนวน ๕๐ ทุน ในส่วนของจำนวนทุนการศึกษาเดิมนั้นยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ข้าพเจ้ารู้สึกมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีส่วนประสานงานนำเอากิจกรรมมาให้กับทางกลุ่มเพื่อนคุรุ พัฒนา ได้ช่วยเหลือสังคมอีกทางหนึ่ง

นอกจากนั้นแล้วข้าพเจ้ายังได้ประสานงานชักนำเอาเงินทุนการศึกษามาให้กับกลุ่มเพื่อนคุรุ พัฒนา ควบคุมดูแล ติดตามกับเด็กนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาโรงเรียนละ ๑ ทุน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๑ ทุน ๆ ละ ๕๐๐ บาท สืบเนื่องจากทางมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมได้มอบวงเงินทุนให้ก็เพราะว่าได้ เล็งเห็นพลังในการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งในตอนที่มีการสัมมนาคุรุภาคกลาง ภาคอีสานและภาคเหนือ ในหัวข้อที่ชื่อว่า "คุรุกับการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาสังคม" ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓๑ พฤศจิกายน ถึง ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ณ โรงเรียนบ้านถ้ำประชาบำรุง ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอโคกคำใต้ โดยมีมูลนิธิการศึกษาเพื่อ ชีวิตและสังคม ในที่ประชุมสัมมนาดังนี้ ได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานพัฒนาและงานด้าน ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นซึ่งกันและกัน

การเข้าร่วมกิจกรรมประชุมวางแผนงานของกลุ่มเพื่อนครูพัฒนา เมื่อวันที่... มีนาคม ๒๕๓๕ ณ วัดอนาลโย อำเภอเมืองพะเยา ในการประชุมครั้งนี้ทางโครงการนิเวศน์ชุมชนเชียงรายได้จัดร่วมกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ข้าพเจ้าได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้ารับผิดชอบฝ่ายเด็กและเยาวชน นับว่าได้มีส่วนพัฒนาคุณภาพของเยาวชนตามความต้องการของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้รับการติดต่อประสานงานจากของกระทรวงมหาดไทยชื่อว่า อิบป้า โดยพี่อาจารย์จำนงค์ ห่มประสงค์ อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และคุณชลิตา ศรีบุญ เจ้าหน้าที่ประสานงานของโครงการจัดการธนาคารหมู่บ้าน ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับข้าพเจ้าที่บ้าน เพื่อดูความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นในกลุ่มที่ข้าพเจ้าได้จัดตั้งไว้ ข้าพเจ้าได้พาคณะไปเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มในหมู่บ้าน ทำให้คณะที่มาเยี่ยมชมมีความพึงพอใจอย่างมาก หลังจากนั้นผ่านมาระยะหนึ่งทางอิบป้าจึงได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเรื่องธนาคารหมู่บ้านขึ้นที่เชียงใหม่ ข้าพเจ้าก็ได้เข้าร่วมรับทราบรายละเอียดของกิจกรรมในโครงการอย่างเข้าใจดี โดยการเข้าร่วมสัมมนาครั้งนี้ข้าพเจ้าได้นำตัวแทนของกลุ่มแม่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลบ้านปิน ให้มีบทบาทอีกคนหนึ่งด้วยเพื่เป็นการส่งเสริมบทบาทและสิทธิของสตรีในชุมชน เมื่อกลับมาจากการสัมมนาแล้วข้าพเจ้าร่วมกับประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ คุณจันทร์สม วงศ์ขัติ ก็ได้จัดการประชุมแม่บ้านร่วมกันจัดตั้งกองธนาคารหมู่บ้านขึ้นเป็นกลุ่มแรก ได้มีการจัดการอย่างดีจากตัวอย่างของธนาคารจุดนี้ทำให้หมู่บ้านใกล้เคียงเห็นความสำคัญ หมู่บ้านเหล่านั้นได้มาเยี่ยมชมกิจการและขอให้ข้าพเจ้าเปิดในหมู่บ้านขึ้นด้วย ข้าพเจ้าได้รับปากกับหมู่บ้านเหล่านั้น และได้มีการอบรมสัมมนาการจัดการธนาคารขึ้นที่โรงเรียนถ้ำพินวิทยาคม มีผู้นำหมู่บ้านในพื้นที่ ๓ ตำบลสนใจจะร่วมจำนวนมากของกองจัดการอบรมสัมมนาในพื้นที่ทำให้เกิดการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นในปัจจุบันนี้ จำนวนถึง ๕ หมู่บ้าน ที่มีการดำเนินการอยู่ในขณะนี้ โดยข้าพเจ้าจะออกไปประชุมชี้แจงร่วมกับผู้นำในพื้นที่ให้เกิดความเข้าใจเสียก่อน ในการประชุมครั้งที่ ๒ จึงได้ทำการเปิดธนาคาร จัดตั้งรูปแบบคณะกรรมการในการจัดการธนาคารได้เลย แต่ข้าพเจ้าก็คอยให้คำปรึกษาอยู่เรื่อยมา รูปแบบธนาคารนั้นทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกในการสะสมฝากเงิน กว้างู้อืมเงินที่ยุติธรรมค่าช่วยเหลือเงินกู้กัน และยังมีการช่วยเหลือด้านการพัฒนาหมู่บ้านอีกส่วนหนึ่งด้วย จากการแบ่งเปอร์เซ็นต์ในส่วนของกองกลาง สิ่งเหล่านี้ที่ข้าพเจ้าได้ร่วมประสานงานจัดตั้งธนาคารที่ผ่านมานั้นข้าพเจ้ามีความต้องการมากที่สุดคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน บทบาทที่แท้จริงของประชากรที่ช่วยเหลือตนเอง

ในกลุ่มของแม่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านปิน ได้เข้ามาเยี่ยมเยียนบ้านข้าพเจ้าในเวลาหลังเลิกเรียนได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในงานด้านการประกอบกิจกรรมในกลุ่มแม่บ้าน ที่มีเวลาว่างช่วงฤดูแล้งบ้างหรือหลังจากฤดูทำนาที่เป็นอาชีพหลักและขาดความแน่นอนจากธรรมชาติ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้านได้กลับไปปรึกษาหารือกันว่าอยากจะทำให้มีการฝึกประดิษฐ์ดอกไม้ขึ้น เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านมีงานทำเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว ข้าพเจ้าจึงได้ให้ตัวแทนแม่บ้านไปรวบรวมรายชื่อแม่บ้านที่สนใจ แล้วข้าพเจ้าจึงได้เสนอโครงการให้กับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้รับพิจารณาเพื่อจัดหาวิทยากรตลอดจนถึงเงินงบประมาณให้และก็มีกรมศึกษาตลอดไปประดิษฐ์ขึ้น โดยได้รับเกียรติวิทยากรรับเชิญ อาจารย์ประวิทย์ แซ่เตีย อาจารย์โรงเรียนลาซัส มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลังจากการฝึกอบรมเสร็จแล้วกลุ่มแม่บ้านได้ประชุมจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานบริหารดูกิจการในกลุ่มได้ และสามารถดำเนินงานได้ ข้าพเจ้าก็พยายามให้คำปรึกษาอยู่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงบัดนี้

พื้นที่ของตำบลบ้านปิน ยังขาดการดูแลเด็กเล็กที่พ่อแม่ผู้ปกครองออกไปทำงานปกติประจำวันต้องปล่อยให้เด็กอยู่บ้านกับตายาย ทำให้ต้องเป็นปัญหาครอบครัวและเด็กมีปัญหาและหิยาญญักพหังจึงมีความคิดร่วมกับเยาวชนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ แล้วว่างงานและมีโอกาสช่วยเหลือเด็ก ได้มาร่วมกันปรึกษารื้อฟื้นกันจัดรวบรวมเอาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนอายุ ๕-๕ ปี รับเข้ามาให้การดูแลโดยจัดสร้างห้อง

เล็ก ๆ ได้ทุนบ้านของพี่เลี้ยงเด็ก ครั้งแรกมีผู้สนใจส่งเด็กมาจำนวน ๒๐ คน มีพี่เลี้ยงอยู่ ๒ คน และผู้ปกครองได้ให้ค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยต่อเด็ก ๑ คนต่อเดือนเท่านั้น พอผ่านไปได้ ๑ ปีแล้วข้าพเจ้าจึงขยับขยายที่เลี้ยงเด็กมาไว้ในโรงเรียนบ้านปิ่น และยังได้ขอรับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์บางอย่างที่ใช้เกี่ยวกับการเลี้ยงเด็กจากมูลนิธิยุทิตถิร และได้รับการสนับสนุนเรื่อยมา จนบัดนี้โครงการศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กก็คงดำเนินการอยู่ ข้าพเจ้าได้ให้คำปรึกษาและประสานงานกับทางโรงเรียนและมูลนิธิยุทิตถิรมาตลอด

สภาพทั่วไปของครอบครัวข้าพเจ้า ระยะเวลาของการมีครอบครัวของข้าพเจ้านั้น ไม่เป็นปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้นต่อการทำงานด้านพัฒนาชนบทหรือชุมชนของข้าพเจ้า ทางด้านสามีก็มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาอยู่เหมือนกัน ในบางกิจกรรมที่พอจะให้ความช่วยเหลือด้านแนวความคิดหรือด้านการตอบโต้หนังสือติดต่อประสานงาน ข้าพเจ้าก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจนส่งผลให้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี บ้านหรือที่อยู่อาศัยของข้าพเจ้าได้สร้างขึ้นในพื้นที่ห่างจากชุมชนแต่การติดต่อประสานงานกับชุมชนนั้นดำเนินไปด้วยความสะดวก ภายในบริเวณรั้วบ้านซึ่งเป็นสวนไม้ผลที่ได้ร่วมกับปลูกสร้างขึ้นด้วยมือของตนเอง กำลังโตวันโตคืนอยู่ที่นี่คือส่วนหนึ่งที่ยังเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งขึ้นเพียงอยู่บ้าง ข้าพเจ้าไม่เพียงแต่ที่จะออกไปชุมชนเท่านั้น

บ้านอันเป็นที่พักอาศัยของข้าพเจ้าถึงแม้จะเป็นหลังเล็ก ๆ ที่สร้างขึ้นด้วยเงินงบประมาณอันจำกัด แต่ข้าพเจ้าก็รู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่บริเวณบ้านของข้าพเจ้านั้นได้ใช้เป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า ในการใช้เป็นสถานที่ประชุมปรึกษาหารือของกลุ่มเยาวชนสตรีวัดเขี้ยว ประชุมปรึกษาหารือในกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มครูนักพัฒนา ตลอดจนเด็กนักเรียนทุนบางกลุ่ม นอกจากนั้นยังได้ให้บรรดานักพัฒนาขององค์กรเอกชนต่าง ๆ เช่น มูลนิธิฟื้นฟูชนบท มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม โครงการเนคเนคชุมชน มูลนิธิดวงประทีป โครงการธนาคารหมู่บ้าน (อปีเปา) อาสาสมัครชาวต่างประเทศ หน่วยงานและองค์กรที่กล่าวมาแล้วนั้นได้มาร่วมพักอาศัยในบ้าน เล็ก ๆ ของข้าพเจ้าอยู่ตลอด นับว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับใช้หรือมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาเหล่านั้น ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านั้นจะไม่เป็นที่ประจักษ์และปรากฏแก่สายตาคนทั่วไปก็ตาม ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจอย่างยิ่งและพร้อมยินดีต้อนรับต่อไปอย่างต่อเนื่อง

บริเวณพื้นที่ในบ้านสวนไม้ผล จำนวน ๑๒ ไร่นี้ ข้าพเจ้าได้ปลูกสร้างบ้านพักให้เด็กนักเรียนชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า ที่มาเรียนหนังสือชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนคำปิ่นวิทยาคมซึ่งอยู่ห่างจากบ้านของข้าพเจ้าประมาณ ๑ กิโลเมตร เด็กชาวไทยภูเขาเหล่านี้มาจากหมู่บ้านร่วมจิต ตำบลหนองหล่ม หมู่บ้านบ่อนสัก ตำบลบ้านมาง อำเภอเขื่องม่วน โดยที่โครงการนี้มีชื่อว่าโครงการบ้านพักพัฒนาคุณภาพชีวิตเริ่มจากปี พ.ศ. ๒๕๓๒ มีเด็กมาพักอาศัยอยู่เพียง ๕ คน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เข้ามาเพิ่มอีก ๑๙ คน รวมเป็น ๒๐ คน พอมาถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็ได้มีเด็กนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๕ คน เข้าเรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๒ คน นอกนั้นได้ออกไปทำงานเป็นเสมียน รพ.พะเยา ๑ คน เอาไปฝากฝึกงานในโรงซ่อมรถยนต์อีก ๑ คน และอีก ๑ คนไปเรียนต่อที่เทคนิคพะเยา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ นี้ได้มีเด็กนักเรียนมาเพิ่มอีกจำนวน ๓ คน ปัจจุบันนี้มีเด็กนักเรียนในบ้านพักจำนวน ๑๗ คน และมีที่เรียนไม่เพียงพอกลางคืน การปลูกสร้างบ้านพักนั้นข้าพเจ้าได้ประสานงานขอความสนับสนุนจากอาสาสมัครแคนาดา มูลนิธิฟื้นฟู สदानุเคราะห์แคนาดา ตลอดจนผู้มีจิตศรัทธาอื่นๆ ที่ให้ความช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากแคนาดา ให้องค์กรทุนหมุนเวียนในโครงการสร้างอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนในบ้านพัก ให้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เลี้ยงปลา ทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว เพาะเห็ด และเลี้ยงหมู ในบางกิจกรรมก็สามารถจะทำได้ด้วยดี แต่ยังมีบางโครงการที่ต้องยกเลิกบ้างกิจกรรม เด็กนักเรียนในบ้านพักยังได้รับการสนับสนุนงบจัดสร้างศาลาที่อ่านหนังสือจากมูลนิธิยุทิตถิรส่วนหนึ่ง เด็กได้รับความดูแลเอาใจใส่อบอุ่นเข้าเย็น ข้าพเจ้าร่วมกับสามีต้องเดินรหาแนวทาง รูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเหล่านี้ได้อย่างมีความสุข เด็กได้ประกอบทุกข์หา

อาหารเอง ข้าวเจ้าเพียงแต่ให้ที่พิภพอาศัย อบรมสิ่งสอน ให้ใช้น้ำ ใช้ไฟฟรุ้งฟระการ ตลอดจนถึงการประกอบกิจกรรมทุกอย่างภายในบ้านเด็ก ๆ เหล่านี้สามารถนำมาใช้และร่วมกันดูแลเอาใจใส่ เด็กนักเรียนในบ้านพักส่วนมากมีปัญหาความยากจน พ่อแม่ไม่ค่อยสนใจลูกของตนเองมากนัก ข้าวเจ้าต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาเหล่านี้ให้ดีขึ้น แม้ว่าจะหลังจากที่จบหรือออกไปจากบ้านพักแล้วเขาจะคิดและจะสร้างสรวงลอยใจก็แล้วแต่ ข้าวเจ้าไม่ได้หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากพวกเขา ขอเพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือ ขณะนี้ขอให้เด็กนักเรียนเหล่านี้มีคุณภาพที่ดีพอใจแล้ว ข้าวเจ้าและสามีต่างก็ได้รับคำกล่าวชานจากชาวบ้านมากมายต่อมากว่า พวกกลุ่มชาวเขาเหล่านี้เป็นคนที่ดีงามมากที่สุด เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความขยัน ไม่รู้จักความดีคุณวิเศษคุณไหน และฝังจิตฝังใจอยู่กับการที่ได้รับเพียงอย่างเดียว คำกล่าวเหล่านี้ข้าวเจ้าและสามีก็รู้และก็เห็นประจักษ์กับสายตาอยู่ในขณะนี้เหมือนกัน แต่ข้าวเจ้าก็จะพยายามให้ถึงที่สุดเพื่อมนุษยธรรมเท่านั้นก็เป็นพอแล้ว

ส่วนงานในหน้าที่หลักประจำของข้าวเจ้าก็ได้ดำเนินไปอย่างดี ข้าวเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหมวดสังคมของโรงเรียน จำนวนคาบและชั่วโมงที่สอนก็ได้รับจำนวนมาก เกือบจะไม่มีเวลาว่าง เพราะว่าทางโรงเรียนขาดบุคลากร ต้องรออัตราบรรจุอยู่ในขณะนี้ งานด้านการเรียนการสอนในโรงเรียนข้าวเจ้าในฐานะที่เป็นผู้ประสานงานกับองค์กรเอกชนและชุมชนเป็นอย่างดีมาโดยตลอดแล้วนั้น ได้เสนอขอโครงการฝึกอบรมเข้าค่ายเด็กนักเรียนกับจริยธรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ขึ้นจำนวน ๒ รุ่น จากมูลนิธิฟื้นฟูชนบท ทางด้านค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ อาหาร และค่าเดินทางของวิทยากร ข้าวเจ้าก็หวังใจเป็นอย่างยิ่งว่าเยาวชนเหล่านี้จะได้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป ส่วนงานด้านอื่นที่เกี่ยวกับการสอนและการจัดกิจกรรม เช่น โครงการฝึกภาคกลุ่มโรงเรียน ได้รับมอบหมายให้ฝึกเด็กประเภทแอนดัลยัส ข้าวเจ้าก็นำเด็กมาฝึกและเก็บตัวที่บ้านของข้าวเจ้า จนสามารถเข้ารอบชิงชนะเลิศ และได้เป็นที่ ๑ โครงการตอบปัญหาธรรมะในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ข้าวเจ้าได้ฝึกอบรมเด็กนักเรียนโดยนำเอาเด็กมาพักอยู่ที่บ้านให้การดูแลอย่างใกล้ชิด และสามารถชิงชนะเลิศ ได้รับได้เป็นเกียรติและศักดิ์ศรีแก่โรงเรียนได้เช่นกัน

การเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เช่น วันแม่แห่งชาติ วันอาสา เหล่านี้เป็นต้น ข้าวเจ้าก็ได้ร่วมเป็นผู้ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมแต่ละครั้งด้วย และสามารถทำงานเหล่านี้บรรลุผลสำเร็จทุกครั้งไป

ข้าวเจ้ายึดมั่นในการกระทำเพื่อพัฒนาคน งานเหล่านี้ข้าวเจ้าไม่ได้ตั้งใจจะเริ่มทำ แต่ได้ทำมานานแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นวงจรเกี่ยวพันกันมาเรื่อย ๆ จนแนวความคิดด้านการพัฒนาของข้าวเจ้าเพิ่มทวีคูณขึ้น จากแรงกระตุ้นจากบุคคลหลายฝ่าย และสิ่งที่เป็นกำลังของข้าวเจ้ามากที่สุดนั่นก็คือ ผลสำเร็จของงานที่ปรากฏ ออกมาเป็นผลประโยชน์แก่คนในสังคมอย่างแท้จริง ในชีวิตครอบครัวของข้าวเจ้านั้นถึงแม้จะไม่มีทายาท ผู้สืบทอดในสายเลือด(ยังไม่มีบุตร) มาให้ข้าวเจ้ารับเจตนารมณ์ต่อไปก็ตามสิ่งอื่นใดไม่มีอีกแล้วที่เป็นยอดบารวนา ขอเพียงแต่ได้ร่วมกันพัฒนาคุณภาพของสังคมต่อไปจนกว่าจะไม่มีแรงดิ้นรนกระเสือกกระสนก็คงจะพอทันที

ข้าวเจ้าได้เขียนบรรยายความเป็นจริงเกี่ยวกับกิจกรรมที่ตนเองได้กระทำผ่านมาแล้วนั้น ก็นับว่ายังมีไม่เพียงพอกับคุณค่าของชีวิตมากนัก ข้าวเจ้าเพียงตั้งรณคันหา จากบุคคลหลายหมู่ หลายคณะ ทั้งท่านผู้รู้ที่ผ่านประสบการณ์มาก่อน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้ดีและเหมาะสมต่อไปและข้าวเจ้าก็ขอกล่าวคำว่าขอบคุนกับบุคคลหลายฝ่าย หลายคณะทั้งองค์กรเอกชน หน่วยงานราชการและพี่น้องชาวบ้านโดยทั่วไป ที่ได้ให้เกียรติแก่ข้าวเจ้าได้ร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จนเป็นผลให้การกระทำของข้าวเจ้าดำเนินไปด้วยดีตลอดมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพยานทั้งหลายอีกในโอกาสต่อไป ข้าวเจ้าขออวยพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกนี้ ช่วยสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของข้าวเจ้าทั้งหลายทั้งปวง(แม้จะไม่ค่อยชื่อนี้ที่ก็ดังทอภัยอย่างสูง) จะมีแต่ความสุขความเจริญทุกทีวราตรีเทอญ.

ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

ครูผูกตาเป็นเหตุที่บ้านเกิด คือ ดอกคำใต้ ซึ่งความสนใจของคนไทยอยู่ที่อาชีพหญิงบริการ มองด้วยสายตาถูกดูแคลน สภาพเช่นนี้จะทำอย่างไรจึงจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นครูอย่างไรจึงจะช่วยชาวบ้านได้ ให้เด็กได้เรียนรู้ได้ตระหนักในสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะผลกระทบที่ได้รับในหลาย ๆ ด้าน ให้เขาได้รู้หาหนทางให้เด็กจัดกิจกรรมในโรงเรียนสอนนักเรียนในโรงเรียนยังไม่พอ ยิ่งขาดไปจุดหนึ่ง นั่นคือ ยังไม่สามารถดึงชุมชนเข้ามาร่วมได้ เพราะชุมชนยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านก็ยังไม่สามารถร่วมมือกับโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ แต่ชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายของชุมชนบางส่วนได้ ไม่ว่าจะไปไหน จะทำอะไร จะพยายามเก็บประมวลความคิดและประสบการณ์ของแต่ละท้องถิ่นมาแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในหมู่บ้าน

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๕ อาจารย์อานงค์ สมประสงค์ และคณะที่เคยได้มาร่วมร่วมกันเรื่อง ธนาคารหมู่บ้าน ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาพูดให้ ชาวบ้านฟังถึงธนาคารหมู่บ้าน ตอนนั้นก็ยังไม่รู้ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร และจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร พยายามเข้าร่วมสัมมนาเรื่องนี้อยู่ ๆ จึงสรุปได้ว่าธนาคารหมู่บ้าน เป็นรูปแบบผสมระหว่างธนาคารกับสหกรณ์ มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านได้ฝึกและสาดิเรื่องการออม ฝึกให้ชาวบ้านรู้หลักประชาธิปไตย ทำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนสามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ และนำชาวบ้านไปร่วมสัมมนาเรื่องนี้ ด้วย

ต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ชาวบ้านเขาก็เริ่ม มุ่งกันกว้างขึ้น เริ่มจัดกลุ่มอาชีพ กลุ่มครูไปสนับสนุนให้ ตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านคิดว่าผู้หญิงน่าจะมีความสามารถในการทำงานในชุมชน และการแก้ไขปัญหามาในชุมชนก็เริ่มจากกลุ่มแม่บ้าน พามาบ้านไปฟังการสัมมนาแล้วมาพูดคุยกัน พูดถึงความสำคัญของธนาคารหมู่บ้าน ทำแล้วเกิดประโยชน์ได้อย่างไร เปรียบเหมือนคำพูดของในหลวง ในเรื่องของ ทานบักนั้นน้ำ การออมจะเป็นทานบักนั้นไม่ใช่ รายได้ไหลไปเร็วมากนัก ชาวบ้านก็มีเงินเก็บ เวลาพบชาวบ้านจะเอาแก้วน้ำมา ๒ ใบ เป็นเครื่องมือสาธิต แก้วปากกว้างน้ำไหลออกเร็ว ถ้าเอามือปิดปากแก้วน้ำก็ไหลช้า ชาวบ้านเข้าใจ เดือนมกราคม ๒๕๓๕ เริ่มกลุ่มแรก มีสมาชิก ๓๕ คน เริ่มจากกลุ่มอาชีพ เงินออมครั้งแรกประมาณพันกว่าบาท ปัจจุบันมีเงินอยู่ประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ บาท มีการปันผล มีสวัสดิการช่วยชาวบ้าน คนป่วยได้เงินค่ารักษา โดยได้จากกำไรของธนาคารหมู่บ้าน

กลุ่มที่ ๑ เกิด เกือบ ๑ ปี กลุ่มที่สองเกิดในหมู่บ้านที่เคยตั้งกลุ่มออมทรัพย์แต่ล้ม อาจารย์ทวี หวานเสียง ไปพูดกับชาวบ้านจึงตั้งกลุ่มที่ ๒ ที่ตั้งธนาคารหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีการเลือกกรรมการ ซึ่งจะต้องมีรายชื่อและยึดในคอนหลังแต่ละหมู่บ้านชาวบ้านจะให้ครูเข้าร่วม เมื่อมีการปันผล ชาวบ้านมารับเงินปันผล มาพูดเรื่องเงินเรื่องกลุ่ม เป็นเวทีสัมมนาของชาวบ้าน จึงแพร่หลายเป็นที่สนใจของชาวบ้านกว้างขวางขึ้น

แนวคิดนี้ก็กระจายออกไป หมู่บ้านอื่น ๆ เชิญให้ไปพูดให้ชาวบ้านฟัง ปกติตั้งธนาคารครบ ๑ ปี จึงจะมีการปันผล ในช่วงที่ยังไม่ปันผล ชาวบ้านไม่ค่อยรู้จักกันมาก จะให้มีการเรียนรู้ ร่วมกัน ก็จะบอกชาวบ้านว่ารูปแบบการทำบัญชีสำเร็จรูปให้ทำแบบนี้ ทำบัญชีแบบชาวบ้าน ชาวบ้านมาเริ่มเรียนรู้ด้วยกัน โดยเราเป็นผู้เลี้ยงให้ คู่มือการเงินแบบนี้ จนสุดท้ายความเชื่อมั่นและผลประโยชน์ที่ได้รับ ก่อให้เกิดการประสานกันระหว่างผู้นำ ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านรวม ๓๑ หมู่บ้าน ไปช่วยทุกคืนคงไม่ไหว ก็เลยเริ่มความภาคภูมิใจชาวบ้านมาขึ้นคุยกันกลายเป็นเครือข่ายกลายเป็นศูนย์รวมน้ำใจ โดยที่เราพึ่งพิงชาวบ้านที่มาร่วมชุมชน มีปัญหาอะไรแลกเปลี่ยนกันหมู่บ้านนี้มีปัญหาแบบนี้ หมู่บ้านนี้เคยมีปัญหามาแบบนี้ ที่ประชุมเป็นเวทีแลกเปลี่ยนกันพูดคุยกัน แก้ไขปัญหาได้ บ้านนี้มีปัญหาบัญชี ก็ให้กรรมการคนนี้ไปช่วยแก้ไข ช่วยกันจนโยงเป็นเครือข่าย ๓๑ หมู่บ้าน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ในช่วงที่รวมกันเป็น ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ตั้งกฎกติการ่วมกัน แต่ละหมู่บ้านมารวมน้ำใจ เป็นเครือข่าย แต่ไม่มีเงินเป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำบทเรียนมาวมกัน เครือข่ายเป็นที่เสียงของชาวบ้าน ของชุมชน บางครั้งก็มีหมู่บ้านอื่น จังหวัดอื่น อำเภออื่นมาร่วม พวกเขามานอกว่าเรื่องออมทรัพย์มีปัญหา มาปรึกษาว่า การจัดการทำอย่างไร พวกเราจะมีทั้งชาวบ้านมีทั้งครู ก็จะแลกเปลี่ยนกัน บางครั้งก็พาไปดูของจริง ถ้าใครจะมาดูงานต้องมาให้ตรงกับเวลาที่ชาวบ้านทำงานกัน ครูจะมีบทบาทเป็นที่เสียงเพื่อแก้ปัญหา สมาชิกของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน สมาชิกทุกคนทั้ง ๕ ตำบล ๓๑ หมู่บ้าน มีประมาณ ๙,๐๐๐ คน มีทั้งเด็ก คนแก่ ผู้หญิง ผู้ชาย มีทุกระดับ เป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน ส่วนคณะกรรมการมาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน ๗ ละ ๑-๒ คน หรือ ๑ หมู่บ้านต่อ ๑ เสียง เช่น การไปดูงานภาคใต้ มี ๓๑ หมู่บ้าน ตัวแทนหมู่บ้านเลือกได้ ๑๐ คน ดูงานไปนั่งแท่นกันบรรดลยตทาง เป็นการสรุปการดูงานแบบเรียบง่าย ชาวบ้านพึงพอใจ

ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านเป็นเครือข่ายชาวบ้าน สมาชิกคือผู้ระดับหมู่บ้าน คำสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มละ ๓ บาท การเก็บค่าสมัครไม่สำคัญเท่ากับการมีเวทีแลกเปลี่ยน ในการประชุมบางครั้ง เจ้าหน้าที่ทางอำเภอมาร่วม และมีก็จะตั้งคำถามว่าทำได้อย่างไรโดยไม่เสียหนี้สัญญาตจมาทงราชกาฯ แต่ทั้ง ๓๑ หมู่บ้านมีความตั้งใจจริง เป็นความตั้งใจในการทำแต่สิ่งดีงาม

ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคม ได้เงินรางวัลมา ๕๐,๐๐๐ บาท ก่อนไปรับรางวัลก็คิดมากเหมือนกันว่าไปรับดีหรือไม่ คิดว่าน่าจะเป็นโอกาสที่ดีในการขยายแนวคิดนี้ไปสู่พื้นที่อื่น จึงตัดสินใจรับรางวัลเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ไม่ใช่เล็กน้อย ๆ สำหรับชาวบ้าน เอาเงินมาลงทุนให้ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ชาวบ้านกำหนดกฎเกณฑ์ว่า ให้กลุ่มระดับหมู่บ้านผู้ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาทหมุนเวียนกัน บางกลุ่มนำไปทำข้าวเกรียบ ทำอาหารมารับวันค้า บางกลุ่มไปซื้อปุ๋ย ตามมติของกลุ่ม แล้วแต่กรรมการกลุ่มพิจารณา ตอนนั้นหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้าน คิดดอกเบี้ยร้อยละ ๖ ต่อปีตามมติของชาวบ้าน เพื่อมาต่อยอดนำไปขยายกิจกรรมอื่น

ในประเด็นการเรียนรู้ของเด็กลนั้น จะให้เด็กเข้ามาช่วยกิจกรรม ละสมเงินกับชาวบ้าน ในทางปฏิบัติธนาคารหมู่บ้านทำงานตั้งแต่ ๑ หมู่จนถึงเที่ยงคืน ๕ ๑ เดือนละ ๑ ครั้ง เด็กสามารถเข้าร่วมได้ ทุกหมู่บ้านมีเยาวชนและเด็กนักเรียนเข้าร่วม และได้รับเลือกให้เป็นกรรมการของกลุ่มร่วมกับชาวบ้าน ตอนแรกมีความไม่เชื่อมั่นที่เด็กมาร่วมเป็นกรรมการ แต่หลังจากที่เด็กเข้ามาแสดงบทบาท หัวหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ก่อนเข้าประชุมกรรมการที่เป็นเด็กจะต้องมาพูดประชาสัมพันธ์ถึงระเบียบต่าง ๆ ก่อน เขาเริ่มรับบทบาทของเยาวชนและเด็กที่สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ นี่เป็นบทเรียนหนึ่งที่โรงเรียนและชุมชนได้ทำงานร่วมกัน

อายุประสบการณ์ของธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่ ดอกคำใต้ ยังน้อย ยังเป็นเด็กมีอายุประมาณ ๕ ชาวบ้านในหมู่บ้านเห็นผลชัดเจน ช่วงหลังนี้ สำนักงานรัฐมนตรีก็ยอมรับ ระดับนโยบายยอมรับ พวกเราได้ใช้ผลของความพยายามของชาวบ้าน โดยมีครูเป็นที่เสียง เป็นคนที่ใกล้ชิดที่สุดในหมู่บ้าน

LIRT

ข้อกำหนดของธนาคารหมู่บ้าน

๑. การรวมกลุ่มจะใช้วิธีการออมเงินโดยใช้วิธีการถือหุ้น ๗ ละ ๑๐ บาทต่อเดือน หรือเป็นไปตามลักษณะเฉพาะข้อกำหนดเฉพาะของแต่ละหมู่บ้าน เป็นการออมเพื่อช่วยสังคม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนมีช่วยคนไม่มี ทำเพื่อให้ลูกหลานที่กลับมาทำงานในหมู่บ้านก็ร่วมได้ ได้เรียนรู้ร่วมกัน

๒. ขาดออม ๓ เดือนติดต่อกันจะขาดจากการเป็นสมาชิก จะเข้าร่วมก็จะต้องเริ่มต้นใหม่ ตอนต้นปี

๓. ถอนเงินไม่ได้ ถอนได้ตอนสิ้นปีช่วงจ่ายเงินปันผล เพราะเงินทุนไม่ได้อยู่ที่ใครคนใดคนหนึ่งจะอยู่ที่หมู่บ้านทั้งหมด ปันผลค่อยมารับ ถ้าไม่ยอมรับก็ไม่ต้องมาเป็นสมาชิก ข้อตกลงต้องชัดเจนโดยชาวบ้านเป็นผู้กำหนด โดยการลงมติ

๔. ขาดส่งเงินออมเดือนใดเดือนหนึ่ง จะถูกตัดสิทธิการกู้เงินของกลุ่ม

แต่ปัญหาของดอกเบี้ยได้ไม่สามารถแก้ไขเสร็จในวันเดียว ต้องใช้เวลามาก เพราะเพียงการทำ ความเข้าใจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาวบ้านได้ง่าย ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์ กระบวนการหลายอย่างของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปได้ จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ แต่ก็พยายามทำกัน กลุ่มครูในหมู่บ้านเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่ง ครูในหมู่บ้านไหนเข้มแข็ง หมู่บ้านนั้นจะเข้มแข็ง จะกระตือรือร้นในการทำงานร่วมกัน เห็นได้จากงานอนุรักษ์ป่า การคัดค้านการตั้งโรงไฟฟ้า กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้านจะออกมาดำเนินการเอง มาร่วมกันเมื่อมีปัญหา ทำเพื่อป้องกันสิทธิประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ชาวบ้านเขาคิดขึ้นมาเอง สัญญลักษณ์ ของเขาก็ใช้มือ ๔ มีย ประสานกัน มาจาก ๔ ทิศ หมายถึง ๔ ตำบล ตอนหลังมีหมู่บ้านมาเป็นสมาชิกมากกว่า ๔ ตำบล จึงเปิดกว้างในลักษณะเดียวกับกลุ่มเพื่อครูพัฒนาเขา นี่คือนวัตกรรมในการทำงานศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

ในรายละเอียดการปันผล ปกติชาวบ้านกู้ยืมทุนดอกเบี้ยร้อยละ ๑๐ ต่อเดือน ชาวบ้านกำหนดให้ธนาคารหมู่บ้านคิดดอกเบี้ยร้อยละ ๓ ต่อเดือน ดอกเบี้ยเงินฝากร้อยละ ๑๒ ต่อปี หรือเดือนละ ๑ บาท เพราะฉะนั้นจะมีกำไรร้อยละ ๒ บาทต่อเดือน แต่ละเดือนนั้นก็หมุนต่อไป เมื่อถึงสิ้นปี เงินทุกบาทก็มารวมเป็นร้อยละมารวมกันเป็นก้อน แบ่งออกเป็น ๕ ส่วนดังนี้

๑. เงินทุนสำรองร้อยละ ๓ สำคัญที่สุดเพื่อให้แต่ละกลุ่มสามารถขยายงานได้ พัฒนากลุ่มได้

๒. ปันผลเฉลี่ยคืนร้อยละ ๓๐ คนกู้ได้รับร้อยละ ๑๕ คนฝากได้รับร้อยละ ๑๕ คนกู้จะได้รับปันผลเฉลี่ยคืนให้ด้วย คนฝากได้เงินปันผลเหมือนสหกรณ์ สมาชิกคนหนึ่งได้รับปันผลจากเงินฝากร้อยละ ๑๒ ได้เงินปันผลเฉลี่ยคืน ถ้ากู้ด้วยก็ได้ปันผลด้วย จะได้สามต่อ ถ้าไม่กู้จะได้สองต่อ

๓. สวัสดิการร้อยละ ๓ เน้นสวัสดิการการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นอันดับแรก กำหนดไว้ว่าจ่ายให้สมาชิกคนละ ๒๐๐ บาท ถ้าเป็นผู้ป่วยในจะนอนโรงพยาบาลได้ ๒ คืน แนวโน้มชาวบ้านบางหมู่บ้านจะมีสวัสดิการงานศพด้วย รูปแบบที่เกิดขึ้นสวัสดิการในบางหมู่บ้าน จัดเป็นทุนการศึกษา ธนาคารหมู่บ้านจะช่วยหาทุนการศึกษาให้กับเด็ก แต่ไม่ได้จ่ายเงินมาจากร้อยละ ๓ แต่เป็นร้อยละ ๑๐

๔. เงินทุนพัฒนากลุ่ม กรรมการที่ปฏิบัติงานภาคใต้จะมีเบี้ยเลี้ยง บางหมู่บ้านมีเบี้ยเลี้ยงให้ชาวบ้านไปดูงานวันละ ๑๐๐ บาท บางหมู่บ้านมีน้อยไปหลายวันได้ เพียง ๒๐๐ บาท ชาวบ้านจะตกลงกันเองคล้ายกับเป็นเงินอดออมเพื่อจ้างแรงงานทำงานแทนในช่วงไม่อยู่

๕. เงินตอบแทนกรรมการ คนทำงานคือกรรมการ ต้องมานั่งทำงานก่อนให้คนฝาก ภูจ่ายดอกเบี้ยยเสร็จขึ้นกระดานแล้วจึงกลับบ้าน ชาวบ้านให้เงินร้อยละ ๓ เป็นเงินค่าตอบแทน ตั้งแต่ระดับผู้จัดการจนถึงคนเปิดทะเบียน เงินตอบแทนเท่ากันหมด ครูได้เท่าไรชาวบ้านก็ได้เท่านั้น เท่าเทียมกัน ในหมู่กรรมการจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สรุปรยอดเงินไม่ลงตัวกลับไปนอนไม่ได้ จนเงินลงตัวบัญชีงบดุลรายรับรายจ่าย การปล่อยกู้เรี่ยบริอย จึงจะกลับบ้านได้

คณะกรรมการจะมีประธาน ผู้จัดการ ประธานกรรมการ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านถ้ามีการฝากเงินจะต้องมีหมุดเงินฝาก เสร็จแล้วก็นำสมุดกลับไป สมาชิกที่ถือการกู้เงินจะอยู่เป็นกลุ่มสุดท้าย ใครไม่อยู่ก็ไม่ได้ เป็นกติกาการทำงาน ทุกธนาคารจะเป็นแบบนี้ มีปัญหาอะไรเครือข่ายจะเข้าไปช่วยเหลือ ตอนนี้เครือข่ายก็จะประสานงานกับองค์กรชุมชนทางภาคใต้ ยี่สิบสาม เช่น เครือข่ายของพ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว เรื่องเกษตรผสมผสานเพื่อให้ชาวบ้านได้เปิดหูเปิดตาให้กับชุมชนเป็นภาวะเรือนกระจกแบบ เป็นต้น

เทคโนโลยีการเกษตรสำหรับที่ดินลาดชัน

(SLOP AGRICULTURAL LAND TECHNOLOGY : SALT)

มูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา (พชภ.)

บทนำ

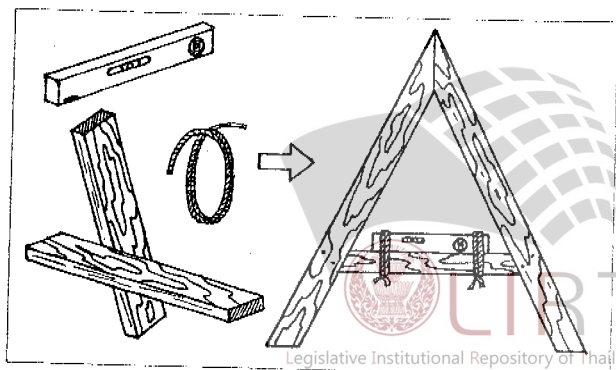
ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ มิสเตอร์แฮร์โรลด์ วัตสัน ซึ่งเป็นครูสอนเกษตร ชาวสหรัฐอเมริกา ได้อำศัยครอบครัวไปอยู่ที่เกาะมินดาเนา ประเทศฟิลิปปินส์ และเข้าเป็นอาจารย์สอนวิชาเกษตรในมหาวิทยาลัย มิสเตอร์แฮร์โรลด์ได้พบปัญหาว่าป่าไม้กำลังหายไปเรื่อยๆ และชาวเขาซึ่งอาศัยอยู่ในแถบนั้นเดือดร้อนเพราะไม่มีที่อยู่ ในช่วงแรกนี้ชาวเขาเริ่มทำการเกษตรในพื้นที่ป่าที่ถูกตัดโค่น ซึ่งได้ผลผลิตดีมากทั้งข้าวและข้าวโพด แต่ภายในระยะ ๕-๑๐ ปี ผลผลิตจะลดลงจนไม่เพียงพอ ทำให้ต้องโยกย้ายถิ่นทำกินอยู่ตลอด เนื่องจากไม่รู้จักวิธีการอนุรักษ์และบำรุงรักษาดินให้มีความอุดมสมบูรณ์

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ มีการสร้างศูนย์อบรมชาวเขาขึ้นที่เกาะมินดาเนา และเริ่มทำการเกษตรสำหรับชาวเขา มิสเตอร์แฮร์โรลด์ เดินทางกลับสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาค้นคว้าหาวิธีการดังกล่าว พบว่าปัญหาคือ การพังทลายของหน้าดินและเนื้อดินที่อุดมสมบูรณ์ ทางรัฐบาลแนะนำให้เกษตรกรใส่ปุ๋ยบำรุงดิน ซึ่งได้ผลผลิตสูงขึ้นจริง แต่ต้องใช้จ่ายต้นทุนการผลิตสูง

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ทดลองวิธีการอนุรักษ์ดินในพื้นที่การเกษตร ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องทำง่าย ปฏิบัติง่าย ชาวเขาสามารถทำในที่ดินของตัวเองได้ และให้ผล ๓ ประการคือ

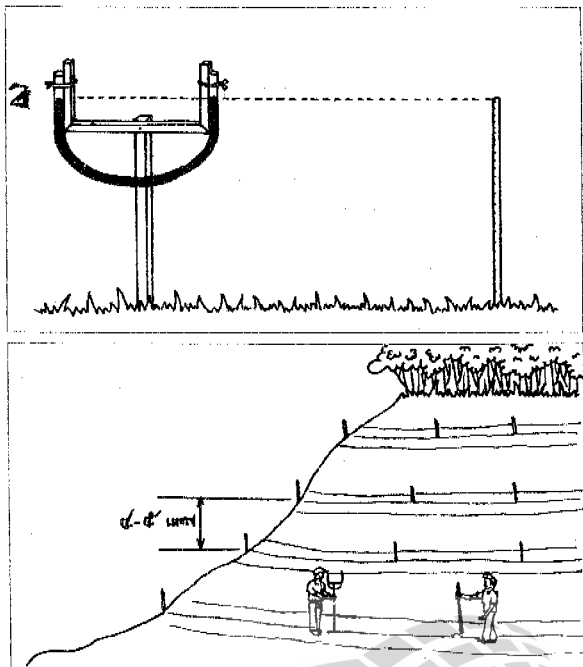
๑. ป้องกันและรักษาหน้าดินไม่ให้เกิดการพังทลาย (Control Soil Erosion)
๒. เพิ่มความอุดมสมบูรณ์และบำรุงดิน Build The Soil
๓. เพิ่มผลผลิตและรายได้ (Increase Production and Income)

ระบบ SALT ที่สมบูรณ์แบบซึ่งทำที่เกาะมินดาเนา ประเทศฟิลิปปินส์ มีขั้นตอนที่สำคัญ ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างเครื่องมือวัดระดับอย่างง่าย เพื่อใช้ในการวัดหาระดับที่เท่ากันในพื้นที่เพื่อทำเป็นแนวปลูกพืชระดับ โดยใช้เป็นเฟรมไม้สามเหลี่ยมหลวมหน้าจั่ว มีระดับน้ำอยู่ภายใน

สำหรับที่ใช้ในประเทศไทย (จังหวัดเชียงราย) ใช้เครื่องมือที่เรียกว่า 'ชาควาย' สำหรับวัด

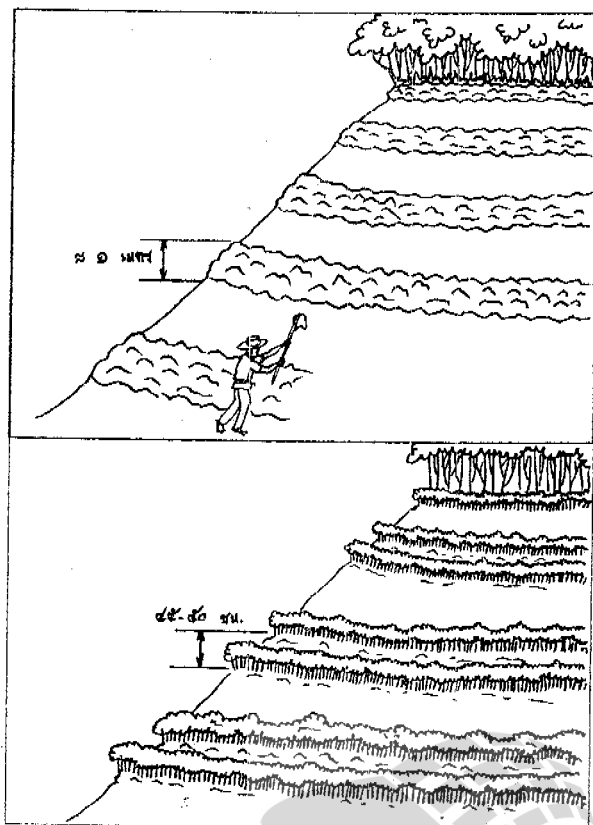
ขั้นตอนที่ ๒ การวัดหาแนวระดับของพื้นที่ (LOCATE THE CONTOUR LINE)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในระบบ SALT จะต้องทำให้ได้เส้นแนวระดับที่เท่ากับของดิน ปกติจะต้องวัดหาแนวระดับทุก ๔-๕ เมตร แต่ละแนวจะห่างกันประมาณ ๔-๕ เมตร โดยดูความเหมาะสมของความลาดชันในพื้นที่ด้วย ถ้าพื้นที่มีความลาดชันมาก แนวจะถี่มากกว่าพื้นที่ที่มีความลาดชันน้อยกว่า

ขั้นตอนที่ ๓ การเตรียมดินปลูกพืชแนวระดับ (PREPARE THE CONTOUR LINES)

ทำเช่นเดียวกับการเตรียมดินปลูกพืชทั่วไป โดยทำเป็นแนวตามที่วัดระดับไว้ กว้างประมาณ ๑ เมตร การเตรียมดินที่นี้จะช่วยให้พืชในแนวระดับซึ่งปลูกง่ายและโตเร็วเจริญงอกงามได้ดียิ่งขึ้น

(ดูภาพหน้าถัดไป)

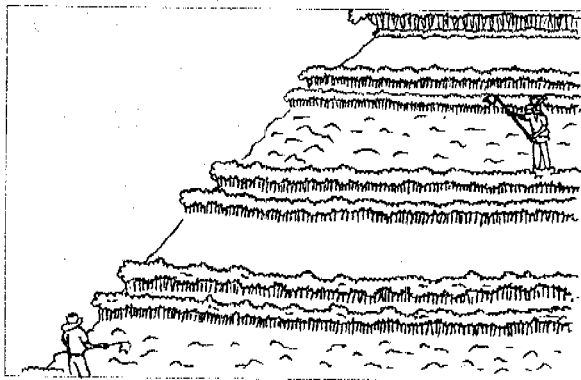

ขั้นตอนที่ ๔ การปลูกพืชแนวระดับเป็น ๒ แถว (DOUBLE ROWS OF CONTOUR PLANT)

๔.๑ การปลูกพืชในแนวระดับจะปลูกเป็น ๒ แถว ห่างกันประมาณ ๔๕-๕๐ เซนติเมตร หรือประมาณ ๑ ศอก พืชที่ใช้ปลูกเป็นพืชตระกูลถั่ว ไม่โตเร็ว ไม่พุ่มต่าง ๆ

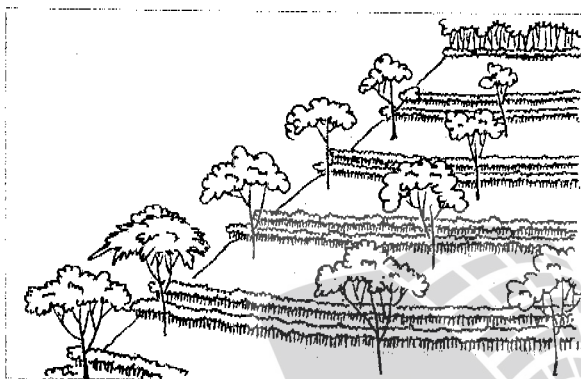
๔.๒ การปลูกใช้วิธีการเพาะเมล็ดในแถวปลูกหรือเพาะเมล็ดในแปลงเพาะแล้วจึงย้ายปลูกลงในแนวก็ได้ แต่จะต้องปลูกให้แถวชิดติดกันให้มากที่สุด (คล้ายขี้วัวเมื่อเริ่มติดกัน)

๔.๓ บริเวณด้านบนยอดเขาควรจะมีป่าเล็ก (MINI FOREST) รักษาเอาไว้ หรือปลูกเพิ่มเติมขึ้นมา

ขั้นตอนที่ ๕ การเตรียมพื้นที่ปลูกพืชแบบสลับแถว (PREPARE THE STRIPS ALTERNATELY)

ในขั้นตอนนี้จะเตรียมพื้นที่ปลูกพืชหลักแบบสลับแถว คือไถพรวนแถวหนึ่ง ยังไม่ไถพรวนแถวหนึ่งสลับกันไป สำหรับในประเทศไทยไม่ใช้วิธีนี้แต่จะเตรียมพื้นที่ทุกแปลง

ขั้นตอนที่ ๖ การปลูกไม้ยืนต้น (PLANT PERMANENT CROPS)

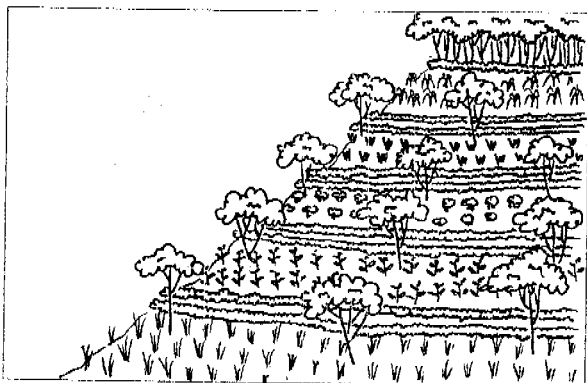
การปลูกไม้ยืนต้นหรือไม้ผลต่างๆ ในแปลงปลูกสลับกับพืชอื่นๆ ในพื้นที่มีประโยชน์ดังนี้

๖.๑ ไม้ผลยืนต้นมีระบบรากลึก รูดอินทรีย์วัตถุมาก กันไม่ให้ดินพังทลายลง และแนวของไม้ผลยืนต้นยังช่วยกันดินได้ด้วย

Legislative Institutional Repository of Thailand

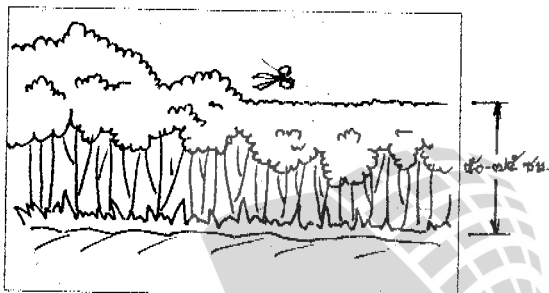
๖.๒ ไม้ผลยืนต้นที่ให้ผลผลิตแล้ว จะช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรนอกเหนือจาก

พืชไร่ที่ปลูก

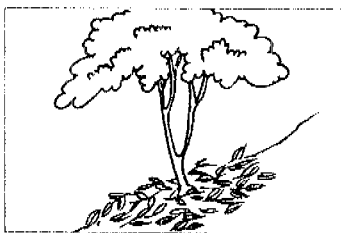
ขั้นตอนที่ ๗ การปลูกพืชอายุสั้น (PLANT SHORT-TERM CROPS)

พืชอายุสั้นหรือพืชไร่ที่ปลูกในพื้นที่ สามารถปลูกหลายๆ ชนิดสลับกันไป และควรจะมีการปลูกพืชตระกูลถั่วไว้ในพื้นที่ด้วย การปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่จะมีช่วงเวลาดูแลรักษาและเก็บเกี่ยวผลผลิตต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นการกระจายแรงงานของเกษตรกรไปในฤดูกาลต่างๆ ตลอดจนมีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่กันทำตามความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ในครอบครัว

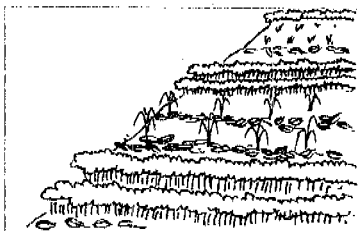

ขั้นตอนที่ ๘ การตัดแต่งพืชแนวระดับ (TRIM DOWN CONTOUR PLANTS OR GREEN TERRACES)

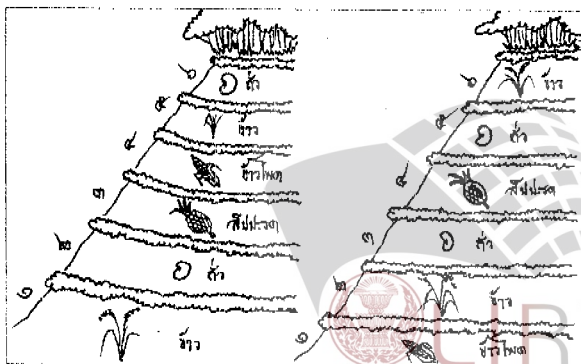
เมื่อพืชที่ปลูกในแนวระดับเจริญเติบโตสูงขึ้น จะมีการตัดแต่งกันพืช โดยตัดส่วนบนออกตลอดแนว เหลือความสูงของพืชในแนวประมาณ ๕๐-๗๕ เซนติเมตร ส่วนของพืชที่ตัดออกมานำไปใช้ประโยชน์ได้

๔.๑ นำไปวางใต้ต้นพืชที่ปลูก จะช่วยเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดิน เป็นอาหารของพืช

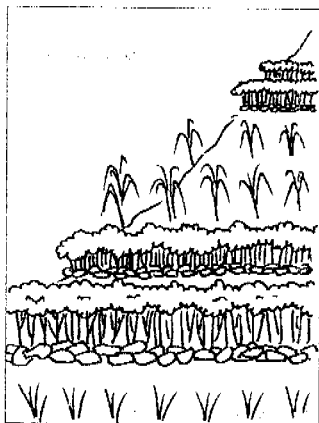
๔.๒ นำไปวางตามแนวขวางของพื้นที่เป็นแนว จะช่วยชะลอความเร็วการไหลของน้ำ ช่วยป้องกันหน้าดินอีกทางหนึ่ง

ขั้นตอนที่ ๔ การหมุนเวียนพืชปลูก (PRACTICE CROP ROTATION)

ในแปลงปลูกพืชไร่ควรมีการปลูกพืชหมุนเวียน มีหลักง่ายๆ คือ ในแต่ละแปลงควรปลูกพืชตระกูลถั่วสลับกับพืชไร่อื่นทุกฤดูกาล เพื่อช่วยบำรุงดิน เพราะพืชอื่นจะใช้ธาตุอาหารจากดิน แต่พืชตระกูลถั่ว

ถ้าจะเพิ่มธาตุอาหารให้กับดิน ตัวอย่างเช่น ในฤดูแรก แถวที่ ๑ ปลูกลั่วเหลือง แถวที่ ๒ ปลูกรำข้าว แถวที่ ๓ ปลูกรำข้าวโพด ฤดูต่อมา ในแถวที่ ๑ ปลูกรำข้าวโพด แถวที่ ๒ ปลูกลั่วเหลือง แถวที่ ๓ ปลูกลั่วแดง

ขั้นตอนที่ ๑๐ การดูแลรักษาแนวพีชีระดับ (MAINTAIN GREEN TERRACES)

แนวแนวของพีชีระดับจะต้องหมั่นตรวจตราดูแลรักษาอยู่เสมอ

๑๐.๑ อย่าให้เกิดช่องว่างของแนวแนวพีชีระดับ ต้องปลูกซ่อมแซมทันที

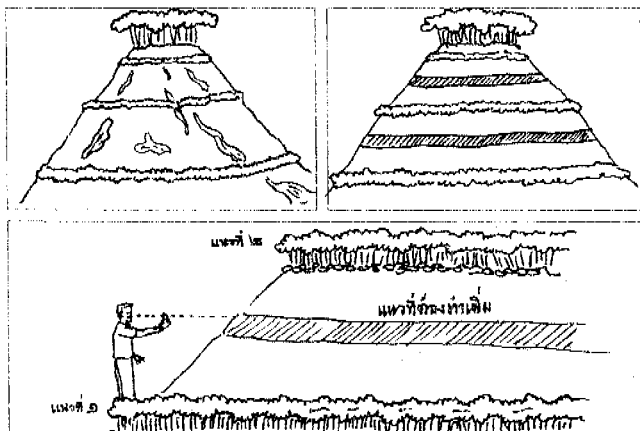
๑๐.๒ นำก้อนหินมาวางเรียงไว้ที่โคนต้นของพีชีแนวระดับตลอดแนว

เมื่อเวลาผ่านไปนานหลายปี ก็จะเกิดขึ้นเป็นชั้นชั้นบันไดดินในพื้นที่โดยธรรมชาติ

SALT ช่วยได้อย่างไร

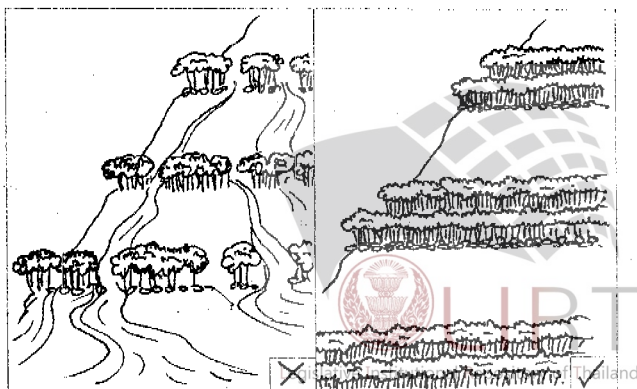
๑. ป้องกันและรักษาไม่ให้หน้าดินพังทลาย (Control Soil Erosion)

พีชีที่ปลูกเป็นแนวระดับของระบบ SALT จะช่วยลดการพังทลายของหน้าดิน และหน้าดินไม่ให้สูญหายไปจากการชะล้างโดยน้ำ ถึงแม้ว่าการปลูกพีชีแนวระดับดังกล่าวจะทำให้ลดพื้นที่ปลูกพืชหลัก แต่จะเป็นการช่วยรักษาพื้นที่การทำการไร่ได้ยาวนาน ถ้าพื้นที่ที่ไม่มีการอนุรักษ์ดิน ซึ่งสามารถใช้ในการเกษตรได้ไม่เกิน ๑๐-๑๕ ปี และจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนว่าพื้นที่ที่ไม่ได้ทำ SALT จะมีการสูญเสียหน้าดินที่อุดมสมบูรณ์ไปตามรอยเขาของร่องน้ำ ในขณะที่บริเวณแนวพีชีระดับที่ปลูกจะต้องมีความเหมาะสมด้วยคือ

๑.๑ ระยะห่างระหว่างแนวพืชแนวระดับที่เหมาะสมประมาณ ๔-๕ เมตร (ขึ้นอยู่กับความลาดชันของพื้นที่) ถ้าระยะห่างมากเกินไปก็จะสังเกตเห็นรอยร่องน้ำเล็กๆ ในแปลง วิธีการหาแนวระดับที่ลาดชันไปอย่างง่าย ๆ ทำได้โดยการยืนตรงแนวที่ ๑ (ล่าง) เทียตแนวนไปข้างหน้าให้ชนานกับพื้นปกติ ยกหัวแม่มือขึ้นตั้งฉากในระดับสายตา จุดนั้นคือแนวที่ต้องปลูกพืชแนวระดับเพิ่ม

สำหรับแนวระดับที่มีช่องห่างโค้งจนเกิดเป็นช่องว่างขึ้นมา ก็จะต้องปลูกพืชแนวระดับเสริมเติมอีกด้วย

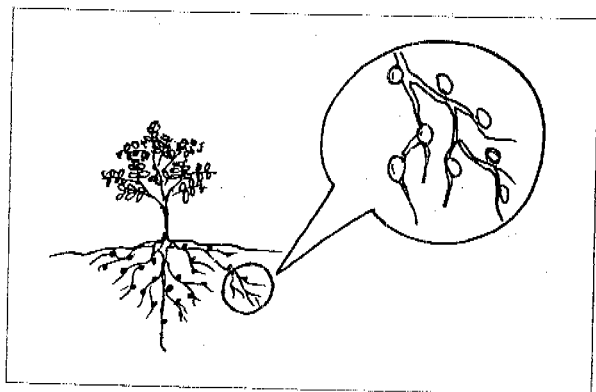
๑.๒ ความถี่ของคันพืชในแนวระดับ จะต้องถี่ชิดกันตลอดแนวไม่มีช่องว่างเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำพัดพาเอาดินไหลออกได้ การที่ถี่จำนวนคันพืชมาก รากก็มากช่วยกันอุดยึดดินเอาไว้ได้ และจะมีประโยชน์

ในเรื่องการบำรุงดินอีกด้วย

๒. เพิ่มความอุดมสมบูรณ์และบำรุงดิน (Build the Soil)

การที่พืชจะเจริญเติบโตได้ดินนั้นจะต้องมีธาตุอาหารในดินให้เพียงพอ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเพิ่มผลผลิตได้ การเพิ่มธาตุอาหารให้แก่ดินอาจทำได้โดยการใส่ปุ๋ยโดยตรงแต่จะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และถ้าใส่ในปริมาณมากเกินไปโดยเฉพาะปุ๋ยเคมี จะทำให้โครงสร้างทางกายภาพและทางเคมีดินเปลี่ยนไปได้ ระบบ SALT ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์และบำรุงดินโดย

๒.๑ ใบแก่ที่ร่วงหล่นและเศษส่วนของพืชที่ได้จากการตัดแต่งพืชบนระดับสามารถนำมาใช้เป็นปุ๋ยพืชสดได้ดี ซึ่งจะสลายตัวเป็นอินทรีย์วัตถุช่วยปรับปรุงโครงสร้างของดิน และเพิ่มธาตุอาหารต่างๆ เช่น ไนโตรเจน (N) , ฟอสฟอรัส (P) , โพแทสเซียม (K) ให้กับดินซึ่งเป็นประโยชน์กับพืชในแปลงปลูกการเลือกใช้พืชที่ใบขนาดใหญ่จะย่อยสลายง่ายกว่าพืชที่มีใบขนาดเล็ก

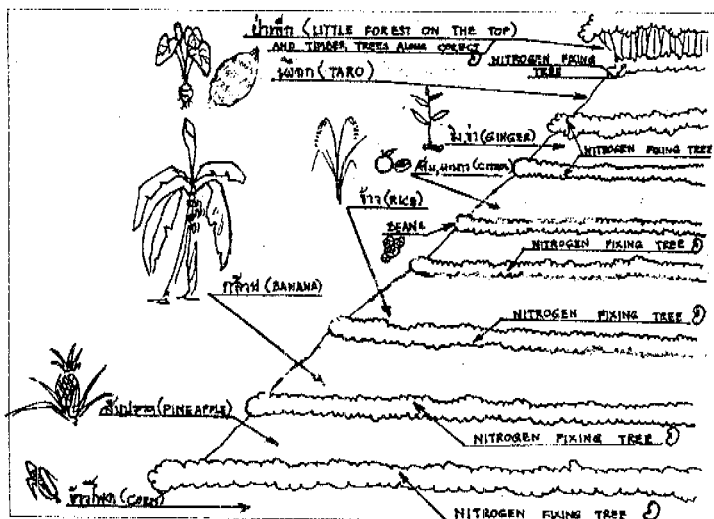

๒.๒ ระบบ SALT จะมีการปลูกพืชหมุนเวียน โดยใช้พืชตระกูลถั่วปลูกสลับกับพืชอื่นๆ ทุกฤดูปลูก (รวมทั้งการใช้พืชตระกูลถั่วปลูกเป็นพืชบนระดับด้วย) ในพืชตระกูลถั่วจะมีปมบริเวณราก ซึ่งเป็นที่อาศัยของเชื้อราที่มีคุณสมบัติในการดึงธาตุไนโตรเจน (N) จากอากาศมาใช้ และสะสมในดินได้ (ไนโตรเจนเป็นธาตุอาหารที่สำคัญสำหรับการเจริญเติบโตของพืชทั่วไป) หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนของดินและรากจะเป็นปุ๋ยพืชสดได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีธาตุอาหารสะสมอยู่มาก

๓. การเพิ่มผลผลิตและรายได้ (Increase Production and Income)

เมื่อที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นจากการเกษตรระบบ SALT ที่เหมาะสม ผลผลิตที่ได้จะเพิ่มมากขึ้นโดยใช้ต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ซึ่งนอกจากพอเพียงต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรชาวเขาแล้ว อาจมีส่วนเหลือในการนำไปขายเป็นรายได้ได้อีกด้วย นอกจากนั้นการปลูกหลาย ๆ ชนิด เช่น ไม้ผลยืนต้น พืชไร่ ไม้ดอก พืชตระกูลถั่วชนิดต่างๆ สลับกันแปลงปลูก จะเป็นการลดข้อดีราคาความเสี่ยงเรื่องราคาสผลผลิตได้ด้วย (ราคาผลผลิตเกษตรมักจะไม่ต่ำพร้อมกันทุกชนิด)

ในกรณีที่ทำการเกษตรเพื่อการค้า อาจจะปลูกพืชอื่น ๆ นอกเหนือจากข้าว ข้าวโพด ที่มีมูลค่าสูงกว่า เพื่อส่งตลาด แล้วจึงนำเงินมาซื้อข้าวบริโภคอีกทีหนึ่ง

รูป

ระบบ SALT ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละพื้นที่จะต้องมีการปรับปรุงให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เช่น การใช้พืชพันธุ์พื้นเมืองปลูกเป็นพืชแนวระดับ การลดขั้นตอนบางอย่างออกตามความต้องการของชาวเขาที่ต้องการทำการเกษตรเพื่อการดำรงชีพ และความเป็นไปได้จริงในการอนุรักษ์ดิน น้ำและป่าไม้ จึงน่าที่จะมีการศึกษาและทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ให้ถี่ถ้วนก่อนลงมือปฏิบัติ รวมทั้งการเตรียมตัวบางอย่าง เช่น เมล็ดพันธุ์ ให้พอเพียงเมื่อเกิดความต้องการจำนวนมาก ๆ

จุดเริ่มต้นการทำเกษตรที่ยั่งยืน

จากการสรุปผลการดำเนินงานของมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา ในช่วงหนึ่งปีแรก (เมษายน ๒๕๒๔ - มีนาคม ๒๕๓๐) พบว่าขณะนั้นชุมชนชาวเขาในพื้นที่ปฏิบัติงานของมูลนิธิ มีความพยายามที่จะตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักแหล่ง การโยกย้ายถิ่นฐานมีน้อยลงมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น และข้อจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์ที่ทำให้ชาวเขาในพื้นที่ปฏิบัติงานของมูลนิธิ ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนัก เนื่องจากไม่สามารถถนอมเวียนใช้พื้นที่ดั้งเดิมปฏิบัติสืบกันมาได้ การใช้พื้นที่ดินติดต่อกันเป็นเวลานานหลายปีทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตตกต่ำ ชาวไร่พอกิน

ผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านได้นำปัญหานี้เข้าปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหานี้ในระยะต่อไป

Legislative Institutional Repository of Thailand

มูลนิธิได้ประสานงานกับอาจารย์ธวัช ประังเขียว แห่งภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อทำการศึกษาคำถามที่ดินทำกินของชาวบ้านในเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่า ที่ดินทำกินของชาวบ้านมีความลาดชันสูงเกิน ๓๕% และเป็นบริเวณต้นน้ำปฐมภูมิ ซึ่งไม่ควรปลูกพืชไร่ การปลูกต้นยืนต้น หรือ

ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ หรืออาจจะใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณดังกล่าวต่อไป จะต้องใช้ระบบการเกษตรที่มีการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ในขณะเดียวกับที่เจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ได้พยายามแสวงหาทางออกกับปัญหานี้คือ ศึกษาเอกสารเรื่อง ไร่นาป่าสม ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และสถาบันแมคเคนเพื่อการฟื้นฟู เอเชียใหม่ได้พบว่า การปลูกพืชแบบไร่นาป่าสม (ALLAY CROPPING) หรือการเกษตรยั่งยืน (SUSTAINBLE AGRICULTURE) น่าที่จะเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ในขณะนี้

การดำเนินงานและการขยายแนวความคิด

๑. ต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๐ มูลนิธิฯ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนามไปดูงานและศึกษามาเป็นไปได้อย่างการส่งเสริมระบบเกษตรยั่งยืนหรือไร่นาป่าสมที่ไร่ของ “ลุงอินคำ คำยา” บ้านแคนเมือง อ.เชียงของ จ.เชียงราย ของลุงอินคำ คำยา ได้ทดลองทำการเกษตรระบบนี้มาตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ เป็นต้นมา การปลูกพืชตระกูลถั่ว (กระถินและมะแฮะ) ในแนวระดับ เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และเริ่มปรากฏผลเป็นรูปธรรม กล่าวคือบริเวณป่าไม้ดังกล่าวมีการสะสมของตะกอนดินเป็นชั้นบนไต่สูงประมาณ ๘ นิ้ว นอกจากนี้ใบและกิ่งของกระถินและมะแฮะ ยังสามารถใช้เป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อเพิ่มธาตุอาหารในดินได้อีกด้วย เจ้าหน้าที่ได้นำความรู้และแนวคิดที่ได้จากการดูงานมาเผยแพร่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเริ่มมีความเข้าใจและมีความหวังในการปรับปรุงพื้นที่ทำกินของตน

๒. เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าระบบเกษตรยั่งยืนสามารถแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ดินทำกินได้จริง มูลนิธิฯ ได้มีการติดต่อประสานงานเพื่อชาวเขาที่มีความสนใจ จำนวน ๓๐ คน ไปดูงานไร่นาป่าสมเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๐ พร้อมกันนี้ได้ส่งข้อเสนอด้านผู้กระถินและมะแฮะ เพื่อการปลูกขยายพันธุ์

๓. ช่วงมิถุนายน ๒๕๓๐ ถึง พฤษภาคม ๒๕๓๑ เป็นช่วงการเผยแพร่ความรู้ด้านการปลูกพืชตระกูลถั่วอินดิน (กระถินและมะแฮะ) ตามแนวระดับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง และมีการทดลองปลูกพืชแนวระดับร่วมกับชาวบ้านที่สนใจ

๔. การปลูกพืชอินดินร่วมกับพืชไร่หลาย ๆ ชนิดในระบบเกษตรยั่งยืนได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในการเกษตร ๒๕๓๑ โดยกลุ่มชาวบ้านนำเมล็ดพันธุ์กระถินและมะแฮะ ไปปลูกเป็นแนวระดับในไร่ข้าวและไร่ข้าวโพด ภายในการดูแลและคำแนะนำปรึกษาของเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิดจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการทำเกษตรระบบนี้เพิ่มมากขึ้น และสามารถขยายพื้นที่จากเดิม ๓๔ ไร่ในปัจจุบันเป็น ๑,๔๕๗ ไร่ ในปี ๒๕๓๗

การขยายแนวความคิดในการทำเกษตรเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในรูปแบบการทำเกษตรยั่งยืนนี้ นอกจากจะได้รับความสนใจจากชาวเขาในพื้นที่ที่ปฏิบัติงานของมูลนิธิฯ เองแล้ว ยังได้รับความสนใจจากชาวเขาในพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากเห็นว่าสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้จริงและเป็นรูปธรรม ซึ่งการขยายแนวความคิดนี้มีผู้นำชาวเขาที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการขยายแนวความคิดนี้ด้วย

ทำไมชาวบ้านจึงยอมรับ “เกษตรยั่งยืน”

ประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องนี้ คือทำไมชาวเขาจึงยอมรับวิธีการทำเกษตรยั่งยืน ซึ่งผลคือวิธีการทำเกษตรและระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมโดยตรง

ในสมัยดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวเขาโดยเฉพาะเผ่าอีเก้อ จะทำการเกษตรโดยการถางป่าใหญ่เพื่อปลูกพืชไร่ และมีการหมุนเวียนแปลงปลูกไปในแต่ละปีเมื่อผลผลิตเริ่มลดน้อยลง ต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น

มีการขยายพื้นที่ทำกินจนกระทั่งป่าที่เคยมีอย่างอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลงไป ชาวบ้านต้องใช้ที่ดินทำกิน ซ้ำ ๆ ติดต่อกันหลายปีจนเกิดความเสื่อมโทรม ผลผลิตตกต่ำ ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค

แนวเฝ้าระบบเกษตรยั่งยืนมาใช้ในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาที่วุ่นวายเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินและลดการชะล้างพังทลายของหน้าดินได้

๒. การใช้พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง เพื่อทำการเพาะปลูกจะมีแนวโน้มลดลงโดยปล่อยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการที่คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้โดยเกื้อกูลกัน

๓. พื้นฟูสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยาบนที่สูงให้กลับคืนมา อันจะเป็นผลดีต่อส่วนรวมโดยตรง

เดิมชาวบ้านจะทำการเผาไร่ก่อนทำการเพาะปลูก ซึ่งเป็นความจำเป็นในการกำจัดไม้ใหญ่ออกจากพื้นที่ และมีความเชื่อว่าช่วยกำจัดโรคแมลงที่จะมาทำลายพืชไร่ แต่ในปัจจุบันที่มีการทำเกษตรยั่งยืน แนวโน้มจะลดลง โดยจะใส่ใจวิธีการรักษาหรือรักษามรดกภูมิ

เทคนิคการลดการชะล้างพังทลายของหน้าดินที่ชาวบ้านได้มีการปฏิบัติตามคือการขุดร่องน้ำเพื่อป้องกันน้ำไหลของน้ำ แต่ก็ใช่วิธีการที่มีประสิทธิภาพต่ำ ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง เมื่อสามารถเชื่อมโยงปัญหาและปรับวิธีการให้สอดคล้องกับพื้นที่แล้ว ชาวบ้านได้พบว่าการทำเกษตรยั่งยืนก็เป็นวิธีการที่สามารถลดการชะล้างพังทลายหน้าดินได้เป็นอย่างดี จึงยอมรับและเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขุดร่องน้ำอีกต่อไป

ชาวบ้านปรับปรุงวิธีการทำเกษตรยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ดังนี้คือ

๑. การพิจารณาเลือกไม้พื้นบ้านหรือพันธุ์ไม้ป่าที่สามารถนำมาปลูกในแนวระดับได้ เช่นเดียวกับกระถินหรือมะแฮะ ซึ่งสามารถหาได้ง่าย โตเร็ว และทนต่อศัตรูพืชชนิดต่างๆ เช่น หมอกบป่า หม่อน ชาวภู

๒. ชาวบ้านจะเตรียมปลูกพืชแนวระดับก่อน ตั้งแต่ช่วงปลายฤดูฝน โดยรักษาวิธีให้ปลูกคลุมหน้าดินไว้ เมื่อยถึงฤดูฝนถัดไป พืชในแนวระดับจะโตและแข็งแรงพร้อมที่จะปลูกพืชไร่ระหว่างแนวระดับได้

สำหรับความคิดเกี่ยวกับการสูญเสียพื้นที่เพื่อปลูกพืชแนวระดับนั้นจะเสียพื้นที่ประมาณ ๒๐% ชาวบ้านที่ได้ทำการเกษตรยั่งยืนจะมีความเข้าใจถึงเรื่องการฟื้นฟูสภาพความอุดมสมบูรณ์และจะใช้พื้นที่ไปได้นานๆ จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งเป็นการมองอย่างระยะยาวมากกว่าการเสียค่าพื้นที่

ในทำนองเดียวกัน กับเรื่องการใช้แรงงาน ชาวบ้านได้มีการเปรียบเทียบกับการใช้แรงงานที่มาจากเกษตรกรอื่นให้ได้ผลดีนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถึงระบบนี้อย่างแท้จริง มีความตั้งใจ สนใจดูแลเอาใจใส่ และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้อย่างแท้จริง จึงจะประสบผลสำเร็จ

หมู่บ้านในพื้นที่การปฏิบัติงานของมูลนิธิฯ ซึ่งได้มีการนำเอาเกษตรยั่งยืนมาทดลองและปฏิบัติอย่างจริงจังจนถึงขณะนี้ปรากฏผลที่น่าพอใจ รวมทั้งสามารถเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้แก่หน่วยงานและผู้นำในท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นใจกับการทำเกษตรยั่งยืนเพิ่มมากขึ้น

LIRT

ส่วนผสมผสานคลองกระจง

ตำบลคลองกระจง อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย

คลองกระจง

พื้นที่ตั้งของชุมชนคลองกระจง แต่เดิมเรียกว่า หาดเขียว มาจากคำว่าหาดน้ำเขียว ที่คนในท้องถิ่น ออกเสียงตัว ข เป็นตัว ช ตรงหาดเขียวมีคลองอยู่คลองหนึ่ง เป็นคลองใหญ่ซึ่งปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว ชาวบ้านเรียกว่า คลองตาจาง อันสืบเนื่องมาจาก ตาจาง หมอชาแผนโบราณปลูกบ้านอาศัยอยู่ริมคลองสายนี้ ผู้คนผ่านไปมาต้องผ่านบ้านของตาจาง จึงเรียกชื่อคลองตามชื่อเจ้าของบ้าน

ชุมชนบริเวณหาดเขียวแห่งนี้ ชยายตัวเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะสภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับทำ การเกษตรกรรม จนผู้ปกครองชุมชนมีบรรดาศักดิ์เป็น ขุนกระจงวิจารย์ ชื่อชุมชนจึงเปลี่ยนจากคลองตาจาง มาเป็นคลองกระจงในช่วงนี้

สภาพพื้นที่จากการย้อนอดีตเท่าที่ความทรงจำและการค้นคว้าของชาวบ้านในตำบลคลองกระจงมีอยู่ พบว่า สภาพเดิมเป็นป่า อยู่ริมแม่น้ำยม เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ดินเป็นดินทรายซึ่งมีหินหรือวัตถุที่มากับสาย น้ำและแอ่งต้นฝั่งท่วมพื้นที่ทุกปีกับถล่มอยู่ การหักล้างทางพงช่วงบุกเบิกน่าจะเป็นการบุกเบิกเพื่อทำไร่มากกว่า อย่างอื่น โดยดูได้จากพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งสภาพแวดล้อมเหมือนกันจะไร่ฝ้าย ไร่ พริก ข้าวโพด กันมาก ใน ระยะต่อมาความรุ่มร้อนของคนจากการเดินทางไปหาประสบการณ์ต่างถิ่น หรือคนต่างถิ่นเข้าเข้ามาอยู่หรือผ่านมา ในพื้นที่ การทำการเกษตรรูปแบบสวนผลไม้ จึงเกิดขึ้น อาจจะเป็นการนำเมล็ดหรือพันธุ์จากต่างถิ่นหรือภายในท้องถิ่น มรขยาปลูกก็ไม่สามารถขึ้นย่นได้ชัดเจน ไม้ผลรุ่นแรกที่ชาวบ้านคลองกระจงเพาะปลูกกันมาคือ ส้มโอ และกล้วยน้ำว้า ซึ่งเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ไม่ผลอื่นๆ เช่น มะพร้าว ขนุน มะไฟ มะปราง มะม่วง ละมุด ส้มจุก ส้มเขียวหวาน ฯลฯ ก็มีการเพาะปลูกอยู่ในช่วงนั้น

วิถีของสังคมคลองกระจงในอดีตที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของชุมชน ก็คือชาวบ้านคลองกระจงไม่ได้ ทำนา หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวคลองกระจงจะหาบมะพร้าว กล้วย และผลผลิตอื่นๆ ไปแลกข้าวจากชุมชน ตำบลหนองคำ ตำบลบ้านไร่ ซึ่งอยู่ใกล้กันและเป็นชุมชนชาวนามาวบรีโคก และในอดีตชาวบ้านคลองกระจงจะ อาศัยเรือกระเชงบรรทุกข้าว นำส้มโอและกล้วยตาก ตัดเรือไปขายถึงลพบุรี สิงห์บุรีและกรุงเทพฯ

ส่วนผสมผสาน

จากการมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ชาวคลองกระจงหลายครอบครัวค้าขายเป็นและมีประสบการณ์ได้รู้ได้ เห็นจากต่างถิ่น ทำให้เกิดการนำพันธุ์ไม้ผลใหม่ ๆ เข้ามาเพาะปลูกในพื้นที่ และการตัดสินใจเลือกพันธุ์ไม้ ชนิดใหม่ ชาวบ้านสามารถนำผลผลิตชนิดนั้นๆ ไปแลกเปลี่ยนเป็นข้าวและเงินได้ไม่แพ้ประเภท กล้วยตาวี ละมุด มะปราง มะกอกเทศ แมงลัก กระชาย ข่า ขะพ้อ บอน มะม่วงเขียวเสวย เข้ามาปลูกแทรกและ ขยายพื้นที่ปลูกอยู่ในส่วนในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา

พื้นที่สวนทั้งตำบลมีอยู่ประมาณ ๔,๐๐๐ ไร่ เป็นสวนผสมผสานหนาแน่น ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ ที่ เหลือเป็นสวนที่สร้างใหม่หรือมีการเปลี่ยนพืชที่เพาะปลูก วิธีการเพาะปลูกนั้นไม่มีการปลูกเป็นแถวหรือทำ สวนพืชเดี่ยว ทุกอย่างจะปลูกคละกันไป ชาวบ้านไม่สามารถบอกได้ว่าทำในเชิงทำแบบนั้น คงมีเพียงคำอธิบาย ว่าสวนลักษณะที่เป็นอยู่นั้น ทำกันมาเป็นร้อยปีแล้ว ลูกหลานที่รับมรดกตกทอดมาก็ทำต่อ หากมีพื้นที่ตรง

ส่วนหนึ่งส่วนของสวนที่พอจะปลูกแทรกได้ หรือต้นเดิมหมดอายุ หรือให้ผลไม่ดีเหมือนเดิม ก็จะปลูกเพิ่มหรือปลูก ไม้ผลชนิดอื่นทดแทน การตัดสินใจเลือกชนิดก็ขึ้นอยู่กับความนิยมของชาวบ้านและตลาดในช่วงเวลานั้น

จากการสัมภาษณ์ อดีตผู้ใหญ่บ้านฤๅษี ชัยวงษ์ และมหาประเสริฐ นุตาลัย ได้ข้อสรุปว่า

“แต่ก่อนพื้นที่คลองกระจงเป็นสวนกล้วย พื้นที่นี้ไม่ทำนาเลย คนดั้งเดิมเมื่อก่อนยังชีพด้วยการทำสวนเป็นสวนกล้วยน้ำว้า ส้มโอ ขนุน มะม่วง ที่เขาเรียกกล้วยน้ำว้าว่า กล้วยมะลิอ่อง สีเหลือง มีคุณสมบัติอย่างหนึ่ง คือ เวลาตากแล้วถ้าไม่ถูกฝน ผิวจะเหลือง หวาน เมล็ดไม่ค่อยมี ช่วงนั้นถนนหนทางยังไม่เจริญ ก็ต้องเรือกระแชงบรรทุกข้าวประมาณ ๑๐-๒๐ เกวียน นำกล้วยตากและส้มโอ ส่งไปขายกรุงเทพฯ สลบุรี สิงห์บุรี กล้วยตากที่มีชื่อ เมื่อก่อนมีมาจาก ๒ แคว คือแควกำแพงและแควยม ถ้ากล้วยตากแควกำแพงไปถึงก่อนก็พอขายได้ แต่พอกล้วยตากแควยมไปถึงกล้วยแควกำแพงก็ต้องหนี เพราะกล้วยตากแควยมเนื้อแน่น รสชาติดีกว่า เก็บไว้นานได้เป็นปี ควบคุมกันราวๆ เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ทำคอกอัดให้แน่น ถ้าช่วงนี้กะขายเนื้อมันดี หวาน โดยไม่ได้ใส่อะไรเลย ตากกล้วยไว้แดดที่ห้า แล้วก็ทุบ แล้วก็ตากอีกแดดหนึ่ง แล้วใส่เกลือปน อัดใส่โอ่งไว้ขาย เมื่อก่อนมีราคา ๓ บาทต่อกิโลกรัม เดียวนี้ ๑๐-๑๕ บาท แต่ไม่ค่อยมีขายเพราะสูญพันธุ์จะหมดแล้ว

เมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน กล้วยน้ำว้าเริ่มตาย ไม่ได้มีสาเหตุจากน้ำท่วมแต่เป็นเพราะว่าน้ำไม่ท่วม กล้วยน้ำว้าก็เลยเป็นโรคตายพราย ที่เรียกว่าตายพรายคือ จะเริ่มเป็นก่อนหนึ่ง แล้วค่อยลามไปเรื่อย พอเอามาผ่าดูจะมีรูเป็นทางคล้ายทางหนอนดิน เพราะมีหนอนเข้าไปไช มีทางเดียวคือต้องเผาทิ้งทั้งหมด หน่อสวยมาก แต่เอาไปทำพันธุ์ไม่ได้ พอกล้วยตายก็เลยสร้างสวนละมุดขึ้น

สวนดั้งเดิมอายุ ๑๐๐ ปีก็มี เดิมเป็นสวนกล้วย สวนละมุด ส้มโอ มีมะม่วงพื้นเมือง มะม่วงแก้ว พืชสวน อกร่อง ที่เข้ามาระยะหลังก็มีมะม่วงพันธุ์เขียวเสวย มะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้ เดิมละมุดไม่ได้รับความนิยมมากนัก เพิ่งแพร่หลายมากในระยะ ๕-๕ ปีนี้เอง

สวนกล้วยตานีนั้นในสมัยสงคราม เก็บใบอ่อนตากแห้ง แล้วส่งกรุงเทพฯ ขายเพื่อใช้หมวนบุหรีสูบ สมัยนั้นยังไม่มีบุหรีขาย กล้วยตานีมันกินได้ เปลือกนอกลอกทำเชือกบดขายได้ ส่วนใบและหัวปลีก็ขายดี ชาวบ้านเขาไม่สนใจหัวปลีมากนัก เอาหัวปลีไปขายที่สุโขทัยหัวละบาท ไม่ขายผล ใครอยากได้ปลีก็ไปสอยกัน ไม่มีการห้าม สอยสวนอื่นไม่ได้เขาหวง เมื่อก่อนไม่แล้ง ส้มจุกก็มี ส้มเขียวหวานก็มี แต่เดี๋ยวนี้หายหมด ส้มโอก็ใกล้จะสูญพันธุ์แล้ว เพราะน้ำไม่ท่วมทำให้เป็นโรคจากเชื้อรากันมาก

เมื่อไม่มีกล้วยน้ำว้า ก็เอาละมุดมาปลูก เพราะละมุดตากออกลูกทั้งปี ประมาณเดือนพฤศจิกายน ก็เริ่มแก่ ไม่ผลจ่าพวกขนุน มะม่วง มะปราง ส้มโอ เป็นไม้ยืนต้นที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม พอส้มโอสดบปาทลงก็มีต้นไม้ชนิดหนึ่งเข้ามาแทนที่คือ มะกอกหวาน ปัจจุบันนิยมปลูกมะกอกพันธุ์เทศ รสอมเปรี้ยวหวาน ปลูกกันทุกครอบครัว ประมาณ ๓ ปีก็ให้ผลแล้ว มะกอกเทศเป็นไม้ยืนต้นพื้นบ้านเดิมมีอยู่ทางจังหวัดน่านเวลานี้ทางโรงงานที่กรุงเทพฯ ต้องการมาก เอาไปดอง อัดกระป๋อง ส่งไปสิงคโปร์ ญี่ปุ่นฮ่องกง ทางนี้ส่งมะกอกสดไปขายที่ตลาดสี่มุมเมืองและตลาดมหานาค มะโหม้ไม่มากนัก เพราะคนไม่นิยม ตอนแรกก็ปลูกเพื่อขาย แต่พอผลแก่ฝนตกจะแตกหมดทั้งต้น พอหน้าแล้งก็ทิ้งตัว ตอนอายุก็ดีกว่าโลหนึ่งโตหลายบาท มะโหม้ปลูกมานานแล้ว เป็นของดั้งเดิม

ลันจี ที่นี้ร่สชาติดี เต็มได้พันธุ์มาจากบางขุนเทียน ตามม (ผู้ใหญ่ถูกษ์ ชัยวงษ์) เขาจำไม่ไปกรุงเทพฯ แล้วซื้อมากิน เอาเมล็ดมาปลูกใกล้ริมฝั่งยม ๕-๑๐ ปีก็ยังไม่มีผล ช่วงนั้นเขาเลี้ยงวัวเลี้ยงควายในเขตติดต่อกัน เอาควายลงอาบน้่ายมบริเวณนั้น ปิ่นนั้นจี่ร้อมออกลูก ตกมาก ผลโต เมื่อสุกเป็นสีชมพู รสดี เข้าใจว่าคงเป็น เพราะข้าวสีควายที่มาถ่ายกองไว้ตรงโคนต้นทำให้สีนั้นจี่ให้ผล ชาวบ้านก็เลยไปตอนกิ่งมาปลูกกัน กัดกรปรมาณ 30 ปีมาแล้วที่ขยายพันธุ์ลันจี ช่วงนี้ทางเชียงรายก็ปลูกไม่ได้ผลเหมือนกัน ปีไหนหนาวจัดก็ออกชยดี ถ้าไม่หนาว ไม่ได้บูบ ก็ไม่ออกผล เดียวนี้สีนจี่คงปรับตัวได้แล้ว การปลูกก็ปลูกเหมือนพืชชนิดอื่น

มะปราง ก็เป็นไม้ผลรุ่นแรกของที่นี่ ปัจจุบันขยายปลูกกันมาก ที่คลองกระจจะ มีมะปรางมากกว่าพื้นที่อื่นฯ บางต้นที่มีอยู่ในสวนอายุเป็นร้อยปี แมงลัก เติ่งปลูกกันได้ไม่นาน เพราะโดยการหวานเมล็ดในที่สวน แล้วเอาไปตำ(ปลูก) กันเอาชอดไปกินกับขนมจีน ต้นค่อนข้างกินได้ เอาไปแกงผักทอง ใบคล้ายโหระพา แต่เป็นพืชที่ต้องการแดด อยู่ในร่มใบจะไม่งาม จึงนิยมปลูกกันในสวนที่ไม้ผลยังไม่โตเต็มที่

กระชาย เป็นพืชสมุนไพร แม้บ้านเขาปลูกขาย แต่ก่อนตามป่าแถบนี้เป็นสวนกล้วยน้ำว้า มีกระชายขึ้นอยู่เต็ม เวลายุุดกระชายไปขายได้ ก็เลยขยายปลูกกัน **ต้นเพกา** เป็นไม้ยืนต้นที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่โดยธรรมชาติ แต่ก่อนต้องคอยฟันทิ้งเพราะขึ้นง่าย และขึ้นไปทั่วสวน แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นไม้ที่มีประโยชน์ เพราะทางขอนแก่นซื้อฝักออกเอาไปต้มกะทิกินเป็นกับข้าว ฝักแก่ก็ขายเมล็ดไปทำยาสมุนไพรแก้ร้อนใน ประเทศจีนนิยมใช้กันมาก นอกจากนั้นแล้วที่ขี้จ้าววกดิบลิ ยังอาศัยฟันต้นเพกา ก็ได้ประโยชน์อีกชั้นหนึ่ง

ดัลลิ มันม่วง หัวใหญ่สีม่วงเหมือนข้าวเหนียวดำ มันพรวัว หัวมีสีขาวและมันอ่อน หัวมีหนาม เวลาชูดต้องระวัง พืชจ้าววกนี้เป็นไม้เลื้อย ถ้าอยู่ที่โคนต้นขนุน จะแผ่เลื้อยไปพันจนถึงยอดขนุน กินได้ทั้งปี จะกินเลื้อยโหรีก็ไปชูดเอา ส่วนดัลลินั้นขึ้นเองตามธรรมชาติ ขึ้นพันต้นเพกา ดัลลิที่มีสีช้อยเสียง พอสุกก็ตัดเอามาตากแดดสัก ๔ - ๕ แดด ให้นำฝนไม่มีแดดก็ใช้ย่างไฟ

ชะพลู ทางนี้ร่สไม่จัดเหมือนทางใต้ เป็นพืชของกินไม่เผ็ด ถ้ากินติดแล้วช้อยอื่นก็ไม่กิน ถ้าพืชชอย แม้บ้านชอบกิน ส่วนขมิ้น ข่า บอน ก็มีอยู่ในสวน โดยเฉพาะพริกขี้หนู ขึ้นเองตามธรรมชาติ อาศัยนกกินแล้วมาถ่ายเมล็ดทิ้งไว้ก็งอกเอง ถ้าปลูกใบจะชยหักทองไม่ได้ผล ถ้าขึ้นเองจะมีเมล็ด 1 เม็ดมันบิอม ๆ สั้น ท้องถิ่นทางนี้เรียกว่า **พริกแจว**

นิเวศวิทยาของสวน

แม้ชาวบ้านจะอธิบายระบบการอยู่ร่วมกันของพืชในทางนิเวศได้ไม่มากนัก แต่ลักษณะทั่วไปพืชในสวนจะมีอย่างน้อย ๓ ระดับ คือ ไม้ใหญ่ชั้นบน ประเภทขนุน มะพร้าว มะปราง มะกอก เพกาฯ ไม้ชั้นกลางจะเป็นพืชประเภทเลื้อย กล้วย มะไฟ ส้มโอ ฯ และไม้ชั้นล่างคลุมดินเป็นพืชประเภทสมุนไพรพืชเถา หรือไม้เลื้อย และพืชผัก และมีเทคนิควิธีการทางการเกษตรที่สัมพันธ์กับธรรมชาติหรืออาศัยการสังเกตจากสภาพธรรมชาติ การทำงานในสวน ก็คือการดูแลรักษา ซ่อมเสริม หรือปรับสภาพธรรมชาติให้เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ศัตรูพืชมีน้อยมาก ปุ๋ยและสารเคมีไม่ใช้เลย ไม่มีความจำเป็นในพื้นที่นี้ ในรายละเอียดสรุปธรรมสรุปจากการพูดคุยได้ดังนี้

Legislative Institutional Repository of Thailand

"คนที่นี้เขาเรียกว่า คนผิวพระจันทร์ เพราะหากมีงานกลางแดดจะออกแต่เช้า เสร็จก็เข้าที่ร่ม ทำงานถากหญ้าตามประสา คนที่นี่ผิวสยต่างกับชาวนา เขาเรียก คนผิวพระยาพิทย์ ตากแดดจนเย็นค่อยกลับบ้าน

ละมุดนี่คืออยู่อย่าง เตียนกุ่มภาพันธ์-มันาคม จะสลัดใบ พืชที่อยู่ล่างละมุดก็จะได้อากาศช่วงเริ่มออกดอกแล้วก็ติดลูก รากมันยื่นไม่ทำหายต้นไม้ มดชอบอยู่เหมือนกับต้นจันท์ แต่เราไม่เจียบปล่อยมันไว้ก็อย่างนั้น ไม้ใหญ่ที่จะแย่งอาหารละมุดจะไม่นิยมปลูกกัน เช่น ต้นตาล ไม่นิยมปลูกเป็นไม้ขึ้นต้นสวน จะปลูกตามคันน้ำละมุดนั้น เดือนกุมภาพันธ์ให้น้ำปกติ ละมุดจะให้ดอกชุดใหญ่ มีดูนายน-กรกฎาคม ช่วงนี้ก็กำลังจัดซัพพลายกัน

ต้นมะกอกพอโตได้ที่ มันก็จะไม่โตอีก โดยมากก็จะพุ่มมันทิ้ง เพราะโตแล้วจะขึ้นเก็บผลยาก การปลูกก็เพาะพันธุ์ด้วยเมล็ด ปรมาณหนึ่งเดือนก็ยกขยายพันธุ์โดยการตอนกิ่งจะไม่ได้ ต้องใช้เมล็ดจึงจะขึ้นดี ดินเหนียวก็ขึ้นได้ ดินอะไรก็ขึ้นได้ ยกเว้นดินเค็มเท่านั้น หลังจากทีวีจัดดินกัน ผลออกมาว่ากินที่นี้เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่ แต่ไม่ใช่ปลูกชนิดเดียวกัน เราปลูกต่าง ๆ กันไป หลายชนิดสลักกัน สัมผัสสลับกับมะปรางก็มี หลังจากมีวิทยากรต่าง ๆ ก็การจัดแถวบ้าง อย่างมะกอกหวานผสมที่มีการจัดแถวมีอยู่ประมาณร้อยละ ๒๐-๓๐ ของพื้นที่ส่วนทั้งหมด ๔,๐๐๐ ไร่ ทั้งตำบล มะปรางยังปลูกเป็นหย่อมๆ ที่นี้ไม่นิยมใช้พริกสารเคมี ปุ๋ยอะไรไม่ค่อยใช้ ในระยะหลังก็มีแปลงวันออกศัตรูของละมุด ทางจังหวัดก็เอายามาผสมนางสาววิวิธาทองลงปี ๒-๓ หยด แล้วก็มีการอีกชนิดหนึ่งเป็นต้นต่อ ทำให้เป็นหมัน ไม่ตายทันที แต่เราไม่ใช้ฉีด แขนงไว้ตามต้นไม้ มันจะมาต่อเอง ล่อกล้วยลื่น กระเพรา เพียงแต่เราขี้นกระเพราหมันก็มาต่อเองแล้ว

หน้าแล้งไม่ต้องฉา เพราะเอาหญ้าไว้ให้มันคลุมดิน เขาจะกางหน้าฝน ทางแล้งก็พวย ทางครึ่งสุดท้ายก็รวาเดือนตุลาคม แล้วก็ปล่อยจนกว่าฝนจะลงอีกครั้งแล้วค่อยฉา ไม่เผา ทางแล้งก็หมดเลย มันจะพุ่มที่เป็นปุ๋ยภายในตัว ทางให้บารบอง แล้งก็กลบดินห่างๆ ไม่ให้ปลวกมันเข้าไปตอมดูแลบ้าง ต้นไม้ขึ้นต้น ตอนหลัง ๆ มีลักษณะผสม โดยปลูกกระชายกันเกือบทุกครอบครัว ซากี่ชุดชากัน นอกจากจะเอาไปกินทำยาด้วย พวกข้าวเก่า พวกแกงชาดไม่ได้เลย

เดี๋ยวนี้มีการส่งเสริมอยู่ เขาว่าจะมาปลูกชิตๆ ไม่ได้มันไม่เฝ้าอากาศ ชาวบ้านเสียผลประโยชน์ที่เปลี่ยนสวนตามการส่งเสริมก็มีบ้าง ต้นเพกาใหญ่ ๆ ก็มาทำฝาบ้าน เป็นไม้เนื้ออ่อน พอยู่นในร่ม พวกปลวกมอด มันไม่กิน เดี่ยวนี้ถ้าไม่ท่วม ปลวกก็เลยกินต้นไม้ตายหมด อยากให้น้ำมันท่วมบ้าง จะเอายาฆ่ามาฆ่าก็สงสารมัน พวกปุ๋ยเคมี เราใช้น้อยมากอย่างพวก ๑๕:๑๕:๑๕ ที่เขาว่าใช้ดีก็เอามาแจกจ่ายกัน แต่ที่จะเอาปุ๋ยมาก ๆ มากมกกัน ไม่มีทำหอรก

ปลูกส้มโอไว้ต้นล่างต้นมะกอก มะกอกเป็นร่มกันไว้พอจำไว้ได้ผล ๒ อย่าง กล้วยที่ปลูกกับมะปราง มันก็พึ่งพาอาศัยกัน ถ้าปลูกมะปรางเดี่ยวๆ มันก็ขึ้นไม่ดี ใบเหลืองอ้อยเลย แต่พอปลูกกล้วยเข้าไปด้วย ใบมันกลับเขียวตลอดเวลา ลูกก็ออกดี ส้มโอที่ปลูกกับกล้วยน้ำว้าก็ได้ผลดี ส้มโออยู่ในปากกล้วยน้ำว้าและกล้วยตานีก็ได้ น้ำ เพราะส้มโอชอบน้ำ กล้วยดูดน้ำได้ดี ทั้ง ๆ ที่ในสวนไม่มีน้ำขัง แต่อยู่ก็ชุมเวลาตัดต้นกล้วยพบว่า ขูงไปใช้ไว้ในต้นกล้วย เกิดและโตอยู่ในต้นกล้วยนั้นแหละ

เคยลองพูดว่าจะปลูกกล้วยตานีกับส้มโอ เขาก็บอกว่าใบกล้วยตานีมันจะบังหมด แต่ถ้าเข้าไปปลูกกับมะกอก ใบกล้วยช่วยบังแดด ใบมะกอกก็ไม่เที่ยวตาย กล้วยกับมะกอกก็โตได้ดี มะปรางที่เพาะซ้ำได้ดี แล้วใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยธรรมชาติก็ได้ลูกงาม บาง คนลุดสำเภาทิ้งพันธุ์มาปลูกแต่กรรมวิธีใช้ไม่ถูกต้อง ก็มีผลเหมือนกัน เพราะปุ๋ยมันมีปุ๋ยร่อนกับปุ๋ยเย็น ปุ๋ยที่เราทำเองเป็นปุ๋ยหมักก็ รวาว ๆ ๓ เดือนจึงจะใช้ได้ พวกอุตพืช หญ้าต้นเล็ก ๆ เราก็กางเป็นปุ๋ยพืชสด พวกนี้เป็นปุ๋ยเย็นไม่เป็นอันตรายต่อต้นไม้

นี่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชาวสวน ถ้าขาดน้ำก็แย่ เมื่อก่อนนี้หลายท่มเอาปุ๋ยมาให้ทุกปี เดี่ยวนี้ต้องช่วยตัวเองใช้เครื่องสูบน้ำทำทางเข้าร่อง ทำเฉพาะฤดูแล้ง ท่วทั้งสวนอย่างน้อยก็ต้องให้น้ำอาทิตย์ละหนึ่ง เราจะชะลอไว้ อย่างพริกละมุดพอโตแล้วก็แตกใบอ่อน เราให้น้ำเฉพาะตอนแล้ง เห็นอยู่อย่างเดียวกันกับหญ้าก็คือ พริกแจว ที่เรียกว่าพริกขีหนู พริกนี้ขึ้นดี ทางเหนือเรียกพริกแต้ คำพื้นเมืองเขาเรียกว่า พริกแจวอย่าไปพรวน ถ้าพรวนแล้วก็หยิก ที่เราปลูกเองก็คือกระชายที่ปลูกไว้ได้ละมุด พวกกระชายขี้นงาม กระชายพ

กันผืนดิน พอชุดหัวออกมาก็เป็นดินปนทรายหรือดินเหนียว เอามาแต่น้ำล้างออก กระชายอยู่ใต้ดินอะไรก็ได้ กระชายรู้สึกจะขึ้นดีกับหญ้าคา หญ้าที่มันแหลมมันไซ้เข้าไปบนกระชายได้ ส่วนที่ปลูกได้สี่ขึ้นดี

เมื่อก่อนเขากลับดั่งเข้ามาล่าสัตว์ เขาก็เลยปลูกข้าวไว้ พวกท่อนจะเหินพวกข้าว แผลงศัตรูพืชชนิดหนึ่ง ภาษาอังกฤษเรียกว่า ทาที่มิก คล้ายแมลงวันบินหนึ่ง ในอากาศ ตัวขาว ขณะบินก็หาอาหาร พอเจอ ยอดอ่อนก็จะวางไข่ ชอบวางไข่ที่ยอดตะมุตะมุด ตัวดกแต่ก็จะกินละมุดที่ละน้อย กินข้างใน พอไปถึงกระษะมันจะถ่ายมูลออกมา มันเจาะรูไว้ติดหนึ่ง แล้วก็เดินมาออกมาเรื่อย พอมาถึงโคนต้นละมุดก็ตาย เคยใช้วิธีนี้ปลูกข้าวไว้ได้ตะมุตะ เวลาเดินไปก็ยี้ไปข้างข้าง

ผลตอบแทน

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจตกประมาณไร่ละหมื่นต่อปี โดยยืนยันได้จากการทำบันทึกของพ่อมหา ประเสริฐ นุตาลัย ที่ลงรายละเอียดรายวันไว้ว่า วันนี้อากาศอะไรไปบ้าง ตั้งแต่ไม่ฝน จนถึงใบกล้วยและพริก ชั้หนู ซึ่งจะมีแม่ค้าจากตลาดมาซื้อชื้อทุกวัน สำหรับชาวบ้านตำบลคลองกระเจง ถ้ามีรายได้ต่ำกว่าแสนต่อก็น่าถือว่าแย่แล้ว ข้อดีก็คือได้ไปกินไป ค่อยมีผลผลิตออกมาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม จะได้ละมุด แมงลัก หัวปลี มะกอก ได้ผลเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ส้มโอก็ทยอยออกมาถึงมกราคม เป็นต้น กล้วย พริก ข้าว กระชาย มัน แผลงผัก ตีปัส พืชผักธรรมชาติได้ตลอดทั้งปี จะมีบ้างที่ได้ไม่ค่อยก็ตกช่วงเดือนพฤษภาคม เพราะเป็นหน้าแล้ง ได้บ้างเพียงเล็กน้อย

กล้วยตานีส่งไปปทุมธานี มีลูกค้าเพียงคนเดียวที่ส่งไปคลองขายเพราะไม่มันกว่า

ลิ้นจี่ได้ผลเดือนเมษายนต้นหนึ่งก็ได้เป็นหมื่น เพราะกลีหนึ่งก็ ๕๐ กว่าบาทแล้ว ขนส่งไปทางรถสวนมะพร้าวไม่ขาย เพราะพอถึงเวลาจะขาย ขายไม่ออก จะมีขายบ้างก็ไม่กี่บาท เพราะราคาไม่ค่อยดี เมื่อก่อนปลูกเป็นพันๆ ต้น แต่เดี๋ยวนี้ตายไปหมด คนเขาปลูกก็ซื้อแทน

กระชาย แม้บ้านเขาปลูกขาย ขายเป็นกิโลกรัม ๆ ละ ๗ บาท

มะปราง เดือนมีนาคมเริ่มสุก ต้นหนึ่งก็ได้เป็นหมื่นบาท

เพกา ทางขอนแก่น เรียกว่า ลิ้นฟ้า ผักอ่อนขายดี กิโลกรัมละ 5 บาท ก็เอามาที่นี่ ดอกก็กินได้ ผักแก่ก็เอาไปขายที่กรุงเทพฯ กิโลละ ๑๒-๑๓ บาท

มะกอก ส่งไปทางขอนแก่น กิโลละ ๕-๖ บาท แต่ที่ขอนแก่นเขาขายกิโลละ ๗ บาท แก้ว ก็นำแล้วนำไปขายดี

แมงลัก ขายเฉลี่ยเป็นลิ้ง ช่วยได้ถึงหนึ่งดกประมาณ ๑,๐๐๐ บาท มี ๒๐ ลิตร ขายแต่เมล็ด ยอดไม่ขาย

ชะพลู หน้าแล้งก็ได้ขาย ขายที่ละ ๑๐๐ ใบ เป็นกำๆ ละ ๕ บาท วางซ้อนๆ แล้วก็มัดรวมๆ ออกมาขายชะพลูทางภาคใต้ เขาวางขายว่ารวยก็ถูกชะพลูขาย

ต้ปัส ที่นี้ฝัซื่อ กิโลกรัมละ ๔๐-๕๐ บาท ปลูกที่ ๑๐-๒๐ ปีก็ขึ้นเอง พอสุกก็ใช้มีดปาด แล้วเอามาตากแดดสัก ๔-๕ แดด พอหน้าฝนไม่มีแดดก็เอามาขาย

ละมุดที่ขึ้นใบดก ก็เลยหาอาหารได้มาก บางพื้นที่ข้างเขาซื้อละมุดคลองกระเจงไปขาย ละมุดที่เคสเอาไปขายกรุงเทพฯ ถ้ารู้ว่าเป็นของคลองกระเจงเขารับซื้อหมด

ถ้าเราทำแบบสวนผสม เป็นสวนที่ให้ผลแล้วก็หมุนเวียนได้เรื่อย ยังชีพได้ระยะที่ใครมีละมุดมากก็ขายก็ได้อีก หรือใครมีมะกอกมากก็ได้อีกมะกอก ซึ่งเป็นหนึ่งได้ผลถึง ๔ ครั้ง มีผลทั้งปีเหมือนกัน พอหมดรุ่นนี้ (สิงหาคม) แล้วก็ทิ้งออกใหม่ แล้วก็จะได้อีกก็เดือนธันวาคม ถ้าคนเขินมาอยู่ที่คลองกระเจงไม่มีวันอดตาย

ที่นั่นไม่มีสวนก็ประมาณ ๘-๑๐ หลังคาเรือน มีอาชีพรับจ้างทำสวนกัน มีงานทำทุกอย่าง ทางสวน เกี่ยวหัว เกี่ยวแมงลัก เก็บผลไม้ ฯลฯ มีให้ทำทุกฤดู บางคนรายได้ยังดีกว่าเจ้าของสวนเสียอีก

คนยากจนไม่ค่อยมี ที่ฐานะดีก็เพราะทำสวน คนคลองกระจงเป็นเศรษฐีเงินผ่าน คือกินเก่ง เที่ยวเก่ง จะเอาสินหรือสองร้อย ก็เข้าสวนไปหาผลไม้ ไปสอยหัวปลีขาย แม้ไม่มีที่ทำกินของตัวเองก็หาเงินได้ เพราะสอยหัวปลีสวนใครก็ได้เขาไม่ว่ากัน แต่ระยะหลังนี้ เก็บไปขายทางขอนแก่น ทำให้เจ้าของสวนเกิดจะหวงขึ้นมา ทางขอนแก่นต้องแກวเครือ เพราะเรียกลำยดานที่ไม่แก่เกินไปกลายเป็นอาหารชนิดหนึ่งของที่โน่นเครือหนึ่งตก ๕๐ บาท

อยากจะมีเงินปลูกกล้วยหลายชนิด อย่างเมื่อก่อนมีกล้วยเทพรส คล้ายกล้วยที่มุกแต่จะเล็กกว่า แล้วเวลาเก็บประทานอร่อยมาก หวานหอม และยังมียาลูกกล้วยเล็บมือนาง กล้วยลังกา แต่เปลือกอ่อนมาก กล้วยศรีพลู กล้วยลังกาเวลาใส่บาตรสวยมาก สีอ่อน เปลือกบาง แต่ชั่วอายุ

ปีนี้ (๒๕๓๕) ขาดแคลนน้ำ ฝัมน้อยตายกันมาก เลยเอามาเผาเป็นถ่าน

คนที่นี้รักกันมากสามัคคีกันมากถึงจะคนละนามสกุล ลักขโมยผักกันตายอะไรไม่มี ไม่พาดานอะไร จะช่วยกันจริงๆ งานหุง งานแต่ง งานศพ ขอให้อย่ปากเท่านั้นแหละ อย่างบวชนาคก็มีที่เดียวเดือนเมษายน เล่ม บวชพร้อมกัน ๒๐-๓๐ องค์ ประเพณีดี

บทสรุป

วิทยาการด้านการเกษตรของสังคมไทยมีวิวัฒนาการของตนเองมาช้านาน แม้ว่าจะไม่มีทฤษฎีอธิบายอย่างชัดเจน แต่เมื่อศึกษามากขึ้น เราจะพบความต่างของที่มาและเป้าหมายของระบบและวิธีการทางการเกษตรนั้น กรณีส่วนผสมผสานคลองกระจง เริ่มจากระบบและวิธีการที่พัฒนาจากรากฐานของธรรมชาติ และการสังเกตปฏิสัมพันธ์ของพืช และสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ บนพื้นฐานของการยังชีพของมนุษย์ ระบบและวิธีการทางการเกษตรสมัยใหม่ พัฒนาขึ้นมาโดยเทคโนโลยี เพื่อรองรับการใช้เทคโนโลยีนั้น และมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ความแตกต่างของที่มาและเป้าหมายนี้ ในบางสถานการณ์ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องถกเถียงหาข้อสรุปว่าเป็นความถูก-ผิด แต่การตัดสินใจเลือก น่าจะพิจารณาจากผลสุดท้ายของระบบและวิธีการทางการเกษตรนั้นว่า ได้ดำรงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินไว้หรือไม่ ได้หล่อเลี้ยงมนุษย์ผู้ยังชีพอยู่กับการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากผืนแผ่นดินให้มีความสุขได้มากน้อยเพียงใด

การพบกันของระบบและวิธีการทางการเกษตรแบบดั้งเดิมของไทย กับเป้าหมายเพื่อการดำรงกรณีของคลองกระจง อาจจะเป็นตัวแบบหนึ่งที่สามารถนำมาขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆ เพื่อสร้างระบบเกษตรกรรมที่สมบูรณ์และสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน.

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ภาคกลาง

ชุมชนสาครี

ตำบลสามตุ่ม อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิบูลย์ เข้มเฉลิม

ประธานคณะกรรมการ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้านี้ เพราะสนใจว่าพื้นที่นี้เป็นจุดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างสำคัญ เคยเข้ามาและจำได้ว่า สมัยนั้นยังเป็นตลาดเล็ก ๆ เป็นชีวิตชนบทเหมือนที่ เคยอ่านในหนังสือ สำหรับผม ช่วงนั้นเป็นช่วงฟื้นตัว หลังจากการล้มละลาย ก็เริ่มรู้จักที่นี่แต่ไม่ได้เข้ามาคลุกคลี การเข้ามาครั้งนี้เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เช่น มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามา วัดนกรวมหรือวัดชีวิตรวมที่เปลี่ยนจากชีวิตชาวนา ชีวิตของคนที่จะต้องปากกัดตีนถีบสู้กับธรรมชาติ กับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งเรามาดูเห็นการเปลี่ยนแปลง เห็นการพัฒนา เห็นกระบวนการต่าง ๆ มาเรียนรู้ ความสำเร็จจากการพัฒนาทางอุตสาหกรรม เห็นชีวิตของคนที่เปลี่ยน เห็นการต่อสู้ของคนที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์กับกลุ่มคนอีกบางพื้นที่ เช่น ภาคตะวันออกของกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ท่ามกลางระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรมตะวันออกกับการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคอีสานตอนล่าง ตั้งแต่โคราชลงมาถึงกบินทร์บุรี ถ้าบ้านเขาเจริญบ้านผมก็จะเจริญตามไปด้วย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ ทำอย่างไรเราจะได้เกิดการเรียนรู้ว่า ที่ไหนมีการพัฒนาอย่างไร สามารถทำให้เกิดความผสมกลมกลืน เจริญด้วยวิธีการอย่างไรโดยที่ไม่มีการเดือดร้อน ท่านนิพนธ์ พันธุ์บ้านอยู่ระยอง อยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก เป็นภูมิสังคมที่มาจากชาวยุโรป มาจากสายเกษตรกร ถือว่าเป็นชาวยุโรปที่เราภาคภูมิใจ สามารถขยายผลผลิตให้กับต่างประเทศได้โดยตรง ไม่ใช่เป็นชาวยุโรปที่ไปรอพ่อค้าไปซื้อผลผลิตถึงสวน เป็นเกษตรกรก้าวหน้าที่ไปอุตสาหกรรมแล้ว มีประสบการณ์อีกแบบ ท่านจะช่วยให้แนวทางกับเราได้

ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยน

คุณสายันต์ พรหมรักษา ชาวบ้าน ทำหน้าที่เลขานุการกลุ่มออมทรัพย์สาครี

อาจารย์สุภาพ เป็นครูในโรงเรียนนี้ และเป็นพี่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชนของชุมชน

อาจารย์สำรงค์ เพ็ชรน้อย ที่ปรึกษาของกลุ่มออมทรัพย์และเป็นผู้ที่วางแผนการจัดการศึกษาในโรงเรียนนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อให้เด็กมีความจริงใจของชุมชนว่าจากฐานทางวัฒนธรรมของเรานั้นเรามีปัญหาอะไรอยู่บ้างซึ่งเป็นความเข้มแข็ง ซึ่งเคยมีในอดีตแล้วทำไมถึงยุคไทยเทค โรงเรียนจะปลูกฝังความภูมิใจในโรงเรียนที่ถ่ายทอดไปแต่ชีวิตโดยทั้งตนเองได้เป็นอย่างดี

ลำยองค์ พันธุ์เห็ง เป็นเกษตรกร

อาจารย์กฤษณา ชนธนา เป็นครู และเป็นพี่ปรึกษาของกลุ่ม อสม. และกลุ่มผู้ที่สนใจการแพทย์แผนไทย เรา กำลังจะปลูกฝังว่าทำอย่างไรคนในชุมชนสามารถดูแลรักษาสุขภาพของตนเองในระดับต้น ๆ ได้ ทำอย่างไรเขาถึงจะเป็นเจ้าของสุขภาพโดยไม่ฝากอนาคตไว้กับหมอและโรงพยาบาลอย่างเดียว แต่ไม่ได้ปฏิเสธโรงพยาบาล

คุณศักดิ์รินทร์ ตรีชม ชาวชนในชุมชน

อาจารย์ฉันทอม มงคล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาครีวิทยา

อาจารย์สุรินทร์ กิจนิลชัย

เจริญ โพธิ์สกุล เป็นหัวหน้า อสม. ชต ถนนโชติ และ คุณข้าว แสนเจีย กรรมการกลุ่มออมทรัพย์สาครี

อาจารย์สุรินทร์ กิ่งนิตชัย

ขอเรียนเสริมท่านผู้อำนวยการเล็กน้อย บทบาทของโรงเรียนสาธิตสิริยานันท์ เราทำใน ๒ ส่วน ส่วนแรกที่เราทำจนทำให้โรงเรียนให้ทราบแล้วโดยสรุป คือ เราจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กของเรา ถ้าเขาไม่ไปทำงานนอกชุมชนหรือไม่เรียนต่อ จะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถรักษาทรัพยากรไปสู่ความยั่งยืนได้ ส่วนวิธีการของเรานั้นก็ตามที่อาจารย์ท่านเรียนให้ทราบแล้วว่า การเรียนการสอนตอนบ่าย เราให้หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลัก เอาชุมชนเป็นโรงเรียน เราไม่กำหนดขอบเขตว่า การศึกษาอยู่ในห้องเรียน ห้องสมุดเท่านั้น จะเป็นการผูกขาด เราจะพาเด็กของเราไปสัมผัสความจริงในชุมชนว่าตรงไหนของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ตรงไหนยังอยู่ในสภาพเดิม ให้เขาเห็นความจริงแล้วกลับมาวิเคราะห์วิจารณ์กันว่า เขาจะปรับตัวภายใต้กระแสโดยไม่เป็นทาสได้อย่างไร

บทบาทของครูที่นี้ในอดีตเราจะเน้นเรื่องเนื้อหาวิชา เอาไปแข่งขันกับเขาเพื่อให้เด็กของเราสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ แต่ช่วงนี้เราเน้นเรื่องกระบวนการเพื่อให้เด็กคิดเป็น เราเน้นกระบวนการเรียนรู้ตรงนี้

ส่วนที่ ๒ เป็นบทบาทของคณะครูและนักเรียน ที่ทำอยู่ คือเราไปช่วยชุมชน ภายใต้การเปลี่ยนแปลง ที่มีกระแสสูงและนำไปสู่การทำลายชุมชนนั้น ชาวบ้านเขาปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของเขายู่แล้ว ถ้าเขาไม่ปรับตัวนั้นเขาจะแน่น ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านปรับทิศทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ บทบาทของคณะครูในโรงเรียนอีกส่วนหนึ่ง เราเข้าไปช่วยเขาในเรื่องของการจัดการ เราเน้นเรื่องการเรียนรู้เป็นหลักให้ชาวบ้านที่รับรู้เท่าทันกระแสที่เข้ามาอย่างรุนแรง รู้ว่าตรงไหนเป็นจุดแข็ง ตรงไหนที่เราจะต้องพยายามสร้างภูมิคุ้มกัน ตรงไหนที่เราจะเลือก ตรงไหนที่เราจะปฏิเสธ เราทำโดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มอมมทวิทย์ กลุ่มธุรกิจทางเลือก กลุ่มการแพทย์แผนไทย เป็นต้น ตอนนั้นเรากำลังทำส่วนนี้

ลำอังกต์ พันธุ์เพ็ง

สมัยก่อน การทำนาทำไปตามฤดูกาลธรรมชาติ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล เคยสังเกตว่าชาวนาเองยังไม่ค่อยจะปรับตัวเท่าไร ไปตามสมัยของวิทยาศาสตร์ไม่ค่อยเปลี่ยนไปตามธรรมชาติ ลงท้ายการใช้ยาใช้ปุ๋ยก็เกิดเป็นพิษขึ้น ทำให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป สมัยก่อนผ่านจากเสนาไปอยุธยา ช้าง ๆ ทางสมัยก่อนเขี้ยวเซ่ลุ่มไปหมด ระยะเวลา ๓-๔ ปีนี้ไม่มี อังป็นี่ยังไม่มีใหญ่เลย มีน้อยมากที่สุด คือธรรมชาติทำให้ไม่มี เมื่อก่อนนี้ทำนากัน เดือน ๖ จะมีฝนตกตามฤดูกาล แต่ระยะเวลา ๒-๓ ปีนี้ เดือน ๔-๕-๖-๗ ฝนตกติดต่อกันเรื่อย ๆ ชาวนาก็ไม่มีโอกาสทำนาได้ ขาดไม่ได้ หว่านไม่ได้ ข้าวและเปียก พอฝนหยุดปลาย ๆ เดือน ๘-๙ ชาวนาเริ่มจะหว่าน น้ำก็ท่วม ข้าวก็ไม่ได้ เป็นอย่างนี้อยู่ ๒-๓ ปี ก็เลยเกิดความท้อถอย การแต่งตัวหรือแต่งบ้านของรู้สึกจะไว้กว่าการทำนา คนที่ถือकिไปทำงานกันหมด ตามหมู่บ้านก็มีคนแก่เลี้ยงเด็ก ส่วนนาปรังที่ทากิเป็นข้าวคุณภาพไม่ดี ราคาถูก ชาวนาท้อถอยเพราะธรรมชาติ ดอนนี้แล้งทำให้พอถึงเดือน ๔-๕ จะเกี่ยวแล้ว ฝนก็ตกอีก คุณภาพข้าวไม่ดี ก็เริ่มท้อถอยกันแล้ว หันมาส่งลูกเข้าเรียน รุ่นก็ไม่มีค่อยมี บังเอิญภาคอุตสาหกรรมรับเด็กที่มีวุฒิน้อยไปทำงานต่ำ ๆ ก็ทำให้มีรายได้ขึ้นการเกษตรก็เลยถอยไป

เรื่องหนี้สินนั้น เท่าที่สังเกตดู รายได้จากการเกษตรไม่ค่อยมี มีแต่รายได้จากอุตสาหกรรมมาส่งเสริมในการศึกษา คือรักษาเกษตรไว้ แต่สมัยปัจจุบันคือ ถูกหลาหนที่ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเขาขายได้ทีได้มาใช้หมุนในการเกษตร โดยให้คนที่ว่างอยู่ทางบ้านทำภาริเกษตร มีอยู่หลายครอบครัวทำอย่างนี้ Thailand

ทำการเกษตรอย่างเดียวโดยไม่อาศัยอุตสาหกรรม ใครมีทุนก็จะอยู่ได้นาน แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไป เมื่อก่อน ส่งลูกหลานให้เรียนพอมีความรู้หน่อย ก็ให้ทำงานไม่ให้ทำงานกันแล้ว

ถ้าไม่มีทุนมาก่อน แล้วไม่ทำงานในโรงงาน ก็ทำการเกษตรอย่างเดียวไม่ได้ เพราะต้องมีทุน ทุกวันนี้ที่ทำงานอยู่ก็หลายครอบครัว ที่มีทุนอยู่แล้ว ตัวเองทำนา ลูก ๆ ก็ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ดูแนวใหม่แล้ว อยู่ธยาไม่ว่าจะเป็นภาคเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บีบคั้นให้ชาวนาต้องค่อย ๆ ขยายนาไปเรื่อย ๆ เคยคิดไหมว่าเราทำการเกษตรนั้นในท้องของเราเอง เอาแค่อยุได้แค่นั้น ก็ได้ระยะหนึ่งคือ ในระยะที่เราไม่ทำก็ได้ ก็พออยู่ได้ เราจะทำอยู่ได้ตลอดชีวิตหรือไม่เมื่ออายุเรามากขึ้นกำลังเราก็ถอยลงและรายได้เราก็ไม่ได้สะสมไว้ ทำพอกินไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น ต่อไปข้างหน้าเราจะทำอย่างไร เมื่อเราทำงานไม่ได้ อันนี้ก็คิดอยู่

(ที่ถามตรงนี้ก็ เพราะอยากจะรู้ว่า ที่เราคิดกันนั้นเหมือนกันหรือไม่ เพราะการเกษตรทั่วไปถ้าทำแล้วพอกินถือว่ากำไร)

ขอเรียนเสริมที่กล่าวมาว่า ในส่วนของเกษตรกรรายย่อย ที่ทำเพื่อพอกินพอใช้จริง ๆ บวก ลบ หาค่าต้นทุน ตกลงเบี่ยหรืออะไรก็ตาม ไม่พอ นี่เราได้พูดถึงการสูญเสียระบบนิเวศซึ่งมีผลกระทบต่ออาหารการกิน ต่อคนด้อยโอกาส คือคนยากคนจนที่มีมาก ก่อนนี้ในแม่น้ำลำคลองหรือแหล่งน้ำธรรมชาตินั้นเคยอุดมสมบูรณ์ด้วยปลา เราเรียกว่าเป็นตลาดของคนจน แต่การทำนาแบบใหม่ เราใช้เทคโนโลยีในการผลิตสูง และก็ไปทำลายระบบนิเวศน์ ปลาค่อย ๆ ลดจำนวนลง ขณะนี้สูญเสียพันธุ์ไปมาก เกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีเนื้อที่ต่ำกว่า ๑๐ ไร่ ที่พยายามไปเช่าเขาเพิ่มขึ้นอีกนั้นจะมีหนี้สินมาก รายได้เกษตรกรรวมโดยหักต้นทุนแล้วแทบไม่เหลือจะต้องไปใช้จ่ายแบบสังคมอุตสาหกรรม เอาเงินมาจากไหน เอาเงินของคนอื่นมาใช้ เป็นเงิน ธกส. บ้างเป็นเงินที่กู้จากชาวบ้านกันเองบ้าง แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ไม่วู้ ตรงนี้โอกาสที่จะสูญเสียที่ทำกินจึงมีสูงมาก เท่าที่เป็นครูอยู่ที่นี้และมองเห็นมาโดยตลอด ที่นี้เกษตรกรรายย่อยที่สามารถรักษามีนแดนดินของตัวเองไว้ได้นั้นเขาทำได้อย่างไร ขณะนี้มีอยู่ มาก มีอยู่รายหนึ่งที่เขาทำอยู่หลังโรงเรียนนี้ มีเนื้อที่เพียง ๑๐ ไร่ ก็อยู่อย่างประหยัด อะไรที่พอจะปลูกเองได้ก็ปลูก ประเภทนี้เขารักษามีนแดนดินของเขาไว้ได้

กลุ่มต่าง ๆ กระบวนการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลานี้ ที่มีความสำคัญ ที่น่าจะเกิดขึ้น และจะเป็นผลพวงให้กระบวนการอื่นที่เป็นระบบเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดที่จะรวมกลุ่มหรือตั้งองค์กร จุดเริ่มต้น คือ แรงงานต้องเกิดจาก การรับรู้ความจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน ต้องรู้เท่าทันก่อน โดยกระบวนการการศึกษาเรียนรู้ ถ้าไม่รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นในชุมชนนั้นคงจะไม่ปรับตัว ต้องให้รู้ก่อนจึงเท่าทันและปรับตัวได้.

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการทำงาน

โรงเรียนสาธิตวิทยา ตำบลสามตุ่ม อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อาจารย์ดำรง เพชรน้อย

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการทำงาน เป็นโครงการที่ดำเนินงานในโรงเรียนสาธิตวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมเล็ก ๆ ในอำเภอเสนา ประสบการณ์ของ **โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการทำงาน** หรือในที่นี่จะเรียกว่า **สรง**. นี่เป็นผลงานของทีมงานและคณะครูอาจารย์ของโรงเรียนสาธิตวิทยา ที่ได้ร่วมมือกัน สาระสำคัญที่จะนำเสนอมี ๒ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก **สรง** คืออะไร ทำอย่างไร

ประเด็นที่สอง **สรง** เป็นทางออกของการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ได้หรือไม่

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการทำงาน เป็นโครงการที่ ผู้ร่วมงานทุกคนมีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกันว่า นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ การเรียนรู้จากในห้องเรียน หรือการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมหรืองาน แต่น่าจะเป็นเรื่องของ **การพัฒนาเด็กทุกมิติ ไม่ใช่เพียงพัฒนาด้านสมอง แต่จะเป็นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรม** เมื่อเชื่อเช่นนั้น ก็หาทางเลือกในการจัดการศึกษา เราคิดว่า จุดประสงค์ด้วยวิชาทุกวิชา เพื่อเน้นความร่วมมือกันวิเคราะห์ ถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ว่า

๑. มีจุดประสงค์อะไรที่นักเรียนในห้องเรียน ต้องอาศัยครู
๒. บางจุดประสงค์ เราไม่ต้องการบอก ให้เขาไปค้นคว้าเขาเอง จากหนังสือหรือตำราเรียน สารพัด หรือแม้แต่ความรู้ในชุมชน
๓. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือกิจกรรม

เมื่อวิเคราะห์จุดประสงค์ทั้งหมดในรายวิชาแล้ว พบว่าที่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนนั้นไม่มาก ที่ครูเราต้องสอน คือ วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา เป็นต้น เอามารวมกัน ปรากฏว่าใช้เวลาที่สอนในห้องเรียนภาคเช้าก็เพียงพอ โรงเรียนสาธิตจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะ ภาคเช้าอยู่ในห้องเรียนซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองหรือกับครูเป็นผู้ให้ความรู้ ภาคบ่ายเป็นกิจกรรมเกษตรสวयงาม^๑ จะให้ครูรู้ว่าเป็นแปลงเกษตรของใคร นักเรียนก็ต้องใช้วิชาศิลปะเข้าไปด้วย นี่คือตัวอย่างของกิจกรรมบูรณาการ ขณะที่นักเรียนไม่รู้ว่าเป็นกิจกรรมการ แต่ครูต้องรู้ มีงานกิจกรรมถึงจะได้กระบวนการเป็นบูรณาการโดยธรรมชาติ และโดยการทำงานร่วมกัน

ส่วนประเด็นความสัมพันธ์กับชุมชน กิจกรรมที่ไปช่วยเหลือชุมชนมีหลายอย่าง แต่ที่ถนัดเราได้ไปลงมือกับชาวบ้านในสอง เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนไปช่วยเหลือชุมชน กิจกรรมลักษณะนี้เด็กได้ความรู้อะไรบ้าง เด็กได้สัมพันธ์กับชุมชนรับถ่ายทอดด้านคุณธรรม ที่สำคัญ คือ นักเรียนได้ไปศึกษาชุมชน มีแบบเก็บข้อมูลที่นักเรียนจะต้องทำ ต้องไปหาข้อมูล เขาก็จะรู้ว่าชุมชนมีสภาพแวดล้อมอย่างไร ฐานะต่าง ๆ กิจกรรมการเกษตร อุตสาหกรรม แหล่งการค้าของชุมชน เด็กบันทึกข้อมูลกลับมา กิจกรรมทุกกิจกรรมจะมีการทำข้อมูล ทุกกิจกรรมจะมีการให้นักเรียนกลับมาประมวลผลกันเพื่อวิพากษ์วิจารณ์^๒สรุปเป็นองค์ความรู้จากชุมชน เราให้ความสำคัญให้นักเรียนร่วมกันสรุปและหาองค์ความรู้จากกิจกรรมให้ได้ องค์ความรู้เท่าที่ได้ตรวจสอบ

จากเด็กที่ปลูกข้าวโพด พบว่าในแปลงเดียวกัน มีต้นที่เจริญเติบโตและต้นที่แคระแกรน สรุปลงได้ว่า เพราะข้าวโพดอยู่ได้ร่มไม้ จึงไม่โต เราสามารถบอกเด็กได้ว่า ถ้าปลูกข้าวโพดกลางแจ้งแล้วจะเติบโตดีกว่า แต่จะไม่ใช้ความรู้ที่เขาหาได้ด้วยตนเอง ไม่ได้เป็นกระบวนการที่นำไปสู่องค์ความรู้ กิจกรรมได้ให้ความรู้ที่หลากหลายกับเด็กและครูเรา

เมื่อเด็กได้ข้อมูลจากกิจกรรม เราจะวิจารณ์กันว่าคืออะไร เป็นอย่างไร และในที่สุดก็สรุปออกมาว่า นี่คือการเลือกหนึ่งของการทำกิจกรรมหรือการประกอบอาชีพของเขาในโอกาสต่อไป กิจกรรมส่งเสริมอาชีพของโรงเรียนสาธิตวิทยา เช่น ร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ซึ่งมีอยู่ในชุมชน เราใช้เป็นสถานประกอบให้นักเรียนไปฝึกฝนร้านเสริมสวยหรือร้านพ่นสีรถยนต์ เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากการปฏิบัติเรื่องอาชีพ ให้เข้าไปเรียนรู้จากภายในวงการอาชีพ บางคนเมื่อไปอยู่ร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ เขาสามารถตอบได้ว่าถ้าออกไป จะไม่ตั้งร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ แต่จะขายอะไหล่แทน นี่คือการองค์ความรู้ที่เขาได้รับไปและนำไปใช้ได้ และเป็นตัวอย่างของการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา

ที่โรงเรียนสาธิตวิวิทยากรท่งดินค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านดนตรีไทย ช่างฝีมือด้านต่าง ๆ ช่างตัดผม ช่างเสริมสวย เพราะโรงเรียนเรา โดยธรรมชาติเราไม่ได้เก่งสารพัดอย่าง แต่อาศัยการจัดการเพื่อให้ได้ความรู้ได้ประโยชน์จากชาวบ้านที่มีความรู้ในชุมชน

กิจกรรมอีกด้านหนึ่ง คือ การเยี่ยมบ้านนักเรียน ก่อนจะถึงกิจกรรมนี้ ได้ผ่านกระบวนการหลายอย่าง เป้าหมายของกิจกรรมอยู่ที่การให้ครูได้สัมผัสชุมชน ได้เรียนรู้ชุมชน ได้สัมผัสกับผู้ปกครอง เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็ก เราจะไปเรียนรู้อย่างใกล้ชิด เด็กหลงเราไม่ได้ และที่สำคัญกระบวนการก่อนหน้านั้น คือ เด็กจะสามารถตัดสินใจได้ว่าอยู่บ้านเขาควรมีหน้าที่ยะไร เราตามไปให้คะแนน ผู้ปกครองก็มีส่วนร่วมในการประเมินผล ปรากฏว่าเมื่อทำเช่นนั้น ผู้ปกครองชอบใจเป็นมาก เป็นการสื่อสารถึงกันระหว่างทางโรงเรียนกับผู้ปกครอง

กิจกรรมในโครงการ สร. น่าจะเป็นมิติใหม่ของการขยายโอกาส การสร้างโอกาสให้นักเรียนได้เรียนด้วย โดยการให้การศึกษาแบบให้เปล่า มีสมุด ดินสอ เครื่องนุ่งห่มสารพัดแจก แล้วบอกว่านี่คือการขยายโอกาสทางการศึกษา แต่ถามว่าเมื่อเราให้เด็กเรียนแล้ว ปรากฏว่าเราดีใจให้เขารวังผู้เดียว เป็นการพัฒนามาทางด้านสมองอย่างเดียว เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาจริงหรือ หรือเราจะสร้างทางเลือกให้พวกเขาเดินทางอย่างหลากหลาย 4 เหล่า หรือ หัวมือที่ไม่เท่ากัน คักยภาพ แว หรืออุปนิสัย ความถนัด ความชอบของเด็กแต่ละคนแตกต่างกันไป การศึกษาที่ผ่านมาส่งเสริมคนที่เก่งเท่านั้น แล้วผลสุดท้ายเหมือนการซื้อหวย เป็นการจัดการศึกษาแบบคนซื้อหวย นักเรียนเหมือนคนซื้อหวย มีถูกหวยอยู่ไม่กี่คนเท่านั้น เพราะเราดีใจให้เขารวัง ผลสุดท้ายก็คือ ความรู้สึกว่าเขาล้มเหลวทางการศึกษา มีความรู้สึกด้อยเหมือนคนนอกชั้นของชุมชน สร้างปัญหาให้กับชุมชน เหมือนกับคนที่ด้อยโอกาส เหมือนกับคนที่ไร้ความสามารถ คนเหล่านี้แหละที่ตกอยู่ที่ชุมชน สร้างความอ่อนแอให้ชุมชน ซึ่งคุณหมอประเวศ วะสี ท่านบอกว่าการแก้ปัญหาของสังคมต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ที่ผ่านมาการศึกษาของเราสร้างความอ่อนแอให้กับชุมชน สร้างคน ดิ้นนอกจากชุมชน เพื่อไปสนับสนุนไม่ว่าจะภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ หรือแม้กระทั่งภาคราชการเรา ถามว่าเด็กเหล่านี้ ไปได้สักกี่คนที่เหลือก็จะเป็นผู้ความล้มเหลวทางการศึกษาหรือไม่

โรงเรียนสาธิตวิวิทยาสรางทางเลือกอย่างหลากหลาย แต่จะเป็นคำตอบ เป็นมิติใหม่ในการจัดการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาหรือไม่ การทำงานแบบนี้เป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดภาระ เพราะเมื่อถึงเวลาการเรียนในภาคบ่าย เด็กจะรวมตัว ครูจะรวมตัวกัน หากแยกเป็นชั้น จะมีข้อเสียทำให้เกิดการแข่งขันหรือเก่งกัน ทีมงานครูคิดถึงจุดนี้ ในตอนเย็นครูบางคนที่มีภาระ การทำงานเป็นทีมจะแก้ปัญหาก็จะรู้ก่อนว่าหากไม่อยู่ตลอดจะต้องทำอะไรก่อน เด็กจึงจะไม่ถูกทอดทิ้ง กิจกรรมทุกอย่างจะดำเนินไปได้โดย

ตลอด เพราะเป็นเรื่องของการทำงานเป็นทีม โดยทีมระบบเป็นตัวบังคับ โดยเฉพาะกระบวนการกลุ่ม จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดกิจกรรมที่ตีปรักถูกชู้้น ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือครู

งานด้านภูมิปัญญาและด้านการศึกษาชุมชน เราเรียนรู้จากระบบเอกสารและตำราทั้งหลาย ที่ครูให้เด็กเรียน ใช้เป็นสื่อเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ถ้าใครสอนไม่ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ คือ นำเนื้อหาเหล่านั้นมาพูด แต่พอพูดจบก็ล้าสมัยแล้ว ยิ่งพูดในโลกของข่าวสารข้อมูล พอพูดจบก็ล้าสมัยเลย สิ่งเราให้ไปจริง ๆ คือ ข้อมูล เด็กเอาตรงนั้นไปสื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ แต่วิธีการสอนที่มีอยู่แบบเดิมให้การเรียนรู้ตรงนี้ไม่ได้ ครูที่ภาคจัดจัดการศึกษาที่เอาชุมชนเป็นเนื้อหา เด็กจะไม่แปลกแยกกับชุมชน เด็กได้รู้ว่าชุมชนเขาเป็นอย่างไร เมื่อเขาพ่ายแพ้จากการแข่งขัน เขามาอยู่ในชุมชนแบบคนที่รู้จักชุมชน มีวิสัยทัศน์ที่จะมองไปข้างหน้าว่า เขาจะทำอะไร เพราะเขามีข้อมูลที่ได้เรียนรู้มาจากชุมชนพร้อมอยู่แล้ว แม้กระบวนการเรียนรู้จะไม่เกิด แต่อย่างน้อยเขาก็ได้องค์ความรู้ซึ่งเป็นของชุมชน และถ้าได้กิจกรรมการเรียนรู้และองค์ความรู้ของชุมชน เรามีความมั่นใจในการจัดการศึกษาของเรา ที่เขาเด็กเป็นศูนย์กลาง ที่เราบอกว่าเราพัฒนาเขาในสิ่งที่เขาจะเป็น โดยการสร้างทางเลือกหลากหลายให้เขาได้เรียนรู้ จนกระทั่งเขาจบ ม.๓ เขาจะพบว่าตัวเองมีความถนัดด้านไหน

ในภาคบ่ายมีวิชาสามัญอยู่ด้วย แต่ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน บางคนเลือกภาษาอังกฤษ บางคนเลือกวิทยาศาสตร์เสริมการเรียนรู้ภาคเช้า เด็กมีอิสระในการเลือกตามความสนใจ เมื่อรวมเข้าหากันปฏิบัติ เด็กได้คิดเป็น ได้ทำเป็น เมื่อทำแล้วมีปัญหา แก้ไขใหม่ แต่ทำกิจกรรมแล้วต้องไม่ลืมสรุป ไม่ลืมการมาร่วมวิเคราะห์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ อย่างละเอียด บ่อยครั้งที่ครูเราไม่ได้สรุป จะทำให้กิจกรรมเสียเปล่า และการสรุปเป็นการฝึกให้กล้าแสดงออก

มีคำถาม ๒ ข้อ คือ

๑. จะเกิดปัญหาว่ากระบวนการเปิดโอกาสในครูหรือนักเรียนที่มีความรับผิดชอบน้อยได้ใช้โอกาสนี้ หลบเลี่ยงเพื่อทำเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องที่ตัวเองชอบมากกว่าสนใจในเรื่องการเรียนรู้ในระบบที่เราได้เปิดโอกาสไว้

๒. ถึงแม้จะเป็นโรงเรียนในชนบท แต่ผู้ปกครองมีความตั้งใจที่จะให้ลูกหลานเขาได้เข้าไปสู่จุดหมายปลายทาง คือการศึกษาในระดับอุดมศึกษา แม้แต่นักเรียนที่เรียนดีจะไปอีกทิศทางหนึ่งนั้นถ้าเราใช้กระบวนการแบบนี้แล้วจะเป็นการปิดโอกาสเขาหรือไม่ เพราะเราจะมุ่งในกิจกรรมภาคปฏิบัติ ภาควิชาการจากประสบการณ์ เด็กที่เรียนดีไปถึงดวงดาวหรือประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ประการแรก การจัดกิจกรรมนี้ ดูเหมือนว่าค่อนข้างจะอิสระจะเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนขาดความรับผิดชอบไปทำเรื่องเหลวไหล กล่าวกันไว้ตรงนี้เลยว่า เด็กเหลวไหลมี ครูเหลวไหลมี แต่เมื่อมาเข้าร่วมกลุ่มเพื่อหล่อหลอม เป็นเรื่องของความเชื่อว่าการกระบวนการกลุ่มเป็นตัวหล่อหลอมพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของคน เมื่อมาเข้ากลุ่มจะเกิดความรู้สึกบ้างสิ่งที่เขาจะพูดจะคุยจะทำการกิจกรรมร่วมกับคนอื่นนั้น ๐ จะรู้ด้วยตัวเองว่าส่วนข้างที่จะต้องเอนเอียงตามพลังขับเคลื่อนของกลุ่ม ไม่ใช้การสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อวิจารณ์หรือประจานคนที่มีความรับผิดชอบ แต่ใช้กระบวนการกลุ่มมาแก้ไขปัญหา ซึ่งได้ผลพอสมควร

ในความเป็นจริงก็คือ สร้ง. เป็นโครงการที่โรงเรียนจัดเด็กส่วนหนึ่งที่เรียกว่า เด็กหางกะทิ หมายถึง ความเป็นเด็กที่สร้างปัญหาให้กับโรงเรียน เช่น ดิฉันเสพติด อ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ได้เลยเอาเด็กชุดนี้ขึ้นมา เพื่อให้เขาได้เรียนรู้ในด้านอื่น หลังจากดำเนินการกับเด็กประมาณ ๓๐ คน กรมวิชาการได้เข้ามาเรียนรู้ ได้นำกิจกรรมนี้ไปเป็นโครงการของกรมวิชาการ ชื่อ โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการทำงาน มูลนิธินักเรียนขาดแคลนในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยคุณหญิงอัมพร มีสุข เป็นประธาน ก็พัฒนาโครงการนี้ขึ้นมา โรงเรียนสาธิตสิริกิติ์โอกาสเข้าไปร่วมด้วย ปี พ.ศ.๒๕๓๔ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มี ๓ ห้อง เข้าโครงการนี้ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มหมด ภาคเรียนภาคแรก ใช้ทั้งโรงเรียน ตอนที่ดำเนินการกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาในระดับเดียว ค่อนข้างจะโหดสิ้นมาก แต่พอจัดตั้งทั้งโรงเรียนต้องสร้างขั้นตอนตามลำดับขั้นขึ้นว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จะพื้นฐานในเรื่องอะไร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ใช้วิธีแบบเดียวกันนั้น

เรื่องปัญหานักเรียนด้วยทางด้านวิชาการ ยอมรับว่ามีปัญหานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งเขาผ่านการจัดการศึกษาแบบนี้มาแล้วในเทอม ๒ เปรียบเทียบเห็นได้ชัดว่าต่างกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งไม่เคยผ่านการจัดการศึกษาแบบนี้ เป็นข้อเสียเปรียบ เราปรับกันเป็นอีกครั้ง เพราะโครงการนี้ไม่ใช้เทคโนโลยีจึงยังไม่ลงตัว เป็นนวัตกรรมที่จะต้องค่อย ๆ ปรับไปเรื่อย ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่จะต้องปรับทั้งครูทั้งนักเรียนเมื่อสร้างทีมงานตอนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ พอขึ้นชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ ทีมงานเดิมต้องกระจายไปอยู่ในทีมงานต่าง ๆ ก็อาศัยกระบวนการกลุ่มที่มีแกนนำขับเคลื่อนกันต่อไป เราหาความพอดี เพราะความสมบูรณ์แบบคงไม่ได้ ถ้ามีคนที่เป็นแกนนำแล้ว ก็ค่อยพัฒนากันไปได้ และผู้ที่เป็นแกนนำที่ดีที่สุดคือ ผู้บริหารของโรงเรียนนั่นเอง โรงเรียนสาธิตสิริกิติ์โชคดีที่มี อาจารย์อนันต์ ผลอุดมดี เป็นผู้ช่วย ฝ่ายวิชาการโรงเรียน ท่านมองเห็นบทบาทที่โรงเรียนทำให้เกิดการศึกษาทั้งชุมชนและนักเรียน

เด็กนักเรียนคนไหนที่สนใจ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ จะเน้นเรียนให้เก่ง โรงเรียนเปิดโอกาสให้ และมีความเข้มข้นทางวิชาการด้วย เช่น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ วันจันทร์ เป็นเรื่องของซ่อมเสริมแนะแนว วันอังคารเยี่ยมบ้าน วันพุธวิชาการ วันพฤหัสบดีและดนตรี วันพฤหัสบดี บูรณาการ วันศุกร์เรื่องอาชีพ มีความหลากหลายอยู่โดยตลอด แต่อาจจะมีปัญหาถ้าหากไม่ทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง คือ ถ้าผู้ปกครองไม่เข้าใจว่าลูกเขามีปัญหาในเรื่องของการรับรู้ ในเรื่องการเรียนรู้วิชาทักษะ บางครั้งเขาไม่รับรู้และจะพยายามดันลูกให้เป็นไปตามที่ต้องการ การที่เรามีการเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง ก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจว่า ลูกท่านจะดันไปตรงนั้นยังก็ไปไม่ไหว.

ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท

สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชุมชน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

ข้อมูลพื้นฐาน

๑. ข้อมูลระดับกว้าง

ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด ๖๐ ล้านคน คนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ซึ่งมี ๔๐ ล้านคน หรือ ๖ ล้านครอบครัว เป็นเกษตรกรยากจนมากกว่า ๒๐ ล้านคน

พื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๕๑๓,๑๐๐ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ ๓๒๐.๗ ล้านไร่) ประกอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ๑๘๘.๔ ล้านไร่ นอกนั้นเป็นภูเขา ป่า ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ ซึ่งมีเพียงร้อยละ ๑๖ ของพื้นที่ การเกษตรที่ได้รับน้ำชลประทาน

ป่าบริสุทธิ์ได้ถูกทำลายลงเหลือไม่ถึงร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ประเทศ ทำให้ดินน้ำลำธารหดหาย หรือเกือบหมดสิ้น มีผลทำให้ฤดูฝนที่เคยยาวนาน ๔ เดือน ภัยแล้งกลับสั้นลงเหลือ ๒-๓ เดือน และบางแห่งฝนตกไม่พอ ทำนาติดต่อกันมานานถึง ๗ ปี

เดิมยังชีพด้วยการผลิตเอง ทั้งธรรมชาติ ทำปัจจัย ๔ ได้เอง การปลูกข้าวไว้กิน จนเหลือเอาไปแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ หรือขายนั้น กลายมาเป็นความล้มเหลวทางการผลิต ซึ่งก่อปัญหาทุกอย่างขึ้น เช่น การมีหนี้สิน สูญเสียที่ดิน ทุโภชนาการ เด็กเล็กเป็นโรคขาดอาหาร การแตกของสถาบันครอบครัว อันเกิดจากการย้ายแรงงานและอื่น ๆ เกิดขึ้นหลายสิบจังหวัดทั่วประเทศของเรา

ผลผลิตที่ได้ทางการเกษตร ก็กลับมาเป็นปัญหาด้านการตลาด ทั้งระดับภายในประเทศ และต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ไปถึงด้านการเมืองที่จะค้าหรือไม่ค้ากับประเทศใดประเทศหนึ่ง การประกันราคาพืชผล การจัดตั้งเทคนิคและชลประทาน ฯลฯ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อประชาชนในประเทศทั้งสิ้น

การไม่จำกัดสิทธิถือครองที่ดิน ทำให้ดินดีในเขตชลประทานจำนวนมาก ตกอยู่ในมือของคนรวยที่ไม่ใช่เกษตรกร และนโยบายการเกษตรแบบก้าวหน้า ที่ไม่มีการประกันราคาพืชผล ก็กระทบแก่ชาวนาเช่นกัน ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่มีหนี้สินเป็นทวนน้ำไร้ที่ดิน หรือเกษตรกรรายย่อยเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการคมนาคมที่สะดวกและมีไฟฟ้าใช้มากขึ้น ทำให้สินค้าอุปโภคบริโภคหลังไหลเข้าชนบท ทำลายการพึ่งตนเองไปทีละน้อย กลับค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นสังคมบริโภคนิยมขึ้น ขณะที่ย่านาการซื้อของของประชาชนมีต่ำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย และกระทบกับคนส่วนใหญ่ของประเทศก็คือ ราคาที่ดิน ซึ่งถูกนักการอุตสาหกรรม และคนรวยกว้านซื้อทั่วประเทศ มีผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้นจากเดิม ๕-๑๕ เท่าตัว นับจากปี ๒๕๓๒ ถึงปัจจุบัน ทำให้ครอบครัวเกษตรกรรุ่นใหม่หมดโอกาสมีที่ดินเป็นของตนเอง

นอกจากนั้น แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (๒๕๓๕-๒๕๓๙) ที่เน้นภาคอุตสาหกรรม และให้ความสำคัญในเกษตรกรน้อยลง จะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมเกษตรกรรมไทยอย่างมาก เพราะไม่มีตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับแผน ๗ ที่จะให้ภาคเกษตรกรรมเหลือร้อยละ ๑๕.๑ ของประชากรไทย ซึ่งเป็นไปไม่ได้แม้จะถึง ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นั่นก็คือ ชาวนาจะต้องได้รับการเหลียวแลมากขึ้น เพื่อยับยั้งการถูกทอดทิ้งจนมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ

๒. ข้อมูลระดับท้องถิ่นชนานา

จังหวัดชัยนาทอยู่ตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร ๒๐๐ กิโลเมตร พื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑,๖๔๗,๐๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ๑,๐๔๓,๑๓๓ ไร่ ส่วนมากทำนา นอกนั้นทำสวน พืชไร่ และเลี้ยงสัตว์

แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอยะสรบุรี อำเภอหันคา อำเภอสรรพยา อำเภอมโนรมย์ และอำเภอดสิงห์

ชัยนาท สร้างขึ้นแห่งแรกของประเทศ (๒๔๕๕) ซึ่งบริเวณนี้ได้ ๗๐๗,๗๓๒ ไร่ หรือประมาณร้อยละ ๔๓ ของพื้นที่จังหวัด แต่อำเภอวัดสิงห์รับน้ำได้เพียงร้อยละ ๑๔.๕๖ ของพื้นที่อำเภอ เนื่องจากชัยนาทมีเขื่อนแห่งแรกของประเทศ คนทั่วไปที่มองภาพรวมจึงกล่าวว่าเป็นผู้ข้าวอู่น้ำ แต่อำเภอวัดสิงห์มีพื้นที่ส่วนใหญ่แห้งแล้ง และขาดน้ำบ่อยครั้งมากจนถูกขนานนามว่า "อีสานของชัยนาท" ซึ่งหมายถึงความแห้งแล้ง ขาดน้ำ และความยากจน โดยเฉพาะอำเภอวัดสิงห์ นับว่าแห้งแล้งที่สุด และประชาชนยากจนที่สุด มากกว่าหลายจังหวัดในภาคอีสาน ซึ่งถือว่าแห้งแล้งที่สุดของประเทศ

๓. ข้อมูลอำเภอวัดสิงห์

อำเภอวัดสิงห์ อยู่ห่างทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดชัยนาท ๒๖ กิโลเมตร สภาพของพื้นที่ลาดต่ำจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ไม่มีแม่น้ำ แต่มีลำห้วยเล็ก ๆ ๖ สาย พื้นที่ทั้งหมด ๓๔๘,๗๕๐ ไร่ เป็นที่นา ๒๑๕,๖๓๖ ไร่เศษ โดยอาศัยน้ำฝนประมาณร้อยละ ๖๕ ของพื้นที่ นอกนั้นอาศัยลำห้วย ปิง บ่อ บาดาล และรับน้ำคลองชลประทานได้ร้อยละ ๑๔.๕๖ ของพื้นที่การเกษตร มีประชากร ๕๓,๐๖๔ คน จำนวน ๘,๔๘๖ ครอบครัวย ซึ่งประมาณ ๘,๔๓๕ ครอบครัวย อาศัยกระจุกตัวอยู่ตามชนบท

อาชีพหลักคือ การเกษตรประมาณ ๘,๐๐๐ ครอบครัวย ทำนา ๖,๑๖๗ ครอบครัวย นอกนั้นมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไป ทำถ่าน ทำไร่ ทำสวน ตามลำดับ ที่รับราชการและค้าขาย ๕๐๐ ครอบครัวยเท่านั้น

การปกครองแบ่งออกเป็น ๑๐ ตำบล ๗๕ หมู่บ้าน และ ๑ เทศบาล ซึ่งฐานเดิมส่วนมากอยู่เขตศูนย์กลางตำบลเก่า ๆ มีการอพยพเพื่อบุกเบิกที่ทำกิน โดยกระจายทั่วไปทางทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอ และเมื่อมีบ้านเรือนมากขึ้น ก็ยกฐานะเป็นหมู่บ้าน ตำบล หากแหล่งใดอุดมสมบูรณ์ก็ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น หากแห้งแล้งขาดน้ำก็อพยพไปหาที่ใหม่ โดยบุกถางป่าไปเรื่อย ๆ เป็นเช่นนี้ประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ และบางแห่งป่าดับถูกบุกเบิกเมื่อ ๕๐ ปีเศษ จนกลายเป็นหมู่บ้านในปัจจุบัน

ตลอดกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา อำเภอวัดสิงห์จะประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำ เนื่องจากป่าถูกทำลายหมดสิ้นจนเสียฤดูกาลตามธรรมชาติ ดินน้ำ และน้ำสวดิน หดหายไปเกือบหมด และช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมาจะมีฝนดี ๓ ครั้ง ปานกลาง ๕ ครั้ง และแล้ง ๓ ครั้ง ประกอบกับจำนวนประชากรที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติ คือไม้หมดไป และไม่ค่อยมีน้ำทำการเกษตร หรืออุทกภัยโรค ซึ่งทำให้ประชาชนยากจนมากขึ้น แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคไม่สมบูรณ์ร้อยละ ๖๐ สมบูรณ์ปานกลางร้อยละ ๒๕ สมบูรณ์ดีร้อยละ ๑๕ เท่านั้น

ลักษณะที่อยู่อาศัยก็เป็นเครื่องชี้วัดอันหนึ่ง กล่าวคือ ประชากรในชนบทจากทั้งหมด ๘,๔๓๕ ครอบครัวยดังกล่าวแล้ว มีอยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ ครอบครัวยที่นับไม่ถาวร และหลังคามุงแฝก ๑,๗๗๕ ครอบครัวย และอีกไม่ต่ำกว่า ๖,๐๐๐ ครอบครัวย เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวมุงตักกะสี และถาวรปานกลาง

จากการสำรวจรายได้ของชาวชนบทอำเภอวัดสิงห์ ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ มีรายได้ ๗,๘๙๐ บาทต่อปี ต่อครอบครัว หรือเท่ากับ ๑,๕๗๓ บาท ต่อคน ต่อปี และนับมาถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๙ โดยทั่วไปรายได้ของประชาชนแตกต่างกัน เพราะราคาข้าวถูกลงจากเกวียนละ ๒,๕๐๐ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เหลือเกวียนละ ๑,๓๐๐ บาท ในต้นปีฤดูเก็บเกี่ยว ๒๕๒๙ และราคาเกวียนละ ๒,๓๐๐ บาท เมื่อกลางปี และราคาดีที่สุดในประมาณเกวียนละ ๕,๐๐๐ บาท คือปี ๒๕๒๑ และ ๒๕๒๒ เท่านั้น

ถ้ารายได้สรุปแล้ว รายได้ต่อหัวของประชากร ซึ่งปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้ ๑,๕๗๓ บาท และในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ก็ยังมิรายได้ถึง ๕,๐๐๐ บาท ต่อหัว ต่อปี

ประสบการณ์ และบทเรียนจากงานพัฒนา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ถึงปัจจุบัน คือ โฉมใหม่ขององค์การพัฒนากชน(อพช.) ที่บทเรียนถูกสรุปร่วมกับพร้อมการแสวงหาทางเลือกใหม่ ทั้งในระดับท้องถิ่นพัฒนาทั่วประเทศ และผลการดำเนินงาน บทเรียนที่สมควรกล่าวในที่นี้ คือ

๑. จำแนกกลุ่มเป้าหมายชัดเจน โดยมุ่งทำงานกับผู้ยากจน ผู้เดือดร้อน และผู้เสียเปรียบในสังคม พร้อมกับค้นพบวิธีให้คนชั้นกลางทำงานกับคนจน ขณะเดียวกันก็รู้ว่าจะให้คนหรือลดการเอาเปรียบหรือสนับสนุนชุมชนได้อย่างไร

๒. การจัดการผลประโยชน์ ซึ่งในอดีตนั้นหากเป็นกิจกรรมพัฒนาแล้ว ผลประโยชน์จะตกถึงมือคนจน หรือผู้เสียเปรียบน้อยมาก เพราะมีทุนน้อย ทุนน้อย นาน้อย ราคาลดน้อย จึงได้ส่วนแบ่งน้อย ส่วนมากประโยชน์จะตกถึงมือชาวนากลาง หรือชาวนารวย เพราะนามากมีเครดิตดี การสังคมที่ รู้จักเข้าถึงบุคคลภายนอกมากกว่า

๓. กิจกรรมที่สามารถพัฒนาคนยากจนได้ ไม่ใช่กิจกรรมขนาดใหญ่ซับซ้อนเกินไปแล้ว แต่ต้องง่าย ปลอดภัย ความเสี่ยงน้อย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มฅวนกิจหมู่บ้าน การส่งเสริมเลี้ยงสัตว์กินหญ้าประเภทต่าง ๆ เช่น วัว ควาย แพะ และ กระต่าย และปลาบางชนิด เป็นต้น หรือด้านพืชผักผลไม้ ก็เป็นของพื้นบ้านหรือปลูกง่ายเท่านั้น จึงจะได้รายได้

๔. บทเรียนเรื่ององค์กรประชาชนนั้น เราพบว่าองค์กรประชาชนจะต้องอยู่ได้ต้องมีชีวิตเหนียวร่วมกัน เช่น ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือศาสนา หรือมีกิจกรรมหลักบางอย่าง เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว กลุ่มฅวนกิจ เป็นต้น

๕. ระบบคณะกรรมการและตัวแทน เป็นบทเรียนสำคัญของผู้ซึ่งมีอำนาจขึ้นต่อศูนย์กลางอำนาจอย่างประเทศเรา ซึ่งแตกต่างไปจากสังคมที่มีการบริหารแบบกระจายความรับผิดชอบ และอำนาจการตัดสินใจ เราได้ค้นพบการกระจาย ครอบงำความรับผิดชอบ และการตัดสินใจจากผู้หน้าคนเดียวมาเป็นรูปคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง มาจากระบบตัวแทนหมู่บ้าน มาจากผู้ที่มีสมาชิกไว้ใจว่าจะจัดการผลประโยชน์แทนพวกเขาได้

๖. บทเรียนการระดมทุน หากสอดคล้องกับประเด็น และวัฒนธรรมจะทำให้ได้มาก เช่น การลงแขกเอาแรงกัน การทอดผ้าป่าข้าว ผ้าป่าหนังสือ หรือแม้แต่การระดมทุนแก้ปัญหาหรือหาเงินช่วยเหลือ บทเรียนสำคัญของการพยายามพึ่งตนเองในอนาคต

๗. บทเรียนในการสร้างเครือข่ายของนักพัฒนา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน การช่วยเหลือกัน ระหว่างนักพัฒนาอาวุโส นักพัฒนาอาวุโส และนักพัฒนารุ่นใหม่ ก่อให้เกิดความสามัคคีกันทั่วประเทศ เป็นผลดีแก่การพัฒนาสังคมไทย

การสร้างเครือข่ายของ อพช. นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ถึงปัจจุบัน เป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของวงการพัฒนา จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับจากรัฐบาล ให้บุคลากรของ อพช. มีส่วนแสดงข้อเท็จจริง และความคิดเห็นแก่องค์กรของรัฐบางภาคส่วน

๘. บทเรียนการลดหย่อนด้วยกลไกชุมชนของนักพัฒนา ซึ่งสังกัดองค์กรและเป็นบุคคลภายนอก จะต้องทำงานแบบถอนตัว เพราะสัปดาห์หนึ่งเรื่องบางประเด็น และเวลาของโครงการ เราต้องประกอบอาชีพสุจริตได้ดังนี้

๘.๑ การพูดถึงการถอนตัว เพราะวิธีการทำงานแบบใช้ชีวิต และพักค้างในหมู่บ้านนาน ๓-๕ ปี ซึ่งนักพัฒนาได้มีการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ จนถึงขั้นสำนึก ก่อให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ และความคิดสร้างสรรค์ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนได้ระดับหนึ่งแล้ว นักพัฒนาถอนตัว

๘.๒ มีกระบวนการปฏิบัติตั้งแต่ร่วมรับข้อมูล ร่วมคิดวิเคราะห์ ร่วมวางแผน จำแนกและจัดสรรทรัพยากร ร่วมทำด้วยความศรัทธาในเพื่อนร่วมประเพณี ปรับแผนปฏิบัติใหม่จนถึงขั้นสรุป เกิดการพัฒนาการของผู้นำและสมาชิกจนเขาสามารถทำเองได้

๘.๓ ปลูกฝังให้สมาชิกศรัทธาในงาน มีใช้ศรัทธาต่อนักพัฒนา เพราะถ้าทำนานเข้ามากก็ถอนตัวยาก ทำนานปานกลางก็ถอนตัวปานกลาง ถ้าไม่ทำนานเลยก็ไม่ต้องถอนตัวเลย แต่ถ้าไม่ร่วมงานกับผู้นำและสมาชิกเลยก็คือไม่ทำงาน ฉะนั้น คือการร่วมทุกขั้นตอนและถอนความรับผิดชอบของนักพัฒนาออกได้

๘.๔ บทเรียนอีกประการหนึ่ง คือการทำกิจกรรมพัฒนา ไม่ได้เริ่มพร้อมกันทุกฝ่าย และสำเร็จก่อนหรือหลังไม่เหมือนกัน งานใดสำเร็จถอนตัว งานใดเขารับผิดชอบได้ก็ถอนตัว ที่สุดของงานพัฒนา คือ การถอนตัวได้หมด

๘.๕ การกระจายอำนาจบริหารโดยเริ่มจากน้อยไปมาก จากง่ายไปยาก ทุกด้าน ทั้งเรื่องบุคคลากร วัสดุ การเงิน การจัดการ ซึ่งมีการฝึกการตัดสินใจ และกระจายผลประโยชน์

๘.๖ บทเรียนที่เป็นเงื่อนไขแห่งเวลา บางกิจกรรมต้องทำซ้ำหลายครั้ง ผ่านประสบการณ์ปลายฤดู และเมื่อถึงคราวเริ่มถอนตัวนั้น นักพัฒนาจะอยู่กับชุมชนนั้นน้อยวันเรื่อย ๆ และจากไป

๘.๗ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการทำงานถอนตัวคือ ถึงแม้งานจะสำเร็จแล้วก็ตาม แต่ระบบการสร้างเครือข่าย และการเสริมเพื่อคุณภาพการศึกษานอกกระบบของผู้นำ และสมาชิกยังจำเป็น นั่นคือถึงแม้จะถอนตัวสมบูรณ์แบบแล้ว แต่การติดตามเยี่ยมเยียน การเสริมสร้างศักยภาพและให้การศึกษ เป็นนักพัฒนาการและความต่อเนื่องที่ต้องทำ

บทสรุปของการทำงานแบบถอนตัว คือ การจัดระบบความสัมพันธ์ในบทบาทระหว่างชาวบ้าน กับบุคคลภายนอกอย่างถูกต้อง มีแนวทางพัฒนาองค์กรประชาชนที่มีอิสระเป็นตัวของตัวเองและพัฒนาเอง

สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท - พรช.

สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท - พรช. เดิมตั้งเป็นโครงการเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท ซึ่งได้เริ่มปฏิบัติงานสนามเล็กเดือนเมษายน ๒๕๒๘ หลังจากนั้น ได้เตรียมการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ชื่อสมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท โดยได้รับอนุญาตจดทะเบียนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๓๔

วัตถุประสงค์สำคัญของสมาคม เพื่อพัฒนาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สนับสนุนเกษตรกรรายย่อย พัฒนาการพึ่งตนเอง ทั้งในด้านเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโคและกระบือ สนับสนุนให้เกิดองค์การชุมชน และให้พัฒนาตนเองให้เข้มแข็ง ประสานทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อประโยชน์แก่ชาวชนบท สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท ทำงานพัฒนาโดยไม่หวังผลกำไร และมุ่งเกี่ยวกับการเมืองใด ๆ

พื้นที่ปฏิบัติงานหลักครั้งแรกในอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ทั้งนี้เพราะเป็นเขตพื้นที่แห้งแล้ง และประชาชนยากจนมาก การทำนาขาดทุนในเขตเกษตรน้ำฝน รวมทั้งหนี้สินอันเกิดจากการได้ผลผลิตน้อย ความแห้งแล้งของอำเภอวัดสิงห์นั้น มีความรุนแรงมากกว่าหลายสิบอำเภอในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่ถือว่าแห้งแล้งที่สุดของประเทศไทย

สมาคมเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท ก่อเกิดจากผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับพัฒนา คณะกรรมการประกอบด้วยผู้นำอาสาสมัครดีเด่นระดับภาค ๑ คน นักพัฒนาอาชีพ ๗ คน ข้าราชการที่รักงานพัฒนาชนบท ๓ คน และกำนันซึ่งเป็นทั้งนักบริหาร และนักปกครองท้องถิ่น ๕ คน รวม ๑๑ คน ที่รู้จักอำเภอวัดสิงห์เสมือนเป็นคนวัดสิงห์ และบางคนทำงานพัฒนาเฉพาะอำเภอวัดสิงห์มานานับ ๑๐ ปี บางคนเป็นคณะกรรมการร่วมขององค์กรพัฒนาชนบทหลายแห่งในประเทศไทย

กรรมการบริหารบางคน เป็นผู้ถือโครงการมา ๕-๑๐ ปี และเคยเป็นอดีตรวมการองค์กรต่าง ๆ หรือบางคนก็เป็นคณะกรรมการพัฒนาชนบทหลายหน่วยงาน สำหรับข้าราชการที่ได้รับเลือกเป็นกรรมการสมาคม พรช. ต่างเป็นผู้มีประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท และปฏิบัติงานนี้รวมทั้งสนับสนุนงานพัฒนามากว่า ๑๐ ปี สำหรับกำนันซึ่งได้รับเลือกนั้น เป็นคนท้องถิ่น และเป็นประธานสภาตำบล ซึ่งมีบทบาทพัฒนาชนบทในเขตอำเภอวัดสิงห์

เรามีประสบการณ์งานพัฒนาชนบทอำเภอวัดสิงห์ติดต่อกันมา ๑๕ ปี ดังนั้น โครงการเพื่อนร่วมพัฒนาชนบท และโครงการเกษตรกรรายย่อยพัฒนาการพึ่งตนเอง มิใช่การแสวงหาตัวบอบในฐานพัฒนา หรือเพื่อการทดลองพัฒนา แต่เป็นโครงการพัฒนาที่มีพันธะสัญญา ที่จะแก้ไขความยากลำบากของเกษตรกรรายย่อยต่อไป

LIRT

ภาคผนวก

ประเทศไทยกับการพัฒนาการเกษตร

โดย นายพิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ

ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั้งประเทศมีอาชีพเกษตรกรรม ทำการผลิตสินค้าเกษตร อาหารเพื่อเลี้ยงตัวเองและอาศัยอยู่ในชนบท ในขณะที่เดียวกันประเทศพัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย เป็นประเทศผลิตสินค้าเกษตร อาหาร และยังส่งออกสินค้าเกษตรไปจำหน่ายประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกอีกด้วย แต่ลักษณะการเกษตรของประเทศด้อยพัฒนา และประเทศพัฒนามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในด้านวิทยาการ หรือเทคโนโลยีการเกษตร จึงเห็นได้ว่าการเกษตรในโลกลนี้สามารถ แบ่งออกได้ใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

ความต่างในด้านวิทยาการ Technical Dimension

๑. การเกษตรที่ใช้วิทยาการสูง(Hi-Tech) เป็นการเกษตรที่มีการลงทุนสูงหรือเรียกว่า Capital Intensive เช่น การเกษตรในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อิสราเอล และกลุ่มสหภาพยุโรป (European Union : Eu) การเกษตรในประเทศดังกล่าวมีการใช้ทุนสูงมากและใช้แรงงานคนน้อย จึงทำให้ประชากรที่อยู่ในสาขาอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนน้อย โดยมีสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ แม้ว่าประเทศดังกล่าวจะมีประชากรอยู่ในสาขาการเกษตร แต่ก็สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอจนเหลือส่งออกในกรณีของสหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ส่วนญี่ปุ่นและสหภาพยุโรป แม้จะสามารถทำการผลิตอาหารได้ในปริมาณมาก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายใน เนื่องจากประชากรมีรายได้สูงมีการบริโภคอาหารในปริมาณมาก จึงต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการเกษตรที่มีการใช้วิทยาการระดับสูง จะเป็นการเกษตรที่สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ ความเสี่ยงต่อความแปรปรวนของภูมิอากาศจึงมีน้อย และเนื่องจากใช้ทุนสูง แรงงานน้อยจึงทำให้ผลิตภาพการเกษตร (Productivity) ของแรงงานอยู่ในระดับสูง

๒. การเกษตรที่ใช้วิทยาการต่ำ (Low-Tech) เป็นลักษณะการเกษตรของประเทศด้อยพัฒนาที่มีผลิตภาพการผลิต (Productivity) ต่ำ ประสิทธิภาพการผลิตก็ต่ำด้วย และเทคโนโลยีการเกษตรเป็นแบบใช้แรงงานมาก (Labour Intensive) มีการลงทุนในการผลิตสินค้าเกษตรน้อยมาก เนื่องจากมีแรงงานและประชากรมากในสาขาเกษตรกรรม ประกอบกับประชากรในสาขานี้ยากจน ขาดแคลนเงินทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมทั้งประชากรมีการศึกษาคต่ำเพราะยากจน จึงทำให้วิถีการผลิตเป็นไปในลักษณะดั้งเดิม (Traditional) โดยอาศัยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษซึ่งมีเพียงธรรมชาติเป็นหลัก การเกษตรจึงมีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติในระดับสูง แม้ว่าภาคการเกษตรจะมีประชากร และแรงงานเป็นจำนวนมาก ทำการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร แต่ก็ไม่อาจจะเลี้ยงประชากรทั่วประเทศได้ ประเทศด้อยพัฒนาหลายประเทศประชากรต้องเผชิญกับปัญหาความอดอยาก หิวโหย ไม่มีอาหารบริโภคเพียงพอ อาทิ ประเทศ Ethiopia, Uganda และ Rwanda เป็นต้น แต่ก็มีบางประเทศที่เป็นประเทศผลิตอาหารได้มากเพียงพอ จนมีเหลือส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศ เช่น ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ประชากรบางส่วนในประเทศเหล่านี้ก็ยังมีปัญหาการขาดแคลนอาหารบริโภค อันเนื่องมาจากความยากจน ขาดแคลนรายได้ในการจับจ่ายใช้สอยเพื่อซื้ออาหารมาบริโภค

การเกษตรของประเทศด้อยพัฒนาที่มีการใช้ทรัพยากรในระดับต่ำ จึงทำให้เกษตรกรได้พยายามเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบกับวิทยาการระดับต่ำ ทำให้การผลิตต้องอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมาย ด้วยการตัดไม้ ทำลายป่า เพื่อนำเอาที่ดินมาทำการผลิตสินค้าเกษตร ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติของประเทศดังกล่าวได้ลดลงอย่างรวดเร็วและเป็นปัญหาทางวิกฤติที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ ทำความเสียหายให้กับประเทศอย่างรุนแรง เช่น ภาวะฝนแล้ง น้ำท่วม และพายุ ทำให้เกิดความเสียหายกับผลผลิตการเกษตรโดยตรง

ประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศยากจน ขาดเงินออม และเงินลงทุนจึงทำให้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี เพราะขาดการลงทุนใน Research & Development เทคโนโลยี จึงคงที่ประกอบกับทรัพยากรมีจำกัด และใช้อย่างมากมายในขณะเดียวกัน จำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้นทำให้เกิดการลดน้อยถอยลงของผลผลิตภาพแรงงาน (Diminishing Return) เกิดการว่างงานเพิ่มขึ้น

การเกษตรในประเทศด้อยพัฒนา ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก จึงมีความเสี่ยงสูง และความไม่แน่นอนของรายได้สูงด้วย และเป็นสาเหตุที่ทำให้การเกษตรในประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่มีใครกล้าเสี่ยงลงทุนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ด้วยการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต จึงทำให้การเกษตรในประเทศด้อยพัฒนายังคงเป็นการผลิตเพื่อพึ่งตนเองผลิตอาหารเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือน (Subsistence Farmer) ความต่างในด้านภูมิภาค (Regional Dimension)

ลักษณะเด่นของการเกษตรของภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

๑. ลักษณะการเกษตรของลาตินอเมริกาเน้นการเกษตรเพื่อควมอยู่รอด เนื่องจากสังคมลาตินอเมริกาจะมีทั้งชาวยุโรปที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และชาวพื้นเมืองลาตินอเมริกายังคงเ้าตาม การเกษตรในระยะเริ่มแรกจึงต้องมุ่งเลี้ยงตัวเองเพื่อความอยู่รอด แต่เนื่องจากชาวยุโรปที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน จะเป็นผู้ที่ประสบการณด้านการพัฒนามาแล้ว จึงได้นำเอาเทคโนโลยีการเกษตร ระดับสูงเข้าไปประยุกต์ใช้กับสภาพภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรธรรมชาติ จึงทำให้การเกษตรของลาตินอเมริกามี ๓ ลักษณะ ได้แก่

MINIFUNDIO คือครัวเรือนเกษตรกรมีขนาดเล็ก ๆ การเกษตรในลักษณะนี้เป็นการผลิตมุ่งเลี้ยงครอบครัวให้อยู่รอด เป็นการเกษตรที่ยึดกับธรรมชาติไม่สนใจเรื่องของภายนอก และพยายามปรับชีวิตความเป็นอยู่ไปในลักษณะแบบ Small & Beautiful

LATIFUNDIO เป็นเกษตรกรรมมีขนาดใหญ่ มีการผลิตที่ใช้ทรัพยากรในระดับสูง โดยมุ่งใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคน ประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในระดับสูง สามารถทำการผลิตในที่ดินมีขนาดใหญ่ได้ และมีความทุนการผลิต การผลิตจะเป็นลักษณะแบบการค้า โดยปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดเดียวในที่ดินใหญ่ เช่น Corn Belt, Cotton Belt ในสหรัฐอเมริกาเป็นลักษณะของ Monoculture แต่มีข้อเสีย ก็คือ ขาดความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความเสี่ยงต่อโรคพืช หรือศัตรูพืช หากเกิดปัญหาแล้วจะทำให้เกิดความเสียหายทั้งหมด และควบคุมยาก

๒. ลักษณะการเกษตรของภูมิภาคเอเชีย (Asia Drama) มีลักษณะการเกษตรแบบที่ดินมีขนาดเล็ก ๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไป พร้อมกับมีประชากรมากในภาคการเกษตร จึงทำให้ชนชั้นเกษตรกรที่ดินจึงเล็กลง Bunker Mudd ได้เขียนกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเกษตรของเคเซีย และมีศักดิ์ได้รับรางวัล Noble Prize โดยได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเกษตร ใน ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก เป็นยุคของการล่าเมืองขึ้น (colonialism) สังคมเอเชียในอดีตเป็นแบบหมู่บ้านต่างคนต่างทำ มีความสัมพันธ์เป็นแบบครอบครัว ในเอเชียถือว่าที่ดินเป็นของกลางใครจะทำอะไรขึ้นกับการตัดสินใจ แต่เมื่อมีชาวยุโรปเข้ามาที่จะช่วงชิงทรัพยากร จึงทำให้เกิดการแสดงสิทธิความเป็นเจ้าของที่ดิน หรือเรียกว่า Property Rights โดยมีแนวคิดที่ว่าทุกคนควรมีที่ดินเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากร ทำให้สังคมเริ่มเห็นแก่ตัว เกิดการทำลายลักษณะการอยู่ร่วมกัน แบบหมู่บ้าน และทุกคนมีอิสระของตนเอง

ขั้นตอนที่สอง ยุคสังคมเริ่มใช้เงินเป็นสื่อกลางแห่งการแลกเปลี่ยน พร้อมกับมีนายทุนให้กู้ (Money Renter) ทำให้มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตได้ทันที วิธีการผลิตแบบเลี้ยงตัวเองได้เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า และมีการกู้ยืมเนื่องจากการผลิตเพื่อการค้าจำเป็นต้องอาศัยเงินลงทุนเพื่อพัฒนาระบบการผลิต ขยายการผลิต ซึ่งต่างจากการผลิตแบบพึ่งตนเอง โดยอาศัยธรรมชาติ เมื่อการค้าประสบปัญหาการขาดทุนเพราะมีความเสี่ยงสูงทำให้เกษตรกรหันเหไป หากเป็นการผลิตแบบพึ่งตนเองโอกาสที่จะก่อหนี้และกู้ยืมจะไม่เกิดขึ้น ปัญหาหนี้จึงทำให้เกษตรกรเริ่มสูญเสียที่ดินทำกินไป ทำให้เกิดปัญหาเกษตรกรขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ซึ่งมีผลกระทบต่อการขาดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การเกษตรในลักษณะนี้จะพบในกรณีของเกษตรกรเช่าที่ดิน ทำการเกษตร รวมทั้งมีปัญหาเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน (Landlessness) หมายถึง เกษตรกรว่างงานหรือตกงาน เพราะไม่มีที่ดินใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้ ปัญหาเกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน และเกษตรกรขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของไทย จะมีปัญหามากในช่วงปี ๒๔๓๑-๒๔๓๕ ที่เกิดการเบ่งกำไรในราคาที่ดิน และถูกถ้าเข้าไปในพื้นที่การเกษตร จากลักษณะการเกษตรที่ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า จึงทำให้สังคมเปลี่ยนจากการปลูก Staple Crops ไปสู่ Cash Crops

ขั้นตอนที่สาม ยุคนายทุนให้กู้ (Money Renter) ยุคนั้นนายทุนได้กลายเป็นเจ้าของที่ดิน มหาศาล (Land Lord) และเกษตรกรที่มีหนี้สินต้องสูญเสียที่ดินทำกินไปจำนวนมากในขณะเดียวกัน ประชากรยังเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ขนาดถือครองการเกษตรเล็กลง และการทำการเกษตรจึงมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ทำให้ปัญหาการว่างงานในภาคการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากนายทุนเป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ มุ่งทำการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน ในขณะที่เกษตรกรได้สูญเสียที่ดินทำกินไป ทำให้ตกงานไม่มีงานทำ จึงจำเป็นต้องอพยพหาชีวิตรจากการเกษตรไปสู่สาขาอื่น โดยมุ่งการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง

๓. ลักษณะการเกษตรของแอฟริกา มี ๓ ลักษณะ ที่ทำให้เกิดผลผลิตต่ำ

ลักษณะแรก เป็นการทำการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเองมีที่ดินมาก แต่เครื่องมือเครื่องใช้มีจำกัด ทำให้ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกมีน้อย การเกษตรจึงเป็นแบบผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองให้พออยู่พอทำการผลิต Staple Crops และใช้ที่ดินอย่างหนาแน่น (Land intensive) จึงทำให้ผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูกต่ำ ถือได้ว่าไร้ประสิทธิภาพ

ลักษณะที่สอง มีการใช้ที่ดินอย่างหนัก เมื่อใช้แล้วก็ย้ายไปทำที่อื่น (Slash-Burn) ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับทำไร่เลื่อนลอย แต่มีปัญหาคือเมื่อมีประชากรเกิดขึ้นมาก ทำให้การย้ายไม่สะดวก จึงทำให้ที่ดินการเกษตรเดิมขาดความอุดมสมบูรณ์ และขาดการลงทุนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ย ผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูกจึงต่ำ

ลักษณะที่สาม เกิดการขาดแคลนแรงงานในระยะเวลาเพาะปลูก เพราะกรรมสิทธิ์มีการใช้ที่ดินมาก ดังนั้นในช่วงฤดูการเพาะปลูก จึงต้องการแรงงานมาก และหลังจากนั้นแรงงานจะว่างงาน จึงทำให้แรงงานมีการทำงานไม่เต็มที่ หรือเกิดการว่างงานแบบแอบแฝง ผลผลิตต่อแรงงานจึงต่ำ

ลักษณะการเกษตรของทวีปแอฟริกา ที่มีการใช้ที่ดินอย่างหนัก ถือได้ว่าเป็นการทำงานทรัพยากรป่าไม้ ที่ดินไปเป็นจำนวนมาก ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้ลดลงอย่างรวดเร็ว และทำให้ทวีปแอฟริกาจะมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พายุ ความแห้งแล้ง และน้ำท่วมอย่างรุนแรง ทำความเสียหายต่อผลผลิตการเกษตรที่เกิดจากสาเหตุที่มีการใช้ที่ดินอย่างหนัก

Stage of Development Dimension

ขั้นตอนการพัฒนาการเกษตร (Stage of Agricultural Development)

การพัฒนาการเกษตรโดยทั่วไป จะประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเอง ไปสู่ขั้นตอนการผลิตเพื่อการค้า และขั้นนี้ขึ้น และพัฒนาไปสู่ลักษณะการเกษตรในประเทศพัฒนา จนกระทั่งพัฒนาเป็นการเกษตรแบบยั่งยืน โดยที่ขั้นตอนของการพัฒนาการเกษตร มีสาระสำคัญในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนแรก เป็นการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเอง (Subsistence Farmer) เป็นการเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ โดยต้องเผชิญกับความเสี่ยงของผลผลิต และความไม่แน่นอนของตลาดและรายได้ การเกษตรในขั้นตอนนี้ เกษตรกรมุ่งพยายาที่จะเอาตัวรอดด้วยการปลูกพืชหลักที่สามารถใช้บริโภคในครัวเรือนได้ ๒-๓ ชนิด เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่ว ถือได้ว่าเป็น Staple Crops มีความสามารถในการผลิตต่ำ เพราะใช้วิทยาการแบบดั้งเดิม ผลผลิตที่ได้รับจะใกล้เคียงกับปริมาณการบริโภค โดยมีการใช้ปัจจัยการผลิต ที่สำคัญ ๒ ชนิด คือ แรงงาน และที่ดิน และพึ่งพาธรรมชาติ ผลผลิตต้องเสี่ยงอยู่กับภัยธรรมชาติ ทุกคนทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองให้อยู่รอด การคมนาคมมีน้อย จึงเป็นอุปสรรคต่อการค้า และการตลาด การเกษตรในขั้นตอนนี้มีข้อสังเกตได้ คือ

- การผลิตมุ่งเป้าหมายสู่การมีชีวิตให้อยู่รอดได้ในแต่ละปี
- สังคมค่อนข้างคงที่ หรือหยุดนิ่ง เนื่องจากไม่มีการค้า และการแลกเปลี่ยน
- ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากความหวัด และทำงานมานานเพียงพอที่จะเชื่อ

ถือได้เนื่องจากสามารถมีชีวิตรอดมาได้ และจะไม่กล้าเสี่ยงกับความไม่แน่นอนที่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไรก็ตาม

ชาวนาไทยมุ่งแสวงหาความอยู่รอด (Survive Maximization) ไม่ทำการผลิตเพื่อขาย จึงทำให้การเกษตรยังคงยึดถือกระบวนการผลิตจากการเรียนรู้ สร้างสม ประสบการณ์ในอดีต และเกิดความเชื่อในการกระทำ โดยที่คนเรานั้นจะเชื่อในสิ่งที่คิดเองพยายามเชื่อ และยากที่จะเปลี่ยนแปลงเนื่องจากไม่ได้สร้างหลักประกัน ที่เป็นการประกันความเสี่ยงให้กับเกษตรกร ต่อการเปลี่ยนแปลงในการใช้เทคนิคใหม่ ๆ หรือเปลี่ยนแปลงพืชเพาะปลูก ข้อเสนอของรัฐบาลในการเปลี่ยนแปลงการเกษตร มักทำให้เกิดปัญหาให้กับเกษตรกรเพิ่มขึ้น ที่มีความล้มเหลวของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเด่นชัดของการเกษตรประเทศไทย อาทิ

- ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่เกิดจากโครงการของรัฐ อันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายการเกษตรที่ผิดพลาด และล้มเหลว ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น จึงทำให้รัฐบาลต้องยอมมาแสดงความรับผิดชอบ ด้วยการกำหนดนโยบายปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกร

- พืชเศรษฐกิจใหม่ๆ ที่รัฐบาลดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตจะต้องมีหลักประกันความเสี่ยงในด้านการตลาด โดยมีการจัดทำโครงการ ๔ ประสาน ประกอบด้วยภาครัฐ ธุรกิจเอกชน เกษตรกร และสถาบันการเงินร่วมมือกันในการสนับสนุนการผลิต รวมทั้งการจัดตลาดซื้อขายล่วงหน้า (Contract Farming)
 Legislative Institutional Repository of Thailand

สาขาการเกษตรของประเทศต้องพัฒนา ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย แม้ว่าภาคการเกษตรจะมีความสำคัญในฐานะเป็นฐานการผลิตอาหาร แต่ก็เป็นสาขาเศรษฐกิจที่รัฐบาลของหลายประเทศได้ละเลยการให้ความสำคัญ จึงเปรียบเสมือนเด็กที่เกิด้วันพุธ (Wednesday Child) หมายถึง พ่อ แม่ ไม่ค่อยทุ่มเทความ

สนใจให้กับ Wednesday Child ทั้งนี้ Wednesday Child อาจจะเป็นลูกที่สามารถช่วยเหลือพ่อ แม่ได้มากที่สุด แต่กลับถูกละเลยไป

ช ญ (ญ) ญ ช พ่อ แม่ส่วนใหญ่ทุ่มเทให้ลูกชาย หรือลูกสาว

ช (ช) ญ ช คนโตกับลูกคนสุดท้องมาก

ช (ญ) ญ ครอบครัวในปัจจุบันส่วนใหญ่จะมีลูกเพียง ๒ คน หรือมีลูกเพียงคนเดียว ก็จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับ Wednesday Child

ขั้นตอนที่สอง เป็นการเริ่มกระจายการผลิต (Diversified Crops) ด้วยการปลูกพืชหลายชนิด เนื่องจากเป็นยุคที่การผลิตได้เปลี่ยน เป็นการผลิตเพื่อการค้า และเนื่องจากพืชผลหลัก ๆ (Staple Crops) มีปัญหาด้านการตลาด และการส่งออก จึงต้องปรับเปลี่ยนมาสู่การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) เนื่องจากมีตลาดภายในประเทศรองรับ ผลผลิตอยู่แล้ว ดังนั้นการผลิตจึงมีลักษณะการผสมผสานระหว่าง Cash Crops กับ Staple Crops เพื่อกระจายความเสี่ยง และลดปัญหาความไม่แน่นอนของตลาด การเกษตรในขั้นตอนนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตโดยนำเอาเครื่องทุ่นแรงงานการเกษตรเข้ามาใช้ เช่น รถไถนา มีการใช้พันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีขึ้น มีการใช้ยาฆ่าแมลง มีการชลประทานเพิ่มขึ้นและนำเอาผลผลิตส่วนเกินออกจำหน่าย การค้าขายสัตว์มากขึ้นและมีการซื้อมากขึ้น ซึ่งการเกษตรแต่เดิมเป็นการผลิตแบบเลี้ยงตัวเอง ผลผลิตจึงมีความเสี่ยงกับธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่พอเปลี่ยนมาสู่การผลิตเพื่อการค้า ทำให้การเกษตรนอกจากจะต้องเสี่ยงกับภัยธรรมชาติแล้ว ยังต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของตลาด และรายได้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่การเกษตรในขั้นตอนนี้ประสบปัญหาทำการขาดทุน และเกษตรกรมีหนี้สินพร้อมทั้งผลผลิตที่ได้รับส่วนหนึ่ง ต้องนำไปใช้จ่ายเป็นค่าดอกเบี้ยหนี้เงินกู้

ขั้นตอนที่สาม ลักษณะการเกษตรในประเทศพัฒนา (Specialization Agriculture) มีการเทคโนโลยีในระดับสูง มีการใช้เครื่องทุ่นแรงอย่างเต็มที่ การผลิตเป็นการผลิตเพื่อการค้า โดยทำการผลิตในที่ดินผืนใหญ่ ทำการผลิตแบบ Mass Production และ Large Scale และเกิดการประหยัดจากขนาดการผลิต (Economy of Scale) และเกิด Cost Minimization กับ Profit Maximization นอกจากนั้นยังมีการค้นคว้าวิจัยในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และมุ่งพัฒนาเทคโนโลยีที่มีการประหยัดการใช้แรงงาน (Labour Saving) อย่างเต็มที่ด้วย

ขั้นตอนที่สี่ การเกษตรแบบยั่งยืน (Sustainable Agriculture) เนื่องจากการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีในระดับสูง ได้เกิดปัญหาของการลดลงในทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็วและมีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช วัชพืช ในปริมาณมาก เนื่องจากการผลิตแบบ Mass Production ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและมีปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม จนถึงขั้นวิกฤตที่ทำให้สิ่งมีชีวิตอยู่ไม่ได้ นั่นหมายถึงการเกษตรก็อาจจะคงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นการเกษตรในขั้นตอนนี้จึงมองความยั่งยืนของการผลิตทางการเกษตรในระยะยาว โดยให้ความสำคัญกับการรักษานวัตกรรมทรัพยากรการเกษตร และการผลิตต้องคำนึงผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด จึงจะทำให้การเกษตรยังคงอยู่รอดได้ในระยะยาว เงื่อนไขของการเกษตรแบบยั่งยืนมี ๓ ประการคือ

- ความยั่งยืนในผลผลิต (Sustainable Production)
- ความยั่งยืนในรายได้ (Sustainable Income) มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้
- การลดความเสี่ยง (Reduce Risk) การทำหลายทรัพยากรธรรมชาติ จะส่งผลทำให้สูญเสีย

ความสมดุลในทางธรรมชาติ ทำให้สภาพทางธรรมชาติมีความแปรปรวน และผลผลิตจึงมีความเสี่ยงสูง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีส่วนช่วยในการลดความเสี่ยงของผลผลิต

การพัฒนาการเกษตรชนบท

เนื่องจากชนบทมีปัญหาระดับฐานที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ประชากรมีรายได้น้อย ขาดแคลนเงินออมที่จะลงทุนในการพัฒนาการผลิต และสร้างงานในชนบทนอกสาขาเกษตรกรรมด้วย

๒. ประชากรมีมาก คุณภาพประชากรต่ำ สุขภาพไม่ดี รายได้น้อย มีหนี้สินเป็นตัวเหนี่ยวรั้งการพัฒนา

๓. ขาดอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ ตลาดขาดประสิทธิภาพ เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบในด้านราคา และปัญหาพื้นฐานของเกษตรกรในด้านความยากจน และมีหนี้สิน ทำให้ต้องเร่งรัดจำหน่ายผลผลิต เพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงปากท้อง และทดแทนดอกเบี้ยในอัตราสูงด้วย จึงทำให้เกษตรกรไม่อาจจะเก็บผลผลิตเพื่อถนอมราคาได้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาอรรณพ

๑. มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Technological Change) มีการค้นพบวิทยาการใหม่ (Innovation) ถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการเกษตร หากขาดการพัฒนาเทคโนโลยีก็จะไม่มีการพัฒนาอีกต่อไป สาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค คือ

- มีการใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงาน (Labour Saving) ทำให้คนมีผลผลิตเพิ่มขึ้น เป็นการเพิ่มผลผลิตของแรงงาน (Labour Productivity) แต่อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้น

- มีการใช้เทคโนโลยีการสืบทอดแทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก (Land Augmenting) เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ของที่ดินเพิ่มขึ้น ผลผลิตต่อพื้นที่เพาะปลูก (yield) เพิ่มขึ้น เทคโนโลยีในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการผลิตไม่ว่าจะเป็นขนาดที่ดินผืนใหญ่ หรือเล็ก มีประโยชน์เท่า ๆ กัน (Scale Neutral)

๒. มีนโยบายที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เช่น นโยบายส่งเสริมการผลิตในลักษณะแบบปฏิบัติเดียว นโยบายส่งเสริมการตลาดกลาสนค้าเกษตร

๓. ปรับระบบสังคมให้เอื้ออำนาจต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การมีวินัย (Discipline) ของสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี ประชาชนมีวินัยสูง ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วสำหรับบางประเทศ ได้แก่ปัญหาการมีวินัยด้วยการบังคับเช่น เปลี่ยนระบบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ การออกกฎหมายจำกัดเสรีภาพที่รัดกุม และให้ความสำคัญกับการศึกษา นอกจากนี้จะต้องนำเอาวิทยาการที่สอดคล้องและเหมาะสมกับคนในสังคม

ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาชนบท

๑. การปฏิรูปที่ดิน (Land Reform) คือ การกระจายการครองครองทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรให้เต็มที่มีประสิทธิภาพ นักเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระจายที่ดินไปให้กับผู้ทำประโยชน์ เป็นการบรรเทาปัญหาการกระจายรายได้ บางประเทศดำเนินการจัดตั้งธนาคารที่ดิน (Land Bank) เช่น ไต้หวัน มีการเก็บภาษีที่ดินในส่วนที่เกินจากปริมาณขั้นต่ำที่กำหนด และหากไม่ได้ทำประโยชน์ก็จะต้องเสียภาษีในอัตราสูง และรัฐบาลดำเนินการเวนคืนที่ดินในส่วนที่ไม่ได้ทำประโยชน์ไปให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเข้าซื้อ

๒. รัฐบาลต้องสนับสนุนการพัฒนาชนบท คือ การสร้างงานในชนบท หรือการพัฒนาการเกษตร ซึ่งจะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรมในชนบทก็ได้ แต่ต้องให้คนในชนบทสามารถทำงานได้ จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการเกษตรค่อนข้างที่จะเหมาะสมต่อการสร้างงาน และรายได้ของชาวชนบท เพราะสามารถมีการเชื่อมโยงของวงจรเศรษฐกิจค่อนข้างกว้างขวางมีทั้ง Forward Linkage และ Backward Linkage โดยสามารถรองรับวัตถุดิบการเกษตรในชนบท สามารถเรียนรู้ได้ ถือเป็นการสร้างงานให้กับคนในชนบทได้มาก นอกจากนั้นควรมีสิ่งจูงใจทางภาษี เพื่อให้เกษตรกรขยายการผลิต รวมทั้งสนับสนุนการส่งออก

๓. มีการพัฒนาระดับการครองชีพ ด้วยการรักษาสถิติสภาพทางเศรษฐกิจ ลดปัญหาเงินเฟ้อ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ยุติธรรม

การพัฒนาการเกษตร กับการพัฒนาชนบท

การพัฒนาการเกษตร เป็นการพัฒนา สาขาเศรษฐกิจ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ ในสาขาการเกษตร ส่วนการพัฒนาชนบทเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ และสังคมเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการพัฒนาคนในพื้นที่ด้วย โดยที่การพัฒนาการเกษตรกับการพัฒนาชนบท จึงมีหลายส่วนที่เกี่ยวข้องกัน และเป็นเรื่องเดียวกัน ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า เป็นการพัฒนาการเกษตรชนบท

ปัจจัยสำคัญการพัฒนาการเกษตร	ปัจจัยสำคัญการพัฒนาชนบท
๑. การปฏิรูปที่ดิน	๑. การปฏิรูปที่ดิน
๒. Technical Change	๒. Rural Physical Infrastructure Irrigation, Social Development, health & Education
๓. Rural credit	๓. Political Will
๔. Trade & Rural Poverty	

การพัฒนาการเกษตรชนบท มีเป้าหมายการพัฒนา ๓ เรื่องที่สำคัญ ได้แก่

๑. Production Contribution

การกระจายการผลิต เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการผลิตสูงสุด จึงต้องมีการจัดสรรทรัพยากร หรือปัจจัยการผลิต ให้เหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น และมีการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ดันทุนการผลิตต่ำ เช่น การกำหนดเขตเกษตรกรรม (Agricultural Zoning) ให้สอดคล้องกับฐานทรัพยากร และชนิดสินค้าเกษตร

๒. Factor Contribution

การกระจายปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่สำคัญทางการเกษตร ได้แก่ ที่ดิน ปุ๋ย พันธุ์พืช น้ำ ลินเชื้อ ควรจัดทำให้เพียงพอและกระจายให้ถึงมือเกษตรกร พิจารณาในด้าน (Factor Availability) เพื่อให้การผลิตสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด หากเกิดการขาดแคลนปัจจัยการผลิตในบางท้องถิ่น หรือเกิดความไม่เพียงพอของปัจจัยการผลิตชนิดหนึ่ง ชนิดใด จะส่งผลทำให้การพัฒนาหยุดชะงัก

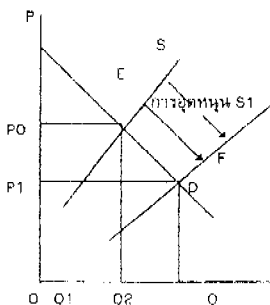
๓. Market Contribution

การกระจายของตลาด ที่ระบบการตลาดที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการเชื่อมโยงกันระหว่างตลาดในเขตเมืองและตลาดท้องถิ่นโดยสะท้อนของราคาจากแหล่งหนึ่งไปยังแหล่งหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลข่าวสารในกระบวนการตัดสินใจการผลิตจากท้องที่มีผลผลิตส่วนเกิน (Surplus) และท้องที่มีผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค (Deficit) ตลาดจะทำหน้าที่กระจายสินค้าไปยังท้องที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการสร้างงาน และรายได้ที่มีประสิทธิภาพ

นโยบายการเกษตร

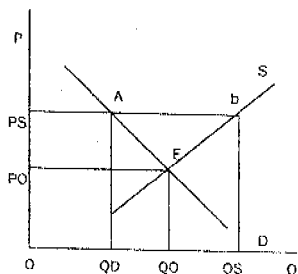
ประเทศด้อยพัฒนาและประเทศพัฒนาต่างได้ให้ความสำคัญกับนโยบายการเกษตรในฐานะเป็นแหล่งผลิตอาหาร เพื่อเลี้ยงประชากรให้เพียงพอ โดยทุกประเทศจะมีนโยบายความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security Policy) เพื่อให้บรรลุถึงการมีอาหารบริโภคที่เพียงพอในแต่ละปี ดังนั้นทุกประเทศจึงมีการใช้นโยบายการเกษตร แต่ระดับการใช้นโยบายจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในด้านงบประมาณที่จะให้การอุดหนุนให้กับภาคการเกษตร แต่ละด้าน ดังนี้

๑. นโยบายอุดหนุนปัจจัยการผลิต หรือที่เรียกว่า Input Subsidy เช่น การให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในด้านการจัดหาปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์พืช การชลประทาน การจัดหาสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าในท้องตลาด การให้มีกอบรมเกษตรกรในด้านการผลิต ตลอดจนการค้นคว้าวิจัย และพัฒนา (R&D) การเกษตร การดำเนินการตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่ารัฐบาลมีค่าใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายดังกล่าวจึงเป็นการอุดหนุนการผลิตให้กับสาขาเกษตรกรรม ประเทศพัฒนาที่ให้ความสำคัญในด้านความมั่นคงทางด้านการผลิต การเกษตรในระดับสูง เช่น JAPAN อุดหนุนการเกษตรเป็นสัดส่วนร้อยละ ๓๔ ของรายได้ สาขาเกษตรกรรม EU และ USA มีการอุดหนุนในสัดส่วนร้อยละ ๓๒ และ ๒๔ เช่นกัน ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาที่ประชากรมีรายได้ต่ำรัฐบาลไม่อาจจะมี

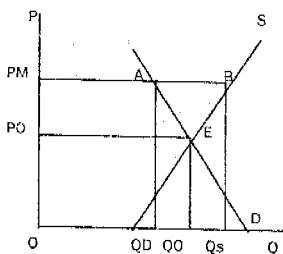
จากรูป ตลาดสินค้าเกษตรมากไม่มีการแทรกแซงจากรัฐบาลเลย ดุลยภาพถูกกำหนดที่ E โดยเส้น Demand และ Supply ราคากำหนดที่ P_0 และผลผลิตที่ Q_0 แต่เมื่อรัฐบาลให้การอุดหนุนการผลิต มีผลทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรลดลง เช่น Supply Shift จาก S ไปเป็น S_1 คิดกับเส้น Demand ได้ดุลยภาพใหม่ที่ E ได้ราคาเป็น P_1 และผลผลิตที่ Q_1 จึงเห็นได้ว่า การอุดหนุนปัจจัยการผลิต จึงมีผลทำให้มีการผลิตมากขึ้นกว่าที่ควรจะเป็นตามกลไกของตลาดและราคาถือว่าต่ำด้วย

๒. นโยบายพุงราคา (Market Price Support) การพุงราคา หมายถึง การที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงตลาดในการรับซื้อผลผลิต จำนวนหนึ่งโดยมีเป้าหมายให้ราคาตลาดเพิ่มสูงขึ้น

ตลาดเข้ามาเก็บ (Stock) โดยรัฐบาลต้องเตรียมงบประมาณค่าใช้จ่ายเป็นจำนวน AB Q_d Q_s เมื่อผลผลิตส่วนเกินจำนวน Q_d Q_s ยอกจากตลาด ราคาจะปรับตัวสูงขึ้นเป็น PS

๓. นโยบายประกันราคาขั้นต่ำ (Minimum Price Guarantee) การประกันราคาขั้นต่ำ หมายถึง การที่รัฐบาลกำหนดราคาขั้นต่ำ และประกาศที่จะรับซื้อผลผลิตทั้งหมดของผู้ผลิตในราคาประกัน

จากรูป ตลาดสินค้าเกษตร มีดุลยภาพที่ E ซึ่งเป็นจุดตัดของเส้น D และ S ราคาที่กำหนดที่ P_o และผลผลิตที่ Q_o หากรัฐบาลมีนโยบายในการประกันรายได้ให้กับเกษตรกรด้วยการประกันราคาขั้นต่ำ ผลผลิตใหม่ที่ระดับราคา P_m จะเห็นได้ว่าราคา P_m ซึ่งเป็นราคาที่สูงกว่าดุลยภาพของตลาด จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรขยายการผลิตไปเป็น Q_s โดยทำการผลิตสินค้าทั้งหมด Q_s หน่วย แม้ว่าราคา P_m จะมีปริมาณความต้องการของตลาดเพียง Q_d หน่วย แต่หากรัฐบาลประกาศนโยบายประกันราคาขั้นต่ำ

รัฐบาลจำเป็นต้องมีความสามารถในการรับซื้อผลผลิตทุกหน่วย หากเกษตรกรไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตในราคา P_m ให้กับผู้อื่นในตลาดได้ ดังนั้นนโยบายประกันราคาขั้นต่ำ จึงเป็นภาระให้กับรัฐบาลอย่างมหาศาล โดยรัฐบาลจะต้องมีหลักประกันในการรับซื้อผลผลิตทั้งหมด จำนวน Q_s หน่วยในราคา P_m ซึ่งเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายสูงถึง OP_m BQ_s รวมทั้งภาระในการจัดหาสถานที่เก็บผลผลิต (Storage) ในปริมาณที่มาก

จึงเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นนโยบายพุงราคา หรือประกันราคา ต่างก็ทำให้รัฐบาล มีภาระในด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายและการเก็บรักษาผลผลิตต้นนโยบายประกันราคาจะเป็นภาระที่มากกว่าการใช้นโยบายพุงราคา อย่างไรก็ตามการประกันราคาหรือพุงราคาจะเป็นผลทำให้ราคาเพิ่มสูงขึ้นจากราคาตลาด และเป็นเหตุจูงใจให้มีการผลิตมากเกินไปที่จะจะเป็นไปตามกลไกของตลาด P_o และปริมาณการผลิตที่ต่ำเกินไปเป็นนโยบายที่บิดเบือนกลไกตลาด (Market Distortion) อย่างร้ายแรง และมีผลกระทบต่อการแข่งขันการใช้ทรัพยากรของโลกด้วย รวมทั้งมีผลกระทบต่อการแข่งขันการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งข้อผูกมัดของทางเจรจาการค้า GATT รอบอุรุกวัย ภายใต้ WTO ได้กำหนดว่านโยบายประกันราคาและพุงราคาเป็นมาต

การที่ห้ามปฏิบัติ และให้ปรับเปลี่ยนมาตรการดังกล่าวไปเป็นการอุดหนุนปัจจัยการผลิตภายใต้ศุลกากรไม่ได้

๔. นโยบายอุดหนุนการส่งออก (Export Subsidy) ประเทศพัฒนาที่เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรกรรม อาทิ สหรัฐอเมริกา ยุโรปบางประเทศมีการอุดหนุนการส่งออก เพื่อให้ราคาสินค้าส่งออกแสดงเป็นการแข่งขันแรงจูงใจในการบริโภคของประเทศผู้นำเข้า และสามารถขยายปริมาณการส่งออกได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการอุดหนุนการส่งออกถือเป็นการบิดเบือนกลไกตลาด และอาจเข้าข่ายของการทุ่มตลาด (Dumping) สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจให้กับประเทศผู้นำเข้าด้วย WTO ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องปรับลด ปริมาณการอุดหนุนการส่งออกให้ลดลง

การอุดหนุนการส่งออกถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ส่งออกมีรายได้ดีขึ้นซึ่งมีผลเชื่อมโยงไปถึงแรงจูงใจให้กับผู้ผลิต เพื่อทำการขยายการผลิตเพื่อการส่งออกด้วย จึงทำให้มีการผลิตมากกว่าที่ควรจะเป็น

๕. นโยบายการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) เป็นนโยบายสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อทดแทนการนำเข้าเนื่องจาก สินค้าเกษตรหลัก ๆ ได้เกิดปัญหาราคาลดต่ำ และรายได้ต่ำ จึงได้ดำเนินการกระจายการผลิต โดยทำการผลิตสินค้าเกษตรใหม่ ๆ เพื่อทดแทนการนำเข้าที่คาดว่าจะมีรายได้ดีกว่าเนื่องจากมีตลาดภายในประเทศรองรับผลผลิตได้อยู่แล้ว

การผลิตสินค้าเกษตรเพื่อทดแทนการนำเข้า ส่วนใหญ่เป็นสินค้าใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีการผลิตภายในประเทศมาก่อน ดังนั้นหากเปรียบเทียบประสิทธิภาพการผลิต แล้วจะพบว่าประสิทธิภาพการผลิตจะต่ำกว่า ซึ่งการที่จะให้ดำเนินการนโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อทดแทนการนำเข้าให้สำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีมาตรการสกัดกั้นสินค้าจากต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพการผลิตเหนือกว่าเข้ามาแข่งขัน จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการปกป้องคุ้มครอง (Protectionism) ให้กับสินค้าดังกล่าวด้วยการกำหนดมาตรการห้ามนำเข้า การขออนุญาตนำเข้า การกำหนดโควตานำเข้า รวมทั้งการกำหนดภาษีศุลกากรในอัตราสูง สำหรับสินค้าที่ประเทศไทยเคยส่งเสริมการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ได้แก่ ถั่วเหลือง ปาล์มน้ำมัน นม เป็นต้น ปัจจุบันประเทศไทยต้องผ่อนคลายนโยบายดังกล่าว ตามข้อตกลง GATT เกี่ยวกับการเปิดตลาด

๖. นโยบายส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตร การตลาดสินค้าเกษตรถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตร เนื่องจากตลาดที่มีประสิทธิภาพจะทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคในท้องที่ต่าง ๆ ได้มาพบกันเพื่อทำการค้าและการผลิตขยายตัว ทั้งตลาดจะเป็นหลักในการสะท้อนราคาจากแหล่งที่มีปัญหาภาวะบริโภคไม่เพียงพอ (Excess Demand) กับแหล่งผลิตที่มีผลผลิตส่วนเกิน (Excess Supply) ดังนั้นหากกลไกตลาดมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถสะท้อนราคาไปสู่ผู้ผลิต ให้ทำการตัดสินใจผลิตตามการคาดการณ์ของรายได้ ดังนั้นนโยบายการส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตร ถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญทั้งระบบของกลไกตลาดไม่ว่าจะเป็นตลาดท้องถิ่น ตลาดกลางชายฝั่ง ตลาดชายฝั่ง ตลอดจนตลาดส่งออก หากตลาดในระดับต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ให้ผู้ผลิตสามารถตัดสินใจผลิตได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของพ่อค้าคนกลาง ให้มีปริมาณมากเพียงพอในการแข่งขันรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรจะสามารถช่วยลดการเอารัด เอาเปรียบของคนกลางลงได้ และการปรับปรุงในด้านการคมนาคมขนส่ง ถนนหนทางให้เจริญมากขึ้น จะเป็นการเสริมกลไกของตลาดให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

๗. นโยบายการปฏิรูปที่ดิน (Land Reform) ถือเป็นการกระจายการครอบครองทรัพย์สิน โดยมุ่งกระจายสิทธิในทรัพย์สิน (Property Rights) ของที่ดิน การปฏิรูปที่ดิน มีจุดมุ่งหมายที่จะลดปัญหาเกษตรกรรายได้น้อยในที่ดินทำกิน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และให้มีหลักประกันในรายได้ความมั่นคงในอาชีพ พร้อมทั้งเป็นการลดปัญหาความยากจน รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้เกษตรกร

ควไว้ที่ดินทำกินที่อาจจะเป็นปัญหาสังคม หรือเป็นเกษตรกรรมที่ดกงานได้มีโอกาสกลับมามีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับชีวิต ปัญหาการกระจายทรัพยากรไม่ทั่วถึงเป็นบ่อเกิดการลดน้อยถอยลงของรายได้ประชาชาติ เนื่องจากบุคคลที่มีที่ดินมากเกินไป ไม่สามารถให้ประโยชน์จากที่ดินทำการผลิต ป้อนให้ที่ดินว่างเปล่า (Ideal land) ผลผลิตก็ไม่เกิดขึ้น รายได้ที่ควรจะได้รับกลับไม่ได้รับ และนำมาสู่การผลงในรายได้ประชาชาติ

๘. นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตรค่อนข้างจะมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา เนื่องจากเป็นประเทศเกษตรกรรม ทั้งนี้อุตสาหกรรมมีความสำคัญ ได้แก่

- เป็นตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร มีทั้ง Forward Linkage และ Backward Linkage และก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้อย่างมากมาย ในการแปรรูปเพื่อเพิ่มอรรถประโยชน์ให้เกิดความสะดวกสบายต่อผู้บริโภค

- เป็นตลาดรองรับแรงงานในภาคการเกษตร เป็นการสร้างงานให้ภาคการเกษตรได้มีโอกาสดำรงชีพอยู่เฉพาะปลูก เป็นการลดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล

- เป็นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ ในรูปของการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้กับสินค้าเกษตร

- เป็นที่มาของรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจากการส่งออก ทั้งนี้สินค้าส่งออกของประเทศด้อยพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรขั้นปฐมซึ่งมูลค่าต่ำ แต่หากสามารถแปรรูปและส่งออกได้จะช่วยให้มีมูลค่าการส่งออกขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น

๙. นโยบายสถาบันเกษตรกร จากการศึกษาประชากรในประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และมีปัญหาความยากจน รวมทั้งเป็นเกษตรกรรายย่อยมีขนาดการผลิตขนาดเล็ก และมีจำนวนมากอยู่กระจัดกระจายจึงทำให้เกษตรกร หรือผู้ผลิตสินค้าเกษตรขาดอำนาจการต่อรองทางด้านการตลาดในการจำหน่ายผลผลิตของตน มีการถูกเอารัดเอาเปรียบในการกำหนดราคารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรจึงมีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกร อาทิ สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร ปัจจุบันยังมีสมาชิกเกษตรกรประเภทต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้สถาบันเกษตรกรดังกล่าว เป็นที่พึ่งของเกษตรกรในการดำเนินธุรกิจ เพิ่มอำนาจการต่อรองทางการตลาดในการจำหน่ายผลผลิต และจัดหาปัจจัยการผลิตด้วย

เกษตรกรรายย่อยกับผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

โดย นายพิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมทางการเกษตรของไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมค่อนข้างมาก นับจากอดีตในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมาได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เมื่อปี ๒๕๐๓ จนกระทั่งปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๘ เศรษฐกิจสาขาเกษตรกรรมยังคงตกต่ำลงอย่างต่อเนื่องอันเนื่องมาจากราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำมาโดยตลอด

การพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาในแต่ละฉบับที่ผ่านมา แม้จะให้ความสำคัญกับการเกษตร แต่ผลของการพัฒนาจนถึงทำให้สัดส่วนรายได้ภาคการเกษตรลดน้อยถอยลง ในขณะที่ภาคการเกษตรเป็นแหล่งรองอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ต้องเผชิญกับชุดการรวมของการตกต่ำในภาวะเศรษฐกิจ สาขาเกษตรกรรมดังกล่าวมาเป็นเวลาช้านาน หรือกล่าวได้ว่าเกษตรกรไทยที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ กลับมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำต้อย วนเวียนอยู่ในห้วงของวัฏจักรแห่งความยากจน จนกระทั่งทำให้เกษตรกรบางรายไม่อาจจะทนรับชะตากรรมของความตกต่ำในภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวได้ต่อไป และได้ดำเนินการตัดสินใจหันเหอาชีพโดยเปลี่ยนจากอาชีพเกษตรกรรม มุ่งไปสู่อุตสาหกรรมในฐานะการเป็นแรงงานรับจ้าง

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงของสภาวะเศรษฐกิจที่เกิดการเจริญเติบโตในระดับสูงของช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ที่เกิดจากผลพวงของการพัฒนาเศรษฐกิจ มีผลทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมระหว่างเกษตรกรและกลุ่มบุคคลนอกสาขาการเกษตร ที่มีความแตกต่างของช่องว่างทางตัวนารายได้ (Income GAP) และช่องว่างทางด้านรายได้ของกลุ่ม บุคคลดังกล่าวนับวันได้ห่างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ควบคู่ไปกับช่วงระยะเวลาของการพัฒนาประเทศ ความยากจนจึงยังคงอยู่กับเกษตรกรและนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

ผลการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ตามแผนพัฒนาในแต่ละฉบับ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๑ (๒๕๐๓-๒๕๐๙)

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๑ ได้ให้ความสำคัญในด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเน้นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรม เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การลงทุนของภาครัฐได้ให้ความสำคัญในกิจกรรม การก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในรูปของระบบคมนาคมขนส่ง ระบบชลประทานเพื่อการชลประทานในการเพิ่มผลผลิตการเกษตร และพลังงานไฟฟ้า สาธารณูปการ เป็นต้นมาก วัตถุประสงค์การลงทุนในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้มีการลงทุนของภาคเอกชน

ผลการพัฒนา ได้มีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเจริญรุดหน้าไปเห็นได้อย่างเด่นชัดคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติภายในประเทศได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๘ ต่อปี ทางด้านโครงการขั้นพื้นฐานได้มีการเริ่มงานชลประทาน ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ ๒ โครงการ คือ โครงการแม่กลอง และโครงการแม่น้ำน่าน ในด้านการค้าระหว่างประเทศ พบว่ามูลค่าการส่งออกและนำเข้าได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะเกิดปัญหาการขาดดุลการค้า แต่ผลการชำระเงินยังเกินดุล

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๒ (๒๕๑๐-๒๕๑๕)

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๒ ยังคงมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยได้ขยายขอบเขตให้ครอบคลุมพัฒนาของรัฐให้สมบูรณ์ และรวมการพัฒนาในด้านรัฐวิสาหกิจและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มุ่งพยายามกระจายการพัฒนาให้บังเกิดผลไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะในเขตทุรกันดารและทางไกลความเจริญ นอกจากนี้ยังมีโครงการพิเศษ เช่น โครงการพัฒนาภาค โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท และโครงการช่วยเหลือชนวนา ซึ่งต่างก็มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงฐานะของประชาชนในชนบทให้เจริญเร็วขึ้น

ผลการพัฒนา ยังคงรักษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ในระดับสูง โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี แม้ว่าจะลดลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากได้เกิดภาวะเศรษฐกิจหดตัว ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกตกลงอย่างมา โดยเฉพาะข้าว และยาง ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกของไทย สาเหตุเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความต้องการในตลาดโลก รวมทั้งรายการทางทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยลดลงตลอดจนการลงทุนจากต่างประเทศได้ลดลงอย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับรายได้ของประชาชนปรากฏว่าเกิดความแตกต่างทางรายได้ในหมู่ประชากรของประเทศ และระหว่างพื้นที่ภาคต่าง ๆ ของประเทศ สาเหตุเกิดจากโครงการของรัฐด้านการลงทุนขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจมีเพียงประชาชนบางส่วนที่ได้ประโยชน์ ซึ่งอยู่ในวงจำกัดไม่สามารถกระจายได้ถึงมือประชาชนส่วนใหญ่ได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๓ (๒๕๑๕-๒๕๑๙)

แผนพัฒนา ฉบับที่ ๓ ยังคงมุ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงได้เพิ่มกลยุทธ์เพื่อลดช่องว่างทางด้านรายได้ โดยเร่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ขยายขีดความสามารถการผลิตให้สูงขึ้น ควบคู่ไปกับการกระจายรายได้ และบริการทางสังคม

ในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ ได้ให้ความสำคัญการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเร่งรัดการส่งออก และทดแทนสินค้านำเข้า มาตรการสำคัญ ได้แก่ โครงการเร่งรัดการผลิตพืชผลทีู่่ทางการตลาด จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากโครงการขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ ให้สามารถเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้มากขึ้น เช่น การก่อสร้างระบบส่งน้ำชลประทาน ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งออก

ในด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ได้ให้ความสำคัญการรักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพของประชาชน

ในด้านสังคมเน้นการลดอัตราเพิ่มของประชากร ขยายการบริการด้านเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ชนบทเพิ่มขึ้น สร้างโอกาสและปรับปรุงขีดความสามารถของประชาชนให้ได้รับประโยชน์จากบริการขั้นพื้นฐาน เพื่อการผิตในชนบท

ผลการพัฒนา ยังคงรักษาเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๗.๑ ต่อปี แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความผันผวนของเศรษฐกิจโลก ได้แก่ การตกต่ำในค่าเงินดอลลาร์สหรัฐฯ การเพิ่มขึ้นของราคาตลาดโลกในหมวดอาหาร และวัตถุดิบ การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันอย่างรุนแรง จากปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดปัญหา เงินเฟ้อสูงสุดที่เคยมีมาก่อน ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจเริ่มฝืดเคือง การลงทุนขบเซา การส่งออกสินค้าเกษตรลดลงทั้งปริมาณ และมูลค่า รายได้ประชาชนในชนบทตกต่ำ จำนวนคนว่างงานเพิ่มขึ้น

ผลการกระจายบริการเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตรปรากฏว่า พื้นที่รับน้ำชลประทานได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น ๒๓.๖ ล้านไร่ เทียบกับ ๑๓.๓ ล้านไร่ในปี ๒๕๑๔ ส่วนการจัดรูปที่ดินส่วนใหญ่สามารถดำเนินการได้ ในบริเวณภาคกลาง ส่วนการก่อสร้างถนนจากไร่นาสู่ตลาด สามารถดำเนินการเพิ่มขึ้นในรูป ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงชนบท สำหรับการบริการทางสังคม สามารถกระจายบริการวางแผนครอบครัวไปสู่ภูมิภาคได้ทั่วถึงมากขึ้น ทำให้อัตราเพิ่มของประชากรลดต่ำลง แต่การให้บริการด้านการศึกษาและสาธารณสุขยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐-๒๕๒๔)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิตสาขาเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิต การกระจายรายได้และการมีงานทำในส่วนภูมิภาค รวมทั้งปรับปรุงระบบการบริหารงานของรัฐเพื่อฟื้นฟูการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ชนบทเป็นพิเศษ ตลอดจนรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าและส่งออก รักษาระดับราคา

นอกจากนี้ยังเร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากรหลักของชาติ กำหนดแนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นระบบ และสอดคล้องกับการเร่งปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาที่ดิน การพัฒนาและจัดสรรแหล่งน้ำภายในประเทศ การอนุรักษ์ท้องทะเลหลวง การบูรณะทรัพยากรป่าไม้ และสำรวจพัฒนาแหล่งพลังงานที่สำคัญของประเทศ

ผลการพัฒนา ยังคงรักษาเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ โดยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๗.๓ ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๗.๐ แต่มูลค่าการผลิตสาขาเกษตรมีการขยายตัวเพียงร้อยละ ๓.๔ ต่อปี และต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๕.๐ สาเหตุสำคัญเกิดจากการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรไม่สามารถทำได้ทั่วถึง เป็นผลทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ระหว่างประชากรเกษตรกับประชากรสาขาอื่น รวมทั้งเกิดภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว รายจ่ายด้านน้ำมันที่นำเข้าเพิ่มสูงขึ้น เป็นผลทำให้ขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้น และระดับราคาสินค้าทั่วไปเพิ่มสูงขึ้น มีผลกระทบต่อประชาชนที่มีรายได้ประจำ และยากจนได้รับความเดือดร้อน

นอกจากนั้น ในด้านการกระจายรายได้และบริการสังคม ไม่สามารถทำได้เพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะประชาชนในเขตชนบทล้าหลัง จำนวน ๑๐ ล้านคน หรือ ๑ ใน ๓ ของประชาชนชนบท มีฐานะยากจนลง การกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ประชากรเหล่านี้มีปัญหาควมอดอยาก มีโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภาวะทุพโภชนาการ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลบั่นทอนทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างมหาศาล

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๙)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๕ เป็นแผนพัฒนาประเทศ แนวใหม่ โดยมีลักษณะเป็นแผนที่ได้ยึดพื้นที่เป็นหลักในการวางแผน เช่นพื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนาชนบท พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่เมืองหลักเป็นต้น

เน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สร้างวินัยทางเศรษฐกิจ ปรับโครงสร้างเกษตร โดยมุ่งการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการส่งออก การกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค ปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อใช้ลดการนำเข้าสิ่งจำเป็น *history of Thailand*

มุ่งกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทล้าหลัง โดยมีโครงการพัฒนาที่มุ่งให้หลักประกันรายได้ให้พสกนิกร และพึ่งตนเอง เน้นการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติให้ได้ผลโดยประชาชนอย่างจริงจัง โดยการปฏิรูปการบริหารของภาครัฐ เน้นบทบาทและการระดมความร่วมมือจากภาค

เอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

แผนพัฒนา ปรากฏว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยเพียงร้อยละ ๕.๓

ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๖.๖ ต่อปี เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวต่างประเทศเศรษฐกิจโลกที่ฟื้นตัวอย่างรุนแรง และอยู่ในภาวะเศรษฐกิจโลกที่ซบเซา มีการใช้นโยบายกีดกันการค้ากันแพร่หลาย และมีปัญหาการขาดดุลการค้า และบัญชีเดินสะพัดเพิ่มขึ้น

ในด้านการแก้ปัญหาความยากจน สามารถจัดโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายได้ถึงร้อยละ ๙๔.๘ ของพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด ทำให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายได้รับประโยชน์จากผลการพัฒนาหลายประการ เช่น ได้รับการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต ช่วยลดความเลื่อมล้ำของที่ดิน ได้รับการด้านสาธารณสุขและสังคม ได้รับการส่งเสริมให้โรงงานทำในฤดูแห้ง แต่ผลการพัฒนาดังกล่าวก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้อย่างหมดสิ้น ที่ดินกว่า ๑๗ ล้านไร่เป็นดินเค็ม และอีก ๒๔ ล้านไร่ขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นประชาชนกว่าอีก ๓.๘๒๔ หมู่บ้านยังมีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และ อีกจำนวน ๑๒.๖๗๘ หมู่บ้านยังคงอยู่ในภาวะขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ (๒๕๓๐-๒๕๓๕)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๖ ได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ พัฒนาฝีมือคนควบคู่ไปกับคุณภาพชีวิตให้มีความก้าวหน้า ส่งเสริมและเกิดความเป็นธรรมในสังคม เพิ่มการจ้างงานและฝึกอบรมแรงงานให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น พัฒนาศรีวิชัยการรวมชาติและสนับสนุนองค์กรภูมิภาค และท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ให้ความสำคัญการปรับปรุงระบบบริหารของรัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการแก่ประชาชน กำหนดแนวทางการพัฒนาและแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน มุ่งปรับโครงสร้างการผลิตและการตลาดให้มีการกระจายและสามารถปรับตัวได้ต่อการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ของโลก วางแผนให้เอกชนเข้ามามีส่วนลงทุนในการให้บริการขั้นพื้นฐาน เน้นการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และขยายขอบเขตการพัฒนาชนบททั่วประเทศ โดยมุ่งแก้ปัญหาการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค และมีการได้เพิ่มขึ้น

ผลการพัฒนา ยังสามารถรักษากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้ในระดับสูง โดยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๑๑.๔ ต่อปี ในขณะที่สถานการณ์เศรษฐกิจอยู่ในระดับที่น่าพอใจ มีอัตราเงินเฟ้อที่ค่อนข้างต่ำ มีการหลั่งไหลของการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น โดยสามารถใช้ประโยชน์จากสภาวะอุปการขั้นพื้นฐานที่รัฐได้ลงทุนไปอย่างกว้างขวาง และก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน มีการเก็งกำไรราคาที่ดินและรุกเข้าเข้าไปในพื้นที่การเกษตร จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ปัญหาทางสังคมได้เริ่มอุบัติขึ้น เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมเมืองและชนบท เกิดการอพยพแรงงานเข้ามาหางานทำในเขตเมือง ในขณะที่รายได้ในชนบทที่พึ่งพิงกับราคาพืชผลการเกษตรยังคงตกต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างทางด้านรายได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และเป็นปัญหาสังคม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ (๒๕๓๕-๒๕๓๙)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ ได้มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในแต่สาขาให้เกิดความสมดุล ควบคู่ไปกับการกระจายรายได้ และยกระดับรายได้ของเกษตรกร ตลอดจนให้ความสำคัญกับกิจกรรมการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

Legislative Institutional Repository of Thailand

ผลการพัฒนา พบว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๗.๘ ต่อปี ในขณะที่มูลค่าการผลิตทางการเกษตรมีการขยายตัวเพียงร้อยละ ๒.๗ ต่อปี แม้ว่ารายได้ต่อหัวประชากรไทยจะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งคาดหมายได้ว่า สัดส่วนคนยากจนจะลดลง แต่กลับปรากฏว่า ปัญหาความยากจนในชนบท และเกษตรกรรมมีความรุนแรงมากขึ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล รายได้ต่อหัวของคนในเมืองยังสูงกว่าประชากรในภูมิภาคค่อนข้างมาก ผลการพัฒนาทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นส้วมสาธารณะในภาคในด้าน ไฟฟ้า การคมนาคมขนส่งและถนนที่เชื่อมต่อจังหวัด คนไทยในชนบทมีระดับการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น

ผลการพัฒนาทำให้คนไทยมีความมั่งคั่งในรายได้เพิ่มขึ้น สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคม คือ การหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย การเอารัดเอาเปรียบ การล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และ วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาความแออัดของสังคมเมือง เกิดภาวะการเจ็บป่วยอันเกิดจากความเครียด

การเร่งพัฒนาเศรษฐกิจลดหย่อนระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ได้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการมองข้ามการพัฒนาคุณค่าความเป็นคน ละเลยภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย

อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาอุตสาหกรรมต่าง ๆ

หน่วย: ร้อยละ

สาขาการผลิต	แผน ๓	แผน ๔	แผน ๕	แผน ๖
ภาคเกษตร	๕.๒๔	๕.๑๕	๓.๖๕	๕.๕๘
พืช	๖.๐๒	๕.๐๑	๔.๐๒	๕.๐๗
ปศุสัตว์	๖.๕๑	๑.๔๕	๕.๗๑	๕.๕๒
ประมง	-๐.๕๐	-๒.๕๓	๐.๕๐	๖.๕๐
ป่าไม้	๔.๒๖	๒.๖๕	๔.๕๒	-๒๐.๕๕
การบริการและนแปรรูป	๙.๘๗	๒.๕๐	๕.๗๕	๗.๖๕
ผลิตผลเกษตรอย่างง่าย				
ภาคนอกการเกษตร	๗.๐๕	๖.๕๑	๕.๗๓	๕๒.๖๑
ผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ	๖.๖๒	๖.๓๓	๕.๗๕	๕๑.๖๕

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศต่อหัว (GDP per capita) ของประชากร

ภาคเกษตรและภาคนอกการเกษตร

หน่วย: บาทต่อคนต่อปี

	แผน ๓	แผน ๔	แผน ๕	แผน ๖
มูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศต่อประชากร	๑๕,๔๓๗	๑๙,๒๖๙	๒๒,๘๗๒	๓๙,๕๕๕
- ภาคเกษตร	๕,๐๙๓	๙,๙๖๑	๖,๕๕๕	๗,๗๖๕
- ภาคนอกการเกษตร	๓๙,๘๐๘	๕๖,๓๕๐	๕๖,๒๑๓	๙๐,๓๙๕
อัตราส่วนของภาคเกษตรต่อภาคนอกการเกษตร	๑: ๗.๗๒	๑: ๗.๙๑	๑: ๗.๙๘	๑: ๑๓.๓๕

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศสาขาเกษตร

หน่วย: ร้อยละ

	แผน ๓	แผน ๔	แผน ๕	แผน ๖
ภาคเกษตร	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
พืช	๖๓.๘๐	๖๐.๗๐	๖๓.๒๐	๖๑.๙๐
ข้าว	๓๓.๙๐	๒๙.๖๐	๒๘.๗๐	๒๓.๘๐
ยางพารา	๕.๘๐	๖.๐๐	๖.๘๐	๙.๖๐
มันสำปะหลัง	๒.๕๐	๑.๘๐	๓.๗๐	๓.๖๐
อ้อย	๒.๑๐	๒.๕๐	๓.๑๐	๓.๙๐
ข้าวโพด	๒.๗๐	๒.๙๐	๓.๕๐	๒.๖๐
ถั่วเหลือง	๐.๕๐	๐.๔๐	๐.๘๐	๑.๓๐
ปศุสัตว์	๔.๘๐	๙.๙๐	๙.๕๐	๑๐.๖๐
ประมง	๙.๘๐	๙.๗๐	๙.๗๐	๑๐.๗๐
ป่าไม้	๑๐.๙๐	๗.๗๐	๕.๓๐	๓.๒๐
การบริการและแปรรูป	๑๐.๒๐	๑๒.๐๐	๑๒.๓๐	๑๓.๖๐
ผลิตภัณฑ์เกษตรอย่างง่าย				

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สัดส่วนของประชากรและแรงงานในประเทศไทย

หน่วย:ร้อยละ

	แผน ก	แผน ข	แผน ค	แผน จ
ประชากรทั้งหมด	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ภาคเกษตร	๗๑.๐๐	๖๗.๕๐	๖๔.๗๐	๖๓.๑๐
ภาคนอกการเกษตร	๒๙.๐๐	๓๒.๕๐	๓๕.๓๐	๓๖.๙๐
แรงงานทั้งหมด	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
ภาคเกษตร	๖๗.๘๖	๖๔.๕๖	๖๑.๕๐	๖๐.๓๐
กัศตราเพิ่ม	๒.๕๐	๒.๓๗	๑.๑๒	๐.๙๐
ภาคนอกการเกษตร	๓๒.๒๐	๓๕.๕๐	๓๘.๓๘	๓๙.๗๐
อัตราเพิ่ม	๖.๒๐	๕.๐๑	๓.๐๘	๓.๙๑

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาอุตสาหกรรมต่าง ๆ

หน่วย:ร้อยละ

สาขาการผลิต	แผน ก	แผน ข	แผน ค	แผน จ
ภาคเกษตร	๒๔.๐๘	๒๓.๓๔	๒๔.๐๓	๒๔.๘๘
พืช	๑๕.๒๔	๑๒.๘๘	๑๒.๐๐	๙.๒๐
ปศุสัตว์	๒.๒๐	๒.๑๒	๑.๘๐	๑.๕๘
ประมง	๒.๕๖	๒.๐๗	๑.๘๕	๑.๕๔
ป่าไม้	๒.๖๐	๑.๖๕	๑.๐๒	๐.๕๐
การบริการและแปรรูป	๒.๕๔	๒.๕๗	๒.๓๕	๑.๙๕
ผลิตภัณฑ์อย่างง่าย				
ภาคนอกการเกษตร	๗๕.๖๒	๗๖.๖๕	๗๕.๙๗	๗๕.๑๒
อุตสาหกรรม	๒๑.๖๒	๒๓.๗๒	๒๓.๒๔	๒๖.๕๔
- อุตสาหกรรมเกษตร	๑๒.๕๔	๑๔.๐๓	๑๓.๕๖	๑๔.๗๗
- อุตสาหกรรมอื่น ๆ	๘.๙๘	๙.๖๙	๙.๖๘	๑๑.๗๗
นอกการเกษตรอื่น ๆ	๕๓.๐๐	๕๒.๙๓	๕๒.๗๓	๕๓.๕๘
ผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เปรียบเทียบผลผลิตภาพแรงงานภาคเกษตรและนอกการเกษตร

หน่วย: บาทต่อคนต่อปี

	แผน ๓	แผน ๔	แผน ๕	แผน ๖
ผลผลิตภาพแรงงานภาคเกษตร	๕,๗๖๕	๗,๕๒๕	๙,๕๖๙	๑๓,๕๒๓
ผลผลิตภาพแรงงานภาคนอกการเกษตร	๒๖,๙๙๗	๓๖,๙๕๙	๗๒,๓๑๖	๑๒๗,๑๐๖
อัตราส่วนของผลผลิตภาพแรงงาน	๑: ๕.๖๖	๑: ๕.๙๓	๑: ๗.๖๒	๑: ๙.๑๓
ภาคเกษตรต่อภาคนอกการเกษตร				

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

เปรียบเทียบประสิทธิผลของนโยบายการเกษตรใน ๓ รัฐบาล

โดย นายพิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ

คำแถลงนโยบายการเกษตร

สมัชช นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อ ๒๑ ตุลาคม ๓๕๓๕

๑. จัดตั้งสภาการเกษตรแห่งชาติ โดยเปิดโอกาสให้ตัวแทนเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐบาลและธุรกิจเอกชน

๒. ปรับปรุงระบบการผลิตทางการเกษตร โดยกระจายการผลิตให้หลากหลายชนิดมากขึ้น

๓. เร่งรัดพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำในไร่นา ตลอดจนกระจายการก่อสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็ก

๔. เร่งรัดการปฏิรูปที่ดินและการออกเอกสารสิทธิ เพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ และเกษตรกรที่ครอบครองทำกินอยู่ในที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ โดยจะปรับปรุงกลไกการบริหารและการจัดการของรัฐ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณให้สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้โดยเฉลี่ยปีละประมาณ ๔ ล้านไร่

๕. สนับสนุนงานวิจัย และพัฒนาพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และระบบเกษตรกรรมให้ทันสมัยและก้าวหน้า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สามารถแข่งขันในตลาดโลก ตลอดจนจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและราคาเป็นธรรมให้แก่เกษตรกร

๖. สนับสนุนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรที่เชื่อมโยงระบบสหกรณ์ และองค์กรของเกษตรกรทุกรูปแบบให้เข้มแข็งขึ้น

๗. สนับสนุนให้เกษตรกรประกอบกิจกรรมเสริมนอกภาคการเกษตรให้มากขึ้น

๘. ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขภาวะหนี้สินของเกษตรกรด้วยการจัดให้มีสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ

๙. เพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการฉ้อโกงและการตัดไม้ทำลายป่า อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม

๑๐. ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารการเกษตรให้ทันสมัย ถูกต้อง และรวดเร็ว ทั้งในระดับภูมิภาคของประเทศ และระดับนานาชาติ

ผลการดำเนินงานของรัฐบาล นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี

๑. การจัดตั้งสภาการเกษตรแห่งชาติ

ได้ดำเนินการปรับปรุงร่างกฎหมายสภาการเกษตรแห่งชาติหลายฉบับ

๒. การปรับปรุงระบบการผลิตทางการเกษตร

๒.๑ โครงการปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตร มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๔๙๙,๑๖๔ ราย พื้นที่ ๑.๐๕ ล้านไร่ ธกส. ให้สินเชื่อเกษตรกร ๔๒,๐๐๐ ราย เป็นเงิน ๒,๒๐๐ ล้านบาท ลดพื้นที่เพาะปลูกพืชที่มีปัญหาได้ ๗๐๕,๙๙๑ ไร่ แยกเป็นข้าว ๓๗๙,๙๗๑ ไร่ มันสำปะหลัง ๓๐๙,๓๙๕ ไร่ กาแฟ ๑๖,๙๔๖ ไร่ พริกไทย ๔๔๘ ไร่ โดยมีกิจกรรมทดแทนคือ ไร่สวนผสม ปศุสัตว์ และไม้โตเร็ว

๒.๔ โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร มีเกษตรกรเสนอแผนการผลิต ๘๑,๔๕๙ ราย โดยแผนที่เสนอส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมปศุสัตว์ ธกส. ให้สินเชื่อเกษตรกร ๓๒,๗๐๐ ราย เป็นเงิน ๖๘๙.๓๖ ล้านบาท

๓. การพัฒนาแหล่งน้ำ

๓.๑ โครงการชลประทานขนาดใหญ่ เป็นโครงการต่อเนื่อง ๑๑ โครงการ และโครงการเปิดใหม่ ๑ โครงการ คือ โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสียัด คาดว่าจะสามารถเพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ ๑๙๓,๐๐๐ ไร่

๓.๒ โครงการชลประทานขนาดกลาง มี ๑๑ โครงการที่เปิดใหม่ และเป็นโครงการต่อเนื่อง ๓๔ โครงการ เมื่อก่อสร้างเสร็จจะมีพื้นที่ได้รับประโยชน์ ๖๗๕,๙๐๐ ไร่

๓.๓ โครงการชลประทานขนาดเล็ก ดำเนินการแล้วเสร็จ ๒๒๗ โครงการ เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๙๐,๐๐๐ ครัวเรือน พื้นที่ ๓๑๐,๐๐๐ ไร่

๓.๔ พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก โดยขุดลอกและบูรณะแหล่งน้ำแล้วเสร็จ ๔๖๗ โครงการ เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๔๔,๐๐๐ ครัวเรือน ในพื้นที่ ๑๗๕,๕๐๐ ไร่

๓.๕ ขุดสระเก็บน้ำในไร่นา ดำเนินการแล้วเสร็จ ๘,๙๑๙ แห่ง มีพื้นที่การเกษตรได้รับประโยชน์ ๕๙,๕๐๐ ไร่

๓.๖ ขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ ดำเนินการแล้วเสร็จ ๕๑๘ โครงการ เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๖๐,๐๐๐ ครัวเรือน ในพื้นที่ ๒๓๙,๐๐๐ ไร่

๗. การปฏิรูปที่ดิน

๗.๔ ได้จัดที่ดินของรัฐให้เกษตรกรได้ทั้งหมด ๙,๐๐๙,๓๔๑ ไร่ เกษตรกร ๓๖๓,๒๘๗ ราย

๗.๕ ได้ซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเกินกว่า พรบ.ปฏิรูปที่ดิน กำหนด จำนวน ๑๙,๔๔๖ ไร่

๗.๑๐ ได้นำที่ดินที่ซื้อจากเอกชนมาจัดให้เกษตรกรเช่า และเช่าคือ จำนวน ๓,๘๖๓ ไร่ เกษตรกร

๒๗๖ ราย

ได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวบาสมาดิ และข้าวญี่ปุ่น พืชไร่ได้แก่ ป่านาจิ และปอสา พืชสวนได้แก่ มันฝรั่ง มะม่วง ลิ้นจี่ และลำไย รวมทั้งหม่อนไหม ปรับปรุงพันธุ์สัตว์และขยายพันธุ์โดยวิธีผสมเทียม ไก่ชน ไก่เนื้อ กระบือ และสุกร รวมทั้งผลิตพันธุ์สัตว์มีคุณภาพสู่เกษตรกรได้แก่ ไก่ชน ไก่เนื้อ และสุกร ตลอดจนเร่งผลิตวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยใน ไก่ กระบือ แพะ และสุกร

๔.๓ พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชนิด สัตว์น้ำจืด กุ้ง กุ้งขาวแสดผลิตพันธุ์ปลาร สร้างแหล่งพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่ง

๔. การพัฒนาสถาบันเกษตรกร

๖.๕ จัดตั้งสหกรณ์ทุกประเภทขึ้นใหม่ ๖๐๙ สหกรณ์

๖.๖ สร้างอาคารแปรรูปแล้วเสร็จ ๔๘ แห่ง และลานตากข้าว ๑๐๓ ลาน

๖.๗ ก่อสร้างตลาดกลางข้าวเปลือกประจำตำบลแก่สหกรณ์แล้วเสร็จ ๑๐ แห่ง

๖.๘ รับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรจำนวน ๒๕๗.๘๖ ล้านตัน มูลค่า ๑,๐๖๕ ล้านบาท

๗. ส่งเสริมเกษตรกรประกอบกิจกรรมเสริมนอกภาคเกษตร

๗.๑๐ อบรณถ่ายทอดเหนือได้ให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรทำการแปรรูปผลิตจากวัตถุดิบการเกษตร ๑,๘๗๐ ราย

๗.๑๑ จัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปในโรงงานขนาดเล็กในชนบท

๑๒. การแก้ไขภาวะหนี้สินของเกษตรกร

ได้ทำการปลดปล่อยหนี้สินเกษตรกรในส่วนเงินงบประมาณ ๕๓.๓๖ ล้านบาท

๙. อนุรักษ์ฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๙.๑๐ โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ได้ปลูกป่าในเขตอนุรักษ์ ๕๙,๒๙๓ ไร่ นอกเขตอนุรักษ์ ๖๐๘,๕๖๖ ไร่

๙.๑๑ แก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวในภาคใต้ ๑๕,๒๐๖ ไร่

๙.๑๒ ปรับปรุงแก้ไขปัญหาดินเค็ม โดยผลิตเมล็ดพันธุ์พืชปรับปรุงดิน ๑๖.๓ ตัน

๙.๑๓ จัดตั้งหมู่บ้านพัฒนาที่ดิน ๑๖๒ แห่ง

๙.๑๔ จัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล จ.ประจวบคีรีขันธ์ และ จ.พังงา

๙.๑๕ วิเคราะห์คุณภาพน้ำ สัตว์น้ำหาที่ดิน ศึกษาแหล่งพืช และศึกษาความเชื่อมโยงโครงข่ายของแนวปะการัง

๑๖. ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารการเกษตร Legislative Institutional Repository of Thailand

๑๐.๑๗ จัดตั้งเครือข่ายการเกษตรหมู่บ้าน (กนท.) ได้จำนวน ๒๐,๑๖๕ คน โดนคัดเลือกเกษตรกรในหมู่บ้าน ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลหมู่บ้านของตนเอง เพื่อช่วยคำนวณประโยชน์การวางแผนการผลิต และแก้ไขปัญหาความผิดพลาด

๑๐.๑๔ จัดทำแผนที่แสดงถึงศักยภาพของที่ดินเพื่อการเกษตรระดับอำเภอ จำนวน ๑๔ อำเภอ

คำแถลง นโยบายการเกษตร

สมัย นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๕

๑. สกปรดับราคาผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้นและเป็นธรรม ด้วยการขยายตลาดส่งออก จากการเปิดเสรีภายใต้ความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และสนับสนุนให้มีตลาดสินค้าเกษตร
๒. ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพด้านการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พืชเศรษฐกิจที่สามารถนำไปสู่อุตสาหกรรมแปรรูปเพื่อการส่งออก
๓. ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถจัดหาปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น ปุ๋ย สารเคมี และยาปราบศัตรูพืช ในราคาที่ถูกกลงเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขัน
๔. จัดทำน้ำให้มีเพียงพอสำหรับการเกษตรและการอุปโภคบริโภค ด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ ก่อสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็ก และที่กักเก็บน้ำตามความเหมาะสมและจำเป็น ตลอดจนร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการนำทรัพยากรน้ำจากแหล่งน้ำนานาชาติมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งพัฒนาระบบชลประทานให้ทั่วถึง ควบคู่กับการปรับปรุงระบบการบริหารการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ
๕. ส่งเสริมให้ภาคเกษตรกรรมเจริญเติบโตทัดเทียมกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ โดยส่งเสริมให้มีการใช้เครื่องจักรกลและเครื่องมือ ด้วยการปรับลดภาษีนำเข้า ตลอดจนส่งเสริมการค้าวิจัยเพื่อปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรกรรม
๖. สนับสนุนสถาบันเกษตรกรให้มีบทบาทเข้มแข็งขึ้น ทั้งทางด้านการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร
๗. สนับสนุนและส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการลงทุน เพื่อพัฒนาเกษตรกรรมทุกประเภทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
๘. พัฒนาและปรับปรุงกลไกของระบบสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจะเน้นการส่งเสริมเงินทุนหมุนเวียนให้มีเพียงพอแก่สมาชิก
๙. แก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรด้วยการจัดหาสินเชื่อระยะยาวดอกเบี้ยต่ำอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม รวมทั้งปรับปรุงการบริหารสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๑๐. เร่งรัดการปฏิรูปที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากจน และไม่มีที่ดินทำกินเพียงพอตามเจตนารมณ์ของกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
๑๑. เร่งรัดการแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ถูกต้อง ให้เป็นไปอย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
๑๒. ส่งเสริมโครงการต่าง ๆ ขององค์กรประชาชนเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัวของเกษตรกรในชนบท

ผลการดำเนินงานของรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี

๑. ยุทธศาสตร์ปราคมาผลผลิตทางการเกษตร

๑.๒ ได้ดำเนินการรวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรและเกษตรกรทั่วไปปริมาณ ๓.๔๔ แสนตัน มูลค่า ๑,๖๓๒.๒๕ ล้านบาท โดยใช้เงินกู้ยืมแบบปลอดดอกเบี้ยจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร

๑.๓ ได้ก่อสร้างตลาดกลางผลผลิตการเกษตรประจำตำบลเสร็จแล้ว ๓ แห่ง พร้อมทั้งเครื่องอบสลดความชื้น รวมทั้งสนับสนุนงานเก็บข้าวเปลือกพร้อมสาธาดากแก่กลุ่มเกษตรกร ๓๐ กลุ่ม

๑.๔ แปรกษะราคาขายแผ่นดิบด้วยการจัดตลาดประมูลราคาขายพาราได้ในปริมาณ ๑๑,๗๗๔ ตัน มูลค่า ๓๕๐ ล้านบาท และซื้อยางแผ่นรมควัน ๑๒,๘๐๐ ตัน มูลค่า ๕๓๐ ล้านบาท นอกจากนั้น กรม ยังได้อนุมัติให้ดำเนินการแทรกแซงตลาดยางพาราในวงเงิน ๗๐๐ ล้านบาท เมื่อ ๓๐ เมษายน ๒๕๓๔ และยังอนุมัติวงเงินเพื่อการแทรกแซงราคา ๓,๐๐๐ ล้านบาท เมื่อ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๓๔

๕. ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพตลาด

๒.๖ ดำเนินการลดพื้นที่เพาะปลูกที่มีปัญหาได้เพียง ๐.๖๔ ล้านไร่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๗๘,๗๘๔ ราย ได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตแล้ว ๘๖๓ ล้านบาท

๒.๗ ธกส. ได้อนุมัติสินเชื่อให้เกษตรกรภายใต้แผนการผลิตของเกษตรกรได้เพียง ๑๑.๔๘ ล้านบาท ในขณะที่ความต้องการสูงถึง ๑,๒๗๔.๕๖ ล้านบาท

๒.๘ ดำเนินการส่งเสริมการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์พันธุ์ลูกผสมเดี่ยวได้ ๖๖๔,๐๐๐ ไร่ จัดทำแปลงสาธิตด้วยการสนับสนุนการใช้ปุ๋ยเคมี ๗๑,๕๕๐ ไร่ อบรมเกษตรกร ๑๘,๕๔๔ ราย

๒.๙ พัฒนาการผลิตมันสำปะหลัง ดำเนินการได้ ๓๘,๘๐๐ ไร่ อบรมเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๓,๐๒๒ ราย

๒.๑๐ พัฒนาประสิทธิภาพการผลิต สับปะรด น้ำมันดิบ และส่งเสริมการเลี้ยงโคนมตรมโครง การปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตรรวมทั้งก่อสร้างโรงงานนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒.๑๑ ส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่านในที่ดินของตนเองได้ ๑๖๔,๒๖๔ ไร่ ออกหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนที่ดินเพื่อปลูกป่านตามโครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า (ส.ก. ๓) ให้แก่เกษตรกร ๓๙,๓๘๓ ราย พื้นที่ ๖๑๘,๕๒๒ ไร่

๒.๑๒ ส่งเสริมการปลูกป่านในเขตปฏิรูปที่ดินได้ ๔๙๐,๐๕๖ ไร่ มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ ๓๐,๕๗๖ ราย

๘. ส่งเสริมให้เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

๓.๑ จัดทำปุ๋ยเคมีราคาถูกจำหน่ายให้เกษตรกร ๖๕๓,๐๘๑ ตัน ในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดตันละ ๕๐๐ บาท

๓.๒ สตราคนำน้ำฝนช่วยเลือกชาวประมงขนาดเล็ก กรม ได้มีมติให้สตราคนำน้ำฝนดีเซลลงสิตรละ ๑.๖๗ บาท และได้จำหน่ายไปทั้งสิ้น ๘๖๐ ล้านลิตร

๓.๑๑ ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์คุณภาพดี โดยเน้นการส่งเสริมให้มีการผลิต และขยายพันธุ์ข้าว กุ้งเลี้ยง หอยไผ่ เมล็ดพืชอาหารสัตว์ หม่อนพันธุ์ดี มะคาเดเมีย อโวคาโด รวมทั้ง

ผสมเทียม และการย้ายฝากตัวอ่อน เพื่อเพิ่มปริมาณพันธุ์สัตว์ ไคเนม โคเนื้อ สุกร และสัตว์ปีก สำหรับสัตว์น้ำ ได้มีการเพิ่มการผลิตตัวน้ำจืด ขาขมิ้น แจกจ่ายให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังได้มีมติขึ้นสำหรับป้องกันโรคระบาดสัตว์

๑๖. จัดหาน้ำให้แม่โขงพอ

๔.๑๓ ก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดใหญ่ จำนวน ๑๒ โครงการ เป็นโครงการใหม่ ๒ โครงการ
๔.๑๔ ก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดกลาง จำนวน ๔๓ โครงการ เป็นโครงการใหม่ ๑๗ โครงการ
๔.๑๕ ก่อสร้างโครงการชลประทานขนาดเล็ก ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ ท่อระบายน้ำและคันกั้นน้ำแล้วเสร็จ ๓๑๒ โครงการ และยังก่อสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็กในงานศูนย์บริการเกษตรกรเคลื่อนที่ แล้วเสร็จ ๔๐๔ โครงการ

๔.๑๖ ขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ แล้วเสร็จ ๔๘๘ โครงการ

๔.๑๗ ก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่แล้วเสร็จ ๕๙,๐๑๓ บ่อ

๔.๑๘ ปฏิบัติการผันหลวง จำนวน ๔,๔๘๗ ชั่วโมง และปฏิบัติการผันหลวงสาธิต ๑๖๐ ชั่วโมง

๑๗. ส่งเสริมให้ภาคเกษตรกรรมเจริญเติบโตทัดเทียมกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ

๕.๒๐ วิจัยพันธุ์ข้าวเจ้าสุพรรณบุรี ๒ ให้ได้ผลผลิต ๗๐๐ กก./ไร่

๕.๒๑ วิจัยเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังการไถนา

๕.๒๒ พัฒนาเครื่องชุดมันฝรั่งติดท้ายรถแทรกเตอร์

๕.๒๓ วิจัยและพัฒนาเครื่องนวดเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน

๕.๒๔ กำหนดแนวทางในการวิจัยและพัฒนาร่วมกับสถาบันการศึกษาในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ

๕.๒๕ จัดสรรงบประมาณจากกองทุนถั่วเหลืองให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นพัฒนาพันธุ์ถั่วเหลือง

๒๖. สนับสนุนสถาบันเกษตรกรให้มีบทบาทเข้มแข็งขึ้น

๖.๒๗ ส่งเสริมการดำเนินการผลิตและการจำหน่ายของสหกรณ์ผู้ผลิตยางพารา จำนวน ๖๖๕ สหกรณ์ สมาชิก ๔๑,๑๗๔ คน ไร่เนื้อ พื้นที่ปลูกยาง ๑,๑๔๔ ล้านไร่

๖.๒๘ จัดอบรมสมาชิก กรรมการ พนักงนสหกรณ์ รวม ๑๐,๐๖๒ คน

๖.๒๙ จัดทำโปรแกรมระบบบัญชีคอมพิวเตอร์ และติดตั้งให้สหกรณ์การเกษตรต่าง ๆ ๒๓๗ สหกรณ์

๖.๓๐ ส่งเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์โคนม ๑๐๒ สหกรณ์ สมาชิก ๒๐,๔๐๒ ครอบครัว โคนมทั้งสิ้น ๒๑๒,๗๕๓ ตัว

๓๑. สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการลงทุน

คณะกรรมการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ได้อนุมัติ โครงการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็วในเขตปฏิรูปที่ดิน ๒ โครงการ โครงการส่งเสริมการปลูกสวนสัปปะรดในเขตปฏิรูปที่ดิน ๒ โครงการ และโครงการส่งเสริมการเลี้ยงไหม รวมทั้งส่งเสริมการรวมกันแบบสหกรณ์ (Cooperative Farming) และแบบการลงทุนร่วม (Cost Sharing)

๔. พัฒนาและปรับปรุงกลไกของระบบสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔.๙ เพิ่มวงเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมการสหกรณ์เป็น ๙๐๐ ล้านบาท เดิมได้รับ ๒๐๐ ล้านบาท

๔.๑๐ สนับสนุนให้สหกรณ์มีสถาบันการเงินเป็นของตนเอง โดยให้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินกลางของสหกรณ์ ศึกษาข้อดีข้อเสียสถาบันการเงินของสหกรณ์ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธนาคารสหกรณ์

๔.๑๑ ปรับปรุงร่าง ทบ.สหกรณ์ พ.ศ.๒๕๑๑ ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา

๕. แก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกร

๕.๑ ให้สินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ ๕) ตามโครงการปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตร และแผนฟื้นฟูการเกษตร

๕.๒ ปรับปรุงวิธีการบริหารสินเชื่อดอกเบี้ยผ่อนปรนแก่เกษตรกร

๕.๓ จำหน่ายหนี้สูญ ๓๑ โครงการ ๔๕๙.๑๖ ล้านบาท เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๑๙๑,๓๐๒ ราย ขยายวงชำระหนี้ สดดอกเบี้ย จดดอกเบี้ย อีก ๗๐ โครงการ รวมทั้งประสานงานกับ ชบส. กระจายสินเชื่อ ๒,๐๐๐ ล้านบาท แก้ปัญหานี้สินของระบบ

๕. เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน

๑๐.๕ จัดซื้อที่ดินเอกชนให้เกษตรกรเช่า ๖,๐๙๕ ไร่

๑๐.๖ มอบเอกสารสิทธิ สปก. ๙-๑๑ แก่เกษตรกร ๑๐๙,๒๑๐ ราย พื้นที่ ๑.๗๗ ล้านไร่

๗. เร่งรัดแก้ไขปัญหาคาราคอชังที่ดินของรัฐไม่ถูกต้อง

ตรวจสอบสภาพป่าแล้วเสร็จ ๕๒ พื้นที่ ๑.๖๑ ล้านไร่ เหมาะสมกับการปฏิรูปที่ดิน ๑.๒๕ ล้านไร่ ไม่เหมาะสมและส่งคืนกรมป่าไม้ ๐.๓๖ ล้านไร่ รวมทั้งควบคุมการใช้ที่ดินในเขตการจัดรูปที่ดิน ๑,๗๓๙,๗๗๙ ไร่

๑๒. ส่งเสริมโครงการต่าง ๆ ขององค์กรประชาชน

๑๒.๑๓ อบรมให้ความรู้ทางการเกษตร ๑,๙๔๒ คน

๑๒.๑๔ สนับสนุนให้เกษตรกรมีความรู้ด้านเทคนิคเกษตรเป็นกลุ่มในรูปของสหกรณ์ และปรับปรุงโภชนาการของเด็กนักเรียน ๓๑๕ โรงเรียน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

คำสั่ง นโยบายการเกษตร

สมัย พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี

เมื่อ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๔

๓. ส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจตามความต้องการของตลาด ลดต้นทุนการผลิต ยกระดับราคาพืชผลการเกษตรส่งเสริมให้เกษตรกรมีอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตร เร่งแก้ไขปัญหาดินสิ้น ปรับตัวภาคการเกษตรให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลก

๒. เร่งรัดการปฏิรูปที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ยากจน และไม่มีที่ดินทำกินเพียงพอตามเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๓. จัดทำน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภค-บริโภค ให้มีเพียงพอและทั่วถึงและจัดทำแม่บทการชลประทานเพื่อวางแผนการจัดทำน้ำให้แก่เกษตรกรในระยะยาว

๔. แก้ไขปัญหาดินสิ้นของเกษตรกรทั้งในระบบและนอกระบบ สนับสนุนสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ เงินผ่อนปรน และขยายเวลาการชำระหนี้ให้เหมาะสม

๕. สนับสนุนให้สหกรณ์การเกษตรมีการบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเป็นองค์กรแห่งรายได้แก่เกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม

๖. พินทุทริพยากรประมงในน่านน้ำไทย ส่งเสริมและพัฒนาการประมงนอกลำน้ำไทย และส่งเสริมการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและสัตว์น้ำจืด

๗. ส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงและไถ่พันธุ์ปศุสัตว์ให้มีคุณภาพและเพิ่มผลผลิต รวมทั้งป้องกันและแก้ไขโรคสัตว์ ตลอดจนสนับสนุนให้มีการแปรรูปเพื่อการบริโภค

๘. ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ทั้งหมด เร่งรัดการออกกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน อนุรักษ์ ป่าบก และป่าน้ำพรามการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า) พินทุทริพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ปรับปรุงหน่วยงานดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๙. จัดทำแผนแม่บทการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมครบทุกจังหวัด สดปริมณฑลพิษและการแพร่กระจายในสภาพแวดล้อม

๑๐. ร่วมมือกับต่างประเทศในการดูแลและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก ภูมิภาค และของประเทศ ส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรเอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป้องกัน แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ข้อพิจารณา

๑. ถ้อยคำที่ปรากฏเป็นนโยบายการเกษตรทั้ง ๓ สมัย จะสังเกตได้จากการมีวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกัน หากพิจารณาถ้อยคำแล้วจะพบว่า นโยบายสมัย นายบรรหารอยู่ ค่อนข้างจะเขียนนโยบายที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล แต่ก็มีข้อสังเกตว่าการมีวิสัยทัศน์กว้างไกลจะมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงไร ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่สามารถถกวิพากษ์วิจารณ์ว่า มีความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายน้อย หรือยากจนกล่าวหาว่าเป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จแล้ว แต่อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการปฏิบัติ เพราะรัฐบาลของ นายบรรหาร มีระยะเวลาในการบริหารที่ค่อนข้างสั้นเพียง ๑ ปีเศษเท่านั้น ในขณะที่รัฐบาล นายชวน มีระยะเวลาในการบริหารนานถึง ๒ ปีเศษ

๒. ถ้อยคำในนโยบาย ของ นายบรรหาร และ พลเอกชวลิต จะไม่ปรากฏเป้าหมายในการปฏิบัติ ในขณะที่นโยบายของ นายชวน ได้พยายามกำหนดเป้าหมายควบคู่ไปกับนโยบาย โดยเฉพาะนโยบายที่เป็นรูปธรรมในเชิงปริมาณ เช่น นโยบายปฏิรูปที่ดิน การที่นโยบายสามารถกำกับเป้าหมายในเชิงปริมาณจึงเป็นหลักประกันในการปฏิบัติ และสามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ให้คำมั่นสัญญากับรัฐสภา และประชาชน

๓. นโยบาย พลเอก ชวลิต ค่อนข้างจะปรากฏถ้อยคำกว้าง ๆ และเป็นนโยบายที่ไม่ได้บ่งบอก หรือแนะวิธีการ มาตรการในทางปฏิบัติ ในการบรรลุนโยบายที่เป็นรูปธรรม ประกอบกับขาดการกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ ซึ่งประเด็นดังกล่าวสามารถถกวิพากษ์วิจารณ์ได้ว่าเป็นนโยบายที่ค่อนข้างคลุมเครือ ขาดความชัดเจน และมีจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ที่ต้องตีความในเจตนาของนโยบาย ย่างงวักวายนโยบายในลักษณะดังกล่าวก็มีข้อติดตรงที่ สามารถยืดหยุ่นในการปฏิบัติ แต่ก็ก็เป็นก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของหน่วยงานปฏิบัติที่เกิดจากการตีความแตกต่างกัน และเป็นที่มาของปัญหาการขาดเอกภาพของนโยบาย ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการปรับเปลี่ยนงบประมาณ และการทุจริตประพฤติดมิชอบในวงราชการ

๔. นโยบาย สมัย นายบรรหาร และ พลเอก ชวลิต ในด้านความช่วยเหลือเกษตรกรขาดการค้าในเชิงข้อจำกัดในด้านความตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งนโยบายที่ขัดแย้งกับความตกลงทางการปฏิบัติในระยะยาวจะส่งผลทำให้ประเทศภาคีต่าง ๆ ร้องเรียน และตอบโต้ทำให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจ

๕. การกำหนดนโยบายความร่วมมือกับต่างประเทศในด้านสิ่งแวดล้อม พลเอก ชวลิต ดูเหมือนจะขาดการวิเคราะห์ถึงผลเสียที่มีต่อประเทศชาติ ดังนั้นการกำหนดนโยบายดังกล่าวอาจมีผลทำให้เกิดการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล จึงควรที่จะวิเคราะห์เพื่อกำหนดท่าทีในทางเจรจา และป้องกันกระบวนการเจรจาที่มีความยืดหยุ่นเพื่อให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์สูงสุด

๖. หากจะเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการดำเนินนโยบายจะพบว่า นโยบายของนายชวน จะมีประสิทธิภาพสูงกว่า นโยบาย นายบรรหารโดยสังเกตจากการรายงานผลการดำเนินงานสามารถระบุผลงานในเชิงปริมาณที่ชัดเจนกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การปรับปรุงระบบการผลิตการเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำ การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาสถาบันเกษตรกร การแก้ไขภาวะหนี้สินของเกษตรกร รวมทั้งการอนุรักษ์ดินฟ้าและน้ำ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่การรายงานผลการดำเนินงาน สมัย นายบรรหาร จะสามารถรายงานผลได้ค่อนข้างจำกัดคือรายงานเป็นรายสินค้า และเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์อันจะสืบจำนวนจำกัด ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า การกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการของรัฐไม่สูงจะดีนัก

๗. ในเรื่องนโยบายราคาสินค้าเกษตรในสมัย รัฐบาลชวน ยังคงอยู่ในภาวะราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกยังตกต่ำ ซึ่งเป็นปัญหาต่อผู้ผลิต ในขณะที่สมัย รัฐบาลนายบรรหาร ราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกได้ขยับ

ตัวสูงขึ้น และส่งผลให้ดัชนีราคาอาหารและเครื่องใช้ภายในประเทศเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนโดยทั่วไป แต่ก็เกิดประโยชน์ให้กับเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งรัฐบาลก็ละเลยโลกาภิวัตน์แล้ว

ประเด็นพิจารณาความสอดคล้องนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนา

๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเรื่องของการวางแผนการพัฒนาในระยะปานกลาง และส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการโดย ส่วนราชการ และข้าราชการประจำ ในขณะที่นโยบายของรัฐบาลจะเป็นการกำหนดแนวนโยบายโดยคำนึงถึงสัญญาประชาคมที่ได้ตกลงไว้กับประชาชน ดังนั้นนโยบายของรัฐบาลส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เน้นปัญหาระยะสั้น ที่เร่งด่วน และนโยบายที่มีความเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติในรอบปี หรือวาระของการเป็นรัฐบาล ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายของรัฐบาล กับแผนพัฒนา หากพิจารณาในกรอบกว้างแล้ว ก็ยังคงมีความสอดคล้องกัน เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลไม่ว่าจะสมัยใดก็ตาม จะมีการเขียนนโยบายเป็นถ้อยคำกว้าง ๆ ทั่วไป หรือที่เรียกว่า General Statement ดังนั้นกรอบนโยบายของแผนพัฒนา และนโยบายของรัฐบาล จึงไม่น่าจะมีความแตกต่างกันในประเด็นของถ้อยคำ

๒. ประเด็นความแตกต่างระหว่างนโยบายของแผนพัฒนา กับนโยบายของรัฐบาล อยู่ที่การแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในลักษณะที่นโยบายของแผนพัฒนา จะมุ่งเป้าหมายการปฏิบัติที่มีความเป็นกลาง และหากต้องเลือกปฏิบัติก็มุ่งที่จะต้องสร้างหลักเกณฑ์ และต้องพยายามหลีกเลี่ยงในการเลือกปฏิบัติ ในขณะที่นโยบายของรัฐบาลแม้ว่าถ้อยคำจะไม่แสดงการเลือกปฏิบัติ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วมีแนวโน้มที่ใช้ความพยายามเลือกปฏิบัติไปสู่ฐานท้องที่ที่เป็นคะแนนเสียง ตามระบบการเมืองที่ฝ่ายบริหารถูกเลือกมาจกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของท้องที่ จึงเป็นข้อสังเกตว่า การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอาจมีการเลือกปฏิบัติ และมีผลทำให้ประสิทธิภาพของนโยบายบิดเบือนไปจากวัตถุประสงค์ของนโยบายที่กำหนดภายใต้กรอบของแผนพัฒนา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าถ้อยคำของนโยบายไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนา และของรัฐบาลจะไม่ขัดแย้งกัน แต่ผลของเจตนาในทางปฏิบัติ และประสิทธิภาพที่ได้รับจากนโยบายมักจะแตกต่างกันไป

๓. ประเด็นการควบคุมตรวจสอบให้มีการจ่ายงบประมาณสามารถดำเนินการได้ โดยสำนักงบประมาณ ที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์และจัดสรรงบประมาณจ่ายประจำปีให้เป็นไปตามกรอบนโยบายของแผนพัฒนา และนโยบายของรัฐบาลโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกันอย่างเคร่งครัด ก็จะบังเกิดประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานตามกรอบนโยบายของแผนพัฒนา แต่จะมีจุดอ่อนตรงที่ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม และมีความจำเป็นอย่างถึงที่สุดต้องปรับการใช้จ่ายงบประมาณที่บิดเบือนไปจากแผนที่ได้กำหนดไว้ ก็อาจจะเป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เร่งด่วน แต่หากสำนักงบประมาณเปิดโอกาสให้มีการยืดหยุ่น (Flexible) มากกว่า แผนพัฒนา หรือแผนชาติก็ดูเหมือนว่าความหมาย

๔. แผนพัฒนา ฉบับที่ ๗ และ ๘ กับนโยบายของรัฐบาลดูเหมือนว่าจะมีความสอดคล้องกันในส่วนของการตั้งเป้าหมาย และการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานก็ดูเหมือนว่าจะเป็นไปในทิศทางของแผนที่ได้กำหนดไว้ แต่ปัญหาได้บังเกิดขึ้นในลักษณะของผลข้างเคียง อาทิ ผลการแก้ไขปัญหาความยากจน คุณภาพชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินด้วยการปฏิรูปที่ดิน จะมีความแตกต่างไปจากเจตนารมณ์ของแผนที่เกิดจากผลในทางเลือกปฏิบัติหนึ่งเอง และบางครั้งทำให้เกิดความสูญเสียในทรัพยากรของชาติสำหรับการพัฒนา หรือเกิดการไร้ประสิทธิภาพของนโยบายการเกษตรหนึ่งเอง

แนวทางการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรในภาคอีสาน

แนวคิดและข้อเสนอ

ข้อเท็จจริง

เราต้องยอมรับสภาพข้อเท็จจริงที่ว่าภาคอีสาน มีความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่าในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

๑. รายได้ต่อหัวของประชากรในภาคอีสาน จะต่ำกว่าภาคอื่น ๆ

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
บาท/คน/ปี	๓๑,๐๖๔	๒๐,๒๓๕	๖๙,๕๙๙	๓๙,๙๘๔	๖๑,๓๓๕

๒. การกระจายประชากรที่ยากจนในภาคอีสานจะมีสัดส่วนสูงสุด

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	กรุงเทพฯ
สัดส่วน (%)	๑๙.๘	๕๘.๓	๘.๕	๑๒.๐	๑.๓

๓. ทรัพยากรที่ดินของภาคอีสานจะมีปัญหามาก ปัญหาของทรัพยากรที่ดิน ได้แก่ ดินเค็ม ดินทราย จัด ดินปนหินที่ภูเขา ดินเปรี้ยว ฯลฯ

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
ล้านไร่	๗๙,๔๔	๕๑,๘๗	๓๓,๑๗	๒๒,๕๖	๑๘๖
สัดส่วน (%)	๔๐.๙๑	๒๔.๕๘	๑๕.๒๓	๑๒.๓๙	๑๐๐

๔. ครวี่เรือนเกษตรจะกระจายอยู่ในภาคอีสานมากที่สุด

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
ล้านครัวเรือน	๑.๒๔	๒.๓๖	๐.๘	๐.๗	๕.๑๑

๕. เนื้อที่ถือครองการเกษตรจะกระจายอยู่ในภาคอีสานมากที่สุด

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
พื้นที่ทั้งหมด	๑๐๖.๐๓	๑๐๕.๕๓	๖๔.๙๔	๔๔.๒๐	๓๒๐.๗๐
พื้นที่เกษตร	๒๙.๑๑	๕๗.๗๐	๒๘.๐๑	๑๗.๒๓	๑๓๒.๐๕
สัดส่วน (%)	๒๗.๔๕	๕๔.๖๘	๔๓.๑๓	๓๙.๔๘	๔๑.๑๘

๖. พื้นที่การเกษตรที่เกษตรกรขาดกรรมสิทธิ์ มีมากที่สุดในภาคอีสาน

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
ล้านไร่	๑๑.๙๐	๑๘.๕๕	๑๒.๓๘	๕.๖๑	๔๘.๔๔

๗. พื้นที่ชลประทานน้อยที่สุดในภาคอีสาน

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
ล้านไร่	๙.๒๒	๑.๕๒	๑๕.๖๔	๓.๗๑	๓๐.๐๙
สัดส่วน (%)	๒๗.๐๕	๑๖.๑๔	๔๕.๘๖	๑๐.๘๘	๑๐๐
สัดส่วน (%)	๓๙.๕๒	๘.๙๕	๖๑.๔๑	๒๒.๒๔	๒๖.๐๙

ต่อพื้นที่เกษตร

๔. พื้นที่แหล่งเลี้ยง หมายถึง มีการตกของฝนน้อยกว่า ๖๐ วันต่อปี มีมากที่สุดในภาคอีสาน

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	ทั้งประเทศ
ล้านไร่	๒๔.๖๖	๓๖.๑๑	๒๒.๙๙	๑๓.๕๘	๑๑๑.๓๓

๕. แรงงานในภาคอีสานจะได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำสุด

ภาค	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	กรุงเทพฯ
ค่าจ้างเฉลี่ย	๗๕	๘๓	๑๑๘	๑๑๗	๑๒๕
ค่าจ้างขั้นต่ำ	๑๑๐	๑๑๐	๑๑๐	๑๑๐	๑๓๕

ประเด็นปัญหา

๑. ปัญหาความยากจน เป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมในอีสาน ที่สภาพสังคมและการเมืองไทยยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในภูมิภาคดังกล่าว พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจของอีสานส่วนใหญ่ยังพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก และอาชีพการเกษตรเป็นสาขาอาชีพที่มีความเสี่ยงค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ และยังต้องเสี่ยงกับการตลาดที่มีความผันผวนสูงด้วย นอกจากนี้รายได้ของเกษตรกรไทยได้ตกต่ำควบคู่ไปกับการกลืนค่าเกษตรในภาคโลกที่ตกต่ำตลอดช่วงระยะเวลา ๒๐ ปี ที่ผ่านมา จึงทำให้เกษตรกรไทยตกอยู่ในห้วงของวิกฤตแห่งความยากจน

๒. การเกษตรในภาคอีสานยังคงต้องเผชิญกับสภาพปัญหาของทรัพยากรเสื่อมโทรม ที่รุนแรงกว่าภาคอื่น ๆ อาทิ ทรัพยากรที่ดิน ถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของการเกษตร ผลพวงของการพัฒนาภาครัฐในภาคอีสาน จะได้รับในปริมาณที่ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ การเกษตรในอีสานส่วนใหญ่ เป็นการเกษตรที่ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน การคงอยู่ของอาชีพการเกษตรในภาคอีสาน จะเป็นลักษณะของการพึ่งตนเองด้านอาหาร (Subsistence Farmer)

๓. การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของทรัพยากร หรือปัจจัยการผลิต (Factor Ownership) ในระบบเศรษฐกิจของเกษตรกรมีค่อนข้างต่ำ จึงทำให้รายได้ที่เกิดจากการสร้างมูลค่าเพิ่ม ได้รับการจัดสรรไปสู่เกษตรกรในสัดส่วนต่ำเช่นกัน ความมั่งคั่งของสังคมที่เป็นระบบทุนนิยม (Capitalism) ประกอบกับการขยายตัวของรัฐ ยังไม่เปิดโอกาสเกื้อกูลให้คนยากจนได้พึ่งพา

๔. อาชีพการเกษตร ไม่สามารถมีงานทำและมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เนื่องจากเกษตรกรเป็นฤดูกาล จึงทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในภาคการเกษตรแบบฤดูกาล และการทำงานต่ำกว่าประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ทางด้านรายได้ของเกษตรกร ทำอย่างไรที่จะให้มีการพัฒนาอาชีพ หรือสร้างงานเพื่อยเสริมรายได้ในฤดูกาลว่างงานจากการเกษตร

๕. ปัญหาการเกษตรที่ขาดเสถียรภาพทางด้านรายได้ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานในภาคการเกษตรบางส่วน ไปสู่นอกภาคการเกษตร ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าแรงงานในภาคการเกษตรจะเป็นแรงงานสตรี และคนชรา แม้ว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานบางส่วนออกจากภาคการเกษตรไป โดยขาดการเตรียมความพร้อมของแรงงาน มีส่วนทำให้เกิดปัญหาการถ่ายเทกลุ่มคนด้วยโอกาสในภาคการเกษตร ไปสู่การเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสนอกภาคการเกษตร ซึ่งจะยังคงเป็นปัญหาของสังคมที่เรากำลังเผชิญอยู่ (Ministry of Thailand)

๖. ความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในภาคอีสาน ทำให้ลดโอกาสในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ อาทิ การกีดกันเพื่อการลงทุน เกษตรกรในภาคอีสานมีโอกาสน้อย

๗. การลงทุนภาครัฐ และเอกชนในอีสานเพื่อก่อให้เกิดการสร้างงาน และการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นเชื่อมโยงไปข้างหน้า หรือข้างหลัง ดูเหมือนว่าจะมีการลงทุนที่ค่อนข้างต่ำ การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับการเกษตร ยังไม่ได้รับการตอบสนองที่ดีพอ ความล่าช้าของภาคอีสาน จึงสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของดัชนีบ่งชี้ความเจริญทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ

แนวทางแก้ไข

ประเด็นสำคัญในการแก้ไขปัญหา ทุกฝ่ายจะต้องยอมรับความจริงที่ว่า ปัญหาความยากจน การกระจายรายได้ เป็นปัญหาที่สำคัญในระดับชาติของสังคม และกำลังจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงประเทศ จนถึงขั้นวิกฤต การแก้ไขปัญหาดังกล่าวมิใช่เป็นเรื่องง่าย เนื่องจากเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคม และของชาติที่เกี่ยวข้องกับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าว ใ้บรรลุถึงผลแห่งความสำเร็จ ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่าย และประเด็นสำคัญก็คือ ทุกฝ่ายจะต้องเปิดใจกว้าง มีความจริงใจ และต้องยอมรับในหลักของการเสียสละ ไม่ว่าจะเป็นระดับนักการเมือง ข้าราชการ องค์กรอิสระ และธุรกิจภาคเอกชน หากขาดคุณสมบัติในเรื่องดังกล่าวแล้ว การแก้ไขคงต้องพบกับความล้มเหลว ประเด็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องแบ่งออกเป็นระยะสั้นและระยะยาว

ระยะยาว

๑. การแก้ไขปัญหาระยะยาวพื้นฐานของสังคม ในเรื่องความยากจน จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการให้การศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องระยะยาวที่ต้องดำเนินการเสียนี้ การแก้ไขปัญหาระยะยาว ฝ่ายการเมืองมักจะเห็นว่าให้รอไว้ก่อน จึงทำให้เกิดการหมกหมมของปัญหา ดังนั้น การดำเนินการ จึงจะต้องจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาระยะยาว และให้เกิดความต่อเนื่องในการแก้ไขของปัญหา ให้สามารถบรรลุเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปก็สมัยก็ตาม ซึ่งขั้นตอนการดำเนินงานภายหลังจากการจัดทำแผนได้เสร็จสิ้นลง และได้เสนอแผนต่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ ต่อจากนั้น เห็นสมควรนำราบบังคับมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จประมาภิไทย เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในแผนปฏิบัติการต่อไป

๒. รัฐบาลให้การฝึกอบรม และความรู้ในวิชาชีพแก่เกษตรกร เพื่อเป็นการสร้างโอกาส และทางเลือกในการประกอบอาชีพ โดยมุ่งหวังให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากการเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ ไปสู่การเป็นแรงงานที่มีฝีมือ ที่ทำให้มีโอกาสได้รับรายได้เพิ่มสูงขึ้น แนวทางการให้การสนับสนุนการฝึกอบรมนั้น ภาครัฐควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมความรู้ขั้นพื้นฐาน (General Skilled Labour) ส่วนการฝึกอบรมความรู้ในด้านเทคนิคเฉพาะด้าน ธุรกิจภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการฝึกอบรมแรงงาน เพื่อธุรกิจจะได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม และยังมีให้เกิดผลประโยชน์โดยตรงกับธุรกิจ

๓. นโยบายการเงิน การคลัง ที่เป็น General Policy Instrument ควรต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลัก มิใช่มุ่งหวังเพียงเป้าหมายทางเศรษฐกิจสาขาหนึ่งสาขาใดโดยเฉพาะ ดังเช่นอดีตที่ผ่านมา นโยบายดังกล่าวมิได้มีส่วนเกื้อกูลต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้

๔. การแก้ไขปัญหาค่าความยากจนของเกษตรกร ถือได้ว่าเป็นการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นจึงเป็นภาระหน้าที่ของทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพียงหน่วยงานเดียว และหากพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในสภาวะปัจจุบัน จะเห็นว่า อำนาจหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มุ่งการพัฒนาในด้านสาขาเศรษฐกิจ

กิจเป็นสิ่งสำคัญ มากกว่าการมุ่งพัฒนาเกษตรกรรมที่เป็นกลุ่มบุคคลในสังคม การแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรที่เป็นกลุ่มบุคคลในสังคม การแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับโครงสร้างของการบริหารกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาการเกษตรของชาติที่วิฤติในสภาพปัจจุบัน

ระยะสั้น

๑. ควรส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรด้านการปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อให้เกิดการกระจายการผลิตให้เกษตรกรมีงานทำตลอดปี อาจจะต้องพิจารณาการเกษตรแบบไร้สารพิษผสม รวมทั้งพิจารณา ระบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยคำนึงถึงตลาดท้องถิ่น ตลาดกลางและตลาดต่างประเทศ การผลิตต้องพิจารณาถึงระดับคุณภาพ มาตรฐานของสินค้าที่แต่ละตลาดต้องการ มิใช่ทำการผลิตตามอำเภอใจ ซึ่งในประเทศดังกล่าว ส่วนราชการจะต้องพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อส่งให้เกษตรกรใช้ประกอบการตัดสินใจกำหนดการผลิต นอกจากนั้นจะต้องดำเนินการปรับปรุงระบบตลาดท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม สนับสนุนระบบการตลาดครบวงจร และเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันการรับซื้อผลผลิตในท้องถิ่นให้มากขึ้น

๒. สนับสนุนการกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ภาคอีสาน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตรที่จะสามารถเป็นแหล่งรองรับวัตถุดิบการเกษตร และการสร้างงานในภาคอีสานเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นสนับสนุน การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยรัฐจัดหาตลาดและส่งข้อมูลให้เกษตรกรรับทราบ นำไปปฏิบัติต่อไป

๓. หุ้มเหิงประมาณในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในภาคอีสานที่เสื่อมโทรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกษตรกรหันมาดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Friendly) เพื่อให้มีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพหลัก โดยเฉพาะการเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม รัฐบาลสามารถหุ้มเหิงงบประมาณในการอุดหนุนกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างเต็มที่

๔. สนับสนุนการตลาดแบบข้อตกลง (Contract Farming) โดยรัฐเป็นคนกลางในการดูแล จัดสรรผลประโยชน์ให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างภาคเอกชนและเกษตรกร

๕. สนับสนุนโครงการฝึกอบรมให้กับเกษตรกรในภาคอีสาน และให้เกิดความหลากหลายในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพร้อมในการปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรไปสู่แผนการเกษตร

๖. สนับสนุนสินเชื่อการเกษตรอัตราดอกเบี้ยต่ำให้กับเกษตรกร เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถลงทุนในกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น การหาแหล่งทุนอัตราดอกเบี้ยต่ำสามารถกระทำได้ โดยที่รัฐจัดหาเงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำจากต่างประเทศ อาทิ ธนาคารโลก OECF เป็นต้น และการกระจายเงินช่วยเหลือควรต้องระบุในการเลือกปฏิบัติให้กับเกษตรกรรายย่อยเท่านั้น

LIRT

ประธานวุฒิสภา : ขอเชิญคณะกรรมการธิการเข้าประจำที่ครับ

(คณะกรรมการธิการเข้าประจำที่)

ประธานวุฒิสภา : ถ้าคณะกรรมการธิการพร้อมแล้วเชิญแถลงครับ

นายนิวัฒน์ พันธุ์ (กรรมาธิการ) : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ สมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติ กระผม นายนิวัฒน์ พันธุ์ สมาชิกวุฒิสภา ในฐานะรองประธานคณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ ขอเรียนเสนอรายงานผลการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ ของวุฒิสภา ดังนี้

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑ (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง) วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ได้ลงมติมอบหมายให้คณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ ทำการพิจารณาศึกษาเรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท และการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารจากการพิจารณาศึกษาคณะกรรมการได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ เรื่อง นโยบายและมาตรการการผลิตและนำเข้าวัตถุดิบอาหารสัตว์ ซึ่งนำเสนอต่อสภาไปแล้ว ส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท ส่วนที่ ๓ เรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร สำหรับการพิจารณาศึกษาในส่วนที่ ๑ ได้เสนอต่อสภาไปแล้วในคราวประชุม ครั้งที่ ๓ วันศุกร์ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ที่ประชุมวุฒิสภาได้พิจารณาเห็นชอบกับรายงานของคณะกรรมการดังกล่าว

บัดนี้ การพิจารณาในส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท คณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ได้พิจารณาเสร็จแล้วกระผมขอเสนอรายงานผลการพิจารณาศึกษาต่อวุฒิสภาโดยสรุปดังนี้

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลประสบการณ์และความคิดเห็นจากหน่วยงาน และฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์ รวมทั้งศึกษาค้นคว้าหาตัวแบบการพัฒนาของเกษตรกรรายย่อยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีการพัฒนาแล้วมา ชุมชน อย่างมีระบบเป็นกรณีตัวอย่างของการพัฒนาได้ การวิเคราะห์หาข้อสรุปปัญหาและอุปสรรคแนวทางและการปฏิบัติในการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบท เพื่อเสนอต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ได้แบ่งการพิจารณาออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคหนึ่ง สรุปรายงานการศึกษา ภาคสอง ข้อมูลท้องถิ่น ๔ ภาค สำหรับผลการพิจารณาศึกษา

ภาคหนึ่ง สรุปรายงานการศึกษานั้น คณะกรรมการได้วิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดโดยจัดทำเป็นบทต่าง ๆ รวม ๕ บท ส่วนภาคสอง เป็นการรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นจากชุมชนต่าง ๆ จากการศึกษาที่คณะกรรมการได้เดินทางไปศึกษาดูงานตามภูมิภาคของประเทศ โดยข้อมูลส่วนนี้เป็นการนำเสนอในรูปแบบวิธีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อยและองค์กรชุมชน ซึ่งนำเสนอเพียงบางส่วน จากผลการศึกษาดังกล่าว คณะกรรมการได้เดินทางไปทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อศึกษาข้อมูลท้องถิ่นตามชุมชนต่าง ๆ ที่เกษตรกรรายย่อยและองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง นำข้อมูลที่ได้รับมาประมวลสังเคราะห์ แล้ววิเคราะห์ในที่ประชุมคณะกรรมการหลายครั้งอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ และนำร่างผลการพิจารณาศึกษาขั้นต้นเสนอต่อที่ประชุมสามัญ ซึ่งมีผู้แทนจากทุกฝ่ายเข้าร่วมระดมความคิดเห็นแล้วนำมาปรับปรุงจัดทำเป็นรายงานการพิจารณาศึกษาขึ้น คณะกรรมการพบว่าระบบที่จำเป็นจะต้องพัฒนามีอยู่ ๑๐ ระบบ คือ

๑. ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรม หรือดำเนินกิจกรรมของระบบอื่น ๆ โดยมีคน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ

๒. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องต่อชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน

๓. ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือเกษตรที่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ โดยธรรมชาติ หลักเชิงเทคนิค หรือวิธีการที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ อาทิ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตรกรรม

๔. ระบบทุนชุมชนเป็นความคิดที่ก่อตัวขึ้นจากปัญหาหนี้สินการพึ่งพาสถาบันทุนของระบบใหญ่ คือการพึ่งตนเองในด้านทุน หรือนัยหนึ่ง คือระบบการสะสมทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรม เข้ามามีบทบาททั้งในด้านการระดมการบริหาร การจัดการ หลักเกณฑ์ และกฎระเบียบต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองกับปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชนนั้น

๕. ระบบธุรกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการจัดการด้านการตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของการจัดการด้านการตลาด เพื่อลดต้นทุนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้ และสุดท้ายคือการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๖. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบอยู่ใต้ระบบธุรกิจ แต่มีรากฐานมาจากระบบการพึ่งตนเอง ที่ครอบคลุมถึงผู้แปรรูป เก็บถนอมผลผลิตของตนเองไว้บริโภคในระยะยาว และเทคนิคและวิทยาการแปรรูปต่าง ๆ

๗. ระบบสิ่งแวดล้อม ระบบสิ่งแวดล้อมของชุมชนนี้ยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อชีวิต ระบบสิ่งแวดล้อมจึงหมายรวมถึง ดิน น้ำ ป่า อากาศการจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนนหนทาง ศูนย์กลางชุมชน เป็นต้น

๘. ระบบสวัสดิการชุมชน คือการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน หลักประการที่ว่านี่อาจจะหมายรวมถึง การช่วยเหลือให้ผู้ที่ไม่มียากินมีที่กินทำกินของคนเองได้ด้วย

๙. ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ด้านการแพทย์ที่เรียกรวม ๆ ว่า แผนไทยซึ่งไม่ได้เน้นที่การรักษา แต่เน้นดูแลสุขภาพเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑๐. ระบบการจัดการของชุมชน นอกเหนือจากที่ทุกระบบมีการจัดการของตนเอง ทั้งชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วมเพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการชุมชนนี้ อาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง ๑๐ ระบบ ที่ทำให้องค์กรชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นพัฒนาภาวะความเป็นสถาบันทางสังคม ที่สมาชิกในชุมชนพึงพาได้ทดแทนบทบาทของสถาบันหมู่บ้านเดิมที่อ่อนตัวลง ใน ๑๐ ระบบนี้ ระบบการเรียนรู้มีความสำคัญเป็นหัวใจในการพัฒนาระบบเกษตรรายย่อย เป็นการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรสามารถจัดการระบบพัฒนาต่าง ๆ ได้

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะและมาตรการต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทที่ ๕ ของภาคหนึ่ง นั้น เป็นการเสนอรัฐบาลในเรื่องการมีแผนแม่บท การพัฒนาเกษตรกรร ายย่อยการปรับปรุงระบบงบประมาณ การพัฒนาบทบาทและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องการได้กฎหมาย หรือระเบียบต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว การปรับปรุงและออกกฎหมายใหม่ เพื่อให้การดำเนินงานของรัฐมีประสิทธิภาพในการสนับสนุนและส่งเสริมเกษตรกรรายย่อย

อนึ่ง คณะกรรมาธิการ ได้มีการพิจารณาบทบรรณานุกรมดังกล่าว และได้พิจารณาเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรายงานของคณะกรรมาธิการดังนี้ หน้า ๑๕ คำว่าระบบนิเวศชุมชน แก้ไขเป็น ระบบนิเวศสมดุล กระผมจึงขอกราบเรียนเพื่อพิจารณารายงานการศึกษ

ส่วนที่ ๒ เรื่อง แนวทางพัฒนาเกษตรกรรรายย่อยในพื้นที่ชนบทของคณะกรรมการอาหาร หากเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะ โปรดให้ความเห็นชอบรายงานฉบับนี้ด้วยขอบคุณครับ

ประธานวุฒิสภา : เชิญคุณอำนาจครับ

นายอำนาจ สอนอัมสาตร์ : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา ที่เคารพครับ กระผม นายอำนาจ สอนอัมสาตร์ สมาชิกวุฒิสภา ของชื่นชมและยินดีกับรายงานของคณะกรรมการอาหารการเกษตรและสหกรณ์ครับ กระผมใคร่ขอเสนอเสริม อย่างเกษตรกรรรายย่อย กระผมอยากจะให้ท่านช่วยวางแผนว่า การขยายจากย่อยไปสู่อใหญ่จะนั้นก็จะกลายเป็น ทำให้เกษตรกรรรายย่อยพึงพอใจในการผลิตเพื่อบริโภค และผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเท่านั้น ซึ่งขณะนี้ทุก ๆ ฝ่ายก็กำลังเร่ง โดยเฉพาะเทคโนโลยีต่าง ๆ ความก้าวหน้าทางวัตถุมีในโลก แต่ว่าโลกนี้ยังต้องการพึ่งพาอาหารเพราะฉะนั้นถ้าหากให้เกษตรกรรพอใจในสิ่งที่ผลิตอยู่ และถืออยู่กับรายย่อยเรื่อย ๆ ก็คงจะไม่เกิดมูลค่าเพิ่ม แต่ถ้าหาก จะมีการขยายระหว่างเกษตรกรรรายย่อยแทนที่จะผลิตแต่ละสิ่งเพื่อแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันนั้น น่าจะมีการมุ่งใจโดยวิธีการที่จะหาให้สื่อของท้องถิ่นช่วยทำให้เกษตรกรรซึ่งผลิตแล้ว บางทีผลผลิตออกมาพร้อม ๆ กัน อาจจะถูกกดราคา ควรจะมีแผนงานของจังหวัด หรือว่าแผนงานของกระทรวงเกษตรฯ ที่จะหาวิสาหกิจซึ่งช่วยแปรรูป เช่น บางท้องที่ผลิตพริกได้อย่างเดียวกัน ในท้องที่อำเภอเดียวกัน พริกเป็นต้น ๆ ไม่รู้จะทำอย่างไร ถ้าจะมีสูตรแบบพื้นบ้าน ทำเป็นน้ำพริกนรก น้ำพริกอะไร แล้วก็ให้แก่เกษตรกรรนั้นมีแหล่งจำหน่ายโดยจังหวัดเป็นผู้ช่วย ก็จะเป็นการขยายเกษตรกรรรายย่อยให้เป็นรายใหญ่สู่ภาคอุตสาหกรรมได้ เป็นการรองรับ ซึ่งกรรมวิธีในการที่จะดึงเอาผลผลิตการเกษตรมาขยาย มาสู่อุตสาหกรรมการเกษตร และแปรรูปเป็นมูลค่าเพิ่มเพื่อการส่งออกนั้น กระผมคงจะไม่พูดในเทคโนโลยีหรือวิธีการ เพราะว่า มีผู้รู้ในด้านนี้อยู่มาก ๆ แล้ว

ที่นี้มาถึงเรื่องที่ดินที่เมื่อครูนันทานซึ่งทำหน้าที่แทนประธานคณะกรรมการบอกว่า การที่จะให้เกษตรกรรไม่มีที่ดินทำกิน ได้มีที่ดินทำกิน เรื่องนี้ก็เห็นด้วย แต่ว่าขณะนี้มีความเห็นจริงอยู่ นั่นก็คือว่าการถือครองที่ดินระหว่างที่ราคาที่ดินถูกปั่นขึ้นไปย้อนหลัง ๑๐ ปีนั้น ทำให้เกิดความต้องการเทียม และจนกักกลายเป็นเจ้าของที่ดิน เมื่อกลายเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ว่าไม่ได้หวังประโยชน์ในการจะทำอะไรเลย ก็ทำให้แผ่นดินว่างไม่ได้สร้างผลผลิตให้แก่ชาติ จะมีมาตรการใดใหม่ที่จะให้เกษตรกรรซึ่งไม่มีที่ดินทำกินเข้าไปทำกิน แต่ก็ไม่ใช่ก้าวร้าว ไม่ไป

ถ่วงเกินกับการถือครองของเขา จะต้องมียกเครื่องหลัก ๑ คนที่เข้าไป มิฉะนั้นเจ้าของที่ดินก็เสียหายที่ดินว่าง แต่ก็ไม่รู้จะให้เกษตรกรเข้าไปอย่างไร เพราะเกษตรกรเข้าไปเกิดปัญหาได้เอง ถ้าหาก ให้เกษตรกรทำปศุสัตว์ ท่านก็ลงทุนารับหน้าที่ดินไม่ได้ ทำให้ที่ดินเจริญไม่ได้ เดี่ยวเจริญแล้วเจ้าของที่ดินจะเอา จะต้องมีคนคนหนึ่งเป็น 관리자 นั่นก็จะเป็นหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอยากจะให้คณะกรรมการได้กรุณาเติมลงไปในเรื่องดังกล่าว ควรจะมียกเครื่องหลัก ๑ เครื่อง ในระดับไหนที่สามารถยุติกันได้ในเรื่องของกฎหมาย จะให้ถือครองกันกี่ปี ที่ต้องถือครองยาวก็เพื่อเกษตรกรจะปรารถนาให้อุดมสมบูรณ์ขึ้นมาได้และก็จะได้สร้างผลผลิต เพราะขณะนี้ที่ดินสำหรับสร้างผลผลิตน้อยลงเนื่องจากการถือครองที่ไม่ได้ทำประโยชน์ และจะขายก็ไม่ได้ เราทราบกันดีอยู่แล้ว ผลผลิตการเกษตรจึงได้น้อยกว่าความต้องการ ค่าครองชีพจึงได้แพง จึงอยากจะทำข้อ ๒ ข้อ ขอรบกวนขอพระคุณครับ

ประธานวุฒิสภา : เชิญคุณวิชัย

นายวิชัย โสสุวรรณจินดา : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา ที่เคารพ กระผม วิชัย โสสุวรรณจินดา สมาชิกวุฒิสภา กระผมได้อ่านรายงานของคณะกรรมการการเกษตรฯ ซึ่งได้สรุปเนื้อหาไว้ค่อนข้างครบถ้วน และกระผมถือว่าเป็นการสรุปเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรายย่อยได้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่กระผมได้อ่านมา และกระผมคิดว่า น่าจะเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของเกษตรกรรายย่อยได้เป็นอย่างดี ท่านประธานฯ ครับ กระผมมีข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ขอกราบเรียนผ่านท่านประธานฯ ไปยังคณะกรรมการการชดเชย คือในประเด็นการที่จะช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยนั้น ก็คงจะต้องใช้หลัก ๒ ข้อ

ข้อที่ ๑ การส่งเสริมให้เขาได้มีโอกาสได้ช่วยตัวเอง ก็จะทำอย่างไรให้เกษตรกรรายย่อยนั้นสามารถดำรงชีพอยู่ได้ในภาวะการณ์ที่มีแรงกดดันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอยู่ในปัจจุบัน เราจะช่วยให้เขาได้สามารถช่วยตัวเองโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นได้อย่างไร นี่เป็นปัญหาที่กระผมคิดว่า คงจะต้องใช้เวลาอีกนาน กว่าจะทำให้เขาช่วยตัวเองได้โดยที่ไม่ต้องเป็นภาระหนี้สิน หรือว่าไม่จำเป็นต้องไปพึ่งพาคนอื่น

ข้อที่ ๒ ทำให้เขาดังกล่าวมารวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรรายย่อยนั้นเท่าที่ผ่านมา กระผมสังเกตเห็นว่า เป็นการรวมกลุ่มที่ค่อนข้าง

จะมาจากกรณีนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เวลาที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไปดูงานต่างประเทศไปเห็นอะไรแปลก ๆ ก็จะกลับมาใช้กับประเทศไทย เช่น ไปดูงานสหกรณ์ในยุโรป ก็กลับมาบอกว่าสหกรณ์นั้นเป็นเรื่องดี ก็ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์ มีกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และมีเจ้าหน้าที่เรื่องสหกรณ์เข้าไปสนับสนุน พออีกหน่วยงานหนึ่งไปดูงานเรื่องกลุ่มสหกรณ์ที่ได้เห็น กลับมาก็เอาเรื่องกลุ่มสหกรณ์มาใช้ในประเทศไทย ก็มีกลุ่มสหกรณ์ที่ได้รับการส่งเสริมเข้ามาอีก พอกลุ่มใหม่ไปดูงานที่เกาหลีมาก็ได้แนวคิดเรื่องหมู่บ้านชุมชนของเกาหลี กลับมาส่งเสริมอีก ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ ในการนำมาดำเนินการในประเทศไทยนั้น บางแนวคิดก็มีความขัดแย้ง บางแนวคิดก็ไม่เหมาะสมสอดคล้อง และก็ทำให้เกิดปัญหา เพราะบางกลุ่มเป็นนิติบุคคล บางกลุ่มไม่ใช่นิติบุคคล เวลาจะไปขอการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น เช่น ไปขอจาก จชต. ก็ไม่สามารถทำได้ตามหลักเกณฑ์ที่เขาวางไว้ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นการส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น กระผมคิดว่า เป็นหลักการที่ดี แต่เราจะทำอย่างไรให้เขาสามารถอยู่ในแนวทาง ที่เขาอยากจะเป็น ไม่ใช่มาจากการชี้แนะของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งรายงานฉบับนี้ก็ได้พูดถึงบ้างเหมือนกันนะครับว่า รัฐบาลไปใช้นำมาเกินไป จนบางทีเขาเกิดความผิดพลาด เช่น ส่งเสริมให้มีการปลูกพริกบ้าง ส่งเสริมให้มีการปลูกมันสำปะหลังหรือปลูกพืชเศรษฐกิจ แล้วพอส่งเสริมเสร็จก็ปรากฏว่า ราคาพืชเศรษฐกิจเหล่านั้นกลายเป็นราคาต่ำกว่าค่าต้นทุนการผลิต เรื่องนี้ก็มีปัญหา จึงต้องมีการตามแก้กันไปเรื่อย ๆ แต่ยังไม่ค่อยสำเร็จ ทำให้หนี้สินของเกษตรกรก็มีการเพิ่มพูนขึ้นตลอดเวลา กระผมอยากจะกระแหย่ไว้ว่า แนวคิดในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรรายย่อยนั้นคงต้องมาทั้ง ๓ ทาง รายงานของคณะกรรมการนั้นค่อนข้างจะเน้นด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่กระผมคิดว่าเรื่องการเมืองก็เป็นเรื่องสำคัญ ที่เราจะต้องนำเข้ามาช่วยเสริมการแก้ไขปัญหานี้ ด้านเศรษฐกิจเราอาจจะบอกว่า เขาจำเป็นต้องช่วยตัวเอง จำเป็นต้องช่วยซึ่งกันและกัน จำเป็นต้องมีอุตสาหกรรมเกษตร จำเป็นต้องมีการแปรรูปสินค้าเกษตร จำเป็นต้องมีการประกันราคาสินค้าเกษตรที่เขาผลิตได้ โดยการรวมกลุ่มกันขาย หรือว่าหาช่องทางในการจำหน่ายที่จะได้ราคาดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทางสังคม ก็มีการส่งเสริมเรื่องค่านิยม เรื่องระบบคุณค่า ระบบการเรียนรู้ การรักษาสังแวดล้อม และประสิทธิภาพ เรื่องนี้กระผมเห็นด้วยทั้งสิ้น แต่ท่านประธานฯ ครับ เรื่องการเมืองยังพูดถึงน้อยมาก ความจริงในวันนี้ก็มีรายงานของคณะกรรมการการปกครอง ในเรื่องของสภาตำบล ซึ่งกระผมคิดว่าสภาตำบลก็เป็นรูปแบบที่มี

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างมาก ถ้าเรื่องของเกษตรกรรายย่อยที่อยู่ในต่างจังหวัดอยู่ในชนบท จะเอาบทบาททางด้านการเมืองมาส่งเสริมชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างไร ทำอย่างไรจะลดความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านในชุมชน ทำอย่างไรจะป้องกันไม่ให้อิทธิพลจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นนายทุนที่เข้าไปตัดไม้ ไปทำลายทรัพยากรในชุมชนนั้น หรืออิทธิพลที่มาจากสื่อมวลชน อิทธิพลที่มาจากด้านการเมือง ด้านอื่น ๆ ที่จะสามารถรักษาสมดุลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้ กระผมคิดว่า ถ้าหาก เราสามารถจัดระบบทั้ง ๓ ระบบให้เข้าด้วยกันได้อย่างสมดุล ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง

ส่วนอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องของกฎหมายที่คณะกรรมการได้เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งกระผมเห็นว่า เป็นกฎหมายสำคัญทั้งสิ้นที่จะต้องแก้ไข แต่กระผมเห็นว่า ยังมีกฎหมายฉบับหนึ่งซึ่งความจริงก็ได้มีการบังคับใช้กันบ้างแล้ว แต่ว่าในทางปฏิบัติยังไม่ได้เป็นผลอย่างจริงจัง ก็คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน เพราะปัญหาของเกษตรกรรายย่อยที่เราพบก็คือ ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง เมื่อไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ต้องไปเช่าที่ดินเขาทำ ความงุนงงที่จะลงทุน หรือพัฒนาการผลิต การเพิ่มผลผลิตก็จะทำไม่ได้มากรายที่ท่านสมาชิกวุฒิสภาได้อภิปรายก่อนหน้ากระผม ท่านได้ให้ข้อสังเกตที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ เรามียุทธศาสตร์ว่าเปล่าอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่มีใครใช้ประโยชน์ ที่ดินว่างเปล่ามันไม่ต้องไปปลูกไถกลบ ครอบ ๆ กรุงเทพฯ ก็มีมาก เนื่องจากการซื้อเพื่อเก็งกำไรบ้าง ซื้อเป็นแลนด์แบงก์ (Land bank) รอเพื่อการพัฒนาปรับปรุงอีก ๕ ปี ๑๐ ปีข้างหน้า แต่ระหว่างนี้ที่ดินเหล่านั้นว่างเปล่า ในต่างจังหวัดก็มีมากมาย ที่คนจากกรุงเทพฯ ไปซื้อ แล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์ บางทีก็ปล่อยปละละเลยจนกระทั่งที่ดินนั้นเสื่อมสภาพ เพราะฉะนั้นการที่เราเอากฎหมายปฏิรูปที่ดินมาใช้ก็คือ ไม่ใช่ที่ดินนั้นอยู่ว่างเปล่า เอาที่ดินนั้นมาใช้ประโยชน์ ถ้าไม่มีใครใช้ รัฐอาจจะต้องเข้าไปจัดการ ไปแก้ไข แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า เท่าที่ผ่านมา ๑๕ ปีนั้น เรามีที่ดินเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งได้รับการปฏิรูปเพื่อจัดสรรไปยังเกษตรกรซึ่งไร้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินของรัฐ ที่ดินส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่พระราชทาน บางส่วนก็เป็นที่ดินซึ่งเดิมเป็นป่าสงวนที่เสื่อมโทรม ถึงแม้ทำให้ป่าสงวนเสื่อมโทรมเร็วขึ้น เพราะจะได้ไปจัดสรรเร็วขึ้น แต่ที่ดินว่างเปล่าที่มีเอกชนเป็นเจ้าของแล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์ ยังไม่ได้มีการพูดถึง และมีการนำมาดำเนินการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างจริงจังปัญหาเรื่องที่ดิน ปัญหาเรื่องน้ำ ปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เหล่านี้ กระผมว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นถ้าหากว่า เราได้ดูแลสิ่งแวดล้อมผ่านหน้าทุกกิจกรรมทั้งหลาย

แล้วกระผมคิดว่า น่าจะเป็นแนวทางที่สำคัญ ซึ่งทำให้เราสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้ แล้วเป็นการลดการอพยพแรงงานจากชนบทมาสู่เมือง จะไม่ต้องเก็บคนที่เป็นทาสแรงงานในเมืองสามารถจะสร้างคุณค่าของเกษตรกรในต่างจังหวัด อย่างมีคุณค่ามากขึ้น และถ่วงน้ำหนักจากนี้ ยุคนี้เกาทัณฑ์ขลุ่ย ยุคเศรษฐกิจที่มีแต่กำไรเพิ่มขึ้น แต่ว่าค่าของคนลดลง การเกษตรต้องได้รับความสำคัญมากขึ้น เพราะว่าสินค้าเกษตรนั้นคือของจริงครับ เงินทองนั้นไม่ใช่ของจริงเป็นเพียงของสมมุติขึ้นเท่านั้น แต่ข้าวปลาอาหารนั้นเป็นของจริง ซึ่งเราจะต้องส่งเสริมให้มีการผลิตให้มากขึ้นเหมือนกับที่เราได้ชื่อว่า เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำมาแต่โบราณกาล ท่านประธานฯ ขอบพระคุณครับ

ประธานวุฒิสภา : เชิญคุณโกวิทครับ

นายโกวิท สุรัสวดี : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ กระผม โกวิท สุรัสวดี สมาชิกวุฒิสภา ได้รายงานแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชนบทที่ทางกรมการ ได้ศึกษาและนำเสนอ เราจะเห็นได้ชัดว่า ในเรื่องการสะท้อนปัญหาที่ดี การให้ข้อเสนอแนะก็คือนั้นเป็นประโยชน์ แต่ยังมีอีกบางแง่มุมซึ่งกระผมใคร่ขอเสนอเพิ่มเติมเอาไว้ ในบางเรื่องนั้นกระผมจะขอยืนยันว่า สิ่งที่ได้เสนอนั้นสะท้อนปัญหาเป็นระยะเวลาช้านานต่อเนื่องกัน แต่ยังไม่ค่อยมีการแก้ไข เกษตรกรรายย่อยถูกเป็นภาษาชาวบ้านคือ คนจนเป็น คนจนทั้งความคิด จำต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นการกล่าวว่ คนมีที่ดินน้อยกว่า ๒๐ ไร่ นั้น คือ เกษตรกรรายย่อยก็เป็นส่วนหนึ่งที่อธิบายในเรื่อง คนจนที่เป็นเกษตรกร กระผมคิดว่า คงจะมีประมาณ ๖๐ - ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของประเทศ เพราะฉะนั้นปัญหามีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องสภาพแวดล้อม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดูไปกันตั้งแต่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจังหวัดเชียงราย จังหวัดนครพนม จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาสจังหวัดชายแดน ไปดูผลงานการวิจัยที่ไหนก็ตามยืนยันตรงกันว่า ทรัพยากรธรรมชาติของเรานั้นถูกทำลายมากมายเหลือเกิน ปัญหาคนจนที่เป็นเกษตรกรรายย่อย การแตกแยกในครอบครัวที่สูง ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการพึ่งถื่น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่หนักอก เป็นทรมานของกษัตริย์จากทุกยุคทุกสมัย ยิ่งคนไม่มีที่ทำกินก็ยิ่งเป็นปัญหาอีก รายได้ก็ไม่พอกับรายจ่าย คือพูดง่าย ๆ ว่า ผลผลิตที่ออกมานั้นก็ไม่มีทุน อันที่จริงแล้วกระผมคิดว่า เราจะต้องมองว่า ในผลผลิตทางเกษตรในโรงงานนั้นแนวโน้มเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเรื่องนี้เราคงจะต้องไปศึกษาจากกระทรวงพาณิชย์ ก็จะเห็น

ได้ชี้ว่า สัดส่วนระหว่างภาคเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรมจะเป็นประมาณเท่าใด กระผมศึกษาย้อนหลัง ประมาณปี ๒๕๓๖ ไม่ มาจนกระทั่งถึงครั้งปีของปี ๒๕๔๐ สะท้อนให้เห็นอะไรหลายสิ่งหลายอย่างว่า แนวโน้มของสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบนั้นจะลดลงจาก ๑๗ เปอร์เซ็นต์ เหลือประมาณ ๑๓ - ๑๔ เปอร์เซ็นต์ในระยะหลัง อุตสาหกรรมเกษตรมีแนวโน้มสูงขึ้นจากไม่ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่ คือปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายนสูงขึ้นประมาณ ๑๔ เปอร์เซ็นต์ นอกอะไรครับ นอกทิศทางของการพัฒนาว่า เราจะเดินไปทางไหนถ้าวัดส่วนจริง ๆ ภาคเกษตรกับภาคอุตสาหกรรมจะอยู่ประมาณ ๓๕ - ๓๘ ต่อ ๖๐ เศษ ๆ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ออกมาเป็นอย่างนั้นถ้าเราไปดูแนวทางที่เป็นข้อเสนอจริง ๆ ของในรายงานนี้เราจะเห็นได้ชัดว่า พยายามสะท้อนให้เห็นว่า คนในชุมชนนี้จะต้องรวมกันดูแลทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเงินทุน สวัสดิการ สุขภาพอนามัย การตลาด การจัดการต้องรวมกัน แต่ทั้งจริงแล้วสภาพจริง ๆ กระผมขอเรียนตรง ๆ ว่าคนจนทั้งที่กิน จนทั้งเงิน จนทั้งความคิด ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น เมื่อรวมกันแล้วจะเกิดอะไรขึ้น จะมันประเด็นปัญหามันอยู่ตรงนี้นะครับ นี่ความคิดจึงตรงที่ว่า รัฐจะต้องคิดละครับว่า ในภาพรวมนั้นเราจะทำอะไร การให้คนมารวมกันโดยลำพัง มันจะเป็นไปได้ไหม จะต้องให้สถานศึกษาที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่ เพื่อที่จะคิดอวูทางความคิดให้แก่ประชาชนในเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา กระผมคิดว่าเรื่องนี้คงจะต้องมองทั้งระบบและก็มองแนวโน้มออกไปข้างหน้าว่า เราจะทำอะไร แต่สิ่งหนึ่งที่ทางคณะกรรมการได้พยายามสะท้อนก็คือว่า สะท้อนในเรื่องระบบการเรียนรู้ ในเรื่องความพยายามที่จะพัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้มีความรู้ ความคิดที่สูงขึ้น เพื่อจะได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวเอง และการพัฒนาประเทศชาติ กระผมอยากจะเสนอให้เห็นเด่นชัดว่า คนที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมขณะนี้ คือคนที่มีการศึกษาดำ คนที่มีการศึกษาสูงส่วนใหญ่เขาไม่ทำมาแล้วครับ คนที่มีการศึกษาดำนั้นจบ ป. ๖ หรือ ม. ๓ สิ่งสำคัญก็ถือว่าต้องไปดูแลหลักสูตรการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไรประกอบด้วย เพื่อจะดูว่า แนวโน้มของการพัฒนาต่อไปนั้นเราควรที่จะพัฒนาอย่างไร ที่จะให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ต้องมองภาพรวมต้องมอง ไม่มองไม่ได้ ถ้าไม่มองเกี่ยวกับการพัฒนาจะผิดพลาดหมดจะเป็นปัญหาอย่างเช่นในทุกวันนี้ ไปดูทั้งครู และหลักสูตร จะเห็นได้ชัดว่า หลักสูตรในระดับประถมศึกษามีอยู่ ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้าง

แฟริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ในแต่ละปีจะต้องเรียน ๓,๐๐๐ ชั่วโมง ตามมา ๒๐ นาที ในกลุ่มการทำงานนี้มีอยู่ ๓ เรื่อง คือ งานประดิษฐ์ งานเกษตร งานช่าง ถ้าไปดูงานเกษตรจริง ๆ เรียนแค่ ๒ คาบต่อสัปดาห์ ๒ คาบต่อสัปดาห์คิดเป็น ๔๐ นาที ในระดับ ๑.๑ ๑.๒ และในระดับ ๑.๓ ๑.๔ ๑.๕ นี้ ขึ้นมาเป็น ประมาณ ๘๐ นาที ๑.๕ ๑.๖ ขึ้นมาบวกเข้าไปอีก ๔๐ นาที ก็เป็น ๑๒๐ นาที แล้วไปดูในระดับมัธยม ในมัธยมจะบังคับเรียนประมาณ ๒ คาบต่อหน่วยการเรียน ในระดับมัธยม ๒ คาบ ก็คือ ประมาณ ๔๐ นาที หรือ ๕๕ นาที คือดีถ้าประมาณชั่วโมงเศษ เกือบ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ถ้าไปดูในรายละเอียด หน่วยวิชาเล็กเสรี อะไรต่าง ๆ จริง ๆ แล้ว มันจะไม่สัมพันธ์กันกับที่สอนในปัจจุบัน เพราะคนที่ออกมาจะสอนในวิชาที่ไม่ค่อยสัมพันธ์กับ วิชาที่ และในพื้นที่หมอบยิ่งแล้วใหญ่ เพราะในภาพที่บอกว่า จะให้สิทธิเป็น ๕ ปี ๑๒ ปี อะไร ต่าง ๆ เป็นภาพลวงตาทั้งสิ้น เป็นภาพปริมาณที่มาพูดกันในสภา แต่ภาพที่เป็นภาพที่ ปรากฏจริง ๆ นั้น คุณภาพที่จะเกิดจากการใช้หลักสูตรจริง ๆ หรือการนำหลักสูตรไปใช้จริง ๆ กระผมมองแล้วไม่ว่าจะไปดูผลงานวิจัยไหนล้มเหลวทั้งสิ้น เรื่องนี้เป็นจุดที่จะต้องมอง ต้องทบทวนกันขนานใหญ่ว่า ทิศทางการพัฒนาต่อไปนี้จะทำอะไร กระผม ขอที่จะสะท้อนภาพอีกจุดหนึ่งว่า ในภาคเกษตรกรรม แม้จะเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าภาค อุตสาหกรรม แต่เป็นภาพที่ใคร ๆ เขาก็อยากจะซื้อ เพราะสินค้านั้นอย่างน้อยได้ระดับมาตรฐาน ทั้งสิ้น เพราะคนต้องกินต้องใช้สินค้าส่งออกประเภทนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยทั้งเกษตรกร รายย่อย และประเทศชาติส่วนรวม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าคิดพอสมควร กระผมจึงอยากจะเรียนว่า ถ้าเราแก้ปัญหาระยะยาวต้องมาดูหลักสูตรว่า สอดคล้องหรือไม่ดูกว่าสัมพันธ์กับหลักสูตร หรือไม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชนบทการจัดหาคอมพิวเตอร์จะซื้อพร้อมเฟอร์นิเจอร์ให้ทั้งประเทศ หรือจะซื้อแค่ ๑๐ เฟอร์นิเจอร์ของจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ ดูให้สอดคล้องกับสภาพจริง ๆ ของ พื้นที่ ในขณะที่เดียวกันการช่วยเหลือชุมชนเราจะตั้งผู้นำทางความคิด ไม่ว่าจะเป็นครู หรือ นักวิชาการในพื้นที่เข้ามาช่วยกันสร้างกลุ่มให้แข็งแรง เป็นเรื่องที่จะต้องคิดทบทวนกันทั้งสิ้น จึงจะดึงเกษตรกรรายย่อยให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสิ่งเหล่านี้กระผมคิดว่า คนไทยทั้งชาติ ต้องเห็นด้วยท่านประธานฯ ขอบคุณมากครับ

(การประชุมดำเนินมาถึงตอนนี้นายมิชัย ฤทธิพันธุ์ ประธานวุฒิสภา ได้ลงจาก บัลลังก์ โดยมอบให้นายอาษา เมฆสวรรค์ รองประธานวุฒิสภาคนที่หนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน)

Legislative Institutional Repository of Thailand

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : คุณพานิชย์กรวี

นายพานิชย์ เจริญเผ่า : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ กระผม พานิชย์ เจริญเผ่า สมาชิกวุฒิสภา ตามที่คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอ รายงานต่อวุฒิสภาในวันนี้ กระผมคิดว่า เป็นรายงานที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการที่จะนำเสนอรัฐบาลเป็นการพัฒนาในเรื่องของการเกษตรในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามกระผมอยากจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ ๒ ประการ

ประการแรกก็คือเรื่องเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน ซึ่งหลายท่านได้อภิปรายไปแล้ว คนส่วนใหญ่ในชนบทไม่มีที่ทำกินและเป็นคนยากจน แต่เราก็พูดเสมอว่า เป็นคนจน ขี้ชาวกินในขณะเดียวกันไม่มีทางที่จะทำมาหากินในชนบทที่ตัวเองที่เกษตรกรรมได้ จึงเข้ามาหางานทำในเมือง ฉะนั้นกระผมอยากจะนำเสนอในส่วนที่เราได้ดำเนินการในขณะนี้ได้มีการปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจนเหล่านั้นสำเร็จผลเพียงใด ซึ่งอยากเห็นรายงานชุดนี้เสนอรัฐบาลอย่างเป็นทางการ รุปรธรรมชัดเจน กระผมอยากจะขอให้มีการทบทวนในสิ่งที่รัฐบาลได้มีการปฏิรูปที่ดินในขณะนี้ เพราะว่า คนจนเหล่านั้นได้ที่ดินไปแล้วไม่มีปัญญาที่จะไปทำมาหากิน เครื่องมือที่จะใช้ในการทำเกษตรกรรมก็ไม่มี ปลูกก็ต้องซื้อ คนจนจะ เอา เงินที่ไหนไปดำเนินการในลักษณะดังกล่าว ในส่วนนี้ก็ปัญหาที่จะทำให้ที่ดินของคนมีผลทางด้านเกษตรกรรมขึ้นมา

ในประการที่ ๒ กระผมเห็นด้วยกับท่านสมาชิกวุฒิสภา อำนาจ สอนอัมมาตร ต้องประทานโทษที่ขอเยี่ยงนาม การทำเกษตรกรรมของเราขณะนี้ทำกันหลากหลาย ทำกันไร้ทิศทาง ถ้าจะดูในประเทศมาเลเซีย เขาส่งเสริมให้เกษตรกรของเขาทำในเชิงพาณิชย์ ทำกันเป็นหมื่นไร่เป็นหลาย ๆ หมื่นไร่ เขาวางแผนปลูกสวนยาง สวนปาล์ม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เขามีการวางแผน ให้เกษตรกรของเขาไปทำในเขตพื้นที่ที่รัฐบาลจัดให้ สร้างบ้านให้ แล้วก็ให้ทำเกษตรกรรมไม่เหมือนการปฏิรูปของเราเอาไป ๑๐ ไร่ ๒๐ ไร่แล้วก็ไปจัดการตนเอง จึงไม่มีผลผลิตทางเกษตรกรรมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นกระผมจึงอยากจะเห็นภาพการทบทวนการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมใหม่ กระผม คิดว่า ก็คงจะเป็นเรื่องที่จะทำให้เห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ประการที่ ๓ คนจนส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ในรายงานนี้ก็ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ขณะนี้ก็ยากจนกันไปไม่ได้ น้ำก็ยังปัญหาอยู่ ก็มีแนวโน้มว่าปีนี้จะแห้งจัดและคนเหล่านั้นคงจะต้องเข้ามาหางานทำในเมือง แหล่งงานทำในเมืองขณะนี้เป็นอย่างไรรับท่านประธานฯ เราจะเห็นว่า เรื่องเศรษฐกิจก็มีผลกระทบต่อการทำงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คาดการณ์ในปีนี้จะมีการจ้างงานจนถึงสิ้นปีเดือนธันวาคมปีหน้าคนหลายแสนคน ในเมืองมี
ปัญหา แก้วคนเหล่านั้นมาจากไหนครับ ก็เป็นคนยากไร้จากเกษตรกรรมทั้งสิ้น ในประเด็นนี้
หากจะเห็นรายงานนี้ว่า ในจังหวัดที่เรามีปัญหาอยู่ขณะนี้จะทำอย่างไรให้คนเหล่านั้นกลับ
ภูมิลำเนาเดิมให้ได้ เราจะเห็นว่า รัฐบาลเทศบาลต่าง ๆ เหล่านี้คนกลับบ้าน พ่อที่ต่าง ๆ ใน
กรุงเทพมหานคร และบริเวณหลวง จะเห็นชัดเจนว่า คนเหล่านี้หนีความยากจนมาทำงานใน
เมือง เราจะส่งเสริม ให้คนเหล่านั้นมีประสิทธิภาพในการผลิตได้อย่างไร เราเคยพูดเสมอว่า
การผลิตของเรานั้น เรามีพื้นที่เกษตรกรรมและเราจะพูดได้ว่า เราจะเป็นประเทศที่ส่งอาหารเลี้ยง
ประชากรของโลกด้วยซ้ำไป แต่ขณะนี้ทิศทางตรงกันข้ามซึ่งจะห่างไกลจากสิ่งที่เราได้คาดฝัน
ไว้ เราจะเห็นเพื่อนบ้านเรา ขณะนี้เวียดนามส่งข้าวออกขายแล้ว จึงนับวันที่จะมีการพัฒนาอะไร
ต่าง ๆ อีกมากมาย เพราะฉะนั้นในประเด็นที่ ๒ กระผมอยากจะเห็นในรายงานนี้เขียนไว้ในการ
ที่จะมีการส่งเสริมเกษตรกรให้ชัดเจน ในเรื่องของเครื่องมือเครื่องมิต่าง ๆ ในเรื่องของงบประมาณ
เพื่อให้ทางเกษตรกรในพื้นที่จริง ๆ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และในขณะเดียวกัน
สามารถที่จะดึงดูดความรู้สึกรักของคนที่มาทำงานในเมืองให้กลับภูมิลำเนา ไปอยู่ครอบครัว และ
ครอบครัวของเราจะมีความยั่งยืนตามที่เรปรารถนา ขอบพระคุณครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีผู้อภิปรายอีกคนครับผมจะได้ขอมติ
ที่ประชุม เนื่องจากคณะกรรมการได้มีข้อเสนอแนะไว้ด้วย ก็ถือเป็นข้อสังเกต อาจารย์นิเชต
เชิญครับ

นายนิเชต สุนทรพิทักษ์ : ท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ ผม นิเชต
สุนทรพิทักษ์ สมาชิกวุฒิสภา ผมขออนุญาตนิดเดียวครับ ก็ขอแสดงความชื่นชมกับรายงาน
ฉบับนี้ของคณะกรรมการ เหตุผลที่ชื่นชมนั้น ก็เพราะว่า เป็นรายงานที่ได้มีความพยายามที่
จะดึงเอาจิตใจผสมกับทางด้านวัตถุที่ชัดเจนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับ
เกษตรยั่งยืน ซึ่งกระบวนการนี้จะเป็นส่วนที่สำคัญมากในการที่จะนำไปสู่การวางโครงสร้างของ
อนาคต ที่เข้มแข็งให้สามารถที่จะยืนได้โดยลำแข้งของตนเองที่ชัดเจน แล้วก็จะกลายเป็นรากฟอย
สำคัญในการที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับประเทศในส่วนของการขยายภาคเกษตร เรื่องนี้
ก็มีส่วนที่สำคัญ จะเกิดผลได้ก็ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจนในเรื่องของทางด้านการ
ศึกษา ซึ่งผมคิดว่า อยากจะเสนอกับน้องไปยังมหาวิทยาลัยภายนอกโรงเรียน แต่การเก็บ
กระบวนการการศึกษาในโรงเรียนขณะนี้ ยิ่งหลังที่สภาอยู่วิทยาลัยเกษตร ก็ยังเป็นหน่วยงานที่

สร้างเกษตรกร ที่นักเรียนไม่ค่อยไปเรียน ซึ่งก็มีข้อผิดพลาดต่าง ๆ ในนั้นมาก นอกจากนั้น กระทรวงเกษตรฯ มักจะรับลูกในบพท.ไปด้วย เพราะถ้ารับไปแล้วก็จะเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้ อบต. เข้มแข็งขึ้น นอกจากนั้นในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องครอบครัว เรื่องน้ำ ผมคิดว่า ปัญหาเรื่องน้ำพูดกันมานานแล้ว แต่ก็แก้ไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคอีสาน ซึ่งเป็นส่วนที่ผลักดันให้หัวหน้าครอบครัวในภาคอีสานเดินทางไปหางานในต่างประเทศ และในต่างจังหวัด ถ้าจะคัดโดยคร่าว ๆ แล้ว คนประมาณ ๑๑ - ๑๒ ล้านคน ประมาณเกือบ ๑ ล้านคน หรือ เกินกว่านั้นที่เดินทางไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น หัวหน้าครอบครัวที่ขาดไปนั้น มีผลกระทบให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น และมีผลกระทบไปสู่สังคมในลักษณะปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย กระบวนการนี้ถ้ามองในภาพรวมแล้ว พื้นฐานของเกษตรกรรวมรายย่อยจะเป็นพื้นฐานของการที่จะทำให้เกิดความอบอุ่นขึ้น ในครอบครัว เกิดความสามารถ ในการที่จะพึ่งพาตนเองได้ แต่ถ้ามองภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีผลกระทบแรงมาจากภาคอุตสาหกรรม ก็จะพบว่าภาคหนึ่งที่อยู่จะกระทบน้อย แต่ถ้าหากเข้มแข็งก็อาจจะยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง นั่นก็คือ ภาคเกษตร ในส่วนของเกษตรกรรายย่อย แต่จุดหนึ่งที่ผมมองแล้วมีความรู้สึกกังวลอยู่อย่างนี้คือ เกษตรกรรายย่อยที่พยายามพัฒนาขึ้นมาขึ้น ขาดรอยเชื่อมต่อกับส่วนที่จะโยงผลผลิตออกสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ชัดเจน ถ้าจุดนี้ชัดเจนก็จะเกิดความเข้มแข็ง และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศของเราต่อไปได้ ขอขอบคุณครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีผู้อภิปรายนะครับ ถือว่าปิดการอภิปราย เนื่องจากคณะกรรมการได้มีข้อสังเกต มีข้อเสนอแนะไว้ด้วย ก็จะขอมติว่าที่ประชุมจะเห็นชอบด้วยหรือไม่ ผู้ใดเห็นชอบด้วย กรุณายกมือครับ

(มีสมาชิก ยกมือเป็นส่วนมาก)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ผู้ใดไม่เห็นชอบครับ

(ไม่มีสมาชิก ยกมือ)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีนะครับ ก็จะได้นำเสนอไปทางรัฐบาลต่อไป ขอบขอบคุณคณะกรรมการ

ต่อไประเบียบวาระ ๓.๒ ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ซึ่งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาเสร็จแล้ว

(เสนา)

ส่วนที่ชุด

ที่ ๓๔๐๗/๒๕๕๐

รัฐสภา

ถนนรัฐทองใน กท ๑๐๓๑๐

๘ สิงหาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้น พร้อมด้วยรายงานของคณะกรรมการ
ร่วมกัน ๒ ชุด

ตามที่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ได้ลงมติตั้งบุคคลแต่ละ
๑๑ คน ประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกัน เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พุทธศักราช ๒๕๓๘ มาตรา ๑๔๗
(๓) นั้น กรรมาธิการคณะนี้ประกอบด้วย

สภาผู้แทนราษฎร

วุฒิสภา

๑. ร้อยโท กุเทพ ไสกระช่วง

๑. นายเกษม สุวรรณกุล

๒. นายณัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ

๒. นายโกวิท วรพิพัฒน์

๓. นายฉวีพล เกาะจีตต์

๓. คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ

๔. นายบวร ภูจรีด	๕. นายจันทนงค์ ทองประเสริฐ
๕. นายประชาธิปไตย คำสิงห์นอก	๕. นายดำรง พุฒผาผล
๖. นายประมวลศิลป์ โกศลสวัสดิ์	๖. นายธนู ฤทธผล
๗. นายปรีชา สุวรรณทัต	๗. นายมนรนิติ เศรษฐบุตร
๘. นายเผด็จชัย สะสมทรัพย์	๘. นายวิจิตร ศรีสุธี
๙. นางลลิตา ฤกษ์สำราญ	๙. นายสิงห์โต ช่างตระกูล
๑๐. นายสังข์ทอง ศรีเรศ	๑๐. นายสัปปนันท์ เกตุทัต
๑๑. นายอานวย สุวรรณศิริ	๑๑. นายสุรัฐ หิตปอนันต์

บัดนี้ คณะกรรมาธิการร่วมกันได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เสร็จแล้ว
จึงกราบเรียนมาเพื่อให้โปรดนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) สังข์ทอง ศรีเรศ

(นายสังข์ทอง ศรีเรศ)

ประธานคณะกรรมการร่วมกัน

กองกรรมาธิการ ๑

โทร ๒๕๔๑๘๐๒ ๒๕๔๑๘๔๔

โทรสาร ๒๕๔๑๖๒๗

รายงานของคณะกรรมการร่วมกัน

ตามที่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาได้ลงมติตั้งบุคคลแต่ละ ๑๑ คน ประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกัน เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. นั้น บัดนี้ คณะกรรมการร่วมกันได้ดำเนินการแล้ว ปรากฏผล ดังนี้

๑. ที่ประชุมคณะกรรมการร่วมกัน ได้มีมติเลือก

- (๑) นายสังข์ทอง ศรีวัชร เป็นประธานคณะกรรมการ
- (๒) นายสุรัฐ ศิลปอนันต์ เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
- (๓) นายวิจิตร ศรีสุวาน เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
- (๔) ร้อยโท กุเทพ ไสกะจ่าง เป็นเลขานุการคณะกรรมการ
- (๕) นางลลิตา ฤกษ์สำราญ เป็นโฆษกคณะกรรมการ

๒. ผู้ซึ่งคณะกรรมการร่วมกันได้เรียนเชิญเข้าร่วมประชุมชี้แจง แสดงความคิดเห็น คือ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา มอบหมายให้นางสาวพวงเพชร สารคุณ กรรมการร่างกฎหมายประจำผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ มอบหมายให้นางชูศรี ไสททยาชัย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ ๑ นางสาวช่อทิพย์ ลิ้มเจริญ นิติกร ๑ นายพลกมล ศักดิ์โสภณกุล นิติกร ๑ และนางเนภาพร ผาอ่อน เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ ๕

๓. บันทึกผลการพิจารณาของคณะกรรมการ

๓.๑ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๔ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“สถานมหาวิทยาลัย” หมายความว่า สถานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้น ความที่สถานมหาวิทยาลัยกำหนด

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบร่างของวุฒิสภา

สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่า สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานบริหาร กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๔ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๘ เป็นดังนี้

“การจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้ทำเป็นข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การแบ่งส่วนงานเป็นกอง สำนักงานคณบดี ภาควิชา สำนักงานบริหาร หรือ หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าส่วนงานดังกล่าว ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๕ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๑๑ เป็นดังนี้

“กิจการของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในบังคับแห่งกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วย หนี้สินทางธุรกิจหรือหนี้สินทางเงินทดแทน แต่ผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยต้องได้รับ ค่าจ้างหรือค่าตอบแทน ไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

ให้กระทรวงการคลังมีอำนาจกำกับหนี้เงินกู้ หรือหนี้ใด ๆ ของมหาวิทยาลัยได้เสมือนมหาวิทยาลัยเป็นส่วนราชการตามกฎหมาย ว่าด้วยการให้อำนาจกระทรวงการคลังในการกำกับ”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๖ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๑๒ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่าง ๆ ภายในวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖ และอำนาจหน้าที่ที่เข้ามานี้ให้รวมถึง

(๑) ซื้อ สร้าง จัดหา โอน รับ โอนเช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน
ถึงกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินติดต่าง ๆ ในทรัพย์สิน และจำหน่าย
สิ่งหามิทรัพย์สินหรือสิ่งหามิทรัพย์สินทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับ
ทรัพย์สินที่มีผู้ถอนหรืออุทิศให้

การจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัย ให้กระทำได้ เฉพาะอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้จำหน่าย หรือ แลกเปลี่ยนได้

(๒) รับค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เกียรติรับ และค่าบริการในการให้บริการภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำความตกลงและกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้น

(๓) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือของเอกชน ในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๔) ผู้ยืมเงิน ให้ผู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือ
 ลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดใน
 มาตรา ๖

(๕) รวมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๖) จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ

๕๗๖) ที่ท่าหนวดสัตว์สารนิคมเมืองมณฑลยโสธร จังหวัดยโสธร
 สภามณฑลยโสธรได้มีมติให้ตั้งที่ทำการของกรมการปกครอง
 จังหวัดยโสธรที่ท่าหนวดสัตว์สารนิคมเมืองมณฑลยโสธร จังหวัดยโสธร
 พุทธศักราช ๒๔๗๕

คณะกรรมการฯ ร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๗ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภากฎแห่งราชกิจในมาตรา ๑๕ เป็นดังนี้

“สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไป ของมหาวิทยาลัยและ โดยเฉพาะ
ให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๒) วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัยและอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบ และออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้

(๓) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตร

(๔) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัยหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว

(๕) อนุมัติการรับเข้าสอบ หรือการยกเลิกการสอบของสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา

(๖) อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการยุบ รวม และยกเลิกหลักสูตรและสาขาวิชา

(๗) พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนอธิการบดี

(๘) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและพิจารณาถอดถอนศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์พิเศษ

(๙) แต่งตั้งและถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์

(๑๐) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการและประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การลงโทษของคณาจารย์เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง

(๑๑) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการรายได้ ออกข้อบังคับและวางระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานการเงินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(๑๒) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัย

(๑๓) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

(๑๔) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย

(๑๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัย ที่มีได้รับมอบให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๘ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๒๐ เป็นดังนี้

"ให้มีสภาวิชาการประกอบด้วย

(๑) ประธานสภาวิชาการ ได้แก่ อธิการบดี

(๒) กรรมการสภาวิชาการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รองอธิการบดีที่เป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัยและศาสตราจารย์

(๓) กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งคณาจารย์ประจำเลือกจากคณาจารย์ประจำคณะ คณะละ ๘-๑๕ คน

วุฒิสภามีมติ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกกรรมการสภาวิชาการตาม (๓) ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ให้สภาวิชาการแต่งตั้งรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง เป็นเลขาธิการสภาวิชาการ โดยกำหนดอำนาจของอธิการบดี"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.ส วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๒๒ เป็นดังนี้
 “สภาวิชาการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) พิจารณากำหนดหลักสูตร การสอน และการวัดผลการศึกษา

(๒) เสนอการให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญาและประกาศนียบัตร

(๓) เสนอการจัดตั้ง ขุน รวม และเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ
 สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ
 สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานในหน่วยงานดังกล่าว

(๔) ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ให้
 เป็นไปตามพระบาลีในพระไตรปิฎก

(๕) พิจารณาการรับสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธ
 ศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัย

(๖) พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้ง และถอดถอนศาสตราจารย์
 ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ต่อสภา
 มหาวิทยาลัย

(๗) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วย
 ศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ

(๘) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งหัวหน้าภาควิชา และหัวหน้า
 หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา

(๙) จัดหาวิธีการอันจะทำให้การศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ
 พระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น

(๑๐) พิจารณาให้ความเห็นแก่สภามหาวิทยาลัย ในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการพระ
 พุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย

(๑๑) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อ
 กระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภาวิชาการ

(๑๒) ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดีและปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่สภามหาวิทยาลัย
 หรืออธิการบดีมอบหมาย”

Legislative Institutional Repository of Thailand

คณะกรรมการมีการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๐ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๐ เป็นดังนี้

“ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีสำนักงานวิทยาเขต โดยมีรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้นำกับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของวิทยาเขต ตามที่อธิการบดีมอบหมาย

ในกรณีที่รองอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถานัน ผู้อำนวยการสำนัก หรือผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน ถ้ารองอธิการบดีมิได้มอบหมายให้ผู้ช่วยอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถานัน ผู้อำนวยการสำนัก หรือผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาการแทนรองอธิการบดีตามวรรคสอง หรือมิได้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้อธิการบดีแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาการแทนรองอธิการบดี

ในวิทยาเขต อาจให้มีผู้ช่วยอธิการบดีเป็นคฤหัสถ์คนหนึ่ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่อธิการบดีมอบหมายตามมาตรา ๒๘ ก็ได้”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๑ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๑ เป็นดังนี้

“ในวิทยาเขตหนึ่งให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วยรองอธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถานัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถานัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้นเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และกรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำในวิทยาเขตนั้นมีจำนวนไม่เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการ โดยตำแหน่งแต่ไม่น้อยกว่าสามคน

ให้คณะกรรมการประจำวิทยาเขตแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ

กรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสองปี แต่อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

การประชุมของคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ให้เป็นไปตามข้อตกลงของมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๒ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๒ เป็นดังนี้
“คณะกรรมการประจำวิทยาเขตมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในวิทยาเขตต่ออธิการบดี

(๒) ประสานงานระหว่างแพทยวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย และหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ภายในวิทยาเขต

(๓) พิจารณาเสนอการถอดถอนอธิการบดีของวิทยาเขตต่ออธิการบดี และวางระเบียบหรือออกข้อบังคับอื่นตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

(๔) พิจารณาเสนอแผนพัฒนา แผนงานและงบประมาณประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาเขตต่ออธิการบดีประจำวิทยาเขต

(๕) ปฏิบัติงานอื่นตามที่อธิการบดีมอบหมาย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๓ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๑ เป็นดังนี้

“ในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้มีผู้อำนวยการหรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย เป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบงานของหน่วยงานดังกล่าว และอาจมีรองผู้อำนวยการหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อดำเนินการที่และรับผิดชอบตามที่ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย มอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย

รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๔ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๗ เป็นดังนี้

“การจัดให้มีคณะกรรมการประจำและการจัดระบบบริหารงานในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๕ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๓๘ เป็นดังนี้

“หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๖ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๔๐ เป็นดังนี้

“ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย รองผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา รองหัวหน้าภาควิชา หัวหน้าและรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือภาควิชา จะดำรงตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งในขณะเดียวกันมิได้

ผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งอยู่หนึ่งตำแหน่งแล้ว จะรักษาการแทนตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหกเดือน”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๗ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๔๑ เป็นดังนี้

“เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา และกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการ

ปฏิบัติการที่อธิการบดีจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมีได้กำหนดเรื่องการบริหารอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น อธิการบดีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชาหรือกอง ปฏิบัติการแทนอธิการบดีเฉพาะในงานของส่วนงานนั้น ๆ ก็ได้

ให้ผู้ปฏิบัติการแทนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ ตามที่อธิการบดีกำหนด"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๘ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๘ เป็นดังนี้

"รัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไป ซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลหรือมติของคณะรัฐมนตรี"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๙ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๕๑ เป็นดังนี้

"อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภาวิชาการ อาจแต่งตั้งผู้ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมและมีได้เป็นคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย เป็นรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษได้โดยคำแนะนำของคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๔. ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติตามมติของคณะกรรมการร่วมกัน มาพร้อมกันรายงานนี้ด้วยแล้ว

ร่าง
พระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พ.ศ.

โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้ว ในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“สภามหาวิทยาลัย” หมายความว่า สภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

“วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้น ตามที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑

การจัดตั้ง วัตถุประสงค์ และอำนาจหน้าที่

มาตรา ๖ ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และเป็นนิติบุคคล

ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศรัทธาวัฒนธรรม

มาตรา ๗ ให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ

มาตรา ๘ มหาวิทยาลัยอาจแบ่งส่วนงานดังนี้

(๑) สำนักงานอธิการบดี

(๒) สำนักงานวิทยาเขต

(๓) บัณฑิตวิทยาลัย

(๔) คณะ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

(๕) สถาบัน

(๖) สำนัก

(๗) ศูนย์

(๘) วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยอาจให้มีหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในมาตรา ๖ เป็นส่วนงานในมหาวิทยาลัยก็ได้

สำนักงานอธิการบดีและสำนักงานวิทยาเขต อาจแบ่งส่วนงานเป็นกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

บัณฑิตวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะบดี กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะบดี ภาควิชา กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาหรือกอง

สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานบริหารกอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

มาตรา ๘ การจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้ทำเป็นข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การแบ่งส่วนงานเป็นกอง สำนักงานคณะบดี ภาควิชา สำนักงานบริหาร หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าส่วนงานดังกล่าว ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๐ ภายใต้วัตถุประสงค์ตามมาตรา ๖ มหาวิทยาลัยจะรับสถานบันการศึกษาระดับสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัยก็ได้ และมีอำนาจให้ปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่ง แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาชั้นใด

การรับเข้าสมทบหรือยกเลิกการสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย และให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การควบคุมสถาบันการศึกษาระดับสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่รับเข้าสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๑๑ ถึงการของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในบังคับแห่งกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน แต่ผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย ต้องได้รับประโยชน์ตอบแทน ไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

ให้กระทรวงการคลังมีอำนาจกำกับหนี้เงินกู้ หรือหนี้ใด ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้เสมือนมหาวิทยาลัยเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยการให้อำนาจกระทรวงการคลัง ในการกำกับ

มาตรา ๑๒ มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่าง ๆ ภายในวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดในมาตรา ๖ และอำนาจหน้าที่เช่นว่านี้ให้รวมถึง

(๑) จัด สร้าง จัดหา โอน รับโอน เข้า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน ถิ่นกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินต่าง ๆ ในทรัพย์สินและจำนองทั้งทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนทรัพย์สินที่มีผู้อุทธรณ์หรืออุทธรณ์ให้

การจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัย ให้กระทำ ได้เฉพาะอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนได้

(๒) รับค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการ ในการให้บริการภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งกำหนดค่าตอบแทนและกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้น

(๓) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐ หรือของเอกชนในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๔) กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา ๖

(๕) ร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๖) จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ

มาตรา ๑๓ รายได้ของมหาวิทยาลัยมีดังนี้

(๑) เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้เป็นรายปี

(๒) เงินอุดหนุนและทรัพย์สินซึ่งมีผู้อุทิศให้แก่มหาวิทยาลัย

(๓) เงินอุดหนุนจากศาสนสมบัติกลางเงินผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

(๔) รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้มาจากการลงทุนและจากทรัพย์สินของ มหาวิทยาลัย

(๕) รายได้หรือผลประโยชน์อย่างอื่น

เงินอุดหนุนทั่วไปตาม (๑) นั้น รัฐบาลพึงจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยโดยตรง โดยการเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการเป็นจำนวนที่เพียงพอ สำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา ๖

ให้อสังหาริมทรัพย์ซึ่งมหาวิทยาลัยได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ หรือซื้อด้วยเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย หรือแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย เป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัย

ให้มหาวิทยาลัยมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บริหารรักษา ใช้ และจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

รายได้ของมหาวิทยาลัยไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง ตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

ในกรณีรายได้มีจำนวนไม่เพียงพอ สำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและค่าระต่าง ๆ ที่เหมาะสม และมหาวิทยาลัยไม่สามารถหาเงินจากแหล่งอื่นได้ รัฐบาลพึงจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินให้แก่มหาวิทยาลัยเท่าจำนวนที่จำเป็น

มาตรา ๑๔ ทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และบุคคลใดจะขอยกความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับมหาวิทยาลัยในเรื่องทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยมิได้

มาตรา ๑๕ บรรดารายได้และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยจะต้องจัดการ เพื่อบรรลุนิติประสงค์ของมหาวิทยาลัยตามที่กำหนดในมาตรา ๖ หรือตามวัตถุประสงค์ซึ่งผู้ให้ทรัพย์สินให้แก่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้

มาตรา ๑๖ ภายใต้บังคับของมาตรา ๑๒ (๑) กรรมสิทธิ์ในของสิ่งหรือทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยจะจำนองหรือโอนได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

หมวด ๒

การดำเนินการ

มาตรา ๑๗ ให้มีสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วย

(๑) นายกสภามหาวิทยาลัย ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระเถระ

(๒) กรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง ได้แก่ อธิการบดี ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบดีกรมการศาสนา ผู้อำนวยการสำนักงานประสานงาน เลขานุการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

(๓) กรรมการสภามหาวิทยาลัยจำนวนที่ควรกำหนด ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีหรือคณบดี โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง

(๔) กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่าห้ารูปหรือคนแต่ไม่เกินแปดรูปหรือคน ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุหรือคฤหัสถ์โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง และในจำนวนนี้จะต้องเป็นพระภิกษุไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

ให้สภามหาวิทยาลัยเลือกกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นอุปนายกสภามหาวิทยาลัย และให้อุปนายกสภามหาวิทยาลัยทำหน้าที่แทนนายกสภามหาวิทยาลัยเมื่อไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัย หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งรองอธิการบดี ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเลขานุการสภามหาวิทยาลัยโดยคำแนะนำของอธิการบดี

มาตรา ๑๘ นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๗ (๓) และ (๔) มีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี แต่สมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งใหม่อีกได้

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามวรรคหนึ่ง นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๗ (๓) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) บรมภาพหรือตาย

(๒) ลาออก

(๓) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๔) สมเด็จพระสังฆราชทรงถอดถอน

(๕) ขาดคุณสมบัติของการเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยในประเภทนั้น

(๖) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

(๗) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๘) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

ในกรณีที่นายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัย ตามมาตรา ๑๗ (๓) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งแทนแล้ว ให้ผู้ที่ได้ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการสถานศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้น ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการสถานศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับแต่งตั้งไว้แล้ว

ในกรณีที่นายกสถานศึกษาหรือกรรมการสถานศึกษา ตามมาตรา ๑๗ (๑) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้ทรงแต่งตั้งนายกสถานศึกษาหรือกรรมการสถานศึกษาผู้ขึ้นใหม่ ให้นายกสถานศึกษาหรือกรรมการสถานศึกษาซึ่งพ้นจากตำแหน่งไปปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้ทรงแต่งตั้งนายกสถานศึกษา หรือกรรมการสถานศึกษาผู้ขึ้นใหม่

มาตรา ๑๘ สถานศึกษามีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไป ของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๒) วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัยและอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบ และออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้

(๓) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรมีศักดิ์ อนุปริญาและประกาศนียบัตร

(๔) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว

(๕) อนุมัติการรับเข้าสอบพบ หรือการยกเลิกการสอบพบของสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา

(๖) อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการบูรณ และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภาษา

(๗) พิจารณาคำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนอธิการบดี

(๘) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและพิจารณาถอดถอน ศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์พิเศษ

(๙) แต่งตั้งและถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์

(๑๐) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้างสวัสดิการและประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง การขอลออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การลงโทษของคณาจารย์เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง

(๑๑) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการรายได้ ออกข้อบังคับ และวางระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานการเงินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(๑๒) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัย

(๑๓) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

(๑๔) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย

(๑๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัย ที่มีใ้ระบุนำขึ้นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

มาตรา ๒๐ ให้มีสภาวิชาการประกอบด้วย

(๑) ประธานสภาวิชาการ ได้แก่ อธิการบดี

(๒) กรรมการสภาวิชาการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รองอธิการบดีที่เป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้า

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน ตำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยและ
ศาสตราจารย์

(๓) กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งคณะกรรมการประจำเลือกจากคณาจารย์ประจำคณะ คณะละ
สามคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกกรรมการสภาวิชาการตาม (๓) ให้เป็นไปตาม
ข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ให้สภาวิชาการแต่งตั้งรองอธิการบดีซึ่งมีพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเลขานุการสภาวิชาการ
โดยคำแนะนำของอธิการบดี

มาตรา ๒๑ กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) มีวาระการดำรงตำแหน่งสองปี
แต่อาจได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งอีกได้

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามวรรคหนึ่ง กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา
๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) บรมภาพหรือตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติของความเป็นกรรมการสภาวิชาการในประเภทนั้น

ในกรณีที่กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระและได้มี
การเลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทนแล้ว ให้ผู้ที่ได้รับเลือกนั้นอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่าที่วาระที่เหลือ
อยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งตามวาระแต่ยังมี
ได้เลือกกรรมการสภาวิชาการขึ้นใหม่ ให้กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งนั้นปฏิบัติ
หน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้มีการเลือกกรรมการสภาวิชาการขึ้นใหม่

มาตรา ๒๒ สภาวิชาการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) พิจารณากำหนดหลักสูตร การสอน และการวัดผลการศึกษา

(๒) เสนอการให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต บัณฑิตปริญญา และประกาศนียบัตร

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

(๓) เสนอการจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกสำนักงานวิชาเขต กันตังวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่า คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานในหน่วยงานดังกล่าว

(๔) ความดูแลและการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามพระบาลีในพระไตรปิฎก

(๕) พิจารณาการรับสถาปนาการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัย

(๖) พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้ง และถอดถอนศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ต่อสภามหาวิทยาลัย

(๗) พิจารณาให้ความเห็นขอการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ

(๘) พิจารณาให้ความเห็นขอการแต่งตั้งหัวหน้าภาควิชา และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา

(๙) จัดหาวิธีการอันจะทำการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น

(๑๐) พิจารณาให้ความเห็นแก่สภามหาวิทยาลัย ในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย

(๑๑) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภาวิชาการ

(๑๒) ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดีและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่สภามหาวิทยาลัย หรืออธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๒๓ การประชุมของสภามหาวิทยาลัยและสภาวิชาการ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๒๔ ให้มีอธิการบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และรับผิดชอบการบริหารงานของมหาวิทยาลัย และอาจมีรองอธิการบดีหรือผู้ช่วยอธิการบดี หรือจะมีทั้งรองอธิการบดีและ

ผู้ช่วยอธิการบดีตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่
อธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๒๕ อธิการบดีนั้น สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุผู้มี
คุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ โดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

อธิการบดีมีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และสมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งใหม่อีกได้
รองอธิการบดี ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้ง โดยคำแนะนำของอธิการบดีจากผู้มี
คุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ และให้มีรองอธิการบดีเป็นคฤหัสถ์อย่างน้อยหนึ่งคน

ผู้ช่วยอธิการบดี ให้อธิการบดีแต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ อธิการบดีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) บรมภาพ

(๒) ลาออก

(๓) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๔) สมเด็จพระสังฆราชทรงถอดถอน โดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

เมื่ออธิการบดีพ้นจากตำแหน่ง ให้รองอธิการบดีและผู้ช่วยอธิการบดีพ้นจากตำแหน่ง
ด้วย

มาตรา ๒๖ อธิการบดีและรองอธิการบดีต้องมีคุณสมบัติ ได้รับปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่ง
หรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรองและได้ทำ
การสอบมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัย
รับรอง หรือมีประสบการณ์การด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

มาตรา ๒๗ อธิการบดีมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) บริหารงานของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อ
กำหนด รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

(๒) ควบคุมดูแลบุคลากรการเงิน พัสดุ สถานที่และทรัพย์สินอื่นของ มหาวิทยาลัยให้
เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการนักศึกษา

(๔) บรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอนอาจารย์เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง รวมทั้งดำเนินการบริหารงานบุคคลตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

(๕) เป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในกิจการทั่วไป

(๖) จัดทำและเสนอรายงานประจำปี เกี่ยวกับกิจการด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยต่อสภามหาวิทยาลัยและมหาเถรสมาคม

(๗) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามระเบียบและข้อบังคับของมหาวิทยาลัย หรือตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

มาตรา ๒๔ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย อธิการบดี อาจมอบอำนาจเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญา และการดำเนินคดีให้ผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีหรือผู้ช่วยอธิการบดี ซึ่งเป็นพลุทธิยังปฏิบัติกรแทนอธิการบดีได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุและได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาการแทนอธิการบดีตามวรรคหนึ่งหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งผู้สมควรตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาการแทนอธิการบดี

มาตรา ๓๐ ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีสำนักงานวิทยาเขต โดยมีรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของวิทยาเขตคนต่ออธิการบดีมอบหมาย

ในกรณีที่รองอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน ถ้ารองอธิการบดีมิได้มอบหมายให้ผู้ช่วยอธิการบดีซึ่ง

เป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการศูนย์ หรือ ผู้อำนวยการวิทยาลัย ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาการแทน รองอธิการบดี ตามวรรคสองหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้อธิการบดีแต่งตั้งผู้มียศสมมติตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาการแทนรองอธิการบดี

ในวิทยาเขต อาจให้มีผู้ช่วยอธิการบดีเป็นบุคคลหนึ่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ อธิการบดีมอบหมาย ตามมาตรา ๒๘ ก็ได้

มาตรา ๓๑ ในวิทยาเขตหนึ่งให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วยรอง อธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการแทน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยและหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่อ อย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถานศึกษา สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้นเป็นกรรมการโดย ตำแหน่ง และกรรมการ ซึ่งสถานมหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำในวิทยาเขตนั้นมีจำนวน ไม่เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการโดยตำแหน่ง แต่ไม่น้อยกว่าสามคน

ให้คณะกรรมการประจำวิทยาเขตแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเลขานุการของคณะกรรมการ

กรรมการซึ่งสถานมหาวิทยาลัยแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสองปีแต่อาจได้วาระแต่งตั้ง อีกได้

การประชุมของคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ให้เป็นไปตามข้อบังคับของ มหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการประจำวิทยาเขตมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- (๑) ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับความคิด เสนอโครงการต่าง ๆ ภายในวิทยาเขตต่ออธิการบดี
- (๒) ประสานงานระหว่างบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย และ หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยภายใน วิทยาเขต

(๑) พิจารณาเสนอการออกกระเป๋ยปฏิบัติของวิทยาเขตกฤษฎีการบติและวางระเบียบ หรือออกข้อบังคับอื่นตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

(๔) พิจารณาเสนอแผนพัฒนาแผนงานและงบประมาณประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาเขต ค่องรองกฤษฎีการบติประจำวิทยาเขต

(๕) ปฏิบัติงานอื่นตามที่อธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๓๖ ในวันเจ็ดวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้มีคณบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ และให้มีรองคณบดีซึ่งเป็นพระภิกษุคนจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด เพื่อกำหนดหน้าที่และรับผิดชอบตามที่คณะได้มอบหมาย

บัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ อาจมีรองคณบดีเป็นคฤหัสถ์คนหนึ่งเพื่อกำหนดหน้าที่และรับผิดชอบตามที่คณะได้มอบหมายก็ได้

คณบดีนั้น ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

รองคณบดีนั้น ให้อธิการบดีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของคณบดี จากผู้ที่มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

คณบดีมีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

เมื่อคณบดีพ้นจากตำแหน่งให้รองคณบดีพ้นจากตำแหน่งด้วย

มาตรา ๓๕ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี และรองคณบดีต้องมีคุณสมบัติได้ร่ำปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง และได้ทำการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี ในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี

มาตรา ๓๕ การจัดให้มีคณะกรรมการประจำและการจัดระบบบริหารงาน ในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๖ ในกรณีที่มีการแบ่งภาควิชาหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาในคณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้มีหัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของภาควิชาหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา และอาจมีรองหัวหน้าภาควิชาหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา ตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่หัวหน้าภาควิชา หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชามอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของหัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าว ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๗ ในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้มีผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของหน่วยงานดังกล่าว และอาจมีรองผู้อำนวยการหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยมอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยรวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ การจัดให้บุคคลกระทำความผิด และการจัดระบบบริหารงานในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๘ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๔๐ ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย รองผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา รองหัวหน้าภาควิชา หัวหน้าและรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือภาควิชา จะต้องดำรงตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งในขณะเดียวกันมิได้

ผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งอยู่ตำแหน่งแล้ว จะรักษาการแทนตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหกเดือน

มาตรา ๔๑ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา และกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติการต่ออธิการบดีจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้ในลักษณะอื่น อธิการบดีจะมอบอำนาจ โดยทำเป็นหนังสือให้ผู้ดำรงตำแหน่งลงมาได้ ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชาหรือกอง ปฏิบัติการแทนอธิการบดีเฉพาะในงานของส่วนงานนั้น ๆ ก็ได้

ให้ผู้ปฏิบัติการแทนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ตามที่อธิการบดีกำหนด

มาตรา ๔๒ ให้ผู้ปฏิบัติการแทนหรือผู้รักษาการแทนตามมาตรา ๒๔ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งหรือมติของคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งใดเป็นกรรมการหรือให้มีอำนาจหน้าที่อย่างไร ให้ผู้ปฏิบัติการแทนหรือผู้รักษาการแทนทำหน้าที่กรรมการ หรือมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งนั้นในระหว่างที่ปฏิบัติราชการแทนหรือรักษาการแทนด้วย แล้วแต่กรณี

หมวด ๓

การบัญชีและการตรวจสอบ

มาตรา ๔๓ ให้มหาวิทยาลัยวางแผนและรักษาไว้ซึ่งระบบบัญชีอันถูกต้องแยกตามประเภทงานส่วนที่สำคัญ มีสมุดบัญชีลงรายการรับและจ่ายเงิน สินทรัพย์และหนี้สินที่แสดงกิจการที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริงและตามที่ควร ตามประเภทงานพร้อมด้วยข้อความอันเป็นที่มาของรายชื่อนั้น ๆ และให้มีการตรวจสอบบัญชีภายในเป็นประจำ

มาตรา ๔๔ ให้มหาวิทยาลัยจัดตั้งบุคคลและบัญชีทำการ เป็นผู้สอบบัญชีของมหาวิทยาลัยภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

มาตรา ๔๕ ให้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีของมหาวิทยาลัย และให้ทำการตรวจสอบรับรองบัญชีและหาเงินทุกประเภทของมหาวิทยาลัยทุกรายปี

มาตรา ๔๖ ให้ผู้สอบบัญชีมีอำนาจตรวจสอบทรัพย์สินมูลบัญชี และเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจขอถามอธิการบดี รองอธิการบดี เจ้าหน้าที่

และถูกจ้างของมหาวิทยาลัย และเรียกร้องให้ส่งสรรพสมุดบัญชีและเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยได้ตามความจำเป็น

มาตรา ๔๑ ให้ผู้สอบบัญชีทำรายงานผลการสอบบัญชี และการเงินเสนอต่อสภา มหาวิทยาลัยภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี เพื่อสภามหาวิทยาลัยเสนอต่อรัฐมนตรี

ให้มหาวิทยาลัยเผยแพร่รายงานประจำปีของปีที่สิ้นไปนั้น แสดงบัญชีงบดุลและบัญชีทำการที่ผู้สอบบัญชีรับรองว่าถูกต้องแล้ว พร้อมทั้งแสดงผลงานของมหาวิทยาลัยในปีที่ล่วงมา และแผนงานที่จะจัดทำในปีต่อไป ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

หมวด ๔

การกำกับและดูแล

มาตรา ๔๒ รัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

หมวด ๕

ตำแหน่งทางวิชาการ

มาตรา ๔๓ คณะจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยมีตำแหน่งทางวิชาการดังนี้

- (๑) ศาสตราจารย์
- (๒) รองศาสตราจารย์
- (๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์
- (๔) อาจารย์

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งและถอดถอนคณะจารย์ประจำตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์นั้น จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๐ ศาสตราจารย์พิเศษนั้น จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งศาสตราจารย์พิเศษ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๑ อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยอาจแต่งตั้ง ผู้ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสม และมีได้เป็นคณะกรรมการประจำของมหาวิทยาลัย เป็นรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ ได้โดยคำแนะนำของคณบดี ผู้อำนวยการสภามหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๒ ศาสตราจารย์ซึ่งมีความรู้ความสามารถและความชำนาญพิเศษ และพ้นจากตำแหน่งไปโดยไม่มีความผิด สภามหาวิทยาลัยโดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัยอาจแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณในสาขาวิชาที่ศาสตราจารย์ผู้นั้นมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษได้

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งศาสตราจารย์เกียรติคุณ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

หมวด ๖

ปริญญและเครื่องหมายวิทยฐานะ

Legislative Institutional Repository of Thailand

มาตรา ๕๓ ปริญญาเฝ้าตามชั้น คือ

ปริญญาเอก เรียกว่า ดุษฎีบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ด.

ปริญญาโท เรียกว่า มหาบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ม.

ปริญญาตรี เรียกว่า บัณฑิต ใช้อักษรย่อ บ.

มาตรา ๕๔ มหาวิทยาลัยมีอำนาจให้ปริญญาในสาขาวิชาที่มีการสอนในมหาวิทยาลัย การกำหนดให้สาขาวิชาใดมีปริญญาชั้นใด และจะใช้อักษรย่อสำหรับสาขาวิชานั้น อย่างไร ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๕๕ สถานมหาวิทยาลัยอาจออกข้อบังคับกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาศึกษาชั้นปริญญาตรี ได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่งหรือปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับสองก็ได้

มาตรา ๕๖ สถานมหาวิทยาลัยอาจออกข้อบังคับกำหนด ให้มีประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตรสำหรับสาขาวิชาใดได้ดังนี้

(๑) ประกาศนียบัตรบัณฑิต ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ภายหลังที่ได้รับปริญญาแล้ว

(๒) อนุปริญญา ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ก่อนถึงขั้นได้รับปริญญาตรี

(๓) ประกาศนียบัตร ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษานเฉพาะวิชา

มาตรา ๕๗ มหาวิทยาลัยมีอำนาจให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์แก่บุคคล ซึ่งสถานมหาวิทยาลัยเห็นว่า ทรงคุณวุฒิสมควรแก่ปัญญานั้น ๆ แต่จะให้ปริญญาดังกล่าวแก่คณาจารย์ประจำ ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยหรือกรรมการสถานมหาวิทยาลัยในขณะนั้นไม่ได้

ชั้น สาขาของปริญญา และหลักเกณฑ์การให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ ให้ทำเป็นไปตามข้อ บังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๘ มหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้มีพัทธวิธานะเป็นเครื่องหมายแสดงวิทยฐานะ สำหรับพระภิกษุสามเณรผู้ได้รับปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญาและ

LIBR

Legislative Institutional Repository of Thailand

ประกาศนียบัตร และครูวิทยฐานะหรือเพิ่มวิทยฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงวิทยฐานะสำหรับ
 คุรุศาสตร์ผู้ได้รับปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตรและอาจ
 กำหนดให้มีครูประจำตำแหน่งกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูประจำตำแหน่งผู้บริหาร หรือ
 ครูประจำตำแหน่งคณะกรรมการของมหาวิทยาลัยสำหรับคุรุศาสตร์ก็ได้

การกำหนดลักษณะ ชนิด ประเภท และส่วนประกอบของพัสดุวิทยฐานะ ครูวิทยฐานะ
 เพิ่มวิทยฐานะ และครูประจำตำแหน่งความวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

พัสดุวิทยฐานะ ครูวิทยฐานะ เพิ่มวิทยฐานะ และครูประจำตำแหน่ง จะใช้ใน
 โอกาสใด โดยมิเงื่อนไขอย่างใด ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๕ สถานศึกษาออกเอกสารออกข้อบังคับกำหนด ให้มีรูปแบบ เครื่องหมาย
 หรือเครื่องแต่งกายนักศึกษาสำหรับคุรุศาสตร์ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๗

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๖๐ ผู้ใดใช้พัสดุวิทยฐานะ ครูวิทยฐานะ เพิ่มวิทยฐานะ ครูประจำตำแหน่ง
 เครื่องแบบ เครื่องหมาย หรือเครื่องแต่งกายนักศึกษาของมหาวิทยาลัยโดยไม่สิทธิจะใช้หรือ
 แสดงด้วยประการใด ๆ ว่าตนมีปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา ประกาศนียบัตร
 หรือตำแหน่งของมหาวิทยาลัยโดยที่ตนไม่มีสิทธิ ถ้าได้กระทำให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าตนมีสิทธิ
 จะใช้ หรือมีวิทยฐานะ หรือตำแหน่งเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่
 เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๖๑ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้ คณะจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง และเงินอุดหนุนของสภาศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ของมูลนิธิมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ไปเป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖๒ ส่วนงานของสภาการศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้คงอยู่ต่อไปจนกว่าจะได้ออกข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยจัดตั้งส่วนงานตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖๓ ให้อธิการบดีและรองอธิการบดีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบการบริหารงานของสภาการศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดำรงตำแหน่งอธิการบดีและรองอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีและรองอธิการบดีขึ้นใหม่ตามมาตรา ๒๕ ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๔ ในระยะเริ่มแรก ให้นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย และเลขานุการสภามหาวิทยาลัยของสภาการศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปฏิบัติหน้าที่นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย และเลขานุการสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจนกว่าจะได้มีสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๗ ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๕ ให้คณะกรรมการสภาวิทยาเขต คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการประจำคณะ คณะกรรมการประจำสถาบัน คณะกรรมการประจำสำนัก และคณะ

กรรมการประจำศูนย์ ของสภาการศึกษามหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการประจำคณะ คณะกรรมการประจำสถาบัน คณะกรรมการประจำสำนัก และคณะกรรมการประจำศูนย์ ตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๖ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชาและรองหัวหน้าภาควิชาของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา คงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชา และรองหัวหน้าภาควิชาตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๗ ผู้ใดดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชาหรือรองหัวหน้าภาควิชา เกินกว่าหนึ่งตำแหน่งในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้ผู้นั้นเลิกดำรงตำแหน่งได้เพียงตำแหน่งเดียว ทั้งนี้ ภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๘ ให้ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหรืออาจารย์พิเศษ ของสภาการศึกษามหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นอาจารย์ประจำหรืออาจารย์พิเศษต่อไปตามพระราชบัญญัตินี้หรือจนครบกำหนดเวลาที่ได้รับแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

LI
RT

มาตรา ๖๕ ให้ผู้ซึ่งได้รับประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตามหลักสูตรของ
สภาการศึกษามหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรอนุ
ปริญญา หรือปริญญาตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗๐ ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนดของ
มหาวิทยาลัยเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นำประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่ง
ของสภาการศึกษามหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ใช้อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

.....

.....

Legislative Institutional Repository of Thailand

รายงานของคณะกรรมการร่วมกัน

ตามที่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาได้ลงมติตั้งบุคคลสภาละ ๑๑ คน ประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกัน เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. นั้น บัดนี้คณะกรรมการร่วมกันได้ดำเนินการแล้วปรากฏผลดังนี้

๑. ที่ประชุมคณะกรรมการร่วมกันได้มีมติเลือก

- (๑) นายสังข์ทอง ศรีธเรศ เป็นประธานคณะกรรมการ
- (๒) นายสุรัฐ ศิลปอนันต์ เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
- (๓) นายวิจิตร ศรีสกลัน เป็นรองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
- (๔) ร้อยโท กุเทพ ไสกะจ่าง เป็นเลขานุการคณะกรรมการ
- (๕) นางถลิศา อุทกสำราญ เป็นโฆษกคณะกรรมการ

๒. ผู้ซึ่งคณะกรรมการร่วมกัน ได้เรียนเชิญเข้าร่วมประชุมชี้แจงแสดงความคิดเห็น คือ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา มอบหมายให้นางสาวพวงเพชร สารคุณ กรรมการร่างกฎหมายประจำผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ มอบหมายให้นางสุศรี ไสทราชัย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ ๗ นางสาวช่อทิพย์ สัมเจริญ นิติกร ๗ นายพิชฌัก สักดีโสมภุมุฑ นิติกร ๖ และนางนภาพร ผิวอ่อน เจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ ๕

๓. บันทึกผลการพิจารณาของคณะกรรมการ

๓.๑ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สถานมหาวิทยาลัย” หมายความว่า สถานมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะ สถาบัน

สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้น ตามที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๒ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๗ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัยไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีบริหารราชการส่วนท้องถิ่น”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติแก้ไขเพิ่มเติม เป็นดังนี้

“ให้มหาวิทยาลัยไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยของรัฐ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีบริหารราชการส่วนท้องถิ่น”

๓.๓ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๘ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัยอาจแบ่งส่วนงานดังนี้

(๑) สำนักงานอธิการบดี

(๒) สำนักงานวิทยาเขต

(๓) บัณฑิตวิทยาลัย

(๔) คณะ

(๕) สถาบัน

(๖) สำนัก

(๗) ศูนย์

(๘) วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยอาจให้มีหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในมาตรา ๖ เป็นส่วนงานในมหาวิทยาลัยก็ได้

สำนักงานอธิการบดีและสำนักงานวิทยาเขต อาจแบ่งส่วนงานเป็นกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

บัณฑิตวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะใด กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณะใด ภาควิชา กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาหรือกอง

สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานบริหาร กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๔ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา เป็นดังนี้

“การจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้ทำเป็นข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การแบ่งส่วนงานเป็นกอง สำนักงานคณบดี ภาควิชา สำนักงานบริหาร หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าส่วนงานดังกล่าว ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัย โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๕ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๑๑ เป็นดังนี้

“กิจการของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในบังคับแห่งกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยแพ่ง ~~พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑~~ รัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เงินทดแทน แต่ผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยต้องได้รับ ~~พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๕๑~~ ประโยชน์ทดแทน ไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

ให้กระทรวงการคลังมีอำนาจคำประกันหนี้เงินกู้ หรือหนี้ใด ๆ ของมหาวิทยาลัยได้เสมือนมหาวิทยาลัยเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยการให้อำนาจกระทรวงการคลังในการกู้ยืมเงิน”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๖ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๑๒ เป็นดังนี้

“มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่าง ๆ ภายในวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖ และอำนาจหน้าที่เช่นว่านี้ให้รวมถึง

(๑) ซื้อ สร้าง จัดหา โอน รับโอน เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน ถือกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินสิทธิต่าง ๆ ในทรัพย์สิน และจำหน่ายสิ่งหรือทรัพย์สิน

หรือขงห้ามทรัพย์สินทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนทรัพย์สินที่มีผู้ถือหุ้น หรืออุทิศให้

การจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัย ให้กระทำได้เฉพาะ อสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนได้

(๒) รักษาธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการในการให้บริการ ภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำความตกลงและกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้น

(๓) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือของเอกชน ในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๔) กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา ๖

(๕) ร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศหรือระหว่างประเทศในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๖) จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ

๔๗) ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชกำหนดว่าด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖๖ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๗ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๑๕ เป็นต้นนี้

“สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัยและ โดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๒) วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัยและอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบและออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้

(๓) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตร

(๔) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว

(๕) อนุมัติการรับเข้าสอบ ทดสอบ หรือการยกเลิกการสอบของสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา

(๖) อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการยุบ รวม และยกเลิกหลักสูตรและสาขาวิชา

(๗) พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนอธิการบดี

(๘) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและพิจารณาถอดถอนศาสตราจารย์และศาสตราจารย์พิเศษ

(๙) แต่งตั้งและถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์

(๑๐) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการและประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์ การลงโทษของคณาจารย์เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง

(๑๑) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหารายได้ ออกข้อบังคับและวางระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานการเงินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(๑๒) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัย

(๑๓) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

(๑๔) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย

(๑๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัย ที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ”

คณะกรรมการบริหารร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๘ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๒๐ เป็นดังนี้
“ให้มีสภาวิชาการประกอบด้วย

(๑) ประธานสภาวิชาการ ได้แก่ อธิการบดี

(๒) กรรมการสภาวิชาการโดยคณาจารย์ ได้แก่ รองอธิการบดีที่เป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัยและศาสตราจารย์

(๓) กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งคณาจารย์ประจำเลือกจากคณาจารย์ประจำ คณะคณะต่าง ๆ ตามคน

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกกรรมการสภาวิชาการตาม (๓) ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ให้สภาวิชาการแต่งตั้งรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเลขานุการสภาวิชาการโดยคำแนะนำของอธิการบดี”

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา
๓.ร วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎร ในมาตรา ๒๒ เป็นต้นนี้
“สภาวิชาการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) พิจารณากำหนดหลักสูตร การสอน และการวัดผลการศึกษา

(๒) เสนอการให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และ
ประกาศนียบัตร

(๓) เสนอการจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ
สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน
สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานในหน่วยงานดังกล่าว

(๔) ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ให้
เป็นไปตามพระบาลีในพระไตรปิฎก

(๕) พิจารณาการรับสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธ
ศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัย

(๖) พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้ง และถอดถอนศาสตราจารย์
ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ต่อสภา
มหาวิทยาลัย

(๗) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ

(๘) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งหัวหน้าภาควิชา และหัวหน้า
หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา

(๙) จัดหาวิธีการอันจะทำให้การศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ
พระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น

(๑๐) พิจารณาให้ความเห็นแก่สภามหาวิทยาลัย ในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการพระ
พุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย

(๑๑) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อ
กระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภาวิชาการ

(๑๒) ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดีและปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่สภามหาวิทยาลัย หรืออธิการบดีมอบหมาย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๐ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๐ ดังนี้

“ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีสำนักงานวิทยาเขต โดยมีรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของวิทยาเขต ตามที่อธิการบดีมอบหมาย

ในกรณีที่รองอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก หรือผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน ถ้ารองอธิการบดีมิได้มอบหมายให้ผู้ช่วยอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุ คณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก หรือผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาการแทน รองอธิการบดีตามวรรคสองหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้อธิการบดีแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาการแทนรองอธิการบดี

ในวิทยาเขต อาจให้ผู้ช่วยอธิการบดีเป็นกุลหัตถ์คนหนึ่ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ ตามที่อธิการบดีมอบหมายตามมาตรา ๒๘ ก็ได้”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๑ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๑ ดังนี้

“ในวิทยาเขตหนึ่งให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วยรองอธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้นเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง และกรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำในวิทยาเขตนั้นมีจำนวนไม่เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการ โดยตำแหน่งแต่ไม่น้อยกว่าสามคน

ให้คณะกรรมการประจำวิทยาเขตแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเลขานุการของคณะกรรมการ

กรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสองปี แต่อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

การประชุมของคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๒ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๒ เป็น

ดังนี้

“คณะกรรมการประจำวิทยาเขตมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ภายในวิทยาเขตต่ออธิการบดี

(๒) ประสานงานระหว่างบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย และหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัยภายในวิทยาเขต

(๓) พิจารณาเสนอการถอดระเบียบปฏิบัติของวิทยาเขตต่ออธิการบดี และวางระเบียบหรือออกข้อบังคับตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

(๔) พิจารณาเสนอแผนพัฒนา แผนงานและงบประมาณประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาเขต ต่อรองอธิการบดีประจำวิทยาเขต

(๕) ปฏิบัติงานอื่นตามที่อธิการบดีมอบหมาย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๓ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๓ เป็น

ดังนี้

“ในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้มีผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของหน่วยงานดังกล่าว และอาจมีรองผู้อำนวยการหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย ตามจำนวนที่สภา

มหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ทริศสุนัย หรือวิทยาลัย มอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของ ผู้อำนวยการ สถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ทริศสุนัย หรือวิทยาลัย รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าวความวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๔ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๔ เป็นดังนี้

“การจัดให้มีคณะกรรมการประจำและการจัดระบบบริหารงานในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ทริศสุนัย หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๕ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๓๕ เป็นดังนี้

“หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งคณะดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ทริศสุนัย หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย”

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๖ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๐ เป็นดังนี้

“ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย รองผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา รองหัวหน้าภาควิชา หัวหน้าและรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะ

เทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือภาควิชา จะดำรงตำแหน่งดังกล่าวกันหนึ่งตำแหน่งในขณะเดียวกันมิได้

ผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งอยู่หนึ่งตำแหน่งแล้ว จะรักษาการแทนตำแหน่งดังกล่าวกันหนึ่งตำแหน่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหกเดือน"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๗ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๑ เป็นดังนี้

"เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา และกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติการที่อธิการบดีจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมีได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น อธิการบดีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้ผู้ดำรงตำแหน่งคณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชาหรือกอง ปฏิบัติการแทนอธิการบดีเฉพาะในงานของส่วนงานนั้น ๆ ก็ได้

ให้ผู้ปฏิบัติการแทนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ตามที่อธิการบดีกำหนด"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๘ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๔ เป็นดังนี้

"รัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลหรือสหประชาชาติ"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๙ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๑ เป็นดังนี้

“อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภาวิชาการ อาจแต่งตั้งผู้ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมและมีได้เป็นคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย เป็นรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษได้โดยคำแนะนำของคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก หรือศูนย์ หรือวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษและอาจารย์พิเศษตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๔. ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติตามมติของคณะกรรมการร่วมกันมาพร้อมด้วยรายงานนี้ด้วยแล้ว

ร้อยโท กุเทพ ไสกระจ่าง

(กุเทพ ไสกระจ่าง)

เลขาธิการคณะกรรมการร่วมกัน

ร่าง
พระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ.

โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สภามหาวิทยาลัย” หมายความว่า สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้น ตามที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑

การจัดตั้ง วัตถุประสงค์ และอำนาจหน้าที่

มาตรา ๖ ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และเป็นนิติบุคคล

ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและศฤงฆ์ รวมทั้งการทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม

มาตรา ๗ ให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ

มาตรา ๘ มหาวิทยาลัยอาจแบ่งส่วนงานดังนี้

(๑) สำนักงานอธิการบดี

(๒) สำนักงานวิทยาเขต

(๓) ภัณฑิวิทยาลัย

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

- (๔) คณะ
- (๕) สถาบัน
- (๖) สำนัก
- (๗) ศูนย์
- (๘) วิทยาลัย

มหาวิทยาลัยอาจให้มีหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในมาตรา ๖ เป็นส่วนงานในมหาวิทยาลัยอีกได้

สำนักงานอธิการบดีและสำนักงานวิทยาเขต อาจแบ่งส่วนงานเป็นกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

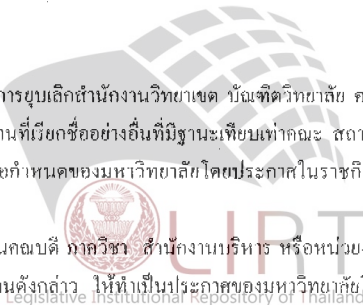
บัณฑิตวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณบดี กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานคณบดี ภาควิชา กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาหรือกอง

สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย อาจแบ่งส่วนงานเป็นสำนักงานบริหาร กอง หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่ากอง

มาตรา ๕ การจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้ทำเป็นข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การแบ่งส่วนงานเป็นกอง สำนักงานคณบดี ภาควิชา สำนักงานบริหาร หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าส่วนงานดังกล่าว ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๐ ภายใต้วัตถุประสงค์ตามมาตรา ๖ มหาวิทยาลัยจะรับสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัยก็ได้ และมีอำนาจให้ปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่ง แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาได้

การรับเข้าสมทบหรือยกเลิกการสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย และให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การควบคุมสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่รับเข้าสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๑๑ กิจการของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในกำกับแห่งกฎหมาย ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน แต่ผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย ต้องได้รับประโยชน์ตอบแทน ไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

ให้กระทรวงการคลังมีอำนาจค้าประกันหนี้เงินกู้ หรือหนี้ใด ๆ ของมหาวิทยาลัยได้ เสมือนมหาวิทยาลัยเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยการให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงิน

มาตรา ๑๒ มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่าง ๆ ภายในวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖ และอำนาจหน้าที่เหล่านี้ให้รวมถึง

(๑) ซื้อ สร้าง จัดหา โอน รับโอน เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน ถือกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินสิทธิต่าง ๆ ในทรัพย์สิน และจำหน่ายสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุดหนุนหรืออุทิศให้

การจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัย ให้กระทำได้เฉพาะอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้จำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนได้

(๒) รับค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เกียรติรับ และค่าบริการ ในการให้บริการ ภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำความตกลงและกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้น

(๓) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือของเอกชนในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๔) กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน หรือลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา ๖

(๕) ร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศในกิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๖) จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ

มาตรา ๑๓ รายได้ของมหาวิทยาลัยมีดังนี้

(๑) เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่ราชภัฏ

(๒) เงินอุดหนุนและทรัพย์สินซึ่งมีผู้อุทิศให้แก่มหาวิทยาลัย

(๓) เงินอุดหนุนจากศาสนสมบัติกลาง เงินผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เกียรติรับ และค่าบริการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

(๔) รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้มาจากการลงทุนและจากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(๕) รายได้หรือผลประโยชน์อย่างอื่น

เงินอุดหนุนทั่วไปตาม (๑) นั้น รัฐบาลพึงจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยโดยตรง โดยการเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา ๖

ให้อสังหาริมทรัพย์ซึ่งมหาวิทยาลัยได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ หรือซื้อด้วยเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย หรือแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย เป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัย

ให้มหาวิทยาลัยมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

รายได้ของมหาวิทยาลัยไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

ในกรณีรายได้มีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและค่าภาระต่าง ๆ ที่เหมาะสม และมหาวิทยาลัยไม่สามารถหาเงินจากแหล่งอื่นได้ รัฐบาลพึงจัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินให้แก่มหาวิทยาลัยเท่าจำนวนที่จำเป็น

มาตรา ๑๔ ทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และบุคคลใดจะยกอาชญากรรมขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับมหาวิทยาลัยในเรื่องทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยมิได้

มาตรา ๑๕ บรรดารายได้และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยจะต้องจัดการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยตามที่กำหนดในมาตรา ๖ หรือตามวัตถุประสงค์ซึ่งผู้ให้ทรัพย์สินให้แก่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้

มาตรา ๑๖ ภายใต้บังคับของมาตรา ๑๒ (๑) กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัยจะจำหน่ายหรือโอนได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

หมวด ๒ การดำเนินการ

มาตรา ๑๗ ให้มีสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วย

(๑) นายกสภามหาวิทยาลัย ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระเถระ

(๒) กรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง ได้แก่ อธิการบดี ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย อธิบดีกรมการศาสนา ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

(๓) กรรมการสภามหาวิทยาลัยจำนวนเจ็ดรูป ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีหรือคณบดี โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัย โดยตำแหน่ง

(๔) กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่าหกรูป หรือคนแต่ไม่เกินแปดรูปหรือคน ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุหรือคฤหัสถ์โดยคำแนะนำของกรรมการสภามหาวิทยาลัย โดยตำแหน่ง และในจำนวนนี้จะต้องมีพระภิกษุไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

ให้สภามหาวิทยาลัยเลือกกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นอุปนายกสภามหาวิทยาลัย และให้อุปนายกสภามหาวิทยาลัยทำหน้าที่แทนนายกสภามหาวิทยาลัยเมื่อไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัยหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งรองอธิการบดี ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเลขานุการสภามหาวิทยาลัย โดยคำแนะนำของอธิการบดี

มาตรา ๑๘ นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัย ตามมาตรา ๑๗ (๓) และ (๔) มีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี แต่สมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งใหม่ก็ได้

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามวรรคนี้ นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๗ (๓) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) มรณภาพหรือตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (๔) สมเด็จพระสังฆราชทรงถอดถอน
- (๕) ขาดคุณสมบัติของการเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยในประเภทนั้น
- (๖) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ
- (๗) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (๘) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

ในกรณีที่นายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๖ (๓) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งแทนแล้ว ให้ผู้ที่ได้ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้น ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งไว้แล้ว

ในกรณีที่นายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๖ (๓) และ (๔) พ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้ทรงแต่งตั้งนายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยขึ้นใหม่ ให้นายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยซึ่งพ้นจากตำแหน่งปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้ทรงแต่งตั้งนายกสภามหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยขึ้นใหม่

มาตรา ๑๘ สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจ และหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(๒) วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อมาตรากำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัยและอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบและออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้

(๓) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตร

(๔) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิชายเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว

(๕) อนุมัติการรับเข้าสอบทาน หรือการยกเลิกการสอบทานของสถาบันการศึกษาขั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา

(๖) อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการบูรณ และยกเลิกหลักสูตรและสาขาวิชา

LIBRT

Digital Repository of Thailand

(๑) พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอน อธิการบดี

(๒) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและพิจารณาถอดถอน ศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์พิเศษ

(๓) แต่งตั้งและถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์

(๔) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการกำหนด ตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการและ ประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือ ค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การ ลงโทษของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง

(๕) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหารายได้ ออกข้อบังคับและวางระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารงานการเงินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(๖) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัย

(๗) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระทำการ ใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

(๘) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วย อธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการ วิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย

(๙) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยที่มีได้รับ ให้เป็นหน้าที่ของผู้ใด ผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

มาตรา ๒๐ ให้มีสภาวิชาการประกอบด้วย

(๑) ประธานสภาวิชาการ ได้แก่ อธิการบดี

LIRT

Conservative Institutional Repository of Thailand

(๒) กรรมการสภาวิชาการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รองอธิการบดีที่เป็นพระภิกษุ กณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยและศาสตราจารย์

(๓) กรรมการสภาวิชาการ ซึ่งคณาจารย์ประจำเลือกจากคณาจารย์ประจำคณะ คณะสาขาคณะ

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกกรรมการสภาวิชาการตาม (๓) ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ให้สภาวิชาการแต่งตั้งรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นเลขานุการสภาวิชาการ โดยคำแนะนำของอธิการบดี

มาตรา ๒๑ กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) มีวาระการดำรงตำแหน่งสองปี แต่อาจได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งอีกได้

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามวรรคหนึ่ง กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) มรณภาพหรือตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติของการเป็นกรรมการสภาวิชาการในประเภทนั้น

ในกรณีที่กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระและได้มีการเลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทนแล้ว ให้ผู้ที่ได้รับเลือกนั้นอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่กรรมการสภาวิชาการตามมาตรา ๒๐ (๓) พ้นจากตำแหน่งตามวาระแต่ยังมิได้เลือกกรรมการสภาวิชาการขึ้นใหม่ ให้กรรมการสภาวิชาการซึ่งพ้นจากตำแหน่งนั้นปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้มีการเลือกกรรมการสภาวิชาการขึ้นใหม่

มาตรา ๒๒ สภาวิชาการมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) พิจารณากำหนดหลักสูตร การสอนและการวัดผลการศึกษา

(๑๒) เสนอการให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตร

(๑๓) เสนอการจัดตั้ง ศูนย์ รวม และเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานในหน่วยงานดังกล่าว

(๑๔) ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามพระบาลีในพระไตรปิฎก

(๑๕) พิจารณาการรับสถาบันการศึกษาชั้นสูง หรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เข้าสมทบในมหาวิทยาลัย

(๑๖) พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งและถอดถอนศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์พิเศษ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ต่อสภามหาวิทยาลัย

(๑๗) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ

(๑๘) พิจารณาให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งหัวหน้าภาควิชา และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา

(๑๙) จัดหาวิธีการอันจะทำให้การศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น

(๑๑๐) พิจารณาให้ความเห็นแก่สภามหาวิทยาลัย ในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย

(๑๑๑) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อกระทำการใด ๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภาวิชาการ

(๑๑๒) ให้คำปรึกษาแก่อธิการบดีและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่สภามหาวิทยาลัย หรืออธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๒๓ การประชุมของสภามหาวิทยาลัยและสภาวิชาการ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

มาตรา ๒๔ ให้มีอธิการบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และรับผิดชอบการบริหารงานของมหาวิทยาลัย และอาจมีรองอธิการบดีหรือผู้ช่วยอธิการบดี หรือจะมีทั้งรองอธิการบดีและผู้ช่วยอธิการบดีตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่อธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๒๕ อธิการบดีนั้น สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ โดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

อธิการบดีมีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และสมเด็จพระสังฆราชจะทรงแต่งตั้งใหม่อีกได้ รองอธิการบดี ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งโดยคำแนะนำของอธิการบดีจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ และให้มีรองอธิการบดีเป็นกฤษฎีกาอย่างน้อยหนึ่งคน

ผู้ช่วยอธิการบดี ให้อธิการบดีแต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ อธิการบดีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) บรมภาพ

(๒) ลาออก

(๓) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๔) สมเด็จพระสังฆราชทรงถอดถอนโดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

เมื่ออธิการบดีพ้นจากตำแหน่ง ให้รองอธิการบดีและผู้ช่วยอธิการบดีพ้นจากตำแหน่งด้วย

มาตรา ๒๖ อธิการบดีและรองอธิการบดีต้องมีคุณสมบัติ ได้รับปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง และได้ทำการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

มาตรา ๒๗ อธิการบดีมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) บริหารงานของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนด รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

(๒) ควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน พัสดุ สถานที่และทรัพย์สินอื่นของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการนิสิต

(๔) บรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอนอาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง รวมทั้งดำเนินการบริหารงานบุคคลตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

(๕) เป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในกิจการทั่วไป

(๖) จัดทำและเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยต่อสภามหาวิทยาลัยและมหาเถรสมาคม

(๗) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามระเบียบและข้อบังคับของมหาวิทยาลัย หรือตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

มาตรา ๒๔ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย อธิการบดีอาจมอบอำนาจเกี่ยวกับการทำนิติกรรมสัญญาและการดำเนินคดีให้ผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี หรือผู้ช่วยอธิการบดี ซึ่งเป็นบุคลากรปฏิบัติกรแทนอธิการบดีได้

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุและได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาการแทนอธิการบดีตามวรรคหนึ่งหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาการแทนอธิการบดี

มาตรา ๓๐ ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีสำนักงานวิทยาเขต โดยมีรองอธิการบดี ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของวิทยาเขตตามที่อธิการบดีมอบหมาย

ในกรณีที่รองอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณะบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน

ซึ่งเป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือ ผู้อำนวยการวิทยาลัย ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้รักษาราชการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี หรือไม่มีผู้รักษาราชการแทนรองอธิการบดี ตามวรรคสองหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้อธิการบดีแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๖ เป็นผู้รักษาราชการแทนรองอธิการบดี

ในวิทยาเขต อาจให้มีผู้ช่วยอธิการบดีเป็นคฤหัสถ์คนหนึ่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ อธิการบดีมอบหมายตามมาตรา ๒๘ ก็ได้

มาตรา ๓๑ ในวิทยาเขตหนึ่งให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วยรอง อธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่าง อื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้นเป็นกรรมการโดย ตำแหน่ง และกรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำในวิทยาเขตนั้นมีจำนวน ไม่เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการโดยตำแหน่ง แต่ไม่น้อยกว่าสามคน

ให้คณะกรรมการประจำวิทยาเขตแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นเลขานุการของคณะ กรรมการ

กรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสองปีแต่อาจได้รับแต่งตั้ง อีกได้

การประชุมของคณะกรรมการประจำวิทยาเขตให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๒ คณะกรรมการประจำวิทยาเขตมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- (๑) ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ภายในวิทยาเขตต่ออธิการบดี
- (๒) ประสานงานระหว่างบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย และ หน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยภายใน วิทยาเขต

(๓) พิจารณาเสนอการออกระเบียบปฏิบัติของวิทยาเขตต่ออธิการบดี และวางระเบียบ หรือออกข้อบังคับอื่นตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

(๔) พิจารณาเสนอแผนพัฒนา แผนงานและงานประมาณประจักษ์กิจของหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาเขต คอ์รองอธิการบดีประจำวิทยาเขต

(๕) ปฏิบัติงานอื่นตามที่อธิการบดีมอบหมาย

มาตรา ๓๓ ในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้มีคณบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ และให้มีรองคณบดีซึ่งเป็นพระภิกษุตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่คณบดีมอบหมาย

บัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ อาจมีรองคณบดีเป็นคฤหัสถ์คนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่คณบดีมอบหมายก็ได้

คณบดีนั้น ให้สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

รองคณบดีนั้น ให้อธิการบดีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของคณบดีจากผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๓๔

คณบดีมีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

เมื่อคณบดีพ้นจากตำแหน่ง ให้รองคณบดีพ้นจากตำแหน่งด้วย

มาตรา ๓๔ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี และรองคณบดีต้องมีคุณสมบัติได้รับปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือเทียบเท่าจากมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง และได้ทำการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี ในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี

มาตรา ๓๕ การจัดให้มีคณะกรรมการประจำและการจัดระบบบริหารงาน ในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

LIRT

มาตรา ๓๖ ในกรณีที่มีการแบ่งภาควิชาหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาในคณะหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ให้มีหัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของภาควิชาหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา และอาจมีรองหัวหน้าภาควิชาหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชาตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่หัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชามอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของหัวหน้าภาควิชาหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าภาควิชา รวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าว ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๗ ในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้มีผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของหน่วยงานดังกล่าว และอาจมีรองผู้อำนวยการหรือรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย มอบหมาย

การแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และคุณสมบัติของผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยรวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองของตำแหน่งดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ การจัดให้มีคณะกรรมการประจำและการจัดระบบบริหารงาน ในสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๓๕ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๔๐ ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย รองผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา รองหัวหน้าภาควิชา หัวหน้าและรองหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือภาควิชา จะดำรงตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งในขณะเดียวกันมิได้

ผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งอยู่หนึ่งตำแหน่งแล้ว จะรักษาการแทนตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหกเดือน

มาตรา ๔๑ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา และกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง ดำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติการที่อธิการบดีจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมีได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น อธิการบดีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง ปฏิบัติการแทนอธิการบดีเฉพาะในงานของส่วนงานนั้น ๆ ก็ได้

ให้ผู้ปฏิบัติการแทนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ตามที่อธิการบดีกำหนด

LIRT

มาตรา ๔๒ ให้ผู้ปฏิบัติการแทนหรือผู้รักษาการแทนตามมาตรา ๒๔ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๖ และมาตรา ๓๗ มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งหรือมติของคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งใดเป็นกรรมการหรือให้มีอำนาจหน้าที่อย่างใด ให้ผู้ปฏิบัติการแทนหรือผู้รักษาการแทนทำหน้าที่กรรมการหรือมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ในระหว่างที่ผู้ปฏิบัติการแทนหรือผู้รักษาการแทนด้วยแล้วแต่กรณี

หมวด ๓

การบัญชีและการตรวจสอบ

มาตรา ๔๓ ให้มหาวิทยาลัยวางและรักษาไว้ซึ่งระบบบัญชีอันถูกต้องแยกตามประเภทงานส่วนที่สำคัญ มีสมุดบัญชีงบรายการรับและจ่ายเงิน สินทรัพย์และหนี้สินที่แสดงกิจการที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริงและตามที่ควร ตามประเภทงานพร้อมด้วยข้อความอันเป็นที่มาของรายการนั้น ๆ และให้มีการตรวจสอบบัญชีภายในเป็นประจำ

มาตรา ๔๔ ให้มหาวิทยาลัยจัดทำงานบุคคลและบัญชีทำการ ส่งผู้สอบบัญชีของมหาวิทยาลัยภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

มาตรา ๔๕ ให้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีของมหาวิทยาลัย และให้ทำการตรวจสอบรับรองบัญชีและการเงินทุกประเภทของมหาวิทยาลัยทุกกรอบปี

มาตรา ๔๖ ให้ผู้สอบบัญชีมีอำนาจตรวจสอบสรรพสมุดบัญชี และเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจสอบถามอธิการบดี รองอธิการบดี เจ้าหน้าที่และลูกจ้างของมหาวิทยาลัย และเรียกร้องให้ส่งสรรพสมุดบัญชีและเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยได้ตามความจำเป็น

มาตรา ๔๗ ให้ผู้สอบบัญชีทำรายงานผลการสอบบัญชี และการเงินเสนอต่อสภา
มหาวิทยาลัยภายในหนึ่งร้อยสี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี เพื่อสภามหาวิทยาลัยเสนอต่อรัฐมนตรี
ให้มหาวิทยาลัยเผยแพร่รายงานประจำปีของปีที่สิ้นไปนั้น แสดงบัญชีงบดุลและบัญชี
ทำการที่ผู้สอบบัญชีรับรองว่าถูกต้องแล้ว พร้อมทั้งแสดงผลงานของมหาวิทยาลัยในปีที่ล่วงมา
และแผนงานที่จะจัดทำในปีต่อไป ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

หมวด ๔

การกำกับและดูแล

มาตรา ๔๘ รัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัย
ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

หมวด ๕

ตำแหน่งทางวิชาการ

มาตรา ๔๙ คณะจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยมีตำแหน่งทางวิชาการดังนี้

- (๑) ศาสตราจารย์
- (๒) รองศาสตราจารย์
- (๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์
- (๔) อาจารย์

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งและถอดถอนคณาจารย์ประจำตามวรรคหนึ่ง
ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์นั้น จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยคำแนะนำของสภา
มหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๐ ศาสตราจารย์พิเศษนั้น จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งศาสตราจารย์พิเศษ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๑ อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภาวิชาการ อาจแต่งตั้งผู้ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมและมีได้เป็นคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย เป็นรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษ ได้โดยคำแนะนำของคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งรองศาสตราจารย์พิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ และอาจารย์พิเศษตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๒ ศาสตราจารย์ซึ่งมีความรู้ความสามารถและความชำนาญพิเศษ และพ้นจากตำแหน่งไปโดยไม่มีความผิด สภามหาวิทยาลัยโดยคำแนะนำของสภาวิชาการอาจแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์เกียรติคุณในสาขาวิชาที่ศาสตราจารย์ผู้นั้นมีความเชี่ยวชาญเพื่อเป็นเกียรติยศได้

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการแต่งตั้งศาสตราจารย์เกียรติคุณ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

หมวด ๖

ปริญญาและเครื่องหมายวิทยฐานะ

มาตรา ๕๓ ปริญญามีสามชั้น คือ

ปริญญาเอก เรียกว่า ดุษฎีบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ด.

ปริญญาโท เรียกว่า มหาบัณฑิต ใช้อักษรย่อ ม.

ปริญญาตรี เรียกว่า บัณฑิต

Legislation Repository of Thailand

มาตรา ๕๔ มหาวิทยาลัยมีอำนาจให้ปริญญาในสาขาวิชาที่มีการสอนในมหาวิทยาลัย การกำหนดให้สาขาวิชาใดมีปริญญาชั้นใด และจะใช้อักษรย่อสำหรับสาขาวิชานั้น อย่างไร ให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๕๕ สภามหาวิทยาลัยอาจออกข้อบังคับกำหนด ให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรี ได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับหนึ่งหรือปริญญาตรีเกียรตินิยมอันดับสองก็ได้

มาตรา ๕๖ สภามหาวิทยาลัยอาจออกข้อบังคับกำหนด ให้มีประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตรสำหรับสาขาวิชาใดได้ดังนี้

(๑) ประกาศนียบัตรบัณฑิต ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ภายหลังที่ได้รับปริญญาแล้ว

(๒) อนุปริญญา ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาดตามหลักสูตรในสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ก่อนถึงขั้นได้รับปริญญาตรี

(๓) ประกาศนียบัตร ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษานเฉพาะวิชา

มาตรา ๕๗ มหาวิทยาลัยมีอำนาจให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์แก่บุคคลซึ่งสภามหาวิทยาลัย เห็นว่าทรงคุณวุฒิสมควรแก่ปริญญานั้น ๆ แต่จะให้มีปริญญาดังกล่าวแก่คณาจารย์ประจำ ผู้ดำรง ตำแหน่งต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยหรือกรรมการสภามหาวิทยาลัยในขณะนั้นไม่ได้

ชั้นสาขาของปริญญา และหลักเกณฑ์การให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ ให้เป็นไปตามข้อ บังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๘ มหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้มีพัลวิทยฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงวิทยฐานะ สำหรับพระภิกษุสามเณรผู้ได้รับปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และ ประกาศนียบัตร และครูวิทยฐานะหรือเพิ่มวิทยฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงวิทยฐานะ สำหรับ ศฤกษ์ผู้ได้รับปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตรและ อาจกำหนดให้มีครูประจำตำแหน่งกรรมการสภามหาวิทยาลัย ครูประจำตำแหน่งผู้บริหาร หรือครูประจำตำแหน่งคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยสำหรับคฤหัสถ์ได้

การกำหนดลักษณะ ชนิด ประเภท และส่วนประกอบของพัสดุพื้นฐาน ครุภัณฑ์ฐาน
 เข็มวิทย์ฐาน และครุภัณฑ์ประจำตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

พัสดุพื้นฐาน ครุภัณฑ์ฐาน เข็มวิทย์ฐาน และครุภัณฑ์ประจำตำแหน่งจะใช้ในโอกาสใด
 โดยมีเงื่อนไขอย่างใด ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา ๕๕ สภามหาวิทยาลัยอาจออกข้อบังคับกำหนดให้มีเครื่องหมาย เครื่องหมาย หรือ
 เครื่องแต่งกายนิสิตสำหรับคลุห้สัได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

หมวด ๘

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๖๐ ผู้ใช้พัสดุพื้นฐาน ครุภัณฑ์ฐาน เข็มวิทย์ฐาน ครุภัณฑ์ประจำตำแหน่ง
 เครื่องแบบ เครื่องหมาย หรือเครื่องแต่งกายนิสิตของมหาวิทยาลัยโดยไม่มีสิทธิจะใช้หรือแสดง
 ด้วยประการใด ๆ ว่าตนมีปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา ประกาศนียบัตร หรือ
 ตำแหน่งของมหาวิทยาลัยโดยที่ตนไม่มีสิทธิ ถ้าได้กระทำให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนมีสิทธิจะใช้
 หรือมีวิทยฐานะ หรือตำแหน่งเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกิน
 ห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๖๑ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง
 และเงินอุดหนุนของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ไปเป็นของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปเป็นของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีตามพระราช
 บัญญัตินี้

มาตรา ๖๒ ส่วนงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้คงอยู่ต่อไปจนกว่าจะได้ออกข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยจัดตั้งส่วนงานตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖๓ ให้อธิการบดีและรองอธิการบดีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา และรับผิดชอบการบริหารงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดำรงตำแหน่งอธิการบดีและรองอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีและรองอธิการบดีขึ้นใหม่ตามมาตรา ๒๕ ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๔ ในระยะเริ่มแรก ให้นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย และเลขานุการสภามหาวิทยาลัยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปฏิบัติหน้าที่นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย และเลขานุการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจนกว่าจะได้มีสภามหาวิทยาลัยตามมาตรา ๑๑ ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๕ ให้คณะกรรมการสภาวิทยาเขต คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการประจำคณะ คณะกรรมการประจำสถาบัน คณะกรรมการประจำสำนัก และคณะกรรมการประจำศูนย์ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งมีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการประจำคณะ คณะกรรมการประจำสถาบัน คณะกรรมการประจำสำนัก และคณะกรรมการประจำศูนย์ ตามพระราชบัญญัตินี้แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๖ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชาและรองหัวหน้าภาควิชาของมหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชา และรองหัวหน้าภาควิชาตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๗ ผู้ใดดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน รองผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการศูนย์ หัวหน้าภาควิชาหรือรองหัวหน้าภาควิชา เกินกว่าหนึ่งตำแหน่งในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ผู้นั้นเลือกดำรงตำแหน่งได้เพียงตำแหน่งเดียว ทั้งนี้ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๖๘ ให้ผู้ซึ่งมีในอาจารย์ประจำ หรืออาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นอาจารย์ประจำ หรืออาจารย์พิเศษต่อไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือจนครบกำหนดเวลาที่ได้รับแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

มาตรา ๖๙ ให้ผู้ซึ่งได้รับประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญาตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗๐ ในระหว่างที่ยังไม่มีประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นำประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งของมหาวิทยาลัยลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ใช้อยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

LIRT

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ขอเชิญคณะกรรมการธิการ
(กรรมการธิการเข้าประจำที่)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ขอเชิญประธานคณะกรรมการธิการและ
นายวิจิตร ศรีสอ้าน (กรรมการธิการ) : ประธานวุฒิสภาที่เคารพ คณะ
กรรมการร่วมพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้พิจารณาพระราชบัญญัติทั้งสองแล้ว มีมติเห็นชอบด้วย
กับร่างของวุฒิสภาทั้งหมด ยกเว้นมาตรา ๑ ซึ่งได้มีความเห็นพ้องที่จะแก้ไขใหม่ จากเดิมที่ผ่าน
วุฒิสภาไป เพราะว่า ให้มหาวิทยาลัยไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ แต่เป็น ให้
มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงนำเสนอวุฒิสภาเพื่อพิจารณา

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : เชิญคุณวิชัยครับ

นายวิชัย โสสุวรรณจินดา : ท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ กระผม วิชัย
โสสุวรรณจินดา กระผมมีคำถามเป็นประเด็นที่ท่านประธานคณะกรรมการได้พูดถึง ใน
มาตรา ๑ คือ อยากจะทราบว่าความหมายหลังจากที่แก้ไขไปแล้ว มีความหมายแตกต่างไป
จากเดิมอย่างไร เพราะเดิมบอกว่า มหาวิทยาลัยไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งก็ไม่ใช่
ราชการและไม่ใช่รัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีผลในการยกเว้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ๆ ด้วย
เพราะว่า ถ้าไม่เป็นส่วนราชการก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพากฎหมายที่ใช้บังคับต่อทางราชการ
ถ้าไม่ใช่รัฐวิสาหกิจก็อยู่นอกกฎหมายที่ใช้บังคับต่อรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งด้านแรงงานสัมพันธ์ด้วย
ทีนี้เมื่อเรากำหนดให้เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ความหมายเป็นอย่างไรครับ มีข้อแตกต่างหรือมี
ประเด็นที่คิดว่า น่าจะต้องอธิบายให้ชัดเจนขอบคุณครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : เชิญประธานคณะกรรมการ

นายวิจิตร ศรีสอ้าน (กรรมการธิการ) : ท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ การที่ทาง
คณะกรรมการร่วมขอแก้ไขดังที่นำเสนอ นั้น ไม่ใช่แนวของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกันกับที่มหาวิทยาลัยสงขล
ทั้งสองแห่งใช้ โดยที่มหาวิทยาลัยทั้งสองฉบับที่ออกไปก่อนหน้านี้ ได้บัญญัติให้มหาวิทยาลัย
ทั้งสองแห่งเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ แต่ไม่ได้มีการเขียนว่า ไม่เป็นส่วนราชการ และก็ไม่ได้
เขียนด้วยว่า ไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ ซึ่งก็ได้มีการวินิจฉัย โดยคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้วหลังจากที่
พ.ร.บ. ทั้งสองนั้นออกไป โดยสำนักงานประมาณ ได้เป็นผู้เสนอให้มีการดัดความ เพราะว่า

ถ้าหากว่าไม่เป็นส่วนราชการ และไม่เ็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณแล้ว
ทางงบประมาณไม่สามารถจะจัดสรรงบประมาณให้ได้โดยตรง ซึ่งใน พ.ร.บ. ทั้งสองฉบับนี้
มาตรา ๑๓ ได้บัญญัติไว้ว่าให้จัดสรรงบประมาณให้ได้โดยตรง มาตรา ๑ ก็เลยไปขัดกับมาตรา
๑๓ ทางเราก็ได้แก้ไขไว้ให้ชัดเจนว่า ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ออก เพื่อว่าจะเป็น
รัฐวิสาหกิจ จะเป็นส่วนราชการหรือไม่ก็แล้วแต่เนื้อหาของกฎหมายอื่น ซึ่งตอนที่คณะกรรมการ
กฤษฎีกาตีความนั้น ได้ตีความว่า มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนั้นแม้ไม่เขียนว่า ไม่เป็นส่วน
ราชการในข้อเท็จจริงก็ไม่เป็น เพราะการจะเป็นส่วนราชการหรือไม่นั้น เป็นไปตามพระราช
บัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งจะต้องไม่มีการแบ่งส่วนเป็นกรมเอาไว้ เมื่อไม่ได้
ออกกฎหมายตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และตาม พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง
กรม ก็ไม่มีฐานะเป็นส่วนราชการอยู่แล้ว ในขณะที่ด้วยกัน โดยพระราชบัญญัติที่ออกมานี้ก็ไม่
เป็นรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอีกเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ตี
ความว่า เป็นองค์กรอิสระของรัฐ เพราะไปเขียนไว้ใน พ.ร.บ. ว่า เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ
และโดยเนื้อหาของความถูกกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วก็ไม่ใช่เป็นส่วนราชการ และไม่เป็นรัฐ
วิสาหกิจ แต่พระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณนั้นไปนิยามไว้ใน พ.ร.บ. ฉบับนั้นว่า ส่วนราชการ
หมายถึง กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานเทียบเท่า และหน่วยงานของรัฐอื่นก็เลยทำให้มหาวิทยาลัยพระศรี
และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์นั้นส่วนราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ก็ทำให้
สำนักงานงบประมาณสามารถจัดสรรงบประมาณให้แก่มหาวิทยาลัยทั้งสองนั้น ได้โดยตรง
ตามเจตนารมณ์ เพราะฉะนั้นเมื่อกลับไปใช้ในแนวที่ใช้อยู่แล้ว และได้ผลตรงตามเจตนารมณ์
จึงปรับใหม่เขียนให้เหมือนกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : มีท่านสมาชิก จะอภิปรายหรือซัก
ถามอะไรอีกไหมครับ

(ไม่มีสมาชิก อภิปราย)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ถ้าไม่มี ผมจะขอมติจากที่
ประชุมว่าจะเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการกฤษฎีกาตีความแล้ว
หรือไม่ ท่านผู้ใดเห็นชอบด้วย โปรดยกมือขึ้นครับ

(มีสมาชิก ยกมือเป็นส่วนใหญ่)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ท่านผู้ใดไม่เห็นชอบด้วย กรุณายกมือขึ้นครับ

(ไม่มีสมาชิก ยกมือ)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ๑๑.๓ ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ซึ่งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาเสร็จแล้ว คณะกรรมการชุดเดิมครับ มีท่านผู้ใดจะสงวนถ้อยคำ หรืออภิปรายเพิ่มเติมไหมครับ

(ไม่มีสมาชิก อภิปราย)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ถ้าไม่มีก็ขอมติว่าท่านผู้ใดจะเห็นชอบด้วยตามที่เสนอมา呢 กรุณายกมือขึ้นครับ

(มีสมาชิก ยกมือเป็นจำนวนมาก)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ท่านผู้ใดไม่เห็นชอบด้วย กรุณายกมือขึ้นครับ

(ไม่มีสมาชิก ยกมือ)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีนะครับ ขอบคุณคณะกรรมการครับ

ต่อไป ๑๑.๔ รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งคณะกรรมการการปกครองพิจารณาเสร็จแล้ว

วุฒิสภา

ถนนพหลโยธิน กท 10300

1 สิงหาคม 2540

เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการ
บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพ
ของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลของคณะกรรมการธิการการปกครอง
จำนวน ๓ ชุด

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภาได้พิจารณาญัตติ เรื่อง ขอเสนอญัตติให้วุฒิสภามอบหมายให้
คณะกรรมการธิการการปกครอง วุฒิสภา กระทำกิจการอันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา และได้ลงมติ
มอบหมายให้คณะกรรมการธิการ พิจารณาศึกษาเรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพ
ของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และพิจารณาศึกษาเพื่อปรับปรุงกฎหมายโดย
เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการปกครองให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่ง
กรรมาธิการ คณะนี้ประกอบด้วย

1. นายอาทิตย์ วงศ์อารยะ	ประธานคณะกรรมการธิการ
2. นายนิพนธ์ วิสิทธิ์ยุทธศาสตร์	รองประธานคณะกรรมการธิการ คนที่หนึ่ง
3. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายงาม	รองประธานคณะกรรมการธิการ คนที่สอง
4. นายชูวงศ์ ฉายะบุตร	5. คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์
6. นายประมาน ชื่นชื่อ	7. พลตำรวจเอก พจน์ บุญยะจินดา
8. นายวรรณไฉ พันธ์อินทย์	9. นายสมพงษ์ ศรียะพันธุ์
10. พลเอก สิทธิ จิรโรจน์	11. นายสุวรรณ ปัญญาภาส
12. ศาสตราจารย์อมร จันทรมงกุล	13. นายคัมภีร์พร จุฬารัตน
14. นายโกลด โกลัน	
15. ศาสตราจารย์ไพฑูริย์ ช่างเขียน	เลขาธิการคณะกรรมการธิการ
16. นายธีรพจน์ จรุงบุรี	ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการธิการ
17. รองศาสตราจารย์รังสรรค์ แสงสุข	โฆษกคณะกรรมการธิการ

อนึ่ง คณะกรรมาธิการฯ ได้แต่งตั้งให้นายไพฑูรย์ จรณะไพฑูรย์ ผู้อำนวยการกอง
กรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา เป็นผู้ช่วยเลขานุการ ตามข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา
พ.ศ. 2538 ข้อ 76 บรรทัดสอง

บัดนี้ คณะกรรมาธิการฯ ได้พิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและ
ประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และได้จัดทำเป็นรายงานการพิจารณา
ศึกษาพร้อมข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการฯ แล้วจึงเรียบร้อยแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อให้โปรดนำเสนอสู่ที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณารายงานของคณะ
กรรมาธิการฯ ต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) ศาสตราจารย์ วรงค์ธารยะ

(นายศาสตราจารย์ วรงค์ธารยะ)

ประธานคณะกรรมาธิการการปกครอง วุฒิสภา

**รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่อง
ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพ
ของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
ของคณะกรรมการธิการการปกครอง วุฒิสภา**

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 7 (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง) วันศุกร์ที่ 24 พฤษภาคม 2539 ได้พิจารณาญัตติเรื่อง ขอเสนอญัตติให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการธิการการปกครอง วุฒิสภา กระทำการศึกษาและเสนอแนะในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ซึ่งนายนิพนธ์ วิเศษยุทธศาสตร์ เป็นผู้เสนอ และที่ประชุมได้ลงมติมอบหมายให้คณะกรรมการธิการการปกครองพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีกำหนดระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่วุฒิสภามอบหมาย และพิจารณาศึกษาเพื่อปรับปรุงกฎหมายโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการปกครองให้ทันสมัย และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีกำหนดระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันที่วุฒิสภามอบหมาย ต่อมาคณะกรรมการธิการการปกครองได้ขอขยายเวลาการศึกษา เรื่องปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลออกไปอีก 90 วัน เนื่องจากการศึกษาพิจารณาจำเป็นต้องพิจารณาอย่างละเอียดและรอบคอบ เพื่อให้รายงานของคณะกรรมการการปกครองมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บัดนี้ การพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการธิการการปกครองตามญัตติดังกล่าว เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลได้เสร็จสิ้นลงแล้ว จึงขอรายงานต่อวุฒิสภามาตรฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มาตรา 158 และข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา พ.ศ.2538 ข้อ 84 ดังนี้

1. ในการพิจารณาศึกษาเรื่องนี้ ในระหว่างที่วุฒิสภามีมติมอบหมายให้พิจารณาศึกษาเรื่องนี้ (วันที่ 24 พฤษภาคม 2539 จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2539) มีนายโสภ โกธิน เป็นประธานคณะกรรมการธิการ ต่อมาในวันที่ 1 ตุลาคม 2539 นายโสภ โกธิน ได้ขอลาออกจากตำแหน่งประธานคณะกรรมการธิการ และที่ประชุมคณะกรรมการธิการได้มีมติเลือกตั้งนายอารีย์ วงศ์อารยะ เป็นประธานคณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา ขึ้นแทน

2. ในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 3 (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) วันศุกร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ 2540 ได้ตั้งนายประมาณ ชันซื่อ เป็นกรรมการการปกครองแทนนายพันธิ์ อดุลยะศิริ ที่ได้ลาออกจากการเป็นกรรมการ

3. คณะกรรมาธิการการปกครอง ได้แต่งตั้งให้นายใหญ่บุญ จวนะไพฑูรย์ ผู้อำนวยการกองพระเมธีการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา เป็นผู้ช่วยเลขานุการ ตามข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภา พ.ศ.2538 ข้อ 76 วรรคสอง

4. ในการพิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าว คณะกรรมาธิการการปกครอง ได้แต่งตั้งบุคคลเพื่อเป็นที่ปรึกษาพิเศษ ที่ปรึกษา ผู้ชำนาญการ และนักวิชาการประจำคณะกรรมาธิการ เพื่อให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และแสดงความคิดเห็น โดยได้เชิญมาร่วมประชุมกับคณะกรรมาธิการ ในการพิจารณาศึกษาเรื่องต่าง ๆ ตามที่ผู้ใดมาขอหมายให้ดำเนินการ รวมทั้งร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานกับคณะกรรมาธิการ ในบางโอกาส ซึ่งที่ปรึกษาพิเศษ ที่ปรึกษา ผู้ชำนาญการ และนักวิชาการประจำคณะกรรมาธิการ ประกอบด้วย

ที่ปรึกษาพิเศษประจำคณะกรรมาธิการ คือ

นายสมศักดิ์ ศรีวรรณง	รองอธิบดีกรมการปกครอง
	กรมการปกครอง
	(ตำแหน่งในขณะนั้น)
	และปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
	อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
	กระทรวงมหาดไทย

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมาธิการ คือ

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุวรรณโน คนบตีคณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. นายประสาน พ่วงรัตนปราชญ์

ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมาธิการ คือ

นายพนพ ทองคำ	หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการควบคุมกฎหมาย
	(ตำแหน่งในขณะนั้นปัจจุบันตำแหน่ง
	หัวหน้าฝ่ายคดีและนิติกรรมสัญญา
	กองนิติการ
	สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

Legislative Institutional Repository of Thailand

นักวิชาการประจำคณะกรรมาธิการ คือ

นางสาวเอกวิทย์ นาคาคง

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 5

สำนักนโยบายและแผน

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

สำหรับรายละเอียด วิธีการพิจารณาศึกษา ผลการพิจารณาศึกษา ข้อพิจารณา ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการการปกครอง ปรากฏตามรายงานท้ายนี้

1. วิธีการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการได้ดำเนินการดังนี้

1.1 แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาศึกษารวบรวมข้อมูล ตลอดจนประสานความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) นายสมพงษ์ ศรีระพันธุ์	ประธานคณะทำงาน
2) ศาสตราจารย์ไพบุลย์ ช่างเรียน	รองประธานคณะทำงาน
3) คุณหญิงนันทภา สุประภาตะนันท์	คณะทำงาน
4) รองศาสตราจารย์อภิชัย พันธเอน	คณะทำงาน
5) รองศาสตราจารย์จรัส สุวรรณมาลา	คณะทำงาน
6) ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมิทธา จิตตลตถกร	คณะทำงาน
7) นายศักดิ์ เกียรติห้อง	คณะทำงาน
8) นางสฤติพร กระเนนภิรักษ์	คณะทำงาน
9) นายประสาน หวังรัตนปราณี	คณะทำงาน
10) นายพนพ ทองคำ	คณะทำงาน
11) นายพนพล เพชรสว่าง	และเลขาธิการคณะทำงาน คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขาธิการ คณะทำงาน
12) นางสาวเอกรัตน์ นาคาคง	คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขาธิการ คณะทำงาน

1.2 พิจารณาศึกษาข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย เอกสาร กฎหมาย ระเบียบฯ ข้อบังคับ คำสั่ง สถิติและตัวเลขที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งคำวิจารณ์และการแสดงความเห็นของบุคคลต่าง ๆ ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์

1.3 พิจารณาศึกษาข้อมูลและข้อเท็จจริง โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องมาแถลงข้อเท็จจริงและ
แสดงความคิดเห็น คือ

- 1) นายสมศักดิ์ ศรีวรรณ รองอธิบดีกรมการปกครอง
กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
(ตำแหน่งในขณะนั้น)
- 2) นางศศิ โพธิ์เกษ ผู้อำนวยการสำนักบริหารราชการ
ส่วนท้องถิ่น
กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
- 3) นายปรีชา กมลบุตร ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาโครงสร้าง
และระบบงาน กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
- 4) นายกานต์ วสุวัต ผู้อำนวยการส่วนพัฒนารายได้ท้องถิ่น
กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
(ตำแหน่งในขณะนั้น)
- 5) นายชัยยงค์ วุฒิมานานนท์ ผู้อำนวยการกองราชการส่วนตำบล
กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
- 6) นายสุวัฒน์ ดันประวัติ ผู้อำนวยการส่วนพัฒนารายได้ท้องถิ่น
กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
- 7) นางสาวนาทพิศ โปษยานนท์ ผู้อำนวยการกองนโยบาย
การคลังและภาษีอากร
สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
กระทรวงการคลัง
- 8) นางสาวจุฑามาศ ขายหาญ ผู้อำนวยการพิเศษด้านเศรษฐกิจ
และภาษีอากร
สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
กระทรวงการคลัง

- 9) นายวิฑูร ชาติปฎิมาพงษ์ ประธานสภาจังหวัดนครราชสีมา
องค์การบริหารส่วนจังหวัด
นครราชสีมา
- 10) นายสมบุญณ์ ชัดวเหม ประธานสภาจังหวัดสมุทรปราการ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด
สมุทรปราการ
- 11) นายเจียร จินตกาณณ์ ประธานสภาจังหวัดตราด
องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราด
- 12) นายธงชัย นกขมิ้น ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลราชาเทวะ
อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ
- 13) นายประกอบ อนุเวช ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลบางเลน
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
- 14) นายสมนึก ปฐมเจริญสุขชัย ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลโพธิ์มะเดื่อ
อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
- 15) นายปิ่น เชื้อนเพชร ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลเมืองราย
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 16) นายประดิษฐ์ ศรีเพ็ง ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลเวินพระบาท
อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
- 17) นายสัมพันธ์ นิรันดร์ ประธานกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบลท่าหวัง
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
- 18) รองศาสตราจารย์จรัส สุวรรณมาลา อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Legislative Studies Center of Thailand
- 19) รองศาสตราจารย์อภัยชัย พันธเสน อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.4 พิจารณาศึกษาข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาดูงานในองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลในบางจังหวัด ได้แก่

1) จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่างวันที่ 30 สิงหาคม - 1 กันยายน 2539 โดยได้ไปศึกษาดูงาน ณ

- สภาตำบลหนองปรือ อำเภอบางพลี
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางป่อ อำเภอบางป่อ
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน อำเภอบางป่อ

2) จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างวันที่ 7 - 8 กันยายน 2539 โดยได้ไปศึกษา

ดูงาน ณ

- สภาตำบลกระโสม อำเภอเมือง
- องค์การบริหารส่วนตำบลโพนเมือง กิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก
- สภาตำบลชะฮี อำเภอตระการพืชผล

3) จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 14 - 15 กันยายน 2539 โดยได้ไปศึกษา

ดูงาน ณ

- องค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอสาขางัก
- องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ไร่ อำเภอดอยสะเก็ด

4) จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ 28 - 29 กันยายน 2539 โดยได้ไปศึกษา

ดูงาน ณ

- องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชะเมา อำเภอเมืองสงขลา
- องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเมืองสงขลา
- องค์การบริหารส่วนตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่

5) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 18 - 19 มกราคม 2540 โดยได้ไปศึกษา

ดูงาน ณ

- องค์การบริหารส่วนตำบลมาบอง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
- สภาตำบลแม่อุบล อำเภอขุนยวม

6) จังหวัดนราธิวาส ระหว่างวันที่ 21 - 22 กุมภาพันธ์ 2540 โดยได้ไปศึกษา

ดูงาน ณ

- องค์การบริหารส่วนตำบลสุไหง อำเภอสุไหงโก-ลก
- องค์การบริหารส่วนตำบลโละจูด อำเภอแว้ง

1.5 พิจารณาศึกษาข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาดูงานในต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี ระหว่างวันที่ 21 - 26 กันยายน 2539 โดยได้ไปศึกษาดูงาน ณ

- เทศบาลเมืองเคียงจู (CITY OF KYONGJU)
- รัฐสภาแห่งชาติสาธารณรัฐเกาหลี
- ศูนย์พัฒนามนุษยศาสตร์ (SAEMUAL UNDONG)

2. ผลการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการการปกครองฯ ขอเสนอรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยแบ่งการพิจารณาศึกษาออกเป็น 4 หัวข้อ และภาคผนวก ดังนี้

1. ความเป็นมา
2. สภาพข้อเท็จจริงในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ในปัจจุบัน

3. ผลกระทบต่อการบริหารของส่วนราชการและรูปแบบการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ

4. ข้อเสนอแนะและข้อเสนอนะในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ภาคผนวก

1.ความเป็นมา

1.1 ประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยที่มีความสัมพันธ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล

หน่วยการปกครองท้องถิ่นของไทย 5 รูปแบบ ได้แก่ สุขาภิบาล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งรายงานฉบับนี้ จะนำเสนอเฉพาะประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล ใน 3 รูปแบบ คือ สุขาภิบาล เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด

1.1.1 สุขาภิบาล

สุขาภิบาลนับว่าเป็นการปกครองท้องถิ่นรูปแบบแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) จัดการปกครองรูปสุขาภิบาลขึ้นในกรุงเทพฯ และกระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งสุขาภิบาลท่าฉลอม เมืองสมุทรสาคร ขึ้นในภูมิภาคแห่งแรก ในปี ร.ศ.124(พ.ศ.2448) ซึ่งขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ขอพระบรมราช-

อนุญาตแก้ไขภายในโรงร้านที่เก็บได้ในเขตท้องที่ตำบลท่าขลอมให้เป็นรายได้ของสุขาภิบาลที่จัดตั้งขึ้นได้ใช้ในการซ่อมแซมถนนหนทาง การจุดโคมไฟและรักษาความสะอาด กิจกรรมสุขาภิบาลตำบลท่าขลอมได้ก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความนิยมแก่ประชาชนเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นสมควรขยายกิจการสุขาภิบาลไปตามหัวเมืองต่าง ๆ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลตามหัวเมืองขึ้นเมื่อปี ร.ศ.127(พ.ศ.2451) และได้มีการจัดตั้งสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัตินี้ขึ้นในหัวเมืองต่าง ๆ รวม 35 แห่ง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ.2475 และได้มีการจัดการปกครองรูปแบบเทศบาลขึ้น จึงเปลี่ยนฐานะสุขาภิบาล 35 แห่งเป็นเทศบาล¹ รูปแบบสุขาภิบาลก็หยุดชะงักลงระยะหนึ่ง แต่การปกครองในรูปแบบเทศบาลในระยะแรกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร รัฐบาลจึงหันกลับมาพิจารณากระจายอำนาจในรูปสุขาภิบาลอีกครั้งหนึ่ง โดยได้ตราพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ.2495 ซึ่งบังคับใช้ โดยมีเหตุผลที่ว่าชุมชนที่หนาแน่นแต่ยังมีความเจริญไม่ถึงขนาดที่จะยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลได้ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก จึงควรให้มีกรรมการแบบสุขาภิบาลขึ้นเพื่อส่งเสริมความสุจริตและความเจริญแก่ชุมชนดังกล่าว และเมื่อชุมชนนั้นมีความเจริญถึงขนาดที่จะจัดตั้งเป็นเทศบาลได้จึงค่อยยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาล

การปกครองในรูปแบบสุขาภิบาลจึงได้จัดตั้งและใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งการจัดตั้งสุขาภิบาลดังกล่าวเป็นไปตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ.2495 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2511 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2528 โดยมีสาระสำคัญโดยสรุปคือ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อให้ช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีผลการปกครองตนเองร่วมกับทางราชการ โดยเน้นหน้าที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะการดำเนินการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก และเพื่อเป็นการเตรียมท้องถิ่นให้พร้อมที่จะยกฐานะเป็นเทศบาลในโอกาสต่อไป ปัจจุบันมีสุขาภิบาลจำนวน 984 แห่ง

โครงสร้างการบริหารงานของสุขาภิบาลอยู่ในรูปของคณะกรรมการสุขาภิบาล ซึ่งประกอบด้วย นายอำเภอแห่งท้องที่ เป็นประธาน กรรมการที่มาจากการเลือกตั้งจากกรรมการสุขาภิบาลเป็นรองประธาน หัวหน้าสถานีตำรวจ สาธารณสุขอำเภอและสมาชิกผู้ซึ่งอาสาที่จะปฏิบัติงานนั้นตั้งอยู่ เป็นกรรมการ กำหนดและผู้ใหญ่บ้านในเขตสุขาภิบาล เป็นกรรมการ กรรมการโดยการเลือกตั้ง 4 คน (อยู่ในวาระ 5 ปี) เป็นกรรมการ และปลัดอำเภอซึ่งผู้ว่าการจังหวัดแต่งตั้ง 1 คน เป็นกรรมการสุขาภิบาลและปลัดสุขาภิบาล

สุขาภิบาลสามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง โดยมีหน้าที่ที่ต้องดำเนินการและมีรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และมีอำนาจควบคุมบังคับสุขาภิบาลได้โดยมีผู้ตรวจแต่งตั้งกฎหมายเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้

การควบคุมและส่งเสริมสุขภาพนิบาล โดย

กระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ และจัดให้มีการตรวจ สอบการคลัง การบัญชี หรือการเงินอื่น ๆ ของสุขภาพนิบาล

ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหน้าที่กำกับดูแลสุขภาพนิบาลให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่โดย ถูกต้องตามกฎหมาย

กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งกองทุนส่งเสริมกิจการสุขภาพนิบาล (ก.ส.ส.) เป็นแหล่งเงิน ทุนให้สุขภาพนิบาลต่าง ๆ ทั่วไปดำเนินการตามหน้าที่

1.1.2 เทศบาล

ภายหลังจากที่คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ได้ประกาศใช้

พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ.2476 และได้มีการจัดตั้งเทศบาลเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2478 โดย ยกฐานะสุขภาพนิบาลที่มีอยู่เดิม 35 แห่ง ขึ้นเป็นเทศบาล และรัฐบาลในขณะนั้นได้มุ่งหวังที่จะยกฐานะ ตำบลต่าง ๆ ทั่วประเทศ จำนวน 4,800 ตำบล ขึ้นเป็นเทศบาล แต่ปรากฏว่าไม่สามารถดำเนินการได้ สำเร็จเพราะฐานะของตำบลแต่ละแห่งแตกต่างกันมาก ตลอดเวลาที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2489 สามารถตั้งเทศบาลได้เพียง 117 แห่ง และปรากฏว่าเทศบาลเหล่านั้นไม่พัฒนาเท่าที่ควรสมควรความมุ่งหมาย เนื่องจากราษฎรส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่สนใจในวิธีการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล รัฐบาลได้พยายามแก้ไขอุปสรรคต่างๆ โดยได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายอีกคือพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2481 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2486 ให้อยู่ 10 ปี จนครั้งสุดท้ายได้มีการตราพระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ.2496 ซึ่งใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน และแก้ไขเพิ่มเติมอีกจำนวน 9 ฉบับ ฉบับสุดท้ายคือฉบับที่ 9 พ.ศ.2523 สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสปกครองตนเองในลักษณะ กระจายอำนาจ โดยจำลองรูปแบบมาจากรูปแบบการปกครองประเทศ และถือว่าประชาชนมีโอกาสได้ ปกครองตนเองอย่างแท้จริง

การจัดตั้งเทศบาล กฎหมายกำหนดไว้ 3 ประเภท ได้แก่ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร โดยในปัจจุบันมีเทศบาลทั้งสิ้น 146 แห่ง แยกเป็นเทศบาลตำบล 49 แห่ง เทศบาลเมือง 88 แห่ง และเทศบาลนคร 9 แห่ง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช เทศบาล นครหาดใหญ่ เทศบาลนครยะลา เทศบาลนครนครราชสีมา เทศบาลนครนครสวรรค์ เทศบาลนคร ขอนแก่น เทศบาลนครนนทบุรี และเทศบาลนครอุดรธานี

โครงสร้างของเทศบาลประกอบด้วยสภาเทศบาลและคณะเทศมนตรี สำหรับการบริหาร ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของเทศบาล โดยมีพนักงานเทศบาลเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำ

สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนตาม ประเภทของเทศบาลดังนี้

สภาเทศบาลตำบล มีสมาชิกจำนวน 12 คน

สภาเทศบาลเมือง มีสมาชิกจำนวน 18 คน

สภาเทศบาลนคร มีสมาชิกจำนวน 24 คน

คณะเทศมนตรี เป็นฝ่ายบริหารของเทศบาล ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี และเทศมนตรีอีก 2 - 4 คน ตามประเภทของเทศบาลดังนี้

เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล ให้มีเทศมนตรีได้ 2 คน นายกเทศมนตรีอีก 1 คน รวมเป็นคณะเทศมนตรี 3 คน

เทศบาลนคร ให้มีเทศมนตรีได้ 4 คน นายกเทศมนตรีอีก 1 คน รวมเป็นคณะเทศมนตรี 5 คน

เทศบาล มีหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดรวม 2 ประเภท คือ หน้าที่ต้องทำ ซึ่งเทศบาลทุกประเภทจะต้องดำเนินการ และหน้าที่อาจจัดทำในเขตเทศบาล ซึ่งแตกต่างกันตามประเภทของเทศบาล ส่วนรายได้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และมีอำนาจในการตราเทศบัญญัติได้โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

การควบคุมเทศบาล โดย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจที่จะยุบสภาเทศบาลเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งใหม่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจสั่งให้คณะเทศมนตรี/เทศมนตรีออกจากตำแหน่งก็ได้ ในกรณีปฏิบัติฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชนหรือละเลยหรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยหน้าที่

เมื่อเกิดจำเป็นที่จะให้เทศบาลใดอยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทยก็ให้ทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัดอันเกี่ยวกับเทศบาลนั้น ให้เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยหรือผู้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมาย

ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเทศบาล ให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่โดยถูกต้องตามกฎหมาย และนายกอำเภอมีอำนาจหน้าที่ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดควบคุมดูแลเทศบาลในอำเภอนั้นให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่โดยถูกต้องตามกฎหมาย

1.1.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์การปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งของ Thailand ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 มีสาระสำคัญโดยสรุป คือ

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทได้มีโอกาสฝึกฝนการปกครองตนเองในขั้นพื้นฐานโดยมีรัฐเป็นผู้นำ เมื่อมีความเจริญเพียงพอที่จะได้ฐานะเป็นสุขาภิบาลหรือเทศบาลในโอกาสต่อไป

ของการบริหารส่วนจังหวัด มีพื้นที่เดียวกับจังหวัดคามระเบียนบริหารราชการแผ่นดิน แต่ดำเนินกิจกรรมนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล โดยมีโครงสร้างประกอบด้วยสมาชิกสภาจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัด ดังนี้

สภาจังหวัด ทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วยสมาชิกสภาจังหวัดที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในแต่ละอำเภอ โดยอยู่ในวาระคราวละ 5 ปี

สำหรับจำนวนสมาชิกสภาจังหวัดของแต่ละจังหวัดถือเกณฑ์จำนวนประชากรในพื้นที่จังหวัดนั้น ๆ เป็นหลัก ดังนี้

จำนวนประชากร	จำนวนสมาชิกสภาจังหวัด
ไม่เกิน 200,000 คน	18 คน
200,001 - 500,000 คน	24 คน
500,001 - 1,000,000 คน	30 คน
เกิน 1,000,000 คนขึ้นไป	36 คน

การจัดโครงสร้างของสภาจังหวัด สมาชิกสภาจังหวัดจะเลือกประธานสภาจังหวัดและรองประธานสภาจังหวัดตำแหน่งละ 1 คน โดยมีผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นของจังหวัดเป็นเลขานุการสภาจังหวัด นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการสภาจังหวัดปฏิบัติงานตามที่สภาจังหวัดมอบหมาย เช่น คณะกรรมการการคลัง คณะกรรมการตรวจงานการประชุม คณะกรรมการการศึกษา เป็นต้น

ผู้ว่าราชการจังหวัด ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีปลัดจังหวัดทำหน้าที่เป็นปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชารองจากผู้ว่าราชการจังหวัด และมีนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการส่วนจังหวัดและบริหารกิจการของส่วนจังหวัดในเขตอำเภอหรือกิ่งอำเภอนั้น

การจัดโครงสร้างการบริหารงานของฝ่ายบริหาร แบ่งออกเป็นสำนักงานเลขาธิการจังหวัด ส่วนการคลัง ส่วนโยธา และส่วนอำเภอ/กิ่งอำเภอ

องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่และมีรายได้ตามกฎหมายในลักษณะเดียวกับเทศบาลและสุขาภิบาล เพียงแต่การดำเนินกิจการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกระทำนอกเขตพื้นที่เทศบาลและสุขาภิบาลเท่านั้น นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดยังมีอำนาจตราข้อบัญญัติจังหวัดได้โดยไม่แย้งหรือขัดต่อกฎหมายหรือปฏิบัติการให้เป็นไปตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด

การควบคุมและส่งเสริมองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งยุบสภาจังหวัด เพื่อให้ราษฎร
เลือกตั้งใหม่

กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจวางระเบียบ ข้อบังคับ ให้องค์การบริหารส่วน
จังหวัดถือปฏิบัติ

ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งพักถอนมติสภาจังหวัดซึ่งมีข้อบัญญัติจังหวัด เมื่อ
เห็นวามดีนั้นเมื่อลักษณะเป็นการเมืองแห่งรัฐหรือฝ่าฝืนกฎหมาย หรือข้อบังคับทางราชการหรือนอกเหนือ
กิจการส่วนจังหวัด

ต่อมาเมื่อได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นใหม่เมื่อปี 2538 คณะรัฐมนตรี
และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ..... ใหม่เข้าสู่
การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร โดยในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2540
ได้ลงมติเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และส่งให้วุฒิสภาพิจารณา ในคราวประชุมวุฒิสภา
เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2540 จึงได้ลงมติเห็นชอบด้วยกับหลักการและตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่าง
พิจารณาแล้ว

1.2 การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นครั้งแรก

ในอดีตองค์การบริหารส่วนตำบลจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ
ส่วนตำบล พ.ศ.2499 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นใช้บังคับเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2500 เลือก
ตำบลที่มีความเจริญจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 59 แห่ง² ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พ.ศ.2499 มีสาระสำคัญโดยสรุปคือ

ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อจัดดำเนินการส่วนตำบล มีเขตปกครองตามเขตตำบล
ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ มีฐานะเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วย สภาตำบลและคณะ
กรรมการตำบล

สภาตำบล ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งขึ้น หมู่บ้านละหนึ่งคนและ
ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านทุกคนในตำบลนั้นเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง ทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานของคณะ
กรรมการตำบล

คณะกรรมการตำบล ประกอบด้วย กำนันในตำบลทั้งที่เป็นประธาน แหวกประจำ

² ดงรัก วรพงษ์วิบูลย์กุล, "สภาตำบลไทย ๖๖ ปีแห่งความเปลี่ยนแปลงสู่ท้องถิ่นยุคใหม่" วิชาการนิติบัญญัติไทย ๓๒ ๓ ทางรัฐศาสตร์กับลักษณะวิชาการกฎหมาย
ปกครองพิเศษฯ พ.ศ.2551 หน้า 35

ตำบล และผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นเป็นกรรมการ กับกรรมการอื่นซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากครูใหญ่โรงเรียนในตำบล หรือบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิมีจำนวนไม่เกิน ๖ คน ทำหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบการดำเนินกิจการส่วนตำบล

ภายหลังจากที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2498 ได้พบเห็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศทั้งสอง จึงเกิดแนวความคิดที่จะปรับปรุงท้องถิ่นในชนบทให้มีความเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น และได้เคยปรารภว่า “ในระหว่างที่ข้าพเจ้าเดินทางไปเยี่ยมเยียนสหรัฐอเมริกาและยุโรป เมื่อปี 2498 นั้น ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่าการปกครองท้องถิ่นของทุกประเทศ ราษฎรมีส่วนร่วมในการปกครองด้วย ไม่โดยตรงก็โดยทางอ้อมทุกแห่ง การจัดรูปของสภาท้องถิ่นแต่ละประเทศจึงแตกต่างกัน ในประเทศไทย เรามีสภาจังหวัด สภาเทศบาลและกรรมการสุขาภิบาล แล่นกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล เราจึงบริหารงานตามความประสงค์ของราชการส่วนกลางแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งอาจจะไม่ตรงความประสงค์ของแต่ละท้องถิ่นก็เป็นได้ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปตามความประสงค์ของท้องถิ่น จึงควรมีสภาตำบลขึ้นมาเพื่อปลุกประชาชนให้เอาใจใส่ในกิจการร่วมของท้องถิ่นตน”³

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น ได้มีคำสั่งที่ 222/2499 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2499 จัดตั้งสภาตำบลขึ้นทั่วประเทศ จำนวน 3,100 แห่ง แต่การบริหารงานของสภาตำบลขาดความพร้อมจึงระดมทุนพรรคและจัดซื้อท้องหลายประการ ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง และการบริหารของคณะบริหารงานของสภาตำบล ตลอดจนรายได้ไม่เพียงพอ

ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 222/2499 ลงวันที่ 1 มีนาคม 2499 พร้อมทั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล พ.ศ.2509 แล้วมีคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 275/2509 เรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2509 จัดระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลเสียใหม่เพื่อให้สภาตำบลสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสมภาวะการณ์ขณะนั้น โดยจัดตั้งสภาตำบลในรูปแบบใหม่นี้ขึ้น เป็นรูปแบบที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (พพป.) โดยปรับปรุงให้สภาตำบลมีลักษณะคล้ายสภาท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตย แต่ยังไม่มียฐานะเป็นนิติบุคคล โดยสภาตำบลในรูปแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งจากกระแสดันเรียกร้องให้มีประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องของประชาชน แต่สภาตำบลในรูปแบบดังกล่าวไม่อาจดำเนินการจัดตั้งได้ทั่วประเทศ เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด ปรากฏว่าจนถึงก่อนปี พ.ศ.2515 มีสภาตำบลตามคำสั่งที่ 275/2509 เพียง 1,509 ตำบล และมีสภาตำบลตามคำสั่งที่ 222/2499 ประมาณ 3,100 ตำบล และมีองค์การบริหารส่วนตำบล 59 แห่ง

³ ศิริชัย หันตเสน, “พัฒนาชนบทไทย สมุทัยและพรรค การะเบียนแปลงและการบริหารจัดการ” (กรุงเทพฯ 2539) หน้า 174-175

ปรากฏว่านับแต่ พ.ศ.2457 เป็นต้นมา จนถึงก่อนปี พ.ศ.2515 มีการจัดการปกครองตำบลใน 4 รูปแบบ คือ

การจัดการปกครองตำบลตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457

การจัดการปกครองตำบลตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 222/2499

การจัดการปกครองตำบลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พ.ศ. 2499 และ

การจัดการปกครองตำบลตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 275/2509

จากความหลากหลายในรูปแบบของการจัดการปกครองระดับตำบลดังกล่าว ทำให้เกิดความสับสนและความไม่แน่นอนของนโยบายของรัฐในการจัดการปกครองตำบล ประกอบกับรัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องการให้เกิดเอกภาพและความมั่นคงในระดับพื้นฐานเพื่อต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์และมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นจากส่วนกลาง จึงได้มีการยกเลิกการจัดการปกครองตำบลตามรูปแบบที่ 2 - 4 โดยมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 และจัดตั้งสภาตำบลรูปแบบใหม่เพียงรูปแบบเดียว โดยจัดตั้งแล้วเสร็จทั่วประเทศภายใน 3 ปี

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พ.ศ.2499 จำนวน 59 แห่ง จึงได้หมดสภาพลงตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 พร้อมทั้งได้โอนบรรดาทรัพย์สิน หนี้สิน และสิทธิขององค์การบริหารส่วนตำบลไปเป็นของจังหวัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตั้งอยู่

1.3 สาเหตุการไม่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรก

ตามที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น เพื่อมุ่งกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปให้แก่ราษฎรและสร้างพื้นฐานในหน่วยการปกครองขนาดเล็กได้มีสิทธิและมีส่วนในการจัดการปกครอง ให้ทำนุบำรุงความเจริญในท้องถิ่นของตนเอง เปิดโอกาสให้ราษฎรได้ร่วมมือกันบริหารงานของตำบลและหมู่บ้านทุกอย่างเท่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นและส่วนรวมโดยไม่ขัดต่อกฎหมายอันเป็นวิถีทางของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่เนื่องจากขณะนั้นยังขาดความพร้อมในหลายด้าน ทั้งคณะบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีพอ จึงไม่สามารถเผยแพร่ความรู้ในการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจ และขาดความรู้ในการบริหารงานที่ดีพอทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ของตำบลติดขัดไม่สามารถดำเนินไปด้วยดี ประกอบกับรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่เพียงพอในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมสภาตำบลขาดความสนใจ และในท้ายที่สุดก็ไม่มีประจักษ์

2. สภาพข้อเท็จจริงในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบัน

โครงสร้างของสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326/2515 บริหารงานในรูปของคณะกรรมการสภาตำบล โดยกำหนดทั้งที่เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง กรรมการสภาผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านละ 1 คน ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านนั้นเป็นผู้เลือก นอกจากนี้ยังให้สภาตำบลมีที่ปรึกษา 1 คน ซึ่งนายอำเภอคัดเลือกจากปลัดอำเภอหรือพัฒนาการที่ลงที่แล้ว รายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแต่งตั้ง และมีเลขานุการสภาตำบลอีก 1 คน ซึ่งนายอำเภอเลือกจากครูประจำตำบลในตำบลแล้วรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแต่งตั้ง แต่สภาตำบลดังกล่าวมิได้มีฐานะเป็นนิติบุคคล เพราะวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสภาตำบลดังกล่าวมุ่งให้เป็นส่วนหนึ่งของราชการบริหารส่วนภูมิภาค แต่ได้ตั้งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเท่านั้น และในด้านการปฏิบัติงานไม่ได้แยกฝ่ายสภาและฝ่ายบริหารออกจากกัน แต่อยู่ในลักษณะของคณะกรรมการ โดยให้กำหนดเป็นประธาน ครูประจำตำบลเป็นเลขานุการ และให้ข้าราชการซึ่งได้รับการแต่งตั้งมาเป็นที่ปรึกษา โดยครูประจำตำบลและข้าราชการมิได้มีฐานะเป็นกรรมการสภาตำบลในเวลาเดียวกันด้วย ซึ่งต่างไปจากรูปแบบเดิมบ้างเล็กน้อย

แม้จะมีการปรับปรุงการจัดระเบียบบริหารในตำบลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อขัดข้องบางประการที่ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากหน่วยการปกครองในระดับตำบลไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ยกเว้น องค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปี 2499 จึงไม่สามารถก่อกำเนิดสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกได้ การดำเนินการต่าง ๆ เช่น การซื้อ การจ้าง การทำสัญญา หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ไม่อาจกระทำได้เอง ทำให้ขาดโอกาสที่จะแสดงบทบาทในการบริหารงานด้วยตนเอง ประการที่สอง สืบเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องฐานะข้างต้น ทำให้หน่วยการปกครองระดับตำบลมีขอบเขตของอำนาจหน้าที่และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ชัดเจน และยังไม่อิสระเท่าที่ควรโดยยังคงต้องพึ่งพาหน่วยงานอื่นอยู่เสมอ และประการที่สาม หน่วยการปกครองระดับตำบลมีรายได้น้อย และไม่เพียงพอที่จะนำมาจัดทำโครงการพัฒนาในตำบลได้

เมื่อเดือนเมษายน 2531 มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสภาตำบล พ.ศ.... เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

ให้สภาตำบลเป็นนิติบุคคลและสามารถยกฐานะขึ้นเป็นราชการส่วนท้องถิ่นได้

สภาตำบลประกอบด้วย กำหนด ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลนั้น และแพทย์ประจำตำบล เป็นสมาชิกโดยตำแหน่งและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมาจากการเลือกตั้ง หมู่บ้านละ 1 คน

การบริหารงานสภาตำบล มี “คณะกรรมการบริหารสภาตำบล” เป็นผู้บริหารประกอบด้วย กำหนดทั้งที่ เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ซึ่งสมาชิกสภาตำบลเป็นผู้เลือก และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีก 2 คน

แต่มีการยุบสภาเสียก่อน ร่าง พร.บ.ฉบับนี้จึงตกไป

2.1 การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบัน

ต่อมารัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พระบาทสมเด็จพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 มีนาคม 2538 สรุปสาระสำคัญดังนี้

ให้ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 326

ให้สภาตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล แพทย์ประจำตำบลและสมาชิกซึ่งได้รับเลือกหมู่บ้านละ 1 คน

สภาตำบลซึ่งมีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกัน 3 ปี เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 150,000 บาท ให้ยกฐานะเป็น “องค์การบริหารส่วนตำบล” มีฐานะเป็นนิติบุคคลและราชการส่วนท้องถิ่น

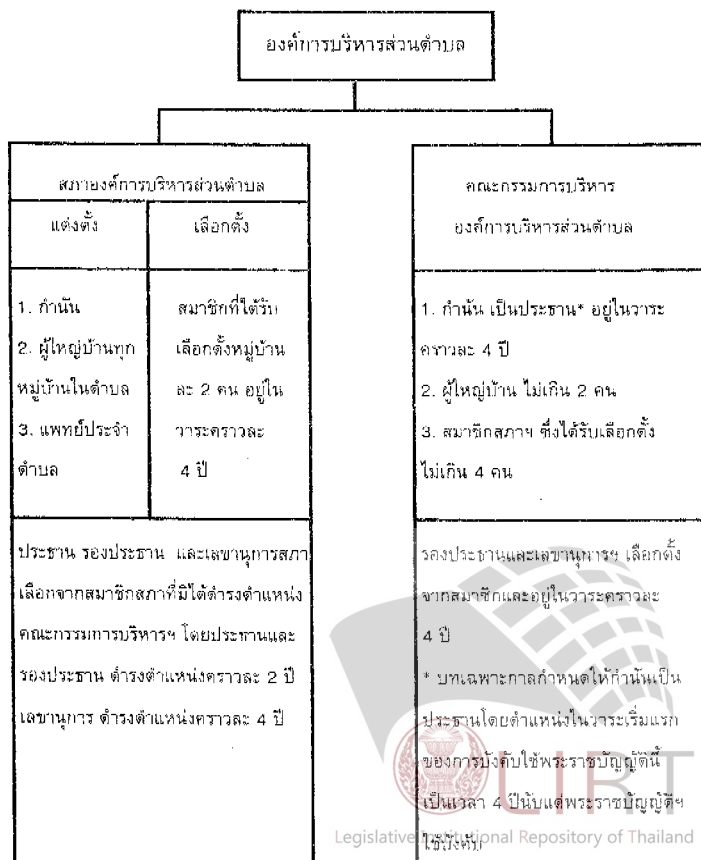
จากพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ส่งผลให้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นในปี 2538 จำนวน 617 แห่ง ปี 2539 จำนวน 2,143 แห่ง และปี 2540 จำนวน 3,637 แห่ง รวมทั้งสิ้น 6,397 แห่ง คงเหลือสภาตำบลที่ยังไม่จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอีกจำนวน 567 แห่ง

รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ได้ปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในอดีตหลายประการ คือ โครงสร้างในการบริหารงานจากเดิมที่ให้ราชการส่วนภูมิภาคควบคุมดูแลการบริหาร เปลี่ยนเป็นการกำกับดูแลและคอยช่วยเหลือเป็นที่เล็งเห็นในด้านการบริหารงานมากขึ้น ประการต่อไปได้แก่ การกระจายอำนาจทางด้านภารกิจในระดับตำบล ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้เป็นของตนเอง ทั้งจากแหล่งซึ่งรัฐบาลเป็นผู้จัดเก็บให้ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บเอง แต่อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดหลายประการขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดขึ้นใหม่ในที่ควรจะได้รับปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งจะได้นำไว้ในหัวข้อที่ 4 สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มีการบริหารงานที่เสี่ยงในเรื่องต่าง ๆ ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ดังนี้

2.1.1 โครงสร้าง

โครงสร้างการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

สำนักงานเขตพื้นที่	คณะกรรมการบริหาร
สภาองค์การบริหารส่วนตำบล	คณะกรรมการบริหาร
1. ให้ความเห็นชอบกับแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแผนฯ ภายในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล	1. บริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติ ข้อมติกับและแผนพัฒนาตำบล และรับผิดชอบต่อการองค์การบริหารส่วนตำบล
2. พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับ ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีและร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม	2. จัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ
3. ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารงานให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบล ตาม 1 และกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ	3. รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง
	4. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย

อำนาจหน้าที่

องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ในการพัฒนาตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนั้นแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีอำนาจหน้าที่ในด้านบริการให้แก่ประชาชนในฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นโดยมีหน้าที่ภายใต้บังคับ แห่งกฎหมายโดยแบ่งเป็น

หน้าที่ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่

- จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- รักษาความปลอดภัยของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้ง

กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

- ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ปฏิบัติหน้าที่อื่นตาม ที่ทางราชการมอบหมาย

หน้าที่ที่อาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (ซึ่งหมายความว่า

เลือกทำได้ตามความจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่น) ได้แก่

- ให้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

- ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
- ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- บำรุงคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- นามลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

แต่อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดข้างต้น กฎหมายกำหนดไว้มิให้เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อประโยชน์หรือประชาชนในตำบล แต่กระทรวง ทบวง กรม หรือ องค์การหรือหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ ต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้าตามสมควร ในกรณีนี้ หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าว ให้กระทรวง ทบวง กรม หรือ องค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาดำเนินกิจการนั้นด้วย

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลยังสามารถออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งในการนี้ จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินห้าร้อยบาท

อำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแล ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญได้แก่

พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ให้อำนาจแก่ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเจ้าพนักงานท้องถิ่น ดังนี้

พิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตการก่อสร้าง ดัดแปลง หรือถอนเคลื่อนย้าย ใช้ หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคาร ตามมาตรา 21 และ 22 ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 รวมทั้งการรับแจ้งต่าง ๆ เกี่ยวกับอาคารตาม มาตรา 39 พ.ศ.

การฝ่าฝืนกรณีที่มีการก่อสร้าง ดัดแปลง หรือถอน หรือเคลื่อน

ย้ายอาคาร

Legislative Institutional Repository of Thailand

องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจควบคุมบังคับตำบลในส่วนที่ยัง

มิได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนด

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้อำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะราชการส่วนท้องถิ่น และกระทรวงมหาดไทยในฐานะเจ้าพนักงานท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การกำจัดสิ่งปฏิกูลมูลฝอย สุราลักษณะของอาคาร เหตุรำคาญ การควบคุมการเลี้ยงสัตว์หรือปล่อยสัตว์ กิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่น ๆ ที่กำหนดให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าพนักงาน เช่น พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

อำนาจหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลภายในองค์การบริหารส่วนตำบล กฎหมายกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีพนักงานส่วนตำบล และอาจจัดตั้งการบริหารงานออกนอกตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ตั้งขึ้น

มีพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล พ.ศ. 2539 ให้ในการบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยให้อำนาจแก่ คณะกรรมการข้าราชการเทศบาล หรือ กท. เป็นองค์การบริหารงานบุคคลของพนักงานส่วนตำบล และให้ประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้มีอำนาจบรรจุและแต่งตั้ง และเมื่อได้สั่งบรรจุและแต่งตั้งแล้ว ให้รายงาน กท. ทราบ

ในการกำหนดโครงสร้างในการบริหารงานประจำขององค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงาน กท. ได้ดำเนินการเร่งรัดองค์การบริหารส่วนตำบลออกเป็น 5 ชั้น ซึ่งในปี 2540 มีองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสิ้น 6,397 แห่ง จำแนกชั้นและจัดรากล้างพนักงานส่วนตำบลได้ดังนี้

ชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวน(แห่ง)	จำนวนอัตราว่าง
1 (รายได้ 20 ล้านบาทขึ้นไป)	78	ไม่เกิน 21 ตำแหน่ง
2 (รายได้ 12 - 20 ล้านบาท)	65	ไม่เกิน 12 ตำแหน่ง
3 (รายได้ 6 - 12 ล้านบาท)	168	ไม่เกิน 6 ตำแหน่ง
4 (รายได้ 3 - 6 ล้านบาท)	298	ไม่เกิน 4 ตำแหน่ง
5 (รายได้ต่ำกว่า 3 ล้านบาท)	5,786	ไม่เกิน 3 ตำแหน่ง

ซึ่งแต่ละชั้นมีศักยภาพแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของรายได้ จึงได้กำหนดจัดรากล้างพนักงานส่วนตำบลและโครงสร้างการบริหาร ให้เหมาะสมกับรายได้และปริมาณงาน

2.1.2 รายได้และรายจ่าย

2.1.2.1 รายได้

องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเช่นเดียวกับเทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้ต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล		
รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง	รายได้ซึ่งหน่วยงานอื่นจัดเก็บเพิ่มเติมให้และจัดเก็บให้	รายได้จากเงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือจากหน่วยงานอื่น
1.ภาษีบำรุงท้องที่* 2.ภาษีโรงเรือนและที่ดิน* 3.ภาษีป้าย 4.อากรการฆ่าสัตว์ 5.ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาตและค่าปรับต่าง ๆ * 6.รายได้จากทรัพย์สินสาธารณะ การพาณิชย์ และรายได้อื่น ๆ	จัดเก็บเพิ่มเติมให้ 1. ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะ 2. ภาษีสุราและสรรพสามิต 3. ค่าธรรมเนียม ใบอนุญาตในการเล่นการพนัน จัดเก็บให้ 1. ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน ค. จัดแบ่งให้จวดยกยกราชอาณาจักร รวมชาติในพื้นที่ 1. อากรรังนกขี้เถ้า 2. ค่าธรรมเนียมน้ำบาดาล 3. อากรการประมง 4. ค่าภาคหลวงป่าไม้ 5. ค่าภาคหลวงแร่ 6. ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม 7. ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน	1. เงินอุดหนุนจากรัฐบาล 2. เงินอุดหนุนจากหน่วยงานอื่น

* อยู่ระหว่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล		
รายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล	รายได้ซึ่งหน่วยงานอื่นจัด	รายได้จากเงินอุดหนุนจาก รัฐบาลหรือ จากหน่วยงานอื่น
ตำบลจัดเก็บเอง	เก็บเพิ่มเติมให้และจัดเก็บให้ 8.ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่า ด้วยอุทยานแห่งชาติ*	

* อยู่ระหว่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1.2.2 รายจ่าย

องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายจ่ายตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและ
องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ได้บัญญัติให้ จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

รายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล	
รายจ่ายประจำ	รายจ่ายเพื่อการพัฒนา
1.เงินเดือนและค่าจ้างประจำ	1. ค่าครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง
2. ค่าจ้างชั่วคราว	
3. ค่าตอบแทน วัสดุและวัสดุ	
4. ค่าสาธารณูปโภค	
5. เงินอุดหนุน	
6. รายจ่ายอื่น ๆ	

และรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลต้องจัดทำเป็นข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี
รายละเอียดดูผนวก 2

2.1.3 บุคลากร

บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการบริหาร	2. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล		3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล
1. กำหนดเป็นประธาน* อยู่ในวาระคราวละ 4 ปี 2. ผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน 3. สมาชิกสภา ซึ่งได้รับการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน	แต่งตั้ง	เลือกตั้ง	1. พนักงานส่วนตำบล 2. ลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบล 3. ข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น
*บทเฉพาะกาลกำหนดให้กำหนดเป็นประธานโดยตำแหน่งในวาระเริ่มแรกของภารกิจด้วยให้พระราชบัญญัตินี้เป็นเวลา 4 ปี	1. กำหนด 2. ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล 3. แพทย์ประจำตำบล	สมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งหมู่บ้านละ 2 คน อยู่ในวาระคราวละ 4 ปี	ก.ท.เป็นองค์กรกลางรับผิดชอบการบริหารบุคคลของพนักงานส่วนตำบล โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย 1. สำนักงานปลัด อบต. 2. ส่วนการคลัง 3. ส่วนโยธา 4. อื่น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชั้นของ อบต.

กรอบขีดจำกัดกำลังพนักงานส่วนตำบลขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านรายได้และปริมาณงาน

ชั้น อบต.	เกณฑ์รายได้	จำนวนพนักงานส่วนตำบล
1	20 ล้านบาทขึ้นไป	21
2	12 - 20 ล้านบาท	12
3	6 - 12 ล้านบาท	6
4	3 - 6 ล้านบาท	4
5	ไม่เกิน 3 ล้านบาท	3

กรอบอัตราค่าจ้างลูกจ้าง

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล	จำนวนลูกจ้าง
1. ตั้งแต่ 3 แสนบาท ลงมา	1 - 2 คน
2. เกิน 3 แสนบาท ถึง 5 แสนบาท	1 - 4 คน
3. เกิน 5 แสนบาท ถึง 1 ล้านบาท	2 - 8 คน
4. เกิน 1 ล้านบาท ถึง 1.5 ล้านบาท	2 - 10 คน
5. เกิน 1.5 ล้านบาท ถึง 2 ล้านบาท	5 - 14 คน
6. เกิน 2 ล้านบาท ถึง 3 ล้านบาท	5 - 18 คน
7. เกิน 3 ล้านบาท ขึ้นไป	5 - 24 คน

องค์การกลางที่รับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของพนักงานส่วนตำบลตามพระราช

กฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล พ.ศ.2539 มาตรา 5 คือ คณะกรรมการพนักงานเทศบาล(กท.) ตามพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานเทศบาล พ.ศ.2519

ส่วนโครงสร้างการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ได้กำหนดให้แบ่งการบริหารออกเป็นสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ตั้งขึ้น

รายละเอียดดูผนวก 3

2.1.4 การกำกับดูแล

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กำหนดอำนาจหน้าที่ด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ด้านบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอสงวนสิทธิ์ให้คณะกรรมการบริหารทั้งคณะ หรือกรรมการบริหารบางคนที่พ้นจากตำแหน่ง หากปรากฏว่ากระทำการฝ่าฝืนความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติการณ์ไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ตามคำแนะนำของนายอำเภอ

ด้านงบประมาณ อาทิ อนุมัติหรือไม่อนุมัติร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี หรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

ด้านการบริหารงาน อาทิ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับตำบล (เฉพาะนายอำเภอ) เป็นผู้เรียกประชุมและเป็นผู้เปิดหรือปิดประชุม (เฉพาะนายอำเภอ)

รายละเอียดดูผนวก 4

2.2 การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้น กฎหมายกำหนดให้มีงานในความรับผิดชอบ 20 ประการตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 การบริหารงาน

ของราชการส่วนท้องถิ่นโดยทั่วไปไม่มีภารกิจหลัก ๆ 4 ประการใหญ่ ได้แก่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การให้บริการสาธารณะทั่วไป การบริหารงาน และการประสานงาน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า

2.2.1. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่จะดำเนินการด้านนี้ โดยมีกิจกรรมในการในเรื่องการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและบก ซึ่งได้แก่ การสร้าง ซ่อมถนน และสะพาน เชื้อนกันน้ำเค็ม การดำเนินการเพื่อให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ และจัดให้มีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร เช่น การสร้างระบบประปาหมู่บ้าน และบ่อบาดาล

จากการศึกษาเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ กับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า กฎหมายได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีภารกิจด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นมากกว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ได้แก่ การส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ การส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีเจตนาที่จะให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับตำบลได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานอาชีพของประชากรประชากรหนึ่ง แต่การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก

และจากการพิจารณาจากแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และแผนพัฒนาตำบลประจำปี ตลอดจนการใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับตำบล เช่น ข้อมูล กชข.2 ค. จปฐ. ข้อมูลแหล่งน้ำ ฯลฯ ประกอบการจัดทำข้อบังคับงบประมาณฯ พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในระยะเริ่มต้นนี้มีบางแห่งที่ยังไม่ได้ใช้แผนและข้อมูลดังกล่าว บางแห่งมีการจัดสรรงบประมาณในลักษณะแบ่งให้ทุกหมู่บ้านเท่า ๆ กัน ด้วยเหตุผลจากปัญหาการเมืองภายในองค์การบริหารส่วนตำบลโดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของแต่ละแห่งซึ่งไม่เหมือนกัน

2.2.2 การบริการสาธารณะทั่วไป การดำเนินงานให้บริการนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการบ้างแต่ไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่จะทำในเรื่องการรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และการจัดให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา खेलที่สถานการณของประเทศไทยในปัจจุบันมีปัญหาค่าคัญและเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไข เช่น เรื่องโรคเอดส์และการระบาดของยาเสพติด แต่องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนการป้องกันและระงับโรคติดต่อ และยังมิอำนาจหน้าที่ที่ตามทที่ทางราชการมอบหมาย ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งงานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตำบล หมู่บ้าน งานทะเบียนราษฎร อันเป็นภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตาม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 กิจการเหล่านี้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีภารกิจจำนวนมากที่ต้องดำเนินการ

2.2.3 การบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ใช้จ่ายงบประมาณหนึ่งในสามของงบประมาณทั้งสิ้นในการบริหารงาน โดยส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเพื่อจัดหาครุภัณฑ์ ส่วนที่รอลงไปเป็นค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทน และในการบริหารงานนี้ยังได้ พิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

การบริหารงานบุคคล ในระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรที่บรรจุเป็นพนักงานส่วนตำบล จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องกฎหมาย ระเบียบ ที่ใช้สักระยะหนึ่งจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว

การบริหารงานคลัง การจัดเก็บรายได้ด้วยตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล ยังมิได้กระทำอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ส่วนใหญ่ยังอยู่ระหว่างปรับปรุง แก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง สัดส่วนรายได้ที่จัดเก็บเองมีน้อยมาก รายได้หลักมีมาจากเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และสัดส่วนรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายเพื่อการพัฒนาหรือจ่ายจ่ายลงทุนในหมวดค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินอื่น ๆ ส่วนรายจ่ายประจำยังอยู่ในสัดส่วนที่กำหนด คือ งบประมาณร้อยละ 65 ต่องบประจำร้อยละ 35

การจัดการ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลละดำเนินการไม่ได้ ขึ้นอยู่กับบุคคลสำคัญที่เกิดกลไกผลักดันการบริหารที่สำคัญ คือ ประธานคณะกรรมการบริหาร (กำนัน) และเลขานุการคณะกรรมการบริหาร ขณะที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเพียงพอที่จะเป็นกลไกด้านการตรวจสอบการบริหารงานในองค์การบริหารส่วนตำบล งานดูแลประการหนึ่งเนื่องมาจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับการศึกษาไม่สูงนักซึ่งบางคนเพียงพออ่านออกเขียนได้ในขณะที่พนักงานส่วนตำบลจะมีระดับการศึกษาที่สูงกว่าสมาชิก และในบางแห่งอาจพบความขัดแย้งในแนวทางการบริหารงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลระหว่างฝ่ายพนักงานประจำกับฝ่ายบริหาร ส่วนเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ ไม่เป็นปัญหาสำคัญที่จะทำให้การบริหารงานสะดุดลง เพียงแต่บางอย่างอาจเป็นอุปสรรคบ้างเล็กน้อย เช่น เครื่องมือสื่อสาร สำหรับอาคารสำนักงานหรือชี้ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบล ในบางแห่งยังขาดที่ทำการถาวร

2.2.4 การประสานงาน การประสานงานทั้งในแนวตั้งคือประสานงานกับหน่วยที่เป็นผู้กำกับดูแล และในแนวขนคือกับส่วนราชการที่ปฏิบัติงานร่วมกันในระดับตำบล พบว่าขึ้นอยู่กับตัวประธานคณะกรรมการบริหาร หากเป็นผู้ที่มีธรรมาภิบาลจะเคยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นอยู่แล้ว ก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่พบว่ามีเพียงบางหน่วยงานเท่านั้นที่ได้ประสานงานให้้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบเมื่อเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานโยธาธิการ หน่วยงานผังเมือง หน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ส่วนการประสานงานด้านการวางแผนพัฒนาด้านล ซึ่งมี “คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล” หรือ “คปด.” ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงาน ทำหน้าที่ที่ปรึกษาทางวิชาการ การตรวจสอบความเป็นไปได้ของโครงการทั้งในด้านเทคนิคและค่าใช้จ่ายของโครงการ พบว่ามีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนน้อยมากที่ร้องขอความช่วยเหลือจาก คปด

โดยสรุปแล้วองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่จะใช้งบประมาณในการดำเนินงานเน้นหนักทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตำบล โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก เน้นการสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ซึ่งเป็นภารกิจใหญ่หลวงและจำเป็นที่สุด

ดูรายละเอียดในผนวก 5

2.3 ประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (จำแนกตามขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบล)

การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

สมรรถนะทางการคลัง ซึ่งพิจารณาถึงความสามารถในการบริหารงานภายในด้านการจัดเก็บรายได้ว่าเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการบริหารงานประจำและพัฒนาท้องถิ่นหรือไม่ รวมทั้งมีแผนในการใช้จ่ายงบประมาณที่จะใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรส่วนรวม(มีเงินพอและใช้เงินโดยถูกต้องหรือไม่)

การตอบสนองความต้องการของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น (ชาวบ้านพอใจหรือไม่) และ

บุคลากรผู้เป็นกลไกสำคัญทั้งคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร ประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร และพนักงานส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่(องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนตั้งแต่ 12 ล้านบาทขึ้นไป) และขนาดกลาง (องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนตั้งแต่ 3 ล้านบาทแต่ไม่เกิน 12 ล้านบาท) มีความสามารถในการบริหารงานในการหารายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายประจำและพัฒนาตำบล ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณโดยใช้แผนพัฒนาตำบล 5 ปีและแผนพัฒนาตำบลประจำปีเป็นหลัก ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก(องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 3 ล้านบาท) มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอที่จะบริหารงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลได้ กล่าวคือ มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายประจำ แม้ว่าการใช้จ่ายงบประมาณจะจัดสรรให้เป็นไปตามแผนพัฒนาตำบลประจำปีและ 5 ปี ก็ตาม แต่มีบางแห่งที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดสรรงบประมาณ โดยแบ่งให้ทุกหมู่บ้านเป็นจำนวนเท่า ๆ กัน โดยมากมักเกิดขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการแข่งขันทางการเมืองสูงหรือในพื้นที่ที่ราษฎรแตกต่างเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ส่วนการตอบสนองความต้องการของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น ในองค์การบริหารส่วนตำบลทุกขนาด จากการศึกษาปรากฏว่าประชาชนรู้สึกพึงพอใจกว่าเมื่อครั้งที่เป็นสภาตำบล แต่ไม่พบความแตกต่างในเรื่องนี้ในองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีขนาดแตกต่างกัน แต่ที่สำคัญยังขาดควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในการจัดทำโครงการต่าง ๆ การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ตลอดจนขาดกลไกการตรวจสอบการบริหารงานโดยประชาชน การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังอยู่ในระบบปิดเกินไป ขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างราษฎรและองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกขนาด

สำหรับบุคลากรทั้งคณะกรรมการบริหารฯ ประธานคณะกรรมการบริหารฯ และพนักงานส่วนตำบลที่มีความรู้ความสามารถที่จะบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างน่าพึงพอใจตามควร ในองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่และกลาง ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กจะมีบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะตัวที่ดีเยี่ยม เนื่องจากพนักงานส่วนตำบลมักจะมีมาจากการบรรจุใหม่ จึงต้องได้รับการฝึกอบรมและเรียนรู้ระบบงานสักระยะหนึ่งจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้

รายละเอียดดูผนวก 5

2.4 ปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล จากการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามที่การจัดเตรียมการยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และปัญหาอุปสรรคจากการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่พบในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

2.4.1 โครงสร้าง

ในการสอบถามสัมภาษณ์สภาตำบลหลายแห่ง พบว่ามีความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลที่แตกต่างกันออกไปจากสภาตำบล ส่วนความกระตือรือร้นของสภาตำบลที่ตำบลใกล้เคียงได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว จะมีความสนใจที่จะยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าตำบลซึ่งในอำเภอหรือตำบลใกล้เคียงในพื้นที่ยังไม่ได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเลย และระยะเวลาที่จะยกฐานะก็มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นสภาตำบลนั้น ๆ ด้วย

ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้ดำเนินการแล้วหลายแห่ง พบว่าด้านโครงสร้างการบริหารงานยังประสบปัญหาอุปสรรคในด้านการปฏิบัติ เนื่องจากสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมี 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายสภา สำหรับฝ่ายสภาที่ทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบกับข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่สมาชิกสภาตำบลโดยเฉพาะขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ ๆ ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของฝ่ายสภา กล่าวคือสมาชิกฝ่ายสภาต้องการที่จะเสนอโครงการที่ตนเป็นตัวแทนในหมู่บ้านนั้น ๆ ด้วย บางแห่งต้องการมีบทบาทในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่พบโดยส่วนใหญ่ก็คือฝ่ายสภายังไม่ทราบบทบาทในฐานะที่เป็นฝ่ายสภา การตั้งกระทู้ถามมีบ้างในบางแห่ง การเสนอญัตติต่าง ๆ นั้นคงต้องให้ระยะเวลาในการบริหารงานสักสักระยะหนึ่ง จึงจะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย การเรียนรู้การบริหารงานต่าง ๆ จากการดูงานในองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นก่อนจะเป็นการเรียนรู้ที่รวดเร็วกว่าที่จะศึกษาจากคู่มือที่ได้รับ ในองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอให้มีการจัดตั้งชมรมสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะป็นองค์กรกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างถึงโดยเฉพาะในจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล

จุดอ่อนประการหนึ่งของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลคือระบบการตรวจสอบการบริหารงานของประชาชนในท้องถิ่น ชาติช่องทางที่จะสะท้อนจุดบกพร่อง หรือความต้องการของประชาชน ตลอดจนการตรวจสอบผลงานที่มีต่อหน่วยการปกครองท้องถิ่นก่อนระยะเวลาที่เลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ตามที่กฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการกิจด้านการให้บริการสาธารณะนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นภารกิจที่หลากหลาย ซึ่งต้องใช้ขีดความสามารถและเงินทุนในการดำเนินการ หากภารกิจที่ดีส่งให้บริการสาธารณะเกินขีดความสามารถและเงินทุนขององค์การบริหารส่วนตำบล ก็ควรที่จะให้เป็นหน่วยงานที่มีสมรรถนะที่สูงกว่า เช่น มอบให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคที่มีอยู่ในจังหวัดหรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งกำลังประสบปัญหาเรื่องการถูกลดบทบาทเมื่อจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มพื้นที่ ให้ทำหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะที่ใช้เงินลงทุนสูงและขนาดของการให้บริการที่ยังมากก็ยิ่งประหยัด (Economy of Scale) เป็นการแบ่งภารกิจในการให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการช่วยให้ประชาชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยเร็ว ในกรณีถ้ามอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการอาจช่วยลดความขัดแย้งของการเมืองในท้องถิ่นลงได้ พร้อมกับเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ทางหนึ่ง

2.4.2 ระเบียบปฏิบัติ

จากการสอบถามสมาชิกสภาตำบลหลายแห่ง พบว่ายังขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนตำบล แม้ว่าจะมีคู่มือซึ่งจัดพิมพ์ระเบียบปฏิบัติทั้งของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในเล่มเดียวกันก็ตามที แต่คู่มือดังกล่าวแต่ละสภาตำบลมีจำนวนน้อย ไม่พอแก่ความต้องการ และจัดเก็บไว้ที่ทำการสภาตำบล ซึ่งต้องการหนังสือคู่มือปฏิบัติ ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้นกว่าเดิมเพื่อให้สมาชิกมีไว้ศึกษาได้ทั่วถึง

ในการสอบถามทางด้านสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล ถึงอุปสรรคในการบริหารงานอันเนื่องมาจากระเบียบปฏิบัติ ได้รับทราบว่าพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มีความสมบูรณ์ดีไม่มีข้อขัดข้องในด้านหลักการ แต่อำนาจหน้าที่ซึ่งได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลปฏิบัติหน้าที่ตามที่ทางราชการมอบหมาย ยังมีอีกมาก พนักงานส่วนตำบลยังไม่มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติภารกิจที่มอบหมายนั้น ๆ ได้ ดังนั้นหน่วยงานเจ้าของเรื่องควรให้ความรู้ และคำแนะนำการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องแก่พนักงานส่วนตำบลในทุกเรื่องที่มีมอบหมาย

2.4.3 รายได้และงบประมาณ

2.4.3.1 รายได้

รัฐบาลได้จัดสรรรายได้เพิ่มให้องค์การบริหารส่วนตำบล แต่ยังมีรายได้อีกหลายประเภทที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จ อยู่ระหว่างการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก (องค์การบริหารส่วนตำบลชั้น ๖) มีจำนวนเพียงเล็กน้อย เป็นอุปสรรคในการพัฒนาท้องถิ่นเนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายรายจ่ายประจำในการบริหารงาน ต้องพึ่งเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก และโครงสร้างรายได้ที่จำกัดเก็บเองยังมีส่วนที่ต่ำกว่ารายได้ซึ่งหน่วยงานอื่นจัดเก็บให้ รัฐบาลต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารการคลังเก็บรายได้ให้มีขีดความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ และในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลในชั้น 5 โครงสร้างรายได้หลักจะมาจากเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลควรที่จะมีมาตรการพิเศษสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านี้ให้สามารถพึ่งพารายได้ในท้องถิ่นของตนเองได้โดยเร็ว

2.4.3.2 งบประมาณ

งบประมาณรายจ่ายของสภาตำบล สืบเนื่องมาจากสภาตำบลมีรายได้จำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว จะพบความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลก็รับรู้ได้ว่าเมื่อสภาตำบลได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว จะมีงบประมาณรายจ่ายมาให้จ่ายจำนวนมากขึ้น สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถแก้ไขปัญหาเร่งด่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้

จากการพิจารณาศึกษาพบว่างบประมาณรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล ในองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก(ชั้น ๖) จะมีโครงสร้างงบประมาณรายจ่ายประจำซึ่งได้แก่ค่าจ้าง ค่าตอบแทนให้ลูกจ้าง และวัสดุ เป็นรายจ่ายหลัก มีจำนวนสูงกว่ารายได้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านี้ควรได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้สามารถบริหารงานประจำได้ โดยการจัดสรรเงินอุดหนุนให้ในแต่ละปี โดยในปีงบประมาณ 2539 รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนให้แต่ละ 130 ล้านบาท ไม้ว่าจะจัดอยู่ในชั้นใดก็ตาม ซึ่งจะไม่สร้างความเป็นธรรมและกระจายความเจริญให้แก่ละท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง

รายจ่ายหลักในอนาคตก็น่าจะสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเงินเดือนและค่าจ้างสำหรับพนักงานส่วนตำบล จะมีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้น้อยจะมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะจ่ายเป็นค่าเงินเดือนและค่าจ้างที่ต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก

ลักษณะการจัดสรรงบประมาณ รายจ่ายของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งขาดประสิทธิภาพ ใช้จ่ายงบประมาณไม่คุ้มกับที่ใช้จ่ายไป บางแห่งมีความต้องการแสวงหาฐานอำนาจของตนในพื้นที่ที่จะจัดสรรงบประมาณเพื่อขงคืนในหมู่บ้านที่ตนเป็นตัวแทนเคยมีได้คำนึงถึงความจำเป็นหรือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในหมู่บ้านนั้นซึ่งเป็นภาพรวมของตำบล หรือแผนในระดับสูงที่ได้วางไว้แล้ว

2.4.4 เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสำนักงาน

สำหรับเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นทรัพย์สินเดิมซึ่งได้รับโอนมาจากครั้งเมื่อ

เป็นสภาตำบล อีกส่วนหนึ่งเป็นทรัพย์สินที่จัดหามาใหม่เมื่อยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ามีเครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ พหุควรแก่ใช้สอย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ ด้วยว่ามีรายได้ในระดับใด ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในเบื้องต้นในสำนักงาน เช่น เครื่องพิมพ์ดีด โทรศัพท์ โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องถ่ายเอกสาร ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลมีใช้แล้ว ฉะนั้นในเรื่องนี้จึงไม่เป็นปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่อย่างใด ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถที่จะแก้ไขปัญหานี้ไปได้

อาคารสำนักงานหรือที่ทำการ องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งยังไม่มีที่ทำการของตนเอง ต้องเช่าหรืออาศัยสถานที่ส่วนราชการอื่น ๆ อยู่ไปพลางก่อน การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อจัดสร้างที่ทำการอาคารควรที่จะจัดหาพื้นที่จำนวนมากพอที่จะเตรียมการสำหรับให้ใช้การต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานอื่นในอนาคตด้วย เช่นการขยายอาคารสำนักงานเมื่อยกฐานะเป็นเทศบาล บริเวณพื้นที่ว่างสำหรับจัดงานพิธี ศาลาประชาคม โรงจอดรถดับเพลิง เป็นต้น โดยจัดหาพื้นที่จากที่ราชพัสดุ ที่ดินของส่วนราชการอื่นที่ดินสาธารณะ หรือที่ดินที่ได้รับบริจาคก่อนที่จะหาซื้อ ซึ่งในบางแห่งที่ดินอาจมีราคาสูง และจัดหาได้จำนวนจำกัด

3. ผลกระทบต่อการบริหารของส่วนราชการและรูปแบบการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ

ภายหลังจากจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของส่วนราชการและหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ส่วนราชการ

ในการดำเนินงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ปรากฏหน่วยงานต่าง ๆ ยังมีได้มีการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ทราบล่วงหน้า มีเพียงบางหน่วยงานที่ดำเนินการด้านโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น เช่น เจริญพัฒนาชนบทจังหวัด โยธาธิการจังหวัด การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และการประปาส่วนภูมิภาค เป็นต้น จากการสอบถามนายอำเภอในหลายแห่งพบว่า ส่วนราชการต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับองค์การบริหารส่วนตำบลน้อยมาก ทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องอาศัยการประสานงานโดยผ่านทางอำเภอเป็นส่วนใหญ่

หน่วยงานจากส่วนราชการที่เป็นผู้ทำงานในคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนา - ชนบทระดับตำบล (คปต.) ซึ่งได้แก่ เกษตรตำบล สาธารณสุขตำบล ครูที่ประจำตำบล พัฒนาการ และปลัดอำเภอประจำตำบล ซึ่งมีหน้าที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินงานตามแผนและโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่องค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอ องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ไม่ร้องขอการสนับสนุนทางวิชาการจาก คปต. และคณะทำงานใน คปต.เองก็มีความเห็นว่าตนได้ก้าวรอกขอยกมาจากการดำเนินงานร่วมกับองค์การของคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล มิได้มีบทบาทที่จะช่วยเหลือการดำเนินงานดังเช่นเมื่อเป็นสภาตำบล การจัดทำโครงการ การ

วิเคราะห์โครงการ ในการพัฒนาตำบลต่าง ๆ เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเพียงลำพัง ส่วนราชการอื่น ๆ ไม่มีบทบาทในการพัฒนาตำบลร่วมกันอีกแล้ว มีลักษณะต่างหน่วยงานต่างทำตามงบประมาณที่ได้รับ รัฐบาลจึงควรปรับบทบาทของส่วนราชการในภูมิภาคให้เกิดความชัดเจน การปฏิบัติงาน ประการควรกระจายอำนาจให้กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นดำเนินการ เช่น การจัดหาน้ำประปาในท้องถิ่น การก่อสร้างถนนภายในท้องถิ่น เป็นต้น การปฏิบัติงานร่วมกันดำเนินการ เช่น การวางแผนพัฒนา การวางผังเมือง และบางภารกิจเกินของราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ งานที่ต้องใช้เทคนิควิชาการ และงบประมาณสูง เช่น การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ถนนระหว่างจังหวัด เป็นต้น

สำหรับสาธารณสุขตำบล ยังคงสับสนในการแบ่งภารกิจระหว่างภารกิจที่ตนกระทำกับส่วนราชการในองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 1 ที่มี 2 งาน ได้แก่ งานสุขาภิบาล และ งานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

สำหรับกรมการปกครอง ฝ่ายตรวจการส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับผิดชอบการกำกับ ดูแล และแนะนำ การปฏิบัติต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีผลกระทบจากการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างมาก มีภารกิจที่จะต้องกระทำเป็นประจำ จำนวนบุคลากรที่ประจำอยู่ไม่เพียงพอที่จะให้ความดูแลและแนะนำองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างทั่วถึง งบประมาณที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะขอตรวจขององค์การบริหารส่วนตำบลได้แม้เพียง ปีละ 1 ครั้ง นอกจากนั้นแล้ว เสมียนตราจังหวัดหรือฝ่ายการเงินและบัญชี จังหวัดที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการเบิกจ่ายเงินของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในระดับจังหวัด อำเภอ และ ตำบล ก็มีการเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ควรที่จะได้รับการปรับปรุงโครงสร้างสร้างอัตรากำลัง งบประมาณ และกระจายส่วนราชการภายในที่ทำการปกครองจังหวัดเสียใหม่ หรืออาจจะยกฐานะที่ทำการผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นเป็น ส่วนราชการประจำจังหวัดโดยรวมกับเสมียนตราจังหวัด

นอกจากนี้ ยังมีส่วนราชการอื่นที่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ของตนในองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ซึ่งตามกฎหมายมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้ จ่ายเงินของส่วนราชการต่าง ๆ และองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งทุกปี แต่ในทางปฏิบัติไม่อาจทำได้ทั้งนี้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีน้อย ดังนั้นการที่ฝ่ายควบคุมตรวจสอบไม่สามารถเข้าไปควบคุมตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการทุจริตเกิดขึ้นโดยง่าย โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณรายจ่ายประจำปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีเป็นจำนวนมากเมื่อรวมกันทั่วประเทศ ถ้าเฉลี่ยโดยประมาณลงสู่การบริหารส่วนตำบลละ 10 ล้านบาท จะมียอดรวมถึงหกหมื่นกว่าล้านบาทต่อไป

กรมตำรวจ เป็นอีกส่วนราชการหนึ่งที่มีหน้าที่ต้องเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งมีโครงการจัดตั้งตำรวจชุมชนประจำตำบลขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเติบโตของตำบล แต่คงไม่มีปัญหามากนัก เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีหน้าที่ในเรื่องนี้โดยตรง ในการดำเนินงานอาจสามารถประสานกันได้ด้วยดีอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าใบหมากหน้า ที่ร่อนดงที่มีอยู่

3.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัด

ภายหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แล้ว ส่งผลกระทบโดยตรงต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัด ที่สำคัญในปัจจุบันนี้ได้แก่เรื่องรายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งลดลงกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด กล่าวคือ

3.2.1 **ภาษีที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดเก็บเอง** ได้แก่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีป้าย และอากรการพาณิชย์ และรายได้ในหมวดค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต และค่าปรับรายได้ประเภทนี้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจะหมดไป เนื่องจากต้องจัดสรรให้สภาตำบลทั้งจำนวนเพื่อสร้างความพร้อมในการยกฐานะให้สภาตำบลสามารถยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และกรณีนี้ที่ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมทั้งจังหวัด ภาษีอากรประเภทนี้จะตกเป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด

3.2.2 **ภาษีที่ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานของรัฐ** ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีสุรา ภาษีสรรพสามิต และค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน เมื่อได้รับรายได้ส่วนนี้แล้วองค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องจัดสรรให้สภาตำบลร้อยละ 30 ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยฯ

3.2.2.1 **ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะ** ภาษีประเภทนี้จัดสรรให้กับกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 60 และท้องถิ่นอื่น ร้อยละ 40 โดยท้องถิ่นแต่ละแห่งจะได้รับจัดสรรตามสัดส่วนของฐานรายได้ประเภทภาษีการค้า ปี 2503 หากแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วเสร็จ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะได้รับจัดสรรรายได้ประเภทนี้ลดลงตามสัดส่วนของสภาตำบลที่ได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และหากมีการประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมพื้นที่ รายได้ประเภทนี้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจะหมดไป

3.2.2.2 **ภาษีสุราและภาษีสรรพสามิต** ภาษีประเภทนี้จัดสรรให้ท้องถิ่นตามสัดส่วนจำนวนประชากรของแต่ละท้องถิ่น เมื่อได้รับจัดสรรรายได้จากกระทรวงมหาดไทยแล้วองค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องจัดสรรให้สภาตำบลร้อยละ 30 ของเงินที่ได้รับจัดสรร องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีรายได้ประเภทนี้ลดลงตามจำนวนสัดส่วนที่สภาตำบลได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีที่จังหวัดมีองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมทั้งจังหวัด รายได้ประเภทนี้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจะหมดไป

3.2.2.3 **ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน** ปัจจุบันนี้จังหวัดจัดสรรให้ท้องถิ่นในอัตราส่วน เทศบาล:สุขาภิบาล:องค์การบริหารส่วนจังหวัด เท่ากับ 50:25:25 ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดยังคงได้รับจัดสรรรายได้ประเภทนี้เท่าเดิม แต่ต้องจัดสรรเงินให้สภาตำบลร้อยละ 30 ของเงินที่ได้รับจัดสรรจากจังหวัด และหากมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จ จังหวัดที่ไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้รับจัดสรรจากจังหวัดเท่าเดิม คือร้อยละ 25 และจังหวัดที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้รับจัดสรรลดลงตามสัดส่วนของกฎหมายที่จะแก้ไขใหม่ในที่สุด

นั้นแล้วองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องจัดสรรเงินรายได้ให้แก่สภาพาลอีกร้อยละ 30 ของเงินที่ได้รับจัดสรรจากจังหวัด

3.2.3 รายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่เหลืออยู่ ได้แก่ รายได้จากทรัพย์สินรายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ และเงินอุดหนุน

ประมาณการรายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเมื่อจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล⁴

ปีงบประมาณ	รายได้ของ อบจ.(ล้านบาท)	ร้อยละที่ลดลงจากปีก่อน
2537	10,128.67	-
2538	8,081.23	14.3
2539	6,904.00	32.0
2540	3,666.40	37.9

นอกเหนือจากรายได้ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ลดต่ำลงแล้ว พื้นที่ดำเนินการจะลดน้อยลงตามลำดับด้วย

จากผลกระทบการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในบางจังหวัดมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะจ่ายเงินเดือนพนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องยืมเงินสะสมมาใช้จ่าย และมีพนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดส่วนหนึ่งได้อพยพไปอยู่องค์การบริหารส่วนตำบล

3.3 เทศบาล

ผลกระทบจากการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลต่อเทศบาลในเรื่องของการขยายเขตการปกครองของเทศบาลซึ่งมีเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถที่จะกระทำได้ เป็นการสกัดกั้นความเจริญของเทศบาลในการขยายเขตให้กว้างขวางขึ้น

รูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว มีเป้าหมายที่จะยกฐานะและการบริหารงานขึ้นเป็นเทศบาล ทั้งนี้รวมถึงสุขาภิบาลเช่นกัน มีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมากที่มีรายได้ไม่ท้องถิ่นตนเป็นจำนวนมากเข้าเกณฑ์การยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลได้ ดังนั้นเทศบาลต่าง ๆ จึงต้องพัฒนาการบริหารและบริการของตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

3.4 สุขาภิบาล

ผลกระทบต่สุขาภิบาลก็มีลักษณะเดียวกับเทศบาลคือไม่สามารถขยายเขตการปกครองได้ แนวโน้มการเติบโตของสุขาภิบาลจะยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาล แต่สุขาภิบาลเองยังประสบปัญหาขีดความสามารถด้านรายได้ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายการบริหาร มีการวิพากษ์มากมายเกินกว่าจะปฏิบัติได้ และหากสุขาภิบาลมีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในชั้น

ที่มีรายได้สูง ๆ จะเกิดการเปรียบเทียบการบริหารงานระหว่างหน่วยการปกครองทั้งสองได้อย่างชัดเจนขึ้น ประชาชนในพื้นที่ที่จะเกิดรู้สึกถึงความไม่ชอบธรรมและเรียกร้องให้รัฐบาลของคณะราษฎรทั้งหลายทั้ง ๆ ที่ขีดความสามารถอาจยังไม่ถึง

4. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาลุปรรรคในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

จากการที่ได้พิจารณาศึกษาถึงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีมาในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนสภาพข้อเท็จจริงและปัญหาลุปรรรคในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่ได้รายงานมาข้างต้นมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาลุปรรรคในการดำเนินการดังกล่าวโดยสรุปดังนี้

4.1 ข้อสังเกต

4.1.1 ด้านการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล

การที่กฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเฉพาะกาล มาตรา 95 กำหนดให้ สภาตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 1.5 แสนบาท ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัตินี้ภายใน 90 วันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ได้บังคับ

จากบทบัญญัติดังกล่าว ทำให้กระทรวงมหาดไทยต้องเร่งดำเนินการสำรวจรายได้ของสภาตำบลที่มีอยู่ทั่วประเทศ และประกาศจัดตั้งสภาตำบลที่มีรายได้เข้าเกณฑ์เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลให้ได้ครบจำนวนและทันเวลาตามที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าในสภาพข้อเท็จจริงทั้งส่วนราชการและประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้านก็ตาม ซึ่งความไม่พร้อมดังกล่าวได้ส่งผลให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลประสบกับปัญหาต่าง ๆ หลายประการ โดยเฉพาะความไม่พร้อมในเรื่องเหล่านี้คือ

4.1.1.1 ความไม่พร้อมของประชาชน หรือความไม่พร้อมในการเตรียมประชาชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบล และรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลที่แตกต่างกันที่มีอยู่เดิม ซึ่งทางภาครัฐยังไม่อาจทำได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึงให้ทันกับระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลชุดแรกขึ้นภายใน 90 วันนับแต่วันที่กฎหมายใช้บังคับ ทำให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล แม้จะจัดตั้งขึ้นได้ทันตามกฎหมายกำหนด แต่ก็ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ทั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการใช้อิทธิพลและเงินตามที่เป็นการหวงข้อบ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น ประชาชนยังขาดความสนใจผูกพัน

4.1.1.2 ความไม่พร้อมของบุคลากรในการปฏิบัติงาน หรือความไม่พร้อมในการเตรียมบุคลากร ซึ่งกระทรวงมหาดไทยและกรมการปกครองไม่อาจให้การสนับสนุนการจัดเตรียมให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลแก่คณะกรรมการบริหาร ตามหลักสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานส่วนตำบล อย่างทั่วถึงและทันพ่วงที่ก่อนการปฏิบัติงาน ทำให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลมีปัญหาในด้านตัวบุคลากรที่ไปปฏิบัติงานในระยะเริ่มต้น

4.1.1.3 ความไม่พร้อมของสถานที่และพื้นที่ หรือความไม่พร้อมในการเตรียมสถานที่และพื้นที่ สำหรับใช้เป็นสถานที่ทำการก่อสร้างอาคารที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากสภาพตำบลที่ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดเตรียมหาที่ดินไว้ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล หรือไม่ได้หาสถานที่ทำการไว้ล่วงหน้า ความไม่พร้อมของสถานที่ทำการดังกล่าว ทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับไม่สะดวกรวดเร็ว การเก็บรักษาเอกสาร บัญชี ครุภัณฑ์ ไม่ปลอดภัยอาจเกิดการสูญเสียหรือสูญหายขึ้นได้

4.1.1.4 ความไม่พร้อมของการบริหารรายได้และงบประมาณที่จะให้การอุดหนุนแก่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือความไม่พร้อมในการเตรียมงบประมาณอุดหนุนแก่องค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากมีองค์การบริหารส่วนตำบลหลักจำนวนมากที่มีรายได้มีรายได้น้อย ซึ่งรัฐไม่อาจจัดสรรงบประมาณลงไปอุดหนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านั้นได้อย่างเพียงพอ ขณะเดียวกันการที่กฎหมายกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีที่มาของรายได้จากการเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมได้เองจากหลายฐานภาษีก็ไม่ได้ช่วยให้้องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งมีรายได้เท่าเทียมกัน เพราะสภาพเศรษฐกิจสังคมและทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เหมือนกัน ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งมีรายได้มาก แต่้องค์การบริหารส่วนตำบลในบางแห่งมีรายได้มีน้อยซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลประเภทหลังนี้มีความจำเป็นและต้องการเงินอุดหนุนจากรัฐเป็นจำนวนมาก

4.1.1.5 ความไม่พร้อมของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือความไม่พร้อมในการเตรียมกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกฎหมายที่เพิ่งริตออกมาใช้บังคับตามกระแสสังคมซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดเป็นนโยบายที่จะให้มีการออกกฎหมายนี้โดยเร่งด่วน ทำให้กระบวนการสำนักร่างกฎหมาย และการออกระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ขึ้นมาของรับ ขาดความสมบูรณ์และประสานสอดคล้องกับกฎหมายอื่น ที่ใช้บังคับอยู่ในหลายด้าน เช่น ในเรื่องแนวทางปฏิบัติของราชการส่วนภูมิภาคซึ่งมีหน้าที่อยู่ในพื้นที่เดิมจะต้องปฏิบัติอย่างไรในองค์การบริหารส่วนตำบล และการที่กฎหมายกำหนดให้สภาตำบลที่มีรายได้ติดต่อกันสามปี ไม่ต่ำกว่า 1.5 แสนบาท ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล จะทำให้สภาตำบลทั่วประเทศได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดภายในปี 2541 ขณะเดียวกันก็จะทำให้กระทรวงมหาดไทยมีปัญหาการจัดตั้งหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอขึ้นใหม่ตามกฎหมายลักษณะ

ปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 เพราะจะเป็นการตั้งข้อทับในหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือในกรณีที่ต้องดำเนินการบริหารส่วนตำบลขอยกฐานะเป็นเทศบาลทั้งหมด ถ้าเช่นนั้น ผู้ใหญ่บ้านก็จะหมดไป จะเป็นปัญหาในด้านการแบ่งแยกพื้นที่ปกครองหรือไม่ หากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นหรือเทศบาลนั้นมีพื้นที่มากและประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นมากเกินไป เป็นต้น ขณะเดียวกันก็จะมีปัญหาในด้านบทบาทหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว วางตัวไม่ถูกว่าจะทำหน้าที่อย่างไรองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะข้าราชการของกระทรวงหลักที่ประจำอยู่ในตำบลต่าง ๆ ซึ่งเคยเป็นคณะทำงานในคณะทำงานสนับสนุนการดำเนินการปฏิบัติการพัฒนาระดับตำบล(คปต.) รวมทั้งเกิดความซ้ำซ้อนขององค์กรระดับตำบลหมู่บ้านซึ่งมีอยู่ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 เช่น คณะกรรมการตำบล และพระราชบัญญัติจัดระเบียบหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 เช่น คณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาสมัครและป้องกันตนเอง เป็นต้น

4.1.2 ด้านประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

การบริหารงานขององค์การใดมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การนั้นเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่การบริหารงานขององค์การนั้นจะต้องมีปัจจัยเป็นองค์ประกอบที่เอื้อประโยชน์ต่อการบริหารงานขององค์การนั้นได้เป็นอย่างดี คือ จะต้องมีความรู้ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการที่ดี ส่วนการจัดการที่ดีย่อมขึ้นอยู่กับกรอบอำนาจของกฎหมายที่กำหนดไว้ว่าได้เอื้อประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ บุคลากรและงบประมาณขององค์การนั้นมากน้อยเพียงใด

สำหรับประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน จากการพิจารณาศึกษามีข้อสังเกตโดยสรุปดังนี้

4.1.2.1 โครงสร้าง

ในเรื่องโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล มีประเด็นที่เป็นข้อสังเกตจากกรณีที่ได้มีกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลบัญญัติไว้โดยตรง และจากกรณีที่กระทรวงมหาดไทยได้มีการออกระเบียบปฏิบัติรองรับเพื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังนี้

ก. ประเด็นคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กฎหมายไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครไว้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ไม่มีคุณสมบัติทางการศึกษาสามารถสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะในท้องถิ่นชนบทห่างไกลบางแห่งไม่มีผู้ที่จบการศึกษาแม้เพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ แต่จากกฎการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ พบว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่มีพื้นฐานทางการศึกษา จะไม่มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ในสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม้จะได้รับเลือกเป็นกรรมการบริหารก็ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ไม่อาจดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ เพราะงานองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นงานให้บริการพร้อมทั้งต้องดำเนินการให้เป็นไป

ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีหน้าที่ในการออกข้อบังคับของตำบล ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งสิ้น

ข. ประเด็นการดำรงตำแหน่งของประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโดยในบทเฉพาะกาลของกฎหมายได้กำหนดให้ในวาระเริ่มแรก 4 ปีให้พระราชบัญญัตินี้ ให้กำหนดเป็นประธานคณะกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง การที่กฎหมายกำหนดดังกล่าวเพื่อลดความขัดแย้งในท้องถิ่น และต้องการให้บุคลากรของทางราชการซึ่งอยู่ในท้องถิ่นได้เข้ามาช่วยในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในระยะเริ่มแรกเพราะถือว่าท่านเป็นผู้ที่รู้กฎหมายได้ดีกว่าคนอื่นในตำบลนั้น แต่จากการพิจารณาการศึกษาพบว่าในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีความขัดแย้งอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มาจากเขตเลือกตั้งและสมาชิกที่มาจากกาเลือกตั้ง เพราะสมาชิกที่มาจากกาเลือกตั้งก็มุ่งหวังว่าเมื่อบทเฉพาะกาลของกฎหมายได้สิ้นสุดลงจะมีสิทธิ์ได้รับเลือกเป็นประธานคณะกรรมการบริหารบ้าง ส่วนท่านเป็นผู้เป็นประธานคณะกรรมการบริหารอยู่ ส่วนใหญ่ก็จะวิตกว่าเมื่อบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง หากไม่ได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาเป็นประธานคณะกรรมการบริหารอีกจะทำให้ศักดิ์ศรีที่มีอยู่ต้องเสียไป ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

ค. ประเด็นการยกฐานะสภาตำบลขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามกฎหมายกำหนดให้สภาตำบลที่มีรายได้ติดต่อกัน 3 ปี ไม่ต่ำกว่าปีละ 1.5 ล้านบาท ไม่รวมเงินอุดหนุน อาจยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทยและประกาศในราชกิจจานุเบกษา จากการเก็บข้อมูลจากกรมการปกครองพบว่าภายในปี 2541 สภาตำบลจะได้รับยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดทั่วทั้งประเทศอย่างแน่นอน เนื่องจากภายหลังที่ได้มีการใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา ทำให้มีสภาตำบลลดจำนวนลงเป็นลำดับขณะเดียวกันสภาตำบลที่เหลืออยู่มีรายได้มากขึ้นจากฐานรายได้ที่กฎหมายกำหนดให้ใหม่ โดยจะมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 1.5 ล้านบาท ทุกสภาตำบล ตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา ซึ่งการยกฐานะสภาตำบลขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลครบทุกพื้นที่การประกาศเช่นนี้จะส่งผลให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่มีพื้นที่ดูแล และไม่มีฐานที่มาของรายได้ บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดก็จะหมดไป รวมทั้งหน้าที่ของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดก็จะหมดตามไปด้วย

ง ประเด็นการยกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาล ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทำได้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเทศบาล หากแต่ในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลทั้งหมด สภาพของท่าน ผู้ใหญ่บ้านก็จะหมดไปโดยพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 การจัดตั้งหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอใหม่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 ก็จะทำไม่ได้ ซึ่งในประเด็นนี้จะส่งผลกระทบต่อสภาพข้อเท็จจริงในเรื่องของพื้นที่ซึ่งแต่ละเทศบาล จะไม่มีการขยายพื้นที่เพิ่ม ขณะเดียวกันราชการส่วนภูมิภาคที่มีอยู่ในจังหวัดนั้น ก็จะต้อง

เปลี่ยนบทบาทไปจากเดิมหรือบางส่วนราชการอาจต้องยุบไป เช่น งานทะเบียน งานโยธา งาน รพช. เป็นต้น

จ. ประเด็นการกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมาย กำหนดให้นายอำเภอกำกับดูแลการปฏิบัติงานหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ซึ่งมีความหมายค่อนข้างกว้างและครอบคลุมในการปฏิบัติราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลในทุกเรื่อง เพราะการปฏิบัติงานหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ในข้อเท็จจริง ปัจจุบันอำนาจไม่ค่อยได้เข้าไปกำกับดูแลเท่าที่ควร เนื่องจากอาจจะเกรงกระแสทางการเมืองที่ไม่ต้องการให้ฝ่ายปกครองเข้าไปก้าวก่ายในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ มีปัญหาในการปฏิบัติงานไม่ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะในการจัดซื้อจัดจ้าง

ข. ประเด็นการกำหนดประเภทของชั้นองค์การบริหารส่วนตำบลโดยคำนึงถึงฐานที่มาจากรายได้ พื้นที่และประชากร เพียง 3 ด้าน โดยไม่นำสภาพแวดล้อมอื่นเช่น เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาประกอบการพิจารณาด้วย ทำให้การกำหนดโครงสร้างของกรอบบุคลากรที่จะกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละประเภทมีอัตราพนักงานได้ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่มาก แม้จะไม่มีป่าไม้หรือไม่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชายแดนก็จะได้คะแนนในการกำหนดประเภทของชั้นองค์การบริหารส่วนตำบลสูง ซึ่งผิดกับองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ไม่มากแต่มีป่าไม้ตั้งอยู่หรือเป็นพื้นที่ชายแดน ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีอัตราพนักงานมาก แต่ได้คะแนนในการกำหนดประเภทของชั้นองค์การบริหารส่วนตำบลน้อย เป็นต้น รวมทั้งทำให้การจัดสรรเงินอุดหนุนไม่สอดคล้องตามต้องการและความจำเป็นของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล

ข. ประเด็นการกำหนดกรอบอัตราค่าจ้างและอัตราเงินเดือนของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล และการกำหนดค่าตอบแทนของคณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้อิงแบบกรอบโครงสร้างอัตราค่าจ้างและอัตราเงินเดือนของทางราชการมาเป็นตัวกำหนดจะเป็นผลให้สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องนำมาใช้จ่ายเป็นเงินเดือน สวัสดิการ และค่าตอบแทนต่าง ๆ ของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสูงขึ้นเป็นลำดับทุกปี โดยจะทำให้รายจ่ายเพื่อการพัฒนาและการจัดการในด้านอื่น ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลลดน้อยลง

4.1.2.2 บทบาทหน้าที่

ในเรื่องบทบาทหน้าที่มีข้อสังเกตแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ก. ประเด็นบทบาทหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามนโยบาย แผนพัฒนาตำบล กฎหมาย และข้อบังคับของทางราชการ แต่ข้อเท็จจริงปัจจุบันสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมากได้มีบทบาทเป็นฝ่ายควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหาร แต่เป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกันกับคณะกรรมการบริหารในการที่จะให้ได้มาซึ่งงบประมาณไปลงในพื้นที่ของแต่ละสมาชิกมากกว่าการควบคุมการบริหาร รวมทั้งมิได้คำนึงถึงว่าโครงการที่ต้องการนั้นจะเป็นไปตามแผนพัฒนาตำบลหรือไม่

ข. ประเด็นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่กฎหมายกำหนดโดยสรุปคือ เบื้องต้นภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปได้ตามระดับขีด บังคับและแผนพัฒนาตำบล และรับผิดชอบต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนา ตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปี ตลอดจนรายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินงบประมาณให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทาง ราชการมอบหมาย โดยเฉพาะหน้าที่ประการสุดท้ายที่กำหนดว่าปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการ มอบหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องดำเนินการตามที่ทางราชการมอบหมาย ทุกประการ แต่ในทางกฎหมายทางราชการจะมอบหมายให้ปฏิบัติได้ก็เท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายว่าด้วยสภา ตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น

ค. ประเด็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่กฎหมายได้ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่หลักใหญ่ ๆ คือ การพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ทางราชการมอบหมาย ฯลฯ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องทำและอาจทำในเขตท้องถิ่น ข้อสังเกตคือองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ยังมีได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างครบถ้วน แต่มีทำเฉพาะในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นหลัก เช่น ถนน ขุดลอก ขุดสระ เบียดถนน และบางองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่ากฎหมายกำหนดให้อำนาจหน้าที่มีมากเกินไป เกินขีดความสามารถจะทำได้ทั้งหมด แต่ในส่วนอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติกระทำการพิจารณาการปรัญ ภาระทำผิดข้อบังคับตำบล กำหนดไว้ให้น้อยเกินไป ทำให้ผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัว และข้อสังเกตอีกประการ คือองค์การบริหารส่วนตำบลยังมิได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฯลฯ เข้าไปดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดในท้องถิ่น

ง. ประเด็นบทบาทหน้าที่ของส่วนราชการอื่น ๆ ในการที่จะไปดำเนินการในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล แม้กฎหมายจะมีได้กำหนดห้ามไว้ แต่จะต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบล ทราบล่วงหน้า และนำข้อคิดเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลมาพิจารณาประกอบ ในการดำเนินการด้วย ซึ่งในประเด็นนี้หากทั้ง 2 ฝ่าย มีความเห็นขัดแย้งกัน การดำเนินโครงการที่สำคัญของส่วนราชการในพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลนั้น จะดำเนินการไปได้ยากอาจมีการต่อต้านอย่างรุนแรงเหมือนอย่างบางโครงการที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นอำนาจหน้าที่ของอำเภอในการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้กว้างมากซึ่งเป็นการดี แต่ในทางปฏิบัติอำเภอต่าง ๆ จะปฏิบัติไม่เหมือนกัน แม้ทางราชการจะได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้อำเภอกำกับดูแลไปบ้างแล้วแต่ก็ยังไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ที่จะต้องลงไปตรวจสอบการใช้จ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งทั่วประเทศ แต่ในทางปฏิบัติไม่อาจทำได้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลปัจจุบันมีจำนวน 6,397 แห่ง ส่วนอัตราค่าส่งเจ้าหน้าที่ที่จะไปตรวจสอบมีน้อย ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องระบบการควบคุมการใช้จ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจส่งผลให้มีการทุจริตในองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยง่าย นอกจากนี้จากการพิจารณาศึกษาได้พบว่าบทบาทหน้าที่ของส่วนราชการอื่นยังไม่ได้มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น คงมีแต่ของกระทรวงมหาดไทยเท่านั้น และในส่วนของการกรมตำรวจ กำลังมีการจัดทำโครงการตำรวจชุมชนประจำตำบลขึ้นซึ่งเป็นโครงการที่ดี แต่ควรมีการวางแผนงานการปฏิบัติการในทุกระดับให้ครอบคลุมเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จ. กลุ่มประชาชนและองค์กรประชาชน จากภูมิหลังในการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นของไทย และการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปี พ.ศ.2499 ล้วนเกิดจากการหยิบยื่นให้จากผู้ปกครองประเทศทั้งสิ้น มิได้มาจากการเรียกร้องจากระดับล่างที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง บริหารงานโดยตนเอง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความผาสุกของตนเอง รวมทั้งขาดการวางรากฐานความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความสำคัญในการปกครองตนเอง ดังนั้นในบทบาทหน้าที่ในการขอกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม การตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโดยประชาชนและองค์กรประชาชนจึงยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมขึ้น แม้แต่รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน

4.1.2.3 บุคลากร

ในเรื่องบุคลากรมีประเด็นที่เป็นข้อสังเกตดังนี้

ก. ประเด็นจำนวนบุคลากรที่กำหนดไว้ตามกรอบโครงสร้างอัตราค่าจ้างพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งหากองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ มีอัตราพนักงานตามที่กำหนดจะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้จ่ายในการดำเนินการด้านอื่น แต่ในขณะเดียวกันบางแห่งแม้จะมีจำนวนพนักงานครบตามกรอบที่กำหนดแล้ว แต่ก็ยังมีความจำเป็นต้องจ้างลูกจ้างในตำแหน่งต่างๆ เพิ่มขึ้นอีก

ข. ประเด็นคุณวุฒิและความรู้ความสามารถของบุคลากรในแต่ละตำแหน่ง ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้วางระเบียบกำหนดไว้ แม้จะเหมาะสมกับลักษณะของงาน แต่ตำแหน่งพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่บรรจุใหม่จะมีความรู้ตามวุฒิการศึกษาที่กำหนดไว้ แต่ขีดขาดประสบการณ์ในการทำงานต่างกับพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่โอนมาจากส่วนราชการอื่นซึ่งจะมีประสบการณ์ในการทำงานดีและสามารถช่วยให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นเป็นไปด้วยดีโดยเฉพาะปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่โอนมาจากปลัดอำเภอหรือพัฒนากร

ค. ประเด็นความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งในระดับข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล โดยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลมากนัก โดยเฉพาะสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มาจากกาเลือกตั้ง พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่บรรจุใหม่ในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนการคลัง หัวหน้าส่วนโยธา ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ประสบปัญหาอุปสรรค ติดขัด ลำช้า ผิดกฎหมาย ผิดระเบียบเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล การจัดซื้อจัดจ้าง การตรวจแบบแปลน เป็นต้น

ง. ประเด็นความต้องการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ อันเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้้องการบริหารส่วนตำบลชั้น 3 - 5 ไม่ค่อยมีผู้ได้ประสงค์จะไปทำงาน และองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งยังหาคนที่จะไปเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหัวหน้าส่วนการคลัง หรือหัวหน้าส่วนโยธาไม่ได้ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในจังหวัดชายแดน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

จ. ประเด็นขวัญกำลังใจของบุคลากร ซึ่งบางรายยังไม่มี ความมั่นใจว่างานในองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีความก้าวหน้ามั่นคงหรือไม่ บางรายอาจสมัครเข้าทำงานในลักษณะทดลองงานเป็นทางผ่านเพื่อไปหางานอื่นที่ดีกว่า ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปฏิบัติงานบ่อย ความชำนาญในการทำงานของบุคลากรจึงไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลล่าช้าตามไปด้วย

4.1.2.4 งบประมาณ

ในเรื่องของงบประมาณมีประเด็นที่เป็นข้อสังเกตในด้านของรายได้รายจ่าย เงินอุดหนุน งบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (งบ ส.ส.) และงบประมาณของส่วนราชการต่าง ๆ ดังนี้

ก. ประเด็นรายได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้้องการบริหารส่วนตำบลมีฐานที่มาของรายได้กว้าง ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง มีแนวโน้มที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะใน้องการบริหารส่วนตำบลชั้น 1 และ 2 จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านี้มีการพัฒนาไปได้

เร็ว และมีรายได้เหลือจากการใช้จ่ายสะสมมากขึ้น ซึ่งจะตรงข้ามกับองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 3 - 5 ที่มีรายได้น้อยและไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละชั้นมากขึ้น

ข. *ประเด็นของรายจ่าย* องค์การบริหารส่วนตำบลมักจะทำข้อบังคับงบประมาณประจำปีเพื่อแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ และการจ้างงานตามโครงการในข้อบังคับงบประมาณประจำปีมักจะได้เครือข่ายติของประธานคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลหรือประธานคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลใกล้เคียงเป็นผู้รับจ้าง

ค. *ประเด็นของเงินอุดหนุน* ซึ่งกระทรวงมหาดไทยโดยกรมการปกครองมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ แต่ที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ต้องการเงินอุดหนุนมากขึ้น เพราะที่จัดสรรให้จำนวนแห่งละ 1.33 ล้านบาท ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 3 - 5 ซึ่งมีความประสงค์ขอให้จัดสรรให้มากกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 1 และ 2 เนื่องจากมีรายได้มีน้อยอยู่แล้ว หากได้รับเงินอุดหนุนน้อยก็ยิ่งทำให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาล่าช้าไปด้วย

ง. *ประเด็นงบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัด* ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (งบ ส.ส.) ซึ่งที่ผ่านมา พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2540 กำหนดให้ ส.ส. แต่ละคนมีงบประมาณจังหวัดในพื้นที่ของตนได้คนละ 30 ล้านบาท จากการศึกษาดูงานในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ต่างเห็นว่างบประมาณดังกล่าวหากนำไปสนับสนุนกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเกิดประโยชน์ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากกว่า

จ. *ประเด็นงบประมาณของส่วนราชการต่าง ๆ* ที่ตั้งโครงการไว้เพื่อดำเนินการในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามกระบวนการแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เห็นว่ายังมีความจำเป็นที่ส่วนราชการต่าง ๆ จะต้องเข้าไปทำโครงการหรือแผนงานในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ เพราะจะช่วยให้กรมแก้ไขและพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปด้วยความรวดเร็ว โดยเฉพาะโครงการที่มีการเชื่อมต่อพื้นที่หลายขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ถนนสายหลัก ไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น

ฉ. *การสนับสนุนของประชาชน* เนื่องจากในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลมีการเน้นการจัดสรรงบประมาณจากรายได้ที่ได้รับมาจากเงินอุดหนุนและรายได้จากภาษีอากรเป็นหลัก เป็นเหตุให้ละเลยในการขอความร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่นในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองและขาดการมีส่วนร่วม รวมทั้งเป็นการเปิดช่องทางให้ผู้มีอิทธิพลเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในรูปของผู้รับเหมามากขึ้น

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ด้านการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล

จากผลการพิจารณาศึกษาสภาพข้อเท็จจริงและปัญหาอุปสรรคในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล พบประเด็นปัญหาอุปสรรคและข้อสังเกตที่เป็นสาเหตุทำให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลที่ผ่านมาถือได้ว่าเป็นไปประสบความสำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายของรัฐบาลที่คาดหวังไว้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่พร้อมในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นสำคัญ

ดังนั้นคณะกรรมการการปกครอง จึงมีความเห็นว่าการที่จะแก้ไขปัญหอุปสรรค ในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลให้หมดไปหรือลดปัญหอุปสรรคที่มีอยู่ให้น้อยลงไปได้ ควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

4.2.1.1 เตรียมความพร้อมให้ประชาชน เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นที่จะจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการปกครองท้องถิ่นและกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ของประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง บริหารจัดการ หรือเป็นกลไกในการตรวจสอบควบคุม ดูแลการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มมวลชนต่าง ๆ ในท้องถิ่น อาทิ กลุ่มแม่บ้านพัฒนา กลุ่มร้านค้ากลางหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนยา กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น รวมทั้งการส่งเสริมให้สตรีได้มีบทบาทให้มากขึ้น

4.2.1.2 เตรียมความพร้อมให้บุคลากร เพื่อให้บุคลากรที่จะปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างถูกต้องโดยเฉพาะกฎหมาย การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละบุคคลเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจในอันที่จะนำไปปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ หลักสูตรคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หลักสูตรสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หลักสูตรปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหลักสูตรหัวหน้าส่วนการคลัง เป็นต้น ทั้งนี้รัฐจะต้องสนับสนุนงบประมาณในการจัดฝึกอบรมให้แก่กระทรวงมหาดไทยไปดำเนินการอย่างเพียงพอและโดยเร็ว

4.2.1.3 เตรียมความพร้อมของที่ทำราชการและ ที่นั้ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เพียงพอและเหมาะสมกับประเภทของงานองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะต้องกำหนดแบบแปลนอาคารที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นแบบที่สามารถรองรับโครงสร้างและความเจริญเติบโตขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างดีทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รวมทั้งการกำหนดรูปแบบในของอาคารให้มีเอกลักษณ์เป็นการเฉพาะตัวตามศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค เพื่อให้ผู้พบเห็นสามารถรับรู้ได้ทันทีว่าเป็นที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล การจัดหาที่ดินสำหรับใช้เป็นที่ตั้งที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ละแห่งควรกำหนดให้มีการเตรียมการจัดหาที่ดินไว้ ซึ่งอาจเป็นทั้งสาธารณะ ที่ราชพัสดุ ที่สาธารณะที่สวนราชการอื่นดูแล หรือที่มีผู้บริจาค ก่อนที่จะจัดหาที่ดินโดยวิธีซื้อจากเอกชนแล้วจึงจำหน่ายเนื้อที่สำหรับใช้เป็นที่ตั้งที่ทำการควรเตรียมการไว้ให้รองรับภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลในอนาคต

ด้วย เช่น จัดเตรียมเนื้อที่ไว้สำหรับจัดงานพิธี ศาลาประชาคม โรงจอดรถดับเพลิง รถเก็บขยะ บ้านพักพนักงานส่วนตำบล ฯลฯ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้บริเวณพื้นที่ตั้งที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์กลางประจำตำบลในการที่ทั้งฝ่ายราชการและประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้อย่างแท้จริง โดยรัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อที่ดินในกรณีที่ต้องซื้อและจัดสร้างอาคารที่ทำการให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่น้อยอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 3 - 5 เพราะความพร้อมของสถานที่ตั้งและที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นส่วนสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.1.4 เตรียมความพร้อมของรายได้และงบประมาณ ควรเร่งรัดปรับปรุงการออกระเบียบปฏิบัติหรือกฎหมายรองรับการจัดเก็บรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้แล้วเสร็จรวดเร็วขึ้น รวมทั้งเร่งรัดให้หน่วยราชการที่จัดเก็บรายได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดส่งรายได้ให้โดยเร็ว เพื่อองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้จัดทำงบประมาณรายจ่ายได้ทันในงบประมาณ

4.2.1.5 เตรียมความพร้อมของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ ที่ควรจะมีในฐานะราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งโดยหน้าที่หลักคือการให้บริการแก่ประชาชนได้มีความสะดวกสบายในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายระเบียบปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนตำบลให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่นที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกันขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นสามารถดำเนินงานไปได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องและไม่เกิดความขัดแย้งกับองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งรัฐบาลจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ 8 กระทรวงหลักมีภาระกระจายอำนาจลงไปให้แก่ส่วนราชการท้องถิ่นด้วย มิใช่กระจายอำนาจเฉพาะกระทรวงมหาดไทยเพียงอย่างเดียวอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน โดยเฉพาะกระทรวงหลักในด้านการพัฒนาที่สำคัญอื่นได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังจะต้องพิจารณาศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับรูปแบบการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาแต่เดิมโดยละเอียดด้วยว่าสมควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไรให้ดำเนินการไปได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องและไม่เกิดการขัดแย้งกับภาพปกครองท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และสุขาภิบาล ตลอดจนการปกครองท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่น

4.2.2 ด้านประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

สาเหตุที่ทำให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบันยังมีประสิทธิภาพที่ต่ำกว่าตามเจตนารมณ์ของการออกกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่ องค์ประกอบอันเป็นปัจจัยสำคัญหลักที่สำคัญ 4 ประการ คือ โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ บุคลากร และการคลัง ซึ่งมีสาระสำคัญตามที่

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นคณะกรรมการบริหารการปกครอง จึงมีความเห็นว่าการแก้ไขปัญหาลุปรทรค
 ในด้านการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั้น ควรพิจารณาดำเนินการ
 ดังนี้

4.2.2.1 โครงสร้าง

ก. การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วน

ตำบล ควรกำหนดความรู้ขั้นต่ำไว้อย่างน้อยต้องจบการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้ได้รับเลือกตั้งเป็น
 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถอ่านออกเขียนได้ เนื่องจากทุกคนต้องทำงานเกี่ยวข้องกับ
 กฎหมาย และในปัจจุบันระบบการศึกษาได้เปิดโอกาสให้คนที่สนใจศึกษาสามารถเรียนจบได้โดยง่าย ทั้ง
 จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนสนใจการศึกษามากยิ่งขึ้น

ข. การกำหนดบุคคลให้ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหาร

ส่วนตำบล ควรกำหนดให้กำหนดเป็นประธานคณะกรรมการบริหารฯ โดยตำแหน่งต่อไปอีกระยะหนึ่ง จน
 กว้างรูปแบบการปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้มแข็ง ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายว่าด้วย
 ลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457 ที่ออกมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้กำหนดให้
 กำหนดมีบทบาทเป็นผู้นำและผู้ปกครองท้องถิ่นภายในตำบลมาโดยตลอด ดังนั้นถ้าให้มีการเลือกตั้งประธาน
 คณะกรรมการบริหารฯ หลังจากบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง จะทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในท้องถิ่นขึ้น
 ได้ ขณะเดียวกันก็จะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในมาจาวาดำเนินไปได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามเป็นบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชนในตำบลโดยตรงอยู่แล้ว ถือได้
 ว่าเป็นผู้แทนของตำบลย่อมรู้จักพื้นที่และประชาชนในตำบลได้ทั่วถึงกว่าสมาชิกที่เป็นผู้แทนของหมู่บ้าน
 นอกจากนี้ผู้ที่เป็นกำนันมาก่อนย่อมมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายระเบียบปฏิบัติราชการได้ดีกว่าผู้ที่เพิ่งจะ
 เข้ามาใหม่ ทั้งจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการประสานการปฏิบัติงานที่ระหว่างราชการบริหารส่วนภูมิภาค
 และราชการบริหารส่วนท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องและเสริมซึ่งกันและกันได้ดี โดยเฉพาะในหน้าที่รักษา
 ความสงบเรียบร้อยภายในตำบลและหน้าที่งานทะเบียนต่าง ๆ ของตำบล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มี
 หน้าที่ดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามเห็นว่าการกำหนดให้กำนันเป็นประธานคณะกรรมการบริหารฯ

โดยตำแหน่งจะเป็นการผูกขาดการบริหารระยะยาวเกินไปสำหรับกำนันประจำท้องอยู่ในตำแหน่งจนถึงอายุ
 ครบ 60 ปี ดังนั้นเพื่อไม่ให้เป็นการผูกขาดการบริหารเป็นเวลานานอาจพิจารณากำหนดให้เฉพาะกำนันที่
 มาจากการเลือกตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมาซึ่งจะต้องเป็นผู้มีบ้านมาก่อนและกฎหมายกำหนดให้มี
 วาระการดำรงตำแหน่ง 5 ปี เป็นประธานคณะกรรมการบริหารฯ โดยตำแหน่งได้ ทั้งนี้จะเป็นการกระตุ้นให้
 กำนันที่ได้รับการเลือกตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ที่กฎหมายกำหนดให้ดำรงตำแหน่งจนอายุครบ 60 ปี ลาออก
 มาสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนันในระบบใหม่กันมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามก็จะต้องทำให้กำนันในระบอบเก่าซึ่งจะ
 ต้องอยู่ในตำแหน่งไปจนถึงอายุครบ 60 ปี ค่อย ๆ หมดสภาพไปโดยปริยาย

ค. กรณีเมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นใหม่ทั่วประเทศ ภายในปี พ.ศ.2541 จะส่งผลกระทบต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่มีพื้นที่ดูแลและไม่มียาได้อัตราที่จะนำมาดำเนินการ ถ้าหากรัฐบาลประสงค์จะให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดคงอยู่ในรูปขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่อไป รัฐบาลจะต้องรับภาระในการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนไปให้เป็นจำนวนมากในขณะเดียวกัน รัฐบาลจะต้องศึกษากฎหมายว่าด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัดในส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันให้ออกมาใช้บังคับ และบทบาทหน้าที่ใหม่นั้นจะต้องไม่ซ้ำซ้อนหรือก้าวล่วงหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่นซึ่งมีหน้าที่โดยตรงและมีงบประมาณดำเนินการอยู่แล้ว ทั้งนี้ควรให้มีหน้าที่หลักเป็นสภาพที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด

ขณะเดียวกันรัฐบาลก็จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกรมปกครองท้องถิ่นในสังกัดกระทรวงมหาดไทยขึ้นรองรับงานของราชการส่วนท้องถิ่นทั้งหมดโดยตรง ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในทุกลักษณะที่มีมาอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถสนองนโยบายการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นตามแนวทางของรัฐบาลที่วางไว้ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและได้ผล

พร้อมทั้งจะต้องยกฐานะของฝ่ายตรวจการส่วนท้องถิ่นของที่ทำการปกครองจังหวัดขึ้นเป็นสำนักงานปกครองท้องถิ่นจังหวัด ขึ้นกับกรมปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อให้สามารถรองรับการกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นได้อย่างดียิ่งขึ้น

ง. การยกฐานะขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาล ตามที่กฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดไว้ให้ทำได้ ซึ่งในเรื่องนี้ ควรที่จะได้มีการพิจารณาถึงผลดีผลเสียโดยละเอียดและผลกระทบที่จะมีต่อส่วนราชการอื่นที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย เพราะจะทำให้บทบาทหน้าที่ของส่วนราชการบางส่วนต้องหมดไปตามสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

จ. การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการออกระเบียบการกำกับดูแลให้ชัดเจนและครอบคลุมในทุกเรื่อง เพื่อให้อำเภอได้ถือปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และได้ผลในการกำกับดูแลอย่างแท้จริง

ฉ. การกำหนดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรนำสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมและอื่น ๆ ของท้องถิ่นมาประกอบพิจารณาควบคู่กันด้วย พื้นที่ และจำนวนประชากรในพื้นที่ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การกำหนดประเภทของขึ้นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามสภาพข้อเท็จจริงและเป็นประโยชน์ต่อการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนและการจัดกรอบอัตรากำลังบุคลากรที่จะมีในแต่ละชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเหมาะสม

ช. การกำหนดกรอบอัตราค่าจ้างและอัตราเงินเดือนของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการพิจารณาถึงผลดีผลเสียและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่องค์การบริหารส่วนตำบลต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ถ้าหากจะให้ใช้วิธีการกำหนดกรอบอัตราค่าจ้างและอัตราเงินเดือนตามระบบราชการปัจจุบัน

จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีค่าใช้จ่ายเงินเดือน สวัสดิการ และค่าตอบแทนต่าง ๆ สูงขึ้นเกินไป ขณะเดียวกันก็จะทำให้สัดส่วนของรายได้ที่จะนำไปใช้ในด้านอื่นลดน้อยลง หรือไม่มีเลยสำหรับการบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้น้อย

4.2.2.2 บทบาทหน้าที่

ก. *ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้อย่างแท้จริง เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถควบคุม ตรวจสอบ การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารได้ตามที่กฎหมายกำหนดให้อย่างมีประสิทธิภาพ*

ข. *ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดอย่างเหมาะสม โดยให้สามารถบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ*

ค. *ส่วนราชการอื่น ซึ่งมีทั้งราชการบริหารส่วนภูมิภาคและราชการบริหารส่วนกลาง ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรงหรือโดยอ้อม จึงควรที่จะได้มีการพิจารณาถึงสาเหตุถึงผลกระทบที่มีต่อส่วนราชการดังกล่าว รวมถึงกลุ่มต่าง ๆ ที่ส่วนราชการได้จัดตั้งขึ้นในระดับตำบล เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชนต่าง ๆ กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ กลุ่มเกษตร ฯลฯ เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ในอันที่จะให้ส่วนราชการและกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้สามารถปฏิบัติหน้าที่กับหรือร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องและไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งในพื้นที่*

ง. *ส่วนหน้าที่ในการตรวจสอบดูแลการใช้จ่ายงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน้าที่ของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ควรที่จะระดมภาคไทยและ สตง.จะได้ประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อหาแนวทางปฏิบัติในการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลให้ได้ผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ สตง.สามารถให้จังหวัดหรืออำเภอแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของจังหวัดหรืออำเภอทำหน้าที่เป็นตัวแทน สตง.ในการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ในเขตจังหวัดหรืออำเภอนั้น ๆ หรือมอบให้เอกชนผู้ตรวจสอบบัญชีเป็นผู้สอบแทนตมระดับอำเภอเงินไหมี่ สตง.กำหนด หรือโดยการจัดตั้งหน่วยงานตรวจสอบเงินแผ่นดินประจำจังหวัดหรืออำเภอให้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเพียงพอ*

ในส่วนโครงการสำรวจชุมชนประจำตำบลที่กรมดำรงกำลังจัดทำนั้น ควรที่จะดำเนินการในลักษณะของการจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานสาขาของสถานีตำรวจภูธรอำเภอ (สภอ.) ที่รับผิดชอบในพื้นที่ของตำบล มิใช่เป็นตำรวจขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีสิทธิให้ความเห็นชอบในการพิจารณาเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและอาสาสมัครช่วยตำรวจที่จะไปประจำตำบลได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งอาจขึ้นได้ในภายหลัง รวมทั้งควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้จัดสรรเงินอุดหนุนเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงแก่อาสาสมัครช่วยตำรวจที่ประจำอยู่ในตำบลด้วยที่จะทำให้งานรักษาความสงบเรียบร้อยของตำบลเป็นไปด้วยดีขึ้น

จ. ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มมวลชนจัดตั้งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม การตรวจสอบการดำเนินงาน และมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มสตรีเนื่องจากยังมีบทบาทน้อยในท้องถิ่นต่าง ๆ

4.2.2.3 บุคลากร

ก. การกำหนดกรอบโครงสร้างและอัตรากำลังขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรกำหนดให้เหมาะสมกับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้มีการปรับปรุงใหม่ โดยนำสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ของท้องถิ่นมาประกอบในการพิจารณากำหนดชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วย

ข. การกำหนดคุณสมบัติและความรู้ความสามารถของบุคลากร ควรกำหนดให้เหมาะสมกับตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอยู่ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ค. การจัดฝึกอบรมบุคลากร ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และงานที่ต้องเกี่ยวข้อง กับกฎหมายอื่น โดยการ จัดหลักสูตรฝึกอบรมเป็นการเฉพาะตำแหน่ง ให้ครบทุกตำแหน่ง และมีลักษณะเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ได้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องชัดเจน โดยมีระยะเวลาการอบรมที่เหมาะสมมากพอที่จะสามารถปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดฝึกอบรมเป็นการเร่งด่วน โดยมอบให้ 8 กระทรวงหลักร่วมกันรับผิดชอบในการจัดฝึกอบรม โดยให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางและผู้ประสานการจัดฝึกอบรม ร่วมกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละจังหวัด

ง. การรับสมัคร การดำเนินการสอบ และการบรรจุแต่งตั้งพนักงานส่วนตำบล ควรมอบให้แต่ละจังหวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการรับสมัครและสอบคัดเลือกให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ส่วนกลางกำหนด และควรมอบอำนาจให้แต่ละจังหวัดบรรจุแต่งตั้งพนักงานส่วนตำบลภายในจังหวัดได้ เพื่อเปิดโอกาสให้คนในจังหวัดของตนได้ทำงานในพื้นที่ ลดภาระค่าเช่าบ้าน ลดปัญหาการขอโอนย้าย รวมทั้งลดความขัดแย้งในพื้นที่ที่จังหวัดที่มีประชาชนเป็นชาวไทยมุสลิม และสำหรับกรณี 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรพิจารณาบรรจุพนักงานที่เป็นชาวไทยมุสลิมลงในพื้นที่ดังกล่าวเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายและระเบียบ

จ. การส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่พนักงานส่วนตำบล ควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพพจน์การทำงานของพนักงานส่วนตำบลให้เป็นที่ยอมรับในสังคมทั่วไป ควบคู่กับกำกับการ

กฎเกณฑ์ในการโอนย้ายในกรณีที่เป็นความประสงค์ของประธานคณะกรรมการบริหาร มิได้ขึ้นกับ
 อำนาจใจเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและขอรับรองแก่พนักงานส่วนตำบล

4.2.2.4 การคลัง

ก. รายได้ ควรกำหนดฐานที่มาของรายได้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลที่มี
 รายได้น้อยให้มีรายได้เพียงพอและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัด
 ตั้งกองทุนองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้น้อยได้มีโอกาสดูแล หรือ
 ได้รับการสนับสนุนเพื่อใช้จ่ายในการพัฒนาพื้นที่ของตนเพิ่มขึ้น

ข. รายจ่าย ควรส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนตำบลใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับตำบล
 และหมู่บ้านจากศูนย์ข้อมูลตำบลในการจัดทำข้อบังคับงบประมาณประจำปี และส่งเสริมให้จัดสรรงบ
 ประมาณรายจ่ายสำหรับพัฒนากลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่นด้วย พร้อมทั้งควรกำหนดมาตรการเพื่อให้มี
 การกลั่นกรอง ตรวจสอบ และควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วน
 ตำบลอย่างเหมาะสม และเพื่อป้องกันมิให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเกิดการผลิตส่ง
 ผลเสียหายต่อฐานะทางการเงินขององค์การบริหารส่วนตำบลได้

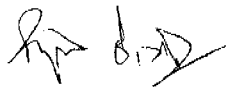
ค. เงินอุดหนุน ควรจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล โดย
 พิจารณาจากการใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับตำบลและหมู่บ้านจากศูนย์ข้อมูลตำบลและความสอดคล้องกับ
 แผนพัฒนาตำบล 5 ปีของส่วนราชการต่าง ๆ ในการจัดทำข้อบังคับงบประมาณประจำปีขององค์การ
 บริหารส่วนตำบลนั้น ๆ โดยวางระเบียบการจัดสรรเงินอุดหนุนให้ชัดเจนและแน่นอน เพื่อให้องค์การบริหาร
 ส่วนตำบลได้ประมาณการใช้จ่ายในปีต่อไปได้ถูกต้อง

ง. งบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดฯ ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎร หรือ งบ ส.ส. รัฐบาลควรยกเลิกและนำมาอุดหนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยดำเนิน
 การโดยตรง ด้วยวิธีการอุดหนุนให้แต่ละจังหวัดตามจำนวนสัดส่วนของจำนวนประชากรที่จังหวัดมีอยู่

จ. งบประมาณของส่วนราชการอื่น ๆ ที่ไปดำเนินโครงการในพื้นที่องค์การบริหาร
 ส่วนตำบลในแต่ละปี ควรเป็นไปตามกระบวนการวางแผนและการจัดทำแผนในระบบบริหารงานพัฒนา
 เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค (กนท.) ซึ่งมี 8 กระทรวงหลักเป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการ
 ดำเนินการโดยตรงอยู่แล้ว

คณะกรรมการวิธีการการปกครอง วุฒิสภา จึงขอเสนอรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่อง
 ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมทั้งจัด
 สังเกตและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิธีการการปกครอง เพื่อวุฒิสภาได้โปรดพิจารณา หากวุฒิสภา

เห็นชอบขอได้โปรดเสนอไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาตามแต่จะเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของ
ประเทศชาติและประชาชนสืบไป

(ศาสตราจารย์ไพฑูรย์ ช่างเรือน)

เลขาธิการคณะกรรมการอำนวยการปกครอง

วุฒิสภา

๒๐๑ ๐๐๖

ผนวก

ผนวก 1

พระราชบัญญัติ

สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

พ.ศ. 2537

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537

เป็นปีที่ 49 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารของตำบล

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 26 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515

บรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า เทศบาล สุขาภิบาลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น แต่ไม่รวมถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัด

“นายอำเภอ” หมายความว่า ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอด้วย

“ตำบล” หมายความว่า ตำบลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ที่อยู่นอกเขตหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และในกรณีที่มีตำบลใดมีพื้นที่อยู่ทั้งในและนอกเขตหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ให้หมายความถึงเฉพาะพื้นที่ที่อยู่นอกเขตหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

“คณะกรรมการบริหาร” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

“กรรมการบริหาร” หมายความว่า กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เพื่อกฎีกาการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศที่มีผลเป็นการทั่วไปเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

สภาตำบล

มาตรา 6 ในตำบลหนึ่งให้มีสภาตำบลสภาหนึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สภาตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคล

ส่วนที่ 1

สมาชิกสภาตำบล

มาตรา 7 สภาตำบลประกอบด้วยสมาชิกโดยตำแหน่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล และสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้นเป็นสมาชิกสภาตำบลหมู่บ้านละหนึ่งคน

มาตรา 8 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตาม (1) และ (2) และไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม (3) และ (4) ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง
- (2) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านในตำบลนั้นเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึงวันเลือกตั้ง

(3) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(4) เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(ความเดิมในมาตรา 8 (1) ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนแล้วโดยมาตรา 3 พ.ร.บ.สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2538)

มาตรา 9 ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตาม (1) และ (3) และไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม (3) ถึง (11) ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย

(2) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านในตำบลนั้นเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหกเดือนจนถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(3) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(4) เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ วิกลจริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ตีดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดไว้สำหรับคุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

(5) เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่น หรือพนักงานองค์การของรัฐ

(6) เป็นผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือสารวัตรกำนัน

(7) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือถือว่าทุจริตต่อหน้าที่

(8) เคยถูกผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลตามพระราชบัญญัตินี้

(9) เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกโดยพันโทษมาแล้วไม่ถึงสามปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(10) เป็นผู้มีความผิดในทางทุจริตหรือเสื่อมเสียทางศีลธรรม

(11) เคยถูกผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งหรือสภาตำบลมีมติให้พ้นจากตำแหน่งสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้ง เว้นแต่จะพ้นทำป็นเหตุพ้นจากตำแหน่งจนถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ความเดิมในมาตรา 9 (1) ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนแล้วโดยมาตรา 4 พ.ร.บ.สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2538)

มาตรา 10 ให้นายอำเภอจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 11 สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง

ในกรณีที่สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งดำรงตำแหน่งครบวาระแล้วแต่ยังมิได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งขึ้นใหม่ ให้สมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่งปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

มาตรา 12 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ตาย

(2) ลาออกโดยยื่นหนังสือลาออกต่อนายอำเภอ ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลาออก

(3) มีการยุบสภาตำบล

(4) เป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญากับสภาตำบลหรือในกิจการที่กระทำให้แก่สภาตำบล

(5) สภาตำบลมีมติให้พ้นจากตำแหน่งโดยเห็นว่ามีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียประโยชน์ของตำบล มติดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

(6) นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่าเป็นผู้ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 9 หรือมิได้อยู่ประจำในหมู่บ้านที่ได้รับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันเกินหกเดือน หรือขาดการประชุมสภาตำบลติดต่อกันสามครั้งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

(7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่าบกพร่องในทางความประพฤติ

บทบัญญัติใน (4) มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สามารถเลือกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญาตำบลหรือในกิจการที่กระทำให้แก่สภาตำบลอยู่ก่อนดำรงตำแหน่ง

มาตรา 13 เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งว่างลงเพราะครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือมีการยุบสภาตำบล ให้มีการเลือกตั้งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ยุบสภาตำบลแล้วแต่กรณี

มาตรา 14 เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากรอบวาระหรือมีการยุบสภาตำบล ให้มีการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ยกตำแหน่งนั้นว่างลง เว้นแต่วาระการดำรงตำแหน่งที่เหลืออยู่ไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการเลือกตั้งขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้

ให้สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งแทนนั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 15 เมื่อมีการยุบและรวมเขตหมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ ให้สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งของหมู่บ้านเดิมที่ถูกยุบหรือถูกรวมยังคงเป็นสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งอยู่ต่อไปจนกว่าสมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงตามมาตรา 12

เมื่อมีการแยกพื้นที่บางส่วนของหมู่บ้านใดขึ้นเป็นหมู่บ้านใหม่ ให้สมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งของหมู่บ้านเดิมยังคงเป็นสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งอยู่ต่อไปจนกว่าสมาชิกภาพจะสิ้นสุดลงตามมาตรา 12 และให้นายอำเภอจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งสำหรับหมู่บ้านที่จัดขึ้นใหม่เพื่อเป็นสมาชิกสภาตำบลที่หมู่บ้านนั้นอยู่ในเขตภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ยกเขตตั้งหมู่บ้านใหม่ และให้ผู้ได้รับเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่าที่ระยะเวลาที่เหลืออยู่ของสมาชิกในตำบลนั้นเว้นแต่วาระการดำรงตำแหน่งที่เหลืออยู่ไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการเลือกตั้งก็ได้

มาตรา 16 สภาตำบลมีกำนันเป็นประธานสภาตำบล และมีรองประธานสภาตำบลคนหนึ่งซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากสมาชิกสภาตำบลตามมติของสภาตำบล

รองประธานสภาตำบลมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี

รองประธานสภาตำบลพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระการดำรงตำแหน่งตามวรรคสอง เมื่อ

(1) ลาออกโดยยื่นหนังสือลาออกต่อนายอำเภอ ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลาออก

(2) พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาตำบลตามมาตรา 12

มาตรา 17 ประธานสภาตำบลเป็นผู้เรียกประชุมสภาตำบล และมีหน้าที่ดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

รองประธานสภาตำบลมีหน้าที่กระทำการแทนประธานสภาตำบลเมื่อประธานสภาตำบลไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือตามที่ประธานสภาตำบลมอบหมาย

เมื่อประธานสภาตำบลและรองประธานสภาตำบลไม่อยู่ในที่ประชุมให้สมาชิกสภาตำบลที่มาประชุมเลือกกันเองเป็นประธานในการประชุมคราวนั้น

มาตรา 18 ให้มีการประชุมสภาตำบลไม่น้อยกว่าเดือนละหนึ่งครั้ง การประชุมต้องมีสมาชิกสภาตำบลมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นองค์ประชุม การลงมติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในพระราชบัญญัตินี้ สมาชิกสภาตำบลคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมมีสิทธิออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 19 สภาตำบลมีเลขาธิการสภาตำบลคนหนึ่งซึ่งแต่งตั้งจากข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบลนั้นหรือจากบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 8

ให้นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนเลขาธิการสภาตำบลตามมติของสภาตำบล

มาตรา 20 เลขาธิการสภาตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการและการจัดการประชุมและงานอื่นใดตามที่สภาตำบลมอบหมาย

มาตรา 21 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สมาชิกสภาตำบลและเลขาธิการสภาตำบลเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนที่ 2

อำนาจหน้าที่ของสภาตำบล

มาตรา 22 สภาตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลตามแผนงานโครงการ และงบประมาณของสภาตำบล เสนอแนะส่วนราชการในการบริหารราชการและพัฒนาตำบล ปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตำบลตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 23 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย สภาตำบลอาจดำเนินกิจการภายในตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (3) จัดให้มีและรักษาทางระบายน้ำ และรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (4) คัดกรองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (5) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

มาตรา 24 กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญากับสภาตำบลหรือในกิจการที่กระทำให้แก่สภาตำบล เว้นแต่เท่านั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือแพทย์ประจำตำบลจะได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญากับสภาตำบลหรือในกิจการที่กระทำให้แก่สภาตำบลอยู่ก่อนดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาตำบล

ในกรณีที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลกระทำการฝ่าฝืนตามที่มีบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้บุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลแล้วแต่กรณี โดยให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความเลื่อมใสไม่เหมาะสมกับตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

มาตรา 25 ในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการใดที่กำหนดไว้แล้วในแผนพัฒนาตำบล ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบล

มาตรา 26 ในการจัดทำโครงการหรือแผนงานของส่วนราชการหรือหน่วยงานใด ในพื้นที่ตำบลใด ให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้นคำนึงถึงแผนพัฒนาตำบลนั้นด้วย

มาตรา 27 ในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบล ให้ประธานสภาตำบลเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการตามมติของสภาตำบล แต่สภาตำบลอาจมอบหมายให้สมาชิกสภาตำบลผู้ขึ้นดำเนินการแทนเฉพาะกรณีได้

ในการทำนิติกรรมของสภาตำบล ให้ประธานสภาตำบล เลขานุการสภาตำบลและสมาชิกสภาตำบลอีกหนึ่งคนร่วมกันอำนาจกระทำการแทนสภาตำบล ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 28 เมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด สภาตำบลอาจทำกิจการนอกเขตสภาตำบล หรือร่วมกับสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่นเพื่อทำกิจการร่วมกันได้เมื่อได้รับความยินยอมจากสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและกิจการนั้นเป็นกิจการที่จำเป็นต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน

ส่วนที่ 3

รายได้และรายจ่ายของสภาตำบล

มาตรา 29 สภาตำบลมีรายได้ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดสรรให้ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ดังต่อไปนี้

(1) ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย อาณาเขตภาษีสัตว์และผลประโยชน์อื่นอันเกิดจากการฆ่าสัตว์ที่จัดเก็บได้ในตำบลนั้น

(2) ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต และค่าปรับ ตามที่ระบุมีกฎหมายกำหนดไว้ ที่จัดเก็บได้ในตำบลนั้น

(3) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตการพนันตามกฎหมายว่าด้วยการพนันที่เก็บเพิ่มขึ้นตามข้อบัญญัติจังหวัดในเขตตำบลนั้น

(4) ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีธุรกิจเฉพาะ ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้รับจัดสรร

(5) ภาษีสุรา และภาษีสรรพสามิต ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้รับจัดสรร

(6) ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้รับจัดสรร

มาตรา 30 ทุกปีงบประมาณให้รัฐบาลจัดสรรเงินให้แก่สภาตำบลเป็นเงินอุดหนุน

มาตรา 31 สภาตำบลอาจมีรายได้ ดังต่อไปนี้

- (1) รายได้จากทรัพย์สินของสภาตำบล
- (2) รายได้จากสาธารณูปโภคของสภาตำบล
- (3) เงินและทรัพย์สินอื่นที่มีผู้อุทิศให้
- (4) เงินอุดหนุนและรายได้อื่นตามที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐจัดสรรให้
- (5) รายได้อื่นตามที่จะมีกฎหมายกำหนดให้เป็นของสภาตำบล

มาตรา 32 รายได้ของสภาตำบล ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากร และไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

มาตรา 33 สภาตำบลอาจมีรายจ่าย ดังต่อไปนี้

- (1) เงินเดือน
- (2) ค่าจ้าง
- (3) เงินค่าตอบแทนอื่นๆ
- (4) ค่าใช้สอย
- (5) ค่าวัสดุ
- (6) ค่าครุภัณฑ์
- (7) ค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และทรัพย์สินอื่นๆ
- (8) ค่าสาธารณูปโภค
- (9) เงินอุดหนุนหน่วยงานอื่น
- (10) รายจ่ายอื่นใดตามข้อผูกพัน หรือตามที่มีกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

กำหนดไว้

มาตรา 34 เงินค่าตอบแทนประธานสภาตำบล รองประธานสภาตำบล สมาชิกสภาตำบลและเลขานุการสภาตำบล ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 35 งบประมาณรายจ่ายประจำปีและงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมของสภาตำบล ให้จัดทำเป็นข้อบังคับตามระเบียบและวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ถ้าในระหว่างปีงบประมาณใด รายจ่ายซึ่งกำหนดไว้ในงบประมาณไม่พอใช้จ่ายประจำปีนั้นหรือมีความจำเป็นต้องตั้งรายจ่ายขึ้นในระหว่างปีงบประมาณให้จัดทำข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

เมื่อสภาตำบลจัดทำร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมเสร็จแล้ว ให้เสนอนายอำเภอเพื่ออนุมัติ

ถ้าข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้ข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีก่อนนั้นไปพลางก่อน

มาตรา 36 ให้กระทรวงมหาดไทยออกระเบียบว่าด้วยการคลัง การงบประมาณ การรักษาทรัพย์สิน การจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน การจัดหาพัสดุและการจ้างเหมา

กระทรวงมหาดไทยจะออกระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานอื่น ๆ ของสภาตำบล ให้สภาตำบลต้องปฏิบัติตามด้วยก็ได้

ในการออกระเบียบตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้คำนึงถึงลักษณะของพื้นที่ จำนวนประชากร รายได้ ความคล่องตัว และควมามีประสิทธิภาพในการบริหารงานของสภาตำบลด้วย

มาตรา 37 ให้กระทรวงมหาดไทยจัดให้มีการตรวจสอบการคลัง การบัญชี หรือการเงินอื่น ๆ ของ สภาตำบล

ส่วนที่ 4

การกำกับดูแลสภาตำบล

มาตรา 38 นายอำเภอมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลให้เป็นไปตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของทางราชการ

ในกรณีที่ปรากฏว่าการดำเนินการของสภาตำบลเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก่อหรือหาก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ หรือไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ นายอำเภอมีอำนาจ ยับยั้งการดำเนินการดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราวได้และรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อกิจฉัย

ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าการดำเนินการของสภาตำบลไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก่อหรือหาก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ หรือไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ผู้ว่าราชการจังหวัด มีอำนาจสั่งการให้สภาตำบลระงับการดำเนินการดังกล่าว

ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าการดำเนินการของสภาตำบลเป็นไปโดยชอบแล้ว ให้ผู้ว่าราชการ จังหวัดสั่งพักถอนการยังยั้งของนายอำเภอ แต่ถ้านายอำเภอไม่รายงานผู้ว่าราชการจังหวัดภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ยับยั้ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดไม่วินิจฉัยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องให้การยับยั้งของ นายอำเภอและอำนาจสั่งการของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นอันสิ้นสุดลงตั้งแต่วันที่ครบกำหนดเวลาดังกล่าว

มาตรา 39 หากปรากฏว่าสภาตำบลกระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของ ประชาชน หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งยุบ สภาตำบลได้ตามเสนอแนะของนายอำเภอ และเมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุบสภาตำบลแล้วให้สภาตำบลยังคง ประกอบด้วยสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่งทั้งหมดจนกว่าจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งใหม่

ในกรณีที่การยุบสภาตำบลตามวรรคหนึ่งเป็นผลจากการกระทำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ ประจำตำบล ซึ่งเป็นสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่ง หรือบุคคลดังกล่าวได้ร่วมกระทำการด้วย ให้ผู้ว่าราชการ จังหวัดสั่งให้บุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลแล้วแต่กรณี โดยให้ ถือว่าเป็นการให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสมควรไม่เหมาะสมกับ ตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และถ้าสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่งเหลืออยู่ไม่ถึง กึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่งทั้งหมด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งบุคคลตามจำนวนที่เห็นสมควร เข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่กับสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่งที่เหลืออยู่จนกว่าจะมีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลและสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งใหม่

หมวด 2

องค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 40 สภาพตำบลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท หรือตามเกณฑ์รายได้เฉลี่ยในวรรคสอง อาจจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลได้ โดยทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในประกาศนั้นให้ระบุชื่อและเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์รายได้เฉลี่ยของสภาพตำบลตามวรรคหนึ่งให้ทำเป็นประกาศของกระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 41 สภาพตำบลที่ได้จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 40 ให้พ้นจากสภาพแห่งสภาพตำบลนับแต่วันที่ได้ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นต้นไป

บรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ ลิขสิทธิ์เครื่อง นัน และเจ้าหน้าที่ของสภาพตำบลตามวรรคหนึ่งให้โอนไปเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 42 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยการเทศบาล อาจจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นเป็นเทศบาลได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้จัดตั้งเป็นเทศบาลตามวรรคหนึ่ง ให้พ้นจากสภาพแห่งองค์การบริหารส่วนตำบลนับแต่วันที่ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลเป็นต้นไป

บรรดางบประมาณ ทรัพย์สิน สิทธิ ลิขสิทธิ์เครื่อง นัน พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปเป็นของเทศบาลที่จัดตั้งขึ้นนั้น

บรรดาข้อบังคับตำบลที่ได้ใช้บังคับในเรื่องใดอยู่ก่อนแล้ว ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะได้มีการตราเทศาบัญญัติในเรื่องนั้นขึ้นใหม่

มาตรา 43 องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น

มาตรา 44 องค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

ส่วนที่ 1

สภาองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 45 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล และสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้นเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่บ้านละสองคน

มาตรา 46 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

(2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

(3) ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบลตาม (1) และกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

มาตรา 47 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 13 มาตรา 14 มาตรา 15 และมาตรา 24 มาใช้บังคับกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล การดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 48 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีประธานสภาและรองประธานสภาคนหนึ่งซึ่งเลือกจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ให้นายอำเภอแต่งตั้งประธานและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามมติของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 49 ประธานและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสองปีนับแต่วันที่ได้รับเลือกเป็นประธานหรือรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 50 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ประธานและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ลาออกโดยยื่นหนังสือลาออกต่อนายอำเภอ ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลาออก
- (2) พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 12 ซึ่งได้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 47
- (3) ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหาร

มาตรา 51 เมื่อตำแหน่งประธานหรือรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากคราววาระ ให้มีการเลือกประธานหรือรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแทนตำแหน่งที่ว่างภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลงและให้ผู้ซึ่งได้รับเลือกแทนนั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 52 ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่กระทำการแทนประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ใดหรือตามที่ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมาย

เมื่อประธานและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่อยู่ในที่ประชุมให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มาประชุมเลือกกันเองเป็นประธานในการประชุมคราวนั้น

มาตรา 53 ในปีหนึ่งให้สภามีประชุมสามัญสองสมัย หรือหลายสมัยแล้วแต่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลจะกำหนด แต่ต้องไม่เกินสี่สมัย วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลกำหนด

การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรก ต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสี่สิบห้าวัน นับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่ง ๆ ให้มีกำหนดไม่เกินสิบห้าวัน แต่ถ้าจะขยายเวลาออกไปอีก จะต้องได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ

มาตรา 54 ให้ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้เรียกประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามสมัยประชุม และเป็นผู้เปิดหรือปิดประชุม

ในกรณีที่ยังไม่มีประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่เรียกประชุมตามกฎหมาย ให้นายอำเภอเป็นผู้เรียกประชุม และเป็นผู้เปิดหรือปิดประชุม

มาตรา 55 นอกจากสมัยประชุมสามัญแล้ว เมื่อเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกรรมการบริหาร หรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีจำนวนไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ อาจทำคำร้องยื่นต่อนายอำเภอขอให้เปิดประชุมวิสามัญ ให้นายอำเภอพิจารณา ถ้าเห็นสมควรก็ให้นายอำเภอเรียกประชุมวิสามัญได้

สมัยประชุมวิสามัญให้กำหนดไม่เกินสิบห้าวัน แต่ถ้าจะขยายเวลาออกไปอีกจะต้องได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ

มาตรา 56 การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่จึงจะเป็นองค์ประชุม

ให้นำบทบัญญัติตามมาตรา 18 วรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับกับการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 57 ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่งเป็นเลขาธิการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกเป็นเลขาธิการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งจะดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารในขณะเดียวกันอีกมิได้

เลขาธิการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการและการจัดการประชุมและงานอื่นใดตามที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมาย

ส่วนที่ 2

คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 58 ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคณะหนึ่ง ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากกำนัน และจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกินสองคน และจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งไม่เกินสี่คน ทั้งนี้ ปรึกษามติของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ให้คณะกรรมการบริหารเลือกกรรมการบริหารคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการบริหารและเลือกกรรมการบริหารอีกคนหนึ่งเป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหาร

การประชุมและการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย มาตรา 59 คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) บริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติ ข้อบังคับและแผนพัฒนาตำบล และรับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) จัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- (3) รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละสองครั้ง

(4) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย

มาตรา 60 ให้ประธานกรรมการบริหารเป็นผู้แทนขององค์การบริหารส่วนตำบล

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการบริหารแต่งตั้งกรรมการบริหารคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน

ในกรณีที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อบัญญัติ หรือคำสั่งใด แต่งตั้งให้ประธานกรรมการบริหารเป็นกรรมการหรือให้มีอำนาจหน้าที่อย่างใด ให้ผู้รักษาราชการแทนทำหน้าที่กรรมการหรือมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับประธานกรรมการบริหารในระหว่างรักษาราชการแทนด้วย

มาตรา 61 ประธานกรรมการบริหารมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีนับแต่วันที่ได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการบริหาร

มาตรา 62 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ประธานกรรมการบริหารพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อกำนันตำบล ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลาออก
- (2) พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 12 ซึ่งได้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 47

มาตรา 63 เมื่อตำแหน่งประธานกรรมการบริหารว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากครบวาระให้มีการเลือกประธานกรรมการบริหารแทนตำแหน่งที่ว่างภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตั้งตำแหน่งนั้นว่างลง ในกรณีที่ไม่มีทางเลือกประธานกรรมการบริหารได้ไปพร้อมด้วยเหตุใด ให้นายอำเภอแต่งตั้งกรรมการบริหารคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการบริหารชั่วคราว และให้ผู้ได้รับแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ประธานกรรมการ บริหารไปจนกว่าจะมีการเลือกประธานกรรมการบริหารได้

ให้ผู้ซึ่งได้รับเลือกแทนนั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 64 กรรมการบริหารพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลสั่งให้อายุหรือมีการยุบสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) ผู้รักษาราชการจังหวัดสั่งให้กรรมการบริหารพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 62
- (3) ลาออก โดยยื่นหนังสือลาออกต่อกำนันตำบล ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันลาออก

(4) พ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 12 ซึ่งได้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 47

(5) ดำรงตำแหน่งเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

(6) สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีมติให้พ้นจากตำแหน่งด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

กรรมการบริหารซึ่งพ้นจากตำแหน่งตาม (1) ให้คงอยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ากรรมการบริหารซึ่งได้รับเลือกใหม่จะเข้ารับหน้าที่

มติของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตาม (6) ถ้าเกี่ยวกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบและให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้สมาชิกผู้นั้นออกจากตำแหน่งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน โดยให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกกรรมการบริหารขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง เว้นแต่วาระการดำรงตำแหน่งที่เหลืออยู่ไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการเลือกกรรมการบริหารขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้

ให้ผู้ซึ่งได้รับเลือกแทนนั้นอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 65 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและกรรมการบริหารเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนที่ 3

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (7)คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

มาตรา 66 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) ให้รื้อน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
- (5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (9) หามลพิษอันมาจากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

มาตรา 69 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบล แต่ต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้าตามสมควรในกรณีนี้หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาดำเนินการนั้นด้วย

มาตรา 70 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีสิทธิได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินการของทางราชการในตำบล เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ

มาตรา 71 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อให้บังคับในตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินห้าร้อยบาท

ร่างข้อบังคับตำบลจะเสนอได้ก็แต่โดยคณะกรรมการบริหารหรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและนายอำเภอให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบลตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ประธานคณะกรรมการบริหารลงชื่อและประกาศเป็นข้อบังคับตำบลต่อไป

ในกรณีที่นายอำเภอไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับตำบลใด ให้ส่งคืนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่นายอำเภอได้รับร่างข้อบังคับดังกล่าว เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณา ทบทวนร่างข้อบังคับตำบลนั้นใหม่ แต่ถ้าเป็นร่างข้อบังคับตำบลที่กำหนดให้มีโทษปรับตามวรรคหนึ่ง เมื่อนายอำเภอไม่เห็นชอบด้วย ให้ร่างข้อบังคับตำบลนั้นเป็นอันตกไป

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาด้วยทันท่วงทีร่างข้อบังคับตำบลตามวรรคหนึ่งแล้วก็มีมติยืนยันตามร่างข้อบังคับตำบลเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหาร

ส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้ประธานคณะกรรมการบริหารท้องถิ่นและประกาศเป็นข้อบังคับตำบลได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากนายอำเภอแต่ถ้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ยินยอมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบังคับตำบลคืนจากนายอำเภอ หรือยินยอมด้วยคะแนนเสียงน้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้ร่างข้อบังคับตำบลนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา 72 ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีพนักงานส่วนตำบลและอาจจัดแบ่งการบริหารงานออกเป็น

- (1) สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) ส่วนต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ตั้งขึ้น

ระเบียบพนักงานส่วนตำบลให้ตราขึ้นเป็นพระราชกฤษฎีกา

เพื่อประโยชน์แก่กิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลอาจขอให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการชั่วคราวได้โดยไม่ขาดจากต้นสังกัดเดิม ทั้งนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจอนุญาตได้ตามความจำเป็น และในกรณีที่เป็นการชั่วคราวซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทยทำความตกลงกับหน่วยงานต้นสังกัดก่อนแต่งตั้ง

มาตรา 73 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจทำกิจการนอกเขตขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือร่วมกับสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่นเพื่อกระทำการกิจการร่วมกันได้ ทั้งนี้ เมื่อได้รับความยินยอมจากสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และกิจการนั้นเป็นกิจการที่จำเป็น ต้องทำและเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน

ส่วนที่ 4

รายได้และรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 74 ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีป้าย อากรการฆ่าสัตว์และผลประโยชน์อื่นอันเกิดจากการฆ่าสัตว์ ทั้งนี้ ในองค์การบริหารส่วนตำบลใด เมื่อได้มีการจัดเก็บตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นแล้ว ให้ส่งมอบให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

มาตรา 75 ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อนที่จัดเก็บได้ในจังหวัดใด ให้จัดสรรให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 76 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละสิบของภาษีอากรและค่าธรรมเนียมประเภทใดประเภทหนึ่งหรือทุกประเภท ดังต่อไปนี้

- (1) ภาษีธุรกิจเฉพาะตามประมวลรัษฎากรซึ่งลดอาประกอบการตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตขายสุรตามกฎหมายว่าด้วยสุราซึ่งร้านขายสุราตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล

(3) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตในการเล่นการพนันตามกฎหมายว่าด้วยการพนัน ซึ่งสถานที่เล่นการพนันอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบล

การเสียภาษีอากรและค่าธรรมเนียมตามกฎหมายนี้ เศษของหนึ่งบาทให้ปัดทิ้ง

ภาชีอากรและค่าธรรมเนียมตามมาตรานี้ ให้ถือเป็นภาชีอากรและค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา 77 รายได้จากเงินอากรตามกฎหมายว่าด้วยอากรรังนกอีแอ่น ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล เงินอากรประทานบัตรใบอนุญาตและอาชญาบัตรตามกฎหมายว่าด้วยการประมง ค่าภาคหลวงและค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่เก็บในองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

มาตรา 78 ค่าภาคหลวงแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ และค่าภาคหลวงปิโตรเลียมตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม ทั้งนี้ ในองค์การบริหารส่วนตำบลใดเมื่อได้มีการจัดเก็บตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นแล้วให้จัดสรรให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 79 เงินที่เก็บตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติในองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้แบ่งให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 80 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจออกข้อบังคับตำบลเพื่อเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยให้กำหนดเป็นอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากอัตราที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากร ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่มีประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละศูนย์ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บในอัตราร้อยละศูนย์

(2) ในกรณีที่มีประมวลรัษฎากรเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราอื่น ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเก็บหนึ่งในเก้าของอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่เรียกเก็บตามประมวลรัษฎากร

ภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บเพิ่มขึ้นตามมาตรานี้ให้ถือเป็นภาษีมูลค่าเพิ่มตามประมวลรัษฎากร

มาตรา 81 องค์การบริหารส่วนตำบลจะมอบให้กระทรวง ทบวง กรม ซึ่งมีหน้าที่จัดเก็บภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียม เรียกเก็บภาษีอากรหรือค่าธรรมเนียมเพื่อองค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้ ในกรณีเช่นนี้เมื่อได้หักค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดในกฎกระทรวงแล้ว ให้กระทรวง ทบวง กรมนั้นส่งมอบให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 82 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีรายได้ ดังต่อไปนี้

- (1) รายได้จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) รายได้จากลาภารูปโภคขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (3) รายได้จากกิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์ขององค์การบริหารส่วนตำบล
- (4) ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต และค่าปรับ ตามที่จะมีกฎหมายกำหนดไว้
- (5) เงินและทรัพย์สินอื่นที่มีผู้อุทิศให้
- (6) รายได้อื่นตามที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐจัดสรรให้
- (7) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (8) รายได้อื่นตามที่จะมีกฎหมายกำหนดให้เป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 83 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจกู้เงินจากกระทรวง ทบวง กรม องค์การ หรือบุคคลต่าง ๆ ได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

Institutional Repository of Thailand

การกู้เงินตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 84 รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีโดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากร

มาตรา 85 องค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีรายจ่าย ดังต่อไปนี้

- (1) เงินเดือน
- (2) ค่าจ้าง
- (3) เงินค่าตอบแทนอื่น ๆ
- (4) ค่าใช้สอย
- (5) ค่าวัสดุ
- (6) ค่าครุภัณฑ์
- (7) ค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และทรัพย์สินอื่น ๆ
- (8) ค่าสาธารณูปโภค
- (9) เงินอุดหนุนหน่วยงานอื่น
- (10) รายจ่ายอื่นใดตามข้อผูกพัน หรือตามที่มิกฎหมายหรือระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

กำหนดไว้

มาตรา 86 เงินค่าตอบแทนประธานกรรมการบริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการบริหาร และเลขานุการคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

มาตรา 87 งบประมาณรายจ่ายประจำปีและงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมขององค์การบริหารส่วนตำบลให้จัดทำเป็นข้อบังคับ และจะเสนอได้ก็แต่โดยคณะกรรมการบริหารตามระเบียบและวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ถ้าในระหว่างปีงบประมาณใด รายจ่ายซึ่งกำหนดไว้ในงบประมาณไม่พอใช้จ่ายประจำปีนั้น หรือมีความจำเป็นต้องตั้งรายจ่ายขึ้นใหม่ระหว่างปีงบประมาณ ให้จัดทำข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมแล้วให้เสนอนายอำเภอเพื่อขออนุมัติ ถ้านายอำเภอไม่อนุมัติ ให้นายอำเภอส่งคืนให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อพิจารณาทบทวนร่างข้อบังคับนั้นใหม่ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบังคับดังกล่าว

ในกรณีที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีมติยืนยันตามร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ให้นายอำเภอส่งร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งมติยืนยันถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดส่งไปยังนายอำเภอเพื่อลงชื่ออนุมัติ ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัดไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ให้ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมเป็นอันตกไป

ในการพิจารณาจ้างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือจ้างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบังคับนั้น เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วถ้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาไม่แล้วเสร็จให้ถือว่าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบตามที่คณะกรรมการบริหารเสนอและให้ดำเนินการตามวรรคสามต่อไป

ถ้าข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้ข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีก่อนนั้นไปพลางก่อน

มาตรา 88 ระบียบว่าด้วยการคลัง การงบประมาณ การโอนการจัดการทรัพย์สิน การซื้อการจ้าง ค่าตอบแทน และค่าจ้าง ให้เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยจะออกกระแยกเกี่ยวกับการดำเนินงานอื่น ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องปฏิบัติตามก็ได้

ในการออกระเบียบตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้คำนึงถึงความเป็นอิสระความคล่องตัว และความมีประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วย

มาตรา 89 ให้มีบทบัญญัติมาตรา 37 มาใช้บังคับกับการตรวจสอบการคลัง การบัญชีหรือการเงิน สิ่ง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยโดยอนุโลม

ส่วนที่ 5

การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 90 ให้นายอำเภอมีอำนาจกำกับดูแลการปฏิบัติงานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการ

ในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามวรรคหนึ่งให้นายอำเภอมีอำนาจเรียกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการบริหาร พนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบล มาชี้แจงหรือสอบสวนตลอดจนเรียกรายงานและเอกสารใด ๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรวจสอบได้

มาตรา 91 หากปรากฏว่าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติการไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งยุบสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ตามคำแนะนำของนายอำเภอ

ในกรณีที่การยุบสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งเป็นผลจากการกระทำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบล ซึ่งเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง หรือบุคคลดังกล่าวได้ร่วมกระทำการด้วยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้บุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลแล้วแต่กรณี โดยให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่

มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 64 วรรคสอง มาใช้บังคับกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งต้องออกจากตำแหน่งตามวรรคสองและเป็นการกระทำการอยู่ด้วย ในกรณีนี้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งบุคคล ซึ่งเคยเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ถูกยุบไปเข้าปฏิบัติหน้าที่แทนจนกว่ากรรมการบริหารซึ่งได้รับเลือกใหม่จะเข้ารับหน้าที่

มาตรา 92 หากปรากฏว่าคณะกรรมการบริหารจะทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งให้คณะกรรมการบริหารทั้งคณะหรือกรรมการบริหารบางคนพ้นจากตำแหน่งได้ตามคำแนะนำของนายอำเภอ ในกรณีนี้ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการเลือกสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นเป็นกรรมการบริหารใหม่ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่กรรมการบริหารพ้นจากตำแหน่ง

ในกรณีนี้ที่คณะกรรมการบริหารต้องพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่งเป็นผลจากการกระทำของกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง หรือกรรมการบริหารที่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้บุคคลดังกล่าวออกจากตำแหน่งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านแล้วแต่กรณี โดยให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถ ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่น

บทเฉพาะกาล

มาตรา 93 ให้ถือว่าบรรดากรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเฉพาะที่อยู่ในเขตตำบลตามพระราชบัญญัตินี้เป็นสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งตามพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 หรือพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 12 ของพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 94 บรรดาบทกฎหมายใดที่อ้างถึงกรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิให้หมายถึงสมาชิกสภาตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 95 สภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 โดยมีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในถึงงบประมาณที่ส่งมาติดต่อกันสามปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อสภาตำบลที่จะจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งให้แล้วเสร็จภายในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ในระหว่างดำเนินการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งมิให้นำมาตรา 6 มาใช้บังคับแก่ตำบลดังกล่าว และให้สภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปตามประกาศของคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าวจนถึงวันที่มีการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรก

เมื่อจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้โอนบรรดาสถิติในงบประมาณหรือเงินอุดหนุน ทรัพย์สิน สิทธิ สิทธิเรียกร้อง หนี้ และเจ้าหน้าที่ของสภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ไปเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นนั้น

ในวาระเริ่มแรกเป็นเวลาสี่ปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับมิให้นำความในมาตรา 58 วรรคสองมาใช้บังคับกับองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นตามวรรคหนึ่งหรือตามพระราชบัญญัตินี้และให้นำนับเป็นประธานกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

บัญญัติ บรรทัดฐาน

รองนายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่สภาตำบลซึ่งจัดตั้งขึ้นตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้การบริหารงานไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความคล่องตัวในการบริหารงาน พิจารณาปรับปรุงฐานะของสภาตำบล และการบริหารงานของสภาตำบลเสียใหม่ให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งไม่มีความเหมาะสมแก่การที่จะมีระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่นได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติ

สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2538

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538

เป็นปีที่ 50 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2538"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความใน (1) ของมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"(1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง"

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความใน (1) ของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(๑) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้งแต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
 บรรหาร ศิลปอาชา
 นายกรัฐมนตรี

สำเนาถูกต้อง

(นายชัยวัฒน์ วีรานันท์)

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 4

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่บทบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติในเรื่องอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบล และของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ผนวก 2

รายได้และรายจ่าย

รายได้ ของการบริหารส่วนตำบลมีรายได้จาก 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. รายได้ที่ต้องการบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง ได้แก่
 - 1.1 ภาษีบำรุงท้องที่
 - 1.2 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน
 - 1.3 ภาษีป้าย
 - 1.4 ค่าการการค้าสัตว์
 - 1.5 ค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาตและค่าปรับต่าง ๆ
- 1.6 รายได้จากทรัพย์สิน สาธารณูปโภคและการพาณิชย์ และรายได้อื่น ๆ

สำหรับรายได้จากทรัพย์สิน เช่น ให้เช่าที่ดินสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบล หากมีการจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง ของการบริหารส่วนตำบลจะต้องถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยจัดหาประโยชน์ในทรัพย์สิน พ.ศ.2538

เนื่องจากขณะนี้อยู่ระหว่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้จัดเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่แทนองค์การบริหารส่วนตำบลไปก่อน (หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0313.5/ว 2129 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2538 เรื่องซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้ตามมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537) ดังนั้นในขณะนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลจึงจัดเก็บแต่เฉพาะภาษีป้าย และค่าการการค้าสัตว์ เท่านั้น

2. รายได้ซึ่งหน่วยงานอื่นมีหน้าที่จัดเก็บเพิ่มเติมให้ และจัดเก็บให้จาก ได้แก่

- 2.1 จัดเก็บเพิ่มเติมให้ ได้แก่

- (1) ภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีธุรกิจเฉพาะ

องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องออกข้อบังคับตำบลเพื่อเรียกเก็บเพิ่มขึ้นจากอัตราที่กำหนดตามประมวลรัษฎากร และมอบให้กรมสรรพากรและกรมสรรพสามิตจัดเก็บแทน

(2) ภาษีสุราและภาษีสรรพสามิต การจัดเก็บและจัดสรรให้ท้องถิ่นต่างๆ เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสุรา พ.ศ.2527 โดยจัดสรรให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งตามสัดส่วนจำนวนประชากร

(3) ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตในการเล่นการพนัน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องออกข้อบังคับตำบลเพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 10 จากที่เรียกเก็บตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

2.2 จัดเก็บให้ ได้แก่

(1) ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน รัฐบาลจัดเก็บให้ และได้รับจัดสรรจากจังหวัด

2.3 จัดสรรหรือแบ่งให้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ได้แก่

- (1) อากาศร้อนก้อแล้..
- (2) ค่าธรรมเนียมน้ำบาดาล
- (3) อากาศการประมง
- (4) ค่าภาคหลวงป่าไม้
- (5) ค่าภาคหลวงแร่
- (6) ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม
- (7) ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน

สำหรับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามกฎหมายที่ดิน สำนักงานที่ดินอำเภอหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดจัดเก็บค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับที่ดินในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นจำนวนเท่าใด ก็ต้องส่งให้ป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นทั้งจำนวน ซึ่งขณะนี้อ้องการบริหารส่วนตำบลทุกตำบลมีรายได้ประเภทนี้แล้ว และมีเป็นจำนวนมากด้วย

- (8) ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

3. รายได้จากเงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือการจัดสรรให้โดยหน่วยงานของรัฐ เช่น งบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดฯ ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (งบ ร.ส.)

รายจ่าย

องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายจ่ายตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ที่ได้บัญญัติให้สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. รายจ่ายประจำ ประกอบด้วย

- 1.1 เงินเดือนและค่าจ้างประจำ
- 1.2 ค่าจ้างชั่วคราว
- 1.3 ค่าตอบแทน ใช้สอยและวัสดุ
- 1.4 ค่าสาธารณูปโภค

1.5 เงินอุดหนุน

1.6 รายจ่ายอื่น ๆ

2. รายจ่ายเพื่อการพัฒนา ได้แก่ ค่าครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง

รายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลต้องจัดทำเป็นข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายซึ่งแบ่งเป็น

2.1 งบประมาณรายจ่ายทั่วไป ได้แก่ รายจ่ายงบกลางและรายจ่ายของหน่วยงาน

2.2 งบประมาณรายจ่ายเฉพาะการ ได้แก่ งบประมาณรายจ่ายในกิจการสาธารณูปโภคหรือกิจการอื่น ๆ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้จัดทำเป็นงบประมาณเฉพาะการ

ในการตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปี กำหนดสัดส่วนระหว่างงบประมาณรายจ่ายประจำปีกับงบประมาณรายจ่ายเพื่อการพัฒนา ซึ่งในหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้มีสัดส่วน 35 : 65 เพื่อให้เกื้อหนุนทางการคลังและเงินที่ได้รับในปีงบประมาณใดให้นำมาตั้งงบประมาณรายจ่ายในปีงบประมาณนั้น

การตั้งงบประมาณรายจ่ายให้ต่ำกว่ารายรับไม่น้อยกว่าร้อยละสอง ทั้งนี้ให้หักเงินกู้ เงินที่ได้รับอนุมัติให้จ่ายขาดจากเงินสะสม เงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่น ๆ และเงินทั้งงบประมาณรายจ่ายหนึ่งช่วยเหลืออีกงบประมาณรายจ่ายหนึ่ง ยกจากประมาณการรายรับก่อนที่จะนำมาคิดหาอัตราส่วนร้อยละสอง

งบประมาณรายจ่ายสามารถกำหนดให้มีเงินสำรองจ่ายในงบกลางเพื่อกรณีจำเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้ โดยตั้งจ่ายได้ในอัตราไม่เกินร้อยละห้าของประมาณการรายรับ ซึ่งทั้งนี้ให้หักเงินกู้ เงินที่ได้รับอนุมัติให้จ่ายขาดจากเงินสะสม เงินอุดหนุน จากรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่น ยกจากประมาณการรายรับก่อนที่จะนำมาคิดหาอัตราส่วนร้อยละห้า

การอนุมัติให้ใช้เงินสำรองจ่ายข้างต้นให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการบริหาร

องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจะจัดตั้งงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมได้ ในกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้

1. รายจ่ายซึ่งกำหนดไว้ในงบประมาณไม่พอใช้จ่ายประจำปีนั้น
2. มีความจำเป็นต้องตั้งรายจ่ายขึ้นใหม่ ระหว่างปีงบประมาณนั้น

ในกรณีข้อ 1 และ 2 องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีรายได้เกินกว่าประมาณการรายรับของงบประมาณรายจ่ายประจำปี

3. มีเงินรายได้ในหมวดที่มีได้ตั้งรับไว้ในประมาณการรายรับ
4. มีการใช้จ่ายจากเงินสะสม
5. ได้รับเงินอุดหนุนนอกเหนือจากประมาณการรายรับที่ตั้งไว้
6. มีรายได้เกินกว่าประมาณการรายรับที่ตั้งไว้

LIRT
National Repository of Thailand

ในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมนี้จะต้องจัดทำเป็นข้อบังคับเช่นเดียวกับงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยไม่ต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายน้อยกว่ารายรับร้อยละสองก็ได้ ซึ่งสามารถกระทำได้ตลอดระยะเวลาอันสั้นมีงบประมาณ

(หมายเหตุ ข้อความตั้งแต่ต้นจนจบเรียบเรียงมาจากหนังสือการนิยมนเพิ่มทุนประสิทธิภาพประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ของกองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

ผนวก 3

บุคลากร

บุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลมีบุคลากร ประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล

สำหรับบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. พนักงานส่วนตำบล เป็นบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือนที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล พ.ศ.2539 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2539

2. ลูกจ้าง องค์การบริหารส่วนตำบลใดที่มีปริมาณงานมากและมีรายได้เพียงพอสามารถจ้างลูกจ้างเพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ โดยถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ้างลูกจ้างของหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2536 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2538

3. ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ที่องค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้ไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการชั่วคราว

องค์กรกลางที่รับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของพนักงานส่วนตำบล ตามพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล พ.ศ.2539 มาตรา 5 คือคณะกรรมการพนักงานเทศบาล (ก.ท.) ตามพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานเทศบาล พ.ศ.2519 เป็นองค์กรรับผิดชอบในการบริหารงานของพนักงานส่วนตำบล ซึ่งมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่โดยสรุปดังนี้

1. คณะกรรมการพนักงานเทศบาล (ก.ท.) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมโยธาธิการ อธิบดีกรมบัญชีกลาง เลขาธิการคุรุสภา เลขาธิการ ก.พ. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข เป็นกรรมการ เลขาธิการ ก.ท. ที่ได้รับการแต่งตั้ง 1 คน เป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งปัจจุบันได้แก่ รองอธิบดีกรมการปกครอง ฝ่ายบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ ในการออกกฎ ก.ท. ข้อบังคับ หรือระเบียบ อนุมัติการโอนพนักงานส่วนตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่งในต่างจังหวัด อนุมัติการรับโอนข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นอื่นมาเป็นพนักงานส่วนตำบล มีมติให้ออมนพนักงานส่วนตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนึ่งไปอีกตำบลหนึ่ง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการวิสามัญให้ปฏิบัติกรตามที่ ก.ท.มอบหมาย และปฏิบัติการอื่นตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนด

2. คณะอนุกรรมการพนักงานเทศบาลประจำจังหวัด (สภ.ท.ท.จังหวัด) มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานอนุกรรมการ รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด เป็น

อนุกรรมการ ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่น เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการ พิจารณา กำหนดและเคลียอัตราค่าจ้างระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลภายในจังหวัด อนุมัติการโอนพนักงานส่วน ตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดเดียวกัน ดำเนินการสอบแข่งขันเพื่อ บรรจุบุคคลเข้าเป็นพนักงานส่วนตำบลในจังหวัดตามที่ ก.ท.มอบหมาย และปฏิบัติกรอื่นตามที่พระราช กฤษฎีกาฯ กำหนด

โครงสร้างทางการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนและ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ได้กำหนดให้แบ่งการบริหารออกเป็น

1. สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
2. ส่วนต่าง ๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ตั้งขึ้น

จากคู่มือพนักงานส่วนตำบลฯ ของกรมการปกครองได้เสนอแนะโครงสร้างทางการบริหารที่สำคัญ อย่างน้อยควรมี 3 ส่วน ได้แก่

1. สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานบริหารทั่วไป งานธุรการ งาน พิมพ์ดีด งานการเงินหน้าที งานสวัสดิการ งานการประชุม งานเกี่ยวกับการตราข้อบังคับตำบล งานนิติการ งานการพาณิชย์ งานรัฐพิธี งานประชาสัมพันธ์ งานจัดทำแผนพัฒนาตำบล งานจัดทำข้อบังคับงบประมาณประจำปี งานขออนุมัติดำเนินการตามข้อบังคับ งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย
2. ส่วนทรัพย์สิน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การฝากเงิน การเก็บรักษาเงิน การ ตรวจเงิน การหักภาษีเงินได้และการนำส่งภาษี งานเกี่ยวกับการติดต่อเงินเดือน งานรายงานเงินคงเหลือ ประจำวัน งานขออนุมัติเบิกตัดปีและขอขยายเวลาเบิกจ่าย งานการจัดทำงบ แสดงฐานะทางการเงิน งบทรัพย์สิน หนี้สิน งบโครงการ เงินสะสม งานการจัดทำบัญชีทุกประเภท งานทะเบียนคุมเงินรายได้ รายจ่าย งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับมอบหมาย

3. ส่วนโยธา ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานสำรวจ ออกแบบ เขียนแบบถนน อาคาร สะพาน แอ่งน้ำ ฯลฯ งานการประมาณการค่าใช้จ่ายตามโครงการ งานควบคุมอาคาร งานการก่อสร้างและซ่อมบำรุงทาง อาคาร สะพาน แอ่งน้ำ งานควบคุมการก่อสร้าง งานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

การกำหนดตำแหน่งพนักงานส่วนตำบล ก.ท.ได้กำหนดไว้ 21 ตำแหน่ง ได้แก่

1. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล (เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 3 - 7)
2. รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล (เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 3 - 6)
3. หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล (เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 3 - 5)
4. หัวหน้างานธุรการ (เจ้าหน้าที่งานธุรการ 2 - 5)
5. เจ้าหน้าที่ธุรการ ระดับ 1 - 4
6. เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ระดับ 1 - 4

7. หัวหน้างานนิติการ (นิติกร 3 - 5)
8. หัวหน้าส่วนการคลัง (เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี 2 - 6)
9. หัวหน้างานงบประมาณ (เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี 2 - 5)
10. หัวหน้างานจัดเก็บรายได้ (เจ้าพนักงานจัดเก็บรายได้ 2 - 5)
11. เจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ ระดับ 1 - 4
12. หัวหน้างานการเงินและบัญชี (เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี 2 - 5)
13. เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ระดับ 1 - 4
14. หัวหน้าส่วนโยธา (เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง 2 - 6)
15. หัวหน้างานโยธา (วิศวกรโยธา 3 - 6)
16. นายช่างโยธา ระดับ 2 - 5
17. ช่างโยธา ระดับ 1 - 4
18. หัวหน้าส่วนสาธารณสุข (นักบริหารงานสาธารณสุข 3 - 6)
19. หัวหน้างานสุขาภิบาล (นักวิชาการสุขาภิบาล 3 - 5)
20. หัวหน้างานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ (พยาบาลวิชาชีพ 3 - 5)
21. เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2 - 4

กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดตำแหน่งลูกจ้างที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถดำเนินการจ้างได้ไว้ 22 ตำแหน่งดังนี้

1. คนงานทั่วไป
2. คนงานประจำรถขยะ
3. คนงานประจำรถดูดสิ่งปฏิกูล
4. คนงานประจำโรงฆ่าสัตว์
5. คนงานประจำเรือขนดี
6. นักการ
7. ภารโรง
8. ยาม
9. คนสวน
10. พนักงานผลิตน้ำประปา

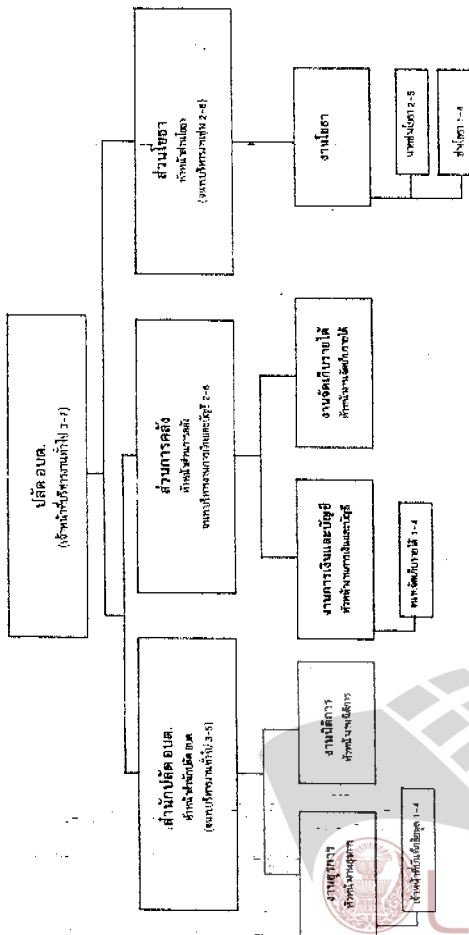

11. พนักงานขับรถยนต์หรือนายท้ายเรือ
12. พนักงานขับรถยนต์
13. พนักงานชุดเสื้อคลุมชุด
14. พนักงานขับเครื่องจักรขนาดเล็ก
15. พนักงานขับเครื่องจักรขนาดกลาง
16. พนักงานขับเครื่องจักรขนาดใหญ่
17. พนักงานจดมาตรวัดน้ำ
18. พนักงานเทคนิค
19. พนักงานดับเพลิง
20. พนักงานวิทยุ
21. ผู้ช่วยช่างทุกประเภท
22. ครูดูแลเด็กอนุบาลและปฐมวัย

นอกจากนี้องค์การนิรโทษกรรมยังสามารถจ้างลูกจ้างในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ช่างโยธา เจ้าหน้าที่วัดเก็บภาษี และเจ้าหน้าที่ธุรการได้

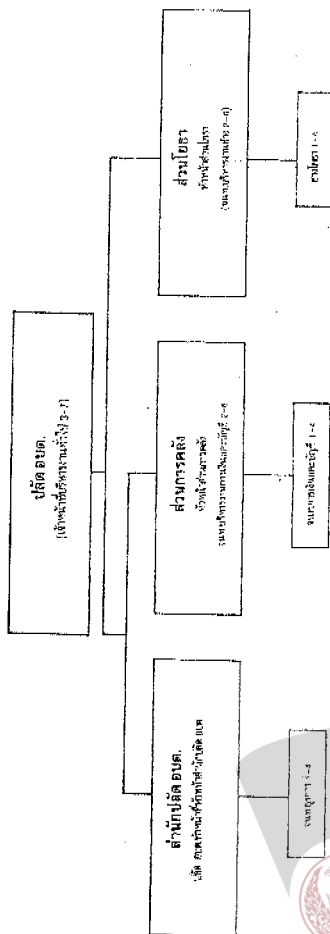
(หมายเหตุ: ข้อความตั้งแต่ต้นจนจบเรียบเรียงมาจากหนังสือคู่มือพนักงานส่วนตำบล ของกองราชการ ส่วนตำบล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

โครงสร้างองค์กรของ อบต. ชั้น 2

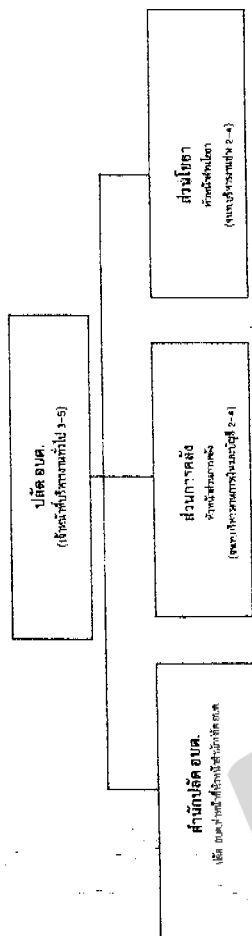
รวมพนักงานส่วนตำบลของ อบต. ชั้น ไม่เกิน 12 ตำแหน่ง
อบต. สามารถจ้างลูกจ้างชั่วคราว หรือลูกจ้างประจำเพื่อช่วยงานได้ 1-24 คน ตามสัดส่วนรายได้ของ อบต.

โครงสร้างองค์กรของ อบต. ชั้น 3

รวมพนักงานส่วนตำบลของ อบต. ชั้น ไม่เกิน 6 ตำแหน่ง
 อบต. สามารถจ้างลูกจ้างชั่วคราว หรือลูกจ้างประจำเพื่อช่วยงานได้ 1-24 คน ตามสัดส่วนรายได้ของ อบต.

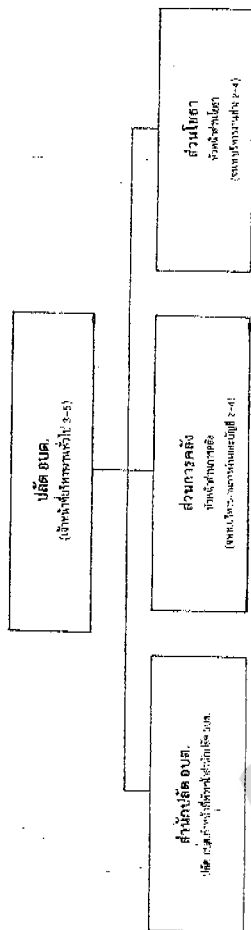
โครงสร้างองค์กรของ อบต. ชั้น 4

รวมพนักงานส่วนตำบลของ อบต. ชั้น 4 ลำแตง
อบต.สามารถจ้างลูกจ้างชั่วคราว หรือลูกจ้างประจำเพื่อช่วยงานได้ 1-24 คน ตามสัดส่วนรายได้ของ อบต.

โครงสร้างองค์กรของ อบต. ชั้น 5

รวมพนักงานส่วนตำบลของ อบต. ชั้น 5 ไม่นเกิน 3 ตำแหน่ง
 อบต. สามารถจ้างลูกจ้างชั่วคราว หรือลูกจ้างประจำเพื่อช่วยงานได้ 1-24 คน ตามลิสต์หน่วยงานได้ของ อบต.

ผนวก 4

การกำกับดูแล

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดอำนาจหน้าที่ด้านต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลไว้โดยสรุปมี 3 ประการ ดังนี้

1. ด้านบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบล อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจสั่งให้คณะกรรมการบริหารทั้งคณะ หรือกรรมการบริหารบางคนพ้นจากตำแหน่ง หากปรากฏว่ากระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติตามไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งและของนายอำเภอ

2. ด้านงบประมาณ อาทิ อนุมัติหรือไม่อนุมัติร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

3. ด้านการบริหารงาน อาทิ เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบังคับตำบล (เฉพาะนายอำเภอ) เป็นผู้เรียกประชุมและเป็นผู้เปิดหรือปิดประชุม (เฉพาะนายอำเภอ)

ในหลักการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งราชการส่วนภูมิภาคในนามของส่วนกลาง มีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่น โดยกฎหมายกำหนดให้มีบทบาทและ มาตรการ ในทางปฏิบัติดังนี้

บทบาท

1. นายอำเภอเป็นผู้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับเลือกตั้ง
2. นายอำเภอรับใบลาออกจากตำแหน่งของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับเลือกตั้ง
3. นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งประธานและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
4. นายอำเภอเป็นผู้เรียกประชุม เปิด และปิดสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อไม่มีประธานสภาหรือประธานสภาไม่เรียกประชุม
5. นายอำเภอเป็นผู้เรียกประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสมัยวิสามัญ
6. นายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
7. นายอำเภอรับใบลาออกจากตำแหน่งของประธานกรรมการบริหารและกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล
8. นายอำเภอตั้งกรรมการบริหารคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการบริหารชั่วคราว
9. นายอำเภอลงชื่อแสดงความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล

10. นายอำเภอเป็นผู้อนุมัติใช้ข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล

11. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อนุญาตตามคำขอขององค์การบริหารส่วนตำบลให้ข้าราชการในสังกัดไปปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการชั่วคราว

12. ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้วินิจฉัยกรณีเกิดความเห็นแย้งในเรื่องข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายระหว่างนายอำเภอกับองค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรการ

1. นายอำเภอสั่งให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่ง
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่ง
3. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลออกจากตำแหน่ง เมื่อบุคคลดังกล่าวมีส่วนได้เสียในสัญญากับสภาตำบล
4. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกรรมการบริหารออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เมื่อสภาตำบลมีมติให้บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งกรรมการบริหาร
5. นายอำเภอมีอำนาจเรียกบุคคลหรือเอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลมาตรวจสอบ
6. นายอำเภออาจเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดยุบสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ ทั้งนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลออกจากตำแหน่งได้ หากบุคคลนั้นเป็นเหตุให้ยุบสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
7. นายอำเภออาจเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้กรรมการบริหารทั้งคณะ หรือบางคนออกจากตำแหน่งได้ ทั้งนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งได้ หากบุคคลนั้นเป็นเหตุให้ยุบกรรมการบริหารหรือเป็นกรรมการบริหารซึ่งถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่ง

หมายเหตุ ข้อความตั้งแต่ต้นจนจบตัดมาจากหนังสือคู่มือวิทยาการสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ตามโครงการพัฒนาสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ของกองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

ด่วนมาก

ที่ มท 0318/2411

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท 10200

8 กุมภาพันธ์ 2539

เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งใหม่ ประจำปี 2539

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (ยกเว้นจังหวัดปัตตานี สตูล สิงห์บุรี และอำนาจเจริญ)

อ้างถึง 1. หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0318/ว 229 ลงวันที่ 26 มกราคม 2539

2. หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0318/ว 11 ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2539

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งใหม่ ประจำปี 2539 จำนวน ชุด

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศลงวันที่ 19 มกราคม 2539 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2539 จำนวน 2,143 แห่ง โดยประกาศดังกล่าวได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่ม 113 ตอนที่ 9 ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 ซึ่งจะทำให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2,143 แห่ง มีผลใช้บังคับในวันที่ 30 มีนาคม 2539 นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการจัดตั้งใหม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย กระทรวงมหาดไทยจึงขอชักซ้อมแนวทางปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเรื่องของสถานการณ์ อำนาจหน้าที่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรก การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหาร และการสนับสนุน กำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และแจ้งให้อำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบลถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

Legislative Institutional Depository of Thailand
(นายชัยวัฒน์ หุสจรูญ)

กรมการปกครอง

โทร. (02) 2245148

โทรสาร (02) 224676๕

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

แนวทางปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่จัดตั้งใหม่ ประจำปี 2539

ประกอบหนังสือ ส่วนมาก ที่ มท 0318/ว 411 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2539

1. สถานภาพ

- 1.1 สภาพตำบลที่ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลจะพ้นจากสภาพแห่งสภาพตำบลตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2539 และมีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะทำให้สมาชิกสภาตำบลทั้งหมดพ้นจากฐานะของสมาชิกสภาตำบล
- 1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการประกาศจัดตั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2539 จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยตำแหน่ง ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยมีกำนันเป็นประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 95 วรรคท้าย แต่เนื่องจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยสมาชิกโดยตำแหน่งและสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้าน 1 ละ 2 คน ดังนั้น สภาองค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ได้ต่อเนื่องเมื่อมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งแล้วเท่านั้น

2. อำนาจหน้าที่

- 2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลและราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 นอกจากนี้ยังมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นและเจ้าพนักงานท้องถิ่น อาทิเช่น พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 เป็นต้น

- 2.2 การปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535 จะต้องปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 (ตามนัยหนังสือ ที่ มท 0318/ว 1655 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2536) และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 โดยให้จังหวัดกำหนดเลขประจำองค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตามหนังสือ ส่วนที่ 3001/ว 959 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2538

3. การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การ

- 3.1 นายอำเภอมีหน้าที่จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2538 โดยกระทรวงมหาดไทยมีนโยบายที่จะให้มีการ

บริหารส่วนตำบล	เลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้ง 2,143 ตำบล พร้อมกันทั่วประเทศ ซึ่งกำหนดวันเลือกตั้งกระทรวงมหาดไทยจะได้แจ้งให้ทราบอีกครั้งหนึ่งต่อไป
4. การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรก	4.1 ให้นายอำเภอกำหนดให้มีการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรกโดยเร็ว ทั้งนี้ ต้องภายใน 45 วัน นับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 53 วรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยในการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งแรกนี้ ให้ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลชั่วคราว และให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2538 โดยเคร่งครัด ทั้งนี้ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการ 1) เลือกประธานสภาและรองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แล้วรายงานผลให้นายอำเภอแต่งตั้งภายในเจ็ดวัน 2) เลือกเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคนหนึ่ง แล้วจัดทำประกาศสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามนัยหนังสือที่ มท 0318/ว 2067 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2538 3) เลือกคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกินสองคน และจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้รับเลือกตั้งไม่เกินสี่คน เพื่อร่วมกับกำนันเป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล แล้วรายงานผลให้นายอำเภอแต่งตั้งโดยเร็ว ทั้งนี้ กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจะดำรงตำแหน่งตาม 1) และ 2) พร้อมกันไม่ได้ 4) กำหนดสมัยประชุมสามัญประจำปี ตามมาตรา 53 วรคแรก แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยดำเนินการให้เป็นไปตามข้อ 14 แห่งข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2538
5. การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล	5.1 ตั้งแต่วันที่ 30 มีนาคม 2539 กำนันซึ่งเป็นประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 95 วรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จะเป็นผู้แทนขององค์การบริหารส่วนตำบลตามมาตรา 60 ทำหน้าที่รับโอนบรรดางบประมาณทรัพย์สิน สิทธิ ลิขสิทธิ์ เรียกร้องหนี้ และเจ้าหนี้จากสภาตำบลเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 41 วรคสอง นอกจากนี้ยังทำหน้าที่กฎหมายระเบียบและข้อบังคับกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

5.2 หลังจากที่นายอำเภอได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจัดการประชุมโดยเร็ว ทั้งนี้ ให้กำนันเป็นประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง ทั้งนี้ ตามมาตรา 95 วรรคท้าย ตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการบริหารไม่จำเป็นต้องมีการเลือก แต่หาของสัการะบริหารส่วนตำบลเห็นว่ามีความจำเป็นจะต้องมีเลขานุการคณะกรรมการบริหารเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ก็ให้ดำเนินการเลือกเลขานุการคณะกรรมการบริหารได้โดยให้คณะกรรมการบริหารเลือกกรรมการบริหารคนหนึ่งเป็นเลขานุการ แต่จะไม่ได้รับค่าตอบแทนในฐานะเลขานุการคณะกรรมการบริหารตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ตามนัยหนังสือ ที่ มท 0318/ว 1556 ลงวันที่ 18 พฤษภาคม 2538

6. การสนับสนุน
ช่วยเหลือ
และ กำกับ
ดูแล

ให้จังหวัด อำเภอ และองค์การบริหารส่วนจังหวัด สนับสนุน ช่วยเหลือ ประสานงาน และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างใกล้ชิด เพื่อมิให้เกิดความเสียหายใด ๆ เกิดขึ้นโดยให้ถือปฏิบัติตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท 0318/ว 1011 ลงวันที่ 28 มีนาคม 2538 และหนังสือด่วนมาก ที่ มท 0318/ว 2894 ลงวันที่ 7 กันยายน 2538 โดยเคร่งครัด

กองราชการส่วนตำบล
กรมการปกครอง

Legislative Institutional Repository of Thailand

ด่วนมาก

ที่ มท 0318/ว 587

กระทรวงมหาดไทย

ถนนอักษะทางค์ กท 10200

23 กุมภาพันธ์ 2539

เรื่อง นโยบายการดำเนินงานต้ององค์การบริหารส่วนตำบล

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท 0318/ว 411 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2539

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศลงวันที่ 19 มกราคม 2539 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2539 จำนวน 2,143 แห่ง โดยประกาศดังกล่าวได้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับทั่วไป เล่ม 113 ตอนที่ 9 ตั้งแต่วันที่ 30 มกราคม 2539 ซึ่งทำให้การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2,143 แห่ง มีผลใช้บังคับในวันที่ 30 มีนาคม 2539 นั้น

เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กระทรวงมหาดไทยจึงขอชักชวนนโยบายการดำเนินงานต้ององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้จังหวัด อำเภอ/กิ่งอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลทราบและถือปฏิบัติ ดังนี้

1. นโยบายต้ององค์การบริหารส่วนตำบล

1.1 กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายที่จะจัดตั้งสภาตำบลที่มีรายได้ตามกฎหมายกำหนดเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ประชาชน โดยในปี 2539 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2,143 แห่ง ทำให้ปัจจุบันมีจำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสิ้น 2,760 แห่ง เหลือที่เป็นสภาตำบลจำนวน 4,201 แห่ง ซึ่งคาดว่าในปี 2541 สภาตำบลจะได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลครบทุกแห่ง

1.2 กระทรวงมหาดไทย มีนโยบายที่จะกระจายอำนาจจากการคลังให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้และงบประมาณในสัดส่วนที่เพียงพอจะบริหารกิจการของตนเองได้ โดยในปี 2539 กระทรวงมหาดไทยได้รับงบประมาณจำนวน 10,000 ล้านบาท เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนให้แก่สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งละ 1,332,200 บาท ซึ่งเมื่อรวมกับงบประมาณตามโครงการพัฒนาตำบล (คพด.) แล้ว คาดว่าสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งจะได้รับงบประมาณสนับสนุนเฉลี่ยตำบลละ 2 ล้านบาท

1.3 กระทรวงมหาดไทย มีนโยบายที่จะพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีขีดความสามารถในการกำหนดนโยบายและการบริหารท้องถิ่นของตนเอง โดยเงินอุดหนุนที่กระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรให้แก่สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น มีลักษณะเป็นเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำไปใช้เป็นรายได้

และจัดทำเป็นข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายของตำบลตามอำนาจหน้าที่ การกิจ และแผนพัฒนาตำบลของตนได้อย่างอิสระ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจทางการคลังและการบริหารงบประมาณแก่องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างแท้จริง

1.4 กระทรวงมหาดไทย มีนโยบายที่จะสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีความสามารถเข้ารับภาระในการบริหารและการปกครองตนเองเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยในปี 2539 กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนพนักงานและลูกจ้างส่วนตำบล พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อแจกจ่ายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

2. การสนับสนุนช่วยเหลือและกำกับดูแล

2.1 การสนับสนุนช่วยเหลือและกำกับดูแลในระดับอำเภอ โดยให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอดำเนินการดังนี้

1) เอาใจใส่และส่งเสริมสภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง ไม่เกิดความผิดพลาดเสียหาย หากมีปัญหา อุปสรรค ควรให้คำแนะนำปรึกษา และส่งเสริมการแก้ไขปัญหานั้นโดยเร็ว

2) สนับสนุนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในด้านต่าง ๆ และมุ่งเน้นให้องค์การบริหารส่วนตำบล ใช้เจ้าหน้าที่ของตนเช่นลูกจ้างปฏิบัติงานเป็นหลัก ยกเว้นงานด้านช่างหรืองานที่มีเทคนิคเฉพาะ จึงควรขอตัวข้าราชการหรือบุคลากรอื่นมาช่วย นอกจากนี้ ไม่ควรใช้ลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลไปช่วยปฏิบัติงานประจำของส่วนราชการใด ๆ

3) สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีที่ทำการเป็นของตนเอง โดยหากองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีที่ทำการเดิมอยู่แล้วให้ปรับปรุงให้เป็นที่ทำการถาวร แต่หากไม่มีให้องค์การบริหารส่วนตำบลตั้งงบประมาณก่อสร้างโดยใช้แบบแปลนมาตรฐานของกรมโยธาธิการ

4) การจัดให้มีการติดตามและประเมินผล การใช้เงินงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าและไม่เกิดปัญหาการรั่วไหล หรือการทุจริตใด ๆ

5) ส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน เพื่อแสวงหาความร่วมมือ สนับสนุนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

6) การจัดระบบการกำกับดูแลของอำเภอ โดยให้มีปลัดอำเภอรับผิดชอบงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่สามารถเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการกำกับดูแล รวมถึงการมอบอำนาจให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลปฏิบัติราชการแทนนายอำเภอ ในตำบลที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) ดูแลมิให้มีการขึ้นการตั้งงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อประโยชน์ของส่วนราชการใดที่ไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง

8) ควรส่งเสริมความสำคัญของโครงการและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ควบคู่ไปกับการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9) ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การให้

ความร่วมมือในกิจกรรมพัฒนา การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การเข้าฟังการประชุม การติดตามประกาศ การรายงานหรือข่าวสารต่าง ๆ ที่เปิดเผยภาคีไว้ ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล

2.2 การสนับสนุนช่วยเหลือและกำกับดูแลในระดับจังหวัด โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการดังนี้

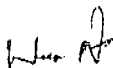
1) กำกับดูแลในระดับอำเภอตามแนวทางข้อ 2.1

2) จัดให้มีระบบการกำกับดูแลของจังหวัด โดยให้ที่ทำการปกครองจังหวัด (ฝ่ายท้องถิ่น) เป็นศูนย์กลาง และให้ประสานงานอย่างใกล้ชิดกับเสมือนตราจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด คณะวิทยากรจังหวัด และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และมีการแจ้งประสานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดังกล่าวให้ทราบทุกครั้ง ที่มีการสั่งการเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

3) จัดให้มีระบบการติดตามประเมินผล และตรวจสอบการใช้เงินงบประมาณ และการบริหารงานคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้เกิดความถูกต้องเรียบร้อยเพื่อป้องกันความผิดพลาดเสียหายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และแจ้งให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง

กองราชการส่วนตำบล

โทร. (02) 2245148, 2246375

โทรสาร (02) 2246763

Legislative Institutional Repository of Thailand

ด่วนมาก

ที่ มท 0318/ว 2057

กรมการปกครอง

ยชฎาณค กท 10200

1 พฤศจิกายน 2538

เรื่อง ให้เน้นย้ำการกำกับดูแลการปฏิบัติงานของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลด้านงบประมาณการเงินและการบัญชีเป็นพิเศษ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

- อ้างถึง 1. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท 0318/ว 2894 ลงวันที่ 7 กันยายน 2538
2. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0318/ว 2151 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2538

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนวทางการกำกับดูแลด้านงบประมาณการเงินและการบัญชี จำนวน 1 ชุด

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนแนวทางการกำกับดูแลตามนโยบาย ทั้งในระดับอำเภอ และในระดับจังหวัด กับได้สั่งการให้จังหวัดแต่งตั้งผู้ตรวจสอบภายใน ดำเนินการตรวจสอบการคลัง การบัญชี การเงินของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยแล้ว นั้น

จากการที่กรมการปกครองได้ดำเนินการตรวจและแนะนำการปฏิบัติงานของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในปีงบประมาณ 2538 พบว่า สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่ง ยังปฏิบัติงานไม่ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียบว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ระเบียบว่าด้วยการพัสดุ และระเบียบว่าด้วยการรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การฝากเงิน การเก็บรักษาเงิน และการตรวจเงิน จึงขอให้แจ้งอำเภอย่อยและกิ่งอำเภอ ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลในรอบปีงบประมาณ 2538 ที่ผ่านมา ตามข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2538 ทั้งในด้านการจัดทางงบประมาณ การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง การรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การฝากเงิน การเก็บรักษาเงิน ว่าถูกต้องตามระเบียบหนังสือสั่งการหรือไม่ โดยให้ดำเนินการตรวจสอบให้แล้วเสร็จอย่างช้าภายในเดือนธันวาคม 2538

2. กรณีที่พบการปฏิบัติงานผิดพลาดไม่ถูกต้องตามระเบียบ หนังสือสั่งการ ให้อำเภอและกิ่งอำเภอย่อยให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือให้สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน หากมีความจำเป็นก็สามารถขอความเห็นหรือผ่อนผันการปฏิบัติตามระเบียบได้ โดยให้ถือปฏิบัติตามหนังสือ

กระทรวงมหาดไทย ส่วนที่สุด ที่ มท 0318/ว 2589 ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2538 ที่ มท 0318/ว 2752 ลงวันที่ 28 สิงหาคม 2538 และ วิทยุ กรมการปกครอง ส่วนที่สุด ที่ มท 0318/ว 2996 ลงวันที่ 15 กันยายน 2538 โดยดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเดือนธันวาคม 2538

3. ให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ในฐานะเป็นผู้กำกับดูแลตามกฎหมายควบคุมให้มีการปฏิบัติตามข้อ 1 และ 2 อย่างใกล้ชิด โดยเน้นบทบาทของอำเภอทางด้านการให้คำแนะนำปรึกษา ให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุน และแก้ไขปัญหาให้สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง ด้วยความถูกต้องและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ให้ถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของนายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอที่จะต้องปฏิบัติให้บังเกิดผล หากปรากฏว่าสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลปฏิบัติงานผิดพลาดบกพร่องจนเป็นเหตุให้มีการทุจริตเกิดขึ้น โดยขาดการกำกับดูแลจากทางอำเภอเท่าที่ควรแล้ว นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ อาจมีส่วนรับผิดชอบในฐานะผู้กำกับดูแลด้วย

4. กรณีที่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นหรือสื่อมวลชนใดเสนอข่าวเกี่ยวกับการทุจริตของสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอใด ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ รับตรวจสอบสวนเท็จจริงเบื้องต้นแล้วรายงานตามลำดับชั้นเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด กับให้ส่งโทรสารรายงานนั้นให้กรมการปกครองทราบทันที ที่หมายเลข (02) 2246763 เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการชี้แจงเรื่องดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายชูวงศ์ ฉายะบุตร)

อธิบดีกรมการปกครอง

กองราชการส่วนตำบล

โทร 2245148, 2246375

โทรสาร (02) 2246763

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

แนวทางการกำกับดูแลด้านงบประมาณ การเงินและการบัญชี

1. โครงสร้างการกำกับดูแล

- (1) นายอำเภอ : ผู้กำกับดูแลตามกฎหมาย
- (2) ปลัดอำเภออาวุโส : กลั่นกรอง ตรวจสอบ
- (3) ปลัดอำเภอที่ได้รับแต่งตั้งจวนายอำเภอให้รับผิดชอบงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอ : ดูแลงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอทั้งหมด
- (4) ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล : ดูแลเฉพาะตำบลที่รับผิดชอบ

2. กิจกรรม

- (1) นายอำเภอ
 - ศึกษานโยบายการกำกับดูแลสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลของกระทรวงมหาดไทย
 - ออกคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ
 - กำหนดแผนการตรวจแนะนำ
 - อำนวยความสะดวกตรวจแนะนำ ซึ่งอาจทำโดยบุคคลหรือคณะ
 - ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ (2) - (4)
 - จัดประชุมหารือการทำงานของตำบลเป็นประจำ
- (2) ปลัดอำเภออาวุโส
 - กลั่นกรองการทำงานของ (3)
 - แนะนำการทำงานของ (3) และ (4)
 - เสนอเรื่องผ่าน ให้ความเห็นชอบแก่ (1)
- (3) ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล
 - เป็นศูนย์กลางงานของตำบลกับอำเภอ
 - รวบรวมเรื่องราวที่เสนอปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล เพื่อเสนอ นายอำเภอผ่านปลัดอำเภออาวุโส
 - เป็นศูนย์กลางข้อมูลตำบลของอำเภอ
 - เป็นศูนย์รวมกฎหมาย ระเบียบ หนังสือสั่งการต่าง ๆ เป็นต้น และสามารถให้คำแนะนำด้านกฎหมาย ระเบียบได้เป็นอย่างดี

(4) ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล

- ศึกษากฎหมาย ระเบียบ คำสั่งให้แม่นยำ
- ให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานของตำบล
- ประสานงานกับอำเภอ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการทำงานของตำบล
- ตรวจสอบแนวทางการปฏิบัติงานของตำบลด้วยตนเองหรือเป็นคณะ โดยเน้นด้านงบประมาณ การเงิน และการบัญชี
- ช่วยแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น
- รายงานนายอำเภอทราบถึงสภาพการปฏิบัติงานของตำบลที่รับผิดชอบ เป็นต้น

ผนวก 5

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งขึ้น กฎหมายกำหนดให้มีงานในความรับผิดชอบ 20 ประการ (มาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล พ.ศ.2537) การบริหารงานของราชการส่วนท้องถิ่นโดยทั่วไปมีภารกิจหลัก ๆ 4 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
2. ด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป
3. ด้านงานบริหาร
4. ด้านการประสานงาน

ในการจำแนกภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลว่าเป็นภารกิจด้านหนึ่งด้านใดในข้อ

1 - 3 จะพิจารณาจากการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้ดำเนินงานในปี 2539 สำหรับงานด้านการประสานงานจะพิจารณาจากการปฏิบัติงานจริงเนื่องจากการจัดสรรงบประมาณประจำปีไม่สามารถที่จะสะท้อนภาพงานดำเนินงานด้านนี้ได้

จากการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างวันที่ 30 สิงหาคม - 29 กันยายน 2539 ในองค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง และสภาตำบล 3 แห่ง ได้แก่

องค์การบริหารส่วนตำบล	อำเภอ	จังหวัด	ขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบล
1. บางบ่อ	บางบ่อ	สมุทรปราการ	ใหญ่
2. คลองด่าน	บางบ่อ	สมุทรปราการ	ใหญ่
3. โพนเมือง	เหล่าเสือโก้ก	อุบลราชธานี	เล็ก
4. สันกลาง*	สันกำแพง	เชียงใหม่	เล็ก
5. ชมพู่	สารภี	เชียงใหม่	เล็ก
6. แม่โป่ง	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	เล็ก
7. เขารูปช้าง	เมือง	สงขลา	กลาง
8. เกาะยอ	เมือง	สงขลา	เล็ก
9. ควนลัง	หาดใหญ่	สงขลา	กลาง

* จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2539

องค์การบริหารส่วนตำบลที่ศึกษาขนาดใหญ่นั้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 1 ซึ่งมีรายได้ตั้งแต่ 20 ล้านบาทขึ้นไป องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง เป็นองค์การบริหาร

ส่วนตำบลชั้นที่ 2 - 4 มีรายได้ตั้งแต่ 3 ล้านบาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน 20 ล้านบาท และองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 5 มีรายได้ไม่ถึง 3 ล้านบาท

สภาตำบล	อำเภอ	จังหวัด	รายได้ของสภาตำบล
1. นหนองปรือ	บางพลี	สมุทรปราการ	30,630 บาท
2. กระโสม	เมือง	อุบลราชธานี	28,402 บาท
3. สะพือ	ตระการทิพย์	อุบลราชธานี	15,306 บาท

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า

1. **ด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม** ได้แก่ ภารกิจที่ต้องจัดการบริหารส่วนตำบลดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นให้มีสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนให้มีสภาพที่ดีขึ้น การดำเนินงานเพื่อกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ความเจริญ ตลอดจนแก้ไขปัญหาคาความเดือดร้อนของชุมชน จากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติฯ มีดังนี้

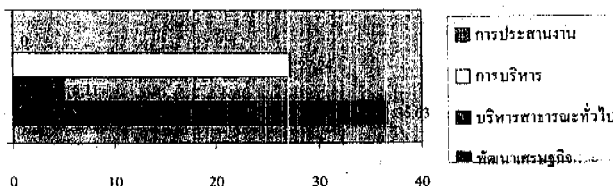
- 1) วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 2) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและบก
- 3) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 4) คุ้มครองดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 5) ให้มีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร
- 6) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
- 7) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- 8) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- 9) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- 10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามขององค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ดำเนินการในงานด้านนี้เป็นส่วนมาก ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกว่าครึ่งหนึ่งของงบประมาณทั้งหมดที่มีอยู่ เป็นเงิน 36.57 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 63.03 ของงบประมาณทั้งสิ้น (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล ปิงประมาณ 2539

ประเภท	งบประมาณขององค์การ ล้านบาท	บริหารส่วนตำบล ร้อยละ
1. ด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	36.63	53.10
2. ด้านบริหารสาธารณะทั่วไป	5.11	7.41
3. ด้านการบริหาร	27.24	39.49
4. ด้านการประสานงาน	0.00	0.00
รวม	68.98	100.00

จำนวนงบประมาณที่จัดสรรตามประเภทของ อบต.ปี 2539

ภายใต้งานด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ดำเนินการในเรื่องการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและบก ซึ่งได้แก่ การสร้าง ซ่อม ถนน สะพาน เขื่อนกั้นน้ำเค็ม โดยใช้งบประมาณรวม 17.96 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 49.11 ของงบประมาณด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รองลงมาได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ ซึ่งได้แก่ การสร้างทางระบายน้ำ ใช้งบประมาณรวม 12.03 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 32.85 ของงบประมาณด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการจัดให้มีน้ำเพื่ออุปโภคและการเกษตร ได้แก่การสร้างระบบประปาหมู่บ้าน เจาะบ่อนบาดาล ฯลฯ โดยใช้งบประมาณรวม 4.21 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.48 ของงบประมาณด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ดูตารางที่ 2)

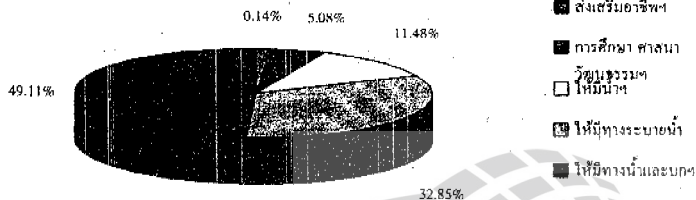

LIRT

ตารางที่ 2 การจัดสรรงบประมาณด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจำแนกตาม
อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ปีงบประมาณ 2539

อำนาจหน้าที่	งบประมาณที่จัด ด้านบาท	สรในปี 2539 ร้อยละ
1. วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	0.02	0.05
2. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและบก	17.96	49.11
3. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	1.86	5.08
4. คุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	0.05	0.14
5. ให้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร	4.20	11.48
6. ให้น้ำและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ	12.03	32.85
7. ให้น้ำและส่งเสริมกลุ่มเกษตรและกิจการสหกรณ์	0.00	0.00
8. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว	0.00	0.00
9. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร	0.50	1.37
10. ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และทางข้าม	0.00	0.00
รวมงานด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	36.58	100.00

ร้อยละของงบประมาณในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของ อบต.ปี2539

เมื่อพิจารณาการบริหารงบประมาณในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล
ทั้ง 9 แห่ง แล้วพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง ได้แก่ คลองด่าน สันกลาง เมาบึง และเขา
รูปช้าง จัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและบก เป็นสัดส่วนที่สูงในลำดับ
แรกของการจัดสรรงบประมาณ อยู่ระหว่างร้อยละ 50 - 78 ของงบประมาณรวมทั้งสิ้น (ดูตารางที่
3)

จากการศึกษาเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ

กับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า กฎหมายได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีภารกิจใน
ด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นมากกว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ได้แก่ การส่งเสริม

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

เสริมการประกอบอาชีพของราษฎร การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ การส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีเจตนารมณ์ที่จะให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับตำบลได้ดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานอาชีพของประชาชนด้วยประการหนึ่ง (ดูตารางที่ 9)

แต่จากการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลตัวอย่าง พบว่า การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานอาชีพของประชาชนดังกล่าวมีส่วนน้อยมาก คือ มีเพียงร้อยละ 1.37 ของงานด้านพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น

นอกเหนือจากการพิจารณาจากทิศทางการจัดสรรงบประมาณแล้ว แผนพัฒนาตำบลยังเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องผลักดันให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปในทิศทางเดียวกับแผนพัฒนาในระดับต่าง ๆ และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ยึดถือแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และแผนพัฒนาตำบลประจำปี มีเพียงองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งเท่านั้นที่จัดสรรงบประมาณโดยการแบ่งงบประมาณกันในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเหตุผลเนื่องมาจาก ปัญหาการเมืองภายในขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ การจัดสรรงบประมาณที่จะให้แก่พื้นที่แต่ละหมู่บ้านคณะกรรมการบริหารจึงยึดหลักความเป็นธรรม โดยแบ่งให้ทุกหมู่บ้านเท่า ๆ กัน ลักษณะเช่นนี้คงจะเกิดขึ้นเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในระยะแรก ๆ เท่านั้น

2. ด้านบริการสาธารณะทั่วไป

งานด้านให้บริการสาธารณะทั่วไป ได้แก่ งานที่จัดให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น การให้บริการสาธารณะที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นงานด้านสาธารณสุข คู่ครองป้องกันสาธารณภัย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติ¹ มีดังนี้

- 1) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ฯลฯ
- 2) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- 3) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 4) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย
- 5) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา
- 6) คู่ครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติ
- 7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างฯ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามขององค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ดำเนินการในงานด้านนี้เป็นจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดย

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ

อำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน

องค์การบริหารส่วนตำบล	หน่วยการปกครองรูปแบบอื่น ๆ
- ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ - ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรและกิจการสหกรณ์ - ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว	กรุงเทพมหานคร - การทะเบียนตามกฎหมาย - การผังเมือง - การวิศวกรรมจราจร - การขนส่ง - การควบคุมอาคาร* - การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย - การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัวและการรักษาพยาบาล - การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน - การควบคุมการเลี้ยงสัตว์* - การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์ - การสังคมสงเคราะห์
- ให้มีน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร - ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ - คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ให้มีและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร - หาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน - ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว	องค์การบริหารส่วนจังหวัด - รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน* - จัดให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา - จัดให้มีโรงพยาบาล* - จัดให้มีสุสาน หรือฌาปนสถาน - แบ่งสรรเงินซึ่งกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบล	หน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ
- ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ - คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ - ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ - ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว - คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน	เทศบาลนคร ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก
- ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ - คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ - ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ - ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว - คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน	เทศบาลเมือง - จัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา - ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก
- ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ - คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เทศบาลตำบล - ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง - ให้มีสุสานและฌาปนสถาน - ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้

องค์การบริหารส่วนตำบล	หน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ
3. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ 4. ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ 5. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว 6. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร 7. คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน	
1. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ 2. คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ 4. ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ 5. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว 6. คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน	สุขาภิบาล 1. ให้มีโรงพยาบาล* 2. ให้มีสุสานและฌาปนสถาน 3. ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง 4. ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้

หมายเหตุ * กฎหมายอื่น ๆ กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลปฏิบัติด้วยเช่นกัน

File:comp.doc

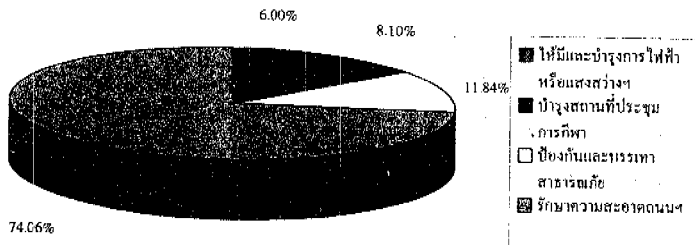

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ได้จัดสรรงบประมาณในด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป เป็นเงินทั้งสิ้น 5.44 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.89 ของงบประมาณทั้งสิ้น (ดูตารางที่ 1)

ร้อยละของงบประมาณในการให้บริการสาธารณะของ อบต.ปี2539

ภายใต้งานด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ดำเนินการในเรื่องการรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ฯลฯ โดยใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 4.03 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 74.06 ของงบประมาณด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป รองลงมาได้แก่ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ใช้งบประมาณรวม 0.64 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.84 ของงบประมาณด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป และการจัดให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา เช่น การปรับปรุงอาคารสำนักงานหรือที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ใช้งบประมาณรวม 0.44 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 8.10 ของงบประมาณด้านการให้บริการสาธารณะทั่วไป (ดูตารางที่ 4)

จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและระงับโรคติดต่อ ขณะที่สถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันมีปัญหาในเรื่องโรคเอดส์และยาเสพติดรุนแรง ซึ่งในเรื่องดังกล่าวองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นในระดับตำบล มีความใกล้ชิดกับประชาชน จึงควรมีบทบาทในเรื่องนี้ด้วย

LIRT

ตารางที่ 4 การจัดสรรงบประมาณด้านการให้บริการสาธารณะจำแนกตามอำนาจ
หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ปีงบประมาณ 2539

อำนาจหน้าที่	งบประมาณที่จัด ล้านบาท	สรุในปี 2539 ร้อยละ
1. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ฯลฯ	4.03	74.06
2. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ	0.00	0.00
3. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	0.64	11.84
4. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย	0.00	0.00
5. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา	0.44	8.10
6. คุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติ	0.00	0.00
7. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างฯ	0.33	6.00
รวมงานด้านให้บริการสาธารณะทั่วไป	5.11	100.00

เมื่อพิจารณาการบริการงบประมาณในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล
ทั้ง 9 แห่ง แล้วพบว่าอำนาจหน้าที่ในด้านให้บริการสาธารณะทั่วไปนี้ มีสัดส่วนที่องค์การบริหาร
ส่วนตำบลต่าง ๆ จัดสรรในด้านนี้เป็นจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่ได้แก่การบริการรักษาความ
สะอาดของถนน ทางน้ำ คิดเป็นร้อยละ 5.84 ของงบประมาณรวมทั้งสิ้น โดยมีองค์การบริหารส่วน
ตำบล 2 แห่งที่ได้จัดสรรให้ ได้แก่ แม่โป่ง และ ควนลัง รองลงไปได้แก่ การป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัย คิดเป็นร้อยละ 0.93 ของงบประมาณรวมทั้งสิ้น ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่ง
ที่ดำเนินการ ได้แก่ บางป่อ และควนลัง (ดูตารางที่ 3)

และจากการศึกษาเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยการปก
ครองท้องถิ่นอื่น ๆ กับ องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่
ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะน้อยกว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ใน
การให้บริการสาธารณะที่ต้องใช้เงินลงทุนสูง รวมทั้งต้องกระบวนบริหารจัดการในการจัดบริการ
เหล่านั้นด้วย เช่น กรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่จัดให้มีการขนส่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด
มีหน้าที่จัดให้มีน้ำสะอาดหรือประปา เทศบาลตำบลมีหน้าที่ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง ให้มี
และบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ เทศบาลเมืองมีหน้าที่จัดตั้งและบำรุงโรงเรียน
อาชีวฯ และ ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก เช่นเดียวกับเทศบาลนคร ส่วน
สุขาภิบาลให้มีหน้าที่ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้

แต่อย่างไรก็ตามมีอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลประการ
หนึ่งที่กำหนดให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย เช่น เป็นเจ้าพนักงานตามพิกฎ
หมายมอบหมาย ฯลฯ ประกอบกับงานด้านรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตำบล หมู่บ้าน งาน
ทะเบียนราษฎร อันเป็นภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่

(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2489 ซึ่งภารกิจด้านการให้บริการสาธารณะเหล่านี้เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าทำให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นในระดับตำบลมีภาระเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากที่จะต้องดำเนินการ

3. ด้านการบริหาร

งานด้านบริหาร ได้แก่ งานในด้านการจัดหารายได้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนั้นยังรวมถึงการปฏิบัติงานประจำที่สามารถดำเนินงานไปได้ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายอันได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าเบี้ยประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ คุรุภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งค่าสาธารณูปโภคอื่น ๆ จากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติฯ มีดังนี้

- 1) حاملผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 2) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
- 3) อื่น ๆ ได้แก่ค่าใช้จ่ายในการบริหารต่าง ๆ

องค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง พบว่าส่วนมากจัดสรรงบประมาณสำหรับเพื่อการบริหารงานทั่วไปถึง 26.91 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 39.01 ของงบประมาณทั้งสิ้น (ดูตารางที่ 1) และจากข้อมูลรายจ่ายฯ เมื่อจำแนกตามหมวดรายจ่ายโดยพิจารณาจากประมาณประจำแล้วพบว่ารายจ่ายสูงที่สุดได้แก่ รายจ่ายหมวดค่าครุภัณฑ์ เป็นเงินทั้งสิ้น 13.57 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.73 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ซึ่งในระยะเพื่งจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลใหม่ ๆ จึงจำเป็นต้องใช้จ่ายเพื่อจัดหาครุภัณฑ์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานประจำ รายจ่ายที่รองลงไปได้แก่ค่าใช้สอย เป็นเงินทั้งสิ้น 6.64 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.21 และเงินค่าตอบแทนอื่น ๆ ซึ่งใช้จ่ายเป็นค่าเบี้ยประชุมสำหรับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเงิน 6.34 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 6.89 (ดูตารางที่ 5) เป็นที่น่าสังเกตว่าสำหรับรายจ่ายหมวดเงินเดือนและค่าจ้างนั้นยังมีไม่มากนัก เนื่องจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานและพนักงานส่วนตำบลเริ่มเริ่มบรรจุทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลไม่นานนัก

1) บุคลากร

บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเหนือไปจากคณะกรรมการบริหารฯ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ยังประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบล ลูกจ้าง และข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่องค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอต่อผู้ว่าราชการให้ดำรงตำแหน่งเป็นการชั่วคราว

ข้อเท็จจริงพบว่าขณะที่ทำการศึกษาค้นคว้า ซึ่งเป็นระยะแรกที่เริ่มให้พระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบลฯ ในองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนมากอยู่ระหว่างบรรจุแต่งตั้งพนักงานส่วนตำบลตำแหน่งต่าง ๆ พร้อมกับนั้นในบางแห่งก็ยังคงมีข้าราชการและ

[illegible]

ตารางที่ ๖ ข้อมูลพนักงานส่วนตำบลและลูกจ้างองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อมูลคน	องค์การบริหารส่วนตำบล									รวม	ร้อยละ
	ประเภท	คลองตำหรุ	สันกลาง	หนอง	แม่โป้ง	โพธิ์น้อย	เจริญบุรี	ควนชัย			
จำนวน		12	12	4	3	3	5	18	18	75	100.00
เพศ		12	12	4	3	3	5	18	18	75	100.00
ชาย		9	4	2	0	1	3	8	10	38	50.67
หญิง		3	8	2	3	2	2	9	8	37	49.33
วุฒิการศึกษา		0	12	4	0	3	0	18	0	37	49.33
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า		0	3	0	0	1	0	4	0	8	10.67
อนุปริญญา		0	1	2	0	2	0	5	0	10	13.33
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ		0	4	2	0	0	0	6	0	12	16.00
ต่ำกว่า ปวช.		0	4	0	0	0	0	3	0	7	9.33
ชั้นกลาง		12	12	4	3	3	5	18	18	75	100.00
ปลด ยศ		1	1	0	0	0	1	1	1	5	6.67
หัวหน้าสำนักงานปลด ยศ		0	0	2	0	0	0	0	1	2	2.67
หัวหน้าส่วนการคลัง		1	1	1	0	0	1	1	1	6	8.00
หัวหน้าแผนกโยธา		1	1	1	0	0	1	1	1	6	8.00
หัวหน้าส่วนสาธารณสุข		1	1	0	0	0	0	0	0	2	2.67
นิติกร		0	0	0	0	0	0	1	1	2	2.67
นายช่างและช่างเทคนิค		1	1	0	1	1	1	3	2	10	13.33
เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี		1	1	1	1	1	0	3	2	10	13.33
เจ้าหน้าที่ติดกับรายได้		1	2	0	0	0	0	4	3	10	13.33
เจ้าหน้าที่ธุรการ		1	1	0	1	1	1	1	5	11	14.67
เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล		0	0	0	0	0	0	1	1	2	2.67
คนงาน		4	3	0	0	0	0	2	0	9	12.00
จัดคณะกรรมการ		0	12	0	3	3	5	18	18	58	78.67
ลูกจ้าง		0	8	0	0	0	2	7	0	23	30.67
จ้างราชการ		0	4	0	3	3	3	11	12	36	48.00
จ้างงานราชการที่ระดมราชการ		1	4	1	0	0	3	0	0	9	12.00
จ้างงานผู้ว่าราชการมาปฏิบัติ		0	0	3	0	0	0	3	0	6	8.00

พนักงานส่วนท้องถิ่นที่ยืมตัวมาช่วยราชการชั่วคราวอยู่ เป็นช่วงระยะเวลาที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษาตารางที่ ๑) มีพนักงานส่วนตำบลร้อยละ 48.00 รองลงมาเป็นลูกจ้าง ร้อยละ 30.67 และที่เหลือร้อยละ 12.00 เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นที่ช่วยราชการ และองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางและใหญ่มีบุคลากรรวมทั้งสิ้น จำนวน 12 - 18 ตำแหน่ง ส่วนขนาดเล็กมีบุคลากรรวมทั้งสิ้น 3 - 5 ตำแหน่ง

บุคลากรที่เพื่งบรรจุส่วนใหญ่พบว่ายังไม่ได้รับการฝึกอบรม มีเพียงร้อยละ 8.00 ของบุคลากรทั้งหมดที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมฯ (ขณะจัดเก็บข้อมูลนั้นเป็นระยะที่พนักงานส่วนตำบลเริ่มเข้าปฏิบัติงานตามพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล พ.ศ.2539 และอยู่ระหว่างเริ่มฝึกอบรม) และในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมทั้งหมดมีความเห็นว่าการหลักสูตรต่าง ๆ ที่กรมการปกครองฝึกอบรมให้มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการอย่างมาก ทั้งเรื่องการจัดเก็บรายได้ การเงินและบัญชี และการปฏิบัติงานด้านช่างโยธา นอกจากนั้นแล้ว ในการฝึกอบรมดังกล่าวทั้งวิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรม ต่างมีความสนใจและตั้งใจในการฝึกอบรมต่างไปจากหลักสูตรของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการฝึกอบรมของพนักงานส่วนตำบลยังมีการแนะนำการปฏิบัติงานในเรื่องอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ได้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานจริง เช่น แนะนำวิธีการปฏิบัติ หากพบกรณีที่เกิดคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปฏิบัติตนไม่ถูกต้องตามระเบียบการเบิกจ่ายเงิน ฯลฯ

สำหรับพนักงานส่วนตำบลบางตำแหน่งมีประสบการณ์ในการทำงานอยู่บ้างแล้ว เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนการคลัง หัวหน้าส่วนโยธา เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี เจ้าหน้าที่จัดเก็บรายได้ ส่วนใหญ่เคยทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ มาบ้างแล้ว ก่อนที่จะมาบรรจุ โดยเฉพาะในองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 1 - 4

2) การคลัง

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล จากองค์การบริหารส่วนตำบลที่ศึกษา พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมาจากรายได้จากงานหน่วยงานอื่นจัดเก็บให้ คิดเป็นร้อยละ 37.61 ของรายได้ทั้งหมด หรือเป็นเงิน 81.90 ล้านบาท รองลงมาได้แก่รายได้อื่น ๆ ซึ่งมาจากเงินจ่ายขาดจากเงินสะสม ดอกเบี้ยเงินฝาก ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 10.30 เงินอุดหนุนจากรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 9.72 ส่วนรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง มีเพียงร้อยละ 6.13 เท่านั้น และหากเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก รายได้หลักจะมาจากเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญ (ดูตารางที่ 7)

รายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งส่วนใหญ่จ่ายเป็นรายจ่ายเพื่อการพัฒนารายจ่ายลงทุนในหมวดค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และทรัพย์สินอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 66.6 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณ

[illegible]

ประมาณไว้ระหว่างงบประมาณต้องบประมาณ เป็นร้อยละ 65 ต่อ 35 ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ถือปฏิบัติตาม มีเพียงองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กที่มีรายได้น้อยไม่ถึง 3 ล้านบาท) ที่ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ ซึ่งรายจ่ายประจำที่สำคัญได้แก่ ค่าตอบแทนและค่าใช้สอย ซึ่งในการจ่ายค่าตอบแทนแก่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและรายจ่ายอื่น ๆ ในการบริหารงานในตำบล เงินเดือนและค่าจ้าง ซึ่งเป็นรายจ่ายประจำที่จะต้องจ่ายให้แก่พนักงานส่วนตำบลและลูกจ้าง

การคลังขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินงาน รายได้ส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานอื่นจัดเก็บให้และรายได้บางส่วนยังอยู่ระหว่างการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ จึงควรให้เวลาสักระยะหนึ่งเพื่อพิจารณาความสามารถในการจัดเก็บรายได้ด้วยตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบลนี้ หากยังคงเป็นไปในลักษณะเดิมก็น่าที่จะพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างของรายได้ให้มีศักยภาพที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะจัดเก็บรายได้ของตนให้มากขึ้นพอที่จะใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตน และเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้อื่นและรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่งแล้ว พบว่า มี 4 แห่งที่มีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ แต่เนื่องจากจากข้อมูลที่จัดเก็บนี้เป็นการรายงานเมื่อยังไม่สิ้นปีงบประมาณ รายได้บางส่วนยังจัดเก็บไม่หมด ทำให้รายได้มีจำนวนต่ำกว่ารายจ่ายในบางแห่ง

3) การจัดการ

3.1) คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อเท็จจริงพบว่า ส่วนใหญ่ในคณะกรรมการบริหารฯ ที่จะสามารถที่จะดำเนินการพัฒนาตำบลไปได้ด้วยดี บุคคลสำคัญที่เป็นกลไกผลักดันการบริหารที่สำคัญคือ ประธานคณะกรรมการบริหารฯ (กำนัน) และเลขาธิการคณะกรรมการบริหาร และจากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ประธานคณะกรรมการบริหารส่วนใหญ่มักจะมีประสบการณ์ส่วนตัวเฉพาะ และเป็นที่เคยร่ำเรียนของบรรดามหาวิทยาลัยองค์การบริหารส่วนตำบล และบางคนมีความคิดก้าวหน้า ทิศทางการบริหารงานในตำบลจะสะท้อนภาพแนวคิดประธานคณะกรรมการบริหารฯ ส่วนเลขาธิการคณะกรรมการบริหารส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาสูงกว่าสมาชิกฯ โดยทั่วไป

3.2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ทั้งจากการสอบถามข้าราชการในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตลอดจนพนักงานส่วนตำบล พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในบทบาทของตนดีพอ การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในระยะแรกนี้ยังมีบทบาทเหมือนกับการประชุมสภาตำบล มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะเข้าใจบทบาทของการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกฯ องค์การบริหารส่วนตำบลแห่งต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้อยู่มาก

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งที่เป็นคณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาฯ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 54.10 รองลงมาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 - 7 คิดเป็นร้อยละ 16.94 มีสมาชิกฯ ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและโทเพียงร้อยละ 3.28 และ 0.55 ตามลำดับ สำหรับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่จบการศึกษาในระดับที่สูงกว่าสมาชิกอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะได้รับตำแหน่งให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งในองค์การบริหารส่วนตำบล (ดูตารางที่ 8)

การที่สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เข้าใจบทบาทของตนดีพอ เหตุประการหนึ่งเนื่องมาจากสมาชิกส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาน้อย ซึ่งสมาชิกในกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยนี้มักไม่มีบทบาทการแสดงออกต่าง ๆ ในการประชุม นอกจากนั้นแล้วในการปฏิบัติตามกฎหมายต่าง ๆ ระดับการศึกษาจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานที่สำคัญ ดังนั้นจึงควรกำหนดระดับการศึกษารึ้นต่ำซึ่งควรจะไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 ไว้ในคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป (มาตรา 9 ของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537)

และเมื่อหากเปรียบเทียบกับระดับการศึกษาของพนักงานส่วนตำบลแล้ว จะพบว่าพนักงานส่วนตำบลจะมีระดับการศึกษาสูงกว่าสมาชิกฯ และการปฏิบัติงานที่ผ่านมาพบว่า หากพนักงานส่วนตำบลบางตำแหน่งซึ่งเพิ่งจบการศึกษาใหม่ ๆ อายุไม่มากนัก แม้ว่าจะมีระดับการศึกษาที่สูงกว่า หากพนักงานส่วนตำบลเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงาน การปรับปรุงการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแก่ประธานคณะกรรมการบริหารฯ มักจะไม่ได้รับการตอบสนองให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการพัฒนาฯ แต่หากปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเดิมเคยเป็นปลัดอำเภอมาก่อนเสนอแนะ ประธานคณะกรรมการบริหารฯ จะให้ความเชื่อถือเป็นอย่างมาก จะเห็นได้อย่างชัดเจนในองค์การบริหารส่วนตำบลในบางแห่งที่มีปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีคุณภาพ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ จะมีความเจริญก้าวหน้ากว่าแห่งอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน

3.3) เครื่องมือเครื่องใช้ในองค์การบริหารส่วน ตำบล ได้แก่ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องคอมพิวเตอร์ รถบรรทุกขยะ และอาคารสำนักงาน ฯลฯ

เครื่องใช้สำนักงานส่วนใหญ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมีใช้ตามอัตราภาพ ขึ้นอยู่กับชั้นและรายได้ของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล แต่จากการศึกษาพบว่าทุกแห่งมีเครื่องมือพอที่จะสามารถปฏิบัติงานได้

เครื่องจักรกล และอุปกรณ์ในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในตำบล มีบางแห่งที่มีรายได้สูง มีเครื่องมืออยู่บ้าง เช่น รถบรรทุกขยะ รถดับดิน เป็นต้น

ตาราง 8. ฐานภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาประจำปีงบประมาณ 2557

ชนิดของเงินได้	ปี 2557		ปี 2558		ปี 2559		ปี 2560		ปี 2561		ปี 2562		ปี 2563	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 4	19	55.83	26	65.00	10	66.67	20	71.43	17	41.46	7	28.00	99	54.10
2. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6-7	3	23.53	5	7.50	3	20.00	0	0.00	15	36.59	2	8.00	31	16.94
3. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 3	3	8.82	3	7.50	2	13.33	3	10.71	3	7.52	6	20.00	19	10.33
4. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6	2	6.88	5	12.50	0	0.00	3	10.71	4	9.76	2	8.00	16	8.74
5. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 8	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
6. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6	0	0.00	2	5.00	0	0.00	0	0.00	1	2.44	2	8.00	5	2.73
7. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6	1	2.94	0	0.00	0	0.00	1	3.57	0	0.00	4	16.00	6	3.28
8. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6	1	2.94	1	2.50	0	0.00	3	3.57	1	2.44	2	8.00	6	3.28
9. เงินได้จากวิชาชีพอิสระ 6	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	4.00	1	0.55
รวม	34	100.00	40	100.00	15	100.00	23	100.00	41	100.00	25	100.00	183	100.00

หมายเหตุ: ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้น และอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

อาคารสำนักงาน ส่วนใหญ่ปรับปรุงสำนักงานสภาตำบลเดิมเพื่อใช้ในการดำเนินงานและใช้บ้านของประธานคณะกรรมการบริหารฯ แต่บางแห่งเช่าอาคารพาณิชย์ หรือขอใช้อาคารสำนักงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไปพลางก่อนที่จะหาอาคารสำนักงานที่ถาวรได้

ที่ดินสำหรับปลูกสร้างอาคารสำนักงาน องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งที่ยังไม่มีอาคารสำนักงาน ได้จัดหาที่ดินสำหรับปลูกสร้างอาคารสำนักงานถาวรแล้ว แต่อยู่ระหว่างขออนุมัติจากกระทรวงมหาดไทยที่จะปลูกสร้าง และแบบแปลนอาคารสำนักงาน ซึ่งกรมโยธาธิการได้ออกแบบแปลนกลางไว้ สำหรับในองค์การบริหารส่วนตำบลบางบ่อ และคลองด่าน ไม่สามารถที่จะใช้แบบมาตรฐานได้ในเรื่องของเขาเข็ม ที่กำหนดความลึกไว้ 16 เมตร เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ดินอ่อน การตอกเสาเข็มต้องใช้สูงกว่าที่มาตรฐานกำหนดให้มาก (80 กว่าเมตรขึ้นไป)

หนังสือคู่มือในการปฏิบัติงาน ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับหนังสือคู่มือการปฏิบัติงานจากกรมการปกครองแล้ว แต่ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิกฯ ซึ่งในเรื่องนี้หากหนังสือดังกล่าวพิมพ์จัดจำหน่าย สมาชิกฯ ก็ยินดีที่จะซื้อหาไว้ใช้เป็นส่วนตัว

4. ด้านการประสานงาน

การดำเนินงานพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในตำบล หรืออำเภอหรือจังหวัด พบว่าส่วนใหญ่ประธานคณะกรรมการบริหารฯ จะทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน ประสานผลประโยชน์ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล และหากประธานคณะกรรมการบริหารเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยและเคยติดต่อประสานงานกับที่ทำการปกครองและหน่วยงานอื่น ๆ อยู่แล้ว จะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานนั้น ๆ เป็นอย่างดี

หากแต่หน่วยงานอื่น ๆ ที่จะเข้ามาปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลกลับไม่ค่อยได้แจ้งประสานงานให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบ มีเพียงบางหน่วยงานเท่านั้นที่ประสานงาน ได้แก่ โยธาธิการ ผังเมือง ไฟฟ้าภูมิภาค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

สำหรับการประสานงานด้านการวางแผนพัฒนาตำบล ซึ่งเดิมเมื่อเป็นสภาตำบลจะมีองค์กรในระดับตำบลที่เรียกว่า “คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล” หรือเรียกโดยย่อว่า “คปต.” ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ ให้การช่วยเหลือในการตรวจสอบความเป็นไปได้ของโครงการทั้งในด้านเทคนิคและค่าใช้จ่ายโครงการ แต่เมื่อเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว คปต.จะมีส่วนเข้ามาช่วยเหลือทางวิชาการก็ต่อเมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอ สภาพข้อเท็จจริงพบว่า องค์การบริหารส่วน

ตำบลส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือจาก คปต. ในการจัดทำแผนหรือพิจารณาโครงการบางโครงการ บางด้านที่ต้องใช้เทคนิควิชาการ แต่ส่วนใหญ่ไม่มีองค์การบริหารส่วนตำบลที่ร้องขอความช่วยเหลือจาก คปต. และผู้ทำงานใน คปต.เองก็ไม่ได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือด้านการพัฒนา ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแต่อย่างใด เว้นแต่ภารกิจในหน้าที่ของหน่วยงานตนเองเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ปฏิบัติภารกิจใน 4 ด้าน ส่วนใหญ่มักจะดำเนินการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะเรื่องการจัดให้มีและบำรุงทางน้ำและบก การดำเนินการเพื่อให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ และการจัดให้มีน้ำเพื่ออุปโภคและการเกษตร จะเห็นได้ว่าเป็นงานด้านการก่อสร้างและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าทั้งสิ้น ขณะที่เจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้อำนาจหน้าที่ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ อุตสาหกรรมในครัวเรือน การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ ที่แตกต่างไปจากหน่วยการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบและระดับอื่น ๆ แต่องค์การบริหารส่วนตำบลกลับไม่ได้ดำเนินการ

หน้าที่ด้านการบริการสาธารณะทั่วไป แม้ว่าพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 จะกำหนดให้บริการอย่างชัดเจน 6 ประการ และน้อยกว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ภารกิจด้านบริการสาธารณะ นี้ เป็นงานในลักษณะที่ใช้เงินทุนและการบริหารจัดการไม่มากนัก แต่ก็ยังมีการอีกประการหนึ่งที่กำหนดให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย ที่้องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องให้บริการ ในฐานะเจ้าพนักงานส่วนท้องถิ่น ส่วนภารกิจด้านการบริหารและการประสานงานนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลปฏิบัติงานอยู่ในระยะเริ่มต้นจึงยังมีข้อขัดข้องบางประการอยู่ ต้องใช้เวลาสักระยะหนึ่งในการปรับปรุงแก้ไข

ผนวก 6

**ประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
(จำแนกตามขนาดของ องค์การบริหารส่วนตำบล)**

การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น การประเมินประสิทธิภาพจากการเปรียบเทียบผลการบริหารงานกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในมีข้อจำกัดที่จะได้ข้อมูลผลการบริหารงาน จึงทำการประเมินประสิทธิภาพโดยตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่าหากองค์การบริหารส่วนตำบลใด ๆ ที่มีเครื่องมือในการบริหารที่ดี จะมีประสิทธิภาพในการบริหารที่ดีตามไปด้วย ในการประเมินประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาครั้งนี้จึงให้เกณฑ์ในการประเมิน 3 ประการ ได้แก่ 1) สมรรถนะทางการคลัง 2) การตอบสนองต่อการแก้ปัญหาท้องถิ่น และ 3) ศักยภาพของบุคลากรต่อการบริหารงานภายในขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้อยู่ภายใต้สภาพเงื่อนไขที่แตกต่างกันตามขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบล

การประเมินสมรรถนะทางการคลัง ในขั้นต้นนี้มุ่งหวังเพียงให้แต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายรายจ่ายประจำในการบริหารงานเท่านั้น มิได้มุ่งหวังถึงการประเมินการรับผลตอบแทนที่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่เสียไป แต่จะศึกษารวมถึงพฤติกรรมการจัดสรรงบประมาณที่จะเป็นกลไกให้เกิดการใช้งบประมาณในทิศทางที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน นอกจากนั้นแล้วยังสำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นการประเมินประสิทธิภาพในทางอ้อมถึงการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และประเด็นสุดท้ายที่จะประเมินศักยภาพของบุคลากรที่มีส่วนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการบริหารส่วนตำบลและพนักงานและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประจำองค์การบริหารส่วนตำบล อันเป็นปัจจัยสำคัญให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ

และพบว่าจากการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามขององค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขนาด ได้แก่

1) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ 2 แห่ง (เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 1 มีรายได้สูงกว่า 20 ล้านบาทขึ้นไป)

2) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง 2 แห่ง (เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลระหว่างชั้นที่ 2 - 4 มีรายได้สูงกว่า 3 ล้านบาท แต่ไม่เกิน 20 ล้านบาท)

3) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก 5 แห่ง (เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลชั้นที่ 5 มีรายได้ต่ำกว่า 3 ล้านบาทลงมา) มีผลการประเมินตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. สมรรถนะทางการคลัง

1) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางบ่อและองค์

การบริหารส่วนตำบลสองตำบล ทั้งสองแห่งมีรายได้ประมาณ 24 - 25 ล้านบาท โครงสร้างรายได้ขององค์การบริหารทั้งสองแห่งนั้น รายได้ที่เกิดขึ้นเองยังมีสัดส่วนน้อยกว่ารายได้ที่มาจากแหล่งอื่น และรายได้หลักที่สำคัญคือ ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้ค่าธรรมเนียมประเภทนี้ที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น รองลงมาได้แก่ ภาษีสุราและสรรพสามิต ซึ่งเป็นภาษีที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องออกจัดบังคับตำบลเพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 10 ของค่าธรรมเนียมที่เกิดขึ้นตามกฎหมายนั้น ๆ ซึ่งในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยได้ให้คำแนะนำตัวอย่างในการจัดทำข้อบังคับตำบลแจ้งให้ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลทราบแล้ว และที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปิดรายได้ประเภทเงินจ่ายขาดจากเงินสะสม มีจำนวนสูง รายได้ประเภทดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2538 ข้อ 10 กำหนดให้ตั้งประมาณการรับ "เงินที่จ่ายขาดจากเงินสะสม" ไว้ในข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประเภท "(2) เงินได้อื่น (ข)" ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถที่จะนำไปจ่ายเพื่อดำเนินการโครงการเพื่อแก้ไขปัญหของประชาชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถใช้จ่ายจากเงินสะสมได้เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด แต่ต้องกันเงินสำรองจ่ายเป็นเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน ไว้ไม่น้อยกว่า 6 เดือน

รายจ่ายประจำมีสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนใหญ่ใช้จ่ายเป็นงบลงทุนเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่องค์การบริหารส่วนตำบลด้านต่าง ๆ ประมาณร้อยละ 75 - 90 สำหรับพฤติกรรมการจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ใช้แผนพัฒนาตำบลประจำปี และแผนพัฒนาตำบล 5 ปี เป็นแนวทางร่วมกับโครงการที่แก้ไขปัญหเฉพาะหน้าของท้องถิ่น

โดยสรุปแล้ว สมรรถนะทางการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ สามารถที่จะมีรายได้เพียงพอที่จะบริหารงานภายในองค์กรฯ ได้ นอกจากนั้นแล้วยังสามารถที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนได้ตามสมควร และจากการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม ทำให้ทราบว่าแนวโน้มรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ในปีถัดไป จะมีรายได้ที่สูงมากกว่าเดิมขึ้นไปอีก

21 องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเขารูปช้าง และองค์การบริหารส่วนตำบลควนลัง ทั้งสองแห่งมีรายได้รวมประมาณ 75 - 85 ล้านบาท ซึ่งจัดได้ว่ามีรายได้จริงที่สูงมาก รายได้หลักมาจากรายได้ที่หน่วยงานอื่น ๆ จัดเก็บให้ ซึ่งได้แก่ ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน และรองลงมาได้แก่ ค่าภาษีสุราและสรรพสามิต เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่

สำหรับรายจ่าย องค์การบริหารส่วนตำบลจนถึงจ่ายเป็นงบเพื่อการพัฒนาประมาณร้อยละ 80 แต่องค์การบริหารส่วนตำบลเขารูปช้างใช้จ่ายงบประมาณทั้งหมดในการบริหารงาน โดยส่วนใหญ่จ่ายเป็นค่าครุภัณฑ์ แต่ทั้งสองแห่งใช้จ่ายงบประมาณต่ำกว่ารายได้ที่ได้รับจริง ส่วนลักษณะพฤติกรรมการจัดสรรงบประมาณของคณะกรรมการบริหารทั้งสองแห่งจัดสรรงบประมาณตามแผนพัฒนาตำบลประจำปีและแผนพัฒนาตำบล 5 ปี รวมทั้งจัดสรรโครงการเพื่อตอบสนองปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าในท้องถิ่น ที่น่าสนใจคือที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขารูปช้าง มีการจัดสรรงบประมาณออกเป็น 3 ลักษณะ คือ งบบริหาร งบพัฒนา และงบอุดหนุนหมู่บ้าน สำหรับงบอุดหนุนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นต่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ นี้ จะจัดสรรให้กับทุกหมู่บ้านเพื่อจัดทำโครงการในการพัฒนาหมู่บ้านในตำบลนั้น ๆ โดยจัดสรรให้หมู่บ้านละเท่า ๆ กัน และแบ่งออกมาชัดเจนไม่รวมกับงบพัฒนาทั่วไปซึ่งจะยึดถือแผนพัฒนาตำบล เป็นหลักในการจัดสรร

โดยสรุปแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางนี้มีความสามารถในการจัดเก็บรายได้ไม่แตกต่างไปกับองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ ส่วนในความสามารถด้านการใช้จ่าย ขึ้นอยู่กับนโยบายของคณะผู้บริหาร และประธานคณะกรรมการบริหารแต่ละแห่ง แตกต่างกันไป แต่ในภาพรวมแล้วมีรายได้มากเพียงพอที่จะใช้จ่ายในแต่ละปีงบประมาณ และมีแนวโน้มรายได้ที่จะสูงขึ้นปีกว่าปีเดิม ๆ อีกเช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่

3) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง ชมพู แม่โป่ง โพนเมือง และเกาะยอ องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กนี้มีรายได้อยู่ระหว่าง 1.8 - 3.6 ล้านบาท มีโครงสร้างรายได้เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางและใหญ่ คือมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากที่หน่วยงานอื่นจัดเก็บให้ ซึ่งได้แก่ ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน และภาษีสุราและสรรพสามิต

สำหรับรายจ่าย มีองค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่งที่มีรายได้กว่าร้อยละ 40 จัดสรรเป็นรายจ่ายประจำ ส่วนอีก 2 แห่ง จัดสรรเป็นรายจ่ายประจำร้อยละ 10 - 30 ส่วนอีก 1 แห่งไม่มีข้อมูล นับได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กนี้มีรายได้จำนวนน้อยมากหากเปรียบเทียบกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางและใหญ่ มีองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนหนึ่งซึ่งมีรายจ่ายประจำเป็นสัดส่วนที่มาก ทำให้เหลือเป็นงบประมาณสำหรับพัฒนาท้องถิ่นจำนวนไม่มากนักจำนวนงบประมาณที่ใช้จ่ายประจำอยู่ระหว่าง 0.5 - 1.0 ล้านบาท ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางและใหญ่มีรายจ่ายประจำอยู่ระหว่าง 2.0 - 14.0 ล้านบาท

ลักษณะพฤติกรรมการจัดสรรงบประมาณของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กนี้ แบ่งเป็น 2 แบบ แบบแรกจะยึดถือแผนพัฒนาตำบลประจำปีและแผนพัฒนา

ตำบล 5 ปี แบบที่สอง จะจัดสรรงบประมาณให้กับทุกหมู่บ้านในตำบล ด้วยถือว่าเพื่อให้ได้
 ความเป็นธรรมกับสมาชิกที่มาจากแต่ละตำบล ในแบบหลังนี้มีจำนวน 2 แห่งที่พบ ซึ่งลักษณะดัง
 กล่าวก่อนคณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคิดว่าตนเองเป็นตัวแทนของหมู่บ้าน
 จึงต้องพยายามผลักดันงานในท้องถิ่นตนให้ประชาชนได้เห็น แต่หากมีสมาชิกบางคนชี้ให้
 เห็นว่าในหมู่บ้านอื่นมีความจำเป็นมากกว่า สมาชิกส่วนมากยอมรับทั้งเหตุผลตลอดจนข้อเท็จจริง
 ที่เกิดขึ้น และองค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่งที่จัดสรรงบฯ ที่แบ่งเท่ากันทุกหมู่บ้าน และได้บอก
 แนวทางในอนาคตว่าจะใช้แผนพัฒนาตำบลประจำปี และแผนพัฒนาตำบล 5 ปี เป็นแนวทางใน
 การจัดสรรงบประมาณ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมาจากคำแนะนำจากใส่ค้ำมาขอและนายอำเภอที่ดูแล
 องค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ

เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ องค์การบริหารส่วนตำบลทุกขนาดได้รับ
 เงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นจำนวนเท่ากันทุกตำบล ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นใดก็
 ตามที่ตนเองต้องการบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กซึ่งมีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนประมาณ 3 แสน
 บาท องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางและขนาดใหญ่ซึ่งมีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน ประมาณ
 10 กว่าล้านบาทขึ้นไป ต่างก็ได้รับเงินอุดหนุนเป็นจำนวนที่เท่ากัน แต่ไม่เกิดความเป็นธรรมใน
 ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีขนาดต่างกัน องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงิน
 อุดหนุนเป็นจำนวนมาก ๆ ไม่ควรที่จะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลอีกแล้ว หรือได้รับก็ควรที่จะอยู่
 ในสัดส่วนที่ต่ำ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก ก็ควรที่จะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลใน
 จำนวนที่มากกว่าเดิมที่เป็นอยู่

ประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในด้านสมรรถนะทางการคลัง
 โดยสรุปแล้วพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่และกลาง มีสมรรถนะทางการคลังที่
 สามารถที่จะบริหารงานประจำได้เป็นอย่างดี และยังสามารถที่จะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนา
 ท้องถิ่นได้ในระดับที่น่าพอใจ ต่างกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก ซึ่งมีรายได้จำนวนน้อย
 มาก สามารถใช้จ่ายเป็นงบประมาณประจำได้พอควร แต่มีงบประมาณสำหรับดำเนินงานด้าน
 พัฒนาท้องถิ่นน้อยมาก จึงควรที่จะจัดสรรเงินอุดหนุนจากรัฐบาลให้เพิ่มมากขึ้น และแนวทางใน
 การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งถือว่าตนเองเป็นผู้
 แทนหมู่บ้าน จะต้องสร้างความเจริญให้เกิดแก่หมู่บ้านของตน เช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้
 แทนราษฎร หากการจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนักเพื่อเป็นงบประมาณอุดหนุน
 สำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน จะเกิดประโยชน์ ในการลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิก ที่จะดึงงบ
 ประมาณให้กับหมู่บ้านของตน โดยที่จะมีงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งที่จะใช้พัฒนาตำบลในทิศ
 ทางที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาในระดับอื่น เช่นแผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด นอกจากนี้

นั้นการจัดสรรงบประมาณสำหรับอุดหนุนหมู่บ้านแบบนี้ยังคงคล้อยกับวัฒนธรรมที่ตัวของประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่

2. การตอบสนองต่อการแก้ปัญหาท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่สอบถามประชาชนในท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสามขนาด พบเช่นเดียวกันว่า ประชาชนรู้สึกว่าการบริหารส่วนตำบลสามารถที่จะดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นได้ดีกว่าเมื่อเป็นสภาตำบล ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีผลงานจำนวนมากว่า ทั้งถึงกว่า เนื่องจากมีรายได้สูงกว่าเมื่อครั้งเป็นสภาตำบล ทิศทางการแก้ไขปัญหามักจะจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนในท้องถิ่นต้องการได้ข้อมูลข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดทำโครงการต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล คนที่จะมีปัญหาก็จะหันไปบอกหน่วยงานเจ้าของงบประมาณจำนวนงบประมาณ ผู้รับเหมา ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการ ฯลฯ สำหรับบางส่วนต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีป้ายประกาศวันประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและเปิดให้ประชาชนและผู้สนใจเข้าฟังการประชุมได้ นอกจากนั้นแล้ว ประชาชนยังต้องการที่จะตรวจสอบการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วย ฉะนั้นดำเนินการได้อย่างไร้นานหากพบว่ามีกรณีทุจริตในการจัดทำโครงการฯ

อย่างไรก็ตามพบว่าในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ดังไปจากสภาตำบล ซึ่งมีการเสนอความต้องการจากประชาชนในท้องถิ่นผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน และเสนอต่อไปยังสภาตำบล แต่เมื่อยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล กระบวนการที่ให้ประชาชนเสนอความต้องการ ตลอดจนเข้าร่วมดำเนินการกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไรเป็นอุปสรรคยังมี

3. ศักยภาพของบุคลากรต่อการบริหารภายในองค์การบริหารส่วนตำบล

11. องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่

ในการบริหารงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย บุคลากร 2 ประเภท ได้แก่ คณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประจำองค์การบริหารส่วนตำบล

ในส่วนของคุณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ในองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่พบว่าประธานคณะกรรมการบริหาร มีลักษณะเด่นที่มีคุณวุฒิที่เป็นผู้นำที่สำคัญ เช่น มีฐานะดี กล้าคิดกล้าทำ มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าสมาชิกอื่น ๆ มีลักษณะประนีประนอม อ่อนน้อม ส่วนเลขานุการคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาด

ใหญ่ พบว่ามีวุฒิการศึกษาสูงกว่าสมาชิกอื่น ๆ และประธานคณะกรรมการบริหารให้วางใจ ส่วนคณะกรรมการอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างจากสมาชิกโดยทั่วไป

พนักงานและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประจำองค์การบริหารส่วนตำบล ในองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่นี้มักเป็นที่ดึงดูดและน่าสนใจแก่พนักงานและเจ้าหน้าที่โดยทั่วไปที่มุ่งจะมาปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงมีพนักงานส่วนใหญ่ที่รับโอนจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนโยธา หัวหน้าส่วนการคลัง ฯลฯ ตามกรอบอัตรากำลังขององค์การบริหารส่วนตำบลในชั้นที่ 1 กำหนดให้มีกำลังคนได้ ไม่เกิน 21 ตำแหน่ง แบ่งออกเป็น 4 ส่วนภายในได้แก่ สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคลัง ส่วนโยธา ส่วนสาธารณสุข (ดูโครงสร้างของบท.ชั้น 1) พบว่ามีพนักงานที่บรรจุจริง 12 ตำแหน่ง (สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ ขณะที่จัดเก็บข้อมูล โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการยังไม่ได้ใช้)

จากการสอบถามคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลถึงการปฏิบัติงานของพนักงานและเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า หากเป็นเจ้าหน้าที่ที่โอนมาจากหน่วยงานอื่น จะมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานราชการ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานราชการมาก่อนแล้ว จะมีปัญหาน้อยกว่าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ที่บรรจุใหม่ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ ต้องศึกษาและทำความเข้าใจ จึงต้องใช้เวลาสักระยะหนึ่งจึงจะปฏิบัติได้อย่างคล่องตัวและในระยะแรกนี้จะต้องพึ่งพาส่วนราชการประจำในระดับตำบลและอำเภอ รวมถึงจังหวัดที่คอยช่วยเหลือแนะนำ

ส่วนจากการสอบถามพนักงานและเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลถึงการบริหารงานของประธานคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล พบว่าส่วนใหญ่จะมีบทบาทในเชิงนโยบาย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำ และมีลักษณะเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ชาวบ้าน ทั่วไป ส่วนคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล รับบทบาทของตนในการบริหารงาน แต่ในบางแห่งยังให้ความสำคัญกับประธานคณะกรรมการบริหารมากกว่าที่จะรับบทบาทของตน ซึ่งขึ้นอยู่กับการมาของคณะกรรมการบริหารว่าเข้ามาอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างไร เช่น เข้ามาด้วยอิทธิพลของผู้ใดก็มักจะให้ความเคารพนับถือตลอดจนสนับสนุนผู้นั้น

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่มีบุคลากรทั้งประธานคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการบริหาร และพนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบล ที่มีคุณสมบัติสูงกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กและเล็ก แต่อย่างไรก็ตามกฎระเบียบ ข้อบังคับขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจ สำหรับในชั้นนี้จึงได้เพียงจุดเด่นขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ที่จะมีความพร้อมด้านบุคลากรมากกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก

๒) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก

ในคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าประธานคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลจะมีฐานะดี มีความเชี่ยวชาญ มีระดับการศึกษาสูงกว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ เลขาธิการฯ ก็มีระดับการศึกษาสูงกว่าสมาชิกส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ คณะกรรมการบริหาร มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มในการพัฒนา และเป็นผู้ทำกิจกรรมทางสังคม

พนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบล ตำแหน่งรองตำแหน่งที่สำคัญเช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนต่าง ๆ ส่วนใหญ่ที่โอนจากหน่วยงานราชการอื่น ๆ รวมทั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วย ส่วนพนักงานระดับล่าง จะบรรจุใหม่

จากการสอบถามพนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบลถึงการบริหารงานของประธานคณะกรรมการบริหารฯ และคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล พบว่า มีลักษณะเช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ และคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลยังไม่เข้าใจในระเบียบปฏิบัติในแต่ละเรื่องเท่าใดนัก เช่น ในการประกวดราคาซื้อครุภัณฑ์ มีข้อสงสัยจากประธานคณะกรรมการบริหารฯ ว่าเหตุใดต้องทำขึ้นตอนมากมาย เสียเวลา และยังไม่ได้สินค้าที่ยี่ห้อตนต้องการอีกด้วย สิ่งนี้โดยตรงเลยไม่ได้หรืออย่างไร เป็นต้น

จากการสอบถามคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลถึงการปฏิบัติงานของพนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบลแล้วพบว่า หากพนักงานและเจ้าหน้าที่นั้น ๆ โอนมาจากหน่วยงานอื่น จะปฏิบัติงานได้คล่องตัวกว่าบรรจุใหม่ แต่ต้องศึกษาฏ ระเบียบ ตลอดจนหารือกับส่วนราชการที่กำกับดูแลในเรื่องนี้ด้วย ในบางครั้งก็เกิดปัญหาข้อขัดข้องบางประการ

โดยสรุปแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กบางนี้มีความสามารถที่ใกล้เคียงกับองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ที่มีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นอย่างมาก เป็นที่ดึงดูดใจให้เข้ามาปฏิบัติงาน แต่ในเรื่องกฎ ระเบียบ ต้องใช้ระยะเวลาสักพักหนึ่งจึงจะเข้าใจ ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

3) องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก

ในคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล ประธานคณะกรรมการบริหารฯ มีลักษณะประนีประนอม รู้กฎระเบียบของทางราชการ ประสานประโยชน์ ส่วนเลขาธิการฯ มีระดับวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับความรู้ของสมาชิกโดยทั่วไป ส่วนคณะกรรมการบริหารอื่น ๆ มีลักษณะแตกต่างกันไป ไม่มีข้อสรุปที่เด่นชัด

พนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบล ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจบการศึกษาใหม่ ๆ หรือเริ่มทำงานใหม่ มีประสบการณ์มีบ้างเพียงเล็กน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เคยเป็นลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลมาก่อน

จากการสอบถามพนักงานและเจ้าหน้าที่ส่วนตำบลถึงการบริหารงานของ
ประธานคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการบริหาร พบว่า หากเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล
ที่ตั้งขึ้นในปี 2539 จะมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนมากกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลที่ตั้ง
ขึ้นในปี 2539 การบริหารงานที่ผ่านมามีจะเป็นที่ดีประธานคณะกรรมการบริหารฯ เป็นหลัก

ส่วนการสอบถามคณะกรรมการบริหารฯ ถึงการปฏิบัติงานของพนักงานและ
เจ้าหน้าที่ส่วนตำบลพบว่า ยังต้องเรียนรู้กฎ ระเบียบ และแนวทางการปฏิบัติราชการอีกสักระยะ
หนึ่งจึงจะดีขึ้น

นอกจากนั้นพบว่ามีความเห็นด้านการบริหารที่ไม่สอดคล้องกันระหว่าง
ประธานคณะกรรมการบริหารฯ และพนักงานส่วนตำบล ในกรณีที่มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ส่วน
ตำบลมีวี่แวงที่ไม่มากนัก มักไม่ได้รับการยอมรับจากประธานคณะกรรมการบริหารฯ เช่น การ
เสนอแผนการจัดเก็บภาษีป้ายตามที่ได้รับคำแนะนำจากกรมการปกครอง การ
บริหารงานภายในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับโครงสร้างการบริหารงานบุคคล เมื่อพิจารณาในระยะยาวแล้ว การ
บริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล
พ.ศ.2539 นี้จะก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอนาคตหลาย
ประการ ได้แก่

3.1) งบประมาณสำหรับเงินเดือนและค่าจ้าง รวมถึงเงินสวัสดิการต่าง ๆ ที่ให้
แก่พนักงานส่วนตำบล เมื่อพนักงานเหล่านี้เจริญก้าวหน้าขึ้น ระยะเวลาผ่านไปหลายปี งบ
ประมาณที่ใช้ในการนี้จะมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย ใช้จ่ายในการบริหารงานประจำนี้จะเป็น
เครื่องอุดหนุนการสร้างความเจริญในระดับตำบล ทำให้มีงบประมาณในการพัฒนาตำบลน้อย
ลง เช่นเดียวกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบอื่นที่เกิดขึ้น เช่น เทศบาล และสุขาภิบาล
ทำให้รัฐบาลต้องมีภาระต้องให้เงินอุดหนุนแก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นตลอดไป และจะทำให้เงิน
อุดหนุนกลับเป็นรายได้หลักและขีดความสามารถในการบริหารงานคลังขององค์การบริหารส่วน
ตำบลเองได้ ต้องพึ่งพิงรัฐบาลกลทางตลอดไป

3.2) การรุ่งโรจน์พนักงานส่วนตำบล เมื่อปฏิบัติงานเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว
พนักงานฯ ย่อมคำนึงถึงโอกาสและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน พนักงานส่วนตำบลที่ทำงาน
ในองค์การบริหารส่วนตำบลขั้นต่ำสุดก็จะขยับย้ายไปปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลในขั้นที่
สูงกว่า ทั้งให้เกิดปัญหาขาดแคลนบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลในขั้นที่งบประมาณน้อย
นอกจากนั้นแล้ว บรรดาพนักงานส่วนตำบลยังต้องการโอนย้ายระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล
ด้วยกันเอง และกับหน่วยการปกครองอื่น โดยพนักงานส่วนตำบลบางส่วนมุ่งหวังที่จะใช้องค์การ
บริหารส่วนตำบลเป็นฐานที่จะเข้ามาทำงานแล้วโอนย้ายไปยังหน่วยงานอื่นที่เจริญกว่า ทำให้ผล

เสียตึกกับองค์การบริหารส่วนตำบล ขณะที่หากเป็นการสรรหาบุคลากรในท้องถิ่น โดยให้อำนาจการบริหารงานบุคคลแก่แต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว จะได้พนักงานที่อยู่ในท้องถิ่น และมีความยึดหยุ่นในการบริหารงานบุคคลในท้องถิ่นนั้น จะไม่ต้องเสียงบประมาณในการใช้จ่ายงบประมาณมากนัก ไม่ต้องมีการจูงใจให้พนักงานมากนัก

โดยสรุปแล้ว ประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ และขนาดกลาง มีประสิทธิภาพในด้านสมรรถนะทางการคลัง และมีศักยภาพด้านบุคลากรอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กยังไม่มีประสิทธิภาพในด้านสมรรถนะทางการคลังและศักยภาพด้านบุคลากรเพียงพอ ส่วนการตอบสนองต่อการแก้ปัญหาท้องถิ่นนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลทุกขนาดมีการบริหารงานในด้านนี้สร้างความพึงพอใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน แต่มีจุดอ่อนในด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และกลไกการตรวจสอบการบริหารงานของประชาชน

แต่เป็นที่น่าห่วงใยประการหนึ่งในเรื่องระบบการบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ออกพระราชกฤษฎีการะเบียบพนักงานส่วนตำบล ซึ่งไม่ได้กระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลให้แก่ระดับปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหาร ตลอดจนในระยะยาวจะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากสำหรับเป็นเงินเดือนพนักงานเหล่านี้ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นน้อยลง และส่งผลกระทบต่อรัฐบาลที่ต้องจัดสรรงบประมาณอุดหนุนต่อไป

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ขอเชิญคณะกรรมการเข้าประจำที่รับ
(คณะกรรมการเข้าประจำที่)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : เชิญประธานคณะกรรมการแถลงครับ

นายธานี วงศ์อารยะ (ประธานคณะกรรมการ) : กราบเรียนท่าน
ประธานวุฒิสภาที่เคารพ และท่านสมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติ กระผมในนามของคณะ
กรรมการการปกครอง วุฒิสภา ขอเรียนว่า

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๗ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๘ ได้ลงมติ
มอบหมายให้คณะกรรมการการปกครองไปพิจารณาศึกษา เรื่อง ปัญหาการดำเนินการจัดตั้งและ
ประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

บัดนี้ การพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการการปกครองตามมติดังกล่าว เรื่อง ปัญหา
การดำเนินการจัดตั้งและประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้เสร็จสิ้น
ลงแล้ว จึงขอรายงานต่อวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕)
พุทธศักราช ๒๕๓๘ มาตรา ๑๕๘ และให้แจ้งกับการประชุมของวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๘๔ ดังนี้

ในการพิจารณาให้มาคณะกรรมการ ได้กำหนดหัวข้อ การพิจารณาศึกษาออกเป็น
๔ ส่วน

ส่วนที่ ๑ คือ การพิจารณาถึงความจำเป็นเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย
ไทยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้แก่ ภูเขาภิบาล เทศบาล องค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด ที่มีมาแต่ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งการพิจารณาถึงสภาพการจัดตั้งองค์การบริหาร
ส่วนตำบลขึ้นครั้งแรกที่ไม่ประสบผลสำเร็จนั้น มีสาเหตุเกิดจากอะไร

ส่วนที่ ๒ พิจารณาข้อเท็จจริงสภาพข้อเท็จจริงในการจัดตั้ง และการบริหารงานขององค์การ
บริหารส่วนตำบลในปัจจุบัน โดยพิจารณาถึงขั้นตอนการตั้งและการดำเนินการขององค์การบริหาร ส่วนตำบล
ตามที่กฎหมายกำหนด มีรูปแบบ โครงสร้างและประสิทธิภาพในการบริหารงาน และปัญหา
อุปสรรคเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๓ พิจารณาถึงเรื่องผลกระทบที่มีต่อการบริหารงานของส่วนราชการ รูปแบบของ
การปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ โดยได้พิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลาง
และส่วนภูมิภาคที่ปฏิบัติงานในที่อื่น ผลกระทบที่มีต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัด
ผลกระทบที่มีต่อเทศบาล และผลกระทบที่มีต่อสุขาภิบาลเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๔ ซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญคือ การพิจารณาศึกษาเรื่องข้อสังเกต และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคูสมรรถในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลควรมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในด้านใดบ้าง ซึ่งจากการพิจารณาให้มาดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการการปกครองเห็นว่า สิ่งที่สำคัญที่เป็นข้อสังเกต เป็นข้อเสนอแนะในการจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่สำคัญมีดังนี้

ข้อแรก คือ ข้อสังเกตในการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล โดยจะเห็นได้ว่าจากที่กฎหมายว่าด้วยสภาดำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในบทเฉพาะกาลมาตรา ๕๕ กำหนด ให้สภาดำบลมีเขตได้ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ลงมาติดต่อกัน ๓ ปี ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๕๐,๐๐๐ บาท ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดตั้งขึ้นเองถ้าการบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ทำให้กระทรวงมหาดไทยต้องเร่งดำเนินการสำรวจรายได้สภาดำบลทั่วประเทศ และประกาศจัดตั้งสภาดำบลที่มีรายได้เข้าเกณฑ์เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลให้ครบจำนวน และทันเวลาตามที่กฎหมายกำหนด แต่ในสภาพข้อเท็จจริงนี้ในส่วนราชการและประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน โดยเฉพาะประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. ความไม่พร้อมของประชาชน หรือการที่มิได้เตรียมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ล่วงหน้า

๒. ความไม่พร้อมของบุคลากรในการปฏิบัติงาน หรือการที่มิได้เตรียมบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติงานไว้ก่อน

๓. ความไม่พร้อมของสถานที่และพื้นที่ที่จะจัดตั้ง หรือการที่มิได้เตรียมสถานที่ตั้งและพื้นที่ไว้ล่วงหน้า

๔. ความไม่พร้อมของการบริหารงานรายได้ และงบประมาณที่จะให้การอุดหนุนแก่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือการที่มิได้เตรียมการจัดหางบประมาณและรายได้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเพียงพอ

๕. ความไม่พร้อมของกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือการที่มิได้เตรียมปรับปรุงกฎหมาย ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้้องค์การบริหารส่วนตำบลและส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นสามารถดำเนินการไปได้โดยมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

ข้อที่สองคือ ข้อสังเกต ในด้านประสิทธิภาพของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยหลักการแล้วถ้าการบริหารงานขององค์การใดจะมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้การ

ดำเนินงานขององค์กรนั้นเกินไปตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แต่การบริหารงานขององค์กรนั้นจะต้องมีปัจจัยเป็นองค์ประกอบที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการบริหารงานขององค์กรนั้นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ จะต้องมียุทธศาสตร์ มีงบประมาณ มีการจัดการที่ดี ซึ่งการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นย่อมขึ้นอยู่กับกรอบของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้นั้น ได้เอื้อประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจหน้าที่ ยุทธศาสตร์ และงบประมาณขององค์กรนั้นมากน้อยเพียงใด จากการพิจารณาศึกษาในด้านประสิทธิภาพและการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลที่เห็นปัจจุบันแล้วเห็นว่า มีข้อสังเกตในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ด้านโครงสร้าง ได้แก่เรื่อง คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กฎหมายไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครไว้ ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานได้ประการหนึ่ง

ประการที่ ๒ การดำรงตำแหน่งของประธานคณะกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล ในบทเฉพาะกาล กำหนดว่าในวาระเริ่มแรก ๔ ปี ให้งานนั้นเป็นประธานโดยตำแหน่ง จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างหนักภายหลังจากบทเฉพาะกาลสิ้นสุดลง

ประการที่ ๓ การยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลจะครบทุกพื้นที่ของประเทศไทยในปี ๒๕๔๑ จะทำให้พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดหมดไป และฐานที่มาของรายได้จะนำมาค่านับการลดลงหรือหมดไปได้ด้วย

ประการที่ ๔ การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายกำหนดให้นายอำเภอกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ซึ่งมีความหมายค่อนข้างกว้างขวางครอบคลุมในการปฏิบัติในทุกเรื่อง แต่ในข้อเท็จจริงอำเภอไม่อาจกำกับได้เท่าที่ควรอันเนื่องมาจากภาระและการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งไม่ต้องการให้ฝ่ายปกครองเข้าไปเกี่ยวข้องมากนัก

ในส่วนที่ ๒ ที่เกี่ยวข้องกับด้านประสิทธิภาพ ในด้านของบทบาท หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีปัญหาประเด็นสำคัญ คือ

ประการที่ ๑ บทบาทหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งทุกส่วนที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและครบถ้วน และบางแห่งเห็นว่า อำนาจหน้าที่มากเกินไปกว่าที่ทำได้ทั้งหมด

ประการที่ ๒ ในเรื่องบทบาทหน้าที่ของส่วนราชการอื่น ในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ยังไม่มีขีดความสามารถและความเข้าใจในการปฏิบัติ เพื่ออาจก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างส่วนราชการและองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นได้ เช่น การจัดตั้งตำรวจชุมชนประจำตำบล หรือการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินซึ่งไม่อาจตรวจสอบได้ทั้งหมด อันเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่มีน้อย ทำให้เกิดการรั่วไหลได้มาก และในส่วนของการกระจายอำนาจให้แก่กระทรวงมหาดไทยกระจายอำนาจแต่เพียงกระทรวงเดียว

ประการที่ ๓ บทบาทหน้าที่ของกลุ่มประชาชนและองค์กรประชาชนในท้องถิ่น ยังไม่มีความร่วมมือในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และยังไม่มีความพร้อมที่จะให้การตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลสามารถเป็นไปได้

ในส่วนของประสิทธิภาพในเรื่องของบุคลากร ได้แก่

ประการที่ ๑ เรื่องจำนวนบุคลากรที่กำหนดไว้ในกรอบโครงสร้างอัตราค่าจ้างของแต่ละประเภท ขึ้น ขององค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอยู่

ประการที่ ๒ บุคลากรใหม่ไม่มีคุณสมบัติครบตามที่กำหนด แต่ก็ขาดประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้มาก ส่วนบุคลากรที่โอนมาจากส่วนราชการอื่นจะทำงานได้ดีกว่า

ประการที่ ๓ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ในทุกระดับ ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ถูกต้องดีพอ

ประการที่ ๔ บุคลากรส่วนใหญ่ไม่ประสงค์ไปประจำอยู่ในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ห่างไกลหรือชายแดน ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านั้นขาดบุคลากร

ประการที่ ๕ บุคลากรบางรายไม่มีความมั่นใจในองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้มีการลาออกหรือขอโอนโยกย้ายกันบ่อยครั้ง

ประสิทธิภาพในด้านงบประมาณ

ประการที่ ๑ องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้มีน้อยจะไม่สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้ เพราะมีเพียง ๑๕๐,๐๐๐ บาท กับเงินอุดหนุนอีกเล็กน้อยเท่านั้น

ประการที่ ๒ การจ้างดำเนินการโครงการตามข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่จะได้แต่ริเริ่มเพียงโครงการ หรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลไปเป็นผู้นับเหมา

ประการที่ ๓ เงินอุดหนุนที่กระทรวงมหาดไทยจัดสรรให้องค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลละเท่า ๆ กัน ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้มีน้อยพัฒนาไปได้ช้า

ประการที่ ๔ องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เห็นว่า งบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่องบ. ส.ส. ไม่ช่วยแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ควรจัดสรรให้องค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง จะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้มากกว่า

ประการที่ ๕ องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ ยังมีความต้องการให้ส่วนราชการต่าง ๆ ทำโครงการลงไปในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพราะรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีน้อย ไม่พอต่อการพัฒนา

ประการที่ ๖ องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีได้ขอความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นให้ช่วยดำเนินกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ไปมุ่งเน้นกิจกรรมที่ใช้งบประมาณแต่เพียงอย่างเดียว

การพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการ มีการมีข้อเสนอแนะพอสรุปได้ดังนี้

๑. ในด้านการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ควรจะต้องดำเนินการดังนี้เพื่อ

ประการที่ ๑ เตรียมความพร้อมให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่ององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างทั่วถึง

ประการที่ ๒ เตรียมความพร้อมให้บุคลากรได้มีความรู้ ความเข้าใจในกฎระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างทั่วถึง

ประการที่ ๓ เตรียมความพร้อมด้านสถานที่ทำการกับพื้นที่ตั้งให้เหมาะสม กับประเภท พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สามารถใช้ได้ดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ประการที่ ๔ เตรียมความพร้อมด้านรายได้และงบประมาณ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบังเกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ประการที่ ๕ เตรียมความพร้อมด้านกฎหมาย ระบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่พึงมีของส่วนท้องถิ่นทั้งที่มีความสัมพันธ์กับส่วนราชการอื่น ให้สามารถดำเนินกิจการในท้องถิ่น ได้โดยไม่ขัดแย้งกันในด้านของประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

คณะกรรมการเห็นควรดำเนินการดังนี้

๒.๑ ในด้านโครงสร้าง Legislative Institutional Repository of Thailand

ประการที่ ๑ ควรกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อย่างน้อยต้องจบการศึกษามัธยมศึกษา

ประการที่ ๒ ควรกำหนดให้กำนันเป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป เพื่อลดข้อขัดแย้งในท้องถิ่น เนื่องจากกำนันได้รับเลือกตั้งจากประชาชนทั้งตำบล และสามารถประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ดี กระผมขอกราบเรียนท่านสมาชิกวุฒิสภาผู้ทรงเกียรติว่า ในส่วนนี้ กำนันที่จะเข้ามาบริหารหรือเป็นประธานกรรมการบริหารส่วนตำบลนั้น จะต้องเป็นกำนันที่ได้รับเลือกตั้งเท่านั้น ไม่ใช่กำนันที่จะต้องเป็นไปโดยคงจนเกษียณอายุ โดยเฉพาะแก่กำนันที่ได้รับเลือกตั้งซึ่งมีอายุครบเกษียณเท่านั้น

ประการที่ ๓ กรณีมีองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มพื้นที่ ควรปรับปรุงแนวทางหรือกฎหมายให้สามารถที่จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้

ประการที่ ๔ ควรมีการศึกษาลักษณะ ผลเสีย ในกรณีที่กฎหมายเปิดให้องค์การบริหารส่วนตำบลขอจัดตั้งเป็นเทศบาลได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทางราชการหรือไม่อย่างไร

ประการที่ ๕ การกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการออกกระเียนไว้อย่างชัดเจน ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ประการที่ ๖ การกำหนดประเภท ชั้น องค์การบริหารส่วนตำบล ควรนำองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ประกอบด้วย

ประการที่ ๗ ควรมีการพิจารณาศึกษาผลดี ผลเสีย ในการกำหนดกรอบอัตรากำลังและอัตราเงินเดือนของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลที่อิงแบบราชการจะเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

๒.๒ ในด้านประสิทธิภาพของบทบาทหน้าที่ คณะกรรมาธิการการปกครองมีความเห็นว่า

ประการที่ ๑ ควรจะเร่งส่งเสริมสนับสนุนให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ประการที่ ๒ ควรพิจารณาศึกษาผลกระทบที่มีต่อส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกด้าน

ประการที่ ๓ ควรส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลได้

ประการที่ ๔ ในการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินซึ่งไม่สามารถตรวจสอบได้ทั้งหมด ควรมอบหมายให้หน่วยงานในจังหวัดหรืออำเภอตรวจสอบแทน หรือมอบหมายให้เอกชนตรวจสอบแทน หรือปรับปรุงโครงสร้างสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินให้สามารถรองรับการตรวจสอบขององค์การบริหารส่วนตำบลได้ทั้งหมด รวมทั้งควรให้กระทรวงต่าง ๆ ที่มีภาระงานด้านงานหน้าที่เกี่ยวข้องกัน องค์การบริหารส่วนตำบลไปให้องค์การบริหารส่วนตำบลด้วย

๒.๓ ในส่วนประสิทธิภาพด้านบุคลากร คณะกรรมการมีความเห็นว่า

ประการที่ ๑ ควรกำหนดกรอบโครงสร้างและอัตราค่าจ้างให้เหมาะสมกับประเภท ชั้น ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ประการที่ ๒ ควรกำหนดคุณวุฒิและความรู้ความสามารถ ควรให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ

ประการที่ ๓ ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในกฎหมายระเบียบปฏิบัติแก่บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกระดับโดยเร็ว

ประการที่ ๔ การรับสมัคร การดำเนินการสอบ และการบรรจุแต่งตั้งพนักงานส่วนตำบล ควรมอบหมายให้จังหวัดเป็นศูนย์ดำเนินการสอบและการบรรจุแต่งตั้งและ

ประการที่ ๕ ควรประชาสัมพันธ์ภาพพจน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นที่เชื่อมั่น ศรัทธาของสังคม เพื่อให้บุคลากรเกิดขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ ในส่วนประสิทธิภาพด้านการคลัง คณะกรรมการมีความเห็นว่า

ประการที่ ๑ ควรจะกำหนดฐานที่มาของรายได้ให้องค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีรายได้น้อยให้มีรายได้เพียงพอกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นแหล่งกู่ยืมพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

ประการที่ ๒ ควรส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนตำบลใช้ข้อมูลพื้นฐานตำบล ในการจัดทำข้อบังคับ หรืองบประมาณรายจ่ายประจำปี เช่น ข้อมูล กษช.๒ ค. หรือข้อมูลในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน เป็นต้น

ประการที่ ๓ ควรจัดสรรเงินอุดหนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีรายได้ได้น้อยได้มากกว่าองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้มากตามเกณฑ์ที่กำหนดได้อย่างเหมาะสม

ประการที่ ๔ งบประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดตามข้อเสนอของ ส.ส. ครอบคลุณ และอุดหนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลแทน

ประการที่ ๕ ควรให้ส่วนราชการอื่นที่ทำโครงการลงในพื้นที่ต้องการบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกระบวนการวางแผนและจัดทำแผนในระนาบบริหารงานพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค หรือ กนก.

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะตามที่ได้เรียนมาเป็นลำดับนั้น ขอวุฒิสภาได้โปรดพิจารณา หากเห็นชอบด้วยก็ขออนุญาตต่อท่านประธานวุฒิสภาได้โปรดกรุณาเสนอไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาตามแต่จะเห็นสมควรต่อไป ขออาพระคุณครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ขอเชิญท่านสมาชิกฯ ทรบคุณวิชัยครับ

นายวิชัย โสสุวรรณจินดา : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ กระผม วิชัย โสสุวรรณจินดา กระผมมีความชื่นชมที่คณะกรรมการการปกครองได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลไว้อย่างละเอียดและรอบด้าน และได้มีข้อเสนอแนะที่กระผมคิดว่า น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่รัฐบาลจะได้ไปดำเนินการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น กระผมมีแนวคิดเพิ่มเติม ๒ - ๓ ประเด็น ที่อยากจะขอกราบเรียนผ่านท่านประธานฯ ไปยังคณะกรรมการ

ประเด็นที่ ๑ กระผมคิดว่า องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นเป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่มาจากพื้นฐาน คือ เริ่มจากชนบท หมู่บ้าน หรือตำบลที่อยู่นอกเมืองออกไป ซึ่งก็เป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญ และก็จะเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรจึงจะทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบล สามารถทำได้ใน ๒ ประการคือ ประการที่ ๑ สามารถจะช่วยตัวเองได้ และประการที่ ๒ สามารถที่บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการที่ได้เสนอแนะมาในเรื่องของการพัฒนาบุคลากรที่ดี ในเรื่องของการจัดจ้างคนที่มาช่วยการทำงานที่ดี เรื่องวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเรื่องการจัดคลัง กระผมคิดว่า เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง แต่กระผมอยากจะเพิ่มเติมว่าแนวคิดในเรื่องนี้เราน่าที่จะส่งเสริมให้องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นมีรายได้เพียงพอที่จะช่วยตัวเองมากกว่าจะพึ่งพาเงินอุดหนุนของส่วนกลาง การจะทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้ที่เพียงพอจะต้องมีการจัดสรรรายได้ที่เก็บจากค่าขนถ่าย ไปสู่้องค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น อย่างที่รายได้ส่วนใหญ่ ถ้าจะมาจากภาษีมูลค่าเพิ่ม หรือภาษีธุรกิจเฉพาะหรือภาษีอื่น ๆ สัดส่วนที่ไปสู่้องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมากกว่าที่เป็นอยู่ ปัจจุบันนี้ได้เพียง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ และก็ต้องกระจายกันไปย้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นหลาย้องค์การ ซึ่งก็มาถึง้องค์การบริหารส่วนตำบลค่อนข้างจะน้อยมาก เราให้แต่เพียงภาษีบางประเภท กระผมคิดว่าหลาย ๆ ตำบล น่าจะไม่มีโอกาสได้รับประโยชน์จากภาษีส่วนต่าง ๆ

เหล่านั้น นั่นเป็นแง่คิดประการแรกว่า เรื่องการกระจายรายได้ไปสู่การบริหารส่วนท้องถิ่น น่าจะต้องมีการทบทวน

ประเด็นที่ ๒ กระผมคิดว่า ในเรื่องบุคลากรของ องค์การบริหารส่วนตำบล ถ้าเรามองว่าเป็นองค์การซึ่งตั้งขึ้นมาใหม่จำเป็นต้องใช้คนมาบริหารงาน แต่ว่าหน่วยราชการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำงานอยู่ในเขตพื้นที่นั้นไม่ได้ส่งคนของตนเข้าไปทำงานให้องค์การบริหารส่วนตำบล การไปทำงานนั้นยังไปในลักษณะของการช่วยงาน ซึ่งก็มีระยะเวลาสั้น และงบประมาณก็ยังขึ้นอยู่กับหน่วยราชการส่วนกลาง ถ้าเป็นลักษณะอย่างนี้ อบต. คงไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาขึ้นมาได้ เพราะว่า ไม่มีบุคลากรของตน อัตรากำลังก็ยังคงขึ้นอยู่กับกาได้รับอนุมัติที่กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ เจ็อนไขการจ้าง ถ้าใช้แนวคิดของทางราชการก็คงจะไม่เพียงพอที่จะนำรายได้ของ อบต. ไปจ่าย เพราะฉะนั้นแนวคิดในเรื่องนี้กระผมคิดว่าน่าจะต้องมีการโอนราชการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของ อบต. ไปขึ้นกับ อบต. โดยตรง โอนงบประมาณบางส่วนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องไปให้ อบต. ซึ่งแน่นอนการทำอย่างนี้จะต้องแก้กฎหมายหลายฉบับ แต่กระผมคิดว่า ถ้าหากเห็น อบต. พัฒนาตัวเอง และช่วยตัวเองได้คงจะต้องมีการปรับปรุงหลาย ๆ เรื่อง

ประเด็นที่ ๓ กระผมเชื่อว่า การทำงานของ อบต. ในอนาคต คงจะมีปัญหาซับซ้อนอย่างที่ท่านประธานคณะกรรมการได้พูดถึง เพราะว่า มีความซับซ้อนกันอยู่พอสมควร ระหว่างองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น อบต. ไม่ว่าจะเป็นเทศบาล หรือ อบจ. ซึ่งจะมีกฎหมายออกใช้บังคับเร็ว ๆ นี้ ความซับซ้อนนั้นนับตั้งแต่เรื่องภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เรื่องงบประมาณ เรื่องบุคลากร และเรื่องความขัดแย้งซึ่งอาจจะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั้งหลายเหล่านี้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน แบ่งกันให้ชัดว่าใครทำอะไร ไม่ต้องซับซ้อนกัน ไม่ต้องเกิดความขัดแย้งกัน และไม่ต้องแย่งกัน แย่งงบประมาณระหว่างกัน รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งระหว่างองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นกับราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค กระผมคิดว่าแนวคิดของคณะกรรมการที่อยากจะต้องอยู่ให้กำนันเป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นก็เห็นทางออกทางหนึ่ง ที่อาจจะต้องให้กำนันเข้าไปมีส่วนดูแลรับผิดชอบการบริหารงานส่วนท้องถิ่นสักระยะเวลาหนึ่ง จนกว่า อบต. นั้นจะสามารถช่วยตัวเองได้ สามารถจะบริหารงานได้ แต่ว่าวิธีการอย่างนั้นคงไม่สามารถใช้ได้ตลอดไป ก็คงจะต้องมีสักเวลาหนึ่งที่กำนันจะต้องพ้นจากหน้าที่ เพราะมาจากคณะหน่วยงานและมาจากคนละทาง อาจจะเป็นไปได้ หรือ ไม่ก็จะต้องทบทวนว่า ควรจะมีกำนันต่อไปหรือไม่ ควรจะมีผู้ใหญ่มาก่อนต่อไปหรือไม่ถ้าให้มาปกครองตนเองด้วย ให้ อบต. ดูแลด้วย

ก็ไม่ต้องเลือกตั้งกันแล้วครับ ไปลงเลือกตั้งเป็นประธาน อบต. เลย ความขัดแย้งอาจจะน้อยลงนั่นอาจจะเป็นอีกทางหนึ่ง หรือว่าถ้าในระดับอำเภอเราก็มีเทศบาล มีสุขภาพีกเลย อำเภอก็เป็นผู้กำกับดูแล ซึ่งตามรัฐธรรมนูญที่กำลังจะเสนอต่อสภาในเดือนหน้านี้ ก็ได้เห็นว่าการบริหารราชการส่วนภูมิภาคนั้นอาจจะต้องยุบเลิก หรืออาจจะต้องลดทอนลงไป เพราะฉะนั้นบทบาทของนายอำเภอที่ดี บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดที่ดี ที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อาจจะต้องมีการทบทวนว่า เราจะจัดรูปแบบอย่างไรจึงจะ ไม่เป็นการ ไปกำกับดูแลมากเกินไป ไม่เป็นการซ้ำซ้อนกันอันหาว่าที่เราจะดูแลตัวเอง ที่จะปกครองตัวเอง ส่วนกลาง อาจจะต้องลดบทบาทของตัวเองลง และกระจายอำนาจหน้าที่ กระจายความรับผิดชอบให้กับท้องถิ่นที่เขาจะได้บริหารตัวเองมากขึ้น จะต้องปกครองตัวเองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา เรื่องสาธารณสุข เรื่องการดูแลความสงบเรียบร้อย เรื่องภัยการ เรื่องศาล เรื่องอื่น ๆ จะต้องมีการพิจารณาทบทวน กระผมคิดว่า น่าจะเป็นทั้งระบบที่จะต้องกระจายอำนาจไปยังองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเหล่านี้ แต่แนวคิดเหล่านี้คงไม่ใช่ทำได้ง่าย กระผมเชื่อว่า กฎหมายก็ต้องแก้หลายฉบับ ต้องทำความเข้าใจ ต้องเปลี่ยนทัศนคติ จากทัศนคติที่บอกว่า ส่วนกลางต้องไปปกครองประชาชนในท้องถิ่น อาจจะต้องเปลี่ยนให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง ต้องลดอำนาจ ต้องยอมเจ็บปวดเดือนเนื้อตัวลงไปบ้าง ซึ่งก็คงต้องเป็นทิศทางที่จะทำในอนาคตแต่ถือว่าในขณะนี้แนวคิดของคณะกรรมการที่เสนอมาเป็นการเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการเชื่อมต่อระหว่างสถานการณ์ที่เราต้องเปลี่ยนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้ช่วยตัวเองมากขึ้นดูแลตัวเองมากขึ้น แต่ว่าสถานการณ์ขณะนี้ก็กำลังเปลี่ยนไปอีกแล้ว จากแนวคิดในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แนวคิดในการช่วยตัวเอง ความเป็นอิสระในการบริหารงานท้องถิ่น รวมทั้งการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นกับส่วนกลาง ซึ่งกระผมเชื่อว่าคณะกรรมการอาจจะต้องไปศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ แล้วอาจจะมีแนวคิดอะไรใหม่ ๆ ซึ่งจะสอดคล้องแทรกเข้าไปในการช่วยให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง เพิ่มประสิทธิภาพตนเอง และที่ปกครองตนเองได้อย่างดีมากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณครับท่านประธานฯ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : คชกเตอร์สายสุรี ครับ

นางสายสุรี จุติกุล : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา ดิฉัน สายสุรี จุติกุล สมาชิกวุฒิสภา การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับความสนใจจากผู้ดำเนินการด้านพัฒนาเป็นอันมาก และการศึกษาฉบับนี้ช่วยให้เห็นภาพระดับของประสิทธิภาพ การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละส่วน ดิฉันขอให้ออกสังเกตว่า ส่วนหนึ่งของประสิทธิภาพที่ท่านประธานฯ ได้รณมาพูดถึงก็คือเรื่องการที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานต่าง ๆ ของ อบต. นั้นตามมาตรา ๖๗ ใน (๕) ส่งเสริม

การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และ (๖) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้ง ๒ หัวข้อนี้ได้รับความสนใจน้อยมากจาก อบต. ส่วนใหญ่ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณ เพียงแต่เพิ่มความตั้งใจและความพยายามเท่านั้น และก็ได้ได้รับความสนใจน้อยมากเช่นกันจากคณะกรรมการการปกครองของวุฒิสภา ดังจะเห็นได้ว่าในรายงานซึ่งเป็นข้อมูลที่ยกมาจากภาคสนามในข้อ ๒.๒.๑ หัวข้อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น ที่ปรากฏในหน้า ๒๕ ก็จะมีกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ แทบจะไม่มีเรื่องการพัฒนาดน หรือการดูแลสุขภาพเลย ทั้ง ๆ ที่สตรีเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ รวมกันแล้วเป็นประชาชนส่วนใหญ่ในแต่ละตำบล ฉะนั้นจึงใคร่ขอเสนอ ๒ ข้อ ดังนี้ คือ

๑. ในข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมให้บุคลากร ปรากฏในข้อ ๔.๒.๑.๒ หน้า ๔๔ ขอบ่งชี้ว่า ในหลักสูตรการเตรียมคนต่าง ๆ เช่น หลักสูตรคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หลักสูตรสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หลักสูตรปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือแม้แต่หลักสูตรของหัวหน้าส่วนการคลังหรืออื่น ๆ ก็ตามให้รวมหัวข้อเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ไปด้วยทุกหลักสูตร

๒. ในการติดตามงานและประเมินผลงานของ อบต. จะโดยผู้ตรวจราชการก็ดี หรือหน่วยงานใดก็ดี ซึ่งเอกสารบันทึกกล่าวถึงน้อยมาก ส่วนระบบการติดตามงาน และประเมินผลงานของ อบต. นั้น ก็ขอให้รวมการติดตามงาน และประเมินผลงานด้านการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ไปด้วย ขอบขอบคุณ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : คุณณรงค์ ศรี

นายณรงค์ ปฏิบัติภารกิจ : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ กระผมณรงค์ ปฏิบัติภารกิจ สมาชิกวุฒิสภา กระผมขอประทานโทษที่ต้องใช้เวลาของสภาชุดเรื่องเก่าซ้ำซาก เนื่องจากว่า คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่เสนอแนะการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมาย กระผมเห็นว่า ในร่างกฎหมายฉบับนี้ เรื่องคุณสมบัติของผู้สมัครเป็นสมาชิก อบต. นั้นยังคงมีคำว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ซึ่งหนักไปยิ่งกว่าเดิมอีก เพราะฉะนั้นขอฝากไว้เป็นข้อสังเกตว่า ขอให้คัดออก เนื่องจาก ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษของการที่คนพิการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน กระผมมีเพื่อนพิการเป็น ส.ส. มาจากญี่ปุ่น กระผมมีเพื่อนเป็นคนตาบอด เป็นรัฐมนตรีศึกษาอยู่ท้องถิ่น เป็น ส.ส. ญี่ปุ่นมาดำรงรัฐมนตรีขณะนี้หมดสมัยแล้วที่จะเลือกปฏิบัติต่อคนพิการรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ไม่ได้ห้ามผู้ที่มีร่างกายทุพพลภาพจะลงสมัครเป็นสมาชิกในองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับใหม่ ก็ยังไม่มี เพราะฉะนั้นขอฝากคณะกรรมการการเงินข้อสังเกตไว้ด้วย ขอบพระคุณครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : เชิญคุณทองดีครับ

นายทองดี นิลรัมย์ : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภาที่เคารพ และท่านผู้มีเกียรติ กระผม นายทองดี นิลรัมย์ สมาชิกวุฒิสภา กระผมอยู่กับ อบต. สภาตำบล มีปัญหานิดหนึ่ง กระผมขอฝากคณะกรรมการด้วยว่า สุขชาติบาล กับ อบต. ซึ่งอยู่ในกระบวนการเดียวกัน เราจะปรับอย่างไรให้เป็นเรื่องเดียวกันเสียจะเป็นสุขชาติบาลก็เป็นทั้งตำบลจะเป็น อบต. ก็เป็นทั้งตำบล ครั้ง ๆ กลาง ๆ เวลาเก็บผลประโยชน์จะตีกันตาย เรื่องนี้ขอฝากไว้ด้วย มีหลายอำเภอ เกือบจะทุกอำเภอ ถ้าจะเป็นเทศบาลก็เกินไปเลย ถ้าจะเป็น อบต. ก็เกินไปเลย จะเป็นอะไรก็เกินไป ผลประโยชน์มหาศาลบางอำเภอ บางท้องที่ เกือบจะชิงกันตาย กระผมในฐานะที่เป็นสมาชิกวุฒิสภา ทุกฝ่ายที่มีปัญหาต้องรุมหากระผมจะขอฝากท่านด้วยว่า หาวิธีการอย่างไรให้รัฐบาลได้รู้บ้างว่า จะยุบสุขชาติบาล หรือจะยุบ อบต. ให้เป็นเทศบาลไปเลย นั่นดีไหม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา คนที่ได้รับผลกระทบครั้งนี้คือราษฎร ชาวบ้าน ประชาชนที่เกี่ยวข้องมากมาย เพราะบางเขต บางพื้นที่เป็นของคนนั้นของคนนี้ คณะกรรมการสองฝักสองฝ่าย ไม่ไปถูกระดมกัน กระผมเจอปัญหาเช่นนี้ ฉะนั้นกระผมขอฝากไว้ด้วยว่า ทำอย่างไรให้ปัญหาเช่นนี้ไม่เกิดขึ้นในแต่ละท้องที่

สุดท้าย อบจ. ก็มีปัญหเช่นเดียวกัน เพราะมาดูแลกฎหมาย อบต. กับกฎหมาย อบจ. เก็บผลประโยชน์มาจากที่เดียวกัน คนเสียหายคือ ประชาชนต้องเพิ่มผลประโยชน์ให้ทั้ง ๓ ฝ่าย ทั้ง อบจ. ทั้ง อบต. และทั้งเทศบาล คน ๆ เดียวเสียผลประโยชน์เสียรายได้ เพิ่มรายได้แก่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั้ง ๓ ฝ่าย ฉะนั้นเรื่องนี้ขอฝากไว้ด้วย ทำอย่างไรเราจะแยกตรงนี้ให้มีผลประโยชน์ร่วมกัน และคนที่เสียผลประโยชน์เสียน้อยที่สุดขอฝากไว้ด้วย เพราะจะต้องเสียผลประโยชน์เพิ่มขึ้น คนที่อยู่ในเขตนั้น ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม ทั้งภาษีโรงเรือน ทั้งทุกเรื่องจะต้องมาปันผลประโยชน์กัน ต่างคนต่างเก็บ อบต. ก็เก็บของเขา อบจ. ก็มาเก็บอีก เทศบาลเก็บอีก อะไรจะเกิดขึ้น ชาวบ้านก็ตาย เรื่องนี้ขอฝากไว้ด้วย หาวิธีการอย่างไรให้ทุกคนที่อยู่ในตรงนั้นมีผลประโยชน์ร่วมกัน กระผมขอเชิญครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : เชิญกรรมการธิการ

นายไพบูลย์ ช่างเรียน (กรรมการธิการ) : ขอกราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา กระผม ไพบูลย์ ช่างเรียน ทำหน้าที่เป็นรองประธานคณะทำงาน และเลขานุการคณะกรรมการการปกครอง กระผมขอเรียนชี้แจงตามที่ท่านสมาชิกฯ ได้มีข้อเสนอแนะและคำถาม จะเริ่มจากคนสุดท้ายไปก่อน

ตามที่คุณทองดีได้พูดถึง ๒ เรื่องด้วยกัน คือปัญหาการเก็บภาษีซ้อน ที่จริงแล้วตอนนี้เขตพื้นที่แยกกันระหว่างหน่วยการปกครองท้องถิ่น และประเภทของภาษีแยกกันเก็บอยู่แต่ในกรณีที่

จะตั้ง อบต. ให้เต็มรูปแบบกับการที่จะมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดในอนาคต อาจจะมีความซ้ำซ้อนในเรื่องที่ท่านพูดถึงได้ คณะทำงานในปัจจุบันนี้ก็คงจะแก้ปัญหาที่ว่า จะไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บภาษีในระดับท้องถิ่น ก็เรียนท่านในข้อนี้ และท่านได้พูดว่า สุขาภิบาล และ อบต. จะปรับอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในรูปแบบของการปกครองท้องถิ่น กระผมอยากจะกราบเรียนอย่างนี้ครับว่าการที่จะยกฐานะจาก อบต. ขึ้นไป ในหลักการแล้วก็ควรจะยกให้เป็นสุขาภิบาล แต่ว่าทางกระทรวงมหาดไทย และทางคณะกรรมการการปกครองเห็นว่าการยกฐานะควรจะข้ามจากสุขาภิบาลไปเลย คือการยกฐานะ อบต. หรือว่าการปรับรูป อบต. ควรจะไปเป็นเทศบาลตำบล หรือเทศบาลเมือง เพราะฉะนั้นความสำคัญของสุขาภิบาลจะหมดไป ในอนาคตและการยกเลิกการจะเป็นการยกเลิกสุขาภิบาลในอนาคต แต่ว่าให้มี อบต. อยู่ ก็เรียนท่านไว้ใน ๒ ข้อนี้

สำหรับข้อเสนอของคุณณรงค์ กระผมคิดว่า เป็นการระบุเอาไว้ในกฎหมาย ไม่ใช่ข้อเสนอแนะของเรา แต่กระผมคิดว่า เป็นเรื่องที่เราควรจะนำไปเสนอแก้ไขต่อไปในส่วนตัวกระผมเห็นด้วย เพราะว่า ในต่างประเทศไม่ได้ระบุในเรื่องการที่เป็นผู้ทพพสภาพ จะไปสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกขององค์กรส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ

ส่วนของ ดอกเตอร์สายสุริ กระผมคิดว่า ที่ประชุมทั่วคณะกรรมการคงจะยอมรับข้อนี้อยู่แล้ว โดยเรามีความเห็นที่ถกอยู่ตรงนี้ ถึงแม้ได้เขียนโดยชัดเจนก็ตามกระผมคิดว่าส่วนของสตรี เด็ก และผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เราจะต้องให้ความสนใจ และเราจะต้องปฏิบัติให้ดีที่สุดในส่วนนี้

ส่วนของคุณวิชัย กระผมคิดว่า เป็นข้อเสนอเพิ่มเติมมากกว่าที่จะเป็นข้อแก้ไข โดยเฉพาะในส่วนของการทำงานของ อบต. ในอนาคต ความซ้ำซ้อนอาจจะไปคล้าย ๆ ของคุณทองดี

ส่วนข้อเสนอข้อ ๒ เรื่องบุคลากร อบต. มีพนักงานประจำอยู่ส่วนหนึ่ง เงินเดือนที่ อบต. จ่ายก็จ่ายในส่วนของผู้ปฏิบัติงานของ อบต. โดยเฉพาะปลัด อบต. เราเริ่มมาจากผู้ที่มาสมัครทำงานเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะฉะนั้นเงินเดือนก็ต้องจ่ายให้เขาโดยใช้เงินของ อบต. กระผมคิดว่า ถ้า อบต. มีรายได้มากขึ้นก็อาจจะสามารถจ้างบุคลากรที่มีความสามารถมากขึ้น โดยพึ่งทางส่วนราชการอื่น ๆ น้อยลง

สำหรับในข้อแรก กระผมคิดว่า เป็นเรื่องที่จะต้องมีการเพิ่มเติมนำสมาชิกวุฒิสภาคือในไปจนถึงส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. จะได้รับรายได้จากการที่รัฐบาลกลางแบ่งจัดสรรจากภาษีอากรที่เก็บได้น้อยกว่า ๑๐ เปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อเรามีได้หลายจากคุณสมชัย สุวรรณภูมิ ที่มาชี้แจงต่อคณะกรรมการที่พิจารณาเรื่องของ อบจ. คือองค์การบริหารส่วนจังหวัดฯ จะให้รายชื่อให้ส่งให้รัฐบาลกลางกับส่วนท้องถิ่นมากขึ้น ในปัจจุบันกำลังทำอยู่ คืออัตราส่วนระหว่างภาษีอากรที่เก็บได้จะแบ่ง

ไปให้รัฐบาลกลาง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ แล้วแบ่งให้ส่วนท้องถิ่น ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ใน ๓๐ เปอร์เซ็นต์ที่ได้มา ค่าธรรมเนียมหรือว่ากฎหมายเดิม จะให้กรุงเทพมหานคร ๖๐ เปอร์เซ็นต์ และให้ส่วนท้องถิ่น ๔๐ เปอร์เซ็นต์ ใน ๔๐ เปอร์เซ็นต์ของ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ก็คือในส่วนของ อบต. ก็เรียนท่านเอาไว้ด้วยว่า แนวโน้มที่จะเป็นอย่างนี้ แล้วก็ได้ทราบจากทางรัฐบาล โดยเฉพาะท่านรัฐมนตรีโยกกันว่า สัดส่วนจะเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ จาก ๓๐ เปอร์เซ็นต์ จะเป็น ๓๕ เปอร์เซ็นต์ หรือ ๔๐ เปอร์เซ็นต์ ในระยะเวลา ๕ ปี ในอนาคต ก็ขอกราบเรียนแต่ก่อน

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีผู้อภิปรายแล้ว ก็จะขอมติเลย เชิญ คุณหญิงนันทกาครับ

คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ (กรรมาธิการ) : ดิฉันขอประทานกราบเรียน เล็กน้อยเท่านั้น คือในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาส่งเสริมสตรีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วน ตำบล เท่าที่คณะกรรมการ ได้เดินทางไปศึกษาดูงานในภาคต่าง ๆ ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางเหนือ หรือว่าตะวันออกเฉียงเหนือ หรือว่าทางใต้ก็ได้ ก็ จะปรากฏว่ามีสภาพสตรีเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ บ้าง เป็นสมาชิกบ้าง ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมากทีเดียว แล้วก็มีความสนใจในเรื่องเหล่านี้ แล้วเราก็ได้ให้ท่านเหล่านี้ได้มีความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ของท่านที่มีอยู่ แต่ข้อที่น่าเสียดายของผู้หนึ่ง ก็คือว่า ทางด้านพนักงานของ อบต. ถ้าเป็นในจังหวัดชายแดนแล้ว จะหาสตรีที่ไปสมัครเป็นปลัด อบต. หรือเจ้าหน้าที่ของ อบต. ยากสักหน่อย ซึ่งดิฉันคิดว่า เราคงต้องใช้เวลาพอสมควรที่จะให้ ความรู้ ความเข้าใจแก่ท่านเหล่านี้ แล้วท่านเองก็คงจะเกรงถึงความไม่ปลอดภัยอย่างนี้ด้วย เรื่องนี้คงจะกลืนลายในโอกาสต่อไป ขอพระคุณ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ผมจะขอมติเลย จากรายงานก็มีข้อเสนอแนะและข้อสังเกตไว้ด้วย ถ้าที่ประชุมเห็นชอบก็จะเสนอไปทางรัฐบาลต่อไป ท่านผู้ใด เห็นชอบด้วย กรุณายกมือครับ

(มีสมาชิกฯ ยกมือเป็นส่วนมาก)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ท่านผู้ใดไม่เห็นชอบ กรุณายกมือ
(ไม่มีสมาชิกฯ ยกมือ)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีเห็นชอบ ขอบคุณคณะ
กรรมาธิการครับ

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องที่ค้างพิจารณา ไม่มี

ระเบียบวาระที่ ๕ เรื่องที่เสนอใหม่

ญัตติ เรื่อง ขอเสนอญัตติให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการกิจการ สตรีเยาวชน และผู้สูงอายุ กระทำกิจการอื่นอยู่ในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา

(สำเนา)

ที่ ๑๖๘๓/๒๕๕๐

วุฒิสภา

ถนนอุทัยใน กทม ๑๐๓๐๐

๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอสันตญัตติให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ
กระทำการกิจการอันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภาได้มติเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๓๘ ตั้งคณะกรรมการกิจการ
สตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภาขึ้นตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พุทธศักราช ๒๕๓๘ และข้อบังคับการ
ประชุมของวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๗๓ นั้น ในการนี้ได้พิจารณาเห็นว่าทางบัญญัติตาม
ความในมาตรา ๑๕๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) ได้
บัญญัติให้คณะกรรมการสามัญที่วุฒิสภาดังขึ้นนั้น จะกระทำการใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อเป็น
กิจการอันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาแล้วรายงานต่อสภา ประกอบกับข้อบังคับการ
ประชุมของวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๗๓ วรรคสอง กำหนดให้คณะกรรมการสามัญประจำ
วุฒิสภา จะกระทำการหรือพิจารณาเสนอ หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อที่ประชุมวุฒิสภา
มอบหมาย ซึ่งคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ ได้รับมอบหมายจากวุฒิสภาให้
พิจารณาศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์กฎหมาย กฎ ระเบียบ เกี่ยวกับสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และ
ครอบครัว เพื่อให้พัฒนากลุ่มเป้าหมายได้เต็มที่ตามรัฐธรรมนูญ และอนุสัญญาของสหประชาชาติ
ฉบับต่าง ๆ และเรื่องครอบครัวไทยกับปัญหาเอชไอวี ซึ่งคณะกรรมการได้เสนอต่อที่ประชุม
วุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไปแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และ
ผู้สูงอายุ เป็นไปอย่างคึกคักและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฯ และข้อบังคับการประชุมของ
วุฒิสภา จึงขอสันตญัตติตามข้ออ้างกับฯ ข้อ ๑๕ ให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการ

กิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ ได้กระทำการหรือพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ โดยคณะกรรมการจะได้นำผลการพิจารณาศึกษารายงานต่อวุฒิสภาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อให้โปรดเสนอที่ประชุมวุฒิสภาพิจารณา ดังนี้

(ก) มอบหมายให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ พิจารณาศึกษาเรื่องในหัวข้อ “การป้องกันและแก้ไขปัญหาคาความรุนแรงในครอบครัว”

(ข) กำหนดระยะเวลาการพิจารณาศึกษาเรื่องตามหัวข้อดังกล่าวมีกำหนด ๑ ปี นับแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐

ส่วนเหตุผลและรายละเอียดจะได้ขึ้นแจ้งในที่ประชุมวุฒิสภาต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

สุรี จุติกุล

(นางสายสุรี จุติกุล)

สมาชิกวุฒิสภา

ประธานคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ

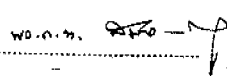
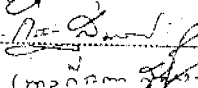
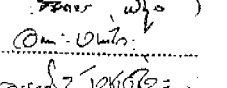
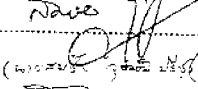
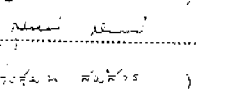
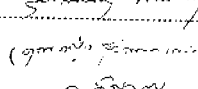
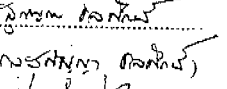
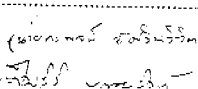
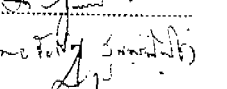
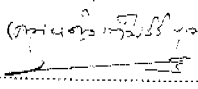
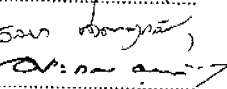
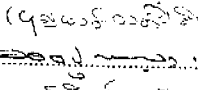
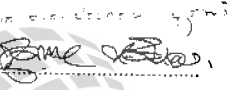
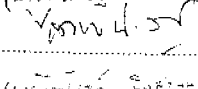
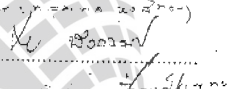
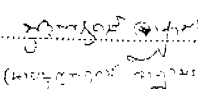
กองกรรมาธิการ

โทร. ๒๕๔๔๑๕๗๓, ๒๕๔๔๑๖๗๑

โทรสาร ๒๕๔๔๑๕๗๓

วุฒิสภา
สมาชิกรับรอง

1.
(นายชวน หลีกภัย)
2.
(นายชวน หลีกภัย)
3.
(นายชวน หลีกภัย)
4.
(นายชวน หลีกภัย)
5.
(นายชวน หลีกภัย)
6.
(นายชวน หลีกภัย)
7.
(นายชวน หลีกภัย)
8.
(นายชวน หลีกภัย)
9.
(นายชวน หลีกภัย)
10.
(นายชวน หลีกภัย)
11.
(นายชวน หลีกภัย)
12.
(นายชวน หลีกภัย)
13.
(นายชวน หลีกภัย)
14.
(นายชวน หลีกภัย)
15.
(นายชวน หลีกภัย)
16.
(นายชวน หลีกภัย)
17.
(นายชวน หลีกภัย)
18.
(นายชวน หลีกภัย)
19.
(นายชวน หลีกภัย)
20.
(นายชวน หลีกภัย)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ขอเชิญคณบดีคณาจารย์ผู้เรียนครับ

นางสายสุรี จุติกุล (ประธานคณะกรรมการ) : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา
ดิฉัน สายสุรี จุติกุล สมาชิกวุฒิสภา

ตามที่ที่ประชุมวุฒิสภาได้มีมติตั้งคณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และ
ผู้สูงอายุขึ้น และคณะกรรมการดังกล่าวได้รับมอบหมายจากวุฒิสภาให้พิจารณาเรื่อง
การวิเคราะห์กฎหมาย กฎ ระเบียบเกี่ยวกับสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อให้
พัฒนากลุ่มเป้าหมายได้เต็มที่ ตามรัฐธรรมนูญและอนุสัญญาของสหประชาชาติต่าง ๆ ใน
เรื่องครอบครัวไทยกับปัญหาเอดส์ (AIDS) ซึ่งที่ประชุมวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบไปแล้วใน
การประชุมครั้งที่แล้ว นั้น

บัดนี้ เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและ
สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และข้อบังคับของการประชุมวุฒิสภา จึงขอเสนอญัตติตามข้อ ๓๔
ข้อ ๓๔ ให้วุฒิสภามอบหมายให้คณะกรรมการดังกล่าวได้กระทำการ หรือพิจารณา
สอบสวน หรือศึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยคณะกรรมการจะได้นำผลการพิจารณาศึกษา
รายงานต่อวุฒิสภา เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนเสนอที่ประชุมวุฒิสภาพิจารณา ดังนี้

๑. มอบหมายให้คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ พิจารณา
ศึกษาเรื่องในหัวข้อ ซึ่งขอความกรุณาเปลี่ยนแปลข้อความเล็กน้อยเป็น “การป้องกันและการ
แก้ไขปัญหาพฤติกรรมรุนแรงในครอบครัว” โดยขอใช้คำว่า พฤติกรรม แทนคำว่า ความ และ
กำหนดระยะเวลาพิจารณาศึกษา นับตั้งแต่วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๐ เป็นต้นไป

สำหรับสาเหตุที่จะศึกษาหัวข้อดังกล่าวมีดังนี้ คือ

ประการที่ ๑ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ในความหมายของสหประชาชาติ
และที่ใช้กันทั่วโลก หมายรวมถึง การทำร้ายทารุณทางกาย ทางเพศ และทางจิตใจที่เกิดขึ้น
ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ปัญหาหนึ่งวันจะรุนแรงขึ้น และข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหิดล
แสดงว่า มีครอบครัวไทยถึงประมาณร้อยละ ๑๕ จากครอบครัวที่ศึกษาทั้งหมดมีการทำร้าย
ทารุณกันในครอบครัว ซึ่งตัวเลขนี้เข้าใจว่าเป็นตัวเลขในต่ำต่อความเป็นจริง อันเนื่องมาจากมี
ความอับอายที่จะบอกเล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายสตรี

ประการที่ ๒ ข้อสนเทศจากหน่วยงานเอกชนหลายแห่งได้แสดงว่า ความ
รุนแรงบางอย่างทำให้ถึงแก่เสียชีวิต ทั้งองค์กรเอกชนและรัฐก็ได้ดำเนินการเรื่องนี้ไม่ช้าแล้ว
แต่ยังไม่ครบถ้วนและก็ยัง ไม่เพียงพอ ยังมีปัญหาคัดช่องที่ด้ยการการศึกษาแก้ไข

ประการที่ ๓ ข้อมูลที่มีอยู่ได้แสดงว่า ผู้ที่กระทำการรุนแรงมักจะเป็นผู้ที่เคยถูกระทำมาก่อน และผู้ที่ถูกระทำต่อไป ซึ่งเป็นเด็กในส่วนใหญ่ก็จะกระทำรุนแรงต่อไปภายในภาคหน้าเป็นลูกโซ่ วงจรนี้ควรได้รับการตัดทอน และบุคลิกภาพของทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำควรจะได้รับ การบำบัด แต่มีการเหล่านี้อย่างต้องการการปรับปรุงแก้ไขเช่นกัน

ประการที่ ๔ เรื่องความรุนแรงภายในครอบครัว โดยเฉพาะแก่สตรีและเด็กนั้น เป็นหัวข้อหนึ่งใน ๑๒ หัวข้อสำคัญในการประชุมสตรีโลก ครั้งที่ ๔ ที่ปักกิ่งและมีเรื่องนี้อยู่ในอนุสัญญาสิทธิเด็ก ซึ่งไทยได้ให้ภาคยานุวัติไว้ ทั้งโลกได้เรียกร้องให้เรามีความเอาใจใส่ในเรื่องนี้ให้มากขึ้น และ

ข้อสุดท้ายที่จะเรียนก็คือว่า ข้อเสนอแนะของการศึกษารังนี้มนั้นเน้นที่จะหามาตรการป้องกันเพื่อพัฒนครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขอย่างสันติ และข้อเสนอแนะแก้ไขในเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการการช่วยเหลือเหยื่อของความรุนแรง ตลอดจนการศึกษาด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่จะเอื้อให้การดำเนินงานด้านนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความเห็นชอบด้วย ขอขอบคุณค่ะ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : จะได้ขอมติที่ประชุมว่า จะสมควรมอบหมายเรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหาวุฒิสภาในครอบครัวตามที่คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชน และผู้สูงอายุ เสนอมานี้หรือไม่ ท่านผู้ใดเห็นควรมอบหมายให้ศึกษาได้ทันเวลา ๑ ปี ตั้งแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม นับเป็นต้นไปท่านผู้ใดเห็นควรมอบหมายให้ไปศึกษาได้ โปรดยกมือครับ

(มีสมาชิก ยกมือเป็นส่วนใหญ่)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ท่านผู้ใดไม่เห็นด้วยครับ

(ไม่มีสมาชิก ยกมือ)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ไม่มีนะครับ คุณวัชรินทร์

นายวัชร โสสุวรรณจินดา : ท่านประธานวุฒิสภาครับ ผมถามนิดเดียวว่า ที่ประชุมนี้มีมติอนุมัติเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๐ แล้วว่าคณะกรรมการเสนอขอพิจารณา ย้อนหลังตั้งแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ผมคิดว่าน่าจะอนุมัติตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไป ไม่น่าจะย้อนหลังไป ๑ เดือนครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ตามประธาน เชิญออกเดอร์ตายสุริศรับ

นางสายสุวิ จุติกุล (ประธานคณะกรรมการ) : กราบเรียนท่านประธานวุฒิสภา เราได้ใช้เวลา ๑ เดือนที่เริ่มการศึกษาเบื้องต้นมาก่อนแล้ว แม้จะเข้าใจว่า จากความเข้าใจของเราเกี่ยวกับประเภทของของวุฒิสภานั้นอยากให้ความต่อเนื่องกับการที่ศึกษาฉบับที่แล้ว ซึ่งเสร็จไปในวาระนั้น ขอขอบคุณค่ะ

นายวิชัย โธสุวรรณจินดา : ผมเสนออย่างไม่ได้ขัดข้องที่คณะกรรมการจะไปพิจารณาเรียนล่วงหน้า แต่ผมเกรงว่า จะขัดข้องบ้าง เพราะเนื่องจากไปพิจารณาเรียนเรื่องก่อนที่จะได้รับอนุมัติจากวุฒิสภานั่นครับ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ก็จะได้เสร็จเร็วขึ้น เขาต้องการตั้งแต่เดือนที่แล้ว ที่ประชุม ไม่ขัดข้องใช่ไหมครับ

(ไม่มีสมาชิก ขัดข้อง)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานวุฒิสภา : ครับ ก็เป็นไปตามนั้นครับ

ต่อไประเบียบวาระที่ ๖ เรื่องอื่น ๆ ไม่มีครับ

ท่านสมาชิกฯ ครับ วันนี้หมดระเบียบวาระประชุมแล้ว ขอขอบคุณทุกท่านที่มาประชุม ขอปิดประชุมครับ

เลิกประชุมเวลา ๑๑.๓๕ นาฬิกา

ผู้ช่วยงานการประชุม

อรสา	เจียมเจริญ	ธีรวรรณ	นราพงศ์
ภาวนา	ภักดิ์ครุฑ	สุวิมล	ศรีสุขสวัสดิ์
ปวีณ์เพชร	มีสมเพิ่ม	สุชาดา	ภมระภา
ศิริลักษณ์	แจ่มแจ้ง	ดวงทิพย์	หามะลิ
สำราญ	ผลประสิทธิ์	รุจิรา	เนตรบุตร
สุภาภรณ์	มาลัยศักดิ์	ละไม	สุวรรณพิทักษ์
ทิพรศน์	แก้วสุโข	สรยุทธ	ปลื้มถนอม
ทิพวรรณ	ลายลิขิต	บุษลักษณ์	โอภาสพินิจ
สรัญญา	ศตะภัก	สิริวรรณ	โชติพันธุ์
วิมล	แจ่มยัตตะ	นยุวี	แก่นสาร

วุฒิสภา (สมัยสามัญ ครั้งที่สอง)

ครั้งที่ ๘

คณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบรายงานการประชุม และพิจารณาเปิดเผยรายงานการประชุมลับ

ลำดับที่	รายชื่อคณะกรรมการ	ลายมือชื่อ
๑.	พลเอก วิวิธ บุญยะรัตน์ ประธานคณะกรรมการ	
๒.	นายไพสิษฐ์ พิพัฒกุล รองประธาน คนที่หนึ่ง	
๓.	นายศิริ เกวลินสถิตย์ รองประธาน คนที่สอง	
๔.	พลอากาศเอก จรรยา สุคนธทรัพย์	
๕.	นายจำนงค์ ทองประเสริฐ	
๖.	นายวิษุเดช สุนทรพิพิธ	
๗.	พลเรือเอก ทวีศักดิ์ ศรีประยูร	
๘.	พลเรือเอก มณฑิพย์ หงษ์หะวัน	
๙.	พลเอก บุญฤทธิ์ พรหมพานนท์	
๑๐.	นายประยอม ทองทอง	
๑๑.	นายขงบุญธ เลออลก	
๑๒.	นายสมหมาย สุรกุล	
๑๓.	นายสิงห์โต อ่างตระกูล	
๑๔.	นางสุกัญญา ชลศึกษ์	
๑๕.	นางสาวสุคนธ์ กาญจนาลัย	
๑๖.	พลเรือเอก สุวิชัย เกษมสุขา	
๑๗.	นายพนิต ยารบะศิริ เลขานุการคณะกรรมการ	

ตรวจลงชื่อ วันที่ ๑๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

ครั้งที่ ๑๖ (สมัยสามัญครั้งที่ ๑)

วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐

ประธานวุฒิสภา

เทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือภาควิชา จะดำรงตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งในขณะเดียวกันมิได้

ผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งอยู่หนึ่งตำแหน่งแล้ว จะรักษาการแทนตำแหน่งดังกล่าวเกินหนึ่งตำแหน่งก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหกเดือน"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๗ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๑ เป็น

ดังนี้

"เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานในบัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา และกองหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชา หรือกอง อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติการหรือการที่จะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ดังกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น อธิการบดีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย หัวหน้าภาควิชา หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย ภาควิชาหรือกอง ปฏิบัติการแทนอธิการบดีเฉพาะในงานของส่วนงานนั้น ๆ ก็ได้

ให้ผู้ปฏิบัติการแทนตามวรรคหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ตามที่อธิการบดีกำหนด

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๘ วุฒิสภาได้แก้ไขร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๔๘ เป็นดังนี้

"รัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๖ และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลหรือมติของคณะรัฐมนตรี"

คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบตามร่างของวุฒิสภา

๓.๑๙ วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างของสภาผู้แทนราษฎรในมาตรา ๕๑ เป็น

ดังนี้

LIRT

รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก (องค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 5) มีจำนวนเพียงเล็กน้อย เป็นอุปสรรคในการพัฒนาท้องถิ่นเนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายรายจ่ายประจำในการบริหารงาน ต้องพึ่งเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นหลัก และโครงสร้างรายได้ที่จัดเก็บเองยังมีสัดส่วนที่ต่ำกว่ารายได้ซึ่งหน่วยงานอื่นจัดเก็บให้ รัฐบาลต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารการจัดเก็บรายได้ให้มีขีดความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ และในกรณีขององค์การบริหารส่วนตำบลในชั้น 5 โครงสร้างรายได้หลักจะมาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลควรที่จะมีมาตรการพิเศษสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านี้ให้สามารถพึ่งพารายได้ในท้องถิ่นของตนเองได้โดยเร็ว

2.4.3.2 งบประมาณ

งบประมาณรายจ่ายของสภาตำบล สืบเนื่องมาจากสภาตำบลมีรายได้จำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรบริหารส่วนตำบลแล้ว จะพบความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลก็รับรู้ได้ว่าเมื่อสภาตำบลได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว จะมีงบประมาณรายจ่ายมาให้จ่ายจำนวนมากขึ้น สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถจะแก้ไขปัญหาเร่งด่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้

จากการพิจารณาศึกษาพบว่างบประมาณรายจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล ในองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก(ชั้น 5) จะมีโครงสร้างงบประมาณรายจ่ายประจำซึ่งได้แก่ค่าจ้าง ค่าตอบแทนใช้สอย และวัสดุ เป็นรายจ่ายหลัก มีจำนวนสูงกว่ารายได้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่านี้ควรได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้สามารถบริหารงานประจำได้ โดยการจัดสรรเงินอุดหนุนให้ในแต่ละปี โดยในปีงบประมาณ 2539 รัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนให้แต่ละ 1.33 ล้านบาท ไม่ว่า จะจัดอยู่ในชั้นใดก็ตาม ซึ่งจะไม่สร้างความเป็นธรรมและกระจายความเจริญให้แต่ละท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง รายจ่ายหลักในอนาคตที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเงินเดือนและค่าจ้างสำหรับพนักงานส่วนตำบล จะมีจำนวนและสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่เพียงพอที่จ่ายเป็นค่าเงินเดือนและค่าจ้างให้ต้องอาศัยเงินอุดหนุนของรัฐบาลเป็นหลัก

ลักษณะการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งขาดประสิทธิภาพ ให้จ่ายงบประมาณไม่คุ้มกับที่ใช้จ่ายไป บางแห่งมีความต้องการแสวงหาฐานอำนาจของตนในพื้นที่ที่จะจัดสรรงบประมาณเพื่อท้องถิ่นหมู่บ้านที่ตนเป็นตัวแทนอยู่มิได้คำนึงถึงความจำเป็นหรือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในทุกหมู่บ้านซึ่งเป็นภาพรวมของตำบล หรือแผนในระดับที่สูงกว่าไว้แล้ว

2.4.4 เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสำนักงาน

สำหรับเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นทรัพย์สินเดิมซึ่งได้รับโอนมาจากครั้งเมื่อ

(2) ภาษีสุราและภาษีสรรพสามิต การจัดเก็บและจัดสรรให้ท้องถิ่นต่างๆ เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดสรรเงินภาษีสุรา พ.ศ. 2527 โดยจัดสรรให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งตามสัดส่วนจำนวนประชากร

(3) ค่าธรรมเนียมในอนุญาตในการเล่นการพนัน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้ออกข้อบังคับตำบลเพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นไม่เกินร้อยละ 10 จากที่เรียกเก็บตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

2.2 จัดเก็บให้ ได้แก่

(1) ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน รัฐบาลจัดเก็บให้ และได้รับจัดสรรจากจังหวัด

2.3 จัดสรรหรือแบ่งให้จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ได้แก่

- (1) อากาศร้อนก็้อแอ่น
- (2) ค่าธรรมเนียมน้ำบาดาล
- (3) อากาศการประมง
- (4) ค่าภาคหลวงป่าไม้
- (5) ค่าภาคหลวงแร่
- (6) ค่าภาคหลวงปิโตรเลียม
- (7) ค่าจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่ดิน

สำหรับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน สำนักงานที่ดินอำเภอหรือสำนักงานที่ดินจังหวัดจัดเก็บค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับที่ดินในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นจำนวนเท่าใด ก็ต้องส่งให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นทั้งจำนวน ซึ่งกรณีนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลมีรายได้ประเภทนี้แล้ว และมีเป็นจำนวนมากด้วย

(8) ค่าธรรมเนียมตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

3. รายได้จากเงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือการจัดสรรให้โดยหน่วยงานของรัฐ เช่น งบ

ประมาณโครงการพัฒนาจังหวัดฯ ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (งบ ส.ส.)

รายจ่าย

องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายจ่ายตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ที่ได้บัญญัติให้สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. รายจ่ายประจำ ประกอบด้วย

- 1.1 เงินเดือนและค่าจ้างประจำ
- 1.2 ค่าจ้างชั่วคราว
- 1.3 ค่าตอบแทน ใช้สอยและวัสดุ
- 1.4 ค่าสาธารณูปโภค

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand